BIBLIOTHECA INDICA;

A

COLLECTION OF ORIENTAL WORKS

PUBLISHED UNDER THE SUPERINTENDENCE OF THE

ASIATIC SOCIETY OF BENGAL.

NEW SERIES

Nos. 376, 382, 385, 389. 398, 402, 413, and 414?

BODLEIAN LIBRARY

Sáma Veda Sanhitá.

WITH THE COMMENTARY OF

SÁYAṆA ÁCHÁRYA.

EDITED BY

SATYAVRATA SÁMAŚRAMI,

EDITOR OF THE HINDU COMMENTATOR.

VOL. V.

CALCUTTA.

PRINTED BY N. K. SIRCAR, AT THE GAṆES'A PRESS.

1878.

Digitized by Google

Digitized by Google

सामवेदसंहिता ॥

भगवत्सायणाचार्य्य-विरचित-भाष्य-सहिता ।

—o—

श्रीलश्री

वङ्गदेशीयासियाटिक्-समाजाभ्यर्थनया

———000@000———

अधीतवेद-"प्रत्नकम्रनन्दिनी"-सम्पादकेन

श्रीसत्यव्रतसामश्रमिभट्टाचार्य्येण

वङ्गसामगेन

टीकिता यथायथं शोधिता च ।

———00@00———

॥ पञ्चमो भागः ॥

॥ उत्तरार्च्चिकः ॥

॥ सप्तमादि-प्रपाठकत्रयात्मकः ॥

कलिकाता

गणेशयन्त्रे मुद्रितः ।

अब्दाः १९३५ ।

Digitized by Google

Digitized by Google

सम्पादकोक्तिः।

—००—

सामवेदीय-संहिताभागे— छन्दः, आरण्यकः, माहानाम्नः, उत्तरश्चेति चत्वार आर्चिक-ग्रन्थाः; एकश्च स्तोभ-ग्रन्थः; गेयम्, आरण्यम्, ऊहम्, ऊह्यश्चेति चत्वारः प्रधानाः; माहानाम्नम् आरण्यं तवश्यावीयं गायत्रञ्चेति तेषामेव परिशिष्टरूपाः —इत्यष्टौ गानग्रन्थाः; एषामेव त्रयोदशानां संहितात्व-व्यवहारो दृश्यते साम्प्रतम्। वस्तुतस्तु सामवेदसंहिता-शब्देन गानग्रन्था एव ग्रहणीयाः तेष्वेव साम-व्यवहारात् जैमिन्यादि-कृत-साम-लक्षण-सङ्गतेश्च (१अ० १पा० ३४सू०), आर्चिक-ग्रन्थानान्तु सामवेदीयत्व मतिप्राचीनार्यकोविदैः सामार्थ-बोधसुकराय रैवतादिसामाख्याभिव्यक्तयेऽपि च श्रौते कर्मणि विहितानां सामशून्यानामपि कत्यृचां स्वरूपख्यापनाय च ऋग्वेदादाकृष्य विहित मिति च स्फुटम्। परमिह गतानुगतिकन्यायेन विवरणकृन्माधवस्य वर्त्मना, वेददीपकार-सायण-दर्शित-युक्त्या (१भा० ८८पृ०) चानुसरणं युक्तमिति आर्चिक-प्राधान्येनैव यथायथं सामानि सम्पादितानि। तथाहि—गेयगानं छन्द-आर्चिक-मूलकं ग्रथितमार्चिक-क्रमेणैवेत्यव्याहतं सम्पन्नं तदनुरूपम्। आरण्यगानं किञ्चिदारण्यक-मूलकं परन्तु तत्क्रमानुगतम्,

Digitized by Google

किञ्चित्स्तोभमूलकं तदपि न तत्क्रमानुगतम्, किञ्चिच्च छन्दोग्रन्थमूलकमेव, व्रतादि-पर्वानुरोधएवैवंग्रथने निदान मनुमीयते, तथारण्यक-मुद्रणावसरे एवारण्यक-मूलकानां साम्नां चयनं कृत मपरेषान्तु तत्परिशिष्टत्वेन तत्रानग्रन्थानुसारत एव मुद्रण मिह सम्पन्नम्, यतश्च यतश्च कृतं तत्सामचयनं तत्र तत्र तथा सङ्केतित मपि यथा च तत् स्फुटं झटिति बुद्धेरतनाम। तृतीयमूहगान मुत्तरार्च्चिकमूलकं परन्न तदार्च्चिकानुसृत मपितु दशरात्र-पर्वादिक्रमेणैव ग्रथितन्ततोऽपापि तत्क्रम मनादृत्य ऋक्-क्रमेणैव चयन-पूर्वकन्तातत्तन्मुद्रणम्, एवञ्चोहगानं कृतमिति धिया तस्यैव पुनरुज्जीवनाय कृतश्च सामानुसृत-सूची-प्रयासः (५भा० सू० त'-पृष्ठतः) तेनैव चमतां भगवानार्य्योगमः। तुरीय मूह्यगान मप्युत्तरार्च्चिक-मूलकम्परमेकस्यैवोहस्य क्रमभङ्गेन सर्वासामेव सामवता मुत्तरार्च्चिकर्चां सामलाभादुदाहरणदानप्रयासस्य चरितार्थत्वान्न तस्येत्थं दुर्दशा कृता, मुद्रितमेतदुत्तरार्च्चिकपरिशिष्ट-रूपेणेह। माहानाम्न्यादीनि तु तत्वतः परिशिष्टरूपाण्येवेति न तेष्वस्ति वक्तव्यविशेषः। स्तोभग्रन्थस्य चारण्यकपरिशिष्टत्वं दृष्ट्यैव प्रतीयतइति कृतस्तथैव व्यवहारः॥

सायणाचार्य्यकृत--वेददीपनाम--टीका--सहितैवैषा संहिता सम्पादिता, तत्र वेददीपस्य पुस्तकं तु काशीनिवासि-सुप्रथितनाम-परलोकगतिवामनशास्त्रिपुत्र-रामशास्त्रिणः एक मति-शुद्धं (रा०

चिह्नितं), तदनुलिखित माध्यायितिकीयं द्वितीयं (द्वचानु-लिखितं), श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्य्याणां गोस्वामीति-भूप्रसिद्धानां काशीभूषणानाञ्च मद्गुरूणां खण्डितं तृतीयं (गौ० चिह्नितं), तथा भूमिकामात्रस्य मदीयं (सा० चिह्नितं) चतुर्थम्, लब्धम् ; तदेतच्चतुष्टयावलम्बनेनैव पाठभेदादि-विचार-पुरःसर-मिह तन्मुद्रणं सम्पन्नम्, परं मुद्राकरादि-दोषादीक्षण-च्युति-दोषाच्च सम्भाव्येतैवात्राशुद्धिकं किञ्चित्, तत् चम्यतां विद्वज्जनैः। मूलग्रन्थानान्तु बहूनि पुस्तकानि सङ्गृहीतानि, परमस्मदधीत-पुस्तकद्वयेनैव शोधनं सम्पन्नम्, पाठ-भेदादेव शाखाभेद इति तत्र पाठभेदस्य का कथा? परमाक्षरादि-गानकृत-पाठभेदस्तु विद्यत एवोक्तञ्च तत् सायणेन स्व-वेददीप-भूमिकायां न्यायमाला-समुद्धरण-प्रयास-पूर्वकं (१भा० १५पृ० सविस्तरम् ॥

अस्याः संहितायाः अपराण्यष्टौ-प्राचीनानि व्याख्यानान्या सन्, तेषाञ्च प्रणेतृ-नामोल्लेखः कृतो निरुक्तभाष्ये भूमिकायां देवराजयज्वना— स्कन्दः भवः माधवः भट्टः मिश्रः श्रीनिवासः भरतः यज्वेति, तत्राद्यो सम्प्रति बहुयत्नतो माधवीय-विव-रणाख्यस्यैवैकमात्रस्यातिजीर्णाशुद्धपुस्तक मेक मद्य उभयस्थाना-दासादितम्, तच्चापीह ग्रस्लेग्राभ्यां टीप्पन्याकारेण मुद्रितम्, अस्मामध्ये चये ग्रन्था निरुक्तादयः प्रमाणत्वेनोपन्यस्तास्ते तु प्रसिद्धा एव।

Digitized by Google

अथ सायणमते आरण्यकस्तु छन्दोग्रन्थस्यैवान्तर्भूतः (१भा० ८१पृ०), महानाम्नीनाञ्च तत्परिशिष्टत्वमेवेति द्वावेव ऋग्-ग्रन्थौ (१भा० २२पृ०), परमेतत् विवरणकृन्मतविरुद्धं वैदिक-समाजानभिमतं पुस्तक-लेख-दर्शनेनाप्रतीतञ्चाप्युररीकृत मिह तदीय-व्याख्यानावलम्बनानुरोधात्, अतएवात्र प्राधान्यतो द्विधैव मीषँकं छन्दआर्चिक उत्तरार्चिकञ्चेति, अनयोरेवापरेषामन्तर्भूतत्वम्। तथा अध्यायादि-सङ्ख्याविषयेऽप्यस्य मतान्तरता दृश्यते, व्यतीक्तञ्च टीप्पन्या तद् यथायथं सर्वत्र, मुद्रितञ्च तदुभय-मतानुसारत एव सर्वत्र सङ्ख्यादिकम्, परं सूचीपत्रादौ वैदिकसमाजमतसिद्धं ग्रन्थलेखानुगतं विवरण-सम्मत मध्याया-द्यादिकमेव सायणनयविरुद्धमपि व्यवहृतमिति शम्॥

सामश्रमीत्युपनाम-श्रीसत्यव्रतशर्म्मणः।
भारतखण्डीय ब्रिटिश्-राजधानी-वासिनः।

समजनि लेखोऽयं महाद्भुत-शकाब्दीय-पौष-शुक्ल-पञ्चम्याम्।

Digitized by Google

॥ मन्त्राणामकारादिक्रमेण सूची ॥

मन्त्रप्रतीकम्	पृष्ठम् ।
अग्न आ याह्यग्निभिर् (७, २, ७, १=उ ११, १, २—११, २, ४) ...	६२
अग्न आयूंषि (७, १, ११, १=उ०)	९४
अग्निः प्रत्नेन (८, २, १, १=उ०)	२१०
अग्निः प्रियेषु (८, २, १९, १=उ०)	२१९
अग्निं स्तुं (७, २, ८, २=उ ११, १, २,—११, २, ७) ..	६६
अग्निं हिन्वन्तु (७, १, १५, १=उ०)	९९
अग्निं होतारम् (९, १, १८, १=उ०)	२२१
अग्निमन्थनो (८, ३, १०, १=उ०)	२४९
अग्निरिन्द्राय (९, २, ४, १=उ०)	३३२
अग्निर्मं पिः (७, १, १२, २=उ०)	९४
अग्निर्जागार (९, २, ६, १=उ०)	३३५
अग्निर्ज्योतिर् (९, २, ८, १=उ०)	३३७
अग्निर्मूर्धा (७, १, १६, १=उ १८, २, १५)	४२
अग्निर्हि वाजिनम् ८, ३, १०, १=उ०)	२४०
अग्ने केतुर् (७, १, १५, ५=उ०)	४२
अग्ने तमद्या (९, १, ५, १=उ २१, २, ७,)	१८८
अग्ने त्वमनो (९, २, १, १=उ०)	३२९
अग्ने नक्षत्रम् (७, १, १५, ४=उ०)	४१
अग्ने पवस्व (७, १, १२, २=उ०)	९५
अग्ने पावक (७, १, १३, १=उ०)	९६
अग्ने वाजस्य (७, २, ११, १=उ ११, १, ६-७	७१
अग्ने विवस्वदुषसम् (९, १, ६, १=उ २१, २, १०-१८-१९ ...	१९१

Digitized by Google

[अ]

मन्त्रप्रतीकम् पृष्ठम्।

अग्ने विश्वेभिर् (७, १, ६, १=ज०) १६

अग्नेगीराजा (७, ३, ११, २=ज १२, १, १७) १२५

अच्छानःशीर० (७, २, ८, १=ज ११, १, ३—१२, २, ७) ... ६५

अच्छाविला (७, २, ७, १=ज ११, १, १—१२, ३, ४) ६२

अजीजनोअमृत (७, १, ७, ३=ज १०, २, ६-७) ... २०

अघ्नतेध्यघ्नते (७, ३, ११, १=क १२, १, १०) १९२

अतोदेवा (८, २, ५, ६=ज १४, १, ७) १९१

अत्यायातमश्विना (८, ३, ११, २=ज०) २५१

अनाविनेमि० (९, १, १६, २=ज०) २१९

अदर्मिगातुवित्तमो (७, १, ११, १=ज १०, २, १२—११, २, ४—१२, ३, २) २९

अद्याश्यःपुरएता (७, २, ९, १=ज ११, १, ४) ६९

अधक्षपापरिष् (८, १, ६, १=ज०) १५२

अधयदिमे (७, १, ३, ३=ज प्रत्नम्पीयूषम्) ८

अधाल्वंहि (७, २, ६, ३=ज ११, १, १) ६०

अधाह्यग्ने (९, १, ५, २=ज २१, २, ७) २८९

अनुतेशुष्मं (८, १, ८, २=ज १२, २, १८) १५९

अन्वावमित्रा (९, ३, ८, २=ज०) २७२

अप्सुरेतः (९, २, ११, १=ज०) २४६

अबोधिहोता (८, ३, १२, २=ज १९, १, ८) २५४

अबोध्यग्निर्ज्म (८, ३, १७, १=ज १९, १, १०) २७२

अभिगोत्राणि (९, ३, ३, १=ज०) २५९

अभित्वापूर्वपीतय० (७, ३, १, १=ज ११, १, १६—२२, १, १६) ८९

अभिद्विजन्मा (९, १, ४, २=ज २१, २, ६) २८६

अभिप्रगोपतिं (७, १, १, १=ज०) १

अभिप्रयांसि (७, २, ९, २=ज ११, १, ४) ६९

अभिप्रियाणिकाव्या (८, ३, १८, २=ज०) २७८

अभिवाजी (९, १, १२, १=ज०) २४५

Digitized by Google

मन्त्रप्रतीकम्	पृष्ठम् ।
अभ्रभिदिश्ववषा (७, १, ७, १=ज १०, १, ६-७)	१६
अभ्रारमिद् (७, २, १६, १=ज०)	११०
अमित्रसेनां (९, २, ६, १=ज०)	२६९
अमीषां चित्तं (९, २, ५, १=ज०)	२६५
अयं सहस्रमृषिभिः (७, २, १८, १=ज ११, १, १०,—१८, १, ५)	१२४
अयं सहस्रापरि (९, १, ११, १=ज०)	२४०
अयं स होता (९, १, ४, १=ज २१, १, ६)	१८७
अयमु ते (७, २, १५, १=ज०)	११८
अयामिअग्निर् (८, २, २, १=ज०)	२१२
अयारुचा (७, २, १०, १=ज १०, २, २)	१११
अरन्तइन्द्रकुक्षये (८, १, २, १=ज १४, १, २—१९, १, १) ..	१७९
अर्शिनारोर् (८, २, १६, १=ज १९, १, १६)	१७९
अर्वाङ् विचक्रो (८, २, १७, १=ज१९, १, १७)	२७५
अवद्दा (९, २, ५, १=ज०)	२६७
अवानो अग्न० (७, १, १४, १=ज०)	३८
अश्वं न गीर्भि० (७, २, ४, २=ज० ११, २, ५)	१०३
अश्मन्ना (८, १, ७, १=ज ११, १, १७)	१५४
अश्विनावर्तिर् (८, २, ९, १=ज १९, १, ६)	२४३
असेवचिता (८, २, ९, १=ज १९, १, २)	२२५
अस्मन्देववीतये (९, १, १७, २=ज०)	२११
असौ या सेना (९, २, ४, २=ज०)	२६४
असाविसन्म (८, २, ७, १=ज १४, १, १०)	१९४
अग्निसोमौ (९, १, ८, १=ज०)	२९९
अस्माकमिन्द्रः (९, २, ४, २=ज०)	२६२
अस्यप्रतामि (८, २, २, २=ज०)	२१२
अस्येदिन्द्रोवावृधे (७, २, १, १ = ज अभिलापूर्वपीतये)	९०
अहमिद्धि (७, १, ५, १=ज०)	१४

Digitized by Google

मन्त्रप्रतीकम् पृष्ठम् ।

आहम्नत्नेनजन्मना (७, १, ५, २ = ज०) १५

आग्नेस्थूरं (७, १, १५, ३ = ज०) ४०
आत्वाग्रावा (९, १, १६, २ = ज०) २१९
आत्वाविशन्त्विन्दवः (८, २, २, १ = ज १४, १, २—१९, १, १) .. १०८
आदींकेचित् (७, १, ३, २ = ज प्रत्यम्पीयूषम्) ७
आनोअग्नेरयिं (७, १, १४, २ = ज०) ३८
आनोअग्नेसुचेतुना (७, १, १४, ३ = ज०).. .. .. ३९
आनोभज (७, १, ४, ३=ज०) १४
आनोऽस्माकि (८, ३, १२, ३=ज०) २
आनोविश्वासु (७, १, २, १= ज १०, १, २—१२, १, १०) .. ३
आपोहिष्ठा (९, २, १०, १=ज०) ३४१
आभात्यग्निर् (८, ३, १५, १ = ज १९, १, १०) २६४
आमन्द्रैरिन्द्र (८, ३, २, १ = ज १८, २, १०) २२४
आयःपुरं (९, १, ४, १ = ज ११, २, ६) २८५
आशुःशिशानो (९, ३, १, १ = ज०) ३५२
आसोमस्वानो (८, २, १२, १=ज०) २०५
आहरयः (७, १, १, २ = ज०) २
इदंविष्णुर्वि (८, २, ५, १ = ज १४, १, ७) १८८
इदंश्रेष्ठंज्योतिषांज्योतिरागाच्चि० (८, ३, १४, १ = ज १९, १, ९) ... २५६
इनोराजन् (७, २, ४, १=ज १०, २, १०) ५५
इन्द्रयावाग्नेना (९, ३, ३, २ = ज०) ३६०
इन्द्रंवाणीरनुत्तमन्युम् (९, १, ११, १=ज०) ३००
इन्द्रंवोविश्वतस् (८, १, २, १=ज०) १४०
इन्द्रमिद्देवतातय० (७, ३, ८, १=ज ११, २, ११,—१२, ३, ५) ... १०६
इन्द्रश्चवायवेषां (८, १, ५, २=ज०) १५१
इन्द्रस्थातर् (८, २, १०, २=ज १५, २, ६) २०१

Digitized by Google

मन्त्रप्रतीकम्	पृष्ठम्

इन्द्रस्य बाहू (९, ३, ७, १=ज०) २७६
इन्द्रस्य वृष्णो (९, ३, ३, ३=ज०) २६६
इन्द्राग्नी अपसस् (७, ३, २, १—८, २, १४, २=ज०) ९४, १०९
इन्द्राग्नी तविषाणि (७, ३, १, ४—८, २, १४, ३=ज०) .. .. ,, ,,
इन्द्राग्नी नवतिं (७, ३, १, २—८, २, १७, ३=ज०) ९३, २१६
इन्द्राग्नी रोचना (८, २, १४, १=ज०) २०९
इन्द्रायमाव (७, १, १, ३=ज०) २
इन्द्राय०—०इन्द्रं (८, २, ८, १=ज १४, २, २१) १९६
इन्द्रो मह्ना रोदसी (७, ३, ८, ३=ज ११, २, १२—१३, ३, ५) .. १०७
इममू षु (७, १, ४, १=ज०) १३
इमन्बेवदव (७, ३, ९, १=ज०) १७५
इमा उ त्वा पुरूवसो (७, ३, १८, १=ज० ११, १, १०—१८, २, ५) ... १२४
इमे हि ते (८, २, ६, १=ज०) १९४
इरज्यन्नग्ने (९, २, १, ४=ज०) २१८
इष्कर्तारम् (९, २, १, ५=ज०) २१९

ईळेन्यो (७, २, २, १=ज०) ४७
ईशिषे वार्यस्य (७, १, १६, २=ज १८, २, १५) ४२

उक्थंच न (९, १, १५, २=ज०) २१७
उच्चीगोपर्धि (७, २, ११, १=ज०) ११५
उतवात (९, २, ११, २=ज०) २४४
उतस्यावाश्चिनोर् (८, ३, ६, १=ज १९, १, ३) २३५
उतायातं संगवे (८, ३, १५, ३=ज १९, १, १०) २६६
उतोन्वस्य जोषमा (९, १, ८, ३=ज०) २०१
उर्णवृषन्नो (७, २, ३, १=ज १०, २, १४-१५) ४८
उत प्रत्नासोऽस्मृ० (८, ३, ९, १=ज०) २२२
उदग्ने शुचयस्तव (७, १, १६, २=ज० १८, १, १५) ४३

Digitized by Google

मन्त्रप्रतीकम् | पृष्ठम् ।

उदपप्तन्नरुणा (८, ३, १६ २= ज १९, १, १६) २७०
उद्गा आजद् (८, १, ९, ३=ज०) १६२
उद्वर्षय (९, ३, ४, १ = ज०) ३६२
उपच्छायाम् (८, २, १८, २=ज०) २१६
उपत्वाजामयो (७, २, १४, १ = ज ११, १, १२) ८५
उपत्वानुकी२० (७, २, २, २=ज १०, १४-१५) ४९
उपत्वारण्वसन्दृशं (८, २, १८, १=ज०) २१६
उपनःसूनवो (७, २, १३, १=ज०) ११६
उपनोहरिभिः (९, १, १०, १=ज०) ३०४
उपोहरीणाम्पतिं (७, १, ८, २ = ज १०, २, ९) २२
उरुव्यचसे (९, १, ११, २=ज०) ३०६
उषस्तच्चित्रम् (८, २, ८, १ = ज १९, १, ५) २४०
उषोयद्येव (८, २, ८, २ = ज १९, १, ५) .. .. ,,

ऊर्जोनपाज्जातवेदः (९, २, १, ३=ज०) ३२७
ऊर्जोनपातमाहुवे (८, ३, १, २=ज०) २२१
ऊर्द्ध्व शिखा (७, ३, १५, ३=ज०) ११९
ऊर्द्ध्वगन्धर्वो (९, २, १३, १=ज०) ३४९

ऋतावानमहिषं (९, २, १, ६ = ज०) ३३०
ऋतावानंवैश्वानरम् (८, २, ९, १ = ज०) २१७

एताउत्याउषसः (८, ३, १६, १ = ज १९, १, १६) २६८
एदुमधोर् (८, २, १०, १ = ज १५, २, ६) २००
एन्दुमिन्द्राय (७, १, ८, १ = ज १०, २, ९) २२
एन्द्रयाहि (९, १, १६, १ = ज०) ३१८
एभिर्नोअर्कैर् (९, १, ५, २ = ज २१, २, ७) ३९०

Digitized by Google

मन्त्रप्रतीकम् पृष्ठम्।

एषप्रत्ना (९, १, २, १ = ज २१, १, ८) १८२
एषोउषाअपूर्व्या (८, ३, ७, १ = ज १९, १, ४) १३६
एहदेवामयोभुवा (८, ३, ९, २ = ज १९, १, ६) २५२
एहहरीब्रह्म० (८, २, १, १ = ज १४, १, १) १७६

ऐभिर्ददे (९, १, ७, ३ = ज०) २९८

ओजस्तदस्य (८, १, १३, १ = ज०) १०१

कईंवेद (८, ४, १५, १ = ज १६, २, २० — १८, २, ९) ... २१०
कद्रा:सुपर्णाः (९, ३, ६, १ = ज०) २६७
कयातेअग्ने (७, २, ६, १ = ज ११, १, १) ५९
कयात्वम् (७, ५, ७, १ = ज०) १०६
कस्तमिन्द्रत्वावसो (८, २, ९, १ = ज०) १९९
कस्त्वामिन् (७, २, १, १ = ज०) ४५
किमित्ते विष्णो (८, १, ४, १ = ज २१, ३, ६) १४६
कुविदङ्गप्रथि (८, २, ४, ३ = ज १४, १, ६) १८६
कुवित्सुमो (८, १, १२, १ = ज १६, १, १९) १३८
क्ष्मायदेनोम (७, २, ५, २ = ज १०, २, २०) ५६
क्षपोराजन्नुत (७, २, ११, ३ = ज ११, १, ६-७ ... ... ७४

गम्भीरांउदधीरिव (८, ३, ३, १ = ज० १८, २, १७) २१५
गायत्रन्त्रैष्टुभं (९, १, ७, १ = ज०) ३३७
गावउपवदावटे (७, ३, १६, १ = ज०) ११९
गोत्रभिदङ्गोविदं (९, ३, १, २ = ज०) ३५८
गोमन्नइन्दो (७, ३, २०, १ = ज० ११, १, ४—१७, १, २ —१८, २, ६) १२०

जराबोधतद् (८, २, ३, १ = ज० १४, १, ५) १८२

Digitized by Google

मन्त्रप्रतीकम् पृष्ठम्।

जुष्टो हि दूतो (९, १, ६, २ = ज ११, २, १७-१८-१९) २९२

तं वो वाजानाम्पतिम् (८, २, १०, २ = ज १५, २, ६) २०१

तं सखायः (८, १, ८, १ = ज १४, २, ११) १९७

तं होतारम् (७, १, १०, २ = ज १०, २, ११—१३, १, ७) ... २७

तन्नायथापुराणा (८, १, ६, २ = ज०) १५४

तमूर्दया (८, २, ११, १ = ज १६, १, १८) २०३

तद्विप्रासो विपन्यवो (८, २, ५, ५ = ज १४, १, ७) १९१

तद्विष्णोः परमम् (८, २, ५, ४ = ज० १४, १, ७) १९०

तद्वो गाय (८, २, ४, १ = ज १४, १, ९) १८५

तन्त्वा घृतस्नवीमहे (७, १, १२, २ = ज०) २६

तमस्य मर्जयामसि (८, १, ६, २ = ज०) १५३

तमोषधीर्दधिरे (९, २, ३, १ = ज०) २३२

तमत्यहिन्वियं (८, १, ११, १ = ज १३, १, ५) १६५

तव द्यौरिन्द्र (८, १, ११, २=ज १३, २, ५) १६६

तव द्रप्सो नीलवान् (९, २, २, १=ज०) २३१

तवाश्वरं (९, २, १०, २=ज०) २४३

तुरण्यवो मधुमन्तं (७, ३, १९, २=ज १२, १, ११) १२८

तुविशुष्म तुविक्रतो (९, १, २, २=ज०) २८४

ते सुतासो विपश्चितः (९, १, १०, २=ज०) २१०

तोशासरथा (८, २, १७, १,=ज०) २१५

त्यमु वः सत्रासाहं (८, १, १०, १=ज १३, २, ४) १६१

त्रीणि पदा वि (८, २, ५, २=ज १४, १, ७) १८९

त्वं सिन्धूँरवासृजो (९, १, १४, २ = ज०) २१४

त्वं सत्यमघोनां (७, ३, १०, १ = ज १०, २, ३) ११३

त्वं विष्टपदम् (९, १, १०, २ = ज०) २०५

त्वं ह्येहि चेरवे (७, ३, ४, १ = ज ११, १, १९—११, १, १८) ... ९९

Digitized by Google

मन्त्रप्रतीकम् पृष्ठम्।

त्वन्नाभिर् (७, १, १, ७ = ऊ०) ४६
त्वन्दाताप्रथमो (७, ५, २, २, = ऊ १०, १, २—११, १, २०) .. ४
त्वन्नश्चित्र (८, १, ३, १ = ऊ १२, २, ९) १४३
त्वन्नोअग्नेअग्निभिर् (७, १, ६, २ = ऊ०) १८
त्वमङ्गप्रशंसिषो (८, २, ५, १ = ऊ १८, २, १९—१८, १, ५) .. २३०
त्वमिन्द्रप्रतूर्त्तिष्वभि (८, १, ८, १ = ऊ १९, २, १८) १५८
त्वम्पुरुसहस्राणि (७, ३, ४, २ = ऊ ११, १, १९—२२, १, १८) .. १००
त्वं विष्णुर्बृहन् (८, १, ११, २ = ऊ १३, २, ५) १६६
त्वामृतमग्ने (७, २, १३, २ = ऊ ११, १, ११-१२) ८१
त्वामिच्छवसस् (९, १, २, १ = ऊ २१, १, ८) २८१
त्वे सोमप्रथमा (७, १, ७, १ = ऊ १०, २, ६-७) १८

दानामृगोन (८, २, १५, २ = ऊ १६, २, २०=१८, २, ९) ... २११
दाशेमकस्यमनसा (७, २, ६, २ = ऊ ११, १, १) ६०
देवोवोद्रविणोदाः (७, १, १०, १ = ऊ १०, २, १२—१३, १, ७) ... २७
द्रप्सःसमुद्रम् (९, २, १३, २ = ऊ०) ३५०
द्वितायो (९, १, १०, २ = ऊ०) ३०४

धेनुष्टइन्द्र (९, २, ९, २ = ऊ०) ३४१

नघावसुर् (८, २, ४, १ = ऊ १४, १, ६) १८६
नतेगिरोअपि (९, १, १३, २ = ऊ २२, २, २-४) ३०९
नदंवचोदतीमां (७, १, ९, १ = ऊ १०, २, ११) २६
नमःसखिभ्यः ९, २, ७, १ = ऊ०) ३२५
नमस्तेअग्न (८, १, १२, १ = ऊ १६, १, १६) १६८
नसंस्कृतम्प्र (८, ३, १५, २ = ऊ १९, १, १०) २६५
नह्याऽङ्गपुरा (७, १, ८, २ = ऊ १०, २, २२) २४
नाकेसुपर्णम् (९, २, १३, १ = ऊ०) ३४८
नीवशीर्षाणि (८, १, १४, २ = ऊ १३, २, १४) १७९

Digitized by Google

मन्त्रप्रतीकम्	पृष्ठम् ।
पदन्देवस्य (७, २, १४, ३ = ज ११, १, १३) … … …	८६
पन्यमन्यमित् (८, २, १, १ = ज १४, १, १) … ..	१७५
पन्यांसञ्जातवेदसं ७, २, ११, ३ = ज विश्वोविश्वोवो)	७७
परित्यंहर्यं० (८, २, ८, ३ = ज १४, २, २१) .. … …	१९८
पर्षितोकं (८, १, ३, २ = ज ११, २, ९) .. .. …	१४४
पवमानाअसृक्षत (८, २, १६, १ = ज०) … … ..	२१३
पवमानादिवस्पर्यं० (८, २, १६, २ = ज०) .. … …	२१४
पवमानासआशवः (८, २, १६, ३ = ज०) … … …	“
पवस्वसोम (९, १, १७, १ = ज०) .. … ..	३२०
पातावृत्रहा (८, २, १, ३ = ज १४, १, १) .. … …	१७६
पावकवर्णाः (९, २, १, २ = ज०) .. … ..	३२७
पाहिनोअग्न० (७, २, ४, १ = ज १०, २, १६-१७-१८-१९ … …	५१
पाहिविश्वस्माद् (७, २, ४, २ = ज पाहिनोअग्न० … …	”
पिबन्तिमित्रो (९, १, ८, २ = ज०) … … ..	३००
पुनरूर्जा (९, २, ८, २ = ज०) … … …	३३८
पुनानेतन्वा (७, २, १४, २ = ज०) .. .. …	११७
पौरोअश्वस्य (७, ३, २, २ = ज आमध्यू३षु) … ..	९६
प्रतत्तेअद्य (८, १, ४, २ = ज २१, ३, ९) .. … …	१४८
प्रतिप्रियतमं (८, ३, १२, १ = ज०) … … ..	२५०
प्रतिष्यासूनरी (८, ३, ६, १ = ज १९, १, ३) … … ..	२३४
प्रतेधाराअसश्चतो (८, २, १८, १ = ज०) … .. …	२०७
प्रत्नम्पीयूषं (७, १, ३, १ = ज १०, १, ६—१३, २, ७-८-९-१०-११) ..	७
प्रदैवोदासो (७, १, ११, ३ = ज अदर्शिगातुवित्तमो) .. …	३१
प्रवामर्चन्त्युक्थिनो (७, ३, २, १—८, २, १७, २ = ज०) ..	९३, ११५
प्रवाम्महिद्यवी (७, ३, १४, १ = ज०) … … …	११६
प्रवोमहेमहेवृधे (९, १, ११, १ = ज०) … … ..	३०५
प्रसविश्वेभिर् (७, १, ६, १ = ज०) … … ..	१७

Digitized by Google

मन्त्रप्रतीकम्	पृष्ठम् ।
प्रसोअग्ने (९, २, २, १ = ज०)	२२१
प्राचीमनुप्रदिशं (७, ३, १०, २ = ज १०, २, ३)	११२
प्रास्यधाराअक्षरन् (९, १, १, १ = ज०)	२८०
प्रियोनोअस्तु (८, १, १, ३ = ज०)	१२९
प्रेताजयता (९, २, ५, २ = ज०)	२११
प्रोष्वस्मैपुरोरथम् (९, १, १४, १ = ज०)	३१२
बट्सूर्यश्रवसा (९, १, ९, २ = ज २१, २, ५)	३०२
बण्महाँअसि (९, १, ९, १ = ज २१, २, ५)	३०१
बलविज्ञायः (९, २, २, २ = ज०)	३७५
बृहस्पतेपरिदीया (९, ३, २, १ = ज०)	२५६
भद्रङ्कर्णेभिः (९, ३, ९, २ = ज०)	३७६
भद्रन्नः (७, २, १०, २ = ज०)	७२
भद्रोनोअग्निर् (७, २, १०, १ = ज ११, १, ५)	७१
भद्रीभद्रया (७, २, ५, २ = ज १०, २, २०,)	५७
भूरिच्चिते (९, १, १२, ३ = ज १२, २, २-४)	३१०
मघोनःस्मृत्रहत्येषु (८, २, ९, २ = ज०)	१९९
मन्दन्तु त्वामघवन् (८, ३, ४, २ = ज १८, २, १८)	२२९
मन्द्रंहोतारम् (७, २, ३, २ = ज १०, २, १४-१५)	४९
मर्माणिते (९, ३, ८, १ = ज०)	३७२
महीमित्रस्य (७, ३, १४, २ = ज०)	११७
महेनोअद्य (८, ३, ११, १ = ज०)	२४८
माकिराघांसि (८, २, ५, २ = ज १८, २, १९—१८, १, ५)	२११
मानइन्द्रपीयत्नवे ९, १, १५, २ = ज०)	३१८
मानोअग्नेमहाधने (८, १, १२, २ = ज १६, १, १६)	१६९
मामेममा (७, ३, १७, १ = ज०)	१२१
यमीनमीमः (९, ३, ९, १ = ज०)	३७५

Digitized by Google

मन्त्रप्रतीकम्   पृष्ठम्।

मोषुणा (८, २, ६, १ = ज०) १९३

यद्द्यग्नि (८, २, १९, २ = ज०) २१८

यदग्नेस्य (८, २, १८, १ = ज०) २१७

यदग्नःसन् (८, २, १५, २ = ज १६, २, १०—१८, २, ९) २११

यच्चिद्धि (८, १, १, २ = ज०) १९८

यजानोमित्रावरुणा (७, २, १, ३ = ज०) ४६

यजिष्ठन्त्वायजमाना (९, १, १८, २ = ज०) ३२३

यच्छक्रन्द्रम् (८, १, ९, १ = ज०) १६१

यज्ञवासो (७, २, ११, २ = ज विश्वोविश्वीवो) ७०

यत्रबाणाः (९, ३, ६, ३ = ज०) ३६९

यथागौरो (८, ३, ४, १ = ज १८, २, १८) २२७

यद्दीवान (९, २, ११, ३ = ज०) ३४५

यदिन्द्रयावतस्त्वम् (९, १, १३, १ = ज०) ३०७

यदिन्द्राहं (९, २, ९, १ = ज०) ३४०

यदीङ्खयस्य (८, ३, १२, ३ = ज १९, १, ८) २५४

यद्युञ्जाथे वृषणम् (८, ३, १०, २ = ज १९, १, १७) २७४

यथागाथाकरामहे (९, ७, १, १५, २ = ज०) ४०

यस्माद्रेजन्त (७, १, ११, २ = ज_यदर्शिगातुवित्तमो) ३०

यस्यतेमहिमा (९, १, २, २ = ज०) २८४

यस्यचिद्यात्वहतं (७, २, १४, २ = ज ११, १, १२) ८६

यस्यायंविश्व० (७, ३, १९, १ = ज १२, १, ११) ११७

यादृशा (८, ३, ७, १ = ज १९, १, ४) १३७

यावित्यास्तोकमा (८, ३, ९, ३ = ज १९, १, ६) २४४

यासुनीथेमौचद्रथे (८, ३, ११, २ =०) २४९

युञ्जाधिवाजिनीवत्य० (८, ३, ८, २ = ज १९, १, ५) २४१

युञ्जेवाचं (९, २, ७, २ = ज०) ३२६

युञ्जंसन्तम् (८, १, १०, २ = ज १२, २, ४) १६१

Digitized by Google

मन्त्रप्रतीकम्	पृष्ठम
येत्वामिन्द्र (७, १, ५, २) … … …	१६
योजागारतमृचः (९, २, ५, १ = ज०) … … ..	३१४
योनःस्वो (९, ३, ८, ३ = ज०) … … …	३०४
योवःशिवतमो (९, २, १०, २ = ज०) … .. …	२४३
योविश्वादयते (७, ३, ५, १ = ज ११, २, ५) … … …	१०२
यमहत्ता (८, ३, १४, २ = ज १९, १, ९) … .. …	२५९
रेवाँइद्रेवत० (९, १, १५, १ = ज०) … … ..	३१६
वयश्चत्वां (८, ३, ७, ३ = ज १९, १, ४) … … ..	१३८
वयमेनमिदा (८, २, १३, १ = ज १६, २, ५) … .. …	२०६
वषट्तेविष्णवास (८, १, ४, ३ = ज० २१, ३, ६) .. …	१४९
वातआवातु (९, २, ११, १ = ज०) .. .. …	३४३
वायविन्द्रश्च (८, १, ५, ३ = ज०) … … … ..	१५२
वायोशुक्रो (८, १, ५, १ = ज०) … … .. …	१५१
विचिद्वृत्रस्य (८, १, १३, २ = ज०) .. …	१७०
विधुन्दद्राणं (९, १, ७, १ = ज०) … … … …	२९६
विनइन्द्रमृधो (९, ३, ७, २ = ज०) … .. … ..	३७१
विपश्चिते (७, ३, २१, २ = ज १२, १, १७) … … …	१३४
विभक्तासि (७, १, ४, २ = ज०) … … .. …	१२
विभूतरातिं (८, २, ११, २ = ज १६, १, १८) … … …	२०४
विभूषन्नग्न (७, २, १२, २ = ज ११, १, ११-१२).. .. …	८२
विरक्षोविमृधो (९, ३, ७, १ = ज०) … … ..	३७०
विश्वक्षमहिना (८, २, २, २ = ज १४, १, २—१९, १, १) …	१०८
विशोविशोवो (७, २, ११, १ = ज ११, १, ८-९-१०—१८, १, १) ..	७६
विश्वकर्मन्हविषा (७, ३, ९, १ = ज०) … … …	११०
विश्वेभिरग्ने अग्निभिर् (८, १, १, १ = ज०) … .. …	१३८
विषुविश्वा (९, १, १४, २ = ज०) .. … … …	३१५
विष्णोःकर्माणि (८, २, ५, २ = ज १४, १, ७) .. … …	१८९

Digitized by Google

मन्त्रप्रतीकम् पृष्ठम्।

विद्युतयोयथा (९, १, २, ३ = ऊ ११, १, ८) २८१

वीतिहोत्रावत्ना (७, १, १२, ३ = ऊ०) ३७

वृकश्चिदस्य (८, २, १३, १ = ऊ १६, २, ५) २०७

वृषखादोवलंरुजः (८, ३, १, २ = ऊ १८, २, १७) १२४

वृषणस्वावयं (७, २, २, १ = ऊ०) ४८

वृषायूथेव (८, १, १, २ = ऊ०) १४२

वृषोअग्निः (७, २, २, २ = ऊ०) ४७

व्याऽन्तरिक्षमतिरत् (८, १, ९, २ = ऊ०) १६१

शग्ध्यू३षु (७, ९, ३, १ = ऊ० ११, १, १८—२, ६—१८, २, ११) ... ९५

शशमानस्यवा (७, ३, १२, १ = ऊ) ११५

शाक्मनाशाको (९, १, ७, १ = ऊ०) २९६

शिक्षाणइन्द्र (८, १, १०, ३ = ऊ १२, २, ४) १६४

शिक्षेयमस्मै (९, २, ९, २ = ऊ०)... ... ... १४०

शिक्षेयमिन्महयते (९, २, ११, २ = ऊ०) ३०८

श्रुधीहवंविपिपानस्य (९, १, १३, १ = ऊ० २२, २, २-४) ३०९

सद्धामीवस्तुः (७, २, ११, २ = ११, १, ६-७) ७४

सरघुवस्ते: (९, ३, १, २ = ऊ०) ३५५

सघानःसूनुः (८, १, ७, १ = ऊ ११, १, १७,—२२, १ १५) १५५

सङ्क्रन्दनेन (९, ३, १, २ = ऊ०) ३५२

सनेमित्वम् (७, ३, १०, १ = ऊ गोमग्रदन्दो) १२१

सनोदराय (८, १, ७, ३ = ऊ १२, १, १७—२३, १ १५) १५६

सनोमहाँ (८, १, ३, १ = ऊ १४, १, १५) १८२

सनोमित्रमहस् (८, ३, १, ३ ऊ०) २११

सनोविश्वा (८, ३, १८, ४ = ऊ०) १७९

सनोऽर्षन् (८, १, २, १ = ऊ०) १४१

सनोहरीणां (७, ३, १०, २ = ऊ गोमग्रदन्दो) १२०

Digitized by Google

मन्त्रप्रतीकम्	पृष्ठम् ।
समिधाग्निं (९, १, १, २ = ज०)	२८१
समर्य्यं आप (८, २, १८, २ = ज०)	२७८
समस्यमन्यवे (८, १, १३, १ = ज०)	१७०
समानीषश्चा (८, २, १४, ३ = ज १९, १, ९)	२४९
समाश्वने (८, २, ११, ४ = ज०)	२०९
समिद्धमग्निं (७, २, १२, १ = ज ११, १, ११-१२	८०
समिन्द्रोरायो (८, २, ७, १ = ज १४, २, १०)	१९५
सरूपदर्षन् (८, १, १४, ४ = ज १३, २, १४)	१०९
सरेवाँइव (८, १, ३, ३ = ज १४, १, ५)	१८३
सखामनु (७, ३, १७, २ = ज०)	१२२
सहरय्या (९, १, ८, २ = ज०)	[illegible]
सहिपुरुचिद् (९, १, १८, २ = ज०)	२१९
सानोविश्वामरदहत् (८, ३, ११, २ = ज०)	२५०
साकान्विश्वा (७, २, ९, २ = ज ११, १, ४)	[illegible]
सिद्धग्निनमसा (७, ३, १६, २ = ज०)	१११
सुमन्मा (८, १, १४, १ = ज १२, २, १४)	१७१
सुषवासोम (९, १, १, २ = ज०)	२८१
सोषग्निर्यो (८, ३, १०, ३ = ज०)	२४७
स्तोमं राधानां (७, ३, १५, २ = ज०)	११८
स्वनिम (९, ३, ९, ३ = ज०)	१९८

Digitized by Google

उत्तरार्च्चिक-साम-पेटिकारूप-ग्रन्थस्य ऊहगानाभिधस्य सूची ॥

॥ प्रथम प्रपाठकः ॥

॥ प्रथमोऽर्द्धः ॥*

साम	सूक्तम्	भागे		पृष्ठे ।
१	(१, १, ८, १—२)	२	..	२४
२	(१, १, ९, १—२)	,,	...	४२
३	(,,)	,,	..	४४
४	(१, १, १०, १—२)	,,	...	८१
५	(१, १, १२, १—२)	,,	..	८९
६	(१, १, १३, १—२)	,,	..	९३
७	(१, १, १४, १—२)	,,	..	१०२
८	(१, १, १५, १—२)	,,	...	१०७
९	(१, १, १६ १—२)	,,	..	११६
१०	(१, १, १७, १—२)	,,	...	१२२
११	(१, १, १८, १—२)	,,	..	१३२
१२	(,,)	,,	...	१३४
१३	(१, १, १९, १—२)	,,	..	१६९
१४	(१, १, २०, १—२)	,,	...	१७७
१५	(१, १, २१, १—२)	,,	...	१८५
१६	(१, १, २२, १—२)	,,	...	१८८
१७	(१, १, २३, १—२)	,,	..	१९२
१८	(१, २, १, १—२)	,,	..	१९७
१९	(१, २, २, १—२)	,,	...	२००
२०	(१, २, ३, १—२)	,,	...	२०२

॥ द्वितीयोऽर्द्धः ॥

साम	सूक्तम्	भागे		पृष्ठे ।
१	(१, २, ४, १—२)	२	...	२०६
२	(१, २, ५, १—२)	,,	..	२१०
३	(,,)	,,	...	२११
४	(१, २, ६, १—२)	,,	...	२१२
५	(१, २, ७, १—२)	,,	...	२१६
६	(१, २, ८, १—२)	,,	...	२२०
७	(१, २, ९, १—२)	,,	..	२२२
८	(१, २, १०, १—२)	,,	...	२२७
९	(१, २, ११, १—३)	,,	...	२३१
१०	(१, २, १२, १—४)	,,	...	२३४
११	(१, २, १९, २—०)	,,	..	२६९
१२	(१, २, १९, २—०)	,,	...	,,
१३	(१, २, २०, १—२)	,,	..	२७६
१४	(१, २, २१, १—०)	,,	...	२८८
१५	(१, २, २२, १—०)	५	...	६१२
१६	(१, २, २२, २—०)	२	...	२९१
१७	(१, २, २२, ३—०)	,,	..	,,
१८	(,,)	,,	...	४२९
१९	(२, १, १०, १—२)	,,	...	३१५
२०	(१, १, ९, १—२)	,,	...	४५

* इह चार्द्धमध्ये ऽमपर्य्यायो लभ्यते, 'तृतीयोर्द्धः'—इत्युपरच दर्शनात् ।

Digitized by Google

॥ द्वितीयः प्रपाठकः ॥

—o—

॥ प्रथमोऽर्द्धः ॥

साम	मूलम्	भागे	पृष्ठे ।
१	(१, १, ९, १—२)	२	... ४६
२	(२, १, ११, १—२)	,,	.. २१८
३	(२, १, १३, १—२)	,,	... २२९
४	(२, १, १४, १—२)	,,	... २४१
५	(२, १, १५, १—२)	५	... ६१३
६	(१, १, १६, १—०)	२	... ११७
७	(१, १, १७, १—०)	,,	... १२४
८	(२, १, १६, १—०)	,,	... २४७
९	(,, १—२)	,,	... २४८
१०	(२, १, १७, १—२)	,,	... २६१
११	(२, १, १८, १—२)	,,	.. २६६
१२	(२, १, १९, १—२)	,,	.. २७०
१३	(१, १, ८, १—२)	,,	.. २५
१४	(२, २, ९, १—२)	,,	.. ४०२
१५	(,,)	,,	... ४०४
१६	(२, २, ९, १॥—२)	५	... ६२५
१७	(२, २, १४, १—२)	२	... ४२०
१८	(२, २, १२, १—२)	,,	... ४२६
१९	(२, २, १३, १—२)	,,	... ४४१
२०	(२, २, १४, १—२)	,,	... ४४५

॥ द्वितीयोऽर्द्धः ॥

साम	मूलम्	भागे	पृष्ठे ।
१	(६, २, ६, १—०)	४	... ४५९
२	(४, २, ९, १—०)	५	.. ६२९
३	(२, २, १५, १—२)	२	... ४५१
४	(,,)	,,	... ४५२
५	(२, २, १७, १—२)	,,	... ४६७
६	(२, २, १८, १—२)	,,	.. ४७०
७	(२, २, १९, १—२)	,,	... ४७६
८	(३, १, १०, १—२)	,,	... ५१४
९	(३, १, ११, १—२)	,,	... ५१८
१०	(,,)	,,	... ५१९
११	(,,)	,,	.. ५२०
१२	(३, १, १२, १—२)	,,	... ५२४
१३	(३, १, १४, १—२)	,,	.. ५४४
१४	(३, १, १५, १—२)	,,	... ५४७
१५	(३, १, १६, १—२)	,,	.. ५५२
१६	(३, १, १७, १—२)	,,	... ५५७
१७	(३, १, १८, १—२)	,,	... ५६२
१८	(१, १, १८, १—२)	,,	.. १२५
१९	(३, १, १९, १—२)	,,	... ५६९
२०	(३, १, २०, १—२)	,,	... ५७५

॥ तृतीयः प्रपाठकः ॥

—o—

॥ प्रथमोऽर्द्धः ॥

साम	मूलम्	भागे	पृष्ठे ।
१	(३, १, २१, १—२)	२	... ५७९
२	(३, १, २२, १—२)	,,	.. ५८४
३	(३, २, ११, १—२)	,,	... ६१६

Digitized by Google

साम	सूक्तम्	भाग		पृष्ठे ।
४	(„)	„	...	६१७
५	(३, २, १२, १—२)	„	...	६२१
६	(„)	„	...	६२२
७	(„)	„	..	६२३
८	(„)	„	...	६२४
९	(३, २, १३, १—३)	„	..	६३०
१०	(३, २, १६, १—३)	„	...	६४२
११	(३, ३, १७, १—२)	„	...	६४७
१२	(३, २, १८, १—३)	„	..	६५१
१३	(३, २, १९, १—३)	„	...	६६०
१४	(„)	„	...	६६१
१५	(३, २, २०, १—३)	„	...	६७३
१६	(३, २, २१, १—३)	„	...	६७८
१७	(३, २, २२, १—२)	„	...	६८२
१८	(३, २, २३, १ - ३)	„	...	६८५
१९	(४, १, ११, १—३)	४	...	३१
२०	(„)	„	...	३२
२१	(„)	„	...	३३

॥ द्वितीयोऽर्द्धः ॥

साम	सूक्तम्	भागे		पृष्ठे ।
१	(४, १, १२, १—२)	४	..	३९
२	(„)	„	...	४०
३	(„)	„	...	४१
४	(„)	„	...	४२
५	(„)	„	...	४३
६	(४, १, १३, १—३)		...	५१
७	(४, १, १४, १—३)	४	..	५६
८	(४, १, १७, १—३)	„	...	६४
९	(„)	„	...	६५
१०	(„)	„	...	„
११	(४, १, १८, १—२)	„	...	७३
१२	(४, १, १९, १—३)	„	...	७६
१३	(४, १, २०, १—३)	„	...	८०
१४	(„)	„	..	८१
१५	(„)	„	...	८२
१६	(„)	„	...	८३
१७	(४, १, २१, १—३)	„	...	९१
१८	(४, १, २२, १—३)	„	...	९०
१९	(४, १, २४, १—३)	„	..	१००

॥ चतुर्थः प्रपाठकः ॥

—o—

॥ प्रथमोऽर्द्धः ॥

साम	सूक्तम्	भागे		पृष्ठे ।
१	(२,१,१०१—३)	२	...	३१६
२	(„)	„	...	३१७
३	(„)	„	...	„
४	(१, १, ९, १—२)	„	..	४७
५	(„)	„	...	४८
६	(„)	„	..	४९
७	(४,२,७,१—३)	४	...	१२४
८	(२,२,१२,१—३)	२	...	४९७

साम	सूक्तम्	भागे		पृष्ठे।
९	(४,१,८,१—२)	४	...	१४२
१०	(२,१,१५,१—३)	५	...	६१४
११	(ब०६,२,४,७—८)	,,	..	६०४
१२	(४,१,९,१—३)	४	...	१४५
१३	(१,१,१८,१—२)	३	...	१३६
१४	(,,)	,,	..	१३९
१५	(४,२,१०,१—३)	४	..	१५१
१६	(४,२,११,१—३)	,,	...	१५४
१७	(४,२,१२,१—३)	,,	...	१५७
१८	(४,२,१३,१—३)	,,	...	१५९
१९	(४,२,१४,१—३)	,,	..	१६१
२०	(५,१,११,१—३)	,,	...	२०४

॥ द्वितीयोऽर्द्धः ॥

साम	सूक्तम्	भागे		पृष्ठे।
१	(५,१,११,१—३)	४	..	२०५
२	(,,)	,,	...	,,
३	(,,)	,,	...	२०६
४	(,,)	,,	...	२०७
५	(,,)	,,	...	२०८
६	(,,)	,,	...	२०९
७	(२,२,९,१—३)	३	..	४०५
८	(,,)	,,	...	,,
९	(,,)	,,	..	४०६
१०	(,,)	,,	...	४०७
११	(,,)	,,	...	४०८
१२	(,,)	,,	...	४०९
१३	(,,)	,,	...	४१०
१४	(५,१,१२,१—३)	४	...	२१४
१५	(५,१,१३,१—२)	३	...	२११
१६	(५,१,१४,१—२)	,,	..	२१५
१७	(५,१,१५,१—३)	,,	...	२२८
१८	(,,)	,,	...	२२९
१९	(,,)	,,	...	२३०
२०	(,,)	,,	....	२३१

॥ पञ्चमः प्रपाठकः ॥

॥ प्रथमोऽर्द्धः ॥

साम	सूक्तम्	भागे		पृष्ठे।
१	(३, २, १७, १—२)	३	..	६४७
२	(३, २, १८, १—३)	,,	...	६५२
३	(५, १, १६, १—३)	४	...	२३४
४	(,,)	,,	...	,,
५	(,,)	,,	..	२३५
६	(,,)	,,	...	२३६
७	(,,)	,,	...	२३७
८	(,,)	,,	...	२३८
९	(५, १, १७, १—३)	,,	..	२४७
१०	(३, १, ५, १—३)	३	...	४९७
११	(५, १, १८, १—३)	४	...	२५१
१२	(५, १, १९, १—३)	,,	...	२५४
१३	(५, १, २०, १—३)	,,	...	२६०
१४	(५, २, ११, १—३)	५	...	६३९

Digitized by Google

साम	मूलम्	भागे		पृष्ठे ।
१५	(,,)	३	...	६४०
१६	(,,)	,,	...	६४१
१७	(,,)	,,	...	६४२
१८	(,,)	,,	...	,,
१९	(,)	,,	..	६४३
२०	(,,)	,,	..	६४४

॥ द्वितीयोऽर्द्धः ॥

साम	मूलम्	भागे		पृष्ठे ।
१	(५, २, ११, १—२)	४	...	२०७
२	(,,)	,,	...	२०८
३	(,,)	,,	...	२०९
४	(,,)	,,	...	२१०
५	(,,)	,,	...	२११
६	(,,)	,,	..	२१२
७	(,, १॥—३)	५	...	६४७
८	(५, २, १३, १—२)	४	...	२३०
९	(५, २, १४, १—२)	,,	...	२३७
१०	(५, २, १५, १—२)	,,	...	२४०
११	(५, २, १६, १—२)	,,	..	२४३
१२	(,,)	,,	...	२४४
१३	(,,)	,,	...	२४५
१४	(,,)	,,	...	,,
१५	(,,)	,,	...	२४६
१६	(३, १, १७, १—३)	३	..	५५८
१७	(५, २, १७, १—२)	४	...	२४९
१८	(५, २, १८, १—२	,,	...	२५२
१९	(,,)	,,	...	२५३
२०	(,,)	,,	...	२५४

॥ षष्ठः प्रपाठकः ॥

॥ प्रथमोऽर्द्धः ॥

साम	मूलम्	भागे		पृष्ठे ।
१	(५, २, १८, १—२)	४	..	२५५
२	(,,)	,,	...	२५६
३	(,,)	,,	...	२५७
४	(५, २, १९, १—३)	,,	...	२४९
५	(५, २, २०, १—२)	,,	...	२७३
६	(५, २, २१, १—३)	,,	..	२७६
७	(५, २, २२, १—२)	,,	..	२७८
८	(५, २, २३, १—२)	,,	..	२८३
९	(१, १, ८, १—३)	३	..	२६
१०	(,,)	,,	...	,,
११	(१, १, ९, १—२)	,,	...	५०
१२	(,,)	,,	...	५१
१३	(,,)	,,	..	५२
१४	(६, १, ४, १—२)	४	..	३९९
१५	(६, १, ५, १—२)	,,	...	४०४
१६	(६, १, ६, १—२)	,,	...	४०७
१७	(२, १, १७, १—२)	३	...	१२४
१८	(६, १, ७, १—३)	४	...	४०९
१९	(,,)	,,	...	४१०
२०	(६, १, ८, १—३)	,,	...	४१४

Digitized by Google

साम	सूक्तम्	भागे	पृष्ठे ।
२१	(६, १, ९, १—३)	४ ..	४२३
२२	(६, १, १०, १—२)	५ ...	६५८

॥ इति इन्द्रराज-पर्व ॥ १ ॥

॥ द्वितीयोऽर्द्धः ॥

साम	सूक्तम्	भागे	पृष्ठे ।
१	(२, १, १०, १—२)	३ ..	३१८
२	(१, १, ९, १—२)	„ ...	५२
३	(„ ॥—२)	५ ...	६०६
४	(„ २—०)	„ ..	„
५	४, २, १, १—३)	४ ..	१११
६	(६, १, ५, १—३)	५ ...	६५७
७	(२, १, १५, १—३)	„ ...	६१५
८	(१, १, १७, १—३)	३ ...	१२५
९	(१, १, १८, १—२)	„ ..	१३८
१०	(४, २, ७, १—३)	४ ...	१३५
११	(३, १, २०, १—३)	३ ...	५७६
१२	(१, २, १९, १—२)	„ ..	१६९
१३	(१, २, २०, १—३)	„ ..	१७७
१४	(१, १. १३, १—३)	„ ..	९३
१५	(१, २, २२, २—०)	„ ...	२९१
१६	(„)	„ ...	„
१७	(६, २, ३, १—३)	४ ...	४४०
१८	(„ २—०)	„ ..	४४१
१९	(„ ३—०)	„ ...	„
२०	(„ १—३)	„ ...	„

॥ सप्तमः प्रपाठकः ॥

—o—

॥ प्रथमोऽर्द्धः ॥

साम	सूक्तम्	भागे	पृष्ठे ।
१	(२,१,१०,१—३)	३ ..	३१९
२	(„)	„ ...	„
३	(५,२,११,१ —२)	४ ..	२१२
४	(„)	„ ...	२१३
५	(„ १॥—२)	५ ..	६४८
६	(२, १, ११, १—२)	३ ..	३२९
७	(२, १, १३, १—३)	„ ..	३१७
८	(१, १, १६, १—२)	„ ...	११७
९	(२, १, १६ १—३)	„ ..	३४८
१०	(६, २, ४, १—३)	४ ...	४५१
११	(२, १, १९, १ —३)	३ ...	३७२
१२	(१, १, ८, १—३)	„ ..	४७
१३	(२, २, ९, १—२)	„ ..	४१०
१४	(„ १॥—३)	५ ...	६२६
१५	(६, २, ५, १—३)	४ ...	४५५
१६	(२, २, १४, १—४)	३ ...	९४५
१७	(६, २, ६, १—३)	४ ..	४५९
१८	(४, २, ९, १—३)	„ ..	१४६
१९	(„)	„ ...	१४७
२०	(२, २, १५, १—३)	३ ...	४५२

Digitized by Google

॥ द्वितीयोऽर्द्धः ॥

साम	सूक्तम्	भागे		पृष्ठे ।
१	(२, २, १६, १—२)	३	...	४६३
२	(३, १, १०, १—२)	५	..	६३०
३	(५, २, १२, १—३)	४	...	३१४
४	(,,)	,,	...	,,
५	(,, १॥—२)	५	...	६४८
६	(६, २, ८, १—२)	४	...	४६५
७	(३, १, १५. १—२)	३	..	५४८
८	(३, १, १६, १—३)	,,	...	५५३
९	(३,१, १८, १—३)	,,	...	५६३
१०	(१, १, १८, १—२)	,,	...	१३९
११	(४, २, ७, १—२)	४	..	१३६
१२	(६, २, ९, १—२)	,,	...	४६९
१३	(३, २, ११, १—२)	३	..	६१७
१४	(२, २, ९, १—२)	,,	...	४११
१५	(,,)	,,	...	४१२
१६	(,,)	,,	...	४१३
१७	(६, २, ११, १—२)	४	..	४७५
१८	(६, २, १२, १—२)	,,	...	४७८
१९	(३, २, १६, १—३)	,,	...	६४३
२०	(३, २, १८, १—३)	,,	...	६५३
२१	(,,)	,,	..	,,

॥ अष्टमः प्रपाठकः ॥

—०—

॥ प्रथमोऽर्द्धः ॥

साम	सूक्तम्	भागे		पृष्ठे ।
१	(३, २, १९, १—२)	३	..	६६२
२	(५, २, १२, १—२)	४	...	३२१
३	(६, २, १२, १—२)	,,	...	४८१
४	(४, १, ११, १—२)	४	...	३४
५	(४, १, १२, १—३)	,,	...	४४
६	(,,)	,,	...	४५
७	(६, २, १५, १—२)	,,	..	४८९
८	(६, २, १६, १—२)	,,	...	४९३
९	(४, १, १७ १—२)	,,	...	६७
१०	(४, १ १९, १—०)	,,	..	७७
११	(,,)	,,	...	,,
१२	(६, २, १७, १—२)	,,	..	५०१
१३	(१,२,२०,१—०)	३	...	२०८
१४	(१, १, ९॥,—१)	,,	..	५५
१५	(,, १॥—२)	,,	...	,,
१६	(२, २, ९, १—०)	,,	...	४१४
१७	(,, २—०)	,,	...	,,
१८	(३, १, ११,॥—१॥)	,,	...	५२१
१९	(,, १॥—२)	५	...	६११

Digitized by Google

॥ द्वितीयोऽर्द्धः ॥

साम	सूक्तम्	भाग	पृष्ठे ।
१	३, १, १९, १—३)	३ ..	५७०
२	(३,१, १, १—३)	,, ..	४८१
३	(३, २, १२,॥—१॥)	,, ...	६२५
४	(,, १॥—२)	,, ..	,,
५	((३,२,२०,१—२)	,, ...	६०५
६	(३, २ ,१९, १—३)	,, ...	६६३
७	(३, २, १, १—३)	,, ...	५८९
८	(४, १,१२,॥—१॥)	४ ..	४६
९	(,, १॥—२)	,, ...	३०
१०	(४, १, २१, १—३)	,, ..	९३
११	(४, १, १, १—३)	,, ...	४
१२	(१, १, ८, १—३)	३ ...	२८
१३	(१, १, ९, १—२)	,, ...	५४
१४	(६, २, १८, १—२)	४ ...	५०५
१५	२, १, १८, १—३)	३ ...	१४०
१६	(,,)	,, ..	१४१
१७	(,,)	,, ...	१४२
१८	(२, २, ९, १—३)	,, ...	४१५
१९	(,, २॥—३)	५ ..	६२६
२०	(१, १, १५, १—३)	३ ...	१०८

॥ नवमः प्रपाठकः ॥

॥ प्रथमोऽर्द्धः ॥

साम	सूक्तम्	भागे	पृष्ठे ।
१	(६, २, ३, २—०)	४ ..	४४२
२	(१, १, १९, १—३)	३ ...	१७०
३	(५, २, १२, १—३)	४ ..	२१५
४	(२, १, १६, ३—०)	५ ...	६२४
५	(२, १, १७, १—३)	३ ...	३६२
६	(२,२,१२,१—३)	,, ...	४२९
७	(२,२,१४,१—३)	,, ...	४४६
८	(२,२,१५,३—०)	,, ...	४५३
९	(१,२,१६,१—३)	,, ...	२५२
१०	(३,१,११,१—२)	,, ...	५२२
११	(,, ३—०)	५ ...	६२१
१२	(५,१,१,१—३)	४ ...	१६०
१३	(३,२,१७,१—०)	३ ..	६४८
१४	(३,२,१८,१—३)	,, ..	६५४
१५	(१,१,१८,१॥—३)	५ ..	६०९
१६	(५,१,१२,१—३)	४ ...	२१५
१७	(६,३,१६,१—३)	,, ...	५२९
१८	(४,२,९,१—३)	,, ...	१४८
१९	(६,२,६,१—३)	,, ...	५३०
२०	(१,१,१७,१—३)	३ ..	११६

Digitized by Google

॥ द्वितीयोऽर्द्धः ॥

साम	सूक्तम्	भागे		पृष्ठे।
१	(६,३,६,१—३)	४	...	५३२
२	(१,२,२२,२—०)	३	...	२६२
३	(१,२,१६,१—३)	,,	..	२५३
४	(४,२,१२,१—०)	,,	...	३१६
५	(६,३,१३,१—३)	,,	..	५३४
६	४, १, १७, १—०)	,,	...	६७
७	(१, १ १६,१—२)	२	...	११८
८	(६, १, ७, १—३)	४	...	४११
९	(१,१,१८,१॥—३)	५	..	६०९
१०	(६, १, ८, १—३)	४	...	४१५
११	(६,१,९.१—३)	,,	..	४२४
१२	(४,१,१२,।'—१॥)	,,	..	४७
१३	(३,२,१२, ॥—१॥)	३	...	६२६
१४	(७, १, ११,॥—१।)	,,	...	५२३
१५	(२, २, ९, १—०)	,,	...	४१६
१६	(१, १,९,॥—१॥)	,,	...	५५
१७	(१, २, २०, १—०)	,,	...	२७८
१८	(,,)	,,	..	२७९
१९	(६, ३, ६, १—३)	४	...	५२२
२०	(४, १, १९,१—०)	५	...	६२७

॥ तृतीयोऽर्द्धः ॥

साम	सूक्तम्	भागे		पृष्ठे।
१	(६, २, ६, १—३)	४	...	५३३
२	(३, २, १८,१—१)	३	...	६५५
३	(६, ३, ६, १—३)	४	..	६११
४	(३,१,१८,१—१)	३	...	५६२
५	(६,३,६,१—३)	४	...	५३४
६	(२,२,९,१—२)	३	..	४१६
७	(५,२,१२,१—२)	५	...	६४९
८	(२,१,१५,१—३)	,,	..	६१५
९	(५,२,१२,१॥—२)	,,	...	६५०
१०	(१,२,१६.१—३)	३	...	२५२
११	(५. २, १२, १—२)	४	...	११६
१२	(ऋ०वे०६,५,५२,१४)	५	...	६०२

॥ इति संवत्सर-पर्व ॥ १ ॥

॥ दशमः प्रपाठकः ॥

—n—

॥ प्रथमार्द्धः ॥

साम	सूक्तम्	भागे		पृष्ठे।
१	(६, २, २, १—२)	४	..	५१७
२	(७, १, २, १—२)	५	..	४
३	(१, १, १८, १—३)	१	...	१४२
४	(३, २, १५, १—२)	,,	...	६४०
५	(१, १, १६, १—८)	,,	..	११९
६	(७,१, २, १—२)	५	...	९
७	(५, १, १, १—३)	४	..	१६८
८	(१, १, १३, १—३)	१	..	९१

Digitized by Google

साम	मूलम्	भागे		पृष्ठे।
९	(६, १, ८, १—०)	४	..	४१६
१०	(१, १, ८, १—२)	२	...	२८
११	(,,)	,,	..	,,
१२	(१, १, ९, १—२)	,,	...	५६
१३	(,,	,,	...	५७
१४	(३, १, १४, १—२)	५	...	६५४
१५	(१, १, १४, १—२)	२	...	१०३
१६	(१, १, १७, १—०)	,,	...	११६
१७	(१, १, १८, १—२)	,,	...	१४४
१८	(४, १, १७, १—२)	४	...	६७
१९	(३, ६, ११, १—०)	२	...	६१८
२०	(१, १, ९, १—२)	,,	...	५८

॥ द्वितीयोऽर्द्धः ॥

साम	मूलम्	भागे		पृष्ठे।
१	(१, १, १७, १—२)	२	...	१३७
२	(५, १, १४, १—०)	४	...	३३८
३	(७, ३, १०, १—०)	५	...	११४
४	(४, १, ११, १—०)	४	...	३४
५	(१ १, १६, १—२)	२	...	११९
६	(७, १, ७, १—२)	५	..	२१
७	(,,)	,,	...	२२
८	(१, १, २३, १—२)	२	...	१९३
९	(७, १, ८, १—२)	५	...	२५
१०	(१, १, १५, १—२)	२	...	१०९
११	(७, १, ९, १—०)	५	..	२६

साम	मूलम्	भागे		पृष्ठे।
१२	(७, १, १० १—३)	५	...	२८
१३	(७, १, ११, १—३)	,,	...	३१
१४	(७, २, ३, १—२	,,	...	५०
१५	(७, २, ३, २—०)	,,	...	,,
१६	(७, २, ४, १—२)	,,	..	५२
१७	(,, १—०)	,,	...	५३
१८	(,, २—०	,,	...	,,
१९	(,, १—२)	,,	...	,,
२०	(७, २, ३, १—२)	,,	...	५८

॥ एकादशः प्रपाठकः ॥

॥ प्रथमोऽर्द्धः ॥

साम	मूलम्	भागे		पृष्ठे।
१	(७, २, ६, १—३)	५	..	६१
२	(७, २, ७, १—२)	,,	...	६३
३	(७, २, ८, १—२)	,,	...	६७
४	(७, २, ९, १—३)	,,	...	७०
५	(७, २, १०, १—०)	,,	...	७३
६	(७, २, ११, १—०)	,,	..	७५
७	(,, १—३)	,,	..	,,
८	(७, २, १२, १—०)	,,	..	७८
९	(,, १—३)	,,	..	,,
१०	(,,)	,,	...	७९
११	(७, २, १३, १—३)	,,	...	८३
१२	(,,)	,,	...	८४

Digitized by Google

साम	सूक्तम्	भागे		पृष्ठे ।
१३	(७, २, १४, १—३)	५	..	८७
१४	(१, १, ८, १—२)	२	..	२९
१५	(३, २, ११, ३—०)	,,	...	६१८
१६	(७, ३, १, १—२)	५	...	९१
१७	(१, २, २०, १—२)	२	...	२०९
१८	(७, ३, २, १—२)	५	...	९६
१९	(७, ३, ४, १—२)	,,	...	१००
२०	(१, २, ११, १—०)	२	...	१८८

॥ द्वितीयोऽर्द्धः ॥

साम	सूक्तम्	भागे		पृष्ठे ।
१	(आ०, ६, २, ३, १)	५	..	६०३
२	(१, २, ११, ३—०)	४	..	४४१
३	(६, २, ३, १—३)	,,	...	४४२
४	(७, १, ११, ३-२-१)	५	..	३२
५	(७, ३, ५, १—३)	,,	...	१०३
६	(७, ३, ३, १—२)	,,	...	९७
७	(१, १, १५, १—३)	२	...	१०९
८	(१, २, १६, १—३)	,,	..	२५४
९	(२, १, १५, १—३)	३	...	६१६
१०	(२, १, १६, १—३)	२	..	३४९
११	(१, २, १९, १—३)	,,	...	२७०
१२	(७, ३, ८, १—२)	५	...	१०८
१३	(६, २, ३, १—३)	४	...	४४४
१४	(२, १, १०, १—३)	२	...	३२०
१५	(,,)	,,	..	,,

साम	सूक्तम्	भागे		पृष्ठे
१६	(१, १, ९, १—२)	२	...	५८
१७	(२, १, १५, १—३)	५	...	६१७
१८	(३, १, १७, १—३)	३	...	५५८
१९	(५, २, १७, १—३)	४	..	३४९
२०	(२, १, १६, १—३)	२	...	३५०

॥ द्वादशः प्रपाठकः ॥

॥ प्रथमोऽर्द्धः ॥

साम	सूक्तम्	भागे		पृष्ठे ।
१	(१, १, ८, १—३)	२	..	३०
२	(,,)	,,	...	३१
३	(२, २, ९, १—३)	,,	..	४१७
४	(७, १, १७, १—३)	५	...	६२६
५	(३, २, १८, १—३)	३	...	६५५
६	(१, १, १८, १—३)	,,	...	१४५
७	(६, १, ८, १—३)	४	...	४१७
८	(५, २, ११, १—३)	५	...	६४५
९	(६, २, १५, १—३)	४	...	४९०
१०	(७, ३, १८, १—३)	५	...	१२५
११	(७, ३, १९, १—३)	,,	...	१२९
१२	(३, १, २, १—३)	३	...	४८५
१३	(६, २, ६, १—३)	४	..	४६०
१४	(७, ३, २०, १—३)	५	..	१३१
१५	(५, १, १६, १—३)	४	..	१२९
१६	(,,)	,,	...	१४०

Digitized by Google

साम	सूक्तम्	भागे	पृष्ठे।
१७	(७, २, २१, १—२)	५ ...	११६
१८	(५, २, ११, १—२)	४ ...	११७
१९	(१, १, ११, १—२)	२ ...	८५
२०	(७, १, २, १—२)	५ ..	५

॥ द्वितीयोऽर्द्धः ॥

साम	सूक्तम्	भागे	पृष्ठे।
१	(५, २, १८, १—२)	४ ..	३५८
२	(,,)	,, ...	३५९
३	(२, २, १६, १—३)	२ ...	४६४
४	(१, १, १५, १—२)	,, ..	११०
५	(१, १, २०, १—३)	,, ..	१७७
६	(८, १, ३, १—३)	२ ...	१४४
७	(१, १, ८, १—२)	३ ...	३१
८	(५, २, १२, १—२)	५ ...	६५०
९	(२, १, १५, १—२)	,, ..	६१७
१०	(१, १, १७, १—३)	३ ...	११७
११	(१, १, १८, १—३)	,, ...	१४५
१२	(,,)	,, ..	१४६
१३	(,,)	,, ..	१४७
१४	(,,)	,, ..	१४८
१५	(४, १, २२, १—३)	४ ...	९७
१६	(२, २, ९, १—२)	३ ...	४१८
१७	(८, १, ७, १—२)	५ ...	१५६
१८	(८, १, ८, १—३)	,, ..	१६०
१९	(१, २, १६, १—२)	५ ...	६११
१०	(५, २, १२, १—२)	४ ...	३१९
११	(,, १॥—२)	५ ..	६५२

॥ त्रयोदशः प्रपाठकः ॥

—o—

॥ प्रथमोऽर्द्धः ॥

साम	सूक्तम्	भागे	पृष्ठे।
१	(१, १, १७, १—३)	३ ...	११८
२	(२, १, १६, १—३)	,, ...	३५१
३	(१, १, १८, १॥—२)	५ ..	६१०
४	(१, १, १६, १—०)	२ ...	११०
५	(१, १, १२, १—२)	,, ..	९४
६	(१, १, १८, १—३)	,, ...	१४९
७	(१, १ १९, १—२)	,, ...	५९
८	(१, १, १२, १—२)	,, ...	९५
९	(१, १, १५, १—०)	,, ..	१११
१०	(१, १, १७, १—०)	,, ...	११९
११	(१, १, २०, १—२)	,, ...	१७९
१२	(१, १, २१, १—३)	,, ..	१८५
१३	(२, २, १८, १—२)	,, ..	४७१
१४	(२, २, १९, १—३)	,, ...	४७६
१५	(६, २, १६, १—२)	४ ...	४९४
१६	(,,)	,, ...	४९५
१७	(१, १, ८, १—३)	२ ..	३२
१८	(१, १, ९, २—०)	५ ..	६०७
१९	(,, १—२)	२ ...	६१

Digitized by Google

॥ द्वितीयोऽर्द्धः ॥

साम	मूलम्	भागे	पृष्ठे।
१	(२, १, ११, १—२)	२ ..	५२२
२	(„)	„ ...	५२४
३	(४, १, १४, १—२)	५ ..	६२५
४	(८, १, १० १—२)	„ ...	१६४
५	(८, १, ११, १—२)	„ ..	१६५
६	(१, १, १८, १—२)	२ ..	१५०
७	(७, १, ३, ॥—०)	५ ..	१०
८	(„ ॥—१॥)	„ ...	„
९	(„ १॥—२)	„ ..	„
१०	(„ २—०)	„ ...	११
११	(„ १—२)	„ ..	„
१२	(६, ३, १७, १—२)	४ ..	५५७
१३	(१, १, १५, १—०)	२ ...	१११
१४	(८, १, १४, १—२)	५ ...	१७१
१५	(१, १, ९, १—०)	२ ...	६१
१६	(„ ॥—२)	„ ...	„
१७	(२, १, १५, १—२)	५ ...	६१८
१८	(१, १, १६, १—२)	२ ..	२७९

॥ इत्येकादश-पर्व ॥ २ ॥

॥ चतुर्द्दशः प्रपाठकः ॥

—n—

॥ प्रथमोऽर्द्धः ॥

साम	मूलम्	भागे	पृष्ठे।
१	(८, २, १, १—२)	५ ...	१७८
२	(८, २, २, १—२)	५ ...	१७९
३	(४, १, १७, १—२)	४ ..	९८
४	(६, १, ८, १—२)	„ ...	४१७
५	(८, २, ३, १—२)	५ ...	१८४
६	(८, २, ४, १—२)	„ ..	१८७
७	(८, २, ५, १—२)	„ ...	१९२
८	(१, १, १६, १—२)	२ ..	१११
९	(२, २, ९, १—२)	„ ...	४२०
१०	(१, १, १३, १—२)	„ ...	९६
११	(१, १, १७, १—२)	„ ...	१९०
१२	(१, १, १९, १—२)	„ ...	२००
१३	(„)	„ ...	२०१
१४	(„)	„ ...	२०२
१५	(१, २, २०, १—२)	„ ..	२८०
१६	(६, १, ४, १—२)	४ ..	५२४
१७	(१, १, १७, १—२)	२ ...	१३०
१८	(१, १, १९, १—२)	„ ...	१७१
१९	(१, २, १६, १—२)	„ ..	२५५
२०	(„)	„ ...	„

॥ द्वितीयोऽर्द्धः ॥

साम	मूलम्	भागे	पृष्ठे।
१	(१, २, १६, १—२)	२ ..	२५६
२	(„)	„ ...	२५७
३	(„)	„ ...	२५८
४	(„)	„ ...	२५९

Digitized by Google

साम	मूलम्	भागे	पृष्ठे।
५	(२, २, ९, १—३)	३	... ४११
६	(,, ११।—२)	५	... ६१७
७	(,, १—३)	३	.. ४२१
८	(,, १,॥—२)	५	... ६१८
९	(८, २, ६, १—२)	,,	.. ६६४
१०	(८, २, ७, १—३)	,,	... १९६
११	(२, १, १५, १—३)	,,	... ६१९
१२	(,,)	,,	... ६२०
१३	(,,)	,,	... ६२१
१४	(३, २, १७, १—३)	३	.. ६४८
१५	(४, २, ९, १—३)	४	.. १४८
१६	(५, २, १८, १—२)	,,	... ३६०
१७	(,,)	,,	... ३६१
१८	(,,)	,,	... ,,
१९	(,,)	,,	.. ३६२
२०	(,,)	,,	... ३६३
२१	(८, २, ८, १—२)	५	... १९८

॥ पञ्चदश: प्रपाठक: ॥

॥ प्रथमोऽर्द्धः ॥

साम	मूलम्	भागे	पृष्ठे।
१	(२, १, १६, १—३)	३	.. ४६५
२	(७, २, १२, १—२)	५	... ६६२
३	(१, १, ८, १—२)	३	... २३
४	(,,)	,,	... २४
५	(,,)	२	.. २५
६	(५, २, १२, १—२)	४	... २२०
७	(,, ११।—२)	५	... ६५२
८	(४, १, १७, १—३)	४	.. ६८
९	(,,)	,,	... ६९
१०	(,,)	,,	... ७०
११	(,,)	,,	... ,,
१२	(,,)	,,	... ७१
१३	(२, १, १६, १—३)	३	... ३५२
१४	(,,)	,,	... ३५३
१५	(५, १, १२, १—३)	४	... २१६
१६	(६, २, ३, १—३)	,,	.. ४४४
१७	(२, १, १६, १—२)	३	... ३५४
१८	(८, २, ९, १—३)	५	... ६६५
१९	(२, २, १४, १—३)	३	... ४४७

॥ द्वितीयोऽर्द्धः ॥

साम	मूलम्	भागे	पृष्ठे।
१	(२, २, १५, १—२)	३	... ४५४
२	(,,)	,,	.. ४५५
३	(१, १, ९, १—२)	,,	... ६२
४	(,,)	,,	... ६४
५	(६, ३, १२, १—२)	४	... ५४६
६	(८, २, १०, १—३)	५	.. २०२
७	(४, १, १७, १—३)	४	... ७१
८	(३, १, १८, १—३)	३	... ६५६

Digitized by Google

साम	सूक्तम्	भागे	पृष्ठे।
९	(३, १, १०, १—२)	२	... ५१५
१०	(३, १, १६, १—२)	,,	... ५५२
११	(३, १, १८, १—२)	,,	.. ५६४
१२	(५, २, १२, १—२)	४	... ३११
१३	(,,)	,,	... ३१२
१४	(,,)	,,	.. ३१३
१५	(,, ३॥—२)	५	.. ६५२
१६	(४, १, २०, १—३)	४	... ८३
१७	(४, १, २०, १—३)	,,	... ८५
१८	(,,)	,,	.. ,,
१९	(३, २, १९, १—३)	३	... ६६४
२०	(,,)	,,	... ६६५
२१	(,,)	,,	... ६६६

॥ षोडशः प्रपाठकः ॥

—o—

॥ प्रथमोऽर्द्धः ॥

साम	सूक्तम्	भागे	पृष्ठे।
१	(४, १, २०, १—३)	४	... ८६
२	(२, २, १५, १—३)	३	.. ४५६
३	(१, १, १८, १-३)	,,	... १५१
४	(३, २, १६, १—२)	,,	... ६४४
५	(५, २, १२, १—२)	४	... ३१४
६	(,,)	,,	... ३१५
७	(,, ३॥—२)	५	... ६५२
८	(१, १, १८, १—३)	२	... १५१
९	(,,)	२	... १५१
१०	(३, २, १९, १—३)	,,	... ६६०
११	(३, १, १६, १—३)	,,	.. ५५४
१२	(६, ३, २, १—३)	४	.. ५१८
१३	(४, १, ११, १—३)	,,	.. ३५
१४	(१, २, २२, २—०)	४	.. ४४५
१५	(१, १, १९, १—३)	२	... १७१
१६	(८, १, ११, १—१)	५	... १६९
१७	(२, १, १७, १—३)	२	... ३६३
१८	(८, २, ११, १—३)	५	... २०४
१९	(१, १, ८, ३—०)	२	... ४०

॥ द्वितीयोऽर्द्धः ॥

साम	सूक्तम्	भागे	पृष्ठे।
१	(३, १, १०, १—२)	३	... ५१६
२	(२, २, ९, १—०)	,,	.. ४२२
३	(,, १—२)	,,	... ,,
४	(,, २॥—३)	,,	... ४२४
५	(८, २, १२, १—३)	५	... २०८
६	(१, १, १८, १—२)	३	... १५२
७	(६, ०, १२, १—३)	४	.. ४७८
८	(३, २, १८, १—३)	३	... ६५७
९	(३, २, १९, १—३)	,,	.. ६६८
१०	(६, १, १०, १—२)	५	... ६५९
११	(५, २, १२, २॥—३)	,,	... ६५४
१२	(६, २, १६, १—३)	४	.. ४९६

Digitized by Google

साम	सूक्तम्	भागे	पृष्ठे ।
१३	(५, १, ११, १—२)	४	... २१०
१४	(,,)	,,	... ,,
१५	(२, १, ११, १—२)	२	... ५२५
१६	(,,)	,,	... ५२६
१७	(,,)	,,	... ५२७
१८	(,, ,,)	,,	... ५२९
१९	(४, २, २, १—२)	४	... ११२
२०	(८, २, १५, १—२)	५	... १११

॥ सप्तदशः प्रपाठकः ॥

॥ प्रथमोऽर्द्धः ॥

साम	सूक्तम्	भागे	पृष्ठे ।
१	(५, १, १५, १—२)	४	... २२१
२	(७, २, २०, १—२)	५	.. १२२
३	(१, १, १८, १—२)	२	... १५४
४	(,,)	,,	... १४५
५	(४, २, ७, १—२)	४	... १२७
६	(२, २, २१, १—२)	२	... ६७९
७	(५, १, १. १—२)	४	.. १६९
८	(५, २, १८, १—२)	,,	... २६५
९	(,,)	,,	... २६६
१०	(१, १, ९, १—२)	२	... ६५
११	(,, २)	,,	.. ६६
१२	(५, १, १६, १—२)	४	... २४१
१३	(,,)	,,	.. २४२

साम	सूक्तम्	भागे	पृष्ठे ।
१४	(,,)	४	... २४२
१५	(४, १, ७, १—१)	,,	... २४
१६	(१, १, ९, १—१)	२	... ६६
१७	(१, १, १८, १—२)	,,	.. १४५
१८	(४, १, १, १—१)	४	... १००
१९	(५, १, १६, १—२)	,,	... २४४
२०	(५, १, १२, १—२)	,,	... २१०

॥ द्वितीयोऽर्द्धः ॥

साम	सूक्तम्	भागे	पृष्ठे ।
१	(४, २, १, १—२)	४	.. २६६
२	(४, २, १८, ३—०)	,,	... ३६७
३	(८, २, ८, १—०)	५	... ६६४
४	(५, २, १३, १—२)	४	... ३३२
५	(६, १, ४, १—२)	,,	.. ३९९
६	(६, १, ८, १—२)	,,	... ४१८

॥ इत्यचौम-पर्व ॥ ४ ॥

॥ अष्टादशः प्रपाठकः ॥

॥ प्रथमोऽर्द्धः ॥

साम	सूक्तम्	भागे	पृष्ठे ।
१	(७, २, १२, १—०)	५	.. ८०
२	(४, १, १९, १—२)	,,	... ६३७
३	(६, २, १३ १—२)	४	... ४८२
४	(५, २, ११, १—२)	५	.. ६४५

Digitized by Google

साम	मूलम्	भागे	पृष्ठे ।
५	(,,)	४	... ६५६
६	(,,)	,,	.. ६४७
७	(१, १, ९, १—२)	३	... ६७
८	(३, १, २, १—२)	,,	.. ४८६
९	(,,)	,,	... ,,
१०	(५, १, १६, १—३)	४	... २४४
११	(१, २, १९, १—३)	३	... २७१
१२	(१, २, २०, १—२)	,,	... २८१
१३	(,,)	,,	... २८१
१४	(,,)	,,	.. २८३
१५	(१, १, १५, १—३)	,,	.. ११२
१६	(,,)	,,	.. ,,
१७	(६, २, ३, १—३)	४	... ४४६
१८	(२, १, १०, १—२)	३	... ३१२
१९	(,,)	,,	... ,,
२०	(१, १, ९, १—२)	,,	... ६८
२१	(,,)	,,	... ६९

॥ द्वितीयोऽर्द्धः ॥

—o—

साम	मूलम्	भागे	पृष्ठे ।
१	(क०६, २, ४, ७—८)	५	.. ६०५
२	(२, २, ९, १—२)	३	... ४२४
३	(१, १. ९, १—२)	,,	... ७०
४	(६, २, १५, १—३)	४	... ४९१
५	(७, ३, १८, १—३)	५	... १२६
६	(७, ३, १०, १—३)	५	... १२३
७	(५, १, १४, १—२)	४	.. २२६
८	(२, १, १४, १—२)	३	... ३४२
९	(८, २, १५, १—३)	५	... २१२
१०	(२, २, ९, १—२)	,,	... ४२५
११	(७, ३, ३, १—२)	,,	... ९८
१२	(६, २, ५, १—३)	४	... ४५५
१३	(३, १, १५, १—२)	३	... ५४९
१४	(६, २, १२, १—३)	४	.. ४८०
१५	(७, १, १६, १—३)	५	... ४३
१६	(६, २, १६ १—३)	४	... ४९७
१७	(८, २, ३, १—३)	५	... २२६
१८	(८ ३, ४, १—२)	,,	... २१९
१९	(८, ३, ५, १—२)	,,	.. २३२

॥ ऊनविंशः प्रपाठकः ॥

—o—

॥ प्रथमोऽर्द्धः ॥

साम	मूलम्	भागे	पृष्ठे ।
१	(८, २, २, १—३)	५	... १८१
२	(१, २, १२, १—३)	३	... १९५
३	(८, ३, ६. १—२)		... २३६
४	(८, ३, ७, १—३)	,,	.. २३९
५	(८, ३, ८, १—३)	,,	... २४२
६	(८, ३, ९, १—३)	,,	.. २४५
७	(१, १, १०, १—३)	३	... ८१

Digitized by Google

साम	सूक्तम्	भागे	पृष्ठे ।
८	(८, २, १२, १—३)	५ ...	२१५
९	(८, २, १४, १—३)	,, ...	२६२
१०	(८, २, १५, १—३)	,, ...	२६७
११	(१, १, ८, १—२)	२ ..	२५
१२	(२, १, १७, १—३)	,, ...	५५९
१३	(५, २, १७, १—३)	५ ...	६५५
१४	(१, १, १९, १—३)	२ ..	१०२
१५	(३, १, ६, १—२)	,, ..	५०२
१६	(८, २, १६, १—३)	५ ...	२०२
१७	(८, ३, १७, १—३)	,, ...	२०६
१८	(४, २, १२, १—२)	४ ..	३२६
१९	(२, २, १८, १—३)	२ ...	४०२
२०	(१, १, ९, १—२)	,, ...	७१

—

[॥ द्वितीयोऽर्द्धः ॥

साम	सूक्तम्	भाग	पृष्ठे ।
१	(३, १, ११, १—०)	३ ...	५१०
२	(३, २, ११, २—०)	२ ..	६१९
३	(३, २, १२, २—०)	,, ...	६२६
४	(२, २, १४, १—३)	,, ...	६३५
५	(४, १, १२, २—०)	४ ...	४७
६	(२, १, १०, २—०)	५ ...	६१२
७	(२, २, ११, १—३)	,, ...	६२८
८	(२, २, ९, १॥—२)	,, ...	६२७
९	(५, १, १६, १—०)	४ ...	२४५
१०	(३, १, ५, १—३)	२ ...	४९८

साम	सूक्तम्	भागे	पृष्ठे ।
११	(५, २, २०, १—३)	४ ..	३७२
१२	(१, १, ९, ॥—२)	२ ..	७१
१३	(६, १, ४, १—३)	४ ..	४००
१४	(४, १, १२, ॥—२)	४ ..	४८
१५	(१, २, १९, १—२)	२ ...	२७२
१६	(,,)	,, ...	,,
१७	(१, २, २०, १—२)	,, ...	२८४
१८	(१, १, १५, १—२)	,, ...	११९
१९	(६, २, ३, १—२)	४ ...	४४६
२०	(,,)	,, ...	४४७
२१	(,,)	,, ..	४४८

—

॥ विंशः प्रपाठकः ॥

—o—

॥ प्रथमोऽर्द्धः ॥

साम	सूक्तम्	भागे	पृष्ठे ।
१	(२, १, १०, १—३)	३ ...	३२२
२	(१, १, १५, १—२)	५ ..	६२२
३	(,, १—२)	,, ...	,,
४	(,, १॥—२)	,, ...	६२३
५	(२, १, १६, १—३)	२ ...	३५४
६	(१, १, ८, १—२)	,, ...	२६
७	(,,)	,, ..	,,
८	(,,)	,, ...	३७
९	(,,)	,, ..	२८
१०	(२, २, १४, १—३)	,, ...	४४८

Digitized by Google

साम	मूलम्	भागे	पृष्ठे ।
११	(,,)	३ ...	४४८
१२	(२, २, १५, १—२)	,, ...	४५६
१३	(,,)	,, ...	४५७
१४	(३, १, ११, १—२)	,, ..	५३०
१५	(,,)	,, ...	५३१
१६	(,,)	,, ...	५३२
१७	(३, १, १६, १—२)	,, ..	५५५
१८	(१, १, १८, १—२)	,, ...	१५६
१९	(३, २, १२, १—३)	,, ..	६२७
२०	(,, १—०)	,, ...	६२८

॥ द्वितीयोऽर्द्धः ॥

साम	मूलम्	भागे	पृष्ठे ।
१	(३, २, १२, १—२)	३ ..	६२८
२	(३, २, १६, १—३)	,, ...	६४५
३	(३, २, १९, १—२)	,, ...	६६८
४	(५, २, १८, १—३)	४ ...	३६७
५	(६, १, ७, १—०)	,, ..	४१२
६	(६, १, ७, २—०)	,, ...	४१३
७	(४, १, १२, १—०)	४ ...	४८
८	(,, १—३)	,, ..	,,
९	(२, १ १०, १—३)	३ ...	३२४
१०	(,,)	,, ...	,,
११	(१, १, ९, १—२)	,, ...	७१
१२	(१, १, १८, १—२)	,. ...	१५७
१३	,,	,, ...	१५८

साम	मूलम्	भागे	पृष्ठे ।
१४	(१, १, ८, १—२)	२ ...	२९
१५	(१, १, ९, १—२)	,, ...	७२
१६	(,,)	,, ..	७३
१७	(,,)	,, ...	७४
१८	(२, १, १६, १—२)	,, ...	३५५
१९	(,, ३—०)	५ ...	६२५
२०	(१, १, १५, १—०)	३ ...	११४

॥ इति सत्र-पर्व ॥ ५ ॥

॥ एकविंशः प्रपाठकः ॥

॥ प्रथमोऽर्द्धः ॥

साम	मूलम्	भागे	पृष्ठे ।
१	(१, १, १९, १॥—२)	३ ...	७५
२	(१, २, १८, १—०)	,, ..	२६६
३	(२, १, १९, १—३)	,, ...	३७३
४	(१, १, १३, १—२)	,, ...	९७
५	(८, ३, ५, १—२)	५ ...	२३२
६	(१, १, १५, ३—०)	३ ..	११४
७	(१, १, ९, ॥—२)	५ ...	६०७
८	(९, १, २, १—२)	,, ...	१८३
९	(१, १, १२, १—२)	३ ..	९८
१०	(१, १, २२, १—३)	,, ...	१८९
११	(१, १, १, १—२)	,, ...	६
१२	(१, १, २, १—३)	,, ...	९
१३	(१, १, ३, १—२)	,, ...	१२

Digitized by Google

साम	सूक्तम्	भागे		पृष्ठे ।
१४	(४, १, १८, १—०)	४	..	७४
१५	(१, २, १८, १—०)	५	...	६१२
१६	(६, २, २०, १—३)	४	...	५१०
१७	(१, १, १३, १—२)	२	...	९९
१८	(९, १, ३, १—३)	५	..	६६६
१९	(६, १, ८, १—०)	४	...	४१९
२०	(१, १, १५, १—३)	३	...	११४

॥ द्वितीयोऽर्द्धः ॥

साम	सूक्तम्	भागे		पृष्ठे ।
१	(१, १, १८, ॥—३)	३	...	१५९
२	(२, १, १८, १—३)	,,	...	२६७
३	(२, १, १९, १—३)	,,	..	३७४
४	(४, २, ४, २-१-३)	५	...	६३८
५	(४, २, २३, १—३)	,,	..	६५६
६	(९, १, ४, १—३)	५	...	२८८
७	(९, १, ५, १—३)	,,	...	२९०
८	(१, २, १२, १—२)	३	...	२३८
९	(१, २, १४, १—२)	,,	..	२५२
१०	(१, २, १४, १—२)	,,	...	२४६
११	(१, २, १३, १—२)	,,	...	२३९
१२	(१, २, १४, १—२)	,,	..	२४३
१३	(१, २, १५, १—२)	,,	..	२४७
१४	(१, २, १३, १—२)	,,	...	२४०
१५	(१, २, १४, १—२)	,,	...	२४४
१६	(१, २, १५, १—२)	,,	...	२४८
१७	(९, १, ६, १—३)	५	..	२९४
१८	(,,)	,,	...	२९५
१९	(,,)	,,	..	२९६
२०	(१, १, १०, १—२)	३	..	१८०
२१	(,,)	,,	..	८११

॥ तृतीयोऽर्द्धः ॥

साम	सूक्तम्	भागे		पृष्ठे ।
१	(४, १, २, ६-७-८)	५	..	६३४
२	(२, २, १९, १—०)	३	...	६६९
३	(१, १, १८, १—३)	,,	...	१६०
४	(९, १, ७, १—२)	५	..	६६७
५	(९, १, ९, १—३)	,,	..	३०३
६	(८, १, ४, १—३)	,,	...	१५९
७	(३, २, १९, १—०)	,,	...	६३४
८	(४, १, १७, १—०)	४	...	२४८
९	(१, १, ९, ॥—२)	३	..	७५

॥ इति प्रायश्चित्त-पर्व ॥ ६ ॥

॥ द्वात्रिंशः प्रपाठकः ॥

—n—

॥ प्रथमोऽर्द्धः ॥

साम	सूक्तम्	भागे		पृष्ठे ।
१	(१, १, ११,—२)	३	...	८५
२	(१, १, १८, १॥—३)	५	...	६१०
३	(,)	,,	..	,,

Digitized by Google

साम	सूक्तम्	भागे	पृष्ठे।
४	(१, १, ८, १—०)	१ ...	४०
५	(१, १, ९, ॥—२)	,, ...	७५
६	(१, १, १८, १—२)	,, ..	१६०
७	(,,)	,, ...	१६१
८	(१, १, ९, ॥—२)	,, ..	७६
९	(१, १, १८, १—०)	,, ...	१६१
१०	(१, १, १२, १—२)	५ ...	६०८
११	(२, १, १२, १—२)	२ ...	१२७
१२	(१, १, ११, १—२)	,, ...	८६
१३	(२, १, १२, १—२)	,, ...	२१२
१४	(१, १, १२, १—२)	,, ...	१००
१५	(२, १, १२, १—२)	,, ..	२१८
१६	(७, २, १, १—२)	५ ..	९२
१७	(२, १, १२, १—२)	२ ...	२१२
१८	(७, ३, १४, १—२)	५ ...	१०२
१९	(१, २, १६, १—२)	,, ..	४२२
२०	(९, १, १२, १—२)	५ ...	६६९

॥ द्वितीयोऽर्द्धः ॥

साम	सूक्तम्	भागे	पृष्ठे।
१	(३, १, १२, १—२)	२ ..	५२९
२	(९, १, १३, १—२)	५ ...	२११
३	(३, १, १३, १—२)	२ ..	५४०
४	(९, १, १३, १—२)	५ ...	२१२
५	(९, १, १५, १—२)	,, ..	६७१
६	(१, २, २०, १—२)	२ ..	१८५

साम	सूक्तम्	भागे	पृष्ठे।
७	(६, २, ३, १—२)	४ ..	४४९
८	(१, १, ९, १—२)	२ ...	७६
९	(२, १, १६' १—२)	,, ..	२५६
१०	(२, ९, २, १—२)	,, ...	४१६
११	(२, २, १५, १—२)	,, ..	४५८
१२	(३, १, ११, १—२)	५ ..	६२२
१३	(१, १, १८, १—२)	२ ...	१६२
१४	(३, १, ११, १—२)	५ ...	६२३
१५	(१, १, १८, १—२)	२ ...	१६३
१६	(८, १, ११, १—२)	४ ...	३६
१७	(३, १, २१, १—२)	२ ...	५८०
१८	(२, २, २३, १—२)	,, ..	६८६
१९	(४, २, १४, १—२)	४ ..	१६२
२०	(५, १, २०, १—२)	,, ...	२६१

॥ त्रयोविंश प्रपाठकः ॥

॥ प्रथमोऽर्द्धः ॥

साम	सूक्तम्	भागे	पृष्ठे।
१	(५, २, २३, १—२)	४ ...	३८४
२	(९, १, १६, १—२)	५ ..	६७२
३	(३, १, २१, १—२)	२ ...	५८१
४	(३, २, २३, १—२)	,, ...	६८७
५	(५, २, २३, १—२)	४ ...	३८५
६	(९, १, १६, १—२)	५ ...	६७२
७	(७, १, १०. १—२)	,, ..	२९

Digitized by Google

साम	सूक्तम्	भागे	पृष्ठे ।
८	(१, १, २०, १—२)	२ ...	१८२
९	(१, १, १८, १—२)	,, ...	१६४
१०	(२, १, १९, १—२)	,, ...	५०१
११	(६, १, १०, १—२)	५ ..	६६०
१२	(२, २, १९, २—०)	२ ...	६७०
१३	(४, १, २०, २—०)	५ ..	६३८
१४	(,, १—२)	४ ...	८७
१५	(८, १, ७, १—२)	५ ...	१५७
१६	(२, १, १९, १—२)	२ ...	५०२
१७	(३, १, १, १—२)	५ ..	६२९
१८	(३, २, १, १—२)	२ ...	५९०
१९	(४, १, ११, २—०)	४ ...	३७
२०	(,, २—०)	४ ...	,,

॥ द्वितीयोऽर्द्धः ॥

साम	सूक्तम्	भागे	पृष्ठे ।
१	(४, १, २१, १—२)	४ ..	९४
२	(४, १, १, १—२)	,, ...	६
३	(४, २, १, १—२)	,, ...	११३
४	(५, १, १, १—२)	,, ...	१०२
५	(५, २, १, १—२)	,, ...	२६७
६	(४, २, १, १—२)	,, ...	११४
७	(५, १, १, १—२)	,, ..	१०३
८	(५, २, १, १—२)	,, ...	२६८
९	(,,)	,, ...	२६९
१०	(६, १, ४, १—२)	४ ..	४०१
११	(२, १, १२, १—२)	२ ...	५२५
१२	(,,)	,, ...	५२६
१३	(,,)	,, ...	,,
१४	(४, १, १३, १—२)	४ ...	५२
१५	(४, २, ७, १—२)	,, ...	१३८
१६	(५, १, १२, १—२)	,, ...	२१८
१७	(५, २, १३, १—२)	,, ...	३२३
१८	(४, २, ७, १—२)	,, ...	११९
१९	(५, १, १२, १—२)	,, ...	२११
२०	(५, २, १३, १—२)	,, ...	३१४

॥ तृतीयोऽर्द्धः ॥

साम	सूक्तम्	भागे	पृष्ठे ।
१	(४, २, १०, १—२)	४ ..	१५१
२	(७, १, ११, १—२)	५ ...	३२
३	(६, २, ५, १—२)	४ ...	४५६
४	(७, २, ७, १—२)	५ ...	६४
५	(७, ३, ८, १—२)	,, ..	१०८
६	(९, १, ९, १—२)	,, ..	६६८
७	(७, १, ८, १—२)	,, ...	६७

॥ इति क्षुद्र-पर्व ॥ ७ ॥

—o—

॥ ऊह्यगानञ्च समाप्तम् ॥

Digitized by Google

उत्तरार्चिक-परिशिष्टभूतस्य ऊह्यगानस्य परिच्छेद-सूची ॥

परिच्छेदः	पृष्ठम्।
अथ दशरात्र-पर्व ...	३८१
,, प्रथमः प्रपाठकः [= द्वौ अर्द्धौ = (२०—१६) ३६] ...	,,
,, संवत्सर-पर्व ..	४११
,, द्वितीयः प्रपाठकः [= द्वौ अर्द्धौ = (२०—१४) ३४]	४१९
एकाह पर्व ...	४५७
,, तृतीयः प्रपाठकः [= द्वौ अर्द्धौ = (२०—१६) ३६]..	,,
अथ अहीन-पर्व ...	४८०

परिच्छेदः	पृष्ठम्।
,, अथ चतुर्थः प्रपाठकः [= द्वौ अर्द्धौ = (२०—१८) ३८]	४९३
,, सत्र-पर्व ...	५०९
,, प्रायश्चित्त-पर्व ...	५१९
,, पञ्चमः प्रपाठकः [= द्वौ अर्द्धौ = (२०—१४) ३४]	५३१
,, क्षुद्र-पर्व	५४०
,, षष्ठः प्रपाठकः [= द्वौ अर्द्धौ = (२०—७) २७]	५६७

Digitized by Google

यस्य निःश्वसितं वेदा यो वेदेभ्योऽखिलं जगत् ।
निर्ममे तमहं वन्दे विद्यातीर्थ-महेश्वरम् ॥ १४ ॥

॥ अथ चतुर्द्दशोऽध्याय आरभ्यते* ॥

तत्र,

प्रथमे खण्डे अभिप्रगोपतिमिति दृचात्मकं प्रथमं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

२ १र २र २ १ २ २ १ १ ३ २
अभिप्रगोपतिङ्गिरेन्द्रमर्च्चयथाविदे ।
२ १ ३ २ ३ १ २
सूनुꣳसत्यस्यसत्पतिम् ॥ १ † ॥

हे स्तोतः! "गोपतिं" गवां स्वामिनम् "इन्द्रम्" "अभि प्र अर्च्च" प्रकर्षेण पूजय "गिरा" स्तुत्या "यथाविदे" स यथा स्वात्मानं स्तुतप्रकारं जानाति, यथा वा यागं प्रति गन्तव्यमिति जानाति तथार्च्चेति । कीदृशमिन्द्रम्? "सत्यस्य" यज्ञस्य वा "सूनुं" पुत्रं [तत्रानुरक्तत्वात् सूनुरित्युपचर्यते] "सत्पतिं" सतां पालकम् ॥ १ ॥

---

* 'इहामोमेकाक्ष्योतिर्गौरायुरित्येवमादयः षोडशात् प्रपाठकात् प्रभृति प्रष्टाः' —इति वि० ।

† छ० आ० २, १, ३, ४ (१भा० ३८२पृ०) = ऋ० वे० ६, ४, ५, ४ ।

Digitized by Google

अथ द्वितीया ।

१र २र ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
आ त्वा रथं यथोतये सुम्नाय वर्त्तयामसि । (sic)

आ हरयः ससृज्रिरेऽरुषीरधि बर्हिषि ।

२ ३ २ ३ १ २
यत्राभि सन्नवामहे ॥ २ * ॥

"हरयः" हरितवर्णाः अश्वाः "अरुषीः" आरोचमानाः "अधिबर्हिषि" [अधीति सप्तम्यर्थानुवादी] बर्हिषास्तृते "आ ससृज्रिरे", आसृजन्तु, "यत्र" यस्मिन् बर्हिषि स्थितमिन्द्रम् "अभि सन्नवामहे" अभिसंस्तुमः ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ २ ३ १ २
इन्द्राय गाव आशिरं दुदुह्रे वज्रिणे मधु ।

१ २ ३ २ ३ २
यत्सीमुपह्वरे विदत् ॥ ३ † ॥ १

"इन्द्राय" "गावः"‡ "आशिरम्" आश्रयण-साधनम् पय आदिकम् "मधु" मदकरं "दुदुह्रे" दुहते । कीदृशाय? "वज्रिणे" वज्र-युक्तायेन्द्राय "यद्" यदा "उपह्वरे" समीपे¶ वर्त्तमानं "मधु" सोमरसं "सीम्" सर्वतः "विदत्" लभते तदा ॥ ३ ॥ १

---

* ऋ० वे० ६, ४, ५, ५ ।

† ऋ० वे० ६, ५, ६, १ ।

‡ 'इन्द्राय गावः—इन्द्रार्थं गावः'—इति वि० ।

¶ 'उपह्वरे यज्ञे'—इति वि० ।

Digitized by Google

अथानोविश्वास्विति प्रगाथात्मकं द्वितीयं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा।

२ ३ १२ ३१२३१२ ३१२
आनोविश्वासुहव्यमिन्द्रꣳसमत्सुभूषत।
१२३१२ ३१२ २३१ २
उपब्रह्माणिसवनानिवृत्रहन्परमज्याऋचीषम॥ १ *॥

हे ऋत्विजः! "विश्वासु" सर्वासु "समत्सु" असुर-युद्धेषु "हव्य" सर्वैर्देवैरात्मरक्षार्थमाह्वातव्यमिन्द्रमुद्दिश्य "नः" अस्माकं यज्ञे "ब्रह्माणि" स्तोत्राणि हवीरूपाण्यन्नानि वा, तथा "सवनानि" प्रातःसवनादीनि त्रीणि सवनानि च "उप आभूषत" उप समीपे सम्यगलङ्कुरुत। "हे वृत्रहन्! वृत्रस्यासुरस्य पापस्य वा हन्तः! "परमज्याः" युद्धेषु शत्रु-हननार्थं परमा अविनश्वरी ज्या मौर्वी यस्य स तथोक्तः [यद्वा परमान् बलेन प्रकृष्टान् शत्रून् जिनाति हिनस्तीति परमज्याः] हे "ऋचीषम" स्तुतिभिरभिमुखीकरणीय! एवम्भुतेन्द्र! त्वम् अस्मदभिलषितानि प्रयच्छेति शेषः॥

"हव्यमिन्द्रंसमत्सुभूषत"—"हव्यइन्द्रःसमत्सुभूषतु"—इति पाठौ, "वृत्रहन्परमज्याऋचीषम"—"वृत्रहापरमज्याऋचीषमः" —इति च पाठौ॥ १॥

---

* ऋ० आ० ३, ९, ३, ७ (१मा० ५५५पृ०)=ऋ० वे० ६, ६, १३, १।

अथ द्वितीया ।

२ ३ १ २३१२ २२ ३१ २३१२ ३२
त्वन्दाताप्रथमोराधसामस्यसिसत्यईशानकृत् ।

३ १२३१२ २२ ३२३१२ ३२
तुविद्युम्नस्ययुज्यावृणीमहेपुत्रस्यशवसोमहः ॥ २* ॥ २

हे इन्द्र ! "प्रथमः" सर्वेषां मुख्यस्त्वं "राधसां" धनानां "दाता" "असि" [यद्वा, धन-दातॄणां मध्ये त्वं प्रथम आदिमो भवसि]। तथा "ईशानकृत्" तव स्तोतॄन् ईशानान् ऐश्वर्य-युक्तान् कुर्वन् त्वं "सत्यः" सत्य-कर्मासि यथार्थ-कर्मा भवसीत्यर्थः । यस्मा देवं तस्मात् वयं "तुविद्युम्नस्य" बहु-धनवतो बहन्नस्य वा "शवसः" बलस्य "पुत्रस्य" शत्रुबधार्थं बलकरत्वेनोत्पन्नत्वात् बल-पुत्रस्य अतएव "महः" महतः तव "युज्या" योग्यानि धनानि "आ वृणीमहे" सम्भजामहे ॥ २ ॥ २

३र ४र ३ ४र ५ ३ २ ३र ४र ५
॥ श्यैतम् ॥ आनोविश्वासु । हव्या३४औहोवा ।

१ २ १ ७ ५ ५ १११२र
आयिन्द्र॒समम । त्सुभूषता२३४ । भोईहा । उपब्रह्मा

१ २ १ २ ५ १
णि । सावा२३ना । निवा२ । न्ना२३४हान् । परम

२ २ १ ३ र ५र
ज्याआ३र्वा । ऊम्मायि । षा२मा२३४औहोवा ॥(१)

---

* ऋ० वे० ६, ६, १३, २ ।

† 'सामिलस्य कर्णा'—इति वि० ।

४ ३र ४ ५र २ १ ३र ४र ५ १ २ र १
परमज्याऋचो । षमा३४औहोवा । पारमज्याः । ऋचा

० ५ ५ १ २र १र २ १ २
यिषमार३४ । ओ६हा । त्वन्दाताप्र । थामोर३रा ।

१ ३ ५ १ २ २ १
धसा२म् । आर३४सो । असिसत्याई३शा । ऊम्मायि ।

३ ५र र ३ ४ २ ४र ५र २ १
ना२कौर३४औहोवा ॥(२) असिसत्यई३शा । नका३४

३र ४र ५ १ २ र १ ० ५ ५
औहोवा । आसिसत्यः । ईशानका२३४ । ओ६हा ।

२ १ २ १ २ १ ३ ५
तुविद्युम्नस्य । यूजार३या । वृणा२यि । मा२३४हा

१ २ २ १ ३ ५र
यि । पुत्रस्यशावा३सः । ऊम्मायि । मा२हा२३४औ

र ३ ५
होवा । वा२३४सू(३) ॥ २ * ॥ [१]

२र र र र र र
॥ सदोविशीयम् ॥ आनोविश्वासुहव्यमोहाओहा३

२ र र र २ १ २१ २र ५ २
ए । औहोऔहो३वा । इन्द्र९समत्सुभूषत । ओ३हा ।

१२११र १ २र ५ २ १ १
उपब्रह्माणिसवनानिवृत्रहन् । ओ३हा । परामा१ज्या

---

* ऋ० मा० १०प्र० १ख० २मा० ।

२ः । ओ३हा । ओ३हा३इ । औ३होयि । औ३हो३
वा । ऋचो । षा२मा२३४औहोवा ॥(१) परमज्याऋ
चीषमओहा ओहा३इ । औहोऔहो२वा । परमज्या
ऋचीषम । ओ३हा । त्वन्दाताप्रथमोराधसामसि । ओ
३हा । असायिसा१त्या२ः । ओ३हा । ओ३हा३इ ।
ओ३होयि । औ३हो३वा । ईशा । ना२का२३४औहो
वा ॥(२) असिसत्यईशानकृदोहाओहा३इ । औहोऔहो
३वा । असिसत्यईशानकृत् । ओ३हा । तुविद्युम्नस्यय
ज्यावृणीमहे । ओ३हा । पुत्रास्या१शा२ । ओ३हा ।
ओ३हा३इ । औ३होयि । औ३हो३वा । वसः । मा
२हा२३४औहोवा । सदोविशा२३४५ः(३) ॥ २० * ॥ [२] २

* ऊ० गा० ११प्र० १ख० २०गा ।

अथ प्रत्नम्पीयूषमिति तृचात्मकं तृतीयं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

२ ३ ३ १ २ ३ २उ ३क २र
प्रत्नम्पीयूषम्पूर्व्यंयदुक्थ्यं
३२ ३ १ ३ १र २र
महोगाहाद्दिवआनिरधुक्षत ।
१ २ ३ १र २र ३ १ २
इन्द्रमभिजायमानꣳसमस्वरन् ॥ १ * ॥

"दिवः" द्युलोकात् तत्र स्थितैर्देवैः 'पीयूष" पातव्यं "प्रत्न" पुराणं "यत्" सोमरूपमन्नम् "उक्थ्यम्" प्रशस्यमस्ति "पूर्व्यं" पुरातनं तत् सोमरूपमन्नं† "महः" महतः "गाहात्" गाहनात् "दिवः" द्युलोकात् "निरधुक्षत" आभिमुख्येन निदुहन्ति । ततः दुग्धं मित्रम् "इन्द्रम" "अभि" लक्ष्य "जायमानं" तं सोमं‡ "समस्वरन्" स्तोतारः संस्तुवन्ति ॥

"प्रत्न"-"दिवः"—इतिपाठौ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

२ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
आदीङ्केचित्पश्यमानासआप्यं
३ १ २ ३ २ ३क २र
वसुरुचोदिव्याअभ्यनूषत ।

---

* ऋ० वे० ७, ५, २३, २ ।

† 'पूर्व्यम्—अपूर्वम्'—इति वि० ।

‡ 'अध्वरम्'—इति वि० ।

Digitized by Google

२ १र २र १ १ २
दिवोनवारꣳसविताव्यूर्णुते ॥ २ * ॥

"आत्" अनन्तरं "पश्यमानासः" एनं पश्यन्तः "दिव्याः" दिवि भवाः "वसुरुचः" नाम केचित् "आप्य" बन्धुषु साधुम् "ईम्" एनं सोमम् "अभ्यनूषत अभ्यस्तुवन् । कस्मादनन्तरम् ? उच्यते—"दिवः" । "देवः" द्योतमानः "सविता" सर्वस्य प्रेरकः सूर्यः "वारम्" आवरकम् अन्धकारं "न व्यूर्णुते" नापगमयति† । तएनमस्तुवन् सूर्योदयात् प्रागेव हि सोमं स्तुवन्ति खलु ॥

"दिवोनवारं"-"वारवद्देवः"—इति पाठौ ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

२ ३ १ ३ १ २ ३ १ २
अधयदिमेपवमानरोदसी

३ १ ३ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २
इमाचविश्वाभुवनाभिमज्मना ।

३ २उ ३ १ २ ३ १र १र
यूथेननिष्ठावृषभोविराजसि ॥ २ ‡ ॥ ३

हे "पवमान" सोम ! "अध" अनन्तर "यद्" यदा "इमे" "रोदसी" द्यावापृथिव्यौ "इमा" इमानि "विश्वा" विश्वानि

---

* ऋ० वे० ७, ४, २२, ६, ।

† "दिवः न वारं—द्युलोकस्य, बलं सविता व्यूर्णते प्रच्छादयति न'—इति वि० ।

‡ ऋ० वे० ७, ५, २३, २ ।

Digitized by Google

"भुवना" भूतजातानि "च" "मज्मना" बलेन "वि राजसि" विशेषेण राजसि स त्वं तथा कुर्वन् ॥

"भवनाभिजस्मना"-"भुवनेषुवितिष्ठसे"—इति पाठौ ॥ १ ॥ ३

॥ यौधाजम् ॥ प्रत्ना३१म् । पो३यू । षम् । पूर्व्या२३४याम् । यादू३ । क्थिया२म् । महो३४५ । गा२२३४द्वात् । दिवाअनायिः । अ । धुक्षता२ । इन्द्रा३४५म् । चा२३४भी । जाया२ । माना२म् । समा३४५ । स्वा२३४राम् ॥(१) आदा३१यिम् । का३यिचित् । प । श्यामा२३४ना । साआ३ । पिया२म् । वह्व३४५ । ह्व२३४चाः । दिव्याअभायि । च । नूषता२ । दिवौ३४५ । ना२३४वा । रप्सा२ । विता२ । वियू३४५ । पू२३४ते ॥(२) अधा३ १ । या३दि । मे । पावा२ ३ ४मा । नारो३ । दसी२ । इमा३४५ । चा२३४वायि । स्वाभ

२१　२　१　२र१　३　५　१र
वना। भि। मज्मनार२। यूथे३४५। ना२३४नीः। स्था
१　३१　३　५
वा२। षभो२। विरा३४५। जा२३४सी(३) ॥ ६ *॥ [१]

५　२　४र　५र　२१२
॥ श्रामहीयवम् ॥ प्रत्नम्पो३यूषम्पूर्वियाम्। यदूक्था
१　र　२　१र२　१
१या२म्। महोर३गाहात्। दिवाषनायिः। मधू२
२　२र　१११
३श्चताउ। वा३। स्तोषि३४५(१) ॥ ७ † ॥ [२]

२　१　२　१　२　२　५
॥ ऐड़सौपर्णम् ॥ इन्द्रमभोवा। जायामा२३४नाम्।
२१२१　७र　२　५　१
समाखरान्। आदा२यिद्धा२३४यिवीत्। पा२ध्या।
२　१　२र　१　५　५　५
मा२३ना। साश्रापियाम्। औ२३होवा। होपुई।
डा(२) ॥ ८ ‡ ॥ [३]

३२　र　र　५
॥ सत्रासाहीयम् ॥ वच्च३४। रुचोदिव्याध। औ
५　१र　र　१　१
ईवा। अनूषतदिवोजा२वा। रा२८सा। वा२३यि

---

* ज॰ गा॰ १०प्र॰ १ख॰ ६सा॰।

† ज॰ गा॰ ११प्र॰ २ख॰ ७सा॰।

‡ ज॰ गा॰ ११प्र॰ २ख॰ ८सा॰।

Digitized by Google

२ १ ऽ २र ३र २ १ ५ ५
ता । वियौ३हो । वाहा३४३यि । पू २ ३ ४ तो ६ हा

यि(२) ॥ ८ * ॥ [४]

२ र र र र र २
॥ सदोविशीयम् ॥ अधयदितपवमाओहाओहा३ए ।
र र र २ १र २र १र २ ऽ २
औहोऔहो३वा । नरोदसीइमावबायि । ओ३हा ।
र १ २र १ २ १ र २र१र २ ऽ २ र १ र
आभुवनाभिमज्मनायूथेननायि । ओ३हा । स्थावार्षा१
ऽ २ ऽ २ २ ऽ २ ऽ
भा२: । ओ३हा । ओ३हा३ए । औ३होयि । औ३
२ २ १र २ ५र र २ र १ २
हो३वा । विरा । जा२सा२३४ओहोवा । सदोविशा
१११
२३४५:(३) ॥ १० † ॥ [५]

४ २ ४र २र ४र २ ४ ५ २ २ २र
॥ उत्सेधम् ॥ प्रत्नम्पीयूषम्पूर्व्यंयदु । क्थ्यया३४औ
४र ५ २ १र र १ ५
होवा । महोगाहा२रत् । हा३१उवा२३ । ऊ३४पा ।
२ २ ४ ५र ४ ५ १ २ १ २ १
दिवा३घना । औहोवाहायि । आधुक्षता । इन्द्रमा

---

* ऋ० मा० १२प्र० २ख० ९सा० ।

† ऋ० मा० १२प्र० २ख० १०सा० ।

Digitized by Google

२ २ ५ ३र २ ४र ५र
भि। हा३१उवा२३। ऊ३४पा। जाया३मानम्। औ
४ ५ ३ २ ४ ३र ४र ३र ४ ३
होवाहायि। समा३स्वा५रा६५६न् ॥(१) आदीद्धंचित्य
४ ५र र र ३ २ ३र ४र ५ २ १
श्यमाना। सश्रा। पिया३४औहोवा। वसुरच्चो२।
२ ५ ३ २ ४ ५र ४
हा३१उवा२३। ऊ३४पा। दिव्या३अभा। औहोवा
५ १ २ १ २ र १ २ २
हायि। भानूषता। दिवोनावा। हा३१उवा२३। ऊ
५ ३ २ ४ ५र ४ ५ ३ २ ४
३४पा। र९सा३विता। औहोवाहायि। वियू३र्णूपूता
३ ४ ३ ४ ५र ४ ५र र ३ २ ३र
६५६यि ॥(२) अधयदिमेपवमा। नरो। दसा३४औ
४र ५ २ १र २ ५
होवा। इमाचवा२यि। हा३१उवा२३। ऊ३४पा।
३र २ ४ ५र ४ ५ १ २ १ ३र र
स्वाभू३वना। औहोवाहायि। भायिमग्मना। यूथे
१ २ २ ५ ३र २ ४ ५र
नानि। हा३१उवा२३। ऊ३४पा। स्थावा३र्षभः। औ
४ ५ ३ २ ४ ३ १ १ १
होवाहायि। विरा ३ जा ५ सा ६ ५ ६ यि। ऊ २ ३ ४
५(३) ॥ ११ * ॥ [६] ३

---

* ऊ० गा० १३प्र० २भा० ११सा० ।

इममूष्विति त्र्यचात्मकं चतुर्थं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा।

३ २ ३ २उ ३ १ २ ३ १ २ ३ १र २र
इममूषुत्वमस्माकꣳसनिङ्गायत्रन्नव्याꣳसम्।
१ २ १ २ ३ १ २
अग्नेदेवेषुप्रवोचः॥ १ *॥

हे अग्ने! "त्वम्" "अस्माकम्" अस्मत्सम्बन्धिनम् "इमम् उ सु" पुरोदेशेऽनुष्ठीयमानमपि "सनिं" हविर्दानं "नव्यांसं" नवतरं "गायत्रं" स्तुतिरूपं वचोऽपि "देवेषु" देवानामग्रे "प्र वोचः" प्रकर्षेण ब्रूहि॥ १॥

अथ द्वितीया।

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २
विभक्तासिचित्रभानोसिन्धोरूर्म्माउपाकआ।
३ २ ३ १ २
सद्योदाशुषेक्षरसि॥ २ †॥

हे "चित्रभानो" विचित्र-रश्मि-युक्ताग्ने! "विभक्ता" विशिष्टस्य धनस्य प्रापयिता "असि" भवसि। तत्र दृष्टान्तउच्यते—आकारउपमार्थीयः। यथा "सिन्धोः" नद्याः "उपाके" समीपे "ऊर्मा" ऊर्मिं [तरङ्गोपलक्षितं कुल्यादिरूपं प्रवाहं विभजन्ति

* ऋ० आ० १, १, ३, ८ (१भा० १९६पृ०)=ऋ० वे० १, १, २२, ४।
† ऋ० वे० १, १, २३, १।

महत्*] "दाशुषे" हविर्दत्तवते यजमानाय "सद्यः" सदा तामेव "चरसि" कर्म-फल-भूमौ वृष्टिं करोषि॥ २॥

अथ तृतीया।

१ ३१२ ३२ ३ १२
आनोभजपरमेष्वावाजेषुमध्यमेषु।
२ ३१ ३१ २
शिक्षावस्वोअन्तमस्य॥ ३ †॥ ४

हे अग्ने! "परमेषु" उत्कृष्टेषु द्युलोक-वर्त्तिषु "वाजेषु" अन्नेषु "नः" अस्मान् "आ भज" सर्वतः प्रापय। "मध्यमेषु" अन्तरिक्ष-लोकवर्त्तिषु वाजेषु आभज। अन्तमस्य" अन्तिकतमस्य‡ भू-लोकस्य सम्बन्धीनि "वस्वः" वसूनि "शिक्ष" देहि¶॥ ३॥ ४

अहमिद्धीति ऋचात्मकं पञ्चमं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा।

३१उ ३१२ ३२३ २ ३ १ २ ३ १ २
अहमिद्धिपितुःपरिमेधामृतस्यजग्रह।
३१२ ३२
अहꣳसूर्य्यइवाजनि॥ १ §॥

* 'सिन्धोकर्मा—समुद्रस्योर्मिसङ्घाते'—इति वि०।

† ऋ० वे० ६, १, ११, ५।

‡ 'अन्तमस्य—प्रधानभूतस्य'—इति वि०।

¶ 'शिक्ष—यद्यपि शिक्षणार्थे प्रयुज्यते तथाप्यत्र दानार्थो द्रष्टव्यः, ददस्व'—इति वि०।

§ ऋ० ब्रा० २, २, १, ८ (१भा० २५१पृ०)=ऋ० वे० ५, ८, १०, ५।

Digitized by Google

"पितुः" पालकस्य "ऋतस्य" "सत्यस्य" अवितथस्य इन्द्रस्य "मेधाम्" अनुग्रहात्मिकां बुद्धिम् "अहमित्" अहमेव "परि जग्रह" परिगृहीतवान् "हि" यस्मादेवं तस्मात् "अहं सूर्यइवाजनि" सूर्यो यथा प्रकाशमानः सन् प्रादुर्भवति तथाजनिषम् प्रादुरभुवम् ॥

"जग्रह"-"जग्राह"—इति पाठौ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया।

२ १ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १
अहम्प्रत्नेनजन्मनागिरःशुम्भामिकण्ववत्।
२उ ३ १ २ ३ २ १
येनेन्द्रःशुष्ममिद्दधे ॥ २ * ॥

"कण्ववत्" कण्वइव† अहमपि "प्रत्नेन" चिरन्तनेन "जन्मना" "गिरः" इन्द्र-विषयाणि स्तोत्राणि "शुम्भामि" अलङ्करोमि‡। येन स्तोत्र-समूहेन "इन्द्रः" "शुष्मं" शत्रूणां शोषकं "दधत्" धत्तएव धारयत्येव यत् स्तोत्र मिन्द्रे ईदृशं बलमवश्यं जनयति तत् स्तोत्रमलङ्करोमीत्यर्थः ॥

"जन्मना"-"मन्मना"—इति पाठौ ॥ २ ॥

---

* ऋ० वे० ५, ८, ११, १।

† 'कण्वः अस्य मन्त्रस्य द्रष्टा'—इति वि०।

‡ 'शुम्भामि—शोभयामि'—इति वि०।

Digitized by Google

अथ तृतीया।

१र २र३ २३ १र २र २ १ ३ २
येत्वामिन्द्रनतुष्टुवुर्ऋषयोयेचतुष्टुवुः।
१र २र ३ १ २
ममेद्वर्द्धस्वसुष्टुतः॥ ३ *॥ ५

हे "इन्द्र!" "ये" जनाः "त्वां" "न तुष्टुवुः" न स्तुवन्ति "ये च ऋषयः" मन्त्राणां द्रष्टारः जनाः "तुष्टुवुः" त्वां स्तुवन्ति उभयेषां मध्ये "ममेत्"† ममैतत्स्तोत्रेण "सुष्टुतः" शोभनं स्तुतः सन् "वर्द्धस्व" वृद्धो भव॥ ३॥

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्रन्थस्य चतुर्दशस्याध्यायस्य प्रथमः खण्डः॥ १॥

अथ द्वितीय-खण्डे—

अग्नेविश्वेभिरिति तृचात्मकं प्रथमं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा।

१ २ १ २ ३ १ ३ २ ३ १ २
अग्नेविश्वेभिरग्निभिर्जोषिब्रह्मसहस्कृत।
१ २ ३ २उ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
येदेवत्रायआयुषुतेभिर्नोमहयागिरः॥ १ ‡॥

---

* ऋ० वे० ५, ८, ११, २।

† 'इत् इति पदपूरणः'—इति वि०।

‡ न क्वाप्यन्यत्रोपलभ्यतइयमृक्।

हे "सहस्कृत" सहसा बलेन कृत उत्पादित* हे अग्ने! "विश्वेभिः" विश्वैः सर्व्वैर्यष्टव्यतया स्थितैरग्निभिः सह "मन्म" अस्माभिः क्रियमाणं स्तोमं हवीरूपमन्नं वा "जोषि" जुषस्व किञ्च "ये देवत्रा" ये अग्नयः देवेषु वर्त्तन्ते ["देवमनुष्येति (५,४,५६) सप्तम्यर्थे त्रा-प्रत्ययः] "य आयुषु" ये वाग्नयो मनुष्येषु वर्त्तन्ते "तेभिः" तैः सर्व्वैः अग्निभिः सह "नः" अस्माकं "गिरः" स्तुति-लक्षणा वाचः "मह्य" पूजय॥ १ ॥

अथ द्वितीया।

१र २र ३१ २३१र २र३ १२
प्रसविश्वेभिरग्निभिरग्निःसयस्यवाजिनः।

१२ ३ १३२उ १२उ ३ १२
तनयेतोकेअस्मदासम्यङ्वाजैःपरीवृतः† ॥ २ ‡ ॥

"यस्य वाजिनः" यस्याग्नेर्वाजिनः हविर्लक्षणान्नवन्तः अनेके यष्टारः सन्ति "सः अग्निः" "विश्वेभिः" विश्वैः सर्व्वैर्यष्टव्यतया स्थितैरग्निभिः "सः" [एकस्सच्छब्दोऽनुवादः] "अस्मत्"—इति अस्मासु [सुपां सुलुक् (७, १, ३९)—इति सप्तम्या लुक्, प्राङोरुपसर्गयोः अवणादुचित-क्रियाध्याहारः] "आ" गच्छतु। "सम्यङ्" यथावत्कालातिक्रमेणेत्यर्थः। कथम्भूतः? "वाजैः परिवृतः" वाजैरस्मभ्यं दातव्यैरन्नैः परिवृतः परिवेष्टितः सहित इत्यर्थः। न केवल मस्मास्वेव यज्ञादि-सिध्यर्थमन्नैः परिवृतोऽग्नि-

* 'सहस्कृतः—सहसा कर्त्ताऽसि'—इति वि०।

† "परिवृतः"—इति ख० पु० पाठः।

‡ इयमपि न क्वाप्यन्यत्रोपलभ्यते।

Digitized by Google

रागच्छतु किन्तर्हि ? "तनये" अस्मत्पुत्रे आगच्छतु । न केवलं पुत्रे "तोके" पुत्र-पुत्रे दातव्यैर्वाजैः परिवृतोऽग्निरागच्छतु । इति परोक्ष-कृत्या अग्निः स्तूयते अस्मदंशे चाग्नि-साध्य-क्रियानु-परमः प्रार्थ्यते ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ १ ३ १ २ ३ १ १ २
त्वन्नोअग्नेअग्निभिर्ब्रह्मयज्ञञ्चवर्द्धय: ।
१ २ ३ १ १ ३ १ २ २ र ३ र
त्वन्नोदेवतातयेरायोदानायचोदय* ॥ ३ † ॥ ६

हे "अग्ने !" "त्वम्" "अग्निभिः" त्वद्विभूतिभिः भूतैरन्यै-रग्निभिः साकं "नः" अस्माकं "ब्रह्म" स्तोत्रं "यज्ञं च" "वर्द्धय"। तथा "त्वं" "नः" अस्माकं "देवतातये" [यज्ञनामैतत् (निघ० ३, १७, १०) यागार्थं "रायः" धनस्य "दानाय" प्रदानाय "चोदय" दातृन् प्रेरय‡ ॥ ३ ॥ ६

अथ त्वंसोमेति तृचात्मकं द्वितीयं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

१ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ र
त्वंसोमप्रथमावृक्तबर्हिषोमहे
२ र ३ १ २ ३ १ २
वाजायश्रवसेधियन्दधुः ।

---

* "चोदयन्"—इति ख० पु० पाठः ।

† ऋ० वे० ८, ७, २९, ५ ।

‡ 'यथा मम धनं प्रदीयते तथा कुरु'—इति वि० ।

Digitized by Google

१र १र ३क २र
सत्वन्नोवीरवीर्य्यायचोदय ॥ १ * ॥

हे "सोम!" "प्रथमाः" पुरातनाः [यद्वा, यष्टव्यत्वेन सर्वेषां जनानां मुख्याः "वृक्तबर्हिषः" वृक्तं छिन्नं बर्हिर्यैर्यज्ञार्थमिति वृक्तबर्हिषः यजमानाः "महे" महते "वाजाय" बलाय "श्रवसे" अन्नाय च "धियं" बुद्धिं "त्वे" त्वयि "दधुः" निहितवन्तः, तस्मात् हे "वीर" समर्थ सोम! तादृशः "त्वं" "नः" अस्माकमपि सङ्ग्रामे "वीर्य्याय" सामर्थ्याय "चोदय" प्रेरय† [यद्वा, 'वीर्य्याय' वीरे-पुत्रे भवाय 'नः' अस्मान् प्रेरय] ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३ १र ३ १र १र ३ १ ३ २
अभ्यभिहिश्रवसाततर्हिथोत्

३ १र २र ३ १ ३ १ २
सन्नकश्चिज्जनपानमक्षितम् ।

१ २ ३ १र १र ३ १ २
शर्य्याभिर्नभरमाणोगभस्त्योः ॥ २ ‡ ॥

हे सोम! त्वं "श्रवसा" अन्नेन हेतुना "अभ्यभि ततर्हिथ हि" पवित्रमभिहिंसितवानसि¶। तत्र दृष्टान्त-द्वयम्—"उत्सं न"

---

* ऋ० वे० ७, ५, २३, १।

† 'यथास्मभ्यं वीर्यं भवतीति'—इति वि०।

‡ ऋ० वे० ७, ५, २२, ५।

¶ 'अभि अभि—उपर्युपरि, हि—इति पदपूरणः, अवसा—अन्नेन यशसा वा, ततर्हिथ—तृह ताडने विदारणे वा, अन्नेन यशसा चोपर्युपरि ताडय विदारय वा'—इति वि०।

Digitized by Google

यथा "कश्चित्" "जनपानम्", अस्मिन् जना उदकं पिबन्ति, तम् "अचितम्" अक्षीणं कश्चित् कश्चन "उत्सम्" उत्सरणशीलं वाप्यादिकमभिद्रवन्ति* यथा वा कश्चित् "गभस्त्योः" बाह्वोः† "अर्य्याभिः अङ्गुलीभिः‡ "भरमाणः" उदकं सम्भरन् कश्चिदभिद्रवन्ति तद्वत् ॥ २ ॥

अथ तृतीया।

१ २ ३　　३ १ २　३ २
अजीजनोअमृतमर्त्यायक

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
मृतस्यधर्म्मन्नमृतस्यचारुणः ।

१ २　३ १ २ ३ २　१ २
सदासरोवाजमच्छासनिष्यदत् ॥ ३ ¶ ॥ ७

कल्याणस्य "अमृतस्य" उदकस्य "धर्म्मन्" धारकेऽन्तरिक्षे "कं" सूर्य्यं "मर्त्याय" मनुष्यार्थम् "अजीजनः" किञ्च "सनिष्यदत्" सम्भजत् देवान्। स त्वम् "वाजम् अच्छ" सङ्ग्रामम् अभिलक्ष्य "सदा" "असरः" सरसि गच्छसि ॥

"मर्त्यायकं"-"मर्त्येषु"—इति पाठौ ॥ ३ ॥ ७

---

* 'उत्सं' न—उत्सो भक्षणीयः, उत्समिव भक्षणीयं, कश्चित्—किमपि भक्षणीयं द्रव्यं, जनपानम्—चचतं—प्रभूतम्'—इति वि०।

† 'गभस्त्यः—आदित्यरश्मयः'—इति वि०।

‡ 'अर्य्याभिः—कर्मभिः'—इति वि०।

¶ ऋ० वे० ७, ५, २२, ४।

Digitized by Google

॥ यौधाजयम् ॥ तुवे३१। सो३म। प्र। थामा२३
४वा। क्रावा३। चिषोर्। मधे३४५। वा२३४जा।
यश्रावसायि। धि। मन्दधूर्ः। सत्वा३४५। नो२३
४वी। रवा२पि। रिया२। यचो३४५। दा२३४या॥(१)
अभा३१यि। आ३भि। हि। आवा२३४सा। ताता
३। दिया२। उत्मा३४५म्। ना२३४काम्। चित्रा
नपा। नम्। अचिता२म्। मर्या३४५। भा२३४
यिन्नभिरा२। मायारः। गभा३४५। स्तो२३४योः॥(२)
अजा३१यि। जा३नो। य। मार्त्ता२३४मा। तौया३।
यक्वा२म्। क्रता३४५। स्या२३४धा। मन्नामृता।
स्व। चारुणा२ः। सदा३४५। सा२३४राः। वाजा
२म्। चाक्षा२। सना३४५यि। व्या२३४दात्(३)॥६*॥[१]

---

* ऋ० मा० १०प्र० २ख० ६मा०।

२र र र र र र र र
॥ दैर्घश्रवसम् ॥ त्वंसोमप्रथमावृदोहावृगोहाओहा
२ १ र १ र र ऽ र ऽ १
३ए। क्रत्वा२र्हिषोमदेवा२जा। ओ३हा। ओ३हा३
२ १२ १२ १ २ १ र २
ए३४। यश्रा३४वसायि। धायिन्द। धुःसात्वओवायि३
ऽ २ ऽ २ २ १२ १२ २१
ओ३हा। ओ३हा३ए३४। रवा३४यिरिया३। यचो२३
५ ४ ५ २ र र र र
४वा। दा५योई्हायि॥(१) अभ्यभिहिश्रवसाओहाओ
२ १ र १ र ऽ २ ऽ २
हा३ए। तता२र्हिथोत्सना२का। ओ३हा। ओ३हा
२ २ १ १२ १ २ १ र २
३ए३४। चिश्रा३४नपा। नामहि। तद्वार्याभिर्ना।
ऽ २ ऽ २ २ १२ १र १ २ १
ओ३हा। ओ३हा३ए३४। भरा२४माणा३ः। गभोर
५ ४ ५ २ र र र र
३४वा। स्ता५योई्हायि॥(२) अजीजनोअमृतमओहा
र २ १ १ र ऽ २ ऽ
ओहा३ए। तिया२यकमृतस्या२धा। ओ३हा। ओ
२ २ १२ १२ १ र २ १ र
३हा३ए३४। मन्मा३४। मृता। स्याचारु। पाःसादा
२ ऽ २ ऽ २ २ १र २ २ १
सराः। ओ३हा। ओ३हा३ए३४। वाजा३४मच्छा३।
२१ ५ ४ ५
सनो२३४वा। ध्या५दोई्हायि(३) ॥ ७ * ॥ [२] ७

* ऋ० मा० १०म० १अ० ७वा० ।

अथैन्दुमिन्द्रायेति तृचात्मकं तृतीयं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा।

२ ३ १ २   ३ १ २   ३ १र   २र
एन्दुमिन्द्रायसिञ्चतपिबातिसोम्यम्मधु।
१र २र   ३ १
प्रराधाꣳसिचोदयतेमहित्वना॥ १ *॥

हे ऋत्विजः! "इन्दुं" स्यन्दनशीलं सोमम् "इन्द्राय" इन्द्रार्थम् "आ सिञ्चत" आश्रयण-द्रव्येणासेचनं कुरुत अभिषुणुते-त्यर्थः। ततः "सोम्यं" सोममयं "मधु" मदकरं सोमरसं "पिबाति" पिबतु। पीत्वा च स इन्द्रः महित्वना स्व-महत्त्वेनैव "राधांसि" धनानि स्तोतृभ्यः "प्र चोदयते" प्रकर्षेण चोदयते प्रेरयति॥

"प्रराधांसि"-"प्रराधसा"—इति पाठौ, "चोदयते"-"चोदयाते"—इति च॥ १॥

अथ द्वितीया।

२ ३ १ २ ३ १ २   १ २ ३ १ २
उपोहरीणाम्पतिꣳराधःपृञ्चन्तमब्रवम्।
३ १ २   ३२ ३ १ २
नूनꣳश्रुधिस्तुवतोअश्व्यस्य॥ २ †॥

* ऋ० आ० ४, २, ५, ६ (१भा० ७६४पृ०) = ऋ० वे० ६, १, १०, ३।
† ऋ० वे० ६, २, १०, ४।

Digitized by Google

"हरीणां" हरित-वर्णानाम् अश्वानां "पतिं" पालयितारं "राधः" धनं "पृचन्तं" [पृची सम्पर्के (अदा० आ०)] स्तोतृषु संयोजयन्तं ददतमित्यर्थः । एतादृशमिन्द्रम् "उपो*" अब्रवम्" अतिशयेनाहं स्तोत्रं करवाणि "अश्वस्य" अश्वो नामर्षिरश्व-शब्देनोच्यते तस्य पुत्रस्य स्तुवतः स्तोत्रं कुर्वतः मम सम्बन्धिनीं हे इन्द्र ! त्वद्विषयां स्तुतिं "नूनं" सम्प्रति "श्रुधि" शृणु ॥

"राधः"-"इत्थम्"—इति पाठौ ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

२   २ ३ २ ३१ ३ २ ३ १ २ २ २
नह्या३ऽङ्गपुराचनजज्ञेवीरतरस्त्वत् ।

१ २   ३ १उ   १ २ ३ १   २
नकीरायानैवथानभन्दना ॥ ३ † ॥ ८

हे इन्द्र ! "त्वत्" त्वत्तः "पुरा" पूर्वं "वीरतरः" सामर्थ्यवान् कश्चित् "न हि जज्ञे" न जातः खलु "अङ्ग" प्रसिद्धो त्वमेव सामर्थ्यवान् जातइत्यर्थः । किञ्च त्वत्तोऽपि "राया" धनेन समर्थः "न किः" न कश्चिदस्ति । तथा "एवथा" शत्रुपुराणि सङ्ग्रामं वा प्रतिगमनेन त्वत्तोऽधिको न जातः [यद्वा, एवथा—अव रक्षणादिषु (भ्वा० प०) अकारस्यैकारश्छान्दसः, औणादिकस्थाप्रत्ययः ; शरणागतानां स्तोतॄणां वा अवने त्वत्तोऽधिको नास्ति ।

---

* 'उप उ इति पादपूरणे'—इति वि० ।

† ऋ० वे० ६, २, १७, ५ ।

Digitized by Google

किञ्च "भन्दना" [भन्दतिः स्तुति-कर्म्मा (निघ० ३, १४, १८)] स्तुत्यश्च त्वदधिको न जातः* न वास्मद्‌व्यकः स्तुत्यश्च त्वत्तोऽन्यो जन्यइति ॥ ३ ॥ ८

२ ४ २ ४ ५ १

॥ मारुतम् ॥ ए᳖५दुमि। द्रा३या३सिञ्चता। पि

२ १ २ १२ २ १२ २

बा२तिसोम्यम्मधु। प्रराधा२३सी। चोदतयायिमा३

२ १ २ ४ ५ २ २ ४ २

हो। त्वना। औ३होवा ॥(१) ऊ᳖५पोच। रा३यिया

४ ५ १२ १ २ २१ २

३म्यतायिम्। राधा२ःपृच्छन्तमब्रवम्। नूनं᳖भ्रू२३धी।

१ २ २ २ १ २ ४५ २

स्तुवतोश्वास्वी३या। स्या। औ३होवा ॥(२) ना᳖५छि

४ २ ४२ ५ १ २१ २१ २

य। गा३पू३राधना। जम्भो२वीरतरस्त्वत्। नकोरा२३

२ १२ २ २ १ २ ४ ५ ४

या। नेवथाना३भा। दना। औ३होवा। होपूई।

डा(३) ॥ ८ † ॥ [१] ८

---

* 'भन्दना—बलेनापि सम्पन्नः न त्वत्सदृशः'—इति वि०।

† ऊ० गा० १०प्र० २ख० ८सा०।

अथ नद्ंवइति चतुर्थसूक्तास्यैषा।

१ २ ३ १ २ ३ १२ ३१२

नद्ंवओदतीनान्नद्ंयोयुवतीनाम्।

१ २ ३ १ २ ३ १ २

पतिंवोअघ्न्यानान्धेनूनामिषुध्यसि॥ १ *॥ ९

"ओदतीनाम्" ओदत्यः उषसः ['ओदती'-'भास्वती'—इति तन्नामसु पाठात् (निघ०१,८,३-४)] तासां "नदम्" उत्पादकमित्यर्थः [इन्द्रेण हि उषस उत्पद्यन्ते इन्द्रस्यैव सूर्य्यत्वात्, द्वादशादित्य-मध्ये इन्द्रः पठितः]। तादृशमिन्द्रं हे यजमानाः! "वः"युष्मदर्थम् आह्वयामि"अघ्न्यानाम्"अहन्तव्यानां गवां"पतिम्"आह्वये। अथ प्रत्यक्षकृतः—हे यजमानाः! "वः"त्वं "धेनूनां" क्षीरादिना प्रीणयित्रीणां गवाम् "इषुध्यसि" अन्नमिच्छसि† ॥ १ ॥ ९

१ २ १ २ १ २र १

॥ अध्यम्॥ नद्ंवओ२द। तीनोवा। नद्ंयोयू।

२ र १ २र १ र २र र र १र

वतीनाम्। पतिंवोअघ्न्यानान्धेनूनामि। षू२३। ध्य

२ १र १ २ १

सा३वा। अधिया२। ए२३हियाइ४३। ओ२३४५ई।

डा(१) ॥ ११ * ॥ [१] ९

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्रन्थस्य चतुर्दशस्याध्यायस्य

द्वितीयः खण्डः ॥ २ ॥

---

* इषुध्यसि—ददासीत्यर्थः—इति वि०।

† ऋ० सं० १०म० २अ० ११सू०।

Digitized by Google

अथ तृतीय-खण्डे—

देवोवोद्रविणोदाइति प्रगाथात्मकं प्रथमं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

३ १ २   ३ २ ३ १   २ ३   १ २
देवोवोद्रविणोदाःपूर्णांविवष्ट्वासिचम् ।
१ २   ३ २ ३ १ २   ३ १र   १र ३ १ २
उद्वासिञ्चध्वमुपवापृणध्वमादिद्वोदेवओहते ॥ १ * ॥

"द्रविणोदाः" धनानां दाता "देवः" अग्निः "वः" युष्मदीयां "पूर्णां" हविषा "आसिचम्" आसिक्तं स्रुचं "विवष्टु" कामयताम् "उत्सिञ्चध्वम् वा" सोमेन पात्रम्, "उप पृणध्वम् वा" सोमम् [वा शब्दो समुच्चयार्थौ ध्रुव-ग्रहेण होतृ-चमसं पूरयत च अग्नये सोमं यच्छत चेत्यर्थः] । "आदित्" अनन्तरमेव "देवः" अग्निः "वः" युष्मान् "ओहते" वहति ॥

"विवष्टु"-"विवष्टि"—इति पाठौ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१र   २र   ३ १ ३ १ २   ३ १ २ ३ १ २
तꣳहोतारमध्वरस्यप्रचेतसंवह्निन्देवाअकृण्वत ।
१ २   ३ १ २   ३ २ ३ १ २ ३ १र   १र   ३ १ २
दधातिरत्नंविधतेसुवीर्यमग्निर्ज्जनायदाशुषे ॥२†॥१०

* ऋ० आ० १, २, १, १ (१आ० १८४ ७०)=ऋ० वे० ७, २, २२, ७ ।

† ऋ० वे० ५, २, २२, ५ ।

देवाः "प्रचेतसं" प्रकृष्टमतिं "तम्" अग्निम् "अध्वरस्य" यज्ञस्य "वह्निं" वोढारं "होतारं"* च "अकृण्वत" अकुर्वन् किमर्थमित्यत आह—स च "अग्निः" "विधते" परिचरते "दाशुषे" हविषां प्रदात्रे "जनाय" "सुवीर्य्यं" शोभन-वीर्योपेतं "रत्नं" रमणीयं धनं "दधाति" दधात्विति ॥ २ ॥ १०

॥ यज्ञायज्ञीयम् ॥ देवोऽ५वः। द्राइवाइयिणोदाः। पूर्णांविवा। हुइआसीइचाम्। उदा२सिञ्चध्वमुप। वा पा२इर्णा। ऊम्मायि। धूइवाम्। आदिद्वोदेवओ२ह ताउ ॥(१) आदायित्। वोदायि। वाइओषाइतायि। तर्ष्वो२तारमध्वर। यप्रा२इचे। ऊम्मायि। ताइ साम्। वाह्निन्देवाअकार२ण्वंताउ ॥(२) वाह्नीम्। दा यिवाः। आइकाण्वाइता। दधा२तिरत्नविध। तेच२ इवा। ऊम्मायि। राइयाम्। आग्निर्जनायदा२श्रु षाउ(३) ॥ १२ † ॥ [१]

* 'देवानामाह्वातारम्'—इति वि०।

† ऊ० गा० १०प्र० १ख० ११गा०।

२र २ १र २ र १ १र १र
॥ कण्वरथन्तरम् ॥ देवोवोद्रविणोदाः । पूर्णां वि
२ १ २ २ र र ३
वा । इ३आसी३चाम् । उद्वासिञ्चध्वमुपवापृणध्वा २ ३
५र २र १ ५ २ १ २
४मैद्वो । आदिद्दो२३४दे । वम्रो३आउवा२३ । ए३ ।
१ २ २ २र १र२र १र २ १ २ १ २ २
हतआ ॥(१) आदिद्दोदेवओहताथि । ता३ᳬद्योता३रा
२ ३ ५र १ १ ५
म् । अध्वरस्यप्रचेतसा२३४मैद्वो । वह्निन्दा२३४यिवाः ।
२ २ २ ३ २ २र १र२र १
अका३१उवा२३ । ए३ । एवतआ ॥(२) वह्निन्देवाअक्त
२ १ २ १ २ २ र र ३ ५र
एवता । दा३धाता३यिरा । त्वं विधतेसुवीरिया२३ ४मै
२ १ ५ २ २ २ ३
द्वो । अग्निर्ज्ञा२३४ना । यदा३१उवा२३ । ए३ । पुष
२
आ(३) ॥ ७ * ॥ [२] १०

अदर्शीति द्व्यचात्मकं द्वितीयं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३१
अदर्शिगातुवित्तमोयस्मिन्व्रतान्यादधुः ।
२ ३ २ ३ १र २र ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
उपोषुजातमार्यस्यवर्द्धनमग्निन्नक्षन्तुनोगिरः ॥ १ † ॥

---

* ज० गा० १२प्र० १ख० ७गा० ।

† ऋ० आ० १, १, ५, २ (१भा० १७१ पृ०)=ऋ० वे० ६, ७, १३, १ ।

Digitized by Google

"यस्मिन्" अग्नौ "व्रतानि" कर्माणि "आ दधुः" यजमानाः आहितवन्तः "गातुवित्तमः" अतिशयेन मार्गाणां ज्ञाता ; सोऽग्निः "अदर्शि" प्रादुरभूत । किञ्च "सुजातं" सम्यक् प्रादुर्भूतम् अस्य "आर्यस्य" उत्तम वर्णस्य "वर्द्धनं" वर्द्धयितारम् "अग्निं" "नः" अस्माकं "गिरः" स्तुति-रूपा वाचः "उपो दचन्तु" उपगच्छन्तु [नच गताविति (भ्वा० प०) धातुः ॥

"नचन्तु"-"नचन्त"—इति पाठौ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १
यस्माद्रेजन्तकृष्टयश्चर्कृत्यानिकृण्वतः ।

२ ३ १ ३ १ २ ३ २ ३ २ ३ १ २
सहस्रसांमेधसाताविवत्मनाग्निंधीभिर्नमस्यत ॥२*॥

"यस्मात्" कारणात् "चर्कृत्यानि" कर्त्तव्यानि कर्माणि "कृण्वतः" कुर्वाणान् मनुष्यान् "कृष्टयः" इतर-मनुष्याः "रेजन्त" कम्पन्ते,† तस्मादिदानीं हे मदीया जनाः ! यूयं "सहस्रसां" गवां धनानां सहस्रस्य दातारमग्निं‡"मेधसातौ" यज्ञे "धीभिः" कर्त्तव्यैः कर्मभिः "त्मना" आत्मनैव "नमस्यत" परिचरत ॥

"नमस्यत"-"सपर्यति"—इति पाठौ ॥ २ ॥

---

* ऋ० वे० ६, ७, १२, ३ ।

† 'रेजन्त—राजन्तेत्येवं द्रष्टव्यम्'—इति वि० ।

‡ 'सहस्रसां—सहस्र-सम्मितानि कार्याणि'—इति वि० ।

Digitized by Google

अथ तृतीया।

१२ २२ ३ १
प्रदैवोदासोअग्निः० ॥ ३ * ॥ ११

"दैवोदासः" दिवोदासेनाहूयमानोऽग्निः "मातरं" सर्वस्य धारणवत्त्वात् पृथिवीं "अनु" प्रति "न" "प्र विवावृते" देवान् प्रति हविर्वोढुं विशेषेण न प्रवर्त्तयति, तस्मादेनमग्निं दिवोदासो "मज्मना" बलेन आजुहाव। तस्मादयमग्निं "नाकस्य" स्वर्गस्य "देवः" द्योतमानः "इन्द्रः" परमैश्वर्य-युक्तः "शर्मणि" गृहे स्वायतने एव "तस्थौ" अतिष्ठत्॥ ३ ॥ ११

४ १ ४ २ ४ ५
॥ यज्ञायज्ञीयम् ॥ अदाऽ५ग्निः। गा३तू३विचामाः।

१ २ १ १ २ १ १२ २
याग्निन्नता। नौ३आदा३धूः। उपो२षुजातमा। यंस्या

२ १ २ २ १ ३
२३वा। ऊम्मायि। धा३नाम्। आग्निन्नश्चन्तुनो२गि

१ १ १ १२ २ २ १
रा३॥(१) राया। आद्रेजन्तकृष्ठयश्चक्रैत्या। नौ३का

२ २ १ १२ २ २ २ १ १
वा३ता। सवा२स्तसाम्भधसा। तावा२३यिवा। ऊ

२ २ १ २ २२ १
म्मायि। ध्या३ना। आग्निर्भीभिर्न्नमा२स्यताउ॥(२) ता

२ १२ २ २ २ २ १ १ २ १
प्रा। दैवोदासोअग्निर्देवइन्द्रो। ना ३ माया ३ ना।

* ऋ० सा० १, १, ४, ७ (१भा० १७७ पृ०)=ऋ० सं० ६, ७, १३, २।

१ २ १ २ २ १ २ २
अनू२मातरम्पृथि। वीवा२३यिवा। ऊम्मायि। वा३र्त्ता
१ २ २ ३ १ १ १ १
यि। तास्त्रौनाकस्यग्रा२र्मणाउ। वा३४५(३)॥ १३*॥ [१]

४ ३ ४ २ ४ ५
॥ यज्ञायज्ञीयम्॥ प्रदै5५वः। दा३सो३आग्नायिः।
१ २ १ २ २ १ २ १
दायिवइन्द्रो। ना ३ माव्वा३ना। अनू२मातरम्पृथि।
२ २ १ २ २ १ २ २
वीं वा२३पिवा। ऊम्मायि। वा३र्त्तायि। तास्त्रौनाक
३ २ १ २ १२ २
स्यग्रा२र्म्मणाउ ॥(१) णाया। साद्रे जन्तक्रष्टयस्वर्क्त्या।
२ १ २ २ १ १२ २ २ २ २
नो३काएर्वा३ताः। सद्य२स्वसांमेधसा। तोवा२३यिवा।
१ २ २ १ २ ३ २
ऊम्मायि। त्मा ३ ना। आग्निर्भ्वभिन्नमा २ स्यताउ ॥(२)
१ २ १ २ २ २ १ २ २
तास्रा। दधिंगातुवत्तमोयस्मिंन्व्रता। नी३आदा३धः।
१ १२ २ २ १ २ २
उपो२षुजातमा। यंस्या२३वा। ऊम्मायि। धा३नाम्।
१ ३ २ १ १ १
आग्निन्तन्तुनो२र्गिराउ। वा३४५(३) ॥ ४ † ॥ [२]

* ऊ० गा० १०प्र० २ख० १३गा०।

† ऊ० गा० ११प्र० २ख० ४गा०।

Digitized by Google

२र १ २ १ २
॥ अभिनिधनंकाण्वम् ॥ औहोहोहायि । आयिही ।
१ २ २ ५ २ २ ५ २ २
आद्दा । श्रौ२३४गा । तूविता२३४मा: । याम्मिन्धा२
५ २र २र २र १ २ ५ २
३४ना । नीयाद्धूः । ऐहोयि । आ२३४यिही । ऊ
२ ५ २ २ ५ २र १ २र १
पोषू२३४जा । नामारौ२३४या । स्यावसंनाम् । ऐहो
२ ५ २ २ ५ ३ २ ४
यि । आ२३४यिही । आग्निना२३४चा । तुनो३गा५यि
२र १ २ १ २ १ २
रा६५६: ॥(१) औहोहोहायि । आयिही । याम्मात् ।
२ ५ २ २ ५ २ २ ५ २र १
रे२३४जा । तान्क्ष्टा२३४या: । चाकर्ा२३४त्यां । नौक्त
२र १ २ ५ २ २ ५
पत्ना: । ऐहोयि । आ२३४यिही । सावसा२३४साम् ।
२ २ ५ २र १ २र १ २
मायिधासा२३४ताउ । ईवत्मना । ऐहोयि । आ२३४
५ २ २ ५ ३ २ ४
यिही । आग्निर्धी२३४भी: । नमा३स्या५ता६५६ ॥(२)
२र १ १ १ २ १ २ २ ५ २
औहोहोहायि । आयिही । प्रादै । वो२३४दा । सो
२ ५ २ २ ५ २र १
आ२३४ग्रायि: । दायिवाचा२३४यिन्द्रो । नामम्मना ।

Digitized by Google

२र १ ३ ५ २ ३ ५ २ ३
ऐहोयि । आ२३४यिही । आनूमा२३४ता । राम्पृथी२३

५ २र १र २र १ ३ ५ २
४वीम् । वीवामृतायि । ऐहोयि । आ२३४यिही । ता

३ ५ १ १ ४
स्यौना२३४का । स्रभा२र्मापृथा६५६यि(३) ॥ २* ॥ [३] ११

अथाग्नआयूंषि-तृचात्मकं तृतीयं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

२ ३ १ २
अग्नआयूंषिपवसे० ॥ १ † ॥

—इति प्रतीकमिदम् । सा चान्यत्राम्नाता (२भा० ३३५पृ०) ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३ २उ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
अग्निर्ऋषि:पवमान:पाञ्चजन्य:पुरोहित: ।

१ २ ३ २
तमीमहेमहागयम् ॥ २ ‡ ॥

"पाञ्चजन्य:" निषाद-पञ्चमाश्चत्वारो वर्णा: पञ्चजना:, [यद्वा, गन्धर्वाः पितरो देवा: असुरा: रक्षांसीत्येतत् पञ्चजना:, अथवा

---

* ऊ० गा० १३प्र०·३ख० १सा० ।

† ऋ० आ० ६, ३, १०, १ (२भा० ३३५ पृ०)=ऋ० वे० ७, १, १०, १ ।

‡ ऋ० वे० ७, १, १०, ४ ।

Digitized by Google

देव-मनुष्य-गन्धर्वाप्सरसः सर्पाः पितर इति ब्राह्मणाभिहिताः पञ्चजनाः । "गम्भीरात् ञः (४, ३, ५८)"—इत्यत्र "बहिर्देव पञ्चजनेभ्यश्चेति वक्तव्यम्(भा० वा०)"—इति वचनात् ञ-प्रत्ययः] तेषां तत्तदभीष्ट-प्रदानेन स्वभूतः* "ऋषिः" सर्व्वस्य द्रष्टा "पवमानः" पवमान-रूपः "अग्निः" "पुरोहितः" कर्मार्थमृत्विग्भिः पुरतो निहितः, "तम्" पूर्वोक्त-लक्षणं "महागयं" महद्भिरपि देवादिभिर्गातव्यं† [महान्ति प्रभूतानि यज्ञ-गृहाणि यस्य वा स तथोक्तः, तम्] "ईमहे" याचामहे ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १र २र ३ १ २
अग्ने पवस्व स्वपा अस्मे वर्चः सुवीर्य्यम् ।
१ २ ३ २उ ३ १ २
दधद्रयिम्मयि पोषम् ॥ ३ ‡ ॥ १२

हे अग्ने ! "स्वपाः" ["सौमनसौ (६, २, ११७)"—इति उत्तरपदाद्युदात्तत्वम्] शोभन-कर्मा¶ त्वम् "अस्मे" अस्मासु "सुवीर्य्यं" शोभन-वीर्य्योपेतं "वर्चः" [वर्च दीप्तौ (भ्वा० आ०)] तेजः "पवस्व" आ गमय । तथा भवान् "रयिं" धनं पुत्रं वा

* 'पाञ्चजन्यः—पञ्चभिर्जन्यते, चत्वारो महर्त्विजः पञ्चमो यजमानः तैर्जन्यते अरणीभ्यामुत्पाद्यते—इति वि० ।

† 'महागयं—बृहद्यावस्थितम्'—इति वि० ।

‡ ऋ० वे० ७, २, ११, १=य० वे० ८, ३८ ।

¶ 'स्वपाः—शोभना आपो यस्य स्वभूता असौ स्वपाः; स उच्यते'—इति वि० ।

Digitized by Google

"पोषं" [भावे कर्म्मणि वा घञ्] गवां पुष्टिं यद्वा गवादिकं "मयि" "दधत्" दधातु करोत्वित्यर्थः [दधातेर्लेटि अडागमे— "घोर्लोपो लेटि वा (७, ३, ७०)"—इत्याकार-लोपः] ॥३॥ १२

अथाग्नेपावकेति तृचात्मकं चतुर्थं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

१ २ ३ १ २ ३ १ १ ३ १ २
अग्नेपावकरोचिषामन्द्रयादेवजिह्वया ।
२ ३ १ २ ३ १ २
आदेवान्वक्षियक्षिच ॥ १ * ॥

हे "पावक" शोधक ! "रोचिषा" स्व-दीप्त्या "मन्द्रया" देवानां मादयित्र्या† "जिह्वया" च, हे "देव" द्योतमानाग्ने ! "देवान्" "आ वक्षि" आवह, यज्ञार्थं "यक्षि च" तान् यज ॥१॥

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २
तन्त्वाघृतस्नवीमहे चित्रभानोस्वर्दृशम् ।
१ २उ ३ १ २
देवाँ२आवीतयेवह ॥ २ ‡ ॥

---

* ऋ० वे० ५, १, १९,=य० वे० १७, ८ ।

† 'मन्द्रया—मदकरया'—इति वि० ।

‡ ऋ० वे० ५, १, १९, २ ।

हे "घृतस्नो" घृतस्य प्रेरक !* [यद्वा, घृतेन जनित ! हे "चित्रभानो !" चित्रा नानाविधा भानवो दीप्तयो रश्मयो यस्यासौ चित्रभानुस्तस्य सम्बोधनम्] "स्वर्दृशं" सर्वस्य द्रष्टारं "तं" "त्वा" त्वाम् "ईमहे" याचामहे, अतो "वीतये" हविषां भक्षणाय "देवान्" "आ वह" ॥ २ ॥

अथ तृतीया।

२ १ २ २ १ २ १ २
वीतिहोत्रन्त्वाकवेद्युमन्तꣳसमिधीमहि।
१ २ २ १ २ २ १
अग्नेबृहन्तमध्वरे ॥ ३ † ॥ १३

हे "कवे" क्रान्तदर्शिन् ! "अग्ने !" "वीतिहोत्र" क्रान्त-यज्ञ यद्वा प्रिययज्ञ, "द्युमन्त" दीप्तिमन्तं "बृहन्त" महान्त, "त्वा" त्वाम् "अध्वरे" यज्ञे "समिधीमहि" समिद्भिः सन्दीपयामः ॥ ३ ॥ १३

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्रन्थस्य चतुर्दशस्याध्यायस्य तृतीयः खण्डः ॥ ३ ॥

---

* 'घृतस्नो—घृतेन स्नाप्यते यः असौ घृतस्नुः तस्य सम्बोधनं हे घृतस्नो। इति वि०।

† ऋ० वे० ४, १, १९, २ = य० वे० ११, ४।

Digitized by Google

अथ चतुर्थे खण्डे—

अवा नो अग्न इति द्व्यात्मकं प्रथमं सूक्तम्।

तत्र प्रथमा।

१ २   २ १ २   १ २ ३ १ २

अवानोअग्नऊतिभिर्गायत्रस्यप्रभर्मणि।

१ २   ३ १ २

विश्वासुधीषुवन्द्य ॥ १ * ॥

"विश्वासु धीषु" सर्वेषु कर्मसु "वन्द्य" स्तुत्यः हे "अग्ने!" "गायत्रस्य" गायत्र-साम्नः गायत्री-छन्दस्कस्य वा "प्रभर्मणि" प्रभरणे सम्पादने निमित्तभूते सति "नः" अस्मान् "ऊतिभिः" त्वदीयैः पालनैः "अव" रक्ष ["द्व्यचोऽतस्तिङः (६,३,१३५)"—इति संहितायां दीर्घत्वम् ॥ १ ॥

अथ द्वितीया।

१ २   ३ १ २   १ २ ३ १ २

आनोअग्नेरयिम्भरसत्रासाहंवरेण्यम्।

१ २   २ ३ १ २

विश्वासुपृत्सुदुष्टरम् ॥ २ † ॥

हे "अग्ने!" "रयिं" धनं "नः" अस्मभ्यम् "आ भर" प्रयच्छ ॥ कीदृशम्? "सत्रासाहं" सत्रा सह युगपदेव दारिद्र्यस्य नाशकं "वरेण्यं" सर्वैर्वरणीयं "विश्वासु पृत्सु" सर्वेषु सङ्ग्रामेषु "दुष्टरम्" शत्रुभिस्तरीतुमशक्यम् ॥ २ ॥

---

* ऋ॰ वे॰ ६, ५, २७, १।

† ऋ॰ वे॰ ६, ५, २७, २।

Digitized by Google

अथ तृतीया ।

१ २ ३१ १ ३ २ ३ १ २
आनोअग्नेसुचेतुनारयिंविश्वायुपोषसम् ।
३ १ २ ३ १ २
मार्डीकन्धेहिजीवसे ॥ ३ * ॥ १४

हे "अग्ने !" "नः" अस्माकं "जीवसे"† जीवनाय "सुचेतुना" शोभनेन ज्ञानेन युक्तं "रयिं" धनम् "आ धेहि" आस्थापय । कीदृशम् ? "मार्डीकं" मृडीकं सुखं तद्धेतु-भूतं "विश्वायुपोषसं" सर्वस्मिन्नायुषि देहादेः पोषकं यावज्जीवमस्मदुपभोग-पर्याप्तमित्यर्थः‡ ॥ ३ ॥ १४

अग्निंहिन्वन्तीति पञ्चर्चं द्वितीयं सूक्तम् ।

तत्र प्रथमा ।

२ १ २ ३ १ २ १ २ ३ १ २३ १२
अग्निᳪंहिन्वन्तुनोधियःसप्तिमाशुमिवाजिषु ।
१ २ ३ १ २
तेनजेष्मधनन्धनम् ॥ १ ¶ ॥

"नः अस्माकं "धियः" कर्माणि स्तुतयो वा "अग्निं" "हिन्वन्तु" प्रेरयन्तु यागार्थमुद्योजयन्तु वर्द्धयन्तु वा [हि गतौ

---

* ऋ० वे० १, ५, १७, ३ ।

† "तुमर्थे से-सेनसेन्-असे-असेनक्से-कसेन्-अध्यै-अध्यैन्-कध्यै-कध्यैन्-शध्यै-शध्यैन्-तवै-तवेङ्-तवेनः (३, ४, ९)'—इति पा० ।

‡ 'विश्वायुपोषसम्—व्याप्तो मनुष्याः बहु-मनुष्य-पोषकम्'—इति वि० ।

¶ ऋ० वे० ८, ८, १४, १ ।

हन्तौ च । तत्र दृष्टान्तः—"आजिषु" सङ्ग्रामेषु "आशु" शीघ्र-गामिनं "सप्तिम् इव" सर्पण-शीलमश्वं यथा योद्धारः प्रेरयन्ति तद्वत्, "तेन" अग्निना "धनं धनं" सर्वं धनं "जेषं" वयं जयेम ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

२ ३ १ २ १ २ ३ १ २ २ १ ३ १
यथागा आकरामहै सेनयाग्ने तवोत्या ।
१ २ ३ १ २
तान्नो हिन्व मघत्तये ॥ २ * ॥

हे "अग्ने !" "सेनया" इनेन सह वर्त्तमानया, सेना-रूपया वा "यया" "तव" "ऊत्या" रक्षया "गाः" "आ करामहै" आभिमुख्येन कारवामहे लभामहइत्यर्थः । "ताम्" ऊतिं "नः" अस्मान् "हिन्व" गमय† । किमर्थम् ? "मघत्तये" धनस्य दानार्थम् अस्माकं धन-लाभायेत्यर्थः ।

"करामहै"-"करामहे"—इति पाठौ ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २
आग्ने स्थूरं रयिम्भर पृथुं गोमन्तमश्विनम् ।
३ २ उ ३ १ २ ३ २
अङ्धि खं वर्त्तया पविम् ॥ ३ ‡ ॥

---

* ऋ० वे० ८, ८, १४, २ ।

† 'हिन्व—सेवयामः'—इति वि० ।

‡ ऋ० वे० ८, ८, १४, ३ ।

Digitized by Google

हे "अग्ने!" "स्थूरं" स्थूलं द्दढं "पृथु" विस्तीर्णं "गोमन्त" गोभिर्युक्तम् "अश्विनम्" अश्वोपेतम् "आ भर" अस्मभ्यमाहर प्रयच्छ। किञ्च "खम्" अन्तरिक्षम् "अङ्धि" वृष्ट्युदकैः सिञ्च [यद्वा आत्मीयैस्तेजोभिः व्यञ्जय प्रकाशय] "पविम्" आयुधं* "वर्त्तय" अस्मद्विरोधिषु प्रवर्त्तय॥

"पविम्"-"पविम्"—इति पाठौ॥ १॥

अथ चतुर्थी।

१ २ ११ २ २ १ २ १ र १ र १ २
अग्नन्नक्षत्रमजरमा सूर्य्यं रोहयो दिवि।

१ २ १ २ १ २
दधज्ज्योतिर्जनेभ्यः॥ ४ †॥

हे "अग्ने!" "नक्षत्र" [नक्षति समन्ताद्गच्छतीति नक्षत्रः, नक्ष गतौ (भ्वा० प०) "अमि-नक्षि (उ० ३,१०५)"—इत्यादिना अत्रन् प्रत्ययः] सततं गन्तारम् "अजरम्" जरा-रहितम् "सूर्य्य" सर्व्वस्य प्रेरकमादित्यं "दिवि" अन्तरिक्षम्"आ रोहयः" उपर्यवस्थापितवानसि [यद्वा, नक्षत्रं कृत्तिकादिकं सूर्य्यञ्च दिव्यारोहयः]। किङ्कुर्वन्? "जनेभ्यः" सर्वेभ्यः प्राणिभ्यः व्यवहारार्थं "ज्योतिः" प्रकाशकं "दधत्" विदधत् कुर्वन्, यथा सर्व्वेषां प्रकाशो भवति तथा उन्नते देशे सूर्य्यमगमय इत्यर्थः॥ ४॥

---

* पविं—पावनशीलम्'—इति वि०।

† ऋ० वे० ८, ८, १४, ४।

Digitized by Google

अथ पञ्चमी।

१ २ ३ २ ३ १ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ २

अग्नेकेतुर्विशामसिप्रेष्ठःश्रेष्ठउपस्थसत्।

१ २ ३ १उ ३ १ २

बोधास्तोत्रेवयोदधत्॥ ५ * ॥ १५

हे "अग्ने!" "विशां" प्रजानां यजमानानां "केतुः" केतयिता ज्ञापयिता "असि" भवसि। अतएव "प्रेष्ठः" प्रियतमः "श्रेष्ठः" प्रशस्यतमश्च भवसि स त्वम् "उपस्थसत्" उपस्थाने यज्ञस्थाने निषीदन् "बोध" अस्मदीयं स्तोत्रमवगच्छ। किङ्कुर्वन्? "स्तोत्रे" स्तुवते जनाय "वयः" अन्नं "दधत्" विदधन् कुर्वन् प्रयच्छन् वा॥ ५ ॥ १५

अथाग्निर्मूर्द्धेतिदृचात्मकं तृतीयं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा।

३ २ ३ २ ३२ ३१२ २२ ३ २ ३

अग्निर्मूर्द्धादिवःककुत्पतिःपृथिव्याअयम्।

३ १२ २२

अपाꣳरेताꣳसिजिन्वति॥ १ † ॥

"मूर्द्धा" देवानां श्रेष्ठः, "दिवः" द्युलोकस्य "ककुत्" "उच्छ्रितः", "पृथिव्याः" च "पतिः", "अयम्" "अग्निः" "अपां" "रेतांसि" स्थावर-जङ्गमात्मकानि भूतानि "जिन्वति" प्रीणयति॥ १ ॥

---

* ऋ० वे० ८, ८, १४, ५।

† छ० आ० १, १, ३, ७ (१भा० १३५ पृ०) = ऋ०वे० ६, २, १९, २।

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ २र
ईशिषे वार्यस्य हि दात्रस्याग्ने स्वःपतिः ।

२ ३ २ ३ १ २ ३ २
स्तोता स्यां तव शर्मणि ॥ २ * ॥

हे "अग्ने !" "स्वःपतिः" स्वर्गस्य स्वामी त्वं "वार्यस्य" वरणीयस्य "दात्रस्य" दातव्यस्य धनस्य "ईशिषे" ईश्वरोऽसि "शर्मणि" सुख-निमित्ते तव "स्तोता" "स्यां" भवेयम् ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १र २र
उदग्ने शुचयस्तव शुक्रा भ्राजन्त ईरते ।

२ ३ १ २ ३ १ २
तव ज्योतींष्यर्चयः ॥ ३ † ॥ १६

हे "अग्ने !" "ते" तव "शुचयः" निर्मलाः "शुक्राः" शुक्लवर्णाः "भ्राजन्तः दीप्यमानाः "अर्चयः" प्रभाः "तव" "ज्योतींषि" तेजांसि "उदीरते" प्रेरयन्ति ॥ ३ ॥ १६

३ १ २ र
॥ सत्रासाहायम् ॥ अग्ना३४मिः । मूर्द्धादिवःकाकुत् ॥

५ ५ १ २ १ १
ओ४वा । पतिःपृथिविया अ२याम् । आ२याम् । रा

२ १ ऽ २र २र २ १ ५ ५
२३यिता । सिजौ३हो । वाहा३४३यि । आर२३४तो६हा

* ऋ० वे० ६, २, १८, १ ।

यि ॥(१) ई्या३४यि । षेवारियस्यहि । ओ६वा । दा
चस्याग्नेसुवःपा२तायिः । स्तो२ता । स्या२३मा । वयो
३हो । वाहा३४३यि । मा२३४णो३हायि ॥(२) उदा३
४ । ग्नेमृचयस्तव । ओई्वा । मुक्माभाम्ननर्दरा२ता
यि । वा२वा । ज्यो२३तायि । पियो३हो । वाहा
३४३यि । चा२३४यो६हायि(३) ॥ १५ * ॥ [१] १६

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्रन्थस्य चतुर्दशस्याध्यायस्य
चतुर्थः खण्डः† ॥ ४ ॥

॥ इति सप्तमस्य प्रथमार्द्धप्रपाठकः‡ ॥

वेदार्थस्य प्रकाशेन तमो हार्दं निवारयन् ।
पुमर्थांश्चतुरो देयाद् विद्यातीर्थ-महेश्वरः ॥ १४ ॥

इति श्रीमद्राजाधिराज-परमेश्वर-वैदिकमार्गप्रवर्त्तक-
श्रीवीर-बुक्क-भूपाल-साम्राज्य-धुरन्धरेण सायणा-
चार्य्येण विरचिते माधवीये सामवेदार्थप्रकाशे
उत्तराग्रन्थे चतुर्दशोऽध्यायः ॥ १४ ॥

---

* ऊ० गा० १८प्र० २ख० १५सा० ।
† उक्ता एकाहाः सोम-पर्यन्ताः—इति वि० ।
‡ 'सप्तमस्य प्रथमः प्रपाठकः'—इति वि० ।

Digitized by Google

यस्य निःश्वसितं वेदा यो वेदेभ्योऽखिलं जगत् ।
निर्ममे तमहं वन्दे विद्यातीर्थ-महेश्वरम् ॥ १५ ॥

॥ अथ पञ्चदशोऽध्याय आरभ्यते ॥

तत्र,

प्रथमे खण्डे—

कस्तेजामिर्जनानामिति तृचात्मकं प्रथमं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

१ २ ३ १र २र ३ १ ३ २ ३क १र
कस्तेजामिर्ज्जनानामग्ने कोदाश्वध्वरः ।
३ १ १ २ ३ २
कोहकस्मिन्नसिश्रितः ॥ १ * ॥

हे "अग्ने !" "जनानां" मनुष्याणां मध्ये "ते" तव "कः" "जामिः" को बन्धुः ? त्वं सर्वगुणैरधिकोऽसि त्वत्सदृशो बन्धुर्नास्तीति भावः । "कः" "दाश्वध्वरः" [दाश्वदत्त अध्वरो यज्ञो येन स तथोक्तः] त्वां यष्टुमतिसमर्थः कोऽपि नास्तीत्यर्थः । "को ह" त्वं कथम्भूतः ? त्वमीदृग्रूप इति सर्वैर्न ज्ञायसइत्यर्थः । "कस्मिन्" स्थाने "श्रितः" आश्रितः "असि" भवसि वर्त्तसे ? तत्स्थान-

---

* ऋ० वे० १, ५, २२, १ ।

Digitized by Google

मपि न केन विज्ञायते [अतस्त्वमस्माभिः मांसदृष्टिभिः कथमुपलब्धव्यः ?—इत्यग्निः प्रशस्यते] ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

२ ३ १र २र३ १ २ ३ १ २ ३१
त्वन्नो जामिर्जनानामग्ने मित्रो असि प्रियः ।
१ २ ११ २ ३१ २
सखा सखिभ्य ईड्यः ॥ २* ॥

हे "अग्ने!" "त्वम्" उक्त-प्रकारेण अचिन्त्य-रूपोऽपि अनुगृहीतृतया सर्वेषां "जनानां" "जामिः" बन्धुः "असि"। तथा "प्रियः" प्रीणयिता त्वं यजमानानां "मित्रः" असि । "ईड्यः" स्तुतिभिः स्तुत्यः त्वं "सखिभ्यः" समानेभ्यः ऋत्विग्भ्यः "सखा" सखिवदत्यन्तं प्रियोऽसि ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ १र २र ३ १ २ ३ १ ३ १ २ १
यजा नो मित्रावरुणा यजा देवाँ ऋतम्बृहत् ।
१ ३ २ ३ १र २र
अग्ने यक्षि स्वन्दमम् ॥ ३† ॥ १

हे अग्ने ! "नः" अस्मदर्थं "मित्रावरुणा" एतन्नामकौ देवौ "यज" हविषा पूजय । तथा "देवान्" इन्द्रादीन् "यज" पूजय "ऋतं" सत्यं यथार्थ-फलं यज्ञञ्च यजेत्येव । तदर्थं

* ऋ० वे० १, ४, ११, ४ ।
† ऋ० वे० १, ५, १२, ५ ।

Digitized by Google

"बृहत्" प्रौढ़ं "स्व" स्वकीयं "दमं" यज्ञगृहं* "यच्छ" अत्र सङ्गच्छस्व त्वयि अन्तर्विद्यमाने सति हि यज्ञगृहं पूज्यते॥२॥१

अथ द्वितीय-खण्डे—प्रथमा।

२ ११ ३क २र ३ १र २र ३ १
ईडेन्योनमस्यस्तिरस्तमाᳫंसिदर्शतः।
२ ३ १ २ ३ १ २
समग्निरिध्यतेवृषा॥१†॥

"ईडेन्यः" स्तोतृभिरीड्यः अतएव "नमस्यः" सर्वैर्नमस्कार्यः "तमांसि तिरः" ध्वान्तानि स्वाभाभिस्तिरस्कुर्वन् "दर्शतः" कमनीयतया सर्वैर्दर्शनीयः; तादृशः "अग्निः" "वृषा" यजमानस्य कामानां वर्षिता "समिध्यते" आहुति-प्रक्षेपेण प्रज्वाल्यते। उक्तार्थं वाजसनेयकम्—"ईडेऽन्यो ह्येष नमस्यो ह्येष तिरस्तमांसि दृष्टस्येष समिद्धः"—इति॥१॥

अथ द्वितीया।

१२ ३ १र २र ३ १ २ १ २ ३ १ २
वृषोअग्निःसमिध्यतेश्वोनदेववाहनः।
२ ३ १ २
तᳫंहविष्मन्तईडते॥२‡॥

"वृषा उ" वृषैव¶ कामानां वर्षिता "देववाहनः [देवान् हवींषि वाहयति प्रापयतीति देव-वाहनः] तत्र दृष्टान्तः—

---

* 'सद्मनम्—चालोकं वर्ण-रश्मि-संयुक्तम्'—इति वि०।

† ऋ० वे० ३, १, ३०, ३। ‡ ऋ० वे० ३, १, ३०, ४।

¶ 'उ—इति पादपूरणः'—इति वि०।

Digitized by Google

"अश्वो न" यथाश्वो राजानं वाहयति स्व-पुरं प्रापयतीति वाहन-भूतो यः "अग्निः" "समिध्यते" आहुति-प्रदानेन सम्यक् दीप्यते "तं" तादृशमग्निं "हविष्मन्तः" सम्भृत-हविष्का यजमानाः "ईडते" कर्म-सिद्ध्यर्थं स्तुवन्ति ॥ २ ॥

अथ तृतीया।

१ २ ३१ २ ३ १ २ २ १ २
वृषणन्त्वावयंवृषन्वृषणःसमिधीमहि।
२ ३ १ २ २ १
अग्नेदीद्यतम्बृहत्॥ ३ * ॥२

"वृषन्" कामानां वर्षितः। हे "अग्ने!" "वृषणः" वृषणाः घृताद्याहुतीनां सेक्तारो वयं वृषणम् आहुति-द्वारा उदकस्य सेक्तारं तथा च स्मृतिः—"अग्नौ प्रास्ताहुतिः सम्यगादित्यमुपतिष्ठते। आदित्याज्जायते वृष्टिर्वृष्टेरन्नं ततः प्रजाः (मनु ३,७६)"—इति "दीद्यन्तं" दीप्यमानं "बृहत्" अतएव महान्तं तमिमग्निं "समिधीमहि" सम्यग् दीपयामः ॥ ३ ॥ २

तृतीय-तृचे—प्रथमा।

१ २ ३ १२ ३ १ २ ३ १ २
उत्तेबृहन्तोअर्चयःसमिधानस्यदीदिवः।
१ २ ३ १ २
अग्नेशुक्रासईरते॥ १ † ॥

---

* ऋ० वे० ३, १, २०, ५।

† ऋ० वे० ६, २, ३१, ४।

Digitized by Google

हे "दीदिवः" दीप्ताग्ने ! "समिधानस्य" समिध्यमानस्य "ते" तव "बृहन्तः" महान्तः "शुक्रासः" ज्वलन्तः "अर्चयः" दीप्तयः "उदीरते" उद्गच्छन्ति ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ २ १ २ ३ १ २
उपत्वाजुह्वोऽ३ममघृताचीर्यन्तुहर्यत ।

१ २३ १ २
अग्नेहव्याजुषस्वनः ॥ २ * ॥

हे "हर्यत" कामयमानाग्ने ! "मम" मदीया "घृताचीः" घृतमञ्चन्त्यः जुह्वः स्रुचः "त्वा" त्वाम् "उप यन्तु" । "नः" अस्माकं "हव्या" हव्यानि "जुषस्व" सेवस्व च ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३ १र २र ३ १ २ ३१ २ ३ १ २
मन्द्रꣳहोतारमृत्विजञ्चित्रभानुं विभावसुम् ।

३ १ २ ३ १ २
अग्निमीडेसउश्रवत् ॥ ३ † ॥ ३

"मन्द्रं" मोदनं "होतारं" देवानामाह्वातारम् "ऋत्विजम्" ऋतौ यष्टव्यं "चित्रभानुं" विविधदीप्तिं "विभावसुं" दीप्तिधनम्‡

* ऋ० वे० ६, २, २६, ५ ।

† ऋ० वे० ६, २, ३७, १ ।

‡ 'विभावसुं—विश्वस्य सर्वस्य भावयितारम्'—इति वि० ।

Digitized by Google

“अग्निम्” “ईडे” स्तौमि। “सः” अग्निः “अवत् उ”* अस्मदीयां स्तुतिं शृणोत्विव ॥ ३ ॥ ३

५ र १ ४ र ५ १ १
॥ सामदीयवम् ॥ उत्तेबृ३हन्तोअर्च्चयाः। समायि
२ १ २ १र २ १
भा१ना२। स्यदा२३यिदिवाः। अग्नेशुक्रा। सञ्चा२३
२ ५ २ ४ ५र २ १ २
यिरताउ। वा३ ॥(१) उपत्वा३जुह्वोममा। घृताचा
१ २ १र २ १
३यिर्या२। ओहा२३यंता। अग्नेहव्या। जुषा२३स्व
२ ५ २ ४र ५ २ १
नाउ। वा३ ॥(२) मद्र७ होऽतारम्हत्विजाम्। चित्रा
२ १ २ १२र १
भा१नू२म्। विभा२३वसूम्। अग्निमीडायि। सज
२ १र १ १ १ १
२३अवाउ। वा३। स्तोषे२३४५(३) ॥ १४ † ॥ [१]

२ र १ २ १ २ १
॥ जराबोधीयम् ॥ मन्द्र७ होतोवा। राम्हत्विजाम।
२ १ २ र १ २
चित्राभा२३नूम्। विभावाहूम्। अग्नायिमा१यिडा२३
४ ५ २ २
विसाः। उ। अवो३४५ई। डा(२) ॥ १५ ‡ ॥ [२] ३

* ‘उ—इति पद-पूरणः’—इति वि०।

† ऋ० गा० १०प्र० २ख० १४सा०।

‡ ऋ० गा० १०प्र० २ख० १५सा०।

Digitized by Google

अथ प्रगाथात्मके चतुर्थ-सूक्ते—

प्रथमा।

२ १ २ ३१२ ३२ १ २१२
पाहिनोअग्नएकयापाह्यू३ऽ३तद्वितीयया।

३ २३ २ ३ १२ ३ १२३१ २
पाहिगीर्भिस्तिसृभिरूर्जांपतेपाहिचतसृभिर्वसो ॥१*॥

हे "अग्ने" "नः" अस्मान् "एकया" ऋचा गिरा "पाहि" रक्ष। "उत" अपिच "द्वितीयया" ऋचा "पाहि" पालय। "पाहि" "तिसृभिः" "गीर्भिः" "ऊर्जाम्" अन्नानां बलानां वा "पते" स्वामिन्!। तथा "पाहि" "चतसृभिः" गीर्भिः हे "वसो" वासकाग्ने!॥१॥

अथ द्वितीया।

३ १र २२र ३२३ १ २ ३ १ २ १२
पाहिविश्वस्माद्रक्षसोअराव्णःप्रस्मवाजेषुनोव।

१र २र ३ १ २ ३ १र २र ३२
त्वामिद्धिनेदिष्ठन्देवतातयआपिन्नक्षामहेवृधे ॥२†॥४

हे "अग्ने" "विश्वस्मात्" सर्वस्मात् "रक्षसः" "अराव्णः" अदातुः सकाशात्‡ "पाहि" रक्ष। सोऽस्मान् "वाजेषु" सङ्ग्रामेषु "प्राव" प्रकर्षेण रक्ष। "स्म"—इति पूरणः। "हि" यस्मात्

---

* ऋ० सा० १, १, ४, १ (१भा० १५१पृ०) ऋ० वे० ६, ४, २१, ४।

† ऋ० वे० ६, ४, २१, ५।

‡ 'अराव्णः—मिथ्याकर्म-कारिणः'—इति वि०।

Digitized by Google

"नेदिष्ठम्" अन्तिकतमम्* "आपि" बन्धुभूतं "त्वाम् इत्"† त्वामेव "देवतातये" यज्ञाय सिद्ध्यर्थं "वृधे" वर्द्धनाय "नक्षामहे" व्याप्नुमः [नक्षति व्याप्तिकर्मा (निघ० २,१८,२) ॥ २ ॥ ४

२र २ १ ५ १
॥ रौरवम् ॥ पाह्निनोअग्ना३आयिकाऽ२३४या । पाह्यु
२ २ २ २ २ २१ १ २
तद्वितीययापाह्निगीर्भिस्तिसृभिरूर्ज्जा२म्पतायि । ओहा
२ १र २ १ २ २
३उवा । पाह्निचतसृभार ३ यिर्व्वायि । ओहा ३ उवा ।
१ २ ४ ५ २र ५
वसा । औ३होवा ॥(१) पाह्निचतसृ३भिर्वा२३४साउ ।
१ २ २ २ २ २र २ १
पाह्निचतसृभिर्वसोपाह्निविश्वस्माद्द्रक्षसोआ२राव्णः । ओ
२ २ १ २र २ १ १ २
हा३उवा । प्रस्मवाजेषुना२३हायि । ओहा३उवा । अ
१ २ ४ ५ १ २र २र ५ १
वा । औ३होवा ॥(२) प्रस्मवाजेषू३नोआ२३४वा । प्रा
२२ २ २ २ २ २१ १ २
स्मवाजेषुनोवत्वामिद्धिजेंदिष्टन्देवता२तयायि । ‡ओहा३
२ १र २ २ १ २ २
उवा । आपिन्नक्षामहा२३यिहायि । ओहा३उवा । वृ
१ २ ४ ५ ४
धा । औ३होवा । होऽ५इ । डा(३) ॥ १६ ॥ [१]

---

* 'नेदिष्ठ'—सुपेरभ्यधिकम्'—इति वि० ।

† 'इत्—इति पदपूरणः'—इति वि० ।

‡ ऊ० गा० १०प्र० २अ० १६सा० ।

॥ दैर्घश्रवसम् ॥ पाद्दिनोअग्नएवायाओवाओवा३ए ।
पाद्दा २उतद्वितीया२या । श्रो३हा । ओ३हा३ए३४ ।
पाद्दा३४यिगोर्भायिः । नायिसृभिः । ऊर्ज्जाम्पतायि ।
ओ३हा । श्रो३वा३ए३४ । पाद्दा३४यिपना३ । वभो
२३४वा । वा५सो६हायि(१) ॥ १७ * ॥ [२]

॥ सम्मतम् ॥ पाद्दिविश्वस्मात्सदसाः । अरावणःप्र
स्मवाजेषुमोअवा । तुवामा२३यिह्वो । नायिविष्ठन्दे ।
वतातायां । औद्दो३४वाद्वायि । आ । पायिन्ना २ ३
ह्वा३ । द्दोवा३द्वायि । मद्देवा२३ह्वो३४३यि । ओ२३
४५ई । डा(३) ॥ १८ † ॥ [३]

॥ यौधाजयम् ॥ पाद्दा३१यि । नो३व । अ । आयिका
२३४या । पाद्दा३यि । उता२ । द्विता३४५ । या२३४

* ज० गा० १०प्र० २ख० १७गा०

† ज० गा० १०प्र० २ख० १८गा० ।

Digitized by Google

५ २र १ २र १ २ १ २र २
या । पाहायिगार्भायि । ति । हभा२यिः । ऊर्जा३४५म् ।
१ ५ २र १ २ १
पा२३४ते । पाहा २यि । चता २ । मुभा३ ४ ५यिः ।
२ ५ २र २ २ ४ ५ १ २
वा२३४सो ॥(१) पाहा३१यि । चा३त । सृ । भिर्वा२३
५ १ २ १ २ १ २
४साउ । पाहा३यि । चता२ । सुभा३४५यिः । वा२
५ २र १ २ १ २र १ २र २
३४सो । पाहायिविश्वा । स्मात् । रचा२ । सोश्रा३
२ ५ २ र २ १
४५ । रा२३४वृणाः । प्रश्मा २यि । वाजा२यि । पुनो३४५ ।
२ ५ २ १ २ ४र ५ १ २ ५
श्रा२३४वा ॥(२) प्रश्मा३१ । वा३जे । षु । नोश्रा२३४वा ।
१ २ १र २ १ २ ५ २ १
प्राश्मा३ । वाजा२यि । षुनो३४५ । श्रा२३४वा । तुवा
२ १ २ र १ २ १ २ ५
मिद्घायि । ने । दिष्ठन्दा२यि । वता३४५ । ता२३४ये ।
२र १ २ २ २ ५
आपा २यिम् । नाचा२ । मघे३४५ । वा २ ३ ४ द्दैं (३)

॥ १८ * ॥ [४] ४

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्रन्थस्य पञ्चदशस्याध्यायस्य
प्रथमः खण्डः ॥ १ ॥

* ऋ० गा० १०प्र० २ध० १८सा० ।

अथ द्वितीय-खण्डे—

इनोराजन्निति त्र्यचात्मके प्रथम-सूक्ते,

प्रथमा।

३१ २ ३ १२ ३१२
इनोराजन्नरतिःसमिद्धो

२ ३ १२ ३ १ २
रौद्रोदक्षायसुषुमाँ॥अदर्शि।

२ १२ ३२ ३ १ २३१
चिकिद्विभातिभासाबृहता

२ ३ १ २ ३ १ २
सिक्नीमेतिरुशतीमपाजन्॥ १ *॥

हे "राजन्" दीप्यमानाग्ने! † त्वम् "इनः" ईश्वरः सर्वस्य भवसि। अथ परोक्षः—"अरतिः" हविरादाय देवान् प्रति गन्ता "समिद्धः" सन्दीप्तः "रौद्रः" शत्रूणां भयङ्करः "सुषुमान्" ओषध्यात्मना स्थितेरंशुः सुष्ठु सूयत इति सुसोमः, तेन तद्वान् शोभन-प्रसवो वा सोऽग्निः "दक्षाय" यजमानानां धनादि-वृद्ध्यर्थं कर्म-वृद्ध्यर्थं वा "अदर्शि" सर्वैर्दृश्यते। किञ्च "चिकित्" सर्वं जानानोऽग्निः "विभाति" विशेषेण दीप्यते तथा "बृहता" महता "भासा" तेजसा ज्वाला-लक्षणेन "असिक्नीं" रात्रिम् "एति" सायं-होम-सिद्ध्यर्थं गच्छति। किङ्कुर्वन्? "रुशतीं"

* ऋ० वे० ७, ५, २१, १।

† 'इनः राजाभिधीयते, द्वितीयं यद्राज-पदं तदग्नेरेव सोमत्वं प्रतिपादयति' —इति वि०।

श्वेतवर्णां दीप्तिम् "अपाजन्" अपगमयन् सर्वतो विक्षिरन् [यद्वा, कृष्णवर्तीं दीप्तामुषस मागच्छन् अपक्षिपन् परित्यजन् रात्रिं गच्छति। सामर्थ्याद्रात्रिं परित्यजन्नुषसं प्रातर्होम-सिद्ध्यर्थं गच्छतीत्यर्थो लभ्यते ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

२ १र १र २ १र २र ३ २
कृष्णांयदेनीमभिवर्पसाभू
३ २३ १ २ ३ १ २ २
ज्जनयन्योषाबृहतःपितुर्ज्जाम्।
३ १ ३ १र २र ३ २
ऊर्द्ध्वम्भानुꣳसूर्यस्यस्तभाय
३ १र २र ३ १र २र
न्दिवोवसुभिररतिर्विभाति ॥ २* ॥

सोऽग्निः "यद्" यदा "कृष्णां" कृष्ण-वर्णाम् "एनीं" गच्छतीं रात्रिं "वर्पसा" आत्मीयेन ज्वाला-लक्षणेन रूपेण "अभिभूत्" अभिभवति। किञ्चैवम्? "बृहतः" महतः "पितुः" सर्वस्य जगतः पालयितुः पितृभूताद्वा आदित्यात् "जां" जायमानां "योषाम्" उषसं "जनयन्" अभिव्यञ्जयन्। तदा "अरतिः" गमनशीलोऽग्निः "दिवः" द्युलोकस्य "वसुभिः" वासयितृभिः आच्छादनैः आत्मीयैस्तेजोभिः "सूर्यस्य" "भानुं" दीप्तिम् "ऊर्द्ध्वम्" उपरिष्टात् "स्तभायं" स्तम्भयन् "वि भाति" विशेषेण दीप्यते ॥ २ ॥

---

* ऋ० वे० ७, ४, २१, १।

Digitized by Google

अथ तृतीया ।

२ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
भद्रोभद्रयासचमानआगात्

१ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
स्वसारञ्जारोअभ्येतिपश्चात् ।

३ १२ ३१२ ३ २ ३ १ २ ३ १
सुप्रकेतैर्द्युभिरग्निर्वितिष्ठन्

२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
रुशद्भिर्वर्णैरभिराममस्थात् ॥ ३ *॥ ५

"भद्रः" भजनीयः कल्याणः "भद्रया" भजनीयया 'सचमानः "आगात्" आगच्छति । ततः "पश्चात्" "जारः" जरयिता शत्रूणां "सोऽग्निः" "स्वसारं" स्वयं सारिणीं भगिनीं वा आगतामुषसम् "अभ्येति" अभिगच्छति। तथा "सुप्रकेतैः" "सुप्रज्ञानैः "द्युभिः" दीप्तिभिस्तेजोभिः सह "वितिष्ठन्" सर्वतो वर्त्तमानः सोऽग्निः "रुशद्भिः" श्वेतैः "वर्णैः" वारकैरात्मीयैस्तेजोभिः "रामं" कृष्णं शार्वरं तमः† "अभ्यस्थात्" सायं-होमकाले अभिभूय तिष्ठति ॥ ३ ॥ ५

* ऋ० वे० ७, ५, ११, ३ ।

† "अभिरामं—अभिरमणीयं रूपमस्थात्"—इति वि० ।

Digitized by Google

१ १ १र २
॥ औशनम् ॥ आयिनाः । राजन्नरतायिः । समा
२ १र २ १ २ १र २ १
३यिद्वाः । राजानरतायिः । समा३यिद्वाः । रौद्रोदत्ता ।
२ १ १ २ ४ ५ १ र र ०
या३त्सुषु । मा७अदशा । चिकिद्विभातिभासा । वृत्ता
२ १ २र १ २ १ २ १
२३ता । असिक्नीमायि । तौ३तम । तौ३४३म् । आ
४ १ २ १ र र
२पा५जा६५६न् ॥(१) कार्ष्णाम् । यदेनीमभिवा । प
२ २ १ २ १ २ १ २ ३ ४ ५ १र
सा३भूत् । अनयन्यो । षा३म्पृह । तःपितुर्ज्याम् । ऊ
र र ० १ १ र २ १ २
र्वं भानुर्ण्वर्व्यं स्या । स्तभा२३यान् । दिवोवर । भौ३
१ १ २ ४ १ २
रर । ता३४३यिः । वा३यिभा५ता६५६यि ॥(२) भाद्राः ।
१ र २ १ १र२ १ २ १
भद्रयासचमा । नष्वा३गात् । स्वसारञ्जा । रो३भि ।
२ ३ ४ ५ १ र र ० २
एतिपश्चात् । सुप्रकेतैर्द्युभिरग्नायिः । विता२३यिष्ठान् ।
१ २ १ २ १ २ ४
रुशाद्भिर्वा । णौ३रभि । रा३ ४ ३ । मा ३ मा ५ स्था ६
५६त्(३) ॥ २० * ॥ [१] ५

---

* ऋ० मा० १०म० २ अ० २०वा० ।

Digitized by Google

अथ द्वितीय-सूक्ते—

प्रथमा ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २
कयाते अग्ने अङ्गिर ऊर्ज्जोनपादुपस्तुतिम् ।
१ २ ३ १ २
वरायदेवमन्यवे ॥ १ * ॥

हे "अङ्गिरः" अङ्गिरसां वरिष्ठ ! [यद्वा, अङ्गति सर्वत्र गच्छतीति अङ्गिराः तादृश !] हे "ऊर्ज्जोनपात्" ['नपात्'—इत्यपत्यनाम (निघ०२,२,१३)] अन्नस्य पुत्र ! [हविर्भिर्वर्द्धमानत्वात् । यद्वा नपादिति नप्ता, हविर्लक्षणस्यान्नस्य नप्ता ! । "अग्नौ प्रास्ताहुतिः सम्यगादित्यमुपतिष्ठते । आदित्याज्जायते वृष्टिर्वृष्टेरन्नं ततः प्रजाः (मनुः३,७०)"—इति वृष्टेरोषधय ओषधिभ्योऽग्निरिति अन्नस्य नप्ता] हे "देव" द्योतमान ! "अग्ने" "वराय" सर्व्वैर्वरणीयाय† "मन्यवे" शत्रूनभिमन्यमानाय‡ "ते" तुभ्यं "कया" कीदृश्या वाचा "उपस्तुतिं" स्तोत्रम् अहं भरेयम् । त्वं महान् खलु अहमल्पः तदर्थं कथं स्तुतिं कुर्य्यामिति ऋषिरग्निं प्रति वदति॥१॥

---

* ऋ० वे० ६, ३, ५, ४ ।

† 'वराय—वरिष्ठाय'—इति वि० ।

‡ 'मन्यवे—दीप्ताय'—इति वि० ।

Digitized by Google

अथ द्वितीया।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २

दाशेमकस्यमनसायज्ञस्यसहसोयहो।

१ २ ३ १ २

कदुवोचइदन्नमः॥ २ *॥

ऋषिरग्निम्प्रति ब्रूते—हे "सहसोयहो" ['यहुः'—इत्यपत्य-नाम (निघ० २, २, ११) बलेन निष्पाद्यमानत्वात्] बलस्य पुत्र! हे अग्ने! "कस्य" कीदृशस्य "यज्ञस्य" यज्ञवतो यजनीय-देववतो वा यजमानस्य "मनसा" युक्ताः सन्तो हवींषि तुभ्यं वयं "दाशेम" प्रयच्छेम† [पूजायां बहुवचनम्] किञ्च, तुभ्यम् "इदं" "नमः" हविर्नमस्कारं वा "कत्" कदा‡ "वोचे" अहं वदामि? "उ" [—इति प्रश्ने। ऋषिः, 'कदा दास्यामि? कदा स्तोष्यामि?'—इत्यग्निं पृच्छति। वोचे—ब्रूञादेशस्य लुङ्यात्मने पदे उत्तमैकवचने रूपम्]॥ २॥

अथ तृतीया।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १

अधात्वंहिनस्करोविश्वाअस्मभ्यꣳसुक्षितीः।

१ २ ३ १ २

वाजद्रविणसोगिरः॥ ३ ¶॥ ६

---

* ऋ० वे० ६, ३, ५, ५।

† 'दाशेम—दद्म'—इति वि०।

‡ 'कत् उ वोचे—कउवोचे—इत्येवं द्रष्टव्यम्। नपुंसके पुंलिङ्गः'—इति वि०।

¶ ऋ० वे० ६, ६, ६, १।

Digitized by Google

हे अग्ने! "अध" अथानन्तरं "त्वं हि" [हिरवधारणे] त्वमेव "अस्मभ्यम्" "करः" कुरु देहीत्यर्थः [करोतेर्लेटाड़ागमः]। किमित्यपेक्षायामाह—"नः" अस्मदीयाः "गिरः" त्वद्विषयाः "विश्वाः" सर्वाः स्तुतीः एवं कुरु यथा "सुक्षितीः"* [क्षियन्ति निवसन्त्यत्रेति, क्षितयो गृहाः शोभन-निवासाः यद्वा] क्षित-मनुष्याः—कल्याण-पुत्र-पौत्र-युक्ताः, तथा "वाजद्रविणसः" अन्न-युक्ता धनवतीः अथवा वाजो दीप्तिः; सर्व्वतो दीप्तिधनाश्च कुरु। त्वमस्माभिः स्तुतः सन् गृह-पुत्रान्न-धनादीनि देहीत्यर्थः॥३॥

॥ महावामदेव्यम्॥ काऽ५या। तेआ३ग्रे३यक्षि
राः। ऊ। जोनयादुपस्तु। तायिम्। औ२३होहा
यि। वरा२३यदायि। वमौहो३। ऊम्मा२। न्याऽ२
वो३५हायि॥(१) दाऽ५शे। मका३स्या३मनसा। या।
स्यसद्गसोय। हा। औ३होहायि। कदू२३वोचायि।
दूदौहो३। ऊम्मा२। नाऽ२मो३५हायि॥(२) आऽ५
धा। तुवा३ऽहा३यिनस्करा:। वायि। स्वाभस्मभ्यऽ

---

* 'सुक्षितीः—शोभनाः क्षितीः च यावि षधस्थात् करोषि'—इति वि०।

Digitized by Google

२ १ २ २ १२ २
सुश्चि। तायिः। औ२३होवायि। वाजा२३इवायि।
३ २ २ १ १ २
णश्रौवो३। ऊम्मा२। गा२यिरो३४५हायि(३) ॥१*॥ [१]६

अग्नआयाहीति प्रगाथरूपे तृतीय-सूक्ते,

प्रथमा।

२ २ १ २ २ २ २ १ २
अग्नआयाह्यग्निभिर्होतारन्त्वावृणीमहे।
१२ २२ ३ १ २ ३ १ २ २ १ २ ३ २ ३ १ २
आत्वामनक्तु प्रयताहविष्मतीयजिष्ठम्बर्हिरासदे॥१†॥

हे "अग्ने!" "अग्निभिः" यष्टव्यैः सह "आ याहि" आगच्छ। तदर्थं "होतारं" देवानामाह्रातारं "त्वा" त्वां "वृणीमहे" त्वामागतं "प्रयता" अध्वर्यु-हस्ताभ्यां नियता "हविष्मती" घृतवती "यजिष्ठ" "बर्हिः" बर्हिषि "आसदे"‡। आसाद्य च "अनक्तु" सिञ्चतु ॥ १ ॥

अथ द्वितीया।

२ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ २
अच्छाहित्वासहसःसूनोअङ्गिरःस्रुचश्चरन्त्यध्वरे।
३ १२ १२ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ २
ऊर्जोनपातङ्घृतकेशमीमहेग्निंयज्ञेषुपूर्व्यम् ॥ २¶॥ ७

* ऊ० गा० ११प्र० १खा० १गा०।

† ऋ० वे० ६, ४, २१, १।

‡ 'आसदे—आसादनार्थम्'—इति वि०।

¶ ऋ० वे० ६, ४, २१, २।

Digitized by Google

हे "सहसः सूनो" बलस्य पुत्र! बलेन मथ्यमानत्वात्, हे "अङ्गिरः" अङ्गिरसां मध्ये मुख्य!* [अथवा अङ्गतिगति-कर्म्मा सर्व्वत्र गन्तः!] "त्वा" त्वाम् "अध्वरे" यागे "अच्छ" अभिप्राप्तुं "स्रुचः" "चरन्ति" गच्छन्ति। अतः "ऊर्ज्जः" अन्नस्य "नपातं" नपातयितारं रक्षकं बलस्य वा नप्तारं† "घृतकेशं" प्रदीप्तकेशं‡ "पूर्व्व्यं" पुरातनं प्रथमं वा "अग्निं" "यज्ञेषु" अस्मदीयेषु "ईमहे" स्तौमि॥ २॥ ७

१ १र ४र ५ ४
॥ नौधसम्॥ आ२३४। ग्नआयाहिय। ग्नायि

५ १र १र १ १ २ १ १
भायिः। होतारन्त्वा। वा३र्णायिमा३हायि। आ२३

२ १ २ ११ १ २ १ ५ १
त्वाम्। आनक्तु। प्रय। ता। हाविष्मा२ ३ ४तौ। या

२ १ २ १ ५ २ ५ १
२३जायि। ष्टम्बर्हिरो२३४वा। सा२३४दे॥(१) या२३

५ र ४ ५ २ १ २ १ १
४। जिष्ठम्बर्हिरा। सादायि। यजिष्ठम्बा। चौ३रासा

२ १ २ १ १र ११ १
३दायि। आ२३च्छा। हायित्वा। सह। साः। नो

---

* 'अङ्गिरः—अङ्गानां रसभूतः जठरस्थमेव'—इति वि०।

† 'ऊर्ज्जोनपातम्—अन्नानां पुत्रभूतम्, अन्नाद्धुत्या अग्निर्जायते तेन पुत्रः अथवा अन्नानां पवितारं रक्षितारमित्यर्थः'—इति वि०।

‡ 'घृतकेशं—केशभूता ज्वाला घृतेन वर्द्धते तस्माद् घृतकेशोऽग्निः तम्'—इति वि०।

Digitized by Google

२ २ ५ १ २ १ १ १ ५
अङ्गा२३४यिराः । सू२३चाः । चारन्तियो २ ३ ४ वा ।
२ ५ १ ५ ४ ५ २
ध्वा२३४रे ॥(२) सू२३४ । चयरन्तिय । ध्वारायि । सु
१ २ १ २ २ १ २ १र २
चयरा । ती३ग्राध्वा३रायि । ऊ२३र्जो । नापातम् ।
१ २ १ २ ५ १ २ १
घृत । के । ग्रामायिमा२३४हायि । या२३ग्नीम् । या
र २ १ ५ १ ५
म षुपो२३४वा । वी२३४याम् (३) ॥ २ * ॥ [१]

२ र र २ १ र
॥ नैपातिथम् ॥ अग्नआया ह्यग्निभा३यिरे । होता
१ र १ २ २ २र ५ १र
रन्वा । वृणायिमहा३यि । हा । औहो२३४हा । आ
र २ १ २र १ ७ २ ३र
त्वामनक्तुप्रयता । हवायिष्मता२३यि । हा । औहो२
५ २ १ २ २ २र ५ र
३४हा । यजायिष्ठाम्बा३ । हा । औहो२३४हा । हा
२ ५र र ३ ५ २ र
२यिरा२३४औहोवा । सा२३४दे ॥(१) यजिष्ठम्बहिरास
२ १ २ १ २ २ ३र
दा३ए । याजिष्ठम्ब । ह्विरासदा३यि । हा । औहो२
५ १ र २ र १ २ १र २र १ ७
३ ४ हा । अच्छाह्वित्वासहसःह । नोअाङ्गिरा २ ३ः ।

---

* ऊ० गा० ११प्र० १अ० २गा० ।

Digitized by Google

२ ३र ५ २ १ २ २ ३र
हा । औहो२३४हा । सुचास्वाराः३ । हा । औहो२३

५ १ २ ५र र २ ५ २
४हा । ता२स्वा२२४औहोवा । ध्वा२३४रे ॥(२) सुचस

२ १ २ १ २ २ ३र
रन्त्यध्वरा३ए । स्वूचस्वर । तियाध्वरा३यि । हा । औ

५ २र १र र २ १२र १ ०
हो२३४हा । ऊर्ज्जोनपातङ्कृतके । शमायिमहा२३यि ।

२ ३र ५ २ १ २ २ ३३
हा । औहो२३४हा । अग्नायिंयाम्या३ । हा । औ

५ १ २ ५र र २
हो २ ३ ४ हा । षू २ पू २ ३ ४ औहोवा । वा २ ३ ४

५
याम्(३) ॥ ४ * ॥ [२] ७

अच्छानइति प्रगाथात्मके चतुर्थ-सूक्ते—

तत्र प्रथमा ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २
अच्छानःशीरशोचिषङ्गिरोयन्तु दर्शतम् ।

१ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २
अच्छायज्ञासोनमसापुरूवसुम्पुरुप्रशस्तमूतये ॥१†॥

---

* ऊ० गा० १२प्र० ३ख० ४सा० ।

† ऋ० वे० ६, ५, १२, ५ ।

"अच्छ" अभिमुखं "यन्तु" गच्छन्तु "नः" अस्माकं "गिरः" स्तुतयः। कम्? "शीरशोचिषम्"* अशनशीलत्वात् वाग्निं "दर्शतम्" सर्वैर्दर्शनीयम्। तथा "यज्ञासः" यज्ञस्य सम्बन्धीया "नमसा" हविषा आज्यादि-लक्षणेन "अच्छ" अभिमुखं "यन्तु" गच्छन्तु। कीदृशम्? "पुरुवसुं" प्रभूत-धनं "पुरु-प्रशस्तं" बहुभिः सम्यक् स्तुतम्। किमर्थम्? "ऊतये" अस्माकं रक्षणाय॥ १॥

अथ द्वितीया।

२ २ ३ १र २र ३ १ २ ३ २ ३ १ २
अग्निꣳसूनुꣳसहसोजातवेदसन्दानायवार्य्याणाम्।
१ २उ ३ २ ३ १ ३ १र २र ३ १ २ ३ २
द्विताय़ोभूदमृतोमर्त्त्येष्वाहोतामन्द्रतमोविशि॥२†॥८

"यः" अग्निः "अमृतः" अमरण-धर्मा देवेषु भवति, सः "मर्त्त्येषु आ" [आकारश्चार्थे] "मर्त्येषु" मनुष्येषु च "अभूत्" अभवत्—इत्येवं "द्विता" द्वैधं भवति। देवेऽप्यमृतत्वमस्य प्रसिद्धम्। मनुष्येषु कीदृशोऽभूत्? उच्यते—"विशि" विक्षु यजमानरूपासु प्रजासु "होता" होम-निष्पादकः "मन्द्रतमः" मादयितृतमश्च भवति। तमच्छ यच्छति समन्वयः [अथवा 'यः' अमृतः 'द्विता' द्वित्वं द्वैधं द्विःप्रकारोऽभूत्। कथं मर्त्त्येषु सामान्येन तदाह—पाकादि-साधनो भवदित्येतत् प्रसिद्धम्

---

* 'दीप्तिशीलम्'—इति वि०।

† ऋ० वे० ६, ५, १२, ५।

Digitized by Google

'विश्वि' यजमानरूपायां तु 'होता' 'मन्द्रतमश्च' अभवदित्येवं स्थितम्] ॥ २ ॥ ८

॥ कालेयम् ॥ अच्छानाउ:शीरशोचिषाम् । गिरो यन्तू । दर्शतारुउम् । अच्छायज्ञाउ । सो२३४ । नमसापुरू । वाउसूम् । पुरुप्रशौ । वा३४३ओ३४वा । स्तमू५तयायि ॥(१) पुरुप्राउशस्तमूतयायि । पुरुप्रशा । स्तमूतया२३यि । अग्निꣳहव्यनूउम । सा२३४ । हसोजातवे । दाउसाम । दानायवौ । वा३४३ओ३४वा । रियाणाम॥(२) दानायाउवारियाणाम् । दानायवा । रियाणा२३म । हितायोभूउत् । आ२३४ । ऋतोमर्त्त्योषूउवा । होतामन्द्रौ । वा३४३ओ३४वा । तमोपुविश्यायि । औहोवा । डा(३) ॥ ३ * ॥ [१]

॥ आयत्तीयम् ॥ अच्छानःशीरशो१चायिषाम् । गि

---

* ऊ० गा० ११प्र० १ख० ३गा० ।

१ १ र २१र २र १२र
रो२यन्तू२। दा२र्भातम्। आच्छायज्ञासोनमसा।
१२ १२र१२र १ २ १ २
पुरूवा१ह्व२म्। पुरुप्रशस्तमूतये। पू२३रु। प्रशास्ता
२ १ ३२ १ ५ २
३म्। ऊम्। तया३। ओ२३४वा ॥(१) पुरुप्रशस्तमू
२ १ १ १ १ ७
१तायायि। पुरु२प्रशा२। स्तमू२तायायि। आगि
२र१ १र र १ २ र १र२१र
ऌवनुऌसहसोजा। तवायिदा१सा२म्। दानायवारि
२र १ २ १ २ २ १ ३र२
याणाम्। दा२३ना। यावा३री। ऊम्। याणा३म्।
१ ५ २र र २ १ १
ओ२३४वा ॥(२) दानायवारो१याणाम्। दाना२यवा
१ ७ २र १२र १
२। री२याणाम्। ह्वायितायोभद्रन्तोम। तियायि
२ १र र २ १ २र १ २ १
षू१वा२। होतामन्द्रतमोविशि। हो२३ता। मन्द्रा
२ २ १ ३ २ १ ५ ३ १ १ १
ता३माः। ऊम्। विशा३। ओ२३४वा। ह२३४
१
५(३) ॥ ७ * ॥ [२] ८

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्रन्थस्य पञ्चदशस्याध्यायस्य
द्वितीयः खण्डः ॥ २ ॥

---

* ऋ० मा० ३२प्र० ३ष० ७मा०।

Digitized by Google

अथ तृतीय-खण्डे—

अदाभ्यइति तृचात्मके प्रथमे सूक्ते,

प्रथमा।

१ २ ३१ ३ २ ३ १र २र
अदाभ्यःपुरएताविशामग्निर्मानुषीणाम्।
१ ३ २३ २३ १२
तूर्णीरथःसदानवः॥ १ *॥

"मानुषीणां" मनोर्जातानां "विशां" प्रजानां "पुरएता" सन्मार्ग-दर्शनेनानाग्रतो गन्ता, अतएव"तूर्णीः" तूर्णिताः† प्रजाः विदित-कर्मप्रवर्त्तनेनानुगृहीतुं त्वरा-युक्ताः आलस्य-रहिताः "रथः" हविषां वहनाद्रथ-सदृशः "सदा" सर्वदा तत्कर्मणि "नवः" नूतनः पुनर्मथनादभिनवः, एवंविधोऽग्निः "अदाभ्यः" अहिंस्यः न केनापि तिरस्कार्यइत्यर्थः॥ १॥

अथ द्वितीया।

३ १र २र ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
अभिप्रयाᳬसिवाहसादाश्वाᳬअश्नोतिमर्त्त्यः।
१ २ ३ १ २
क्षयम्पावकशोचिषः॥ २ ‡॥

---

* ऋ० वे ३, १, ९, ५।

† 'तूर्णीः—त्वरितगामी'—इति वि०।

‡ ऋ० वे० ३, १, १०, १।

Digitized by Google

"दाश्वान्" हविषां दाता "मर्त्यः" मनुष्यः यजमानः "वाहसा" हविषां वाहकेनाग्निना "प्रयांसि" अन्नानि "अभि अश्नोति" अभितः सर्वतः प्राप्नोति । किञ्च "पावक-शोचिषः" शोधकदीप्तेः अग्नेः सकाशात् "चयं" गृहं चाश्नोति ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३ १२ १२ ३ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २
साह्वान्विश्वा अभियुजः क्रतुर्देवानाममृक्तः ।

३ २ ३ १ २
अग्निस्तुविश्रवस्तमः ॥ ३* ॥ ८

"अभियुजः" अभियोक्त्रीः "विश्वाः" सेनाः "साह्वान्" सहमानः स्व-बलेन तिरस्कुर्वाणः अतएव "अमृक्तः" शत्रुभिरहिंसितः "देवानां" "क्रतुः" कर्त्ता हविः-प्रदानेन पोषकः† । एवम्भूतः "अग्निः" "तुविश्रवस्तमः" [तुवि-शब्दो बहु-वाची (निघ० ३,१,२), श्रवः-शब्दोऽन्नवाची (निघ० २,७,८)] अतिशयेन बहुविधान्नोपेतो वर्त्तते यस्मादेवं तस्मादस्मानपि बहुविधान्नोपेतान् करोत्विति भावः ॥ ३ ॥ ८

१ र २ १ २
॥ संहितम् ॥ अदाभ्यःपुरः । आ२यिता । विशा

१ २ १र १ २
२म । भार३गीः । मानू२षायिणाम् । तू२ ३ र्णीः ।

१ ७ २ ५
रा२थाः । सदा २ ३ । हाउवा ३ । ना२ ३ ४वाः ॥(१)

---

* ऋ० वे० ३, १, १० २ ।

† 'क्रतुः—यज्ञः'—इति वि० ।

Digitized by Google

२ १ २र १ २र १ १
अभिप्रयाꣳसि। वा२हसा। दाश्वा२ꣳ। आ२३श्नो।
१ १ २ १ ७
तिमा२र्त्तायाः। च्चा२३याम्। पा२वा। कश्नो २ ३।
२ ५ १र १र २र
हाउवा३। चौ२३४षाः॥(२) साङ्कान्विश्वाम। भा२
२ १ १ २ १र १
यियुजाः। क्रतू२ः। दा२३यिवा। नामा२माक्षीः।
२ १ ७ २
आ२३गौः। तू२वायि। श्वा२३। हाउवा३। ता२३
५
४माः(३)॥ ४ *॥ [१] ९

अथ भद्रोनोअग्निराहुत इति प्रगाथात्मके द्वितीयसूक्ते,

सैषा प्रथमा।

२ १ २ ३ १र १र २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १
भद्रोनोअग्निराहुतोभद्रारातिःसुभगभद्रोअध्वरः।
३ २ ३ १र १र
भद्राउतप्रशस्तयः॥ १ †॥

"आहुतः" हविर्भिस्तर्पितः "अग्निः" "नः" अस्माकं "भद्रः" कल्याणः भवतु। हे "सुभग" शोभन-धनाग्ने! "भद्रा"

---

* ऊ० गा० ११प्र० १खं० ४गा०।

† ऊ० आ० २, १, २, ५ (१भा०२८२पृ०) = ६, १, ३१, ४ = य० वे १५, ३८-३९।

कल्याणी "रातिः" दानं चास्माकं भवतु। "भद्रः" कल्याणः "अध्वरः" यागश्च भवतु। "उत" अपिच "भद्राः" कल्याणाः "प्रशस्तयः" प्रशंसाः स्तुतयश्च भवन्तु॥ १॥

अथ द्वितीया।

३ १र २र ३ २३१२ ३१ २ ३२
भद्रम्मनःकृणुष्ववृत्रतूर्येयेनासमत्सुसासहिः।
१२ ३ १२ ३२३१२ ३१२ ३१२
अवस्थिरातनुहिभूरिशर्द्धतांवनेमातेअभिष्टये॥ २*॥ १०

हे "अग्ने!" "वृत्रतूर्ये" सङ्ग्रामे "भद्रं" "मनः" "कृणुष्व" अस्माकं कुरु। "येन" मनसा त्वं "समत्सु" सङ्ग्रामेषु "सासहिः" भृशं शत्रूनभिभवसि। अपिच "शर्द्धताम्" अभिभवतां शत्रूणां "भूरि" भूरीणि बहुनि "स्थिरा" स्थिराणि दृढ़ान्यपि बलानि "अव तनुहि" पराजितानि कुरु। वयञ्च "अभिष्टिभिः" अन्वे-षण-साधनैः हविर्भिः स्तोत्रैश्च "ते" त्वां "वनेम" सम्भजेमहि [यद्वा, 'ते' तव प्रसादात् अभिष्टिभिः अभीष्टैः फलैः 'वनेम' सङ्गच्छेमहि]॥ २॥ १०

---

* ऋ० वे० ६, १, २२, ५ = य० वे० १५, ३९-४०।

† "अभिष्टिभिः"—इति ऋ०-पाठः य०-पाठश्च।

¶ 'अभिष्टिभिरित्यन्यान्यवेदीय पाठमवलम्ब्यैवं व्याचष्टे। विवरणकारेणात्र यथायथं सामवेदीयमेव पाठमवलम्ब्य व्याख्यातम्; तथाहि—'अभिष्टये—अभिष्टिर्यज्ञः तस्मै अभिष्टये'—इति।

१ १ र २ ४ ५ २ ३ ५ २
॥ सफम् ॥ भद्रोनो३अग्निः। आह२३४ताः। भ

१ र १ र १ २ २ २ ५
द्रारातायिःर्व२। भगभाद्रो३आ३। ध्वा३२३४राः।

१ १ २ ४ २ ५
भद्राः। उताप्रा३शा३। स्ता३४५यो६हायि(१)॥५*॥[१]१०

अथाग्नेवाजस्येति तृतीय-तृचे,

प्रथमा।

२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
अग्नेवाजस्यगोमतईशानःसहसोयहो।

३ १ २ ३ २ ३ १ २
अस्मेदेहिजातवेदोमहिश्रवः॥ १ † ॥

हे "सहसः यहो" बलस्य पुत्र! "अग्ने!" "गोमतः" बहुभिर्गोभिर्युक्तस्य "वाजस्य" अन्नस्य "ईशानः" ईश्वरस्त्वमसि। अतः "अस्मे" अस्मासु हे "जातवेदः" जातधन! जातानां वेदितो वाग्ने! "महि" प्रभूतं "श्रवः" अन्नं "देहि" प्रयच्छ। [सहसोयहो—पराङ्गवद्भावात् "आमन्त्रितस्य च (८, १, १९)"—इति षष्ठ्यामन्त्रित-समुदायो निहन्यते। अस्मे—सुपां सु-लुक् (७, १, ३९)—इति सप्तम्याः शे-आदेशः॥ १ ॥

---

* ऊ० गा० ११प्र० १ख० ५गा०।

† ऋ० सं० २, १, १, ७, (१भा० २९२ पृ०) = ऋ० वे० १, ५, १०, ४ = य० ० १५, ३५।

Digitized by Google

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ १र २र ३ १ २ ३ ३ १ २ ३ १
सइधानोवसुःकविरग्निरीडेन्योगिरा ।

२ १ ३ १ १ १
रेवदस्मभ्यम्पर्वणीकदीदिहि ॥ २ * ॥

"सः" अग्निः "इधानः" दीपन-शीलः "वसुः" निवासयिता सर्वेषां, "कविः" क्रान्त-दर्शनः मेधावी वा "गिरा" स्तोत्र-रूपया वाचा "ईडेन्यः" स्तोतव्यो भवति हे "पुर्वणीक" अनीकं मुखं पुरुभिः बह्वीभिः अनीक-स्थानीयाभिः ज्वालाभिः युक्ताग्ने ! "अस्मभ्य" "रेवत्" धनं-युक्तमन्नं यथा भवति तथा "दीदिहि" दीप्यस्व [दीदेति छान्दसो दीप्ति-कर्मा] ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३ १ २ ३ २उ ३ १ २ ३ १र १र
क्षपोराजन्नुतत्मनाग्नेवस्तोरुतोषसः ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २
सतिग्मजम्भरक्षसोदहप्रति ॥ ३ † ॥ ११

हे "राजन्" राजमान ! "अग्ने" ! "क्षपः" राक्षसादीन् स्वकीयैः पुरुषैर्बाधस्व । "उत" अपिच "त्मना" न केवलमन्यैरेव आत्मना च तान् बाधस्व । कदा ? इति चेत्, उच्यते— "वस्तोः" सर्वाण्यहानि‡ "उत" अपिच "उषसः" कालोपलक्षण-

---

* ऋ० वे० १, ५, २०, ५ = य० वे० १५, ३९ ।

† ऋ० वे० १, ५, २०, ६ = य० वे० १५, ३७ ।

‡ 'वस्तोः—गृहस्य उपद्रवकराः'—इति वि० ।

Digitized by Google

रात्रीष [अत्यन्तसंयोगे द्वितीया (२, ३, ४) सर्वेष्वहःसु सर्वासु रात्रिषु चेत्यर्थः] "हे तिग्मजम्भ" तीक्ष्ण-मुखाग्ने! "रक्षसः" राक्षसान् उक्त-प्रकारेण क्षपयित्वा स एव त्वं "प्रति दह" प्रत्येकं प्रतीत्य दह न किञ्चिद्दग्धव्यमित्युदास्वेत्यर्थः॥ ३॥ ११

२१र२ ४ ५ २ १ ५ १र
॥ पौष्कलम् ॥ अग्नेवा३जस्य। गोमा२३४ताः। ई

१र२ १ २ १ ५ २१र र ०र
शानःसा। हासोया२३४हो। अस्मायिदेहायि। जा

१ १ १ ११ १ १ १
तार्वा२३४५यिदा६५६ः। मदिश्रवा२३४५:(१) ॥ ६* ॥१]

१ र र र १ १र १र
॥ अध्यम् ॥ अग्नेवाजा२स्य। गोमतोवा। ईशा

२ १ १२र ११ २ १ २ र १र १र र १
नःसा। हसोयहो। अस्मायिदेहिजातवेदोम। हा२३

१ १र १ र
वि। अबाउवा। अ॒धिया२ ॥(१) सदूधानो२व। सु

र १ १ १र १ १०र २ र १र१ १ २ १ २
क्कवोवा। अगिरोऽायि। नियोगिरा। रेवदस्मभ्यम्पु

र १ २ १र
र्वणीक। दा२३वि। दिद्याउवा। प्रधिया२ ॥(२)

१र र १ २१र१ १ २१र२ १
अपोराजा२नु। तत्मनोवा। अग्नेवस्तोः। उतोषसाः।

* ऋ० सा० ११प्र० १ख० ५मा०।

Digitized by Google

१ १२र १ २
सतिम्मजम्भरत्नसोद। वा२३। प्रताउवा। प्रधिया
१ १ १
२। ए२३धिया२३४३। ओ२३४५ई। डा(३) ॥ ७* ॥ [२] ११

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्रन्थस्य पञ्चदशस्याध्यायस्य
तृतीयः खण्डः ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थ-खण्डे—

विशोविशोवोअतिथिमिति तृचात्मके प्रथमे सूक्ते।

प्रथमा।

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २
विशोविशोवोअतिथिंवाजयन्तःपुरुप्रियम्।
३ २ ३ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ १ २
अग्निंवोदुर्यंवचःस्तुषेशूषस्यमन्मभिः॥ १ †॥

हे ऋत्विजो यजमानाश्च "वः" यूयं "वाजयन्तः" अन्न मिच्छन्तः "विशः विशः" सर्वस्याः प्रजायाः "अतिथिं" पूज्यं "पुरुप्रियं" बहु-प्रियम् "अग्निं" स्तुत्वा परिचरेति शेषः। अहञ्च "वः" युष्मदर्थं "दुर्यं" गृह-हितम् अग्निं "वचः" अनु "स्तुषे" स्तौमि "शूषस्य" बलस्य लाभार्थकैः साधनैः "मन्मभिः" मननीयैः स्तोत्रैः ॥ १ ॥

---

* ऊ० आ० ११प्र० १अ० ७सा०।

† ऋ० सा० १, २, ४, ७ (१भा० २४३ पृ०) = ऋ० मे० ६, ५, २१, १।

Digitized by Google

अथ द्वितीया।

१र २र ३ १ २ ३ १र ३ १ २
यज्जनासोहविष्मन्तोमित्रन्नसर्पिरासुतिम्।
३ २ ३ ३ १ २
प्रशंसन्तिप्रशस्तिभिः॥ २ * ॥

"यम्" अग्निं "जनासः" जनाः यजमानाः "हविष्मन्तः" सन्तः "मित्रं न" मित्रमिव सखायमिव वा "सर्पिरासुतिं" सर्पिरासूयते हूयते यस्मिन् तादृशं "प्रशंसन्ति" स्तुवन्ति "प्रशस्तिभिः" ॥ २॥

अथ तृतीया।

१ २ ३ १ २ ३ १ ३ १ ३ १ २
पन्यांसञ्जातवेदसंयोदेवतात्युद्यता।
३ १र २र ३ १
हव्यान्यैरयद्दिवि॥ ३ † ॥ १२

"पन्यांसम्" अतिशयेन स्तोतारं साधुतममिति यजमानं स्तुवन्तं "जातवेदसं" जातधनं स्तुमइति वाक्यशेषः। "यः" अग्निः "देवतातिः" यज्ञे "उद्यता" उद्यतानि "हव्यानि" हवींषि "दिवि" "ऐरयत्" प्रेरयति दिवि देवेभ्यः॥ ३ ॥ १२

---

* ऋ० वे० ६, ४, २१, २।

† ऋ० वे० ६, ४, २१, ३।

Digitized by Google

॥ श्यावाश्वम् ॥ विश्वो३१ । वा ३ यिशो । वोष ।
ता३यिथिम् । एहियाः । वा । जयन्तःपुरु । प्रिया२
म् । एहिया२ । अग्निंवोदुरो३या३म् । वा२३४चाः ।
शेहा२यि । एहिया२ । स्तुषेशूषास्या३मा३ । न्मा३४
५भोई्हायि(१) ॥ ८ * ॥ [१]

॥ आन्धीगवम् ॥ विशोविश्वोवो१अतायियायिम् ।
वाजय । तःपूरु३रु । ऊम्मा२१ऽ२ । प्रियमग्निंवोदुर्य्यं
वचा२३४५ः । स्तुषा३उवा । शू२षा । स्या२३मा । न्म
भायिः । औ२३होवा ॥(१) स्तुषेशूषस्यमा१न्माभायिः ।
यज्ञना । सोहा२३वा । ऊम्मा२१ऽ२ । अन्तोमित्रन्न
सर्पि रास्तुना२३४५यिम् । प्राशा३उवा । सा२न्तायि ।
प्रा२३शा । स्तिभायिः । औ२३होवा ॥(२) प्रप्र९सन्ति

* ऋ० मा० ११म० १अ० ८वा० ।

Digitized by Google

प्रश्ना१स्तायिभायिः । पन्याऽसम् । जाता२३वा । जु

म्ना २१ऽ२ । द्रसंयोदेवतात्युद्यता२३४५ । द्यावा२३वा ।

ना २भायि । रा२३यात् । दिवा । श्री३ द्योवा । द्यो

५ई । डा(३) ॥ ८* ॥ [२]

॥ यज्ञायज्ञीयम् ॥ विश्वोऽ५वि । श्वो३वो३मतायि

थायिम । वाजयन्ताः । पू३रुप्री३याम् । अग्ना २यिं

षः । दुरी २३याम् । जुम्नायि । वा३चाः । सुषेप्रुष

स्मा २म्भाउ ॥(१) सुषायि । प्रूषस्मम्भिर्य्यजना

सो । द्या३वायिप्या३न्ताः । मित्रा २न्न । सर्प्या२३यि

रा । जुम्नायि । च३तायिम् । प्राप्नऽसन्तिप्रश्ना२स्ति

भाउ ॥(२) प्राश्ना । सन्तिप्रश्नस्तिभःपन्याऽसञ्जा । ता

---

* ऋ० मं० १०म० १ष० ९षा० ।

१ २ २ १ र १ र २ १
इवायिदा३साम्। योदे२व। ताना२३ज। ऊम्मायि।
२ २ १ र र ३ १
या३ता। चाव्यान्यैरवा२हिवाउ(३)॥ १० *॥ [३]

५ ३ १ ४र ५
॥ गौरीवितम्॥ विश्वः। विश्वो३। वोश्नतिथायिम्।
१र १ र २ ४
वाजयन्तःपुरुप्रियार३म्। श्वाग्निं वोदू३१२३। रिया५
१ र र १ ४ ५ ४ ५
५वचाः। स्तुषेश्नूपा३१२३। श्वमोवा। न्मा५भोई३वा
यि(१)॥ २ †॥ [४] १२

अथ द्वितीय-तृचे—

प्रथमा।

१ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३
समिद्धमग्निंसमिधागिरागृणे
१ २ ३ २ ३ १ ३ २ ३ २ ३ २
शुचिम्पावकम्पुरोअध्वरेध्रुवम्।
३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २
विप्रंहोतारम्पुरुवारमद्रुहं
३ २ ३ १ २ ३ १ २
कविंसुम्नैरीमहेजातवेदसम्॥ १ ‡॥

---

* ऊ० गा० ११प्र० १अ० १०गा०।

† ऊ० गा० १८प्र० १अ० १गा०।

‡ ऋ० वे० ४, ५, ११, १।

"समिद्धं" सम्यग्दीप्तम् "अग्निं" "समिधा" समिन्धन-हेतु-भूतया "गिरा" स्तुत्या "गृणे" अहं स्तौमि [यद्वा, 'समिधा' समिद्भिर्हविर्भिः 'समिद्धं' सम्यक् दीप्तम्]। अपिच "शुचिं" स्वयं शुद्धं "पावकं" सर्वेषां शोधकं "ध्रुवं" नियतं तमग्निम "अध्वरे" यज्ञे "पुरः" करोमीति शेषः। तथा "विप्रं" मेधाविनं "होतारं" देवानामाह्वातारं "पुरुवारं" बहुभिर्वरणीयम्* "अद्रुहम्" अद्रोग्धारं सर्वेषां मनुकूलं "कविं" क्रान्त-दर्शनं "जातवेदसं" जातानां वेदितारमग्निं "सुम्नैः" सुखकरैः स्तोत्रैः "ईमहे" सम्भजामहे [यद्वा, द्वितीयार्थे तृतीया (२, १, ८५)। सुम्नानि धनानि, ईमहे याचामहइति॥ १॥

अथ द्वितीया।

२　२　३　१　२　　३　१　२　३　१　२
त्वान्दूतमग्नेअमृतंयुगेयुगे
२　१　२　　　　२　१र　　१र
हव्यवाहन्दधिरेपायुमीड्यम्।
३　१　२　३　१　२　　२　३　१　　३　२
देवासश्चमर्त्तासश्चजागृविंविभुं
२　२　३　१　२　३　१　२
विश्पतिन्नमसानिषेदिरे॥ २†॥

* 'पुरुवारं—पुरुवाणं, बहुभिर्वरणीयं त्वम्,—इति वि०।

† ऋ० वे० ७, ५, १८, २।

Digitized by Google

हे "अग्ने!" "त्वां" "देवासः" देवाश्च "मर्त्यासः" मनुष्याश्च "दूतं" "दधिरे" विदधिरे कृतवन्तः। कीदृशं त्वाम्? "अमृतम्" अमरणम्, "युगे युगे" काले काले तद्यागानुष्ठान-समये "हव्यवाहं" हविषां हव्यानां वोढारं "पायुं" पालयितारम्* "ईड्यं" स्तुत्यम्। अपिच ते उभयविधाः "जागृविं" जागरणशीलं† "विभुं" व्याप्तं विश्पतिं विशां प्रजानां पालयितारम् अग्निं "नमसा" हविर्लक्षणेनान्नेन नमस्कारेण वा "नि षेदिरे" उपसेदिरे ॥ २ ॥

अथ तृतीया।

३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ २

विभूषन्नग्नउभयाँ्अनुव्रता

३ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २

दूतोदेवानाँ्रजसीसमीयसे।

१ २ ३ १ २ ३ २ ३ १र

यत्तेधीतिँ्सुमतिमावृणीमहे

२र ३ १ २ ३ १ २

धस्मानस्त्रिवरूथःशिवोभव॥ ३ ‡॥ १३

---

* पायुं—पानीयं सोमम्—इति वि०।

† 'जागृविम्—चमन्त्र्ययाज्ञित्येव यो जागर्त्ति स जागृविः तम् जागृविम्—इति वि०।

‡ ऋ० वे० ५,४,११,४।

Digitized by Google

हे "अग्ने!" उभयान् "उभयविधान् देवान् मनुष्यांश्च*" "विभूषयन्" अलङ्कुर्वन् त्वम् "अनुव्रता" व्रतान्यनु † "व्रतेषु" कर्म्मसु यागेषु "देवानां" "दूतः" सन् "रजसी" द्यावा-पृथिव्यौ "समीयसे" सञ्चरसि देवानां नेतुं द्युलोकं गच्छसि हवींषि भजामहे । "अध" अतः कारणात् "त्रिवरुथः" त्रिस्था-नस्त्वं‡ "नः" अस्माकं "शिवः" सुखकरः "भव" "स्म" [—इति पदपूरणम्]॥ ३ ॥ १३

४ ३ ४ २

॥ यज्ञायज्ञीयम् ॥ समा॒ऽ५यिवम् । आ३भ्रा३यिः

४ ५ १ र र र र १

समिधा । गायिराग्णेभ्र्उषिम्पावकम्पुरोभा । ध्वा३रा

२ २ १ १र र र

यिध्रू३वाम् । विप्रा२ःहोतारम्पुरुवारमद्रुहम् । कव्वा२३

२ १ २ २ १ र र

वौम् । ऊम्मायि । ह्व३म्नाई: । आयिमहेजातवा२यि

२ १ २ १र र र र

दसाउ ॥(१) सान्त्वाम् । दूतमग्ने अमृतम्पुगेयुगेहव्यवा

र २ १ १ २ १र १ र

हन्दधिरेपा । यूङ्मायिडा३याम् । देवा२सश्चमर्त्तास

र २ १ २ २

श्चजागृ । विंबा२३यिभूम् । ऊम्मायि । वा३यिभ्रपा ॥

---

* 'उभयान्—ऋत्विजो मनुष्यांश्च'—इति वि० ।

† 'अनुव्रताः—शरणं प्रपन्नाः'—इति वि० ।

‡ 'त्रिवरुथः—त्रिस्थानम् गार्हपत्यादि अथवा भूलोकादि'—इति वि० ।

Digitized by Google

१ २ २१ १ २ १२
ताभिन्नमसानिषा२यिदिराउ ॥(२) रायिवायि। भूषन्न

२ २ २२२२ २ १ १ १
ग्राउभयाᳲअनुव्रतादूतोदेवानाᳲरजसी। सा३ मौया ३

१ १ २१ २ २ २
सायि। यत्ते२धीतिᳲसुमतिमावृणीम। चुम्मा२३धा।

१ १ १ १ २ २२ १
ऊम्मायि। म्मा३नाः। त्रायिवरूथःश्रिवो२भवाउ। वा

१ १
३४५(३)॥ ११* ॥ [१]

२१ १२
॥ कावम् ॥ समोवा। ध्वमग्निᳲसमिधा। गिरा

१ १ २ २ १२१
गार्णा२यि। शुचिम्मावकम्पुरोवा। ध्वरेध्रूवा२म्।

२ २ २ १ १२ ४५
विप्रᳲहोतारम्पुरुवा। रमद्र्हा२३म्। कावी३ᳲचम्मा

२२ १ १२ ४
यिः। ई२महायिजा२३। तावा३यिरा५सा६५६म् ॥(१)

२१ २ २ १२१ १ २
तुवौवा। दूतमग्नेअमृताम्। युगेयूगा२यि। हव्यवा

२ १२१ १२२ २
हन्दधिरेपा। युमीडाया२म्। देवासश्चमर्त्तासाः। च

२१ १ २ ४ ५ २ १
जागृवा२३यिम्। वायिभू३वायिश्वा। तिन्नमासा२३।

---

* ऊ० गा० ११०प्र० १भा० ११गा०।

१ २ ४ २ १
नायिषा३यिदा५यिरा६५६यि ॥ (२) विभोवा । पन्नग्रउ
२ १ १२ २ २ २ २ १ २ ४
भया९ । अनुव्राता२ । दूतोदेवाना९रजसी । समी
१ १ २ २ ४ २ १
यासा२यि । यत्तधीति९सुमतिमा । वृणीमाहा२३यि ।
१ २ ४ ५ १ २ ४
आधा३स्माना: । त्रिवरूथा२३: । आयिवो३भा५वा ६ ५
६(३) ॥ १२* ॥ [२] १३

अथ तृतीय-सूक्ते—प्रथमा ।

१ १ २ २ ३ २ ३ १ २ २ १ २
उपत्वाजामयोगिरोदेदिशतीर्हविष्कृतः ।
२ १२ १२
वायोरनीके अस्थिरन् ॥ १ † ॥

हे अग्ने ! "हविष्कृतः" यजमानार्थं "गिरः" स्तुतयः "जामयः" स्वसारइव "देदिशतीः" तव गुणान् दिशन्त्यः "त्वा" त्वाम् "उप अस्थिरन्" उपतिष्ठन्ते "वायोरनीके" समीपे त्वां समेधन्त्यः अस्थिरंश्च ॥ १ ॥

---

* ऊ० गा० ११प्र० १ख० १२गा० ।

† छ० आ० १, १, २, २ (१भा० ११२ पृ०) — छ० वे० ६, ७, ११, २ ।

Digitized by Google

अथ द्वितीया।

१ २ ३ १र २र ३ २ ३ १र २र
यस्यत्रिधात्ववृतम्बर्हिस्तस्थावसन्दिनम्।
१ २ ३ १ २ ३ १
आपश्चिन्निदधापदम् * ॥ २ ॥

"यस्य" अग्नेः "त्रिधातु" त्रिपर्व "अवृतम्" अनावृतं च "असन्दिनम्" अबद्धञ्च स्तरण-काले बर्हिरबद्धं भवति "बर्हिः" "तस्थौ" आसदनार्थं तिष्ठतीत्यर्थः ॥ २ ॥

अथ तृतीया।

३ २ ३ १ २ ३ १र २र ३ १ २
पदन्देवस्यमीढुषोनाधृष्टाभिरूतिभिः।
३ १र २र ३ २
भद्रासूर्यइवोपदृक् ॥ ३ ‡ ॥ १४

"मीढुषः" कामानां सेक्तुः "देवस्य" द्योतमानस्याग्नेः पदं स्थानं "धृष्टभिः अशत्रुभिः अबाधिताभिः "ऊतिभिः" रक्षाभिः भजनीयं भजतीत्यर्थः। तथैवास्य "उप दृक्" उपदृष्टिरपि "सूर्य्य इव" यथा सूर्य्यः तद्वत् "भद्रा" मनुष्यैर्भजनीया भवति ॥ ३ ॥ १४

---

* ऋ० वे० ६, ७, ११, ४।

† 'त्रिधातु—सर्व-रजत-ताम्रैः त्रिभि र्धातुभिः यथा वा त्रिधातु इति पदपूरणः' —इति वि०।

‡ ऋ० वे० ६, ७, ११, ५।

Digitized by Google

२ र र र १ २
॥ वारवन्तीयोत्तरम्॥ उपत्वाजा। औहोहायि।

२ ५ र १ ५ १र २
मायोगार२३४थिराः। देदायिशा२३४हा। तोर्इविष्का

३र ४र ५ १ २ ५ २ २ ५
३४। औहोवा। हुहा२३४ हायि। उक्रुवा२३४र्त्ताः।

२र १र १ १ ७ र २ ३र ४र ५ १ २ ५
वायोर। नायिकेअस्था३४। औहोवा। हुहा२३४हा

३र २ ५र ५ २ र
यि। औहो३१२३४रान्। एहियाह्या॥(१) यस्यत्रिधा

र १ २ २ २ ५ २ १ ५
औहोहायि। तूभावार२३४र्त्ताम्। बर्हायिस्ता२३४हा

१र २ ३र ४र ५ १ २ ५ २
यि। स्थावसन्दा३४। औहोवा। हुहा२३४हायि। उ

२ ५ २र १ २ १ ७ र १ ३र
क्रुवा२३४नाम्। आपस्थित्। नायिदधापा३४। औ

४र ५ १ २ ५ ३र १ ५र
होवा। हुहा२३४हायि। औहो३१२३४हाम्। एहिया

५ २ र र र १ २ २ ५
इहा॥(२) पदन्देवाऔहोहायि। स्यामायिढू२३४हा।

२ १ ५ १र र २ ३र ४र ५ १ २ ५
पनाधा२३४हा। श्चाभिहुता३४औहोवा। हुहा२३४हा

२ २ ५ २ १र २र १र ० र २ ३र
हायि। उक्रुवा२३४भीः। भद्राह। यादूवोपा३४औ

Digitized by Google

४र ५ १ र ५ १र २ ५र
होवा। इडा२३४भायि। औहोऽ१२३४हुक्। एषिया

५ ५
ईड्या। औहोऽ५ई। डा(३)॥१२*॥[१] १४

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्रन्थस्य पञ्चदशस्याध्यायस्य
चतुर्थः खण्डः† ॥ ४ ॥

वेदार्थस्य प्रकाशेन तमो हार्दं निवारयन्।
पुमर्थांश्चतुरो देयाद् विद्यातीर्थ-महेश्वरः ॥ १५ ॥

॥ इति सप्तमस्य द्वितीयोऽर्द्धप्रपाठकः‡ ॥

इति श्रीमद्राजाधिराज-परमेश्वर-वैदिकमार्ग-प्रवर्त्तक-
श्रीवीर-बुक्क-भूपाल-साम्राज्य-धुरन्धरेण सायणा-
चार्येण विरचिते माधवीये सामवेदार्थप्रकाशे
उत्तराग्रन्थे पञ्चदशोऽध्यायः ॥ १५ ॥

---

* ऊ० मा० ११प्र० १खा० १२सा०।

† 'समाप्तावग्निहुतः पिहतो नर्यो * * * ।'—इति वि०।

‡ 'सप्तमस्य द्वितीयोऽध्यायः समाप्तः'—इति वि०।

Digitized by Google

यस्य निश्वसितं वेदा यो वेदेभ्योऽखिलं जगत्।
निर्ममे तमहं वन्दे विद्यातीर्थ-महेश्वरम् ॥ १६ ॥

॥ अथ षोड़शोऽध्याय आरभ्यते* ॥

तत्र,

प्रथमे खण्डे—

अभित्वापूर्वपीतय इति प्रगाथात्मकं प्रथमं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा।

२ १ १ २ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
अभित्वापूर्वपीतयइन्द्रस्तोमेभिरायवः।
३ १ २ २ ३ ३ १ २ ३ १ २ ३ २
समीचीनासऋभवःसमस्वरन्रुद्रागृणन्तपूर्व्यम् ॥१†॥

हे "इन्द्र!" "आयवः" मनुष्याः स्तोतारः "स्तोमेभिः" स्तोत्रैः "त्वा" त्वाम् अभिष्टुवन्ति। किमर्थम्? "पूर्वपीतये" सर्वेभ्यो देवेभ्यः पूर्वं प्रथमतएव सोमस्य पीतये पानाय [सवन-मुखे हि चमसगणैरिव सदस्येव सोमो हूयते] तथा "समीचीनासः" सङ्गताः "ऋभवः" [प्रथम-वाचकेन शब्देन

---

* 'इहाग्नौ' सर्वसारथ, पुनश्चातुर्मास्यानि'—इति वि०।

† छ० आ० ३, २, १, ४ (१भा० ५२८ पृ०) = ऋ० वे० ५, ७, २८, १।

Digitized by Google

वयोऽप्युपलक्ष्यन्ते] ऋभुर्विभ्वावाज इत्येते "समस्वरन्" त्वामेव सम्यगस्तुवन् [स्वृ शब्दोपतापयोः(भ्वा०प०)] "रुद्राः" रुद्रपुत्रा मरुतश्च "पूर्व्यम्" पुरातनं इव त्वामेव "गृणन्त" अभ्यस्तुवन् वृत्र-वध-समये 'प्रहर भगवो जहि वीरं जयस्व'—इत्येवं रूपया वाचा त्वां स्तुतवन्त इत्यर्थः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया।

२ १र २र ३ १ २ १ २ १ १ २ ३ १ २ ३ १ २
अस्येदिन्द्रोवावृधेवृष्ण्यꣳशवोमदेसुतस्यविष्णवि।

२ १र २र ३ १ २ ३ १र २र ३ १ २
अद्यातमस्यमहिमानमायवोनुष्टुवन्तिपूर्वथा ॥ २* ॥ १

"अस्येत्" अस्यैव † यजमानस्य "वृष्ण्यं" वृषत्वं वीर्यं "शवः" बलं च "इन्द्रः" "वावृधे" वर्धयति "सुतस्य" अभि-सुतस्य सोमस्य पानेन "विष्णवि" कृत्स्न-देहस्य व्यापके "मदे" हर्षे सति तस्यैव यजमानस्य बलं वर्धयतीत्यर्थः। "अद्य" अस्मिन् काले "अस्य" इन्द्रस्य "तम्" उक्तगुणं "महिमानं" महत्त्वम् "आयवः" मनुष्याः ‡ "अनु ष्टुवन्ति" तस्यानुपूर्व्येण स्तुवन्ति, "पूर्वथा" [पूर्वशब्दादिवार्थे "प्रत्न"पूर्व (४, ३, १११) इत्यादिना था-प्रत्ययः] यथा पूर्वस्मिन् काले अस्तुवन् एव मिदानीमपि तेनैव क्रमेणैव स्तुवन्तीत्यर्थः ॥ १ ॥ १

---

* ऋ० वे० ५, ७, १९, २।

† 'इत्—इति पदपूरणः'—इति वि०।

‡ 'आयवः—ऋत्विग्यजमानौ'—इति वि०।

Digitized by Google

४ २ ४र २१ ४र ५ र
॥ वषट्कारणिधनम् ॥ अभित्वापूर्वपीतये। अभि

२ ४र ५ ४र ५ २ र र १ ७ २
त्वा३पूर्वपीतयायि। इन्द्रस्तोमेभी३रायवा२ः। भिरा

२ १र ६ २ र र र २
या१वा२३ः। ओमो३वा। समीचीनासऋभवःसा३मा

० १ २ १र ६ २ र
स्वरा२न्। समास्वा१रा२३म्। ओमो३वा। रुद्रागृ

१ ७ १ २ २
णन्ता३पूर्विया२म्। तपूर्वा१या२३म्। ओ२। वा२३

५र र २ ३र४ २ ४र५ र २ ४
४औहोवा ॥(१) रुद्रागृणन्तपूर्वियम्। रुद्रागा ३ णन्तपू

५ २र १ ७ १२
र्वियाम्। रुद्रागृणन्ता३पूर्विया२म्। तपूर्वा१या२३म्।

१र ६ २ र र र र १ ७
ओमो३वा। अस्येदिन्द्रोवावृधेवृष्णी३याꣳशवा२ः।

१ २ १र ६ २ र १
ञ्छ्याꣳशा१वा२३ः। ओमो ३ वा। मदेसुतस्या३वा

७ १ २ १र
यिष्णवा२यि। स्यवायिष्णा१वा२३यि। ओम्। ओ

२ ५र र २ ४र २ ४ २ ५ ५
२। वा२३४। औहोवा ॥(२) मदेसुतस्यविष्णवि। म

र२ ४ ५ ४ ५ २र १ ७
देस३तस्यविष्णवायि। मदेसुतस्या३वायिष्णवा२यि।

१ २ १र ६ २ र
स्यवायिष्णा१वा२३यि। ओमो३वा। अद्यातमस्यमहि

Digitized by Google

मानाइमायवा२ः। नमाया१वा२३ः। ओमो३वा। अनुष्टुवन्तो३पूर्वथा२। तिपूर्वा१था२३। ओम्। ओ२। वा२३४औहोवा। ऊ२३४पा(३)॥ १६ *॥ [१]

॥ कण्वरथन्तरम्॥ अभित्वापूर्व्वपीतयायि। इन्द्रस्तोमायि। भी३राया३वाः। समीचीनासऋभवःसमस्वरा२३४नैहो। रुद्रागा२३४र्णा। नपू३ आउवा२ ३। ए३। वियमा॥(१) रुद्रागृणतपूर्वियाम्। आ३स्येदा३यिन्द्राः। वावृधेवृष्णियꣳशवा२३४ऐही। मदेषु२३४ता। स्यवा३१उवा२३। ए३। ष्णविया॥(२) मादेसु तस्यविष्णवायि। आ३स्याता३मा। स्यमहिमानमायवा२३४ऐही। अनुष्टू२३४वा। तिपू३आउवा२३। ए३र्वथा(३)॥ १६ †॥ [२] १

* ऊ० गा० ११प्र० १अ० १६गा०। † ऊ० गा० ११प्र० १अ० १६गा०।

प्रवामर्चन्त्युक्थिन इति चतुर्ऋचं द्वितीयं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
प्रवामर्चन्त्युक्थिनोनीथाविदोजरितारः ।
१ २ ३ १ २ १ २
इन्द्राग्नीइषआवृणे ॥ १ * ॥

हे "इन्द्राग्नी !" "उक्थिनः" [उक्थं शस्त्रं तद्वन्तः]शस्त्रिणः होत्रादयः "वां" युवां प्रार्चन्ति—इह कर्मणि स्तुतिरूपाभि र्वाग्भिः पूजयन्ति । तथा "नीथाविदः" स्तोत्राभिज्ञाः साम,ज्ञान-कुशला "जरितारः" स्तोतारः उद्गात्रादयः अभिलषित-फला-वाप्तये युवामर्चन्ति । अहमपि "इषः" अन्नस्य लाभार्थम् "इन्द्राग्नी" युवाम् "आ वृणे" सर्वतः सम्भजे पूजयामीत्यर्थः ॥१॥

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ १२ २र३ १ २
इन्द्राग्नीनवतिम्पुरोदासपत्नीरधूनुतम् ।
३ १र २र३ १ २
साकमेकेनकर्म्मणा ॥ २ † ॥

हे "इन्द्राग्नी !" "दासपत्नीः" दासयन्ति उपक्षयन्तीति दासाः उपक्षयितारः शत्रवः, ते पतयः पालकाः यासां ता दासपत्नीः "नवतिं" नवति-सङ्ख्याकाः "पुरः" एवंविधाः शत्रु-

---

* ऋग्वेद पुनः ८, २, १७, १ = ऋ०वे० ३, १, ११ १

† ऋग्वेद पुनः ८, २, १७, २ = ऋ० वे० ३, १,१२, २।

पुरीः "एकेन कर्मणा" एकेनैवोद्योगेन युवां "साकं" सह युगपत् "अधूनुतम्" अकम्पयतं, ताविन्द्राग्नी आह्वयामीति शेषः ॥१॥

अथ तृतीया।

१ २ ३ १ २ ३ २उ ३ १ २ ३ १ २
इन्द्राग्नी अपसस्पर्युप प्रयन्ति धीतयः।

३ १ २ ३ २ १ २
ऋतस्य पथ्या ऽ३ अनु ॥ ३ * ॥

हे "इन्द्राग्नी!" "धीतयः" सोमस्य धातारः पातारो होत्रादयः "ऋतस्य" कर्म-फलस्य "पथ्याः" पथः मार्गान् "अनु" लक्षीकृत्य "अपसः" अस्माभिः क्रियमाणस्य परितः सर्वतः समीपे "पर्युप" "प्र यन्ति" प्रकर्षेण वर्त्तन्ते अतः सोमपानार्थं युवामागच्छतमिति भावः [यद्वा,'धीतयः' 'ऋतस्य' यज्ञस्य 'पथः' मार्गान् 'अनु' लक्षीकृत्य 'अपसः' कर्मणः 'परि' परितः 'उप प्र यन्ति' प्रवर्त्तन्ते, अतः स्तोतव्यतया युवामागच्छतामिति ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
इन्द्राग्नी तविषाणि वां सधस्थानि प्रयांसि च।

३ १ ३ १ २ ३ २
युवोरप्तूर्यं हितम् ॥ ४ † ॥ २

* अत्रैव पुनः ८, २, १४, २ = ऋ० वे० ३, १, १२, ३।
† अत्रैव पुनः ८, २, १४, ३ = ऋ० वे० ३, १, १२, ४।

हे इन्द्राग्नी! "वां" युवयोः "तविषाणि" बलानि "प्रयांसि अन्नानि* "च" "सधस्थानि" सहस्थितानि परस्परमवियुज्य वर्त्तन्ते। तथा "असूर्य्यं" वृष्टिधारायाः प्रेरकं त्वं "युवोः" युवयोरेव "हितं" निहितं वर्त्तन्ते तस्मात् सोमपान प्रभृतिषु सर्व-कर्मसु इन्द्राग्न्योः सहैव वर्त्तनमिति भावः [सधस्थानि—ष्ठा गति-निवृत्तौ च (भ्वा॰ प॰) "आतोऽनुपसर्गे कः (३,२,३)" "सधमादस्थयोश्छन्दसि (६, ३, ९६)—इति हस्य सधादेशः ॥ ४ ॥ २

अथ शग्धूष्विति प्रगाथात्मकं तृतीयं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा।

१ २ १ २ ३१ २ १ २ ३ १ २
शग्ध्यू३षुशचीपतइन्द्रविश्वाभिरूतिभिः।
२ ३ १र २र ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
भगन्नहित्वायशसंवसुविदमनुशूरचरामसि ॥१†॥

हे "शचीपते!" "इन्द्र!" "शग्धि" "विश्वाभिः" सर्वाभिः "ऊतिभिः" मरुद्भिः सह। हे "शूर हे वीर! "भगं न" भाग्यमिव "यशसं" यशस्विनं "वसुविदं" धनस्य लम्भकं "त्वा" त्वाम् "अनु चरामसि" अनुचरामः परिचरामइत्यर्थः ॥ १ ॥

---

* 'प्रयांसि—प्रकर्षेण यातव्यान्यध्वराणि यज्ञगृहाणि'—इति वि॰।

† ऋ॰ आ॰ २, २, १, (१भा॰ ५२१ पृ॰) = ऋ॰ वे॰ ६, ५, १५- ५।

Digitized by Google

अथ द्वितीया।

२ ३१र २र ३१र २र३ १ २ ३ १ १
पौरोअश्वस्यपुरुकृद्गवामस्युत्सोदेवहिरण्ययः।
२ ३ १र २र ३ १ २ ३ २उ ३ १ ३ १र २र
नकिर्हिदानम्परिमर्द्धिषत्त्वेयद्यद्यामितदाभर॥ २ * ॥३

हे इन्द्र। त्वम् "अश्वस्य" "पौरः" पूरयिता† "असि" भवसि। तथा गवां "पुरुकृत्" बहुकर्त्तासि। हे "देव" "हिरण्ययः" हिरण्मय-शरीरस्त्वम् "उत्सः" उत्स-सदृशोऽसि। हे इन्द्र "त्वे" त्वयि वर्त्तमाने "दानम्" अस्मद्विषये देयं धनं वा "न किर् हि परि मर्द्धिषत्" न कश्चित् हिनस्ति। अतो "यद्य द्यामि" तत्तदाभर मह्यम्॥ २॥ ३

१ र र र १
॥ हारायणम्॥ अग्ध्यूषौहो२इशचीपतायि। आ
र र १ १ १र
यिन्द्रविश्वाभिरूतिभिः। भगान्ना३श्नो। त्वायशसाम्।
२ १ १ १ र १
वस३हायि। वायिदा२म्। अनुशूरचरोवा३ओ२३४
४ ४ ५ १ रर र १
वा। मा५सो६हायि॥(१) अनुशूरौहो२यिचरामसा
र र र १ १ १
यि। आनुशूरचरामसि। पौरोआ३श्वा। स्यपुरुकृत्।

---

* ऋ० वे० ६, ४, ३१।

† 'पौरः—पुरो भवः पौरः'—इति वि०।

२ २ १ १ २ २ १ १
गवा२९३ हायि । आसा २यि । उत्सोदेवद्धिरोवा३ओ२३
५ ४ ५ १ २ २ २ १
४वा । ण्या५यो६ हायि ॥(२) उत्सोदेवौचो २यिद्धिरण्य
२ २ १ १ १
याः । उत्सोदेवद्धिरण्ययः । नकायिर्बा३यिदा । नम्य
१ २ १ १ २ १
रिमा । धिषा३ हायि । तूवा २यि । यद्यद्यामितदोवा३
५ ४ ५
ओ२३४वा । भा५रो६ हायि(३) ॥ १८ * ॥ [१]

५ ४ २ ४ ५२ ४ ५ १
॥ अभीवर्त्तम् ॥ अग्ध३ज३षुअचोपतोवा । आयि
१ २ १ १ १ २
न्द्रविश्वा । भिद्भता१यिभा २यिः । भागन्नदा३१२२४यि ।
१२ ४४ २ १ २ १ २ १ २
त्वायअसम् । वसूवा१यिदा २म् । अनूअ१रा२ । चरा
१ २ १ १ १ १ ५ ४ २ ४ ५
३ । मा२३४५ । सा२३४५यि ॥(१) अनू३अ३रचराम
४ ५ १ १२ १ २ १ २ २
सोवा । आनुशूर । चरामा१सा २यि । पौरोअश्वा३१
३ ४५ २ १ १ १ २
२३४ । स्यपुरुहूत् । गवामा१सा २यि । उत्सोदा१यि
२ २ १ २ १ १ १ १ ५ ४ ३
वा२ । द्धिरा३ण्या२३४५ । या२३४५ः ॥(२) उत्सो३दे३

* ऊ० गा० ११प्र० १ख० १८गा० ।

Digitized by Google

४ ५ ४ ५ १ २ १२ १ २ १
वह्रिरण्ययोवा । उत्सोदेव । ह्निराण्या१या२ः । ना
२ १ ४ ५ २ १ २ १
किर्हिंदा३१२३४ । नम्यरिम । धिषास्तू१वा२यि । यद्या
१ ३ १ १ ३ १ १ १ १
द्या१मा२यि । तदा३ । भा२३४५ । रा२३४५(३) ॥६*॥[२]

१ २ १ २ ४ २
॥ मानवम् ॥ अग्ध्यूषू । शचीपा२३४तायि । अ
३ ५ १ १ २ २ २
चायिपा२३४तायि । मायिन्द्रविश्वा । भिह्नता१यिभा२
१ १ १ ७ २ १ ३
यिः । भगम् । नहि । त्वायशसा३म् । वसू२वा२३४
५ १ २ २ १ १ ३ ५ २ २ ३
यिदाम् । अनुशूरा२३ । चा२रा२३४औहोवा । मा२३
५ १ २ ३ ५ १ ३
४सो ॥(१) अनुशूरा । चरामा२३४सायि । चरामा२ ३ ४
५ १ १२ १ १ २ १
सायि । आनुशूर । चरामा१सा२यि । पौ । रः । अश्व ।
१ ७ १ १ ३ ५ ११२ २ १
स्यापुरुत्कृ४त् । गवा२मा२३४सायि । उत्सोदेवा २ ३ ।
१ ३ ५ २ २ ३ ५ १ २ २
सा२यिरा२३४औहोवा । ण्या२३४याः ॥(२) उत्सोदेवा ।
३ ५ १ ३ ५ १ २ १२ १
ह्निरण्या२३४याः । ह्निराण्या२३४याः । उत्सोदेवह्निरा

* ऊ० गा० ११प्र० २ख० ६सा० ।

२ १ २ ८ १ ७ २ १
ष्याऽ१या२ः। नाकिः। हिदा। नापरिमा३। धिषा

२ ५ १ १ २ ८ १ १ २ ५ ८ ८
रेसू२३४कायि। यद्यद्यामा२३यि। ता२दा२३४औहोवा।

२ ५
भा२३४रा(३) ॥ ११ * ॥ [३] ३

अथ त्वंह्येहिचेरवइति प्रगाथात्मकं चतुर्थं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा।

२उ ३ १ २ १ २उ ३ १ २
त्वꣳह्येहिचेरवेविदाभगंवसुत्तये।

१ १ ३ १ २ ३ १ ३ १ २
उद्वावृषस्वमघवन्गविष्टयउदिन्द्राश्वमिष्टये ॥ १ † ॥

हे "इन्द्र!" "त्वं हि" त्वं खलु सामर्थ्याद्दातेति गम्यते। अतः "एहि" आगच्छ। आगत्य च अस्मभ्यं "भगं" भजनीयं धनं "विदाः" लभस्व दत्स्व। किमर्थम्? "वसुत्तये" अस्माकं वसु-दानाय। हे "मघवन्" धनवन्! "गविष्टये" गा इच्छते मह्यं "उद्वावृषस्व" उत्सिञ्च गा इति शेषः। तथा हे इन्द्र! "अश्वमिष्टये" अश्वेषणावते मह्यम् अश्वान् उद्वावृषस्व उत्सिञ्चस्व देहि ॥ १ ॥

* ऊ० गा० १८प्र० २ख० ११गा०।

† ऋ० आ० २, १, ५, ८ (१मा०४९७४०) = ऋ० वे० ६, ४, ३९, १।

अथ द्वितीया ।

२ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २
त्वम्पुरूसहस्राणिशतानिचयूथादानायमंहसे ।
१ २ ३ १ २ २ १ २ ३ २ ३ २ ३ १ २
आपुरन्दरञ्चकृमविप्रवचसइन्द्रङ्गायन्तोवसे ॥ २ * ॥ ४

हे इन्द्र ! त्वं "पुरू" पुरूणि बहूनि "सहस्राणि शतानि च" "यूथा" गवादि-यूथानि "दानाय" यजमाना-विषयाय "मंहसे" अनुमन्यसे [यद्वा, दानाय दात्रे यजमानाय मंहसे प्रयच्छसि । मंहति दानकर्मा (निघ० ३, २०, १०)] अथ परोक्षेण ब्रवीति—"पुरन्दरं" शत्रु-पुराणां दारयितारम् "इन्द्रम्" "अवसे" रक्षणाय तर्पणाय वा "गायन्तः" स्तुवन्तः विप्रवचसः" विविध-प्रकृष्ट-वचना वयम् "आ" आगन्तारम् अभिमुखं वा "चकृम" कुर्मः ॥ २ ॥ ४

५ ४ २ ४र ५र २
॥ कौल्मलवर्हिषम् ॥ तुवा३ंं हो३ऽह्विचेरवायि । वि
१र १ २ र १ २ र
दाभगवर्द्ध२त्ताया२३४यि । उद्धावृषस्त्वमघावान् । ऐ
१ १ र २ १ ५
होयि । गा२विष्टयायि । उदिन्द्राश्वमोवा३ओ२३४वा ।
५ ५ ४ २ ४ ५ १
हा५योई्हायि ॥(१) उदा३यिन्द्रा३अश्वमिष्टयायि । उदि
र १ २ र १ २ र १
न्द्राश्वमा२यिष्टाया२३४यि । त्वम्पुरूसहस्राणी । ऐहो

* ऋ० वे० ६, ४, २६, २ ।

Digitized by Google

१र २ २ २ २ १ १ ५
यि । श्रा२तानिचा । यूथादानायमोवा३ओ२३४वा ।
४ ५ ५र ४ २ ४र ५ १र२
हा५सो६हायि ॥(२) यूथा३दा३नायम२हसायि । यूथा
२ २ १ १र १ १ २
दानायमा२हासा२३४यि । आपुरन्दरश्चकृमा । ऐ
१ १ २ १ १ ५
होयि । विप्रा२वचसाः । इन्द्रङ्गायन्तोवा३ओ२३४वा ।
४ ५
वा५सो६हायि(३) ॥ १८ * ॥ [१]

१र २ २ १ १
॥ कण्वबृहत् ॥ औहोतुवम्हिया ३ ए । इचायिरा१
३र १ १ २ २ २ १
वा२३४यि । हाहोयि । वायिद्दाभगंवसुत्तये । उद्दा
२ ३र २ १ २ १ २
वा१र्षा२३४ । हाहो । स्वामघवन् । गवायिष्टा१या२
३र २ १ २ ३र २
३४यि । हाहोयि । उदायिन्द्रा१आ २ ३ ४ । हाहो ।
१ २ ३र २ ३ २ १
उदाआ१यिन्द्रा२३४ । हाहो । श्वमा३यि । ष्टा२ ३ ४
५ ५ ३र २ २
यायि । उङ्वा६हाउ । वा ॥(१) औहोउदिन्द्रआ३ए ।
१ २ ३र १ १ २ १
श्वमायिष्टा१या२३४यि । हाहोयि । तूवम्पुरू । सहा

* उ० ग्रा० ११प्र० १ख० १९सा० ।

२ ३र २ १ २ ३र
हा१णा२३४यि। हाहोयि। शताना१यिचा२३४। हा
२ ३र २ ३र २ २ २ १
होयि। यूथाहा१ना२३४। हाहो। यमा३। हा२३
५ ५ ३र २ २ २ २
४सायि। उहुवा६हाउ। वा॥(२) औहोयूथादाना
२ १ २ ३र २ १ २
३ए। यमा७हा१सा२३४यि। हाहोयि। आपुरन्दरम्।
१ २ ३र २ १ २ ३र
चकमा१वा२३४। हाहोयि। प्रवाचा१सा२३४ः। हा
२ १ २ ३र २ ३र २ १
होयि। इन्द्रागा१या२३४। हाहो। तोआ३। वा२
५ ५
३४सायि। उहुवा६हाउ। वा(३)॥ १८*॥ [२] ४

अथ योविश्वेति प्रगाथात्मकं पञ्चमं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा।

२उ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १र २र
योविश्वादयतेवसुहोतामन्द्रोजनानाम्।
१ २ १र २र ३ १ २ ३ १र २र ३ १ २
मधोर्नपात्राप्रथमान्यस्मैप्रस्तोमायन्त्वग्नये॥ १ †॥

---

* ऊ० गा० २२प्र० १ख० १८गा०।

† ऋ० आ० १, १, ४, १० (१मा०१६५पृ०) = ऋ० वे० ६, ७, १४, १।

Digitized by Google

"होता" देवानामाह्वाता "मन्द्रः" मोदतः "यः" अग्निः "विश्वा" सर्वाणि "वसु" वसूनि धनानि "जनानां" जनेभ्यः "दयते" प्रयच्छति ; तस्मात् "अग्नये" "मधोः" मदकरस्य सोमस्येव "प्रथमानि" मुख्यानि "पात्रा" पात्राणि "स्तोमाः" "प्र यन्तु" प्रगच्छन्तु ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

२ ३ १ ३ १ ३क २र ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
अश्वन्नगीर्भीरथ्यꣳसुदानवोमर्मृज्यन्तेदेवयवः ।
३ १ ३ १र २र ३ २ ३ १ २ ३ १ २
उभेतोकेतनयेदस्मविश्पतेपर्षिराधोमघोनाम् ॥ २* ॥५

हे "दस्म" दर्शनीय ! "विश्पते" विशां पते अग्ने ! यं त्वां "सुदानवः" शोभन-दानाः "देवयवः" देवानात्मन इच्छन्तो यजमानाः "रथ्यं" रथस्य वोढारम् "अश्वं न" अश्वमिव "गीर्भिः" स्तुतिभिः "मर्मृज्यन्ते" परिचरन्ति त्वमस्माकं यजमानानां "तोके" पुत्रे "तनये" पौत्रे "उभे" उभयस्मिन् "मघोनां" धनवतां "राधः" धनं "पर्षि" प्रयच्छ ॥ २ ॥ ५

१र २ २ २ २ २ २
॥ दर्घश्रवसम् ॥ योविश्वादयतेवसोहाओहा ३ ए ।
१ १र २ ऽ २ ऽ २ २
होता२मन्द्रोजना२नाम् । ओ३हा । ओ३हा३ए३४ ।
१ २ ३ १ १ २ २ १ २ ऽ २
मधो३४र्नपा । त्राप्रथ । मानायस्माथि । ओ ३ हा ।

---

* ऋ० वे० ६, ७, १४, १ ।

ऽ २ २ ३ २ ३ २ २ १ ५ ४
ओ३हा३ए३४ । प्रस्तो३४माया३ । तुवो२३४वा । आ
५ २ र र र र र २ १र
पुयो६हायि ॥(१) प्रस्तोमायत्वग्नयओहाओहा३ए । प्रस्तो
११र ऽ १ ऽ २ २ ३ २ २
मा२यत्वग्नये । ओ३हा । ओ३हा३ए३४ । अस्मा३४न्न
२ १ २ १र २ ऽ २ ऽ
गायि । भायिरथि । यशुद्दानवाः । ओ३हा । ओ३
२ २ ३ २ ३ २ २र१ ५ ४
हा३ए३४ । मन्द्र३४ज्यन्ता३यि । देवो२३४वा । या५
५ २ र र र र र २
वो६हायि ॥(२) मन्द्रंज्यन्तं देवयवओहाओहा३ए । मन्द्र
१ र १२ ऽ २ ऽ २ २ ३ २
ज्यन्ता२यिदेवयवः । ओ३हा । ओ३हा३ए३४ । उभा
३र २ १ २र १ २ ऽ २
३४यितोकायि । तानये । दस्माविश्पतायि । ओ३हा ।
ऽ २ २ ३ २ ३र २ १ ५ ४
ओ३हा३ए३४ । पर्षा३४यिराधा३ः । मो२३४न्ना । धो
५
५नो६हायि(३) ॥ ५ * ॥ [१] ५

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्रन्थस्य षोड़शस्याध्यायस्य

प्रथमः खण्डः ॥ १ ॥

---

* ऊ० गा० ११प्र० २ष० ५सा० ।

Digitized by Google

अथ द्वितीय-खण्डे—

इममग्नेवरुणेत्येकर्चं प्रथमं सूक्तम्,

सा ऋगेषा ।

२ १ २ २ १ २ ३ १ २
इमम्मेवरुणश्रुधीहवमद्याचमृडय ।

१ २ ३ १र २र
त्वामवस्युराचके ॥ १ * ॥ ६

हे "वरुण !" "मे" मदीयम् "इमं" "हवम्" आह्वानं "श्रुधि" शृणु [श्रु श्रवणे (भ्वा० प०), लोटो हिः, "श्रु-शृ-णु-पृ-कृ-वृभ्यश्छन्दसि (६, ४, १०२)"—इति हेर्धिरादेशः, "बहुलं छन्दसि (२, ४, ७३)"—इति विकरणस्य लुक् "अन्येषामपि दृश्यते (६,३,१३६ वा०)"—इति संहितायां दीर्घः] । किञ्च "अद्य"† अस्मिन् दिने "मृडय" अस्मान् सुखय "अवस्युः" रक्षणेच्छुः [अवस्-शब्दात् "सुप आत्मनः क्यच् (३, १, ८), "क्याच्छन्दसि (३, २, १७०)"—इति उ-प्रत्ययः] एवं विधोऽहं त्वां वरुणम् "आ" आभिमुख्येन "चके" शब्दयामि [कै, गै शब्दे (भ्वा० प०), अस्माल्लिटि "आदेच (६, १, ४५)"—इत्यात्वं, द्विर्भाव-चत्वें, "आतोलोप इटि च (६,४,६४)"—इत्याकार-लोपः, "तिङ्तिङः (८, १, २८)"—इति निघातः ; स्तौमीत्यर्थः ॥ १ ॥ ६

---

* ऋ० वे० १, २, १९, ४ ।

† संहितायामु दीर्घश्रुतिः "निपातस्य च (६, ३, १३६)"—इति तत्र दीर्घः।

Digitized by Google

कयात्वमद्रुत्येकर्चं द्वितीयं सूक्तम्,

सा ऋगेषा।

१ २ १ १ २ १२ १२
कयात्वन्न ऊत्याभिप्रमन्दसेवृषन्।
१ २ २ २ २ १ २
कयास्तोतृभ्यआभर॥ १ *॥ ७

हे "वृषन्" कामानां वर्षित इन्द्र! "कया" केन "ऊत्या" [अव रक्षणादिषु (भ्वा० प०), मत्यर्थः "ऊति-यूति (३,३,९७)" —इत्यादिना निपातितः]। केनाभिगमनेन "नः" अस्मान् "अभि" अभितः "प्र मन्दसे" प्रकर्षेण मादयसि अस्मदीयं यज्ञं प्रति सोमपानार्थमागमनेन वा त्वदीयस्तुति-श्रवणार्थमागमनेन वा कदा अस्मान् प्रमादयसीति। किञ्च "कया" केन "अभि" गमनेन "स्तोतृभ्यः" अस्मभ्यं धनम् "आ भर" बिभर्षि?— इतीन्द्रं स्तोता पृच्छति॥ १॥ ७

अथेन्द्रमिद्देवतातयइति प्रगाथरूपं तृतीयं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा।

२ ३ १२ १ २ २ १ २ ३क २र २ २
इन्द्रमिद्देवतातयइन्द्रम्प्रयत्यध्वरे।
१ २ ३ २ ३ १२ ३२ ३ १२ ३ १२
इन्द्रꣳसमीकेवनिनोहवामहइन्द्रन्धनस्यसातये॥ १ †॥

---

* ऋ० वे० ६, ६, २३, ३।

† उ० आ० ३, २, १, ७ (२आ० ५५४ पृ०) = ऋ० वे० ५, ७, २५, ५।

"देवतातये" [देवैः स्तोत्रभिस्तायते विस्तार्य्यत इति] देवतातिर्यज्ञस्तदर्थम् "इन्द्रम् इत्" देवेषु मध्ये इन्द्रमेव "हवामहे" आह्वयामहे। "अध्वरे" यज्ञे "प्रयति" प्रगच्छति उपक्रान्ते सति "इन्द्रं" हवामहे। तथा "समीके" सम्यग्जाते सम्पूर्णे च यागे "वनिनः" सम्भजमाना: वयम् "इन्द्रम्" इन्द्रमेवाह्वयामहे [यद्वा, समीकमिति सङ्ग्राम-नाम (निघ० २, १७, ११), समीके सङ्ग्रामे इन्द्रमाह्वयामहे] "धनस्य" "सातये" लाभाय "इन्द्रम्" इन्द्रमेव आह्वयामहे। अतः शीघ्रमिन्द्र आगच्छत्वित्यर्थः॥ १॥

अथ द्वितीया।

१ २ ३ १र २र ३ २ ३ १ २ १ १ २
इन्द्रोमह्नारोदसीपप्रथच्छवइन्द्रःसूर्य्यमरोचयत्।
१ २ ३ १ २ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २
इन्द्रेहविश्वाभुवनानियेमिरइन्द्रेस्वानासइन्दवः॥ २ *॥ ८

अयम् "इन्द्रः" "शवः" शवसः आत्मीयस्य बलस्य "मह्ना" महिम्ना महत्त्वेन "रोदसी" द्यावापृथिव्यौ "पप्रथत्" अप्रथयत् विस्तारितवान्। तथा स्वर्भानुहतं "सूर्य्यम्" "इन्द्रः" "अरोचयत्" अदीपयत् तस्यासुरेण वधेन प्रकाशितवान्। अपिच "इन्द्रे ह" अस्मिन्नेवेन्द्रे "विश्वा" विश्वानि व्याप्तानि "भुव-

* ऋ० वे० ६, ७, १९, १।

Digitized by Google

मानि" भूतजातानि "येमिरे" उपरमन्ते इन्द्रे च नियम्यन्त इत्यर्थः। तथा "स्वानासः" स्वानाः अभिषूयमाणाः "इन्दवः" सोमाश्च अस्मिन्नेवेन्द्रे नियम्यन्ते परमात्मन्यन्तर्भवन्तीत्यर्थः ॥२॥८

१२ १२२१
॥ यौक्तस्रुचम् ॥ इन्द्रेमिद्देवता। तयायि। इन्द्र
२ १ २ १ २ २२
प्रयतियध्वा २ ३ रायि। आयिन्द्रा२म्। समीकेवनि
२ २ १२ २ १ १ २ १
नोहवामा२३यायि। आयिन्द्रा२म्। धानस्यसो२३४
५ २ ५ १ २ १ २ १
वा। ता२३४ये ॥(१) इन्द्रधनस्यसा। तयायि। इन्द्र
२ १२ २ १ १२ २ २ २ १
धनस्यसाता२३यायि। आयिन्द्रो२। मह्नारोदसीपप्रथ
२ १ १ २ १ ५ २
च्छा२३वाः। आयिन्द्रा२ः। सूर्य्यमरो२३४वा। चा२३
५ १ २ १२ २ १ २ २ १२
४यात् ॥(२) इन्द्रःसूर्य्यमरोचयात्। इन्द्रःसूर्य्यमरोचा२३
२ १ १ २ २ २ १२ २
यात्। आयिन्द्रे२। इविश्वाभुवनानियेमा२३यिरायि।
१ १ २ २ १ ५ २ ५
आयिन्द्रे२। स्वानासप्यो२३४वा। दा२३४वा(३) ॥१२*॥[१]
२ २ २ २ १ २
॥ नैपातिथम् ॥ इन्द्रमिद्देवतातया३ए। आयिन्द्रम्प्रय।

---

* ऋ० मा० ११प्र० २अ० १२खा०।

१ २ २॒ ३र ५ १ २र१र
तियाध्वरा३यि। हा। औहोर३४वा। इन्द्र९समीके
२ १ २ १ ० २॒ ३र ५
वनिनः। हवामहा२३यि। हा। औहो२३४वा।
२ १ २ २॒ ५र ५ १ २
इन्द्रा९धाना३। हा। औहो२३४वा। स्वा२सा२३४
५र र ३ ५ २ र २ १
औहोवा। ता२३४ये ॥(१) इन्द्रन्धनस्यसातया३ए। आ
२ १ २ २॒ ३र ५
यिन्द्रन्धन। स्यसातया३यि। हा। औहो२३४वा।
१ र २१र र २र१ २१ ० २॒ ३र
इन्द्रोमह्नारोदसीप। प्रथाच्छवा२३ः। हा। औहो२३
५ १ र२ २॒ ३र ५ १
४वा। इन्द्राःसूर्य्या३म्। हा। औहो२३४वा। भा
२ ५र र २ ५ २ र र
२रो२३४औहोवा। चा२३४यात् ॥(२) इन्द्रःसूर्य्यमरोच
२ १ ३र १ २ २॒ ३र
या३दे। आयिन्द्रःसूर्य्यम्। अरोचया३त्। हा। औ
५ १र२१२र१ २र १ ०
हो२३४वा। इन्द्रेहविश्वाभुवना। नियायिमिरा२३यि।
२॒ ३र ५ १ २ २॒ ३र
हा। औहो२३४वा। इन्द्रेस्वाना३। हा। औहो२३
५ १ २ ५र र २ ५
४वा। सा२आ२३४औहोवा। दा२३४वाः(३) ॥५*॥[२]८

* ऊ० गा० १२प्र० २ख० ५सा०।

अथ विश्वकर्मन्निव्येकर्च चतुर्थं सूक्तम्,

सा च्चगेषा।

१ २ २ १ २ ३ २
विश्वकर्मन्हविषावावृधानः

३ १ २ ३ १ १२ १२
स्वयंयजस्वतन्वा३ऽ३ऽ४स्वाहिते।

१ २ ३ २ ३ २ ३ १ २
मुह्यन्त्वन्येअभितोजनास

३ १२ १२ ३ १ २ ३ १ २
इहास्माकम्मघवासूरिरस्तु॥१*॥९

हे "विश्वकर्मन्" विश्व-विषय-कर्मवन्! † एतन्नामक-परमेश्वर! "हविषा" हविर्भूतेन विश्वकर्मणा मया दत्तेन वा हविषा "वावृधानः" वर्धमानः ["विश्वकर्मा भौवनः सर्वमेधे सर्वाणि भूतानि जुहवाञ्चकार स आत्मानमप्यन्ततो जुहवाञ्चकार"—इत्यादि निरुक्तम् (दै० ४, २६) पूर्वमुदाहृतं "स्वयं" स्वयमेव "तन्वा" शरीरेण "स्वाहिते" अग्नौ दत्तो हविः "यजस्व" पूजय।] "अन्ये" मर्त्याः "जनासः" जनाः अयष्टारोऽस्मद्याग-विरोधिनो वा "मुह्यन्तु" मुग्धा भवन्तु, "अभितः" सर्वतः। अथ परोक्षकृतः—"इह" अस्मिन् यागे "अस्माकं" "मघवा" अस्मद्दत्तेन हविर्लक्षणेन धनेन धनवान्

---

* ऋ० वे० ८, ३, १६, ६ = य० वे० १७, २२।

† 'विश्वकर्मा सर्वस्य कर्ता'—इत्यादि निरु० दै० ४, २५।

Digitized by Google

सः "सूरिः" स्वर्गादि-फलस्य प्रेरकः "अस्तु" भवतु [अत्र "विश्व-कर्मन् हविषा वर्द्धयमानः (दै०४, २७)"—इत्यादि निरुक्तं द्रष्टव्यम्* ॥

तन्वांस्वाहिते"-"पृथिवीमुतद्याम्"—इति पाठौ ॥ १ ॥ ९

अथायेति त्र्यृचात्मकं पञ्चमं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा।

२ २ ३१र २र ३ २उ ३ १ २
अयारुचाहरिण्यापुनानोविश्वाद्वेषाꣳसि

३ १ २ ३ २ ३ २ ३ १ २
तरतिसयुग्वभिःसूरोनसयुग्वभिः।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३१र २
धारापृष्ठस्यरोचतेपुनानोअरुषोहरिः

२ ३ २ ३ १ २ ३१र २र ३ १ २ ३ १ २
विश्वायद्रूपापरियास्यृक्वभिःसप्तास्येभिर्ऋक्वभिः ॥१†॥

"पुनानः" पूयमानः सोमः "हरिण्या" हरित-वर्णया "अया" अनया "रुचा" रोचमानया धारया "विश्वा" सर्वाणि "द्वेषांसि" द्वेष्टॄणि रक्षांसि "तरति" विनाशयति। तत्र दृष्टान्तः—

---

* अस्यैवं महीधर-व्याख्या—"हे विश्वकर्मन्! 'हविषा' मद्दत्तेन 'वावृधानः' वर्धमानो जातहर्षः सन् मम यज्ञे 'पृथिवीं' पृथिव्याश्रितानि भूतानि 'उत' अपि च 'द्यां' द्युलोकाश्रितानि भूतानि 'स्वयं यजस्व' मदनुग्रहाय। किञ्च त्वत्प्रसादात् 'अन्ये' 'अभितः' स्थिताः 'सपत्नाः' शत्रवः 'मुह्यन्तु' मोहं प्राप्नुवन्तु, किञ्च 'इह' यज्ञे 'मघवा' इन्द्रः 'अस्माकं' 'सूरिः' पण्डितः आत्मज्ञानोपदेशकः 'अस्तु'।"—इति २७, २२।

† छ० आ० ५, १, २, ७ (१भा० ९२२ पृ०) = ऋ० वे० ७, ५, २४, १।

"सूरो न" यथा सूर्यः "सयुग्वभिः" सह युक्तैः रश्मिभिः तमांसि छिनत्ति तद्वत् [सयुग्वभिरिति छिकन्तिरादरार्थः । यद्वा, धारया युक्तः सोमः युक्तैस्तेजोभिः सह रथं तरति]। तस्य "पृष्ठस्य" दशापवित्रस्योपरिसिक्तस्य "धारा" "रोचते" दीप्यते "पुनानः" पूयमानः "हरिः" हरितवर्णः सोमः "अरुषः" आरोचमानो भवति "यद्" यः सोमः "समास्येभिः" रस-हरण-शीलैः आस्यैः "ऋक्वभिः" स्तुतिमद्भिः "ऋक्वभिः" तेजोभिः "विश्वा" विश्वानि व्याप्तानि "रूपा" रूपाणि नक्षत्राणि "परि याति" गच्छति व्याप्नोति ॥

"पृष्ठस्य"-"सुतस्य"—इति पाठौ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ १ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३१ ३ १ २
प्राचीमनुप्रदिशंयातिचेकितत्सꣳरश्मिभि

३ २उ ३ १ २ ३ १र २र
र्यंततेदर्शतोरथोदैव्योदर्शतोरथः ।

१ २ ३ २ ३ २उ ३ १ २
अग्मन्नुक्थानिपौꣳस्येन्द्रञ्जैत्रायहर्षयन्

१ २ ३ १र २र ३ १ २ ३ १र १र
वज्रश्चयद्भवथोअनपच्युतासमत्स्वनपच्युता ॥ २ * ॥

"चेकितत्" जानानः सोमः "प्राचीं" पूर्वां "प्रदिशं" प्रकृष्टां दिशम् "अनु याति" अनुगच्छति । किञ्च "दर्शतः"

* ऋ० वे० ७, ४, २४, ३।

Digitized by Google

सर्वदर्शनीयः "दैव्यः" देवेषु भवः तव "रथः" सूर्य्यस्य "रश्मिभिः" "सं यतते" सङ्गच्छते । पुनः "दर्शतः रथः"—इत्यादरार्थो । ततः "पौंस्या" पुंस्त्वावगमानि "उक्थानि" स्तोत्राणि "अग्मन्" इन्द्रं गच्छति "यद्" यदा "समत्सु" सङ्ग्रामेषु "अनपच्युता अनपच्युतौ शत्रुभिरपराजितौ, सोमस्त्वञ्च इन्द्रश्च युवां "समत्सु" सङ्ग्रामेषु सह भवथः, तदा स्तोत्रागमनादीनि भवन्ति । पुनः "अनपच्युता"—इत्यादरार्थो ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

२ ३१ २ ३ १ २ ३ २ ३ २ ३ १ २
त्वꣳह्यत्यत्पणीनांविदोवसुसम्मातृभि

३ १र २र३ १ २ ३ २ ३ १ २
र्म्मर्ज्जयसिस्वआदमऋतस्यधीतिभिर्द्दमे ।

३ २ ३ २उ ३ २उ २ ३ १ २ ३ १ २
परावतोनसामतद्यत्रारणन्तिधीतयः

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
त्रिधातुभिररुषीभिर्व्वयोदधेरोचमानोवयोदधे ॥ ३* ॥ १०

हे सोम ! त्वं "त्यत्"† त्यानि "वसु" गवादीनि धनानि "पणीनां" पणिभिः अपहृतं तत् गवात्मकं धनं "विदः" अविदः अलभथाः । "आ" अपिच "ऋतस्य" यज्ञस्य "धीतिभिः" धात्रीभिः "मातृभिः" वसतीवरीभिः "स्वे" आत्मीये "दमे" यज्ञे "सम्मर्जयसि" सम्यक् शुद्धो भवसि । "परावतो न" दूर-

* ऋ० वे० ७, ५, २४, २ ।

† 'त्यच्छब्दस्तच्छब्द-पर्यायः'—इति वि० ।

Digitized by Google

स्वाहेमात् यथा "साम"* साम-ध्वनिः श्रूयते तथा तव "तत्" साम-ध्वनिः सर्वैः श्रूयते असौ सोमाभिषवाभिप्रायेणोक्तः। "यत्र" यस्मिन् शब्दे "धीतयः" कर्मणो धर्त्तारो यजमानाः "रणन्ति" रमन्ते, "रोचमानः" सोऽयं सोमः "त्रिधातुभिः" त्रयाणां लोकानां धारयित्रीभिः†, "अरुणीभिः" आरोचमानाभिः दीप्तिभिः "वयः" अन्नं‡ "दधे" स्तोतृभ्यः प्रयच्छति। पुनः "वयो दधे" —इत्यादरार्था ॥ ३ ॥ १०

॥ गायत्रपार्श्वम् ॥ आया। इचाह्वरा३१उवा२३यि। णौर२३४या। पुनानोविश्वाद्वेषाᳲसितरतिसयुग्वभिःद्दरो नसयुग्वभिर्द्धारापृष्ठस्यरोचतेपुनानोअरुषो हरिर्विश्वायद्रूपा परियास्यृक्वभी२३४५ः। सप्तासो१ये२। भिरा३। ऊ२ इवा३। काभा२३४५यिः(१) ॥ ३ ¶ ॥ [१] १०

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्रन्थस्य षोड़शस्याध्यायस्य द्वितीयः खण्डः ॥ २ ॥

---

* 'साम-शब्दः साधु-वचनः'—इति वि०।

† 'त्रिधातुभिः—सुवर्ण-रजत-ताम्रैः'—इति वि०।

‡ 'वयः—स्थानम्'—इति वि०।

¶ ऊ० गा० १०प्र० २ख० ३सा०।

अथ तृतीय-खण्डे—

उतनोगोषणिमित्येकर्चं प्रथमं सूक्तम्,

सा त्र्यृगेषा।

१ १ २ ३ १ २ १ २ ३ १ २ ३ १ ३ १
उतनोगोषणिन्धियमश्वसांवाजसामुत।

२ १ २ २ १ २
नृवत्कृणुह्यूतये॥ १ *॥ ११

"उत" अपिच हे "पूषन्!" "गोषणिं" गवां सनित्रीं दात्रीं "अश्वसां" अश्वानां सनित्रीं "वाजसां" वाजानामन्नानां सनित्रीम् "उत" अपिच "नृवत्" नृवतीं नृणां सनित्रीं दात्रीम् एवम्भूतां "धियं" बुद्धिं कर्म च "नः" अस्माकम् "ऊतये" तृप्त्यै उपभोगार्थं "कृणुहि" कुरु।

"ऊतये"-"वीतये"—इति पाठौ॥ १॥ ११

अथ शशमानस्येत्येकर्चं द्वितीयं सूक्तम्,

सैषा ऋक्।

२ १ २ २ १ २
शशमानस्यवानरःस्वेदस्यसत्यशवसः।

१ १ २ १ २ ३ १ २
विदाकामस्यवेनतः॥ १ †॥ १२

हे "सत्यशवसः" अविनश्वर-बलाः "नरः" नेतारः मरुतः! "शशमानस्य" युष्मान् स्तुतिभिः सम्भजमानस्येत्यर्थः, "स्वेदस्य"

---

* ऋ० वे० ४, ८, १८, ५। † ऋ० वे० १, ६, १२, २।

Digitized by Google

स्तावक-मन्त्रोच्चारण-जनितेन श्रमेण खिद्यमान-गात्रस्य "वेनतः" [वेनतिः कान्ति-कर्मा (निघ०२,६,४)] कामयमानस्य* "वा"-शब्दः समुच्चये, एवम्भूतस्य स्तोतुश्च "कामस्य" काममभिलाषं "विद" लम्भयत प्रयच्छतेत्यर्थः॥ १ ॥ १२

उपनस्सूनवइत्येकर्चं तृतीयं सूक्तम्,

सैषा ऋक्।

१ २ ३ १२ १ २ ३ १ ३ १ २ ३ २

उपनःसूनवोगिरःशृण्वन्त्वमृतस्ययेः।

३ १ २

सुमृडीकाभवन्तुनः॥ १ †॥ १३

"अमृतस्य" मरण-रहितस्य प्रजापतेः "ये" "तनवः" पुत्राः ते देवाः "नः" अस्माकं "गिरः" स्तुतीः "उप शृण्वन्तु" "नः" अस्माकं "सुमृडीकाः" सुष्ठु मृडयितारः सुखयितारश्च "भवन्तु" सन्तु॥ १ ॥ १३

प्रवामर्हीति तृचात्मकं चतुर्थं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा।

२ ३ २ ३ १ २ ३ १ २

प्रवाम्मर्चन्त्युक्थिनोनीथाविदोजरितारः।

१ २ ३ १ १ २

शुचीउपप्रशस्तये॥ १ ‡॥

---

* 'सत्यव्रतः—सम्यग्वदतः 'विदाः' विद्वांसो वयं 'कामस्य' कमनीयस्य स्तोतुः 'वेनतः' कूयमानस्य'—इति वि०।

† ऋ० वे० ४, ८, १५, २। ‡ ऋ० वे० ३, ८, ८, ४।

हे द्यावापृथिव्यौ! "द्यवौ" द्योतमाने "वां" युवाभ्याम् "उपस्तुतिं" स्तोत्रं "महि" महत् प्रभूतम् "अभि प्र भरामहे" प्रकर्षेण सम्पादयामः॥ १॥

अथ द्वितीया।

२ २१क२र ३ २उ ३ १ २
पुनानेतन्वामिथःस्वेनदक्षेणराजथः।
२ १ २ ३ १ ३ २
उह्याथेसनादृतम्॥ २ *॥

हे देव्यौ! "तन्वा" स्वीयया मूर्त्या "दक्षेण" बलेन च "मिथः" प्रत्येकं "पुनाने" शोधयन्त्यौ यज्ञं यजमानं वा युवां "राजथः" ईश्वरे भवथः [यद्वा, 'तन्वा' स्व-शरीरैकदेशेन 'मिथः' प्रत्येकं पुनाने शोधयन्त्यौ द्यौः स्वीयेनोषरेण भुवं सा च स्वकीयेन कार्ष्ण्येन चन्द्रमस-स्थिते दिवमिति विवेकः] "सनात्" सदाकालम् "ऋतं" यज्ञम् "उह्याथे" वहथः॥ २॥

अथ तृतीया।

३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
महीमित्रस्यसाधथस्तरन्तीपिप्रतीऋतम्।
१ २ ३ १र २र
परियज्ञंनिषेदथुः॥ ३ †॥ १४

"मही" महत्यौ द्यावापृथिव्यौ "मित्रस्य" मित्रभूतस्य स्तोतुरभिमतं "साधथः" साधयथः। "ऋतम्" यज्ञं "तरन्ती"

---

* ऋ० वे० ३, ८, ८, ६।

† ऋ० वे० ३, ८, ८, ७।

Digitized by Google

तारयन्त्यौ "पिप्रती" पूरयन्त्यौ "यज्ञ" "परि" परितः "निषेदथुः" आश्रयतः॥ २ ॥ १४

अयमुतेसमतसीति तृचात्मकं पञ्चमं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

२ १ २ २ १ २ २ १ २ २ १

अयमुतेसमतसिकपोतइवगर्भधिम् ।

२ २ १ २

वचस्तच्चिन्नओहसे ॥ १ * ॥

हे इन्द्र ! "अयमु" अयमपि दृश्यमानः सोमः "ते" तदर्थं सम्पादितः यं सोमं "समतसि" सम्यक् सातत्येन प्राप्नोषि। तत्र दृष्टान्तः—"कपोत इव" यथा कपोताख्यः पक्षी गर्भधारिणीं कपोतीं प्राप्नोति तद्वत् । "तच्चित्" तस्मादेव कारणात् "नः" मदीयं "वचः" "ओहसे" प्राप्नोषि । [गर्भधिं—गर्भोऽस्यां धीतय इति गर्भधिः "कर्मण्यधिकरणे च (३, ३, ९३)'—इति कि-प्रत्यय, कृदुत्तरपदप्रकृतिस्वरत्वम् (६, २, १३९), "ओहसे"—उहिर् दुहिर् अर्दने (भ्वा० प०), व्यत्ययेनात्मनेपदम्॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

२ १ २ २ १ २ २ १ २

स्तोत्रꣳराधानाम्पतेगिर्वाहोवीरयस्यते ।

१ २ २ १ २

विभूतिरस्तुसूनृता ॥ २ † ॥

---

* ऋ० भा० २, १, ४, ९ (१भा० ४०(प्र०) = ऋ० वे० १, २, १८, ४ ।

† ऋ० वे० १, २, २८, ५ ।

Digitized by Google

हे इन्द्र! राधानां* धनानां पते पालक! "गिर्वाहो" गीर्भिर्वह्यमान! "वीर" शौर्योपेत! "यस्य" "ते" तव "स्तोत्रम्" ईदृशं भवति तस्य तव "विभूतिः" लक्ष्मीः "सूनृता" प्रिय-सत्य-रूपा "अस्तु" ॥ २ ॥

अथ तृतीया।

२ १ २ ३ २ ३ १र २र
ऊर्द्ध्वस्तिष्ठान ऊतयेऽस्मिन्वाजे शतक्रतो।

२ ३ १ १
समन्येषुब्रवावहै ॥ ३ † ॥ १५

हे "शतक्रतो" शत-सङ्ख्याक-कर्मोपेत! "अस्मिन्" प्रसक्ते "वाजे" सङ्ग्रामे "नः" अस्माकम् "ऊतये" रक्षणाय ["ऊति-यूति (३, ३, ९७)"—इत्यादिना क्तिनउदात्तत्वम्] "ऊर्द्ध्वः" उन्नतः उत्सुकः "तिष्ठ" भव। त्वयाऽहञ्च मिलित्वा "अन्येषु" कार्येषु "संब्रवावहै" सम्यग्विचारयावः। [तिष्ठा—"द्व्यचोऽतस्तिङः (६, ३, १३५)"—इति संहितायां दीर्घः ॥ ३ ॥ १५

गाव उप वदावट इति तृचात्मकं षष्ठं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा।

२ ३ १ २ ३ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
गाव उप वदावटे मही यज्ञस्य रप्सुदा।

३ १र २ ३ १ २
उभा कर्णा हिरण्यया ॥ १ ‡ ॥

* 'राधानां—धनानाम्—इति वि०। † ऋ० वे० १, १, ३०, १।

‡ छ० आ० २, १, ३, १ (१भा० १९१पृ०) = ऋ० वे० ५, ५, १६, २।

Digitized by Google

हे "गावः" घर्मदुघा यूयम् "अवटे" महावीरे महावीरम् "उप वद" उपावत [वर्ण-व्यत्ययः उपायच्छत] यस्मात् "यज्ञस्य" घर्मयागस्य साधनभूते "रपुदा" रपुदे [रिपोः फल-प्रद-लिप्सोरश्विनोर्दातव्ये । यद्वा, रपणं शब्दनं रप् मन्त्रः तेन सुष्ठु दातव्ये । अथवा, षूद क्षरणे (भ्वा० आ०) रपा मन्त्रेण क्षरणीये इत्यर्थ] गवाजयोः पयसी "मही" महती बहुले अपेक्षिते उपावत [गो-शब्दोऽजाया अप्युपलक्षकः अजापयसोऽपि महावीरे आसेचनीयत्वात्] । अपिचास्य महावीरस्य "उभा" उभौ "कर्णा" कर्ण-स्थानीयौ द्वौ रुक्मौ "हिरण्यया" हिरण्ययौ सुवर्ण-रजत-मयावित्यर्थः ॥

"अवटे"-"अवतम्"—इति पाठौ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ ३१र २र३ १ २१ १ २ ३ १ २
अभ्यारमिदद्रयोनिषिक्तम्पुष्करेमधु ।
३ १ २ ३ १ २
अवटस्यविसर्ज्जने ॥ २ * ॥

"अद्रयः" आद्रियमाणः अध्वर्य्वादयः "अभ्यारमित्" अभिगम्यैव "निषिक्तम्" अतिरिक्तम् "मधु" "पुष्करे" प्रहुवे उपयमनीय-पात्रे † सिञ्चति अग्निहोत्रार्थम् "अवटस्य" महावीरस्य "विसर्जने" विसर्जन-समये होमानन्तरं महावीरमासन्द्यामासाद्य ॥

"अवटस्य"-"अवतस्य"—इति पाठौ ॥ २ ॥

---

* ऋ० वे० ५, ५, १९, १ ।　　† 'पुष्करे—द्रोणकलशे'—इति वि० ।

Digitized by Google

अथ तृतीया ।

३ २ ३ १२ ३१२१ २३१२
सिञ्चन्तिनमसावटमुच्चाचक्रम्परिज्मानम् ।

३ १ २ ३१ २
नीचीनबारमक्षितम् ॥ ३ * ॥ १६

"अक्षितम्" अक्षीणम् ईदृशं क्षीराख्यमवटमुक्तम् आहवनीयस्योपरि "नमसा" नमनेन "सिञ्चन्ति" शुञ्चन्ति महावीरेण हि आहवनीये हूयते ॥

"अवटम्"-"अगतम्"—इति पाठौ ॥ ३ ॥ १६

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्रन्थस्य षोडशस्याध्यायस्य

तृतीयः खण्डः ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थ-खण्डे—

माभेमेति प्रगाथात्मकं प्रथमं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

१ २३१२ ३१२३१ २र
माभेममाश्रमिष्मोग्रस्यसख्येतव ।

२३१ २ ३१२३१र २र ३१२१२
महत्तेवृष्णोअभिचक्ष्यङ्कृतम्पश्येमतुर्वशंयदुम् ॥ १† ॥

---

* ऋ० वे० ५, ५, १५, ५ ।

† ऋ० वे० ५, ७, ३१, २ ।

हे इन्द्र! "उग्रस्य" उद्गूर्ण-बलस्य तव "सख्ये" सखित्वे सति वयं "मा भेम" मा भैष्म कुतश्चिदपि शत्रोर्भीता माभूम "मा श्रमिष्म" श्रान्ताः पीड़िताश्च मा भूम "वृष्णः" कामानां वर्षितुः "ते" तव सम्बन्धि "महत्" प्रभूतं वृत्र-वधादि-लक्षणं "कर्म" "अभि चक्ष्यम्" अभितः ख्यापनीयं स्तोतव्यम् अतः महानुभावस्य तव सख्य-प्राप्तानां भीति-श्रमौ न जायेते इत्यर्थः। तत् कथमवगम्यते? इति चेत् उच्यते—"तुर्वशम्"; "यदुम्" एतत्सञ्ज्ञकञ्च* त्वत्प्रसादात् सुखेन जीवन्तौ "पश्येम" दृष्टवन्तः खलु वयम्। अतः कारणात् त्वत्सख्यं प्राप्तस्य भयादिकं न जायत इत्येतदुपपन्नमित्यर्थः॥ १॥

अथ द्वितीया।

२ १र २र १ २र ३ २ ३ २ ३ १ २
सव्यामनुस्फिग्यंवावसेवृषानदानोअस्यरोषति।

२ ३ १ २ ३ ३ १ २३१३१ ३ २ ३ १ २ १ २
मध्वासम्पृक्ताःसारघेणधेनवस्तूयमेहिद्रवापिब॥२†॥१७

"वृषा" कामानां वर्षिता इन्द्रः "सव्या" दक्षिणेन "स्फिग्यं" कटि-प्रदेशम् "अनु" [तृतीयार्थे अनोः कर्मप्रवचनीयत्वम् (१, ४,८५)]स्फिग्या शरीरैकदेशेनैव "वावसे" वस्ते सर्वं भूतमाच्छा-

* 'तुर्वशं यदुम्'—एतौ क्षत्रिय-कुमारौ—इति वि०।

† ऋ० वे० ५, ७, ३१, २।

Digitized by Google

दर्शयति स्वयं कृत्स्नं जगद्दतीत्य वर्त्तत इत्यर्थः [ऋगन्तरञ्च दर्शयति—"यदन्यया स्फिग्या क्षामस्याः"—इति]। अपिच "दानः" अवखण्डयिता [दान अवखण्डने (भ्वा०प०), पचाद्यच्। (३,१,१३४) सच "अस्य" इममिन्द्रं "न रोषति" न हिनस्ति [रुष हिंसायाम् (भ्वा०प०) इन्द्रं हिंसितुं कश्चिदपि शक्तो नास्तीत्यर्थः। यद्वा, हे यजमान! 'दानः' हविषां दाता त्वम् 'अस्य' इन्द्रस्य 'न रोषति' रोषं न जनयतीत्यर्थः]। उत्तरोऽर्द्धर्चः प्रत्यक्षकृतः—"शारघेण" सरघा मधुमक्षिका, तत्सम्बन्धिना "मध्वा" मधुना लुप्तोपमानमेतत् मधुनेव रसवता क्षीरादिना अपण-द्रव्येण सम्पृक्ताः संसृष्टाः संस्कृताः "धेनवः" धेनुवत्-प्रीति-जनकाः अस्मदीयाः सोमाः [यद्वा, धिविः प्रीणनार्थो (भ्वा०प०) 'धेनवः' प्रीणयितार इत्यर्थः। अथवा धेट् पाने (भ्वा० प०)—"धेट इच (उ० ३, ११)"—इत्यौणादिको न-प्रत्ययः सन्नियोग इकारान्तादेशश्च। पातव्याः सोमा इत्यर्थः]। यतएवमतः कारणात् हे इन्द्र! "तूयम्" क्षिप्रम् "एहि" अस्मत्समीपमागच्छ, आगत्य च सोमा यस्मिन्नुत्तरवेदिलक्षणे स्थाने क्रियन्ते तं देशं "द्रव" शीघ्रं गच्छ [द्रु गतौ (भ्वा०प०)—इति धातुः "द्व्यचोऽतस्तिङः (६, ३, १३५)"—इति सांहितिको दीर्घः] तदनन्तरम् अध्वर्युणा दत्तं सोमं "पिब" तेन सोमेन सम्यक् स्वोदरं पूरयेत्यर्थः।

॥ २ ॥ १७

इमाउत्वेति प्रगाथात्मकं द्वितीयं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

२ १ २ २ १ २ ३ १२ ३१
इमाउत्वापुरूवसोगिरोवर्द्धन्तुयाममः।
२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३१ ३१
पावकवर्णाःशुचयोविपश्चितोभिस्तोमैरनूषत ॥ १* ॥

हे "पुरूवसो" बहुधनेन्द्र ! "मम" मदीयाः "इमाः" "गिरः" मन्त्ररूपा वाचः "त्वा" त्वां "वर्द्धन्तु" वर्द्धयन्तु । तथा "पावकवर्णाः" अग्नि-समान-तेजस्काः अतएव "शुचयः" शुद्धाः "विपश्चितः" विद्वांसः उद्गातारश्च "स्तोमैः" स्तोत्रैः बहिष्पवमानादिभिः "अभ्यनूषत" त्वामभिष्टुवन्ति [णु स्तुतौ कुटादिः(प०)॥१॥

अथ द्वितीया ।

३ २ ३ १ २ १ २ ३ १ २ ३ १ २
अयꣳसहस्रमृषिभिःसहस्कृतःसमुद्रइवपप्रथे ।
३ १२ ३१ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
सत्यःसोअस्यमहिमागृणेशवोयज्ञेषुविप्रराज्ये ॥ २† ॥ १८

"अयम्" इन्द्रः "सहस्र" सहस्र-सङ्ख्याकैः ऋषिभिः अतीन्द्रियार्थ-दर्शिभिः स्तोतृभिः"सहस्कृतः" सहसा बलेन युक्तः कृतः [स्तुत्या हि देवताया बलं वर्द्धते; अथ एवं स्तुतः सन्]"समुद्रइव", उदधिरिव "पप्रथे" प्रथितो विस्तीर्णो बभूव । "अस्य" चेन्द्रस्य

---

* ऋ० आ० ३, २, १, ८ (१आ० ५।१०४०)=ऋ० वे० ५, ७, २१, ३ ।

† ऋ० वे० ५, ७, २१, ४ ।

Digitized by Google

"सत्यः" अवितथः "सः" प्रसिद्धः "महिमा" महत्वं "शवः" बलं "यज्ञेषु" यागेषु "विप्रराज्ये" [राज्ञः कर्म्म राज्यम्] विप्राणां स्तोतॄणां राज्ये स्तुत-यज्ञ-सत्रे * "गृणे" स्तूयते ॥ २ ॥ १८

॥ श्यैतम् ॥ इमाउत्वापुरू। वसा३ ४ औहोवा। गायिरोवर्द्ध। तुयाममा२३४। ओ६हा। पावकवर्णाः। शूचार२३याः। विपा२ः। चार२३४यिताः। अभिस्तोमा यिरा३नू। इम्मायि। षा२ता२३४औहोवा॥(१) अभिस्तोमैरनू। षता३४औहोवा। आभिस्तोमैः। अनू षता२३४। ओ६हा। अय९ सहस्रम्। आर्षा२ ३यि भायिः। सहा२ः। का२३४र्त्ताः। समुद्राइवा३पा। इम्मायि। प्रा२था२३४औहोवा॥(२) समुद्रइवप। प्र था३४औहोवा। सामुद्रइ। वपाप्रथा२३४यि। ओ६हा। सत्यःसोअस्य। माहा२३यिमा। गृणा२यि। शा

---

* 'विप्रराज्ये—ब्राह्मणाध्यक्ष-भूते राज्ये'—इति वि०।

Digitized by Google

५ १ १र १ २ १ ॒ २
२३४वाः। यज्ञेषुवायिप्रा३रा। ऊम्मायि। जा२या२३

५र र ३ ५
४औहोवा। वा२३४द्ध(३)॥ १० *॥ [१]

१ र ५ ४र ५ र ४ ५
॥ नौधसम्॥ आ२३४यि। माउत्वापुरू। वासा

२ १र २ १ २ २ १ १ १
उ। गिरोवर्द्धा। तृ३यामा३मा। पा२३वा। काव

१र १ २ १ १ २ ५ १ २
र्णाः। पुरुच। यो। वायिपञ्चा२३४यिताः। आ२३भायि।

१ र२ १ ५ ३ ५ १ र
स्तोमैरनो२३४वा। षा२३४ता॥(१) आ२३४। भिस्तो

५र र ४ ५ २ १ र २ १२ २
मैरनू। षाता। अभिस्तोमायिः। आ३नूषा ३ ता।

१ २ १ २ १ २ १ २ ३
आ२३याम्। साहसम्। ऋषि। भायिः। साद्धस्का

५ १ २ १ २१ ५ ३ ५
२३४र्त्ताः। सा२३म्। द्रा३वपो२३४वा। प्रा२३४थे॥(२)

१ ५ ४ ४ २ १ २
सा२३४म्। उद्र३वप। प्राथायि। समुद्रायि। वा

१ २ २ १ २ १ २ १२ १
३पाप्रा३थायि। सा२३त्याः। सोमस्य। मद्धि। मा

* ऊ० गा० ११प्र० १अ० १०सा०।

Digitized by Google

२ २ ५ १ २ १ २१
गार्योयिम्रा२३४वाः । या२३ म्रायि । धूविप्रो २ ३ ४

५ २ ५
वा । जी२३४ये(३) ॥ ५ * ॥ [२] १८

अथ यस्यायमिति प्रगाथात्मकं तृतीयं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

२ ३ २उ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ १
यस्यायंविश्वआर्योदासःशेवधिपाअरिः ।

३ १ २ ३ २३ १ २ १ २१ ३ १२ २२ ३ २
तिरश्चिदर्येरुशमेपवीरवितुभ्येत्सोअज्यतेरयिः ॥ १† ॥

"यस्य" यज्ञस्य "अयं" "विश्वः" सर्वो लोकः "आर्यः" प्रभुरपि "शेवधिपाः" निधि-पालकः ["विद्या ह वै ब्राह्मणमाजगाम गोपाय मा शेवधिष्टेऽहमस्मि"—इति (ऋ०वे०६,२,२२,४) मन्त्रान्तरे पठितत्वात्] "दासः" भृत्यइव "अरिः" भवति स यज्ञः "अर्ये" स्वामिनि "रुशमे" नियन्तरि "पवीरवि" सरस्वत्याः पितरि ["पावीरवी कन्या चित्रायुः सरस्वती"‡—इत्युक्तम्] "तिरश्चित्" तिरोभूतोऽपि "तुभ्येत्" हे इन्द्र ! तुभ्यमेव "रयिः" हविर्लक्षणं धनमुद्दिश्य "अज्यते" प्राप्तो भवति [अयमभिप्रायः—विप्र-क्षत्रादिकः सर्वो लोकः बृहस्पतिः, सच राजसूयादि-रूपस्य यज्ञस्य भृत्या वर्त्तते, स तादृशो यज्ञो मन्त्र-रूपायाः सरस्वत्याः

* ऊ० गा० १८प्र० २ख० ५सा० ।   † ऋ० वे० ६, ४, १९, ४ ।

‡ निरुक्त-दैवतकाण्डीय-नवमममं खण्ड "पविः शल्योभवतीत्यादिकं द्रष्टव्यम् ।

Digitized by Google

पितृ-स्थानीये परमेश्वर-स्वरूपे गूढोऽपि सन् हे इन्द्र ! त्वदर्थमेवं हविर्दातुं प्रकटीभवति तथाविधस्तव महिमेति] ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

२ १ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २

तुरण्यवोमधुमन्तङ्घृतश्चुतंविप्रासोअर्कमानृचुः ।

२ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २

अस्मेरयिःपप्रथेवृष्ण्यꣳशवोस्मेस्वानासइन्दवः ॥ २* ॥ १९

"तुरण्यवः" यागादि-कर्मसु त्वरण-शीलाः† "विप्रासः" मेधाविन ऋत्विजः "मधुमन्तं" मधु-क्षीराद्याहुति-युक्तम्, [घृतमाज्यं श्चोतते क्षरति यस्मिन्नाहुति-द्वारेणेति] "घृतश्चुतम्‡", "अर्कम्¶" अर्च्चनीयमिन्द्रम् "आनृचुः" पूजयन्ति§ । किमर्थम्? इत्युच्यते—"अस्मे" अस्मभ्यं "रयिः" हविर्लक्षणं धनं "पप्रथे" प्रख्यातं भवतु । तथा "वृष्ण्यं" वर्षण-शीलं सोम-निबन्धनं "शवः" बलमपि प्रथताम् । तथा "अस्मे" अस्मासु "स्वानासः" सुवानाः अभिषुताः "इन्दवः" सोमाः प्रख्याता भवन्तु । एवं फलं कामयमानाः ऋत्विजः इन्द्रं पूजयन्तीत्यर्थः ॥ २ ॥ १९

---

* ऋ० वे० ६, ४, १९, ५ ।

† 'तुरण्यवः—वेगवन्तः'—इति वि० ।

‡ 'घृतश्चुतं—घृतमिश्रम्, उदकमिश्र-सोमम्'—इति वि० ।

¶ 'अर्कं'—द्रोणकलशम्'—इति वि० ।

§ 'आनृचुः—नीतवन्तः'—इति वि० ।

Digitized by Google

५ र १ ० ४ ५र ४ ५ २र १ २र १
॥ कालेयम् ॥ यस्यायाइविश्वाअर्य्याः । दासाःशेवा ।
१ ३र २ १ २ २ २ १ ३ ४र ५र
धिपाअरार३यिः । तिरश्चिदा३ । ये२३४ । रुशमेपवी ।
२ २ १ ३ २ २ ५ ४
रा३वायि । तुभ्यं त्समौ । वा३४३औ३४वा । ज्यते५र
५ र २ ४ ५ ४र ५ २ १र २र १
यायिः ॥(१) तुभ्यं त्सो३अज्यतेरयायिः । तुभ्यं त्सोआ ।
१ ३र २ १ २ २ २ १ ३ ४
ज्यतेरया२३यिः । तुरण्यवो३ । मा२३४ । धुमन्तक्षु
५ २ २ १ ३ २ २ ५ ४
त । स्तू३ताम् । विप्रासऔ । वा३४३औ३४वा । कमा
५ र २ ४ ५ ४र ५ २ १र २र १
५नृचुः ॥(२) विप्रासो३अकमानृचुः । विप्रासोआ ।
१ ३र २ १ २ ३र २ १ ३ ४र
कमानृचू२३: । अस्मे रया३यिः । पा२३४ । प्रथेत्रृष्णि
५ २ २ १ ३र २ २ ५
यम् । शा३वाः । अस्मे स्वानी । वा३ ४ ३औ३ ४वा ।
४ ४
सआ५यिन्दवाः । हो५इ । डा(३) ॥ ११ * ॥ [१] १९

* ऊ० गा० १२प्र० १ख० ११गा० ।

Digitized by Google

अथ गोमन्नइन्दो इति ऋचात्मकं चतुर्थं सूक्तम,

तत्र प्रथमा।

१ २ ३ १ २ ३ १ २
गोमन्नइन्दोअश्ववत्सुतःसुदक्षधनिव।
१ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २
शुचिञ्चवर्णमधिगोषुधारय॥ १ *॥

हे "सुदक्ष" हे सुबल! हे "इन्दो" सोम! "सुतः" अभिषुतस्त्वं "नः" अस्माकं "गोमत्" यज्ञ-साधन-गो-युक्तम् "अश्ववत्" अश्वयुक्तं धनं "धनिव" धन्व [वर्ण-विकारोऽत्र] गमय [धवि-गत्यर्थः (प०)भूवादिः] ततोऽहं "शुचिं" पूतं दीप्यमानं "वर्णं" रसं "च" "गोषु" गव्येषु क्षीरादिषु "अधि धारय" अधिमिश्रयामीत्यर्थः॥ १॥

अथ द्वितीया।

१ २ ३ १ २ ३ १ २
सनोहरीणाम्पतइन्दोदेवप्सरस्तमः।
१ २ ३ १ ३ १ २ ३ १ २
सखेवसख्येनर्योरुचेभव॥ २ †॥

हे "हरीणाम्पते" अस्मदीयानां हरित-वर्णानां पशूनां स्वामिन्! हे "इन्दो" सोम! "देव!" "प्सरस्तमः" अतिशयेन दीप्त-रूपोपेतः "नर्य्यः" कर्म-नेतृभ्य ऋत्विग्भ्यः हितः "सः" त्वं

* छ० आ० ६,२,३,९ (२भा० ११८पृ०)=ऋ० वे० ७, ५, ८, ४।

† ऋ० वे० ७, ५, ८, ५।

Digitized by Google

"नः" अस्माकं "रुचे भव" दीप्तिकरो भव। कइव? "सखेव" यथा सखा "सख्ये" मित्राय दीप्तिं करोति, तद्वत् ॥ २ ॥

अथ तृतीया।

१ २ ३ २ ३ १ २र ३र ३ १ २ ३ १ २
सनेमित्वमस्मदा अदेवङ्कञ्चिदत्रिणम्।
३ १ १ २ ३ २ ३ १ ३ १ २३२
साह्वा इन्दोपरिबाधोअपद्वयुम् ॥ ३ * ॥ २०

हे सोम! "त्वं" "सनेमि" पुराणं सख्यम् "अस्मद्" अस्मासु "आ" कुरु। अपिच "अदेवम्" अदेवन-शीलं† "कञ्चिद्" अपि "अत्रिणम्" अदन-शीलं राक्षसम् अस्मत्तः "अप" गमय। किञ्च हे "इन्दो" सोम! साह्वान्" शत्रून् अभिभवन् "बाधः" बाधमानान् "परि" जहि। तथा "द्वयुं" द्वयवन्तं सत्यानृत-युक्तं बाह्याभ्यन्तरमय-द्वयोपेतं वा राक्षसमस्मत्तोऽपगमय ॥३॥२१

१र २ १ ३ १
॥ प्रथम् ॥ गोमन्ना २यिन्दो। अश्ववोवा। सुतः
३ १ १ २ ३ १ २ १ २ १ ३ १ २र
सुदा। क्षधनिवा। शुचिञ्चवर्णमधिगोषु। धार ३।
२ १र १ २ २ २
रयाउवा। शुधिया २ ॥(१) सनोहरा २यिणाम्। पतो
२ १र ३र १ ३ ३ २ १ २ ३ १ ३र १ ३ १र
वा। इन्दोदेवा। प्सरस्तमाः। सखेवसख्येनरियोरु।

* ऋ० वे० ७, ५. ८, ६।

† 'अदेवं—देवानां भक्तो न भवति असावदेवः तम् अदेवम्'—इति वि०।

Digitized by Google

२ १र १ र
चा २ ३ यि । भवाउवा । प्रूधिया२ ॥(२) सनेमिछ२

१ २र १र ११ १ १ २ १ २र
वम् । अस्मदोवा । आदेवङ्काम् । चिदत्रिणाम् । सा

१र २र १ ११र १र १ २ १र
ह्वाꣳइन्द्रोपरिबाधोअ । पा२३ । दयाउवा । प्रूधिया

१ १ १
२ । ए२३द्भिया३४३ । ओ२३४५ई । डा(१) ॥ १४ * ॥[१]

२र र १ १ १
॥ चैतम् ॥ गोमन्नइन्द्रोअश्वावात् । सुतःसुदक्षध

२ १ ५ १ २
निवा । प्रुचिञ्चवर्णमा३धायिगो२३४ह्वायि । पू२धा२३

५र र २ १ १ १ १ १ १ २ र र र १
४औहोवा । ए ३ । रया२३४५ ॥(१) सनोहरीणाम्पा

२ १ र र २ र २ १
तायि । इन्द्रोदेवप्सरस्तमाः । सखेवसख्ये ना३राययो

५ १ २ ५र र २ १ २ १ १
२३४ह्वायि । रू२चा२ ३ ४ औहोवा । ए ३ । भवा २ ३

१ १ २ र १ २ १र र
४५ ॥(२) सनेमितुवमास्मात् । आदेवङ्कञ्चिदत्रिणाम् ।

२र र र १ ५ १ २ ५र र
साह्वाꣳइन्द्रोपरी३बाधो२३४ह्वायि । आ२या२३४औहो

२ १ २ १ १ १ १
वा । ए३ । दयू२३४५म(३) ॥ २ † ॥ [२]

---

*ऊ० गा० १२प्र० १ख० ४सा० । † ऊ० गा० १७प्र० १ख० १सा० ।

Digitized by Google

२र१२ ४५र २२ ५
॥ पौष्कलम् ॥ गोमन्ना३इन्दो । आश्वा२३४वात् ।
२१ २१ २ २ ५ २१ २१ ०
सुतःसुदा । त्वाधाय्या२३४यिवा । शुचायिम्ववा । णामा
२ २र १२११११ २१र२ ५र
२धा२३४५यिगो६५६ । पुधारया२३४५ ॥(१) सनोहा३री ।
२ २ ५ २१र२र१ २२ ५
णाम्या२३४तायि । इन्दोदेवा । प्सारस्ता २ ३ ४ माः ।
२१ ० २ २र१२
सखायिवसा । खियार२यिना२३४५र्यो६५६ः । रुचेभवा
१११२ २१र२ ५ २ २ ५ २र१र२
२३४५ ॥(२) सनेमीश्तु । वामा२३४स्मात् । आदेव
१ १२ ५ २र१ ०
काम् । चायिद्वा२३४यिणाम् । साह्वा०इन्दो । परा
२ २ १२११११
२यिवा२३४५धा६५६ः । अपद्वय२३४५म्(३)॥६*॥[३]२०

अथाञ्जत इति पञ्चमं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

३२ ३क२र ३१२ ३१२ ३२ ३क २र
अञ्जतेव्यञ्जतेसमञ्जतेक्रतुꣳरिहन्तिमध्वाभ्यञ्जते ।
१२ ३ २३१२ ३१२
सिन्धोरुच्छ्वासेपतयन्तमुक्षणꣳ
३ २ ३ २३ १२
हिरण्यपावाःपशुमप्सुगृभ्णते ॥ १ † ॥

* ऊ० गा० १८प्र० २ख० ६गा० ।

† ऋ० चा० ६, २, २, ११ (१मा० १९७पृ०) = ऋ० वे० ७, ३, २०, ३ ।

Digitized by Google

सोऽयमृत्विजः "अञ्जते" गोभिः, तथा "व्यञ्जते" विविध-मञ्जन्ति, "समञ्जते" सम्यगञ्जन्ति [स्तुत्यर्थत्वादपुनरुक्तिः]। तथा "क्रतुं" बल-कर्त्तारं "रिहन्ति" लिहन्त्यास्वादयन्ति देवाः। तथा पुनः "मध्वा" मधुना गव्येन "अभ्यञ्जते" तमेव सोमं "सिन्धोः" उदकस्य रसस्याधारभूते "उच्छ्वासे" उच्छ्रिते देशे "पतयन्तं" गच्छन्तं [पत्लृगतौ (भ्वा० प०)—इत्यस्मात् स्वार्थिके णिचि वृद्ध्यभावश्छान्दसः] "उक्षणं" सेक्तारं "हिरण्यपावाः" हिरण्येन पुनन्तः "पशुं" द्रष्टारं ["पशुः पश्यतेः"—इति (निरु० नै० ३, १६) यास्केनोक्तत्वात्] "अप्सु" वसतीवरीषु "गृभ्णते" गृह्णन्ति ॥ १ ॥

अथ द्वितीया।

३ २ ३१२ ३१र २र
विपश्चितेपवमानायगायतमहीनधारात्यन्धोअर्षति।

२ ३२३ १ २र ३२३
अहिर्नजूर्णामतिसर्पतित्वच

१ २ १र २र ३२३१२
मत्योनक्रीडन्नसरद्वृषाहरिः॥ २ *॥

"विपश्चिते" मेधाविने "पवमानाय" पूयमानाय "गायत" स्तुतिं कुरुत। सच "विपश्चित्" सोमः "मही न धारा" महती वर्ष-धारेव "अन्धः" अन्नं रसात्मकम् "अभ्यर्षति" "अहिर्न"

* ऋ० वे० ७, १, १०, ४।

† 'विपश्चिते—विप्रगाह्वे'—इति वि०।

Digitized by Google

अहिरिव "जूर्णां" जीर्णां त्वचम् "अति सर्पति" अतिमुञ्चति धारा दशापवित्रात् अभिषवादि-कर्म्मणा त्वचं विमुञ्चतीत्यर्थः। "अत्यः न" अश्व इव "क्रीड़न्" क्रीड़मानः "असरत्" सरति द्रोण-कलशं गच्छति। "वृषा" वर्षकः कामानां "हरिः" हरित-वर्णो रसः ॥ २ ॥

अथ तृतीया।

२ १र २र ३ २ ३ २ ३ १ २३१२
अग्रेगोराजाप्यस्तविष्यतेविमानोअह्नांभुवनेष्वर्पितः।
१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १
हरिर्घृतस्नुःसुदृशीकोअर्णवो
३ १ २ ३ १२क २र
ज्योतीरथःपवतेरायओक्यः॥ ३ * ॥ २१

"अग्रेगः" अग्रे गन्ता† "राजा" राजमानः "आप्यः" सुसंस्कृतः सोमः "तविष्यते" स्तूयते यः "अह्ना" दिनानां "विमानः" निर्म्माता चन्द्रकला-ह्रास-वृद्ध्यधीनत्वादहर्व्यवहारस्य निर्म्माता "भुवनेषु" उदकेषु वसतीवरी-सम्बन्धिषु "अर्पितः" स्थापितः सः "राजा" "तविष्यते"। किञ्च "हरिः" हरित-वर्णः "घृतस्नुः" प्रस्नुतोदकः "सुदृशीकः" शोभन-दर्शनः "अर्णवः"

---

* ऋ० वे० ७, ३, १०, ५ ।

† 'अग्रेगः— अग्रे देवानां गच्छति'—इति वि० ।

Digitized by Google

उदकवान् [अर्णइत्युदकं नाम (निघ० १,१२,१) ["ज्योतीरथः" ज्योतिर्मय-रथः "रायः" धनस्य प्रापयिता "ओक्यः"["ओकइति निवास-नाम" (निरु० नै० ३, ३) तस्य हितः ॥ ३ ॥ २१

२ १ २
॥ कावम् ॥ अञ्जोवा । तायिवियञ्जतायि । सम

१ १ २ १
ञ्जतायि । क्रतु॒रिद्वन्तिमधुवा । भियञ्जाता२यि ।

१ २ २ २ २ १ १ २ ४
सिन्धोरुच्छासेपतया । तमुत्ताणा२३म् । द्दायिरा३ण्या

५ १२ १ १ २ ४
पा । वाःपश्रूमा२३ । शूगा३भ्णा५ता६५६यि ॥(१)

२ १ २ २ २२ १ १२ २
विपोवा । चितेपवमाना । यगायाता२ । मद्दीनधा

२ १२ १ १ २२
राञ्चतिया । धोअर्षाता२यि । अच्छिर्न्नजूर्णामतिसा ।

२ १ १ २ ४ ५ २ १ १ २
पतित्वाचा२३म् । आत्यो३नाक्री । डन्नसारा२३त् । वार्षा

४ २ १ २ २ २
३द्दा५रा६५६यिः ॥(२) अग्नोवा । गोराजाअपियाः ।

२ १ १२ २ २ २ १
तविष्याता२यि । विमानोअह्नांभुवनायि । घ्रुवय्यायिता

१ १२ १ १
२ः । द्दरिघृ॒तःस्नुःसुद्दशायि । कोअर्णावा२३ः । ज्यो

१ ४ ५ २ १ १ २ ४
तौ ३ राया:। यवतायिरा २ ३। याश्मो ३ वा ५ या

ई५६:(३) ॥ १७* ॥ [१] २१

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्रन्थस्य षोड़शस्याध्यायस्य
चतुर्थः खण्डः॥ ४ ॥

वेदार्थस्य प्रकाशेन तमो हार्दं निवारयन्।
पुमर्थांश्चतुरो देयाद् विद्यातीर्थ-महेश्वरः॥ १६ ॥

॥ इति सप्तमः प्रपाठकः† ॥

इति श्रीमद्राजाधिराज-परमेश्वर-वैदिकमार्ग-प्रवर्त्तक-
श्रीवीर-बुक्क-भूपाल-साम्राज्य-धुरन्धरेण सायणा-
चार्य्येण विरचिते माधवीये सामवेदार्थप्रकाशे
उत्तराग्रन्थे षोड़शोऽध्यायः॥ १६ ॥

———ooo@ooo———

---

* ऊ० गा० १२प्र० १घ० १७गा०।

† 'इति सप्तमः प्रपाठकः'—इति वि० मूलादि-सर्व-पुस्तकेषु।

Digitized by Google

यस्य निश्वसितं वेदा यो वेदेभ्योऽखिलं जगत्।
निर्ममे तमहं वन्दे विद्यातीर्थं-महेश्वरम्॥ १७॥

॥ अथ सप्तदशोऽध्याय आरभ्यते ॥

तत्र,

प्रथमे खण्डे—

विश्वेभिरग्न इत्येतत् तृचं प्रथमं सूक्तं,

तत्र प्रथमा।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ २ १ २

विश्वेभिरग्ने अग्निभिरिमं यज्ञमिदं वचः।

१ २

चनो धाः सहसो यहो॥ १ *॥

हे "सहसो यहो" बलस्य पुत्र! देवताकृप! "अग्ने!" "विश्वेभिः" अग्निभिः सर्वैराहवनीयादिभिर्युक्तः त्वम् "इमम्" अस्मदीयं "यज्ञम्" "इदम्" अस्मदीयं "वचः" स्तोमञ्च सेवमानः "चनः" अन्नं "धाः" अस्मभ्यं धेहि॥ १॥

अथ द्वितीया।

२ ३ १२ ३२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २

यच्चिद्धि शश्वता तना देवं देवं यजामहे।

१२ १२ ३ १

त्वे इद्धूयते हविः॥ २ †॥

---

* ऋ० वे० १, १, ११, ५। † ऋ० वे० १, १, ११, १।

Digitized by Google

"देवं देवम्" अन्यमन्यं वरुणेन्द्रादिरूपं नानाविधं देवताविषयं "यजामहे" तत्रापि तत् "हविः" सर्वं "त्वे इत्" त्वय्येव* हूयते अन्य-देवतान्तर-विषयोगोऽपि त्वदीयैव सेवेत्यर्थः। [तना—तनु विस्तारे (तना० प०), "क्विप् च (३, २, ७६)"—इति क्विप्, यद्वा पचाद्यच्, "सुपां सुलुगिति (७, १, ३९) तृतीयाया आकारः। देवंदेवं—"नित्यवीप्सयोः (८, १, ४)"—इति द्विर्भावः, "तस्य परमाम्रेडितम् (८, १, २)"—इति उत्तरस्याम्रेडितसञ्ज्ञायाम् "अनुदात्तञ्च (८, १, ३)"—इति सर्वानुदात्तत्वम्। यजामहे—"निपातैर्यद्-यदि-हन्त (८, १, ३०)"—इति निघात-प्रतिषेधः। त्वे—युष्मच्छब्दात्सप्तम्येकवचनस्य "सुपां सुलुगिति (७, १, ३९) शे-आदेशः, "त्वमावेकवचने (७, २, ९७)"—इति मपर्य्यन्तस्य त्वादेशः, शेषलोपे "अतो गुणे (६, १, ९७)"—इति पररूपत्वम्, "शे (१, १, १३)"—इति प्रगृह्य-सञ्ज्ञायां "प्लुत-प्रगृह्या अचि (६, १, १२५)"—इति प्रकृतिभावः। हूयते—"अकृत्सार्वधातुकयोः (७, ४, २५)"—इति दीर्घः॥ २॥

अथ तृतीया।

३ १ २ ३ २ ३१ २ ३१र २र
प्रियोनोअस्तुविश्पतिर्होतामन्द्रोवरेण्यः।

२ ३ १ २ ३१ २ ३ २
प्रियाःस्वग्नयोवयम्॥ ३ †॥ १

---

* 'त्वे इत्—त्वे त्वाम्। इत् इति पदपूरणः'—इति वि०।

† ऋ० वे० १, १, २६, ७।

"विश्पतिः" विशां प्रजानां पालकः ["पत्यावैश्वर्ये (६, २, १८)"—इति पूर्वपद-प्रकृतिस्वरे प्राप्ते "परादिश्छन्दसि बहुलम् (६, २, १९९)"—इत्युत्तरपदाद्युदात्तत्वम्] "होता" होम-निष्पादकः "मन्द्रः" हृष्टः* "वरेण्यः" वरणीयः [वृञ एण्यः (उ० ३, ९८) वृषादित्वादाद्युदात्तत्वम्] एवं विशिष्टोऽग्निः "नः" अस्माकं "प्रियः" "अस्तु" भवतु। "वयम्" अपि "स्वग्नयः" शोभनाग्नि-युक्ताः [बहुव्रीहौ "नञ्सुभ्याम् (६, २, १७२)"—इति उत्तरपदान्तोदात्तत्वम्] एवम्भूताः सतस्तव प्रिया भूयास्म इति शेषः॥ ३ ॥ १

अथेन्द्रं वइति त्र्यचं द्वितीयं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३

इन्द्रं वो विश्वतस्परि हवामहे जनेभ्यः।

३ १ २ ३ १ २

अस्माकमस्तु केवलः॥ १ † ॥

हे ऋत्विग्यजमानाः "विश्वतः" सर्वेभ्यः जनेभ्यः "परि" उपरि अवस्थितः "इन्द्रं" "वः" युष्मदर्थं ‡ "हवामहे" आह्वयामः। अतः स इन्द्रः "अस्माकं" "केवलः" साधारणः "अस्तु" इतरेभ्योऽप्यधिकमनुग्रहमस्मासु करोत्वित्यर्थः [इन्द्रं—रन् प्रत्ययान्तः (उ० २, २८), नित्त्वादाद्युदात्तः (६, १, १९७) ॥ १ ॥

* 'मन्द्रः—हृष्टः'—इति वि०।

† ऋ० वे० १, १, १४, ४।

‡ 'वः—बहुवचनमिदमेकवचनस्य स्थाने द्रष्टव्यम्, त्वां त्वाम्'—इति वि०।

Digitized by Google

अथ द्वितीया ।

१२ २ १ १ १२ १२ १ १२
सनो वृषन्नमुं चरुंसत्रादावन्नपावृधि ।
२ २ १ १ १
अस्मभ्यमप्रतिष्कुतः ॥ २ * ॥

हे "सत्रादावन्" अस्मदभीष्ट-फलानां सर्वेषां सह प्रदातः ! ["आतो मनिन् क्वनिब्वनिपश्च (३, २, ७४)"—इति वनिप्, "आमन्त्रितस्य च (६, १, १९८)"—इत्याद्युदात्तत्वम्, पादादित्वाच्च निघातः (८, १, १८)] अतः कारणात् श्रौत्रादि-निष्पत्त्यर्थं हे "वृषन्" वृष्टि-प्रदेन्द्र ! [आमन्त्रित-निघातः (८, १, १९)] "नः" अस्मदर्थम् "अमुं" "दृश्यमानं "चरुं" मेघं [चरतीति चरुः† "भृ-मृशीत्यादिना (उ० १, ७) उ-प्रत्ययः, प्रत्यय-स्वरेणान्तोदात्तः] "अपावृधि" उद्घाटय [वृञ् वरणे (स्वा० उ०), लोटः सिप्, तस्य "सेर्ह्यपिच्च (३, ४, ८७)"—इति हि, "स्वादिभ्यः श्नुः (३, १, ७३)", तस्य "बहुलंछन्दसि (२, ४, ७३)"—इति लुक् "श्रु-शृ-णु-पॄ-कृ-वृभ्यश्छन्दसि (६, ४, १०२)"—इति हेर्धिरादेशः, तस्य ङित्त्वात् पूर्वस्य गुणाभावः, निघातश्च, उद्घाटयेत्यर्थः] तथैव "अस्मभ्यम्" अस्मच्छब्दात् "भ्यसोभ्यम् (७, १, ३०)"—इति भ्यमादेशः, "शेषे-(७,२,९०)"—इति तदो लोपः, "बहुवचने झल्येत् (७,३,१०३)" —इत्येत्वं न भवति "अङ्गवृत्ते: पुनर्वृत्तावविधिर्निष्ठितस्य"—

* ऋ० वे० ८. १, १७, १ ।

† "चरुर्मेघो भवति चरतेर्वा समुच्चरन्त्यस्मादापः"—इति निरु० नै० ६, ११ ।

इत्युक्तम्। प्रातिपदिक-स्वरेण च अन्त्यकार उदात्तः। "अयोऽश्यम् (७,१,१०)"—इत्यश्यमादेश-पक्षे "शेषे लोपः (७,२,९०)"—इति मपर्यन्त-शेषस्यादशब्दस्य लोपः, तदा उदात्त-निवृत्तिस्वरेण अश्यमम आदेरकारस्य उदात्तत्वम्] अस्मदर्थम् "अप्रतिष्कुतः" प्रतिशब्द-रहितः केनचिदप्रतिशब्दितः [कुङ् शब्दे (भ्वा०आ०) "निष्ठा (३, २, १०२)"—इति कर्म्मणि क्त-प्रत्ययः, प्रतेः प्राक् प्रयोगः, पारस्करादेराकृतिगणत्वात् (६, १, १५७) सुडागमः, सुषामादेराकृतिगणत्वात् (८, ३, ९८) षत्वम्, नञ्-समासे अव्यय-पूर्वपद-प्रकृतिस्वरत्वम् (८, २, २), यद्यदस्माभिर्याच्यते तत्र सर्वत्र नेति प्रतिशब्दं नोच्चारयति अतोऽस्मद्विषये कदाचिदप्यस्खलिताः। एतदेवाभिप्रेत्य यास्कआह—"अप्रतिष्कुतो अप्रतिस्खलितो वा (निरु० नै० ६, १६)"—इति] ॥ २ ॥

अथ तृतीया।

१ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
वृषायूथेववꣳसगःकृष्टीरियर्त्त्योजसा।
१ २ ३ १ २
ईशानोअप्रतिष्कुतः ॥ ३ * ॥ २

"वृषा" कामानां वर्षिता इन्द्रः "ओजसा" स्वकीयेन बलेनानुगृह्णातु "कृष्टीः" मनुष्यान् † "इयर्त्ति" प्राप्नोति‡। कीदृशइन्द्रः? "ईशानः" समर्थः "अप्रतिष्कुतः" प्रतिशब्द-

---

* ऋ० वे० १, १, १४, ३।

† 'कृष्टिः—कारयिता द्विजः'—इति वि०।

‡ 'इयर्त्ति—आगच्छति'—इति वि०।

रंहितः याच्यमानं न परिहरतीत्यर्थः । इन्द्रस्य दृष्टान्तः— "वंसगः" वननीय गतिर्वृषभः "यूथेव" गो-यूथानि यथा प्राप्नोति तद्वत् [यूथाइव—युवन्ति मिश्रीभवन्तीति यूथानि, यु मिश्रणामिश्रणयोः (अदा० प०), "तिथ-पृष्ठ-गूथ-यूथ-प्रोथाः (उ०२,१२)"—इति थ-प्रत्ययान्तो निपातितः, निपातनाद्दीर्घत्वम्, प्रत्ययस्वरेण अकारउदात्तः (३, १, ३), "शेश्छन्दसि बहुलम् (६,१,७०)"—इति शे-लुक्, "इवेन विभक्त्यलोपः पूर्वपद-प्रकृतिस्वरत्वं च वक्तव्यम् (२,४,७१वा०)"—इति समासेऽपि स एव स्वरः ॥ ३ ॥ २

त्वन्नश्चित्रइति प्रगाथात्मकं तृतीयं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

१ २ ३ १ २ ३ २उ ३ १ २
त्वन्नश्चित्रऊत्यावसोराधाᳬसिचोदय ।

३ १ २ ३ १र २र ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १र २र
अस्यरायस्त्वमग्नेरथीरसिविदागाधन्तुचेतुनः ॥ १ * ॥

हे "वसो" वासकाग्ने ! "चित्रः" दर्शनीयस्त्वम् "ऊत्या" रक्षया सह "राधांसि" धनानि "नः" अस्मभ्यं "चोदय" प्रेरय "अस्य" लोके परिदृश्यमानस्य "रायः" धनस्य त्वं "रथीः असि" रंहिता नेता भवसि अतः कारणात् अस्मभ्यं धनानि प्रेरयेत्यर्थः । अपिच "नः" अस्माकं "तुचे" [अपत्य-नामैतत् निघ० २, २, १) अपत्याय अपतन-हेतुभूताय पुत्रादये "गाधं" प्रतिष्ठां "तु" क्षिप्रं "विदाः" लम्भय ॥ १ ॥

---

* छ० आ० १, १, ३, ७ (१ भा० १६०पृ०)=ऋ० वे० ४, ८, १, ४ ।

Digitized by Google

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ १ २र ३र १ २ ३ १ २र ३र ३ १ २
पर्षि तोकन्तनयम्पर्तृभिष्ट्वमदब्धैरप्रयुत्वभिः ।
२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
अग्ने हेडाꣳसि दैव्या युयोधिनोदेवानि ह्वराꣳसिच ॥२*॥२

हे "अग्ने !" त्वम् अदब्धैः केनाप्यहिंसितैः "अप्रयुत्वभिः" अपृथगभूतैः [यौतिरत्र पृथग्भावार्थः] सहितैः "पर्तृभिः"† पालन-साधनैः "तोकं" पुत्रं "तनयं" पौत्रं च "पर्षि" पालय "दैव्या" देव-सम्बन्धीनि च "हेडांसि" क्रोधान् "नः" अस्मत्तः "युयोधि" पृथक् कुरु ॥ २ ॥ ३

॥ वारवन्तीयम् ॥ तुवमस्याऔहोवायि । वाजस्या२३४ या । वसोराधाꣳसिचोदायो२३४वायि । अस्यरायस्त्व मग्नेरथीरा३४औहोवा । हुवा२३४वायि । उडुवा२३४ सायि । विदागा । धान्तुचेतू३४ । औहोवा । हुवा २३४वायि । औहो३१२३४ । नाः । एहियाह्हा ॥(१)

---

* ऋ० वे० ३, ८, २, ५ ।

† 'पर्तृभिः—छान्दसो रेफलोपः तृतीयाबहुवचनस्य इं पर्तृभिः'—इति वि० ।

Digitized by Google

१ र २ र र १ १ ३ ५ १ र र
विदागाधाऔहोवाथि। नूचायितू२३४नाः। विदागाध
र १ ५ ५ र २
न्तुचेतूनोर २ ३ ४वाथि। पर्षितोकन्तनयम्पर्तृभिष्टू३ ४।
३र ४र ५ २ १ ५ १ २
औहोवा। पर्षायिता२३४हा। कन्तनयंयर्तृभिष्टू३४।
३र ४र ५ १ २ ५ २ २ ५ २ १
औहोवा। इहा२३४वाथि। उड्वा२३४वाम्। अद
२र १ ७ २ ३र ४र ५ १ २ ५
ब्धैः। आप्रयुत्वा३४। औहोवा। इहा२ ३ ४ हाथि।
३र २ ५र ५ २ र र र
औहो३१२३४। भोः। एहियाइहा॥(२) अदब्धैराऔ
१ १ २ ५ २ र १
होवाथि। प्रायुत्वा२३४भाथिः। अदब्धैरप्रयुत्वाभो२३४
५ १ र र र र र र र ३र ४र ५ २
वाथि। अग्नेदेवाꣳसिदैव्यायुयोधा३४। औहोवा। अ
१ ५ १र र र र २ ३र
ग्नायिवा२३४यिवाथि। डाꣳसिदैव्यायुयोधा ३ ४। औ
४र ५ १ २ ५ २ २ ५ २ १र ५
होवा। इहा२३४वाथि। उड्वा२३४नाः। अदेवा।
१ ७ र २ ३र ४र ५ १ २ ५ ३र
नायिङ्कराꣳसा३४। औहोवा। इहा२३४हाथि। औ
२ ५र ५ ४
हो३१२३४। चा। एहियाइहा। होपुई। डा(३)॥६*॥[१]३

* ज० ग्रा० १२प्र० २ख० ६सा०।

Digitized by Google

अथ किमित्तइति द्वचात्मकं चतुर्थं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा।

१र १र २ १ २ १ २
किमित्तेविष्णोपरिचक्षिनाम*

१र २र ३ १ २ ३ १ २
प्रयद्ववक्षेशिपिविष्टोअस्मि।

१र १र ३ १र २र ३ १उ
मावर्पोअस्मदपगूहएत

३ १ २ ३ २ ३ १ २
द्यदन्यरूपःसमिथेबभूथ॥ १ †॥

[पुरा खलु विष्णुः स्वरूपं परित्यज्य कृत्रिमं रूपान्तरं धारयन् सङ्ग्रामे वसिष्ठस्य साहाय्यं चकार। तं जानन् ऋषिःअनया प्रत्याचष्टे। अत्र निरुक्तम्—"शिपिविष्टो विष्णुरिति विष्णोर्द्वे नामनी भवतः। कुत्सितार्थीयं पूर्वं भवतीत्यौपमन्यवः। * * *॥ किन्ते विष्णोऽप्रख्यातमेतद् भवत्यप्रख्यापनीयं यन्नः प्रब्रूषे शेप इव निर्वेष्टितोऽस्मीत्यप्रतिपन्नरश्मिरपि वा प्रशंसा-नामैवाभिप्रेतं स्यात्। किन्ते विष्णोः प्रख्यातमेतद्भवति प्रख्यापनीयं यदुत प्रब्रूषे शिपिविष्टोऽस्मीति प्रतिपन्न-रश्मिः शिपयोऽत्र रश्मय उच्यन्ते तैराविष्टो भवति। मावर्पो अस्मदपगूह एतत्। वर्प इति रूप नाम वृणोतीति सतः। यदन्यरूपः समिथे सङ्ग्रामे भवसि

---

* "परिचक्ष्यभूत्"—इति ऋ०-पाठः।

† ऋ० वे० ५, ६, १५, ६।

संयत-रश्मिः (निरु० नै० ५, ८)"—इति] तत्र कुत्सितार्थ-पक्षे योजना—हे "विष्णो !" "ते" तव तत् "नाम" "किं" "परिचक्षि" प्रख्याप्यं भवतीति शेषः [किं शब्दः क्षेपे। अप्रख्याप्यमेव तद्भवति] "यत्" नामास्मभ्यं "प्र ववक्षे" प्रब्रूषे "शिपिविष्टो अस्मि"—इति [अन्तर्णीतोपमानमेतत्। शेप इव निर्वेष्टितः तेजसा अनाच्छादितो भवामीति अश्लीलार्थ-वादिनीदं नाम न प्रशस्तमित्यर्थः। यद्वा, परिपूर्व्वो चक्षिर्वर्जनार्थः तन्नाम किं चक्षि परिचक्ष्यं परिवर्जनीयं परित्याज्यं विरुद्धार्थ-प्रतिपादकत्वात् स्वतएव परित्यक्तं हि तत्। शिष्टं समानं पूर्वेण]। अन्यम् उक्त-रूप-विलक्षणं यद् वैष्णवं रूपमस्ति "एतद्" "वर्पः" रूपम् "अस्मत्" अस्माकं "मा अप गूहः" अवगूढ़ं संवृतं मा कुरु [गूहू संवरणे (भ्वा० उ०)] अपितु तदेव रूपं प्रकटयति। वैष्णवस्य रूपस्य गूहने का प्रशक्तिरिति चेत्—"यद्"यस्मात् त्वम् "अन्यरूप इत्" रूपान्तरमेव धारयन् "समिथे" सङ्ग्रामे "बभूथ" अस्माकं सहायो भवसि तस्मात् त्वयेदं गूहनं न कार्य्यमिति ॥ प्रशंसा-पक्षे तु—हे विष्णो ! "ते" तव तत् "नाम" "किं" "परिचक्षि" प्रख्यातं भवति ? न प्रख्यापनीयं स्वतएव प्रख्यातम्, अप्रख्यातम् प्रख्यापनीयम्। किं तन्नाम ? "शिपिविष्टो अस्मि" आविष्टोऽस्मीति यन्नाम "प्रब्रूषे"। यत एवं प्रख्यातरूपस्त्वमतोऽस्माद् कामनाद् वैष्णवं रूपं संवृत्तं मा कार्षीः। इदानीं गूढ़रूपोऽपि "यद्" यस्मात् त्वं गूढ़ोऽपि शायसएवेति अर्थमेव तस्य रूपस्य गूहनं "समिथे" सङ्ग्रामे "अन्यरूपः" कृत्रिम-रूपाद् यदन्यद् वैष्णवं रूपं शौयादि-लक्षणं तादृग्रूप एव "बभूथ" भवति।

Digitized by Google

तस्मात् त्वं गूढ़ोऽपि प्रायस एवेति व्यर्थमेव तस्य रूपस्य गूहनम्। अतो बहु-तेजस्कं यद्वैष्णवं रूपं तदेवास्माकं प्रदर्शयेति तात्पर्य्यार्थः॥ १॥

अथ द्वितीया।

१ १२ ३ १ २ २ २ ३ १
प्रतत्तेअद्यशिपिविष्टहव्यमर्य्यः

२ ३ १ २ ३ २
शंसामिवयुनानिविद्वान्।

१ २ ३ २ ३ १ २ ३
तन्त्वागृणामितवसमतव्यान्

१ २ ३ १२ ३ १२ ३ २
क्षयन्तमस्यरजसःपराके॥ २ *॥

हे "शिपिविष्ट" रश्मिभिराविष्ट! विष्णो! "ते" तव "तत्" प्रसिद्धं विष्णुरिति प्रख्यातं नाम "अर्य्यः" स्वामी स्तुतीनां हविषां वा तथा "वयुनानि" ज्ञातव्यान्यर्थजातानि† "विद्वान्" जानन् यच्च "हव्यम्" आह्वान-योग्यं नाम अहम् "अद्य" इदानीं प्रशंसामि प्रकर्षेण स्तौमि। "तवसं" प्रवृद्धं‡ तं "त्वा" त्वां विष्णुम् "अतव्यान्" अतवीयान्¶ अप्रवृद्धतरोऽहं "गृणामि" स्तौमि। कीदृशम्? "अस्य" "रजसः" लोकस्य "पराके" दूरदेशे क्षयन्तं निवसन्तम्॥ २॥

---

* ऋ० वे० ५, ६, २५, ५।

† 'वयुनानि—नामानि'—इति वि०।

‡ 'तवसं—बलवन्तम्'—इति वि०।

¶ 'अतव्यान्—यः स्थापयितुं न शक्यते सोऽतव्यः'—इति वि०।

अथ तृतीया ।

१ २   ३ १र २र ३ २
वषट्तेविष्णवासआकृणोमि

१ २   ३ २
तन्मेजुषस्वशिपिविष्टहव्यम् ।

१ २   ३ १ २ १ २
वर्द्धन्तुत्वासुष्टुतयोगिरोमे

३ १ २   ३ २ ३ १ २
यूयम्पातस्वस्तिभिःसदानः ॥ ३ * ॥ ४

हे "विष्णो !" "ते" तुभ्यं "आसः" आस्यात् "आ" अभिमुखं "वषट् कृणोमि" वषट्कारेण हविर्याचयामि । हे शिपिविष्ट" शिपयो रश्मयस्तैराविष्ट ! विष्णो ! "तत्" वषट्कृतं "मे" मदीयं "हव्यं" हविः† "जुषस्व" सेवस्व । "सुष्टुतयः" शोभन-स्तुत्यात्मिकाः "गिरः" वाचश्च "त्वा" त्वां "वर्द्धन्तु" वर्द्धयन्तु । हे विष्णो "यूयं" [बहुवचनं पूजार्थम् । यद्वा,] भवदादयो देवाः सर्वे "स्वस्तिभिः" अविनाशिभिः "नः" अस्मान् "सदा" सर्वदा "पात" रक्षत ॥ ३ ॥ ४

५   ३र २   ४र   १
॥ गौरीवितम् ॥ किमित् । तेवाइयि । ष्णोपरिचा ।

१ र   र   र   १ऽ र २
क्षिनामप्रयद्वक्तेशिपिविष्टोअस्मा२३यि । मावर्पाआ ३ १

* ऋ० वे० ५, ६, २४, ७।

† 'हव्यं'—चरु-पुरोडाशादि लक्षणम्'—इति वि० ।

४ र　　　　　　　　१　　२　　　　४र
२३ । अश्पगूश्णतद्या५दन्या । हुपःसमा३१२३यि । ये
५　　४　　५　　　　१　　३र २　　४
बोवा । भू५थो६द्दायि ॥(१) प्रतत् । ते आ३ । यमि
५　　　१　　　　　र　　र
पिवायि । इहव्यमर्थ्यःश्रृसामिवयुनानिऽविद्वा २ ३ न् ।
र　　१　　　　४　　र　　　　　　　१
तान्वागृणा३१२३ । मितवसमतव्यान्तापुयन्ताम् । आ
२　　　　　　　४　५　　४　　　५
स्वरजा ३ १ २ ३ । सःपोवा । रा ५ को ६ द्दायि॥(२)
५　　३र र　　　४ र ५　　१ र　　र
वजट् । तेवा३यि । ष्वासश्रा । क्रणोमितन्मेजुषस्व
　　　　　　　१　　२　　　२　र
श्चिपिविष्टहव्या२३म् । वार्ङ्न्तुत्वा३१२३ । सुष्टुतयोगि
र र　　　　１　　२　　　　४　२　४
रोमेयू५यम्या । तासुवस्ता३१२३यि । भिःसोवा । दा५
५
नो६द्दायि(३) ॥ ६ * ॥ [१] ४

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्रन्थस्य सप्तदशस्याध्यायस्य

प्रथमः खण्डः† ॥ १ ॥

---

* ऊ० गा० २१प्र० ३ अ० ६मा० ।

† 'उक्तो वाजपेयः'—इति वि० ।

Digitized by Google

अथ द्वितीय-खण्डे*—

वायोशुक्रोअयामीति तृचात्मकं प्रथमं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

१ २ ३ १ २ ३ २ ३ २ ३ १ २
वायोशुक्रोअयामितेमध्वोअग्रन्दिविष्टिषु ।
१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
आयाहिसोमपीतयेस्पार्होदेवनियुत्वता ॥ १ † ॥

हे "वायो !" तुभ्यं "शुक्रः"‡ दीप्तोऽहं "मध्वः" मधुरं सोमरसं [कर्मणि षष्ठी (२, ३, ६५)] "अग्रम्" इतरेभ्यः पूर्वम्¶ "अयामि" प्रापयामि [अयतिरन्तर्भावित-ण्यर्थः]। किमर्थम् ? "दिविष्टिषु" दिवो द्युलोकस्येषणेषु सत्सु हे "देव" वायो ! "स्पार्हः" स्पृहणीयस्त्वं "नियुत्वता" नियुद्‌ वायोः प्रतिनियतोऽश्वः§, तेन साधनेन "आयाहि" "सोमपीतये" सोमपानाय ॥१॥

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २
इन्द्रश्चवायवेषाᳬसोमानाम्पीतिमर्हथः ।
३ १र २र ३ २उ ३ १ २ ३ २
युवाᳬहियन्तीन्दवोनिम्नमापोनसध्र्यक् ॥ २ ‖ ॥

---

* 'इदानीं राजसूयउच्यते'—इति वि० ।

† ऋ० वे० ३, ७, १३, १ ।

‡ 'शुक्रः सोमउच्यते'—इति वि० ।

¶ 'अग्रं'—प्रधानभूतम्'—इति वि० ।

§ "नियुतो वायोः"—इति निघण्ट्वाश्वनामसु (१, १५, १०) पाठादिति भावः ।

‖ ऋ० वे० ३, ७, १३, २ ।

Digitized by Google

हे "वायो" त्वम् "इन्द्रश्च" "एषां" गृहीतानां सोमानां "पीतिं" पानम् "अर्हथः"। "युवां" "इन्दवः" वाप्युदकाः सोमाः "यन्ति" प्राप्नुवन्ति "निम्नं" खात-प्रदेशम् "आपः न सध्र्यक्" उदकानि यथा सहैव गच्छन्ति तद्वत् सर्वे सोमा युवां "यन्ति हि" ॥ २ ॥

अथ तृतीया।

२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
वायविन्द्रश्चशुष्मिणासरथꣳशवसस्पती।

३ १ २ ३ १ २ १ २ ३ १ २
नियुत्वन्तानऊतयआयातꣳसोमपीतये ॥ ३ * ॥ ५

हे "वायो!" त्वम् "इन्द्रश्च" "शवसः" बलस्य "पती" पालयितारौ अतएव "शुष्मिणा" बलवन्तौ "नियुत्वता" नियुत्-सञ्ज्ञाश्ववन्तौ युवां "सरथं" समानमेव रथमारुह्येति शेषः। "नः" अस्माकम् "ऊतये" रक्षणाय "सोमपीतये" सोम-पानाय च "आयातम्" आगच्छन्तं [यद्वा, सरथमधितिष्ठन्तमारुह्य चायातमिति वाक्य-द्वयम्] ॥ ३ ॥ ५

अथत्वपेति तृचात्मकं द्वितीयं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा।

१ २ ३ १र २र ३ १ २ ३ १र २र
अधत्वपापरिष्कृतोवाजाꣳअभिप्रगाहसे।

१२ ३१ २ ३ २ ३ १२ ३२ ३ १ २
यदीविवस्वतोधियोहरिꣳहिन्वन्तियातवे ॥ १ † ॥

---

* ऋ० वे० ३, ७, १२, २। † ऋ० वे० ७, ४, २५, १।

"क्षपा" ["सुपां सु-लुगिति (७, १, ३९) पञ्चम्या आकारः] क्षपाया रात्रेः "अथ" अनन्तरं प्रातःकाले "परिष्कृतः" [भूषणार्थे "सम्पर्युपेभ्यः (६, १, १३७)"—इति करोतेः सुड़ागमः] अग्निरलङ्कृतः [यद्वा, क्षपयित्र्यां सेनायामलङ्कृतः] सन् हे सोम! त्वं "वाजान्" अन्नानि बलानि च "अभि" लक्ष्य "प्र गाहसे" प्रगच्छसि। "विवस्वतः" परिचरणवतः यजमानस्य* "धियः" कर्म्म-साधन-भूता अङ्गुलयः "हरिं" हरितवर्णं त्वामंशुं "यातवे" पात्राण्यभिगमनाय "यदि" "हिन्वन्ति" प्रेरयन्ति तर्हि सवनानि गच्छसीति॥ १॥

अथ द्वितीया।

१ २ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
तमस्यमर्ज्जयामसिमदोयइन्द्रपातमः।

१र २र ३ १ २ ३ २ ३ १ ३ १ २ ३ १ २
यङ्गावआसभिर्द्दधुःपुरानूनञ्चसूरयः॥ २ †॥

"अस्य" सोमस्य "तं" रसं "मर्जयामसि" मर्जयामः शोधयामः अलङ्कुर्मो वा "यः" "मदः" मदकारः रसः "इन्द्रपातमः" इन्द्रेणात्यन्तं पीतो भवति। किञ्च "गावः" गन्तारः "सूरयः" स्तोतारः "पुरा च" "नूनं" इदानीं च "यं" सोम-रसम् "आसभिः" आस्यैः "दधुः" धारयन्ति च पिबन्तीति यावत् [यद्वा, 'गावः' धेनवः 'यं' सोमं तृणादिष्ववस्थितम् 'आसभिः' आस्यैः 'दधुः' धारयन्ति तृणरूपेण भक्षयन्ति॥ २॥

---

* 'विवस्वतः—आदित्यस्य'—इति वि०।

† ऋ० वे० ७, ४, २५, २।

Digitized by Google

अथ तृतीया।

१र २र ३ १ २३१३क १र
तङ्गाथयापुराण्यापुनानमभ्यनूषत।
३१२ ३१२ ३२ ३२ ३१२
उतोकृपन्तधीतयोदेवानान्नामबिभ्रतीः॥ ३ *॥ ६

"पुनानं" पूयमानं सोमं "पुराण्या" पुरातनतया "गाथया" स्तुत्या "अभि अनूषत" स्तोतारोऽभिष्टुवन्ति [नु स्तवने (अदा० प०), लुङि रूपम्]। "उतो" अपिच "नाम" कर्मार्थं नमनं "बिभ्रतीः" बिभ्राणाः "धीतयः" अङ्गुलयः "देवानां" सोम-रूप-हविः-प्रदानाय "कृपन्त" कल्पयन्ति समर्था भवन्ति॥ ३॥ ६

अश्वन्नेति तृचात्मकं तृतीयं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा।

३२ ३२१ २ ३१२ ३१र २र
अश्वन्नत्वावारवन्तंवन्दध्याअग्निन्नमोभिः।
३१२ ३१२
सम्राजन्तमध्वराणाम्॥ १ †॥

"अध्वराणां" यज्ञानां "सम्राजन्तं" सम्राट्-स्वरूपं स्वामिनम् "अग्निं" "नमोभिः" स्तुतिभिर्हविर्भिर्वा "वन्दध्यै" वन्दितुं प्रवृत्ता इति शेषः। अग्नेर्दृष्टान्तः—"वारवन्तं" वाल-युक्तम् "अश्वं न" अश्वमिव अश्वो यथा वालेन बाधकान् मशक-मक्षिकादीन्

* ऋ० वे० ७, ४, २५, ४।

† छ० आ० १, १, २, ७ (१भा० १२०पृ०)=ऋ० वे० १, २, २२, १।

Digitized by Google

परिहरति, तथा त्वमपि ज्वालाभिरस्मद्विरोधिनः परिहरसी-त्यर्थः। [वारवन्तं—मतुपः पित्त्वादनुदात्तत्वम्; घञो ञित्त्वा-दाद्युदात्तो वार-शब्दः, "कर्षात्वतः (६, १, १५९)"—इति अन्तोदात्तत्वं व्यत्ययेन प्रवर्त्तते॥ १॥

अथ द्वितीया।

१ २ ३ १२ ३१ २ ३ १ २ ३ १ २

सघानःसूनुःशवसापृथुप्रगामासुशेवः।

३ २ ३ १ २

मीढ्वाँ अस्माकम्बभूयात्॥ २ *॥

"स घ" स एवाग्निः† "नः" अस्माकं "सुशेवः" सुसुखो भवत्विति शेषः। कीदृशः? "शवसा" बलस्य शवसः "सूनुः" पुत्रः [विभक्ति-व्यत्ययः] "पृथुप्रगामा" पृथु-प्रगमनः [प्रकर्षेण गमनं प्रगामः "हलश्च (३, ३, १२१)"—इति घञ्, पृथुः प्रगामो यस्यासौ पृथु-प्रगामः, "सुपां सु-लुक् (७, १, ३९)"—इति पूर्वसवर्णआकारः, बहुव्रीहौ पूर्वपदप्रकृतिस्वरत्वम् (८,२,१)] किञ्च "अस्माकं" "मीढ्वान्" [मिह सेचने (भ्वा० प०)—इत्यस्मात् क्वसु-प्रत्ययान्तो "दाश्वान् साह्वान् मीढ्वांश्च (६, १, १२)"—इति निपातितः] कामानां वर्षिता "बभूयात्" [भवतेश्छान्दस-लिटः तिङां तिङो भवन्तीति तिङादेशः, यासुट्, स्थानि-वद्भावात् शबभाव-द्विर्वचने "भवतेरः (७, ४, ७३)"—इत्यत्वं "तिङः (८, १, २७)"—इति निघातो भवत्वित्यर्थः॥ २॥

---

* ऋ० वे० १, २, २२, २।

† 'घ-इति पादपूरणः'—इति वि०।

Digitized by Google

अथ तृतीया ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ १ २ १ २

सनोदूराच्चनिमर्त्त्यादधायोः ।

१ १२ ३ २ ३ १ १

पाहिसदमिद्विश्वायुः ॥ ३ * ॥ ७

हे अग्ने ! "विश्वायुः" [इण् गतावित्यस्मात् भावे एतेर्णिजन्तात् पुंसि, विश्वमयनं गमनं यस्येति बहुव्रीहिः, बहुव्रीहौ विश्वं सञ्ज्ञायाम् (६, २, १०६)—इति पूर्वोदात्तत्वं व्याप्त-गमन इत्यर्थः] स त्वं "दूराच्च" दूरेऽपि आराच्च आसन्नाद् "मर्त्यात्" मनुष्याद् वैरिणः "नः" अस्मान् "सदमित्" सर्वदैव† "निपाहि" नितरां पालय ॥ ३ ॥ ७

२ र र १ २

॥ वारवन्तीयोत्तरम् ॥ अश्वन्नत्वा । औहोहायि ।

२ ५ २ १ ५ १

वारावार२३४न्ताम् । वन्दाध्या२३४हायि । अग्नायिन

२ २र ४र ५ १ २ ५ २ १

मा३४ । औहोवा । इहा२३४हायि । उज्ञवा २ ३ ४

५ २ १र १ १ ० २ २र ४र ५ १ २

भीः । सम्राज । तामध्वरा३४ । औहोवा । इहा२३

५ २र १ ५र ५

४हायि । औहो३१२३४ । णाम् । एहियाद्दहा ॥(१)

* ऋ० वे० १, २, २१, ३ ।

† 'इम्—इति पद-पूरणः'—इति वि० ।

Digitized by Google

२ र र र १ २ २ ५ ० १
सघानःसाऔचोहायि। नू.आवा२३४सा। पृथूप्रा२३४
५ १र र २ ३र ४र ५ १ २ ५
हा। गामासुआ३४। औचोवा। हुहा२ ३ ४वायि।
२ ३ ५ २र१र २ १ ७ ० ३र ४र ५
उरुवा२३४वाः। मीढाऽऽप्त। स्माकबभू३४। औचोवा।
१ २ ५ ३र २ ५र
हुहा२ ३ ४वायि। औचो३१२३४। यात्। एहिया६
५ २ र र र र १ २ २ ५
हा॥(२) सनोदूराऔचोहायि। चासता२ ३ ४वा।
२ १ ५ १र २ ३र ४र ५ १ २
निमार्त्ता२३४वायि। यादृष्वा३४। औचोवा। हुवा२
५ २ ३ ५ २र १ २ १ २ २
३४हायि। उरुवा२३४योः। पाहिस। दामिदिश्वा३४।
३र ४र ५ १ २ ५ ३र १
औचोवा। हुवा२३४हायि। औचो३१२३४। यूः।
५र ५ ४
एहिया६हा। वापूई। डा(३)॥१७*॥[१]

१ २ ३र ५ १
॥ वारवन्तीयाद्यम्॥ आश्वा। औहो३४वा। ना
२ ३र ५ १र २ १ ३र
त्वा। औहो२३४वा। वारवन्तंवन्दध्या। आग्ना। औ
५ १ २र १र २ १ ३र १
हो२३४वा। नमोभिःसम्राजन्ताम्। आध्वराणाम्।

* ऊ० गा० १२प्र० १ख० १७गा०।

Digitized by Google

औ२३होवा ॥(१) साघा। औहो२३४वा। नाःसा।
औहो२३४वा। नुःप्रवसापृथुप्रा। गामा। औहो२
३४वा। सुप्रवोमीढ्वांऽसमा। कान्वभूयात्। औ२३
होवा ॥(२) साना। औहो२३४वा। दूरा। औहो
२३४वा। चासाद्यनिमा। तीया। औहो२३४वा।
घायोःपाहिसदाम्। आयिदिश्वायूः। औ२३होवा।
होपूई। डा(३) ॥ १५ * ॥ [२] ७

त्वमिन्द्रप्रतूर्त्तिष्विति प्रगाथात्मकं तृतीयं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा।

त्वमिन्द्रप्रतूर्त्तिष्वभिविश्वाअसिस्पृधः।
अशस्तिहाजनितावृत्रतूरसित्वन्तूर्यतरुष्यतः ॥ १ ॥

हे "इन्द्र!" "त्वं" "प्रतूर्त्तिषु" सङ्ग्रामेषु "विश्वाः" सर्वाः "स्पृधः" युद्धकारिणीः शत्रु-सेनाः "अभि असि" अभिभवसि।

---

* ऊ० गा० २२प्र० १ख० १५सा०।

५९ ऋ० षा० ४, १, १, ९ (१भा०६१२पृ०)=ऋ० वे० ६, ७, २, ५।

Digitized by Google

किञ्च, हे "तूर्य्य!" शत्रूणां बाधकेन्द्र! "अप्रस्तिहा" देव्याना मप्रस्तीनां हन्तासि। "जनिता" असुरेभ्यः अप्रस्तीनां जनयिता चासि। अतएव "विभ्रतूः" सर्वस्य दात्ट-वर्गस्य सर्वप्रकारेण वा हिंसिता "असि" "तरुष्यतः" बाधकांश्च बाधमानोऽसि ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २
अनुतेशुष्मन्तुरयन्तमीयतुः
२ ३उ ३ १ २३ १ २
चोणीशिशुन्नमातरा।
१ २ ३ १ २ ३ १ २
विश्वास्तेस्पृधःश्नथयन्तमन्यवे
३ १र २ ३ १ २
वृत्रंयदिन्द्रतूर्वसि ॥ २ * ॥ ८

हे इन्द्र! "ते" तव "शुष्मं" बलं "तुरयन्तं" शत्रुं हिंसन्तं† "चोणी" द्यावापृथिव्यौ "मातरा" मातरौ "शिशुं न" शिशुमिव "अनु ईयतुः" अगच्छतः, गमन-मात्रे दृष्टान्तः। किञ्च, हे इन्द्र! त्वं "यद्" यस्मात् "वृत्रं" वृत्र-नामानं शत्रुं "तूर्वसि" हंसि। अतः "ते" तव "मन्यवे" क्रोधाय "विश्वाः" सर्वाः "स्पृधः" सङ्ग्राम-कारिण्यः सेनाः "श्नथयन्त" श्नथयिता शिथिला भवन्ति ॥ २ ॥ ८

---

* ऋ० वे० ६, ७, ३, ९ ।

† 'तुरयन्तं—शीघ्र-मन्मारभ्'—इति वि० ।

Digitized by Google

५ ४　२　४ ५र　४ ५　१
॥ अभीवर्त्तम्॥ तुवा ३ मा३यिन्द्रप्रतूर्त्तिषोवा। आ
२ र　१　२　१　२
भिविस्वाः। असायिस्या१द्दा २ः। आस्तिवा३१२३४।
२ ४र५　२१२　१२　२२
जनितावृ। चतूरा१सा २यि। तुवान्तू१र्य्या२। तरु३।
१　२१११११　५४ २ ४ ५ ४५
ष्या२३४५। ता२३४५ः॥(१) तुवा३तू३र्य्य न्तरुष्यतोवा।
१ २र　१२　१ र२　२
तूर्वंतूर्य्य। तरुष्या१ता २ः। आनुतेभू३१२३४। अन्तु
४५　२१　२　र१　२　२१
रय। तमायिया१तू २ः। क्षोणायिशा१यिशू२रम्। नमा
१　२११११　५र४　२
३। ता२३४५। रा२३४५॥(२) क्षोणा ३ यिशा
४　५र ४ ५　१ र२　१ २
३ यिषुन्नमातरोवा। क्षोणीभिशुम्। नमाता १ रा
१ र २　२　४५　२१ २
२। वायिस्वास्ता३१२३४यि। स्पृधस्नथय। तमान्या१
१ २　२२　१　२ ११
वा २यि। वृत्रांया१दा२। द्रतू३। वा२३४५। सा२३
११
४५यि(३)॥१८*॥[१]८

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्रन्थस्यसप्तदशस्याध्यायस्य
द्वितीयः खण्डः॥२॥

---

* ऊ० गा० ११प्र० २ख० १८सा०।

अथ तृतीय-खण्डे—

यज्ञइन्द्रमिति तृचं प्रथमं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

१ १र २र ३२उ ३ १ २
यज्ञइन्द्रमवर्द्धयद्यद्भूमिंव्यवर्त्तयत् ।
३ १ २ ३ २ ३ २
चक्राणओपशन्दिवि ॥ १ * ॥

"यज्ञः" यजमानैरनुष्ठीयमानो यागः "इन्द्रं" देवम् "अवर्द्धयत्" [श्रूयते हि—"इन्द्र इदं हविरजुषतावीवृधतमहो ज्यायो कृतः"—इति] "यद्" यस्मात् "भूमिं" पृथिवीं "व्यवर्त्तयत्" वृष्ट्यादि-प्रदानेन विशेषेण वर्त्तमानमकरोत् । किङ्कुर्वन्? "दिवि" अन्तरिक्षे मेघम् "ओपशम्" उपेत्य शयानं "चक्राणः" कुर्वन् [यद्वा, आत्मनि समवेतो वीर्य-विशेष ओपशः, तमन्तरिक्षे कुर्वन्] ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

२ ३ २ ३ २ ३ १ २ ३ २
व्या३न्तरिक्षमतिरन्मदेसोमस्यरोचना ।
२ ३ १ २र ३ २
इन्द्रोयदभिनद्वलम् ॥ २† ॥

---

* ऋ० भा० २, १, २, ७ (१भा० २०१ पृ०) = ऋ० वे० ६, १, १४, ५ ।
† ऋ० वे० ६, १, १५, २ ।

Digitized by Google

"सोमस्य" पानेन "मदे" हर्षे सति* "रोचना" रोचमानम् "अन्तरिक्षम्" अयम् "इन्द्रः" "वि अतिरत्" व्यवर्धयत्† "यद्" यस्मात् कारणात् "वलम्" आहृत्य-स्थितमसुरं मेघं वा "अभिनत्" व्यदारयत् ॥ २ ॥

अथ तृतीया।

१र २र ३ १ २ १ १ २ १र २र ३ १ २

उद्गाआजदङ्गिरोभ्यआविष्कृण्वन्गुहासतीः।

३ १ २ ३ २

अर्वाञ्चन्नुनुदेवलम् ॥ ३ ‡ ॥ ९

"अङ्गिरोभ्यः" ऋषिभ्यः¶ वलानुचरैः पणिभिरपहृता गाः "उदाजत्" उदगमयत्। किङ्कुर्वन्? "गुहा" गुहायां बिले "सतीः" विद्यमाना यथा न दृश्यन्ते तथा पणिभिर्निगूढास्ता गाः "आविष्कृण्वन्" प्रकाशयन्। अपिच पणीनामधिपतिं "वलम्" असुरमपि "अर्वाञ्चम्" अधोमुखं "नुनुदे" प्रेरितवान् ॥ ३ ॥ ९

अथ तृचात्मकं द्वितीयं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा।

१ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २

त्यमुवःसत्रासाहंविश्वासुगीर्ष्वायतम्।

१ २ ३ १ २

आच्यावयस्यूतये ॥ १ § ॥

---

* 'मदे—सोमस्य मदनार्थम्'—इति वि०।

† 'वि—अन्तरिक्षम्, अतिरत्—विविधेन प्रकारेण अन्तरिक्षं व्यापयति'—इति वि०।

‡ ऋ० वे० ६, १, १५ ३।

¶ 'अङ्गिरोभ्यः—अङ्गिरो नाम देवाः'—इत्यादि वि०।

§ छ० आ० २, ९, ३, ६ (१भा० २८६४०) = ऋ० वे० ६, ६, १९, १।

Digitized by Google

यजमानः स्तोतारं सम्बोध्याह— हे स्तोतः ! "सत्रासाहं" [सत्रा-शब्दो बहु-वाची] बहूनामभिभवितारं [यद्वा, शत्रून् स्व-बलेन सहत्य जेतारं] "वः" युष्मदीयासु "विश्वासु" "गीर्षु" सर्वेषु स्तोत्रेषु "आयतम्" विस्तृतं सर्वत्रेन्द्र एव स्तूयते, तस्मात् तेषु "त्वं" तम् "उ" [—इत्यवधारणे] तमेवेन्द्रम् "ऊतये" अस्मद्रक्षणाय "आ च्यावयसि" [च्युङ् प्रुङ् गतौ (भ्वा० आ०)] त्वदीयैः स्तोत्रैर्यज्ञं प्रत्याभिमुख्येनानमय ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३ १र   २र   ३ १ ३   ३ १र २र
युध्मꣳसन्तमनर्वाणꣳसोमपामनपच्युतम् ।
१ २ ३ १ १
नरमवार्यक्रतुम् ॥ २ * ॥

एवं गुणोपेतमिन्द्रमागमय्याह—"युध्मं" शत्रूणां सम्प्रहारकं "सन्तम्" अतएव "अनर्वाणम्" अन्यैरप्रतिगमनं, तस्मात् "अनपच्युतं" सङ्ग्रामेषु शत्रुभिरहिंसितं, "सोमपां" सोमस्य पातारम्, अस्य सोमस्य मदे सति "अवार्यक्रतुं" भटैरनिर्वार्य-कर्माणं, "नरं" सर्वस्य नेतारम् । एतादृग्गुणोपेतं तमिन्द्रमागमयेति पूर्वेण सम्बन्धः ॥ २ ॥

---

* ऋ० वे० ६, ६, १६, २ ।

अथ तृतीया ।

१ २ १२उ ३ २३१ २
शिक्षाणइन्द्ररायआपुरुविद्वाँऋचीषम ।
१ २ ३१२१२
अवानःपार्येधने ॥ ३ * ॥ १०

हे "ऋचीषम" स्तुत्या समं† [यद्वा, ईष गति-हिंसादानेषु (भ्वा० प०), अस्मादमः प्रत्ययः, सर्वैर्गन्तव्य ! दर्शनीय ! वा] उक्त-गुणोपेत ! हे इन्द्र ! "विद्वान्" सर्व-विषय-ज्ञानवान् त्वम् "आ" अमुष्य: आहृत्य "रायः" धनानि "नः" अस्मभ्यं‡ "पुरु" बहुप्रकारं "शिक्ष"¶ प्रयच्छ [यद्वा, पुरु इति रायो विशेषणम्, बहूनि धनानि प्रयच्छ । किञ्च, "पार्ये" परा: शत्रवः तत्र§ "धने" आजिहीर्षिते अनु-धने "नः" अस्मान् "अव" रक्ष ; शत्रून् हत्वा तद्धनेनास्मान् पालयेत्यर्थः ॥ ३ ॥ १०

२ ५ र ४र ५
॥ सत्रासाहीयम् ॥ त्वा३४म् । उवःसत्रासाहम् ।
५ १र र र १ १
ओ६वा । विश्वासुगीर्षाया२ताम् । आ२या । वा२

---

* ऋ० वे० ६, ६, १६, ४।

† 'ऋचीषम—ऋचीष इति कर्मनाम, कर्मणा समश्नीयः'—इति वि० ।

‡ संहिता-पाठे तु "शिक्षा णः"—इति मूर्द्धन्य-श्रुतिः तत्र "पूर्वपदात् (८, ३, १०६)"—इति मूर्द्धन्यः ।

¶ संहिता-पाठे तु "शिक्षा"—इति दीर्घान्तः श्रूयते "द्व्यचोऽतस्तिङः (६, ३, १३५)"—इति दीर्घः ।

§ 'पार्ये—वरणीये धने—इति वि० ।

Digitized by Google

२ १ ६ १र २र २ १ ५ ५
३या । सियौ३हो । वाहा३४३यि । ता२ ३ ४यो६हा

२ २ र ६ ५
यि ॥(१) युष्मा ३ ४म् । सन्तमनर्वाणम् । ओ ६ वा ।

१र र १ १ २ १
सोमपामनपच्यु२ताम् । ना२राम् । या२३वा । रि

६ २र २र २ १ ५ ५ २
यौ३हो । वाहा३४३यि । क्रा२३४तो६हायि ॥(२) शि

२ र र ५ ५ १ र र
क्षा३४ । णइन्द्रराययो । ओ२इवा । पुरुविदा२ऋचो

१ १ २ १ ६ २र २र २
षा२मा । या२वा । ना२३:पा । रियौहो । वाहा३४

१ ५ ५
३यि । धा२३४नो६हायि(३) ॥ ४ * ॥ [१] १०

तवत्यदिति तृचात्मकं तृतीयं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

२ ३ १ २ ३ १ २ २उ ३ १ २ ३ १र २र
तवत्यदिन्द्रियम्बृहत्तवदक्षमुतक्रतुम् ।

१ २ ३ १ ३ १ २
वज्रंशिशातिधिषणावरेण्यम् ॥ १ † ॥

हे इन्द्र! "त्यत्" प्रसिद्धम् "इन्द्रियम्" इन्द्रस्य लिङ्गं ‡ "बृहत्" प्रभूतं वीर्य्यं "धिषणा" स्तुतिः "शिशाति" शिश्यति

* ऊ० गा० १२प्र० २ख० ४गा० ।

† ऋ० वे० ६, १, १८, १ ।

‡ 'इन्द्रियं—वीर्यम्'—इति वि० ।

Digitized by Google

तिक्ष्णीकरोति। तथा "तव" त्वदीयं "दक्ष" शोषकं बलम् "उत" अपि च "क्रतु" प्रज्ञानं बलं कर्म वा "वरेण्य" वरणीयं "वज्रम्" आयुधञ्च शिशाति तीक्ष्णीकरोति ॥ १ ॥

अथ द्वितीया।

२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
तवद्यौरिन्द्रपौꣳस्यम्पृथिवीवर्द्धतिश्रवः।
२उ ३ १२
त्वामापःपर्वतासश्चहिन्विरे ॥ २ * ॥

हे "इन्द्र!" "द्यौः" द्युलोकः "तव" "पौंस्य" बलं "वर्द्धति" वर्द्धयति "श्रवः" त्वदीयं यशः "पृथिवी" वर्द्धयति [वृधेर्ण्यन्ता-ल्लेटि अपि "छन्दस्युभयथा (३, ४, ११७)"—इति आर्द्धधातुक-त्वात् "णेरनिटि (६, ४, ५१)"—इति टि-लोपः] तं "त्वाम्" "आपः" उदकान्यन्तरिक्षाणि "पर्वतासः च" पर्ववन्तो मेघाश्च गिरयश्च वा "हिन्विरे" प्रीणयन्ति स्वामित्वेन प्राप्नुवन्तीति वा ॥ २ ॥

अथ तृतीया।

१र २र ३ १र २र ३ १ २ ३ १ २
त्वांविष्णुर्बृहन्क्षयोमित्रोगृणातिवरुणः।
१र २र ३ २ ३ १ २
त्वाꣳशर्द्धोमदत्यनुमारुतम् ॥ ३ † ॥ ११

हे इन्द्र! "बृहन्" महान् "क्षयः" निवास-हेतुः "विष्णुः" "मित्रः" "वरुणः" च "त्वां" "गृणाति"-स्तौति। तथा "मारुतं"

---

* ऋ० वे० ६, १, १८, ३। † ऋ० वे० ६, १, १८, ४।

Digitized by Google

मरुत्सम्बन्धि "अर्कः" बलं "त्वाम्" "अनु मदति" तव मदमनुलक्ष्य पश्चात् माद्यति त्वामनुमादयति वा ॥ ३ ॥ ११

॥ सौभरम् ॥ तवा३त्या३दिन्द्रियम्बृ२होवा। तवद्द्युमुतक्रा २तूं वज्रा२३म्। होयि। आ२३४यिआ। तिधिषणा। वरा३हा३यि। णा२या२ ३ ४औहोवा ॥(१) तवा३द्यौ३रिन्द्रपौं७सियोवा। पृथिवीवर्द्ध तिश्रा २वास्तुवा२३म्। होयि। आ२३४पाः। पर्वतासः। वहा३यिहा३यिहा३यि। न्वा२यिरा२३४औहोवा ॥(२) नुवा३वा३यिष्णुर्बृ हन्क्षयोवा। मित्रोगृणातिवरु २णास्तुवा२३म्। होयि। आ२३४र्द्धाः। मदत्य। नुमा३हा३। रुता२३४औहोवा। ऊ२३४५(३) ॥ ५ * ॥ [१] ११

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्रन्थस्य सप्तदशस्याध्यायस्य तृतीयः खण्डः ॥ ३ ॥

---

* ऊ० गा० १३प्र० २ख० ५गा०।

Digitized by Google

अथ चतुर्थे खण्डे—

नमस्तेअग्नइति तृचात्मकं प्रथमं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
नमस्तेअग्नओजसेगृणन्तिदेवकृष्टयः ।

१ २ ३ १ २
अमैरमित्रमर्दय ॥ १ * ॥

"देव" द्योतमान ! हे "अग्ने !" "ते" तुभ्यं "नमः गृणन्ति" नमस्कार-शब्दमुच्चारयन्ति । किमर्थम् ? "ओजसे" बलाय "कृष्टयः" मनुष्याः यजमानाः अतोऽहमपि गृणामीत्यर्थः । त्वञ्च "अमैः" बलैः "अमित्र" शत्रुम् "अर्दय" नाशय ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३ २उ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २
कुवित्सुनोगविष्टयेग्नेसंवेषिषोरयिम् ।

१ २ ३ १ २
उरुकृदुरुणस्कृधि ॥ २ † ॥

हे "अग्ने !" त्वं "नः" अस्माकं "गविष्टये" गवामेषणाय "कुवित्सु" बहु "रयिं" धनं "संवेषिषः" सम्प्रापय "उरुकृत्" त्वं "नः" अस्मान् "उरु कृधि" ॥ २ ॥

---

* ष० ब्रा० १, १, २, १ (१भा० १११ पृ०) = ऋ० वे० ६, ५, २५, ५ = य० वे० ५, ३८ ।

† ऋ० वे० ६, ५, २६, १ = य० वे० ५, ४१ ।

Digitized by Google

अथ तृतीया।

१ २ ३ १र २र ३ १ २
मानोअग्नेमहाधनेपराबर्भारभृद्यथा।

२ ३ ३ २ ३ १ २
संवर्गंसंरयिञ्जय॥ ३ * ॥ १२

हे "अग्ने!" "नः" अस्मान्, अस्मिन् "महाधने" सङ्ग्रामे "मा परावर्क्" मा परित्याक्षीः "भारभृद् यथा" भारवाही यथा भारमन्ते परित्यजति तद्वत् "संवर्गं" शत्रुभ्यः सहच्छाद्यमानं† "रयिं" धनं "सं जय" अस्मदर्थम्॥ ३॥ १२

२ १ २ १ र २ १
॥ जराबोधीयम्॥ नमस्तओवा। ग्राओजसायि।

१ १ २ १ २
गृणान्ता२३यिदे। वक्षष्टायाः। अमायिरा१मा२३यि

४ ५ २ १ २ १ २ १
त्राम्। अ। दयो३४५ई। डा॥(१) कुवित्सनोवा। गा

२ १ २ १ ० २ र १
विष्टयायि। अग्नायिसा२३वे। षिषोरायायिम्। उरु

२ ४ऽ ५ ३ १ २र र १
कृ१दू२३रु। णः। कृधो३४५ई। डा॥(२) मानोअग्नो

२ १ र २ १ २ १ २ १
वा। माहाधनायि। परावा २ ३ र्भा। रभृद्याथा।

* ऋ० वे० ६, ५, २६, २।

† 'संवर्गं'—सक्षम् सर्वां वर्गम्'—इति वि०।

Digitized by Google

२ ४ऽ ५ २ २
संवार्गाऽ१ साऽ२३रा। यिम्। जयो३४५ई।
डा(३) ॥ १६ * ॥ [१] १२

अथ समस्यमन्यवइति तृचात्मकं द्वितीयं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा।

१ २ ३ २ ३ १ ३ १ २ ३ १ २
समस्यमन्यवे विशो विश्वानमन्त कृष्टयः।
२ १ २ ३ १ २
समुद्रायेव सिन्धवः॥ १ † ॥

"विशः" विशन्त्यः "विश्वाः" सर्वाः "कृष्टयः" प्रजाः "अस्य" इन्द्रस्य "मन्यवे" क्रोधाय [यद्वा, मन्युर्मनन-साधनं स्तोत्रं तदर्थं "सं नमन्त" सम्यक् स्वतएव प्रह्वीभवन्ति उच्चारयन्ति वा। तत्र दृष्टान्तः— "समुद्राय इव" यथा समुद्रमुदधिं प्रति "सिन्धवः" स्यन्दन-शीला नद्यः स्वयमेव नमन्ते, तद्वत्॥ १ ॥

अथ द्वितीया।

१ २ ३ २ ३ १ २ २ १ २ ३ १ २
विचिद्वृत्रस्य दोधतः शिरो बिभेद वृष्णिना।
१ २ ३ १ २
वज्रेण शतपर्वणा॥ २ ‡ ॥

---

* ऊ० गा० १६प्र० १ख० १६सा०।

† छ० आ० २, १, ५, २ (१भा० ३९६पृ०) = ऋ० वे० ५, २, ६, ४।

‡ ऋ० वे० ५, ८, १०, १।

"चित्" [—शब्दोऽप्यर्थः स च भिन्नक्रमः] "वृत्रस्य" आवरक-स्यापि "दोधतः" अत्यर्थं भृशं वा जगत् कम्पयतः सुरस्य "शिरः" मूर्द्धानं "शतपर्वणा" शत-सङ्ख्या-पर्वाणि धारा यस्य तादृशेन "वृष्णिना" सेचन-समर्थेन वीर्यवता वज्रेण इन्द्रः "वि बिभेद" विचिच्छेद ॥ २ ॥

अथ तृतीया।

२ ३ १ २ ३ १ ७ ३ १ २
ओजस्तदस्य तित्विष उभे यत्समवर्त्तयत्।

२ ३ १ २ ३ १ २
इन्द्रश्चर्म्मेव रोदसी ॥ ३ * ॥ १३

"अस्य" इन्द्रस्य "तत्" "ओजः" बलं "तित्विषे" दीदिपे [त्विष दीप्तौ (भ्वा० उ०)] "यत्" येन ओजसा अयम् "इन्द्रः" "उभे" "रोदसी" द्यावापृथिव्यौ "चर्म्म इव" "समवर्त्तयत्" सम्यग् वर्त्तयति [यथा कश्चित् किञ्चित् चर्म कदाचिद् विस्तारयति कदाचित् सङ्कोचयति एवं तदधीने अभूतामित्यर्थः॥३॥ १३

अथ सुमन्मावस्वीति तृचात्मकं तृतीयं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा।

३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
सुमन्मा वस्वी रन्ती सूनरी ॥ १ † ॥

---

* ऋ० वे० ५, ८, ९, ५।

† नास्य ऋचः नाम् दृश्यते।

हे इन्द्र ! तव अश्वौ "सुमत्था" शोभन-मानौ* "वश्वौ" धनवन्तौ "रन्तौ" रमणीयौ "सूनरौ" सुष्ठु नेत्रौ [यद्वा, सुमत्था शोभन-मननीया मम स्तुतिः प्रवृत्तेति शेषः । अन्यत् समानम्] ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१२ ३१ २ ३ २३१२ ३१ २ २
सरूपवृषन्नागह्नीमौभद्रौधुर्याविभि ।
१ २ १२ १२
ताविमाउपसर्पतः ॥ २ † ॥

हे "सरूप !" हे "वृषन्" कामानां वर्षकेन्द्र ! "भद्रौ कल्याणौ "इमौ" रथे युज्यमानौ "धुर्यौ" वहन-योग्यावश्वौ "अभि आ गहि" आगच्छ अस्मद् यज्ञं प्रति शीघ्रं गच्छ "तौ" "इमौ" अश्वौ "उप सर्पतः" त्वां सम्यक् सेवेते ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ १२३ १ २ ३१ २ १ २
नीवशीर्षाणिमृढ्वम्मध्यआपस्यतिष्ठति ।
१ २ ३ १ २ ३ २
शृङ्गेभिर्दशभिर्दिशन् ॥ ३ ‡ ॥ १४

* 'सुमत्था—सुवत्था'—इति वि० ।

† नाग्नेया कचिदन्यत्र दृश्यते ।

‡ नैषाप्यन्यत्र दृश्यते कचित् ।

Digitized by Google

हे ऋत्विग्जनाः! "मध्ये" "आपस्य" रसस्य इन्द्रः "तिष्ठति"। किं कुर्वन्? "दशभिः" दश-सङ्ख्याकैः "सुक्षेभिः" अङ्गुलिभिः हस्ताग्रैः उभाभ्यां "दिशन्" अस्मदभीष्टमर्थं प्रयच्छन् यत्र तिष्ठति। हे ऋत्विग्यजमानाः! तं पश्यत "शीर्षाणि नि मृढ्व"* यूयमिन्द्रगमन-विषय-श्रेयांसि शिरसा धारयध्वमित्यर्थः॥ ३॥ १४

॥ वारवन्तीयोत्तरम्॥ साश्रौहोहायि। मा२३४
न्मा। वा२३४हायि। खायिरा३४। औहोवा। इहा
२३४हायि। उरुवा२३४न्तो। वना३४। औहोवा।
इहा२३४हायि। औहो३१२३४। रायि। एहियाइ
हा॥(१) सरूपवाश्रौहोहायि। षानागा२३४वो।
इमीभा२३४हा। द्रोधुर्य्यावा३४। औहोवा। इहा२
३४हायि। उरुवा२३४भो। ताविमौ। ऊपसर्प्पा३४।
औहोवा। इहा२३४हायि। औहो३१२३४। ताः।
एहियाइहा॥(२) नीवशीर्षाश्रौहोहायि। षायिमाढू

* 'निमृढ्व'—निमार्जनं कुरु'—इति वि०।

५ १ १ ५ १ २ ३र ४र
२३४वाम् । मध्याभा२३४द्दा । पद्मतिष्ठा३४ । औहो

५ १ १ ५ २ २ ५ २ १र २
वा । इद्दा२३४द्दायि । उङ्कवा२३४तायि । भ्रष्टङ्गेभिः ।

१ ० २ ३र ४र ५ १ २ ५ ३र २
दाम्रभिर्द्दा३४ । औहोवा । इद्दा२३४हायि । औहोऽ

४र ५ ४
१२३४ । भ्रान् । एहियाईङ्हा । होऽ५इ । डा(३)॥१४*॥[१]१४

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्रन्थस्य सप्तदशस्याध्यायस्य

चतुर्थः खण्डः ॥ ४ ॥

वेदार्थस्य प्रकाशेन तमो हार्दं निवारयन् ।

पुमर्थांश्चतुरो देयाद् विद्यातीर्थ-महेश्वरः ॥ १७ ॥

॥ इति अष्टमप्रपाठकस्य प्रथमार्द्धः† ॥

इति श्रीमद्राजाधिराज-परमेश्वर-वैदिकमार्ग-प्रवर्त्तक-

श्रीवीर-बुक्क-भूपाल-साम्राज्य-धुरन्धरेण सायणा-

चार्य्येण विरचिते माधवीये सामवेदार्थप्रकाशे

उत्तराग्रन्थे सप्तदशोऽध्यायः

समाप्तः ॥ १७ ॥

———ooo@ooo———

* ऊ० गा० १२प्र० २ध० १४सा० ।

† 'अष्टमस्य प्रथमोऽध्यायः,' समाप्तश्चैकादशः'—इत्यादि वि० ।

यस्य निश्वसितं वेदा यो वेदेभ्योऽखिलं जगत् ।
निर्ममे तमहं वन्दे विद्यातीर्थ-महेश्वरम् ॥ १८ ॥

॥ अथाष्टादशोऽध्याय आरभ्यते* ॥

तत्र,

प्रथमे खण्डे—

पन्यम्पन्यमिति त्वचात्मकं प्रथमं सूक्तं,

तत्र प्रथमा ।

१ २   ३ १ २   ३ १ २ ३ १ २
पन्यम्पन्यमित्सोतार आधावतमद्याय ।
१ २ ३ १ ३ १ २
सोमंवीरायशूराय ॥ १ † ॥

हे "सोतारः" अभिषोतारोऽध्वर्यवः ! "मद्याय" मादयितव्याय "वीराय" विक्रान्ताय "शूराय" शौर्य्यवते इन्द्राय "पन्यम् पन्यम् इत्" सर्वत्र स्तुत्यमेव "सोमम्" "आ धावत" अभिगमयत प्रयच्छतेत्यर्थः ॥ १ ॥

---

* 'इदानीमहीना उच्यन्ते । द्विरात्र-प्रभृतयश्चाहर्गणाः एकादशरात्र-पौण्डरीक-पर्यन्ताः'—इति वि० ।

† उ० आ० २, १, ९, ९ (२भा० ३०४पृ०)=ऋ० वे० ५, ६, ११, ४ ।

Digitized by Google

अथ द्वितीया।

१ २र ३१र२३ १ २ ३ १२
एदु हरी ब्रह्मयुजाग्मा वक्षतः सखायम्।
१ २३ १र २र
इन्द्रं गीर्भिर्गिर्वणसम्॥ २ *॥

"ब्रह्मयुजा" ब्रह्मणा मन्त्रेण स्तोत्रेण हविषा वा युज्यमानौ "शग्मा" शग्मौ सुखकरौ शक्तौ वा "हरी" अश्वौ "इदु" अस्मिन् यज्ञे "सखायं" समान-ख्यानं मित्रभूतम् "इन्द्रम्" "आ वक्षत" आवहताम्। कीदृशमिन्द्रम्? "गीर्भिः" स्तुतिभिः प्रख्यापित-माहात्म्यं "गिर्वणसं" गिरा सम्भक्तारं स्तुतिभिः सम्भजनीयं वा॥ २॥

अथ तृतीया।

१ २ ३ २ ३१र २र ३ २र ३ १
पाता वृत्रहा सुतमा घा गमन्नारे अस्मत्।
१ २ ३ १ २
नि यमते शतमूतिः॥ ३ †॥ १

"सुतम्" अभिषुतं "पाता" पानशीलः [ताच्छीलिकस्तृन् (३, २, १३५), "न लोकाव्यय (२, ३, ६९)"—इति कर्मणि षष्ठ्याः प्रतिषेधः] "वृत्रहा" वृत्रस्यासुरस्य हन्ता इन्द्रः "आगमत्" "घ"‡ [—इत्यवधारणे] आगच्छतैव, "अस्मत्" अस्मत्तः

* ऋ० वे० ५, ७, २२, २।

† ऋ० वे० ५, ७, २२ १।

‡ 'घा च एतावुपसर्गौ'—इति वि०।

"आरे" दूरे देशे मा भवतु। आगत्य च "शतमूतिः" बहुविधरक्षणः इन्द्रः "नि यमते" अस्मदीयान् शत्रून् नियच्छतु तिरस्करोतु [यद्वा, धनान्यस्मभ्यं नियच्छतु ददातु]॥ ३ ॥ १

१ २ १ र १र १
॥ श्रौतकक्षम्॥ पन्यम्पन्यमित्सोतारः। पन्यम्पन्यो

२ १ २ २ १र र १ १ २
वा। आ३यित्सोता३राः। आधाव। तार२३। हा३

२ १ २ ४ १ र २ २ २
हा३। मादी२या२३४या। सोमंवीरा३। हा३हा।

१र २ १र र २ १ २र १ २
यप्रूरा२३या३४३॥(१) एहहरीब्रह्मयुजे। इहरोवा।

१ २ २ १ र २ १ २ २ १
ब्रा३ह्मायू३जा। शग्माव। न्वा२३। हा३हा३। ताः

२ ५ १ र २ २ २
सा२खा२३४याम्। आयिन्द्रङ्गीर्भा३यिः। हा३हायि।

१ २ १र र २ १र २र र १
गिर्वणा२३सा३४३म्॥(२) पातावृत्रहासुतम्। पातावो

२ १ २ २ १र र २ १ २
वा। त्रा३हासू३ताम्। आघाग। मा२३त्। हा३

२ १ २ ५ १ २ २
हा३यि। नारे२आ२३४स्मात्। नायियमता३यि। हा

Digitized by Google

१ १ २ १
२ द्यायि। अतमू २ ३ तो ३ ४ ३:। यो २ ३ ४ ५ ई।

डा(३) ॥ १ * ॥ [१] १

अथ आत्वाविशन्त्विति द्वचात्मकं द्वितीयं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा।

१ २ ३ १ २ ३ १ १ ३ १ २
आत्वाविशन्त्विन्दवःसमुद्रमिवसिन्धवः।

२उ ३ १ २
नत्वामिन्द्रातिरिच्यते ॥ १ † ॥

हे "इन्द्र!" "इन्दवः" स्रवन्तः सोमाः "त्वा" त्वाम् "आ विशन्तु" सर्वतः प्रविशन्तु। तत्र दृष्टान्तः—"समुद्रमिव सिन्धवः" स्यन्दन-शीला नद्यः यथा समुद्रं जलाशयं सर्वतः प्रविशन्ति तद्वत्। यतएवं तस्मात् हे "इन्द्र!" "त्वां" कश्चिदपि देवो बलेन धनेन वा "नातिरिच्यते" नातिरिक्तो भवति सामर्थ्यवान् त्वत्तोऽधिको नास्तीत्यर्थः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया।

३ १ २ ३ १ २ ३१र २र
विव्यक्थमहिनावृषन्भक्षंसोमस्यजागृवे।

१ २ ३ १ २
यइन्द्रजठरेषुते ॥ २ ‡ ॥

* ऊ० गा० १४प्र० १ख० १गा०।

† ऋ० आ० ३, १, ४ (१भा० ४९६ पृ०)=ऋ० वे० ६, ६, १९, २।

‡ ऋ० वे० ६, ६, १९, १।

Digitized by Google

"अद्य" पानं प्रति "महिना" महिम्ना "विव्यक्थ" सर्वतो व्याप्तवानसि [व्यचतेर्लिटि थलि "लिट्यभ्यासस्योभयेषाम् (६,१,१७)"—इति सम्प्रसारणम्] हे "इन्द्र!" "यः" सोमः "ते" तव "जठरेषु" उदरेषु प्रविशति, तस्य पानं व्याप्तवानसीति शेषः ॥ २ ॥

अथ तृतीया।

१ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २

अरन्त इन्द्र कुक्षये सोमो भवतु वृत्रहन्।

२३ १ २ ३ १ २

अरन्धामभ्य इन्दवः ॥ ३ * ॥ २

हे "वृत्रहन्" वृत्रस्यापामावरकस्यासुरस्य मेघस्य पापस्य वा हन्तः! "इन्द्र!" सोऽस्माभिर्दीयमानः 'ते' तव "कुक्षये" "अरम्" अलं पर्य्याप्तो भवतु। किञ्च, "इन्दवः" सर्वतः क्षरणशीलाः सोमाः भवन्तु। "धामभ्यः" नानाविधेभ्यः शरीरेभ्यः तव तेजोभ्यो वा अरमलं पर्य्याप्ता भवन्तु [अनेन तेजसा हविर्भाक् त्वमसीति सूचितम्। अस्मदीयाः सोमा एव तव शरीरभूतेभ्यो देवेभ्य इति पर्य्याप्ता भवन्तु नान्यदीया इति भावः ॥ ३ ॥ २

१२ ३ २ ३ १ २ ३ १ २

॥ आष्टादंष्ट्रम्॥ आत्वाविशन्त्विन्दवः। ऐयाहा

---

* ऋ० वे० ६, ६, १९, ४।

Digitized by Google

१ २ १ १ २र
यि। समुद्रा१मा२यि। वसायिन्धा१वा२३:। ऐया२३
२ १ २ १ २
हायि। नत्वामा१यिन्द्रा२। तिरायिव्या१ता २ ३ यि।
१र २ १ २ १ १
ऐया२३हायि। नत्वामा१यिन्द्रा२। तिरायिच्या१ता
१र २र १ १ २ १र २
२३यि। ऐया२३हा३४३यि॥(१) विव्यक्थमह्चिनावृषन्।
१ २ १ २ १ २
ऐयाहायि। भक्षाञ्सो१मा२। स्वजाग१वा २ ३ यि।
१र २ १ २ १ २
ऐया२३हायि। यन्नायिन्द्रा१जा२। ठरायिपू१ता२३
१र २ १ २ १ २
यि। ऐया२३हायि। यन्नायिन्द्रा१जा२। ठरायिपू१
१र २ १ २ १ २र
ता२३यि। ऐया२३हा३४३यि॥(२) अरन्तइन्द्रकुक्षये।
१र २ र १ २ १ २
ऐयाहायि। सोमोभा१वा२। तुवार्त्री १ हा २ ३न्।
१र २ १ २ १ २
ऐया२३हायि। अरान्धा१मा२। भ्यआयिन्दा१वा२३:।
१र २ १ २ १ २
ऐया२३हायि। अरान्धा१मा२। भ्यआयिन्दा१वा२३:।
१र २ १
ऐया२३हा३४३यि। ओ२३४५ई। डा(३)॥ २*॥ [१]

* ज० गा० १४प्र० १ख० २गा०।

॥ उद्वंशीयम् ॥ आत्वाविशन्त्विन्दवआ । समुद्रा: । मिवसिन्धार२३वा: । नत्वार२ंहो१यि । आर२३यिन्द्रा । तिरा१यिच्या३तायि । नत्वामार२३४यिन्द्रा । तायिरा३ उवा३ । उप् । च्या२तो३५हायि ॥(१) विव्यक्थमहि नावृषन्ना । भक्षंसोमस्यजागर२३वायि । यआ२हो१यि । द्रा२३जा । ठरा१यिषू३तायि । यदुन्द्रा२३४जा । ठारा ३उवा३ । उप् । षू२तो३५हायि ॥(२) अरन्तइन्द्रकु क्षयआ । सोमोभवतुवृत्रार२३हान् । अरा२ंहो१यि । धार३मा । भ्यआ१यिन्दा३वा: । अरन्धार२३४मा । भ्य आ३उवा३ । उप् । दा२वो३५हायि(३) ॥१*॥ [२]२

* ऊ० गा० १९प्र० १ख० १गा० ।

अथ जराबोधेति तृचात्मकं तृतीयं सूक्तम्

तत्र प्रथमा।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २

जराबोधतद्विविड्ढिविशेविशेयज्ञियाय।

१ २ ३ १ २ ३ २

स्तोमᳬरुद्रायदृशीकम्॥ १ *॥

हे "जराबोध" जरया स्तुत्या बोध्यमान! हे अग्ने! "विशे विशे" तत्तद्यजमान-रूप-प्रजानुग्रहार्थं "यज्ञियाय" यज्ञ-सम्बन्ध्यनुष्ठान-सिध्यर्थं "तद्" देवयजनं "विविड्ढि" प्रविश। यजमानोऽपि "रुद्राय" क्रूरायाग्नये तुभ्यम्। कीदृशम्? "दृशीकम्" दर्शनीयं समीचीनं स्तोमं करोतीति शेषः [अत्र यास्क एवं व्याख्यातवान्—"जरा स्तुतिः जरतेः स्तुति-कर्मणस्तां बोध, तया बोधयितरिति वा; तद्विविड्ढि तत् कुरु, मनुष्यस्य मनुष्यस्य यजनाय। स्तोमं रुद्राय दर्शनीयम् (निरु०दै०४८)"—इति॥१॥

अथ द्वितीया।

१ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ २

सनोमहाᳬअनिमानोधूमकेतुःपुरुश्चन्द्रः।

२ १र २र

धियेवाजायहिन्वतु॥ २ †॥

---

* ऋ० आ० १, १, २, ५ (२भा० ११६ पृ०=ऋ० वे० १, २, १२, ५।

† ऋ० वे० १, २, २४, १।

"सः" अग्निः "नः" अस्मान् "धिये" कर्मणे "वाजाय" अन्नाय च "हिन्वतु" प्रीणयतु । कीदृशः ? "महान्" [संहितायां नकारस्य रुत्वानुनासिकावुक्तौ] गुणाधिकः "अनिमानः" [न-विद्यते निमानोऽस्येति बहुव्रीहौ "नञ्सुभ्याम् (६,२, १७२)"—इत्युत्तर-पदान्तोदात्तत्वम्] निमान-वर्जितः अपरिच्छिन्नइत्यर्थः, "धूमकेतुः" [बहुव्रीहौ पूर्वपदप्रकृतिस्वरत्वम् (८, २, १) धूमेन ज्ञाप्यमानः* "पुरुश्चन्द्रः" [चदि आह्लादने दीप्तौ च (भ्वा० प०) अस्मात् "स्फायि-तञ्चि (उ० २, १३)"—इत्यादिना कर्त्तरि रक्, पुरुश्चासौ चन्द्रश्च समासान्तोदात्तत्वम् "ह्रस्वाच्चन्द्रोत्तरपदे मन्त्रे (६, १, १५१)"—इति सुट्, तस्य सुत्वेन शकारः] बहु-दीप्तिरित्यर्थः [धिये—"सावेकाचः (६, १, १६८)"—इति चतुर्थ्या उदात्तत्वम् । हिन्वतु—हविः-प्रीणनार्थम् "इदितो नुम् धातोः (७, १, ५८)"—इति नुम्] ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

२ ३ १ २ ३ १ ३ १ २ ३ १ २
सरेवाँइवविश्पतिर्दैव्यःकेतुःशृणोतुनः ।
३ २ ३ २ ३ १ २
उक्थैरग्निर्बृहद्भानुः ॥ ३ † ॥ ३

---

* 'धूमकेतुः—धूमध्वजः'—इति वि० ।

† ऋ० वे० १, २, २४, २ ।

"सः" "अग्निः" "उक्थेभिः" स्तोत्रैर्युक्तान् "नः" अस्मदीयान् "शृणोतु"। तत्र दृष्टान्तः—"रेवान् इव" यथा धनवान् राजा वन्दिनां स्तोत्रं शृणोति, तद्वत् [एतत्तदोः (६, १, १३२)"—इति सोर्लोपः) "रयेर्मतौ बहुलम् (६, १, ३४ वा०)"—इति सम्प्रसारणं परपूर्वत्वम्, "आद्गुणः (६, १, ८७)", "छन्दसीरः (८, २, १५)"—इति मतुपो वत्वम् "रेशब्दाच्च मतुप उदात्तत्वं वक्तव्यम् (६, १, १७६ वा०)"—इति मतुप उदात्तत्वम्]। कीदृशः? "विश्पतिः" ["परादिश्छन्दसि बहुलम् (६,२, १९९)"—इत्युत्तरपदाद्युदात्तत्वम्] प्रजा-पालकः "दैव्यः" देवानां सम्बन्धी ["अग्निर्वै देवानां होता"—इति श्रुत्यन्तरात्] "केतुः" दूतवत् ज्ञापकः ["अग्निर्वै देवानां दूत आसीत्"—इति श्रुतेः] "बृहद्भानुः" [बहुव्रीहौ प्रकृतिस्वरत्वम् (८, २, १)] प्रौढ़रश्मिः ॥ २ ॥ ३

२ ४२ १ २ १ २ १
॥ जराबोधीयम् ॥ जराबोधावा। ताद्विविड्ढा॒यि।

१ १ २ १र र ७ ४
विशायिवा२३यिशे। यज्ञियाया। स्तोमा॒रुद्रा२३या।

१ ३र २ २ र १ २ १ १र १
दृशीको३४३ई। डा॥(१) सनोमद्दोत्रा। आनिमानाः।

२र १ २ १ २ ४
धूमाका२३यितूः। पुरुश्चान्द्राः। धियेवा१जा२ ३ या।

Digitized by Google

५ २ १ १२२ १ २ १ १ २ १
षि। न्नतो३४५ई ॥(२) सरेवा७श्रोवा। वाविश्यता

१२ १ १ २ १ २
यिः। दैव्याःकार३यितूः। भ्रणोतूनाः। उक्थायिरा१

४ ५ ३२ २
ग्रा२३यिवूं। हत्। भानो३४५ई। डा(३)॥ ५ * ॥[१] ३

अथ तद्वोगायेति तृचात्मकं चतुर्थं सूक्तम्,†

तत्र प्रथमा।

१ २ १ २२ १२ २ २ २ १ २
तद्वोगायसुतेसचापुरुहूतायसत्वने।

२उ २ २ २ १ २
शंयद्गवेनशाकिने॥ १ ‡ ॥

हे स्तोतारः! "वः" यूयं "सुते" अभिषुते सोमे सति "पुरुहूताय" बहुभिर्यजमानैराहुताय "सत्वने" शत्रूणां सादयित्रे [यद्वा, धनानां सनित्रे दात्रे इन्द्राय "तत्" स्तोत्रं "सचा" सह संहता भूत्वा "गाय" गायत "यत्" स्तोत्रं "शाकिने" शक्तिमते इन्द्राय "शं" सुखकरं तद्वदित्यर्थः॥ १॥

---

* ऊ० गा० १४प्र० १ख० ५गा०।

† 'द्वितीयमतिरिक्तस्तोत्रं यवाशावीयम्, तृतीयं सामौ यवम्'—इति वि०।

‡ ऋ० भा० २, १, ३, १ (३भा० २८८ पृ०) = ऋ० वे० ४, ७, २५, १।

Digitized by Google

अथ द्वितीया।

२ ३ २ ३ १२ ३ १२ ३१२ ३ १ २
नघावसुर्नियमतेदानंवाजस्यगोमतः।
२३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
यत्सीमुपश्रवद्गिरः॥ २ * ॥

"वसुः" वासयिता † स इन्द्रः "गोमतः" बहुभिर्गोभिर्युक्तस्य "वाजस्य" अन्नस्य बलस्य वा "दानं" प्रदानं "न घ" न खलु ‡ "नियमते" नियच्छति उपरतं करोति "यद्" यदि "सीं"¶ "गिरः" अस्मदीयाः स्तुतीः "उपश्रवत्" उपशृणुयात् स्तोत्र-श्रवणे सति सर्वदा ददातीत्यर्थः॥ २॥

अथ तृतीया।

३ १ २ ३२उ ३ १२ ३२ ३ १२ ३२
कुवित्सस्यप्रहिव्रजङ्गोमन्तन्दस्युहागमत्।
१ २ ३ १ २
शचीभिरपनोवरत्॥ ३ § ॥ ४

"कुवित्सस्य" [कुवित् बहु सस्यति हिनस्तीति] कुवित्सो नाम कश्चित् तस्य स्वभूतं "गोमन्तं" बहुभिर्गोभिर्युक्तं "व्रजः" गोष्ठं "दस्युहा" दस्यूनामुपक्षपयितॄणां हन्ता इन्द्रः "प्रागमत्" प्रकर्षेण गच्छति "हि" यस्मात् "शचीभिः" आत्मीयैः कर्मभिः प्रजा-

---

* ऋ० वे० ४, ७, २५, ३।

† 'वसुः—प्रशस्त-धनः'—इति वि०।

‡ 'न घ—नकारः प्रतिषेधार्थः, घकारः पद-पूरणः'—इति वि०।

¶ 'सीम्—इति पद-पूरणः'—इत्यपि वि०।

§ ऋ० वे० ४, ७, २५, ४।

Digitized by Google

भिर्वा "नः" अस्माकं ता गाः "अप वरत्" निगूढ़ास्ता अपा-
वृणोत् ॥ ३ ॥ ४

॥ मार्गीयवाद्यम् ॥ तद्वौहोवा। गाया२। सुता
यिसा२३४चा। पुरुष्टुता। यसात्वा१ना२यि। शंयत्।
हा। औ३होयि। गा२३४वायि। ना२आ२३४औहो
वा। ए३। किने२३४५ ॥(१) नघौहोवा। वासूः।
निबामा२३४तायि। दानवाज। स्वगोमा१ता२ः। य
स्तोम्। हा। औ३होयि। ऊ२३४पा। आ२वा२३४
औहोवा। ए३गिरा२३४५ः ॥(२) कुवौहोवा। साथा
२। प्रचित्रा२३४जाम्। गोमन्तन्द। स्युहागा१मा२त्।
शची। हा। औ३होयि। भा२३४यिरा। पा२ना२३
४औहोवा। ए३। वरा२३४५त्(३) ॥ ६ * ॥ [१] ४

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्रन्थस्य अष्टादशस्याध्यायस्य
प्रथमः खण्डः ॥ १ ॥

* ऊ० मा० १४प्र० १ख० ६सा०।

Digitized by Google

अथ द्वितीय-खण्डे—

अथेदंविष्णुरिति षडृचात्मकं प्रथमं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा।

३ २उ ३ १ २ ३ १र २र ३ २
इदंविष्णु र्विचक्रमेत्रेधानिदधेपदम्।

१ २ ३ २
समूढमस्यपांसुले ॥ १ * ॥

"विष्णुः" त्रिविक्रमावतारधारी "इदं" प्रतीयमानं सर्वं जगदुद्दिश्य "त्रेधा" त्रिभिः प्रकारैः "पदं नि दधे" स्वकीयं पादं प्रक्षिप्तवान्। "अस्य" विष्णोः "पांसुले" धूलि-युक्ते पाद-स्थाने" "समूढम्" इदं सर्वं जगत् सम्यगन्तर्भूतम् [सेयमृग्यास्केनैवं व्याख्याता—"विष्णुः विशतेर्वा व्यश्नोतेर्वा ॥ * * * ॥ यदिदं तद् विक्रमते विष्णुस्त्रिधा निधत्ते पदं त्रेधा भावाय पृथिव्यामन्तरिक्षे दिवीति शाकपूणिः। समारोहणे विष्णुपदे गयशिरसीत्यौर्णवाभः। समूढमस्य पांसुलेप्यायनेऽन्तरिक्षे पदं न दृश्यते अपि वोपमार्थे स्यात् समूढमस्य पांसुल इव पदं न दृश्यत इति। पांसवः पादैः सूयन्त इति वा पन्नाः शेरत इति वा पंसनीया भवन्तीति वा (निरु० दै० ६, १९)"—इति ॥ १ ॥

---

* ऋ० सा० १, १, ३, ९ (२भा० ४९२ पृ०)=ऋ० वे० १, २, ७, १=ऋ०वे०५, १६।

अथ द्वितीया।

१ २३ १र २र ३ १ २ ३१र २र
त्रीणिपदाविचक्रमेविष्णुर्गोपाअदाभ्यः।
२ ३ १ २ ३ १ २
अतोधर्म्माणिधारयन्॥ २ *॥

"अदाभ्यः" [दभेः "ऋ-हलो र्ण्यत् (३, १, १२४)"—इति ण्यत्, नञ्-समासः अव्यय-पूर्वपद-प्रकृतिस्वरत्वम् (८,२,२)] केनापि हिंसितुमशक्यः "गोपाः" सर्वस्य जगतः रक्षकः "विष्णुः" पृथिव्यादि-स्थानेषु अत एतेषु "त्रीणि" "पदा" पदानि "वि चक्रमे"। किङ्कुर्वन्? "धर्म्माणि" अग्निहोत्रादीनि "धारयन्" [शपः पित्त्वादनुदात्तत्वम् (३, १, ४) शतुश्च ल-सार्वधातुक-स्वरेण (६, १, १८६) स एव शिष्यते] पोषयन्॥ २॥

अथ तृतीया।

२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३१
विष्णोःकर्माणिपश्यतयतोव्रतानिपस्पशे।
१ २ ३२ ३ १ २
इन्द्रस्ययुज्यःसखा॥ ३ †॥

हे ऋत्विगादयः! "विष्णोः" "कर्माणि" वीर्याणि "पश्यत।" "यतः" यैः कर्मभिः "व्रतानि" अग्निहोत्रादीनि "पस्पशे" सर्वो यजमानः स्पृष्टवान् [स्पश बाधन-स्पर्शनयोः (भ्वा॰ ७०),

---

* ऋ॰ वे॰ १, २, ७, २=य॰ वे॰ ३४, ४३।

† ऋ॰ वेद १, २, ७, ४—य॰ वे॰ ६, ४—८, ३३।

Digitized by Google

लिटि द्विर्भावे, "शर्पूर्वाः खयः (७, ४, ६१)"—इति पकारः शिष्यते सकारो लुप्यते, यद्वृत्तयोगादनिघातः (८, १, ६६)] विष्णोरनुग्रहादनुतिष्ठतीत्यर्थः। तादृशः विष्णुः "इन्द्रस्य" "युज्यः" योग्यः [युजेर्बाहुलकात् क्यप् (३, १, १२१), कित्वाद् गुणाभावः (१, १, ५), क्यपः पित्वात् अनुदात्तत्वम् (३, १, ४), धातु-स्वरः (६, १, १६२)] अनुकूलः सखा भवति विष्णोरिन्द्रानुकूल्यं च "त्वष्टाहत पुत्र इत्यनुवाके "अथवैतर्हि विष्णुरित्यादि बहुना प्रपञ्चेन तैत्तिरीया आमनन्ति]॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी।

१र २र ३ १ २ ३ १र २र ३ १ २
तद्विष्णोःपरमम्पद्ꣳसदापश्यन्तिसूरयः।

३ २ ३ १ २ ३ १ २
दिवीवचक्षुराततम् ॥ ४ * ॥

"सूरयः" विद्वांसः ऋत्विगादयः "विष्णोः" सम्बन्धि "परमम्" उत्कृष्टं तच्छास्त्र-प्रसिद्धं "पदं" स्थानं शास्त्र-दृष्ट्या "सदा" ["सर्वैकान्य (५, ३, १५)"—इति दा-प्रत्ययः, "सर्वस्य सोऽन्यतरस्यान्दि (५, ३, ६)"—इति सर्व-शब्दस्य स-भावः व्यत्ययेनाद्युदात्तत्वम्] सर्वदेत्यर्थः "पश्यन्ति"। तत्र दृष्टान्तः—"दिवि इव" ["जङि दम्य (६, १, १७१)"—इत्यादिना विभक्तेरुदात्तत्वम्, इवेन विभक्त्यलोपः पूर्वपद-प्रकृतिस्वरत्वञ्च (२, ४, ७१वा०)"—इति, तदेव शिष्यते] आकाशे यथा "आततम्" [तनोतेः कर्मणि क्तः, "यस्य विभाषा (७, २, १५)"—इति इट्-प्रतिषेधः, "अनु-

* ऋ० वे० १, २, ७, ३ = य० वे० ६, ५।

द्यात्तोपदेश (६, ४, ३७)"—इत्यादिना म-लोपः, तदुत्तरपद-प्रकृतिस्वरत्वे (६, २, १३९) प्राप्ते "गतिरनन्तरः (६, २,४९)" —इति गतेरुदात्तत्वम्] सर्वतः प्रवृत्तं चक्षुर्विरोधाभावेन विस्पष्टं पश्यति तद्वत्॥ ४॥

अथ पञ्चमी।

१र २र २ १ २ ३ २ ३ १ २
तद्विप्रासोविपन्युवोजागृवाꣳसःसमिन्धते।

२ ३ १ २३२३१ २
विष्णोर्यत्परमम्पदम्॥ ५ *॥

पूर्वोक्तं "विष्णोः" "यत्" "परमं पदम्" अस्ति, "तत्" पदं विप्रासः ["आज्जसेरसुक् (७, १, ५०)"] मेधाविनः "समिन्धते" सम्यग् दीपयन्ति। कीदृशाः? "विपन्यवः" [स्तुत्यर्थस्य पनेर्बाहुलक औणादिको यु-प्रत्ययः, तत्र प्रत्ययस्वरः (३, १, ३)] विशेषेण स्तोतारः "जागृवांसः" [जागृ निद्राक्षये (अदा० प०), लिटः क्वसुः, क्रादि-नियमात् प्राप्तस्येटो "वस्वेकाजाद् घसाम् (७, २,६७)"—इति नियमाविवृत्तिः] शब्दार्थयोः प्रमाद-राहित्येन जागरूका इत्यर्थः॥ ५॥

अथ षष्ठी।

१ २ ३१ २ ३ २३ १ २ ३२
अतोदेवाअवन्तुनोयतोविष्णुर्विचक्रमे।

३ २उ ३ १ २
पृथिव्याअधिसानवि॥ ६ †॥ ५

---

* ऋ० वे० १, २, ७, ६ = य० वे० ३४, ४४।

† ऋ० वे० १, २, ७, १।

"विष्णुः" परमेश्वरः पृथिव्याः यस्मात् भूप-देशात् "अधि-सानवि" समुच्छ्रिते अधिके देशे स्वर्गादि-लोके "विचक्रमे" विविधं पाद-क्रमणं कृतवान् विशेषेण वर्त्तते यस्मात् पृथिवी-देशात् "नः" अस्मान् "देवाः" विष्णुमुखाः "अवन्तु" पापाच्छत्रो र्वा रक्षन्तु इत्यर्थः॥ ६॥ ५

॥ मार्गीयवोत्तरम्॥ इदंविष्णाऔहोहायि। वायि चक्रा२३४मायि। त्रेधाना२३४यिहायि। दधेपा ३ ४। औहोवा। इहा२३४हायि। उक्रवा२३४दाम्। समूढम्। मास्यपा५ंसु३४। औहोवा। इहा२३४हायि। औहो३१ २३४। हायि। एहियाहृहा॥(१) त्रीणिपदाऔहोहा यि। वायिचक्रा२३४मायि। विष्णुर्गो२३४पा। पाअदा भा३४। औहोवा। इहा२३हायि। उक्रवा२३४याः। अतोध। माणिधारा३४। औहोवा। इहा२३४हायि। औहो३१२३४। यान्। एहियाहृहा॥(२) विष्णोःक र्माऔहोहायि। णायिपश्या२३४ता। यतोव्रा२३४हा।

१र २ १र ४र ५ १ २ ५ २ २
तानिपस्था३४। औहोवा। इहा२३४हायि। उक्थार
५ २ १ २ १ ० २ १र ४र ५ १ २
३४हायि। इन्द्रस्य। यज्ञियःसा३४। औहोवा। इहा
५ ३र २ ५र ५ ४
२३४हायि। औहो३१२३४। वा। एहियाईहा। हो
पुइ। डा(३)॥ ७ *॥ [१] ५

अथ मोषुत्वेति प्रगाथात्मकं द्वितीयं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा।

१ १र २ १ २ ३१ २ १र १र
मोषुत्वावाघतश्चनारेअस्मन्निरीरमन्।
२ १ २ ३ १ २ १ १ २ ३ २ ३ १र १र
आरात्ताद्वासधमादन्नआगहीहवासन्नुपश्रुधि॥१†॥

हे इन्द्र! “त्वा” त्वां “वाघतश्च न” ऋत्विजोऽप्येते “अस्मत्” अस्मत्तः “आरे” दूरे “मा निरीरमन्” न नितरां रमयन्तु। अतस्त्वम् “आरात्ताद्वा” दूरेऽपि वर्त्तमानः “नः” अस्मदीयं “सधमादं” यज्ञम् “आ गहि” आगच्छ “इह वा” अत्रापि वा “सन्” विद्यमानः “उप श्रुधि” अस्मदीयं स्तोत्रम् उपशृणु॥ १॥

---

* ऊ० गा० १४प्र० १ख० ७गा०।

† छ० आ० ३, १, ५, २ (१भा० ५८१पृ०)=ऋ० वे० ५, ३, १०, १।

अथ द्वितीया ।

२ १र २र २ १ २ ३१उ ३ १ ३२उ ३ १ २

इमेहितेब्रह्मकृतःसुतेसचामधौनमक्षआसते ।

२ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ २ ३२उ ३ १ २

इन्द्रेकामञ्जरितारोवसूयवोरथेनपादमादधुः ॥ २ * ॥ ६

हे इन्द्र ! "ते" त्वदर्थं "सुते" अभिषुते सोमे "ब्रह्मकृतः" स्तोत्रकृतः† ऋत्विजः "मधौ न" मधुनीव "मक्षः" मक्षिकाः "सचा" सह "आसते" उपविशन्ति । अथ परोक्षस्तुतिः— "वसूयवः" धनकामाः "जरितारः" स्तोतारः "कामम्" इष्टम् "इन्द्रे" "रथे न पादं" रथे पादमिव "आ दधुः" समर्पय-न्तीत्यर्थः‡ ॥ २ ॥ ६

अथास्तावीति प्रगाथात्मकं तृतीयं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

१ २ ३१ २३१र २र

अस्तावि मन्म पूर्व्यम्ब्रह्मेन्द्राय वोचत ।

२ १ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २

पूर्व्वीर्ऋतस्य बृहतीरनूषत स्तोतुर्मेधा असृक्षत ॥ १ ¶ ॥

---

* ऋ० वे० ५, ७, १७, २ ।

† 'ब्रह्मकृतः—मन्त्रस्य कर्त्तारः । अथवा ब्रह्म-त्रैविद्यलक्षणं, तस्य कर्त्तारः'—इति वि० ।

‡ 'यथा रथवाहिनः पुरुषाः रथस्य पादं चक्रमध्ये आदधुः, अथवा युद्धे रथे आत्मीयं पादं कुर्व्वन् रथमारोहति'—इति वि० ।

¶ ऋ० ०६, ४, २१, ४ ।

Digitized by Google

स "इन्द्रः" "अस्तावि" अस्मदीयैः स्तोत्रैः ऋत्विग्भिर्वा स्तूयते "इन्द्राय" "पूर्व्यम्" अनादित्वात् पूर्वस्मिन् भवं "मन्म" मननीयं "ब्रह्म" स्तोत्रं वेदं वा "वोचत" । हे ऋत्विजः ! यूयं पठत* किञ्च "पूर्वीः" पूर्वकालीनाः "ऋतस्य" यज्ञस्य सम्बन्धिन्यः "बृहतीः" बृहतीच्छन्दस्का बृहत्सामानि वा "अनूषत" स्तुवत पठतेत्यर्थः । "स्तोतुः" मम "मेधाः" एवंविधाः प्रज्ञाविशेषाः "असृक्षत" ऋत्विग्भिः विसृज्यताम् [यद्वा, ईश्वरेण]॥१॥

अथ द्वितीया ।

१उ   १ १ २   २ १ २   २   २ ३ १उ   ३ १ २
समिन्द्रोरायोबृहतीरधूनुत†सङ्क्षोणीसमुसूर्य्यम् ।
२   ३   २   ३   १   ३ २ १   १ २ ३र   २   २   ३ १ २
सꣳशुक्रासःशुचयःसङ्गवाशिरःसोमाइन्द्रममन्दिषुः ॥२‡॥७

स "इन्द्रः" "बृहतीः" महान्ति "रायः" धनानि अन्नानि वा "समधूनुत" मां प्रापयत्वित्यर्थः [धूञ् कम्पने (क्र्या० उ०) धातूनामनेकार्थत्वात्] । किञ्च "क्षोणीः" भूमीः "सम्" अधूनुत मां सम्यक् प्रापयन्तु । अपिच "सूर्यम्" सूर्य-सदृशीं दीप्तिं "सम्" अधूनुत । "शुचयः" निर्मलाः "शुक्रासः" शुक्रग्रहाः इन्द्रं "सम् अमन्दिषुः" हर्षयन्ति । किञ्च "गवाशिरः" गोश्रयणाः सहिताः¶ इन्द्रं सममन्दिषु हृष्टवन्त इत्यर्थः ॥ २ ॥ ७

---

* 'पूर्व्यम्—अग्रे भवम्, ब्रह्म—अन्नम्, इन्द्राय वोचत । अथवा'—इत्यादि वि० ।

† "अधूनुत"—इति ऋ० पाठः ।

‡ ऋ० वे० ६, ४, २१, ५ ।

¶ 'गवाशिरः—गो-क्षीरेण संयुक्ताः'—इति वि० ।

Digitized by Google

॥ सन्तनि ॥ अस्ताहाउ। वायिमन्मपू३आउवा२३। वीर२३४याम्। अस्मा इन्द्रायवोचतपूर्व्वीरस्यबृहतीरनूषता २३४५। स्तोतुर्हाउ। मायिधाअसा३१उवा२३। स्ता २३४ता। स्तोतुर्म्मेधाअसृक्षतसमिन्द्रोरायोबृहतीरधूनु ता२३४५। सक्षोहाउ। णायिसमुञ्३आउवा २३। रीर२३४याम्॥(२) सक्षोणीसमुसूर्य्यंसंशुक्रासःशुचयः सङ्गवाशिरा२३४५ः। सोमाहाउ। आयिन्द्रममा३१उ वार२३। दीर२३४षूः(३)॥ १० *॥ [१] ७

अथेन्द्रायसोमपातवेइति त्र्यात्मकं चतुर्थं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा।

इन्द्रायसोमपातवेवृत्रघ्नेपरिषिच्यसे।

नरेचदक्षिणावतेवीरायसदनासदे॥ १ †॥

---

* ऊ॰ गा॰ १४प्र॰ २अ॰ १०गा॰।

† ऋग्वेद ४, २, १८, २ (७आ॰ ३५।१४०) = ऋ॰ वे॰ ७, ४, १४, ४।

हे "सोम!" "इमम्" इमस्य इन्द्रे इन्द्राय [षष्ठ्यर्थे चतुर्थी (२, ३, ६२वा०)] इन्द्रस्य "पातवे" पानार्थं* "परि षिच्यसे" परितः पात्रेषु सिच्यसे वसतीवरीभिर्वा। किञ्च "दक्षिणावते" ऋत्विग्भ्यो दक्षिणा-दानेन तद्वते, "वीराय" वीर्य्य-युक्तायेन्द्रार्थं हवींषि दातुं "सदनासदे" यज्ञ-गृहे सीदते, "नरे" मनुष्याय† यजमानाय तस्मै फल-प्रदानार्थं परिषिच्यसे ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २   ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २   ३ १ २
तꣳसखायःपुरुरुचंवयंयूयञ्च‡सूरयः।
३ २ ३ १ २   ३ २ ३ १ २
अश्यामवाजगन्ध्यꣳसनेमवाजपस्त्यम् ॥ २ ¶ ॥

हे "सखायः" स्तोतारः "सूरयः" प्रज्ञावन्तः "यूयं वयञ्च" यजमानाः "पुरुरुचं" बहु-दीप्तिं "वाजगन्ध्यं" बल-कर-साधु-गन्धोपेतं तम्-भवं सोमम् "अश्याम" अश्नीम पिबेम। किञ्च "वाजपस्त्यम्"§ अन्न-युक्त-गृह-सहितम्" [यद्वा, बलकरं सोमं "सनेम" सम्भजेमहि सोमेन बलान्न-गृहादीनि भवन्तीत्यर्थः ॥२॥

---

* विवरण-मते तु 'सोमपातवे'—इति समास-निष्पन्नमेकं पद मत एवोक्तम् 'सोमपातये—सोम-पानार्थम्'—इति।

† विवरण-मते नरे इत्यपि इन्द्रायेत्यस्य विशेषणम् तत एवाह—'नरे—नराकाराय'—इति।

‡ "पुरोरुचं यूयं वयञ्च"—इति ऋ० पाठः।

¶ ऋ० वे० ७, ४, २४, ५।

§ 'वाजपस्त्यम्—पान-संयुक्तं गृहम्'—इति वि०।

Digitized by Google

अथ तृतीया ।

१ २ १ १ २ १ र २ र

परित्य◌ॅंहर्यत◌ॅंहरिम्० ॥ ३ * ॥ ८

—तृतीयमृक् पूर्वमेव [छ० आ० ६, २, १, ८ (२ भा० १६७ पृ०) — उ० आ० ५, २, १८, १ (२भा० २५०पृ०)] व्याख्याता ॥ ३ ॥ ८

४ २ ४ १ ४र ५

॥ यज्ञायज्ञीये द्वे ॥ इन्द्राऽ५य । सो३मा३पातावा

१ र २ १ २ २ १ १

यि । वार्च्चधेपा । रौ३षायिच्चा३सायि । नरे२च ।

२ १ २ २ १ र

दच्चा२३यिणा । ऊम्मायि । वा३तायि । वायिरायसद

१ २ १ २ १र र र

ना२सदा३ ॥(१) दायिताम् । सखाय:पुरुहचंवयंयू

२ १२ २ १ १ र २

याम् । चा३रा३या: । अष्या२म । वाजा२३गा ।

१ २ २ १ र र २ २

ऊम्मायि । धा३याम् । सानेमवाजपा२स्तियाउ ॥ (२)

१ २ १ २ १ २ २

याम्पा । रित्य◌ॅंहर्य्यत◌ॅंहरिम्बभ्रुम्पुना । तौ३वारे३णा ।

१र १र २ १ २ २

योदे२वान् । विश्वा◌ॅं२३त्था । ऊम्मायि । पा३रायि ।

१ र २ २

मादेनसहगा२च्छताउ(३) ॥ २१ † ॥ [१] ८

* छ० आ० ६, २, १, ८ (१भा० १६७पृ०) = उ० आ० ५, २, १८, १ (२ भा० २५० पृ०) = ऋ० वे० ७, ४, २४, १।

† ऊ० गा० १४प्र० २ख० २१गा०।

अथ कस्तमिन्द्रेति प्रगाथात्मकं पञ्चमं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा।

१र २र
कस्तमिन्द्रत्वावसो० ॥ १ * ॥

—इत्यृचः प्रतीकम्, तस्यादितो व्याख्यानमन्यत्र द्रष्टव्यम् ॥१॥

अथ द्वितीया।

२ १ २ ३ १ २ ३ १र २र ३ १र २र
मघोनस्मवृत्रहत्येषुचोदययेददतिप्रियावसु।

२ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ २
तवप्रणीतीहर्यश्वसूरिभिर्विश्वातरेमदुरिता ॥ २† ॥ ९

हे इन्द्र! "मघोनः" धनवतः "तव" त्वदर्थं "प्रिया" प्रियाणि "वसु" वसूनि हविर्लक्षणानि धनानि "ये" जनाः "ददति" प्रयच्छन्ति तान् जनान् "वृत्रहत्येषु" यज्ञेषु सङ्ग्रामेषु वा‡ "चोदय" प्रेरय। हे "हर्यश्व" हरि-नामकाश्ववन्निन्द्र! तव "प्रणीती" प्रणीत्या प्रणयनेन¶ "सूरिभिः" स्तोतृभिः पुत्रादिभिः सार्द्धम् "विश्वा" विश्वानि "दुरिता" दुरितानि "तरेम" तीर्णा भवेम ॥ २ ॥ ९

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्रन्थस्य अष्टादशस्याध्यायस्य द्वितीयः खण्डः ॥ २ ॥

---

* छ० आ० ३, २, ४, ८ (१भा० ५७४पृ०)=ऋ० वे० ५, ३, १९, १।

† ऋ० वे० ५, ३, १९, ४।

‡ 'वृत्रहत्येषु—शत्रुवधेषु'—इति वि०।

¶ 'प्रणीती—प्रकर्षेण कर्मणां नेता'—इति वि०।

Digitized by Google

अथ तृतीय-खण्डे —

एदुमधोरिति तृचात्मकं प्रथमं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा।

२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
एदुमधोर्मदिन्तरꣳसिञ्चाध्वर्यो अन्धसः।
१ २ ३ ३ १ २ २ २ ३ १ २
एवाहिवीरस्तवतेसदावृधः॥ १ *॥

हे "अध्वर्यो" अध्वरस्य नेतः! ऋत्विक्! "मधोः" मदकरस्य "अन्धसः" सोम-लक्षणस्यान्नस्य "मदिन्तरम्" अत्यर्थं मादयितृ-तमं सोमरसमेव "आ सिञ्च" इन्द्रार्थमाभिमुख्येन क्षर। "इत्" "उ" [—इत्यवधारणे]। "वीरः" "समर्थः सदावृधः" सर्वदा हविर्भिर्वर्द्धनीयः [यद्वा, सर्वदा स्व-बलस्य वर्द्धकः] अयम् "एव" इन्द्रः "स्तवते हि" स्तोत्र-शस्त्रादिभिः स्तूयते खलु। अतः कार-णात् स्तुतायेन्द्राय सोमो दातव्य इति शेषः। तस्मादासिञ्चेति पूर्वेण सम्बन्धः॥ १॥

अथ द्वितीया।

१ २ ३ १ २ ३ १ २
इन्द्रस्थातर्हरीणान्नकिष्टे पूर्व्यस्तुतिम्।
१ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २
उदानꣳशशवसानभन्दना॥ २ †॥

---

* ऋ० षा० ४, २, ५, ५ (१भा० ७९२पृ०)=ऋ० वे० ६, २, १८, १।

† ऋ० वे० ६, २, १८, २।

Digitized by Google

हे "हरीणां स्थातः" हरि-नामकानामश्वानामधिष्ठातः! [यद्वा, हरि-नामकैरश्वैः प्रापयितः!] "इन्द्र!" "ते" त्वदीयां "पूर्व्यस्तुतिं" पूर्व्वैश्चिरन्तनैर्ऋषिभिः कृतां स्तुतिम् [उपलक्षणम्] इदानीन्तनैः क्रियमाणमपि स्तुतिं "न किः" न कश्चित् "शवसा" बलेन "उदानंश" सम्यग् व्याप्नोति [अशू व्याप्तौ (स्वा० आ०) अस्माल्लिटि "अश्नोतश्च (७, ४, ७२)"—इति नुट्, छान्दसो द्वितीयो नुडागमः] कश्चिन्नातिक्रामतीत्यर्थः। किञ्च "भन्दना" सर्वैः प्रार्थनीयत्वात् पूजनीयेन धनेन स्तुत्या वा* त्वदीयां स्तुतिं न कश्चिदतिक्रामति, त्वत्तो बलवान् धनी स्तुत्यो वा अन्यो नास्तीत्यर्थः॥ २॥

अथ तृतीया।

२ ३ १ २ ३ १ ३ १ २ ३ १ २
तंवोवाजानाम्पतिमहूमहिश्रवस्यवः।

१ २ ३ १ २ ३ १ २
अप्रायुभिर्यज्ञेभिर्वावृधेन्यम्॥ ३ †॥ १०

"अप्रायुभिः" कर्म्मसु अप्रमाद्यन्मनुष्ययुक्तैः अथवा अप्रमत्ता एकत्र स्थित्वैव कर्म्म कुर्व्वन्ति कर्म प्रारभ्य नान्यं देशं गच्छन्तीत्यर्थः‡। एवंविध-मनुष्य-युक्तैः "यज्ञेभिः" यज्ञैः एतादृश-मनुष्यैर्यज्ञैश्च "वावृधेन्यम्" वर्द्धनीयं "वाजानाम्" अन्नानां "पतिं" स्वामिनं "वः" यष्टृ-यष्टव्य-सम्बन्धेन युष्मदीयं "तं" तादृशम्

---

* 'भन्दना—वीर्येण'—इति वि०।

† ऋ० वे० ६, २, १८, ३।

‡ 'अप्रायुभिः—अप्रयत्न-पूर्वेभिः'—इति वि०।

(२६)

Digitized by Google

इन्द्रम् "अवस्यवः" वयमन्नकामाः सन्तः "अह्महि" आह्वयामः [ह्वयतेर्लुङि बहुलञ्छन्दसि (६, १, ३४)—इति सम्प्रसारणम् ॥ ३ ॥ १०

॥ वामदेव्यम् ॥ ए॒ऽ५ह॒। मधौ३ म्मौ ३ दिन्तराम्। म। सायि। चाध्वर्य्योअन्धसएवाहि। वा। औ३हो हायि २स्ता२३वनायि। सदौहो३। ऊम्मा २। वा॒ऽ२ हौ३५हायि ॥(१) आऽ५यिन्द्र। स्याता३हा३रीणाम्। ना। किष्टे पूर्व्यस्तुतिमुदा। ना। यौ३हो हायि। अ आ२३वसा। नभौहो३। ऊम्मा २। दाऽ२नौ ३ ५ हा यि ॥(२) ताऽ५वः। वाजा३ना३म्पतायिम्। पा। ऊम हिअवस्यवोप्रायु। भायिः। औ२३होहायि। यज्ञा२३ यिभिर्वा। वृधौहो३। ऊम्मा २। न्याऽ२मौ ५ हा यि(३) ॥ ६ * ॥ [१] १०

* ऊ० गा० १३प्र० २ख० ६गा०।

अथ तङ्गूर्धयेति प्रगाथात्मकं द्वितीयं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा।

१ २ ३क २र ३ १ २ ३१ २ ३ १ २
तङ्गूर्धयास्वर्णरन्देवासोदेवमरतिन्दधन्विरे।

३ २ ३ १ २
देवत्राहव्यमूहिषे ॥ १ * ॥

हे स्तोतः! "तं" प्रसिद्धमग्निं "गूर्धय" स्तुहि [गूर्धयतिः स्तुतिकर्मा (निघ० ३,१४,५) कीदृशम्? "स्वर्णरं" सर्वस्य नेतारं [सर्वैर्यजमानैः नेतव्यं वा, अथवा स्वर्गं प्रति हविषां नेतारं] "देवासः" दीव्यन्ति स्तुवन्तीति देवा ऋत्विजः "देवं" दानादि-गुण-युक्तम् "अरतिम्" अर्यं स्वामिनं [यद्वा, अभि प्राप्तव्यं द्रव्यं] "दधन्विरे" [धन्वन्ति गच्छन्ति स्तुत्यादिभिः प्राप्नुवन्ति, धवि गत्यर्थः (भ्वा० प०)] अथ प्रत्यक्षस्तुतिः—"देवत्रा" देवेषु मध्ये [यद्वा, "देव-मनुष्य (५,४,१०वा०)"—इत्यादिना द्वितीयार्थे त्रा-प्रत्ययः देवानित्यर्थः] "हव्यं" पुरोडाशादि-लक्षणं हविः "आ" आभिमुख्येन "ऊहिषे" हे अग्ने! अभितो वा प्रापयसि [वहे लिटि यजादित्वात् सम्प्रसारणम्]।

"ऊहिषे"—"ऊहिरे"—इति पाठौ ॥ १ ॥

---

* ऋ० आ० २,१,२,१ (१भा० १७८पृ०) = ऋ० वे० ६,१,२९,१।

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
विभूतरातिंविप्रचित्रशोचिषमग्निमीडिष्वयन्तुरम् ।
३ १र २र ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १
अस्यमेधस्यसोम्यस्यसोभरेप्रेमध्वरायपूर्व्यम् ॥२*॥११

ऋषिरात्मानं सम्बोध्य प्रेरयति— हे "विप्र" मेधाविन् ! "सोभरे" एतन्नामक ! ऋषे ! "अध्वराय" यागार्थम् "ईम्" अग्निं "प्रेडिष्व" प्रकर्षेण स्तुहि । कीदृशम् ? "विभूतरातिं" व्याप्तधनं प्रभूतदानं वा, "चित्रशोचिषं" चायनीय-तेजस्कं विचित्र-दीप्तिकं वा "सोमस्य" सोम-साध्यस्य "अस्य मेधस्य" "यन्तुरं" नियन्तारं† "पूर्व्यं" चिरन्तनमिति ॥ २ ॥ ११

५ ४ २ ४ ५ ४ ५ २र १र र
॥ सौभरम् ॥ तङ्कूइह्वा३या ऽस्तुवर्णरोवा । देवासो
र १ ७ १ ३ ५ २र
देवमरा २तायिन्दधा२३ । हो । न्वा२३४यिरायि । दे
१र ऽ २ १ ३ ५र र
वत्राच्च । व्यमू३हा ३ । हा२यिषा २ ३ ४ औहोवा ॥(१)
५र ४ २ ४ ५र ४ ५ १ र र १ ७
देवा३त्रा३च्चव्यमूहिषोवा । विभूतरतिविप्रा २चायित्र
१ ३ ५ १ र ऽ
शो२३ । हो । चा२३४यिषाम् । अग्निमीडि । श्रया३

* ऋ० वे० ६, १, १९, २ ।

† 'यन्तुरं—गमन-शीलम्'—इति वि० ।

Digitized by Google

२ १ २ ५र र ५ ४ १ ४
हाश्यि। तूरा२३४औहोवा॥(२) अग्नाश्यिमाश्यिडि

५ ४५ १ र र १ ७ १ २
षयन्तुरोवा। अश्वमेधस्यसोमा२यास्यसो२३। हो। भा

५ १र र ६ २ १ २ ५र
२३४रायि। प्रेमध्वरा। यपूश्वाश। वा२या२३४औ

र २१११
होवा। ऊ२३४५(३)॥ १८*॥ [१] ११

अथा सोमस्वानइति प्रगाथात्मकं तृतीयं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा।

१ २ ३ १र २र ३ १र २र ३ १ २
आसोमस्वानोअद्रिभिस्तिरोवाराण्यव्यया।

२ ३ १ ३ १ ३क २र ३ १ ३ २ ३ १ २
जनोनपुरिचम्वोर्विशद्धरिःसदोवनेषुदधिषे॥१‡॥

हे "सोम!" "अद्रिभिः" ग्रावभिः "स्वानः" अभिषूयमाणः त्वम् "अव्यया" अविमयानि "वाराणि" वालानि दशापवित्राणि "तिरः" कुर्वन् व्यवधायकानि कुर्वाणः सन् "आ" पवस इति शेषः। "हरिः" हरित-वर्णः स सोमः "चम्वोः" अधिषवण-फलकयोः "विशत्" प्रविशति। तत्र दृष्टान्तः—"जनो न" यथा जनः

* ऊ० गा० ११प्र० १ख० १८गा०।

† 'ईम्—इति पदपूरणः'—इति वि०।

‡ ऋ० सं० ६, १, ३, २ (१भा० ८४पृ०)=ऋ० वे० ७, ५, १३, ५।

Digitized by Google

"पुरि" पुरे प्रविशति स त्वञ्च तेषु काष्ठ-निर्मितेषु पात्रेषु वसतीवरीषु वा "सदः" स्थानं "दधिषे" करोषि।

"दधिषे"—"दधिषः"—इति पाठौ॥ १॥

अथ द्वितीया।

१ २ ३ १२ १२ ३क २२ ३ २उ ३ १ २ ३ १

समामृजे तिरो अण्वानि मेष्यो मीढ्वान्त्सप्तिर्न वाजयुः।

३ २ ३ १२ ३ २ ३ २ ३ १२ ३ १ २

अनुमाद्यः पवमानो मनीषिभिः सोमो विप्रेभिर्ऋक्वभिः*॥२†॥१२

"वाजयुः" अन्न-कामः "अण्वानि" अणूनि सूक्ष्माणि "मेष्यः" मेष्याणि अवेः रोमाणि चित्राणि "तिरः" कुर्वन् "सः" सोमः "मामृजे" परिशोध्यते अलङ्क्रियते वा। तत्र दृष्टान्तः—"मीढ्वान्" सेचन-समर्थः "सप्तिः न" अश्व इव, अश्वो यथा सङ्ग्रामेऽलङ्क्रियते तद्वत्। कीदृशः? "अनुमाद्यः" अनुमोदनीयः सर्वैः "पवमानः" मनीषिभिर्ऋत्विग्भिः पूयमानः, तथा "ऋक्वभि" ["छन्दसि वनिपौ (५, २, १२२ वा०)"—इति वनिप्] स्तुतिमद्भिर्विप्रैर्मेधाविभिः अभिष्टुतः मृज्यते॥ २॥ १२

अथ वयमेनमिदाह्य इति प्रगाथात्मकं चतुर्थं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा।

३ १ २ ३ १२ १२ ३ २ ३ १ २

वयमेनमिदा ह्योऽपीपेमेह वज्रिणम्।

१ २ ३ १२ १२ ३ २ ३ २ ३ १ २ ३ २

तस्मा उ अद्य सवने सुतं भरा नूनं भूषत श्रुते॥ १ ‡॥

* "ऋक्विभिः"—इति मू० पाठः। † ऋ० वे० ७, ४, १४, १।

‡ छ० आ० ३, २, ३, १० (१भा० ५६०पृ०) = ऋ० वे० ६, ४, ४८ (३१), ३।

"वयं" यजमानाः "एनम्" इन्द्रं "वज्रिणं" "इदा" इदानीं "ह्यः" अतीतेऽह्नि "इह" अत्र अहर्गणे "अपीपेम" आप्याययाम सोमेन "तस्माउ" तस्मै एव "अद्य" अत्र सवने सङ्ग्रामार्थं [सुपां सुलुगित्यादिना शे-आदेशः] "सुतम्" अभिषुतं सोमं "भर" आहर "नूनम्" इदानीं "श्रुते" स्तोत्रे श्रुते सति "आ भूषत" आभवन्नध्वर्य्यादीनागच्छतु ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २   ३१ २ ३ २ ३ २ ३ १ २
वृकश्चिदस्यवारणउरामथिरावयुनेषुभूषति ।
१उ २ १ २   ३ १उ ३ १ ३ २ ३ १२ ३ २
सेमन्नस्तोमञ्जुजुषाणआगहीन्द्रप्रचित्रयाधिया ॥२*॥१३

"वृकश्चित्" स्तेनोऽपि† "वारणः" वारयिता सर्वस्य‡ सन्नपि "उरामथिः" अजूणां मार्गे गच्छतां मथिता¶ सन्नपि "अस्य" इन्द्रस्य "वयुनेषु" मार्गेषु प्रज्ञानेषु वा§ "आ भूषति" आनुकूल्यमेव भजते [अतीव हिंस्रोऽपीन्द्रस्यानुकूलो भवतीत्यर्थः। यद्वा, अस्येति कर्मणि षष्ठी (२, ३, ८५) अमुमिन्द्रम् उक्तरूपः क्रूरेषु वयुनेषु स्तोत्रेष्वाभूषति]। हे इन्द्र! स त्वमिमं "नः" अस्मदीयं सोमं स्तोत्रं च "जुजुषाणः" प्रीयमाणः सेवमानः

---

* ऋ० वे० ६, ४, ४८ (११), ३ ।

† 'चित्—इति पदपूरणः। वृकः—मांसाशी अरण्य-निवासी'—इति वि० ।

‡ 'वारणो वज्री'—इति वि० ।

¶ 'उरणाध्वरं करोति—उरामथिः'—इति वि० ।

§ 'वयुनेषु—जन्मसु'—इति वि० ।

Digitized by Google

सन् "चित्रया" चायनीयया नानाविध-फलरूपया "धिया" युक्तः सन् "प्रागहि" आगच्छ ॥ २ ॥ १३

॥ वासिष्ठम् ॥ वयमेनमिदा । ह्नियाओ२३वा । इ याद्दायि । ऊवेहो२यि । अपीपिमेऽहावज्रिणा२म् । त आउवद्यसवनायि । हुतभ्मारा२ । ई३या । मानूना २३४म् । यताअ२३४५ता६५६यि ॥(१) आनूनभूषत । अ्ताओ२३४वा । इयाद्दायि । ऊवेहो२यि । आनून भूषताअ१ता२यि । वृकश्चिदस्यवारणः । उरामा१थी २ः । ई३या । आवयू२३४ना । षुभूषा२३४५ता६५६ यि ॥(२) आवयुनेषुभू । षताओ२३४वा । इयाद्दायि । ऊवहो२यि । आवयुनेषुभूषा१ता२यि । सेमन्नस्तोमञ्जु जुषा । णआगा१हो२ । ई३या । इन्द्रप्रा२३४चायि । चयाधा२३४५या६५६ । अवा३सा२३४५यि(१) ॥ ५ ॥[१'१३

---

* ऋ० सं० १६म० २अ० ६वा० ।

अथेन्द्राग्नीरोचनेति तृचात्मकं पञ्चमं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

१ २ ३ २ ३ १उ ३ १ २

इन्द्राग्नीरोचनादिवःपरिवाजेषुभूषथः ।

१ २ ३ २ ३क २र

तद्वाञ्चेतिप्रवीर्य्यम् ॥ १ * ॥

हे "इन्द्राग्नी !" "दिवः रोचना" स्वर्गस्य रोचकौ युवां "वाजेषु" सङ्ग्रामेषु "परि भूषथः" परितः सर्वतः अलङ्कृतौ भवथः । शत्रून् पराजित्य सर्वतो विजयमानौ वर्त्तेथे । "वां" युवयोः "वीर्यं" सामर्थ्यमेव "तत्" तादृशं सङ्ग्राम-विजयं "प्रचेति" प्रकर्षेण ज्ञापयति [यद्वा, युवां "वाजेषु" सङ्ग्रामेषु भूषथः शत्रून् परिभवथः । शेषं पूर्ववत् ॥ १ ॥

अथ

१ २ ३ १ २३ १ २

इन्द्राग्नीअपसस्परि० ॥ २ † ॥

—इति द्वितीया,

अथ

१ २ ३ १ २

इन्द्राग्नीतविषाणिवां० ॥ ३ ‡ ॥ १४

—इति तृतीया । तयोर्ऋचोः प्रतीके । तयोर्व्याख्यानमन्यत्र द्रष्टव्यम् ॥ २, ३ ॥ १४

---

* ऋ० वे० ३, १, ११, ५ ।

† पर्व्व ७, ३, २, ३ (५भा० ९४पृ०) = ऋ० वे० ३, १, १२, ४ ।

‡ पर्व्व ७, ३, २, ४ (५भा० ९४पृ०)= ऋ० वे० ३, १, १२, ३ ।

Digitized by Google

अथ कईंवेदेति द्वचात्मकं षष्ठं सूक्तम्,

तत्र प्रथमायाः—

१ २ २१र २र
कईं वेदसुतेसचा० ॥ १ * ॥

—इति ऋचः प्रतीकम्। तस्यादितो व्याख्यान मन्यत्र द्रष्टव्यम्॥ १ ॥

अथ द्वितीया।

२ १ ३ १र २र २ १ १ २ ३ १ ३ १ २
दानामृगोनवारणःपुरुत्राचरथन्दधे।
१ २ ३ १ २ ३ १ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
नकिष्ट्वानियमदासुतेगमोमहाँश्चरस्योजसा॥ २ † ॥

"मृगः" शत्रूणामन्वेषकः "वारणः" गजः "दाना" मद-जालानीव‡ "पुरुत्रा" बहुषु यज्ञेषु च "रथं" चरण-शीलं "मदं" "दधे" इन्द्रो धारयति। अथ प्रत्यक्षस्तुतिः— हे इन्द्र! "त्वा" त्वां "न किः" नियमत" न कश्चिन्नियच्छति "सुते" अभि-षुते सोमे "आ गम" आगच्छ। "महान्" पूज्यः "नः" त्वम् "ओजसा" बलेन सर्वतश्चरसि गच्छसि॥ २ ॥

---

* उ० आ० ४, १, १, ५ (१भा० ६०१पृ०)=ऋ० वे० ६, ३, ८, ६।

† ऋ० वे० ६, ३, ८, ७।

‡ 'दानामृगोनवारणः—* * * मदस्रावी वारणः * * * यथा वारणः कनि-नाम एवं मम'—इति वि०।

अथ तृतीया।

२ ३ १र   ३र   ३ १र ३र ३ १   २
यउग्रःसन्ननिष्टृतःस्थिरोरणायसꣳस्कृतः।
१ २ ३   ३ १ १ २   ३ २ ३ २ ३ १   २   ३ १ '२
यदिस्तोतुर्मघवाशृणवद्धवन्नेन्द्रोयोषत्यागमत्॥३*॥१५

"यः" "उग्रः" उद्गीर्णबलः ओजस्वी वा "सन्" भवन् "अनिष्टृतः" शत्रुभिरविस्तीर्णः "स्थिरः" चलः "रणाय" युद्धाय "संस्कृतः"† अस्त्रैरलङ्कृतः सोमैर्वा संस्कृतः सः "इन्द्रः" "मघवान्" धनवान् "यदि" "स्तोतुः"‡ "हवम्" आह्वानं "शृणवत्" शृणोति तर्ह्यन्यत्र "न योषति" न गच्छति किन्तु "आ गमत्" तत्रैवागच्छति॥ ३ ॥ १५

३ र र   १   २   १
॥वार्त्रम्॥ कई वेदा। सुतायिसा१चा२। पिब
२   १   र   २
न्तंवद्वायो१दाधा२यि। ! अयंयःपुरोविभिनत्ताओ१जा
१र   २   १ २   ५र र   ३
सा२। मन्दानार३ःओ३। प्रा२या२३४औद्दोवा। धा
५   ३र र   १ २   १
धा२२४साः॥(१) दानामृगः। नवारा१णा२ः। पुरु
र   २   १ र   र   २
त्राचरथान्दा१धा२यि। नकिष्ट्वानियमदासुतायिगा१मा

* ऋ० वे० ६, ३, ८, ५।

† 'संस्कृतः—संःअः'—इति वि०।

‡ 'स्तोतुः—उद्गातुः'—इति वि०।

२: । महाꣳस्वा२रा३ । सा२श्रो२३४ औहोवा । जा२

३४सा ॥(२) यउग्र:सान् । अनायिष्टा१र्त्ता२: । स्थिरो

रणायसाꣳस्का१र्त्ता२: । यदिस्तोतुर्मघवाश्टणवाद्धा१वा

२म् । नेन्द्रोयो२३षा३ । त्या२श्रा२३४ औहोवा । गा

२३४मात्(३) ॥ २० * ॥ [१]

॥ आष्कारणिधनम् ॥ कई वे३दसु५तेसचा । पायि

बल्लङ्कृत् । वयो२३दधाउ । वा३२ । अयय:पू । रो

विभिना । तियोजा२३४सा । मा२३न्दा । न:शिप्रि ।

यन्धा२३४५त्याइ५६: ॥(१) दानामा३र्गोनवारणा । पूरु

त्राच । रथा२३न्दधाउ । वा३२ । नकिष्ट्वा । निय

मदा । सुतेगा२३४मा: । मा२३दान् । चरसि । ओ

जा२३४५साइ५६ ॥(२) यउग्रा३:सन्ननिष्टृता: । स्थायि

* ऊ० गा० १६प्र० २ख० २०गा० ।

Digitized by Google

२२२ १ २ १२१ १
रोरणा। यसा२३४ऋतात। वा३२। यदिस्तोतुः।
२ २१२१ २१ ५ १ ० २ १२ २
मघवाशा। णावद्वा२३४वाम्। ने२३द्रो। योषति।
१२ २ ११११
आगा२३४५मा६५६त्। भा२३४५ष्(३)॥ ८ *॥ [२] १५

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्रन्थस्य अष्टादशस्याध्यायस्य तृतीयः खण्डः॥ ३॥

अथ चतुर्थ-खण्डे—

पवमाना असृक्षतेति तृचात्मकं प्रथमं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा।

१२ ३ १ २ ३ १ ३१२
पवमाना असृक्षत सोमाः शुक्रास इन्दवः।
३ १२ ३२ ३ १ २
अभि विश्वानि काव्या॥ १ †॥

"शुक्रासः" उज्ज्वलाः‡ "इन्दवः" दीप्ताः "पवमानाः" पूयमानाः सोमाः "विश्वा" विश्वानि "काव्या" काव्यानि स्तोत्राणि "असृक्षत" ऋत्विग्भिरभितः सृज्यन्ते॥ १॥

---

* ऊ० गा० १८प्र० २ख० ८गा०।

† ऋ० वे० ७, १, २४, ५।

‡ 'शुक्रास;—तृतीय-सवने सोमाः शुक्रा भवन्ति'—इति वि०।

Digitized by Google

अथ द्वितीया।

१ २ १२उ ३ १ २
पवमाना दिवस्पर्य्यन्तरिक्षादसृक्षत।
३ २उ ३ १ २
पृथिव्या अधिसानवि ॥ २ * ॥

"पवमानाः" पूयमानाः सोमाः "दिवः" द्युलोकादन्तरिक्षाच्च "पृथिव्याः" भूम्याः "अधि सानवि" समुच्छ्रिते देशे देवयजने "पर्य्यसृक्षत" सृज्यन्ते† ॥ २ ॥

अथ तृतीया।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
पवमानास आशवः शुभ्रा असृग्रमिन्दवः।
२ ३ १ ३ १ २ १ २
घ्नन्तो विश्वा अप द्विषः ॥ ३ ‡ ॥ १६

"आशवः" शीघ्राः "शुभ्राः" शोभनाः "पवमानासः" पवमानाः "इन्दवः" दीप्ताः सोमाः "विश्वाः" सर्वान् "द्विषः" द्वेष्टॄन् शत्रून् "अप घ्नन्तः" मारयन्तः "असृग्रम्" सृज्यन्ते ॥ ३ ॥ १६

---

* ऋ० वे० ७, १, ३४, १।

† 'दिवस्परि—'दिवः' द्युलोकस्य उपरि अन्तरिक्षात् 'असृक्षत'। 'पृथिव्या अधि' अनुपरिभावेन अस्त 'सानवि' पर्वत-सानवि गिरि-मस्तके'—इति वि०।

‡ ऋ० वे० ७, १, ३५, १।

Digitized by Google

अथ तोशाहत्रहणेति त्र्यृचात्मकं द्वितीयं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा।

२ १ २३१२ २२२१ २
तोशावृत्रहणाहुवेसजित्वानापराजिता।

२ १२ ३१२
इन्द्राग्नीवाजसातमा॥ १ *॥

"तोशा"† शत्रूणां बाधकौ "वृत्रहणा" वृत्रस्य पापस्य हन्तारौ "सजित्वाना" जेतारौ परस्परापेक्षया जयशीलौ "अपराजिता" केनाप्यतिरस्कृतौ "वाजसातमा" अन्नस्य अतिशयेन दातारौ "इन्द्राग्नी" युवां "हुवे" इह कर्मणि सोमपानार्थमहमाह्वयामि॥ १॥

अथ

१२ ३ १ २
प्रवामर्चन्त्युक्थिनः०॥ २ ‡॥

—इति द्वितीया,

अथ

१ २ ३१२ ३२
इन्द्राग्नीनवतिम्पुरः०॥ ३ ¶॥ १७

—इति तृतीया, इत्येतादृचोः प्रतीके। तयोरादितो व्याख्यानमन्यत्रापि द्रष्टव्यम्॥ २। ३॥ १७

* ऋ० वे० ३, १, ११, ४।

† 'तोशा—तुशौ हींस्रौ'—इति वि०।

‡ सामवेद ७, ३, २, १ (१भा० ८३पृ०)=ऋ० वे० ३, १, ११, ५।

¶ सामवेद ७, ३, २, २ (१भा० ८३पृ०)=ऋ० वे० ३, १, ११, ६।

Digitized by Google

अथोपत्वारण्वसन्दृशमिति द्व्यृचात्मकं तृतीयं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा।

११ २ ११ ३१ २
उपत्वारण्वसन्दृशम्प्रयस्वन्तःसहस्कृत।
११ २ २ ३ ११
अग्नेससृज्महेगिरः॥ १ *॥

हे "सहस्कृत" सहसा बलेनोत्पन्न! "प्रयस्वन्तः"† हविर्लक्षणान्नवन्तो वयं "रण्व-सन्दृशं" रमणीयं सन्दर्शनम् स्तोतव्यं सन्दर्शनं वा "त्वा" त्वाम् "उप" प्रति "गिरः" स्तुतीः "ससृज्महे" विसृजाम उच्चारयामइत्यर्थः॥ १॥

अथ द्वितीया।

१२३ १२१२३१२२ ११ २१
उपच्छायामिवघृणेरगन्मशर्मतेवयम्।
२३ ११
अग्नेहिरण्यसन्दृशः॥ २ ‡॥

हे "अग्ने!" "हिरण्यसन्दृशः" हिरण्यवद्रमणीय-तेजसः हिरण्यवद्रोचमान- तेजसो वा "घृणेः" दीप्तस्य "ते" तव "शर्म" शरणम् आश्रयणं सुखं वा "उप अगन्म" उपगच्छामः। तत्र दृष्टान्तः—"छायामिव" यथा सुसन्तप्तश्छायामुपागच्छन्ति तद्वत्॥ २॥

---

* ऋ० वे० ६, ५, १८, १।

† 'प्रयस्वन्तः—प्रकर्षेण स्वन्तः संस्कृत वचस्य कर्त्तुः'—इति वि०।

‡ ऋ० वे० ६, ५, १८, १।

Digitized by Google

अथ तृतीया ।

२ ३ १ २   ३ १ २ १ १ ३ १र   १र
यउग्रइवशर्य्यहातिग्मशृङ्गोनवꣳसगः ।
२ ३ १ २ ३१ १
अग्नेपुरोरुरोजिथ ॥ ३ * ॥ १८

"यः" अग्निः "उग्रइव" उद्गूर्ण-बलः "धन्वीव" "शर्यहा" शर्यैर्बलैः शत्रूणां हन्ता† "तिग्मशृङ्गो न वंसगः" तीक्ष्णशृङ्गो नवनीय-गतिर्वृषभइव‡। हे अग्ने ! स त्वं "पुरः" आसुरीस्तिस्रः पुरीः "रुरोजिथ" भग्नवानसि ["रुद्रो वा एषः यदग्निः" —इति श्रुतेः, रुद्र-कृतमपि त्रिपुर-दहनमग्नि-कृतमेवेत्यग्निः स्तूयते। यद्वा, त्रिपुर-दहन-साधन-भूते बाणे अग्नेरनीकत्वेनावस्थानादग्निः पुराणि भग्नवानित्युच्यते। "देवासुरा वा एषु लोकेषु समयजन्त"—इत्यादिकं ब्राह्मणमत्रानुसन्धेयम् ॥ ३ ॥ १८

अथ ऋतावानंवैश्वानरमिति तृचात्मकं पञ्चमं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

२ १ २   ३२१२ ३ १ १ ३१ २
ऋतावानंवैश्वानरमृतस्यज्योतिषस्पतिम् ।
१२ ३ १ १
अजस्रङ्घर्ममीमहे ॥ १ ¶ ॥

* ऋ० वे० ४, ५, १८, ४ ।

† 'शर्यहा—महता'—इति वि० ।

‡ 'तिग्मशृङ्गः—तीक्ष्णशृङ्गः, न वंसगः—न सङ्गामगामी'—इति वि० ।

¶ नान्यत्रैवोपलभ्यते ।

Digitized by Google

हे अग्ने! "ऋतावानं" यज्ञवन्तं सत्यवन्तम् ऋतस्य सत्यस्य यज्ञस्य सत्यस्य वा सम्बन्धिनं* "वैश्वानरं" विश्वेषां नराणां हितकारिणं "ज्योतिषस्पतिं" ज्योतिषः तेजसः पतिं पालकम् "अजस्रम्" अनादित्वादविच्छिन्नं "घर्मं" दीप्तं वैश्वानराख्यं त्वाम् "ईमहे" अभीष्टं याचामहे ॥ १ ॥

अथ द्वितीया।

२ ३ १ २ ३ २ ३ २ ३क २र ३ २
यइदम्प्रतिपप्रथेयज्ञस्यस्वरुत्तिरन्।

३ २ ३ १ २र ३ २
ऋतूनुत्सृजतेवशी ॥ २ † ॥

"यः" अग्निः "इदं" जगत् "यज्ञस्य" अनुष्ठीयमानस्य यागस्य "स्वः" सर्वं विघ्नम् "उत्तिरन्" उत्तारयन् [यद्वा, "स्वः" स्वर्ग-फल-सम्बन्धि महाफलम् "उत्तिरन्" प्रयच्छन्] "प्रति पप्रथे" सर्वत्र प्रख्यातो भवति "वशी" परमात्मतया जगद् वशीकर्त्ता सोऽग्निः "ऋतून्" वसन्तादीन् "उत्सृजते" अनुष्ठानार्थं सम्यक् सृजति [तेषु स्वयमाधीयमानः सन् तदङ्गतया वसन्तान् उत्तमान् कुरुतइत्यभिप्रायः] ॥ २ ॥

---

* 'ऋतावानं—ऋतं नैमित्तिकं यज्ञ तेन युक्तं अथवा ऋतमन्नं तस्य दातारं' —इति वि०।

† नेयमप्यन्यत्र क्वचिद् दृश्यते।

अथ तृतीया।

१ २ ३ १ २ ३ १ २३ १ २ ३ १ २ ३ १ २

अग्निःप्रियेषुधामसुकामोभूतस्यभव्यस्य।

२ १ ७ ३ १ २

सम्राडेकोविराजति॥ ३ *॥ १९

"भूतस्य" अतीत-कालीनस्य भूत-जातस्य "भव्यस्य" आगामिनः भविष्यत्कालीनस्य जगतः "कामः" काम्यमानस्तत् तैः पुरुषैः "सम्राट्" "एकः" अद्वितीयत्वेन "प्रियेषु" आहवनीयादिषु "धामसु" स्थानेषु [यद्वा, त्रिषु पृथिव्यादि-लोकेषु "विराजति" विशेषेण दीप्यते† ॥ ३ ॥ १९

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्रन्थस्य अष्टादशस्याध्यायस्य चतुर्थः खण्डः ॥ ४ ॥

वेदार्थस्य प्रकाशेन तमो हार्दं निवारयन्।
पुमर्थांश्चतुरो देयाद् विद्यातीर्थ-महेश्वरः ॥ १८ ॥

॥ इति द्वितीयोऽर्द्धप्रपाठकः‡ ॥

इति श्रीमद्राजाधिराज-परमेश्वर-वैदिकमार्ग-प्रवर्त्तक-श्रीवीर-बुक्क-भूपाल-साम्राज्य-धुरन्धरेण सायणाचार्य्येण विरचिते माधवीये सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्रन्थे अष्टादशोऽध्यायः समाप्तः ॥ १८ ॥

---

* ऋ० वे० १२, ११६।

† 'एकः सर्वदेवानां प्रधानभूतः विराजति विविधं राजति दीप्यते'—इति वि०।

‡ 'अष्टमस्य द्वितीयोऽध्यायः समाप्तः'—इति वि० पदादि-मूल-ग्रन्थानां सम्मतम्।

यस्य निःश्वसितं वेदा यो वेदेभ्योऽखिलं जगत्।
निर्ममे तमहं वन्दे विद्यातीर्थ-महेश्वरम् ॥ १८ ॥

॥ अथैकोनविंशोऽध्याय आरभ्यते* ॥

तत्र,

प्रथमे खण्डे—

अग्निःप्रत्नेनेति त्र्यचात्मकं प्रथमं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा।

३ २ ३२३१२३ १२ ३२ २
अग्निःप्रत्नेनजन्मना† शुम्भानस्तन्वा३ऽ२ऽ३‡स्वाम्।
३ १२ ३२
कविर्विप्रेणवावृधे ॥ १ ¶ ॥

"कविः" क्रान्त-कर्मा "अग्निः" "प्रत्नेन" पुराणेन "जन्मना" जननीयेन स्तोत्रेण "स्वां" स्वकीयां "तन्वं" तनुमङ्गं "शुम्भानः" शुम्भयन् "विप्रेण" मेधाविना स्तोत्रा "वावृधे" प्रवृद्धो भवति ॥१॥

---

* 'इदानीं षष्ठाह'—इति वि०।

† "मन्मना"—इति ऋ०-पाठः।

‡ "तन्वं"—इति ऋ०-पाठः।

¶ ऋ० वे० ६, २, २८, १।

Digitized by Google

अथ द्वितीया।

२ १र २र३१ २३१ २३१ ३
ऊर्ज्जोनपातमाहुवेग्निम्पावकशोचिषम्।
३ २ ३ १२३२
अस्मिन्यज्ञेस्वध्वरे ॥ २ * ॥

"ऊर्जः" अन्नस्य "नपातं" पुत्रं† "पावक-शोचिषं" शोधक-दीप्तिमग्निं "स्वध्वरे" असुरैरत्यन्तमहिंस्येऽस्मिन् यज्ञे "आ हुवे" आह्वयामि ॥ २ ॥

अथ तृतीया।

१ २ ३१र २र३ १२३ १२
सनोमित्रमहस्त्वमग्नेशुक्रेणशोचिषा।
३१र २र ३१२
देवैरासत्सिबर्हिषि ॥ ३ ‡ ॥ १

हे "मित्रमहः" मित्राणां पूजनीयाग्ने¶! "सः" त्वं "शुक्रेण" ज्वालावता "शोचिषा" तेजसा "देवैः" सह "बर्हिषि" "आ-सत्सि" आसीद ॥ ३ ॥ १

* ऋ० वे० ६, ३, २८, २।

† 'ऊर्ज्जोनपातम्—अन्नानां पातारं रक्षयितारम्'—इति वि०।

‡ ऋ० वे० ६, ३, २८, ४।

¶ 'मित्रमहः—मित्राणां महिमानकरः'—इति वि०।

Digitized by Google

अथोत्तेशुष्मासइति चतुर्ऋचं द्वितीयं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा।

१ १ १ २ १ १ २ ३ १ १ १

उत्तेशुष्मासोअस्थूरक्षोभिन्दन्तोअद्रिवः।

१ २ ३ १ २ २ १ १

नुदस्वयाःपरिस्पृधः॥ १ *॥

हे "अद्रिवः" ग्रावदन् सोम! "ते" तव "शुष्मासः" शुष्मा वेगाः "रक्षः" राक्षसान् "भिन्दन्तः" विदारयन्तः "उदस्थुः" उत्तिष्ठन्ति। "याः" "स्पृधः" स्पर्धमानाः शत्रुसेना अस्मान् प्रतिबाधन्ते तास्त्वं "नुदस्व" प्रेरय बाधस्वेत्यर्थः॥ १॥

अथ द्वितीया।

३ १ २ ३ १र २र ३ १र २र ३ १

अयानिजघ्निरोजसारथसङ्गेधनेहिते।

१ २ १ २ ३ २

स्तवाअबिभ्युषाहृदा॥ २ †॥

हे सोम! त्वम् "अया" अनेन कृतेन "ओजसा" बलेन "निजघ्निः" शत्रून् हन्तुं शीलवान्। तं त्वाम् "अबिभ्युषा" "अभीतेन" "हृदा" मनसा युक्तोऽहं "रथ-सङ्गे" अस्माकं रथानां सङ्गे "हिते" शत्रुषु निहिते धने च निमित्ते "स्तवै" स्तौमि॥ २॥

---

* ऋ० वे० ७, १, १०, १।

† ऋ० वे० ७, १, १०, २।

Digitized by Google

अथ तृतीया।

१ १ २ २　 ३ १ ३　 ३ १ २　　 ३क २र
अस्य व्रतानि नाधृषे पवमानस्य दूढ्या।
३ १र २र　 ३ १ २
रुज यस्त्वा पृतन्यति ॥ ३ * ॥

हे सोम! "पवमानस्य" क्षरतः यस्य "अस्य" तव "व्रतानि" कर्माणि "दूढ्या" दुर्बुद्धिना राक्षसेन "नाधृषे" आधर्षयितुमशक्यानि स "त्वा" त्वां "यः" दुर्बुद्धिः शत्रुः "पृतन्यति" योद्धुमिच्छति तं "रुज" बाधस्व ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी।

१ २　　 ३ १ ३　 १ २ ३ १ २ ३ १ २
तꣳ हिन्वन्ति मदच्युतꣳ हरिं नदीषु वाजिनम्।
२ ३ १ २　 ३ १
इन्दुमिन्द्राय मत्सरम् ॥ ४ † ॥ २

"मदच्युतं" मदस्य च्यावयितारं "हरिं" हरितवर्णं "वाजिनं" बलिनं "मत्सरं" मदकरं "तम्" "इन्दुं" सोमं "नदीषु" "इन्द्राय" इन्द्रार्थं "हिन्वन्ति" ऋत्विजः प्रेरयन्ति ॥ ४ ॥ २

* ऋ० वे० ७, १, १० ३।

† ऋ० वे० ७, १, १०, ४।

Digitized by Google

अथामन्द्रैरिति त्र्यृचात्मकं तृतीयं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा।

२ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २
आमन्द्रैरिन्द्रहरिभिर्याहिमयूररोमभिः।
२ ३ २ ३ १२ ३ २उ ३ २उ ३ १ २ ३ १ २
मात्वाकेचिन्नियेमुरिन्नपाशिनोतिधन्वेवताꣳइहि॥ १ *॥

विश्वामित्रो यज्ञार्थमिन्द्रमाह्वयति— हे "इन्द्र !" "मन्द्रैः" मादयितृभिः मयूर-रोमभिः मयूर-रोम-सदृश-रोम-युक्तैः "हरिभिः" एतत्संज्ञकैरश्वैरुपेतस्त्वम् "आ याहि" यज्ञं प्रत्यागच्छ। "केचित्" अपि जनाः "त्वा" त्वाम् "मा नियेमुः" मा नियन्तु गमन-प्रतिबन्धं मा कुर्वन्त्वित्यभिप्रायः। प्रतिबन्धे दृष्टान्तः— "पाशिनो न" पाश-हस्ता व्याधा यथा पक्षिणं नियच्छन्ति तद्वत् त्वां मा नियच्छन्त्वेव। किञ्च "धन्वेव" यथा पान्थाः धन्व मरुदेशं शीघ्रमतिगच्छन्ति, तद्वदागमन-प्रतिकारिणः "तान्" अतीत्य शीघ्रमागच्छ॥ १॥

अथ द्वितीया।

३ १ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २
वृत्रखादोवलꣳरुजःपुरान्दर्मोअपामजः।
२ ३ १२३ १ २ ३१२ ३२३ १ २ ३२
स्थातारथस्यहर्य्योरभिस्वरइन्द्रोदृढाचिदारुजः॥ २ †॥

---

* ऋ० आ० ३, २, १, ४ (१भा० ५०८पृ०) = ऋ० वे० ३, ३, ८, १।

† ऋ० वे० ३, ३, ८, २।

Digitized by Google

सोऽयमिन्द्रः "वृत्रखादः" [खादृ भक्षणे (भ्वा० प०),—इत्यस्मात् "कर्मण्यण् (३, २, १), कृदुत्तरपदप्रकृतिस्वरः (६, २, १३९), वृत्रं खादति हिनस्तीति वृत्रखादः] "वलंरुजः" [रुजो भङ्गे (तु० प०), कर्मण्युपपदे मूलविभुजादित्वात् क-प्रत्ययः "तत्पुरुषे कृति बहुलम् (६, ३, १४)"—इति द्वितीयाया अलुक्, थाथादिस्वरः (६, २, १४४) आद्युदात्ताकारमिति] वलो मेघः तस्य भञ्जकः* ततः "अपामजः" अज गतिक्षेपणयोः (भ्वा० प०)—इत्यस्मात् पचाद्यच् (३, १, १३४), चित्स्वरः (६, १, १६३)] मेघ-भेदन-द्वारा अपां प्रेरकः "पुरां" शत्रु-सम्बन्धिनां "दर्मः" दारकः, [तथा विष्णुः त्रिविक्रमावतारधारी इदं प्रतीयमानं सर्वं जगत् क्रान्त्वा तिष्ठतीति मन्त्रवर्णः] तथा "हर्योः" अश्वयोः "अभिस्वरे" अस्मदाभिमुख्येन प्रेरणे निमित्तभूते सति "रथस्य स्थाता" रथमधिष्ठाता, तथा "दृढ़ाचित्" दृढ़ानामतिबलवतां शत्रूणामपि "आ रुजः" [रुजो भङ्गे (तु० प०)—इत्यस्मादिगुपध-लक्षणः कः (३, १, १३५)] आ समन्तात् भञ्जको भवति ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

२ १ २ ३ १ १ २ १ २ २ १ २
गम्भीराँ उदधीँरिव क्रतुम्पुष्यसि गा इव ।

१ २ ३ १२ ३२ ३ १ २ ३ २ ३ १ २
प्रसुगोपा यवसन्धेनवो यथा ह्रदं कुल्या इवाशत ॥ ३ † ॥ ३

---

* 'वलंरुजः—वलोनाम दानवः तस्य भङ्क्ता'—इति वि० ।

† ऋ० वे० ९, ३, ९, ३ ।

हे इन्द्र! त्वं "गभीरान्" महावकाशान् "उदधीन्" समुद्रान् उदकैः यथा पोषयसि तद्वत् "क्रतुं" यज्ञस्य कर्त्तारम् अमुं यजमानमभिमत-फल-प्रदानेन "पुष्यसि" पोषयसि। तत्र दृष्टान्तः यथा—"सुगोपाः" समीचीनो गोपालः "यवसेन" "गाः" पोषयति तद्वत्, यथा "धेनवः" "यवसं" तृणादिकम् प्राप्नुवन्ति तद्वत् सोमान् प्राप्नोति, ते च सोमाः "कुल्याः" कृत्रिम-सरितः "ह्रदं" महाजलाशयं यथा प्राप्नुवन्ति तद्वत् "आशत" व्याप्नुवन्ति ॥३॥ ३

॥ अभिनिधनक्षाणवम्॥ औहोवोहायि। आयिहो। आमा। द्रै२३३रायि। द्राहारार३४यिभायिः। याहोमा२३४यू। रारोमभायिः। ऐहोयि। आ२३४यिही। मात्वाका२३४यिचीत्। नायियेम् २ ३ ४ रीत्। नापाग्निनाः। ऐहोयि। आ२३४यिही। आतीभा२३४न्वे। वनाइ९आपुयिहाइ ५ ईयि ॥(१) औहोवोहायि। आयिहो। वार्त्रा। हा २ ३ ४ हो। वाज२३४आः। पूरान्दा २ ३ ४ र्माः। आपामजाः। ऐहोयि। आ २ ३ ४ यिही। ह्याताराा २ ३ ४ या। ह्या

२ ५ २र १ २र १ २
हारी२३४योः। आभिस्वरायि। ऐहोयि। आ२३
५ २ २ ५ ३ २ ५
४यिही। आयिन्द्रोदा२३४र्ढा। पिदा३ह्५जा६५६ः ॥(२)
२र १ १ १ २ १ २ २ ५
औहोहोवायि। आयिही। गाभ्मौ। रा२३४ज।
१ २ ५ २ २ ५ २र १र
दाधौ२रा२३४यिवा। आतुम्पू२३४ष्या। सोगाइवा।
२र १र २ ५ २ २ ५ २ २
ऐहोयि। आ२३४यिही। प्रासूगो२३४पाः। यावासा
५ २र १र २र १र २ ५ २
२३४न्धे। नावोयया। ऐहोयि। आ२३४यिही। हा
२ ५ १ २ ४ २
दक्व२३४त्याः। इवा३ग्रा५ता६५६। आ२३
५
४औ(३) ॥ १० * ॥ [१] ३

अथ यथागौरोअपाक्रतमिति प्रगाथात्मकं चतुर्थं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा।

१ २ २ १ १ २ २ ३ ७ २ १र २र
यथागौरोअपाकृतन्तृष्यन्नेत्यवेरिणम्।
२ १ २ २ ३ ७ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ७ २ १ २
आपित्वनःप्रपित्वितूयमागहिकण्वेषुसुसचापिब ॥ १ † ॥

* ज० गा० १८प्र० २ख० १७गा० ।

† ऋ० सा० ६, २, १, १० (१ भा० ५२१पृ०) = ऋ० वे० ५, ७, १० २।

"गौरः" गौरमृगः "तृष्यन्" पिपासन् "अपा" अप्सिरुदकैः [व्यत्ययेनैकवचनम् (३, १, ८५) "ऊडिदम् (६, १, १७१)"—इत्यादिना विभक्तेरुदात्तत्वं कृतम्] "इरिणं" निस्तृणं तटाक-देशं "यथा" येन प्रकारेण "अवैति" अवगच्छति [अव-शब्दोऽभि-शब्दस्यार्थे] अभिमुखः सन् शीघ्रं गच्छति । तथा "आपित्वे" बन्धुत्वे "प्रपित्वे" प्राप्ते सति हे इन्द्र ! त्वं "नः" अस्मान् "तूयं" [क्षिप्रनामैतत् (निघ० २, १५, ११)] शीघ्रम् "आ गहि" आगच्छ । आगत्य च "कण्वेषु" कण्व-पुत्रेषु अस्मासु "सचा" सह एकयत्नेनैव विद्यमानं सर्वं सोमं सुष्ठु "पिब" ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २
मन्दन्तुत्वामघवन्निन्द्रेन्दवोराधोदेयायसुन्वते ।
३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ उ ३ १ २ ३ १ २
आमुष्यासोममपिबश्चमूसुतञ्ज्येष्ठन्तद्दधिषेसहः ॥ २ * ॥४

हे "मघवन्" धनवन्निन्द्र ! "इन्दवः" क्लेदनाः सोमाः त्वां "मन्दन्तु" हर्षयन्तु [मन्देर्व्यत्ययेन परस्मैपदम् (३, १, ८५)] किमर्थम् ? "सुन्वते" सोमाभिषवं कुर्वते यजमानाय "राधः देयाय" राधसः धनस्य दानार्थं† [ददातेः "अचो यत् (३, १, ९७)"—इति भावे यत्, "ईद्यति (६,४,६५)"—इतीकारः, "यतोऽनावः (६, १, २१३)"—इत्याद्युदात्तत्वे कृदुत्तरपदप्रकृतिस्वर-

* ऋ० वे० ३, ३, ९, १ ।

† 'राधः—धनाय अन्नाय वा, देयाय दातव्याय च'—इति वि० ।

Digitized by Google

त्वम् (६,२,१३८)। मतुरनुमः (६,१,१७३)"—इति सुबच्छन्दात् परा विभक्तिरुदात्ता]। अपिच त्वं "सोमम्" "आसुष्व" मोषणं कृत्वा* अदत्तमपि बलादाहृत्य "अपिबः" पीतवानसि ["स यज्ञवेशसं कृत्वा प्रासहा सोममपिबत्"—इति श्रुतेः]। कीदृशं सोमं? "चमू" चम्वोरधिषण-फलकयोः "सुतम्" अभिषुतम् [यद्वा, चमूभ्यां चमसाभ्यां होतुर्मैत्रावरुणस्य च सम्बन्धिभ्यां संस्कृताभिर्वसतीवरीभिः सुतमभिषुतम्] यस्मादेवं तस्मात् कारणात् "ज्येष्ठ" प्रशस्यतमं वृद्धतमं वा† "सहः" बलं "दधिषे" हे इन्द्र! त्वं धारयसि अतो मदीया अपि सोमास्त्वां मादयन्त्विति प्रार्थते ॥ २ ॥ ४

॥ मनाद्यम् ॥ यथागौ२३रो अपाकृताम्। तृष्यन्नेति यवे रा२३यिणाम्। आपित्वे नःप्रपित्वे तूयमागा२३ही। कण्वे२षु ह्व२३। सा२चा२३४औहोवा। पो२३४वा ॥(१)

कण्वेषू२३सुम् चापिबा। कण्वेषुसुसचापा२३यिबा। मन्दन्तुत्वामघवन्निन्द्रेन्दा२३वाः। राधोदे२३या३। या२ह्व२३४औहोवा। न्वा२३४ते ॥(२) राधोदे२३यायसुन्व

* 'आसुष्वेति छान्दसं दीर्घत्वम् आसुष्व यजमानस्य'—इति वि०।

† मूलग्रन्थे तु सर्वत्रैव "ज्येष्ठम्"—इति पाठः।

Digitized by Google

१र २ २ २ १ १ २ १र २ २
तायि। राधोदेयायत्तुन्वा२३तायि। आमुष्यासोममपि

२ १र १ १ २ १ २
बश्वमूव२३ताम्। ज्येष्ठन्ताता२३हा३। धा२यिषा२३४

५र२ ३ ५
औहोवा। सा२३४हाः(३)॥ १८ * ॥ [१] ४

अथ त्वमङ्गप्रशंसिषइति प्रगाथात्मकं पञ्चमं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा।

२ ३ १र ३र ३ १ २ ३ १ २
त्वमङ्गप्रश्ंसिषोदेवःशविष्ठमर्त्यम्।

१उ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
नत्वदन्योमघवन्नस्तिमर्डितेन्द्रब्रवीमितेवचः॥ १ † ॥

[अङ्ग—इत्यभिमुखीकरणे] "अङ्ग" "शविष्ठ" बलवत्तमेन्द्र! "देवः" द्योतमानस्त्वं "मर्त्यं" नर-धर्माणं त्वां स्तुवन्तं पुरुषं "प्रशंसिषः" सम्यक् तेन स्तुतमिति प्रशंसा। हे "मघवन्" धन-वन्! "इन्द्र!" "त्वदन्यः" कश्चित् "मर्डिता" सुखयिता नास्ति, अतः कारणात् "ते" तुभ्यम् "इदं स्तुतिलक्षणं "वचः" 'ब्रवीमि उच्चारयामि [शंसिषः—शंस स्तुतौ (भ्वा० प०), लेटि, सिप्यड़ा-गमः (३, ४, ९४) "सिब्बहुलं लेटि (३, १, ३४)"—इति विकरणे सिप्, तस्यार्धधातुकत्वादिड़ागमः (७, २, ३५)] ॥ १ ॥

* ऊ० गा० १८प्र० २ख० १८सा०।

† ऋ० चा० १, ३, १, ५ (१भा० ५१०पृ०) = ऋ० वे० १, ९, ८, ४।

Digitized by Google

अथ द्वितीया।

२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३
मातेराधा७ꣳसिमातऊतयोवसो
१र २र ३ १ २
स्मान्कदाचनादभन्।
१ २ ३ १ २ २
विश्वाचनउपमिमीहिमानुष
१ २ ३ १ २ २
वसूनिचर्षणिभ्यआ ॥ २ * ॥ ५

हे "वसो" वासयितरिन्द्र! "ते" तव सम्बन्धीनि राध्नोत्येभिरिति "राधांसि" भूतानि† यस्मात् "कदाचन" कदाचिदपि "मा दभन्" मा विनाशयन्तु। तथा "ऊतयः" गन्तारः‡ [यद्वा, ऊतयइत्यत्र वर्ण-लोपः, धूतयः कम्पयितारः "ते" त्वदीया मारुतस्य हे "मानुष" मनुष्य-हितेन्द्र! "चर्षणिभ्यः" मन्त्र-द्रष्टेभ्यः¶ "नः" अस्मभ्यं "विश्वा" विश्वानि "वसूनि" धनानि च "आ उप मिमीहि" सर्वत आहृत्य अस्मत्समीपे कुरु, सर्वत्र वर्त्तमानं धनम् अस्मभ्यं प्रयच्छेत्यर्थः [कदा—किं शब्दात् "सर्वैकान्यकिंयत्तदः काले दा (५, ३, १५)"—इति दा-प्रत्ययः, "किमः कः (७, २, १०३)"—इति कादेशः, व्यत्ययेनाद्युदात्तत्वम् (३, १, ८५)।

* ऋ० वे० १, ६, ८, ५।

† 'राधांसि धनानि'—इति वि०।

‡ 'ऊतयः पालनानि'—इति वि०।

¶ 'चर्षणिभ्यः—ऋत्विग्यजमानेभ्यः'—इति वि०।

दभन्—दम्भु दम्भे, लोडर्थे छान्दसे लङि "बहुलञ्छन्दसि (२, ४, ७३)"—इति विकरणस्य लुक्, "न माङ्योगे (६, ४, ७४)"—इत्यड़भावः। मिमीहि—माङ् माने शब्दे च (अदा० प०) व्यत्ययेन परस्मैपदम् (३, १, ८५),"जुहोत्यादिभ्यः श्लुः (२, ४, ७५)", "भृञामित् (७, ४, ७६)"—इत्यभ्यासस्येत्वम्, हेर्ङित्वात् "घु-मा-स्था (६, ४, ६६)"—इतीत्वम् ॥ २ ॥ ५

५ ४ ५ २ २ २र ४र ५ १
॥ पौरुमीढम् ॥ तुवम। गप्रा३४औहोवा। श्रा९
२ र १ २ १ १ १
सिषः। देवःशवि। ष्ठमर्त्ता२३याम्। नत्वदन्यो। मघ
२ १ २ १
वा२३ना। स्तिमर्डिता। इन्द्रब्रा२३वी। मितायिवा२
५ ४ ५ २र २ २र ४र ५ १
३४५चाई५६ः ॥(१) इन्द्रब्र। वीमा३४औहोवा। तायि
२ १ २ १र २ र १र र
वचः। इन्द्रब्रवी। मितेवा२३चाः। मातेराधा। सि
र २ १र र २ १र
माता२३ऊ। तयोवसाउ। अस्मान्का२३दा। चनादा
५ ४ ५ ३र १ १र ४र ५ १
२३४५भाई५६न्। अस्मान्क। दाचा३४औहोवा। नाद
२ १र र ११र २ १र
भन्। अस्मान्कदा। चनादा२३भान्। विश्वापना:।
२ १र र २
उपमा२३यिमायि। द्दिम। नुषा। वह्ना२३यिषा।

Digitized by Google

१ १२ १ १ १ १ १
षणायिभ्या २ ३ ४ ५ भा ६ ५ ६ । दत्ता ३ या २ ३ ४ ५

(३) ॥ १८ * ॥ [१]

२ २ २१
॥ त्रैककुभम् । त्वमङ्गप्रशꣳसा३यिषाः । देवःशवा

२ २ १ ३ ५ १ १ २ १र २
यिष्ठा३मा । ऊम् । ता२३४याम् । नत्वदन्योमघवन् ।

१ २ ३ २र १ ३ १ १ २र १
स्तायिम । डितेन्द्रा । ब्रा२३४वी । मायितेव । चा

३ ५र र २ र र २
२ । या २ ३ ४ औहोवा ॥(१) इन्द्रब्रवीमितेवा३चाः ।

१ २ २ १ ३ ५ १र १र १र र
इन्द्रब्रवीमो३तायि । ऊम् । वा२३४चाः । मातेराधाꣳ

२ १र २ र १ २ ३ २र १ ३ ५ १ २र
सिमातज । तायः । वसोस्मान् । का२३४दा । चाना

१ ३ ५र र २ र र
द । भा२ । या२३४औहोवा ॥(२) अस्मान्कदाचनादा

२ १ र २ १ १ ३ ५
३भान् । अस्मान्कदाचा३ना । ऊम् । दा२३४भान् ।

१ र २ र १ २र २ २ १ ३ ५
विश्वाचनउपमिमो । द्वाइमानुषवद्ध । ना२३४ग्रिचो ।

---

* ऊ० गा० १८प्र० २ख० १८सा० ।

Digitized by Google

१ २ १ ३ ५र र २ ५
पाणिभ्यः। आर। या२३४औहोवा। ई२३४डा:(३)

॥ ५ * ॥ [२] ५

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्रन्थस्यैकोनविंशस्याध्यायस्य प्रथमः खण्डः ॥ १ ॥

अथ द्वितीय-खण्डे—

प्रतिष्यासूनरीति तृचात्मकं प्रथमं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा।

२ ३ २ ३ १ ३ १ २ ३ २ ३ १ ३ १ २
प्रतिष्यासूनरीजनीव्युच्छन्तीपरिस्वसुः।
२ १ २ ३ १
दिवोअदर्शिदुहिता ॥ १ † ॥

"स्या" सा प्रसूयमाना, "सूनरी" सुष्ठु प्राणिनां नेत्री, "जनी" जनयित्री फलानां, "स्वसुः" स्वसृ-स्थानीयाया रात्रेः "परि" उपरि भागे रात्रि-पर्यवसान-काले "व्युच्छन्ती" तमो विवासयन्ती‡ [स्वसा—स्वस्रे न्यायस्या इत्युक्तम्], "दिवः" द्योतमानस्यादित्यस्य "दुहिता", उषाः "प्रत्यदर्शि" सर्वैः प्रतिदृश्यते ॥ १ ॥

---

* ऊ० गा० १८प्र० १ख० ५सा०।

† ऋ० वे० ४, ८, ३, १।

‡ 'व्युच्छन्ती—दीप्तिं कुर्वन्ती'—इति वि०।

Digitized by Google

अथ द्वितीया।

१ २ २ १ २ ३ १र १र ३ १ २

अश्वेवचित्रारुषीमातागवामृतावरी।

१ २ २ १ २ ३ २

सखाभूद*श्विनोरुषा॥ २ †॥

"अश्वेव" "चित्रा" चायनीया "अरुषी" आरोचमाना "गवां" रश्मीनां "माता" निर्मात्री "ऋतावरी" यज्ञवपुः‡ "अश्विनोः" "सखा" समान-ख्याना सह स्तूयमाना "भूत्" भवति [अश्विनोरुषसा सह स्तूयमानत्वात् सखित्वं परस्परम्]॥ २॥

अथ तृतीया।

३ १र २र ३ १ २ ३ २ ३ १र २र

उतसखास्यश्विनोरुतमातागवामसि।

३ २ ३ १ २

उतोषोवस्वईशिषे॥ ३ ¶॥ ६

"उत" अपिच "अश्विनोः" "सखा", "उत" अपिच "गवां" रश्मीनां "माता" निर्माता "असि", "उत" अपिच हे "उषः!" "वस्वः" धनस्य "ईशिषे" ईश्वरी भवसि॥ ३॥ ६

---

* "अभूत्"—इति ऋ०-पाठः।

† ऋ० वे० ३, ८, ३, २।

‡ 'ऋतावरी—चितकरी'—इति वि०।

¶ ऋ० वे० ३, ८, ३, ३।

Digitized by Google

१ २ १ २ १ २ ११ २
॥ जराबोधीयम् ॥ प्रतिष्यासोवा। नारीजनायि। वि

१ १ १ २ ४ ५ ५
यूच्छा२३न्ती। परिस्वाहः। दिवोआ१दा२३औ। ह।

२ २ १ २ १ २ १
चितो३४५ई। डा ॥(१) अश्वेवचोवा। चाअरुषायि।

२२ १ २ २ १ २ ४ ५
मातागा२३वाम्। ऋतावारायि। सखाभू१दा२३श्वा

५ २ ३ २ २ १ २
यि। नोः। उषो३४५ई। डा ॥(२) उतसखोवा।

१ २ १ २ १ २ २ १
साअश्विनोः। उतामा२३ता। गवामासायि। उतो

२ ४ ५ ५ २ ३ २
षो१वा२३स्वाः। ई। श्रिषो३४५ई। डा(३) ॥ ३ * ॥ [१] ६

अथैषो उषेति तृचात्मकं द्वितीयं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा।

३ १ ३ १२ २२ ३क २२ ३ २ ३ २
एषोउषाअपूर्व्याव्युच्छतिप्रियादिवः।

३ १ २ १ २
स्तुषेवामश्विनाबृहत् ॥ १ † ॥

"एषः" एषा अस्माभिः परिदृश्यमाना "प्रिया" सर्वेषां प्रीते हेतुः "अपूर्व्या" पूर्वेषु मध्यरात्रिकालेषु विद्यमाना न भवति

---

* ऊ० गा० १९प्र० १ख० ३सा० ।

† ऋ० आ० ९, २, ४, ४ (१भा० ३९८४०)—ऋ० वे० १, ३, २२, १ ।

किञ्चिदानीन्तनी "उषाः" उषोदेवता "दिवः" द्यु-लोकस्य सकाशादागत्य "व्युच्छति" तमो वर्जयति । हे "अश्विना" अश्विनौ ! "वां" युवां "महत्" प्रभूतं यथा भवति तथा "स्तुषे" स्तौमि ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ १र २र १ १ २ २ २

यादस्रासिन्धुमातरामनोतरारयीणाम् ।

२ २ ३ १ २ ३ १ २

धियादेवावसुविदा ॥ २ * ॥

"या देवा" यावुभावश्विनौ वक्ष्यमाण-गुण-युक्तौ तौ स्तुष इति पूर्व्वेणान्वयः । कीदृशौ ? "दस्रा" दर्शनीयौ,"सिन्धुमातरा" समुद्रमातरौ† [यद्यपि सूर्य्याचन्द्रमसावेव समुद्रजौ तथा-प्यश्विनोः केषाञ्चिन्मते तद्रूपत्वात् तथात्वम्], "रयीणां" धनानां "मनोतरा" मनसा तारयितारौ, "धिया" कर्म्मणा "वसुविदा" निवास-स्थानस्य लम्भयितारौ‡ [मनोतरा मनसा तरत इति मनोतरौ, तरतेरन्तर्भावित-ण्यर्थात् "ऋदोरप् (३, ३, ५७)"—इत्यप्, पूर्व्वपदान्तस्य सकारस्य लत्वे सति छान्दसमुत्वम् । रयीणां—"नामन्यतरस्याम् (६, १, १७७)"—इति नाम उदात्तत्वम् ।

---

* ऋ० वे० १, ३, २२, २ ।

† 'सिन्धुमातरा—सिन्धुशब्देन उदकानि उच्यन्ते, उदकानां निर्माणभूतौ,—इति वि० ।

‡ "वसुविदौ—विदज्ञाने, विदलाभे, विद सत्तायां, विद्यमान-धनौ ; अथवा धनलाभकरौ,—इति वि० ।

धिया—"सावेकाच (६, १, १६८)"—इति विभक्तेरुदात्तत्वम्। वसुविदा—वसूनि निवास-स्थानानि विन्देते इति वसुविदौ "क्विप् च (३, २, ७६)"—इति क्विप्॥ २॥

अथ तृतीया।

१ १ २ २ १ १ २ २ १ २ १ २ २ १ १ २
वच्यन्तेवांककुहासोजूर्णायामधिविष्टपि।
१ २ २ ३ २ ३ १ २
यद्वांरथोविभिष्पतात्॥ ३ *॥ ७

हे अश्विनौ! "वां" युवयोः सम्बन्धी रथः "जूर्णायां" नाना-शास्त्रैः स्तुतायाम्† "अधिविष्टपि" स्वर्ग-लोके "यद्" यदा "विभिः" अश्वैः‡ "पतात्" पतति गच्छति, तदानीं "वां" युवयोः "ककुहासः" स्तुतयः "वच्यन्ते" अस्माभिरुच्यन्ते [ब्रवीतेर्यक्, "ब्रुवो वचिः (२, ४, ५३)"—इति वच्यादेशः, "वचि-स्वपि (६, १, १५)"—इत्यादिना सम्प्रसारणम्, "सम्प्रसारणाच्च (६, १, १०८)"—इत्यत्र छन्दसीत्यनुवृत्तेः¶ परपूर्वत्वस्य पाक्षिकत्वात् यणादेशः, प्रत्ययस्वरः। ककुहासः—'ककुभं शृङ्गं विदुः प्रधाने च'—इत्यभिधानात्; प्राधान्याभिधायिना ककुप्-शब्देन तत्-प्रतिपादका स्तुतयो लक्ष्यन्ते; हत्वं छान्दसम्, "आज्जसेर-

---

* ऋ० वे० १, ३, ११, ३।

† 'जूर्णायां—जीर्णायां पृथिव्याम्, अधि—उपरि, विष्टपि—स्थाने'—इति वि०।

‡ 'वि-इत्याकाश-नाम, आकाशात् पततीत्येवं वक्तव्ये तृतीया-बहुवचनं कृतं छान्दसत्वाददोषो बहुलं छन्दसीति'—इति वि०।

¶ आचानुवृत्तिः "वा छन्दसि (६, १, १०६)"—इत्यस्मात् बोध्यम्।

Digitized by Google

सुक् (७, १, ५)"—इत्यसुक्। जूर्णायां—जूष् वयोहानौ (दि० प०), अत्र स्तुत्यर्थः, धातूनामनेकार्थत्वात्, निष्ठायां "श्र्युकः किति (६, २, ११)"—इति इट्-प्रतिषेधः, "बहुलञ्छन्दसि (७,१,१०३)"—इति उत्त्वम्, "रदाभ्यामिति (८,२,४२) निष्ठा-नत्वम्, प्रत्ययस्वरः (३, १, ३)। विभिः—वी गत्यादौ (अदा० प०) वियन्ति गच्छन्ति वयोऽश्वाः, औणादिको ङि-प्रत्ययः। पतात्—पत्लृ गतौ (भ्वा० प०), लेठाड़ागमः, "इतश्च लोपः (३, ४, ७)"—इतीकार-लोपः॥ ३॥ ७

॥ जराबोधीयम्॥ एषोउषोवा। आपूविया। वियूच्छा २३ती। प्रियादायिवाः। स्तुषायिवा१मा२३श्वायि। ता। बृहा३४पूई। डा॥(१) यादस्रासोवा। धूमातरा। मनोता२३रा। रयायिणाम्। धियादा१यिवा २३ वा। सु। विदो३४पूई। डा॥(२) वच्यन्तेवा१औवा। का कुदासाः। जूर्णाया२३मा। धिविष्टापायि। यद्वा१रा१थो२३वायि। भि। पतो३४पूई। डा(३)॥ ४ *॥ [१] ७

* ज० गा० १८प्र० १ख० ४गा०।

अथोषस्तच्चित्रमिति तृचं तृतीयं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा।

१ २ ३ २ ३१र १र२ ३ १ २
उषस्तच्चित्रमाभरास्मभ्यंवाजिनीवति।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ २ १ २
येनतोकञ्चतनयञ्चधामहे॥ १ *॥

हे "वाजिनीवति!" वाजो हविर्लक्षणमन्नं, तद्युक्ता वाजिनी, तया क्रियया युक्ते! "उषः" उषोदेवते! "अस्मभ्य" "चित्र" चायनीयं "तत्" धनम् "आ भर" आहर प्रयच्छ। "येन" धनेन "तोकं" पुत्रं "तनयं" तत्पुत्रं "च" धामहे दध्महे धारयामः [अत्र निरुक्तम्—"उषस्तच्चित्रं चायनीयं मंहनीयं धनमाहरास्मभ्यमन्नवती येन पुत्रांश्च पौत्रांश्च दधीमहि (निरु० दै० ६, ६)" —इति। धामहे—दधातेर्लटि "बहुलञ्छन्दसि (२, ४, ७३)"—इति शपो लुक्, व्यत्ययेनाद्युदात्तत्वम्; यद्वा, लोटि "आडुत्तमस्य पिच्च (३, ४, ९२)"—इत्याडागमः प्रत्ययस्य पिद्भावश्च, अतः प्रत्ययस्य पित्त्वादनुदात्तत्वे धातुस्वरः शिष्यते; अस्मिन् पक्षे "एत ऐ (३,४,९३)"—इत्यैत्वाभावो व्यत्ययेन द्रष्टव्यः, "यद्वृत्तान्नित्यम् (८, १, ६६)"—इति निघात-प्रतिषेधः॥ १॥

अथ द्वितीया।

१ २ ३ १र २र ३ १ २
उषोअद्येहगोमत्यश्वावतिविभावरि।

३ २ ३ १ २
रेवदस्मेव्युच्छसूनृतावति॥ २ †॥

* ऋ० वे० १, ६, २९, ४। † ऋ० वे० १, ६, २९, ४।

हे "गोमति" अस्मभ्यं दातव्य-गोभिर्युक्ते! तथा "अश्वावति" अश्वैर्युक्ते! "विभावरि" विशिष्ट-प्रकाशोपेते! "सूनृतावति" प्रियसत्यात्मिका वाक् सूनृता, तादृश्या वाचा युक्ते! एवम्भूते हे "उषः" उषोदेवते! "अद्य" इदानीं प्रभात-समये "इह" अस्मिन् देशे "अस्मे" अस्माकं "रेवत्" ["रयेर्मतौ बहुलम् (६, १, ३४ वा०)"—इति सम्प्रसारणम्, "छन्दसीरः (८, २, १५)"—इति मतुपो वत्वम्, "रे-शब्दाच्च मतुप उदात्तत्वं वक्तव्यम् (६,१,१७६वा०)"—इति मतुपउदात्तत्वम्] धन-युक्तं कर्म्म यथा भवति तथा "व्युच्छ" नैशं तमो निवारय [उच्छी विवासे (भ्वा० प०) विवासो वर्जनम् ॥ २ ॥

अथ तृतीया।

३ १र　२र　३ १ २　३ २ ३ १　२
युङ्क्ष्वा*हिवाजिनीवत्यश्वाँ अद्यारुणाँ उषः।

१ १ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
अथानोविश्वासौभगान्यावह ॥ ३ † ॥ ८

हे "वाजिनीवति" हविर्लक्षणान्नवति! "उषः" उषो देवते! "अरुणान्" अरुण-वर्णान् "अश्वान्" अश्व-स्थानीयान् गो-विशेषान् ["दीर्घादटि समानपदे (८, ३, ९)"—इति संहितायां नकारस्य रुत्वम्, "आतोऽटि नित्यम् (८, ३, ३)"—इति सानुनासिक आकारः] एवम्भूतान् "अद्य" अस्मिन् काले "युङ्क्ष्वा हि"

* "युक्ष्व"—इति ऋ०-पाठः।

† ऋ० वे० १, ६, २६, ४।

Digitized by Google

योजयैव [स्थिरवधारणे] "अथ" अनन्तरं रथमारुह्य "विश्वा" सर्वाणि "सौभगानि" ["सुभगान्मन्त्रे (५, १, १२८ वा०)"—इत्युद्गात्रादिषु पाठात् भाव-कर्मणोरर्थयोः "प्राणभृज्जातिवयो-वचनोद्गात्रादिभ्योऽञ् (५, १, १२९)"—इत्यञ् प्रत्ययः, "हृद्भग सिन्ध्वन्ते पूर्वपदस्य च"—इत्युभय-पद-वृद्धौ प्राप्तायां सर्व-विधीनां छन्दसि वैकल्पिकत्वात् अतोत्तरपदस्य वृद्धिर्न भवतीत्युक्तम्, सौभगानि] सर्वाणि सौभाग्यानि "नः" अस्मभ्यम् "आ वह" आनय॥ ३ ॥ ८

॥ अध्यम् ॥ उषस्तच्चा२यिचम् । आभरोवा । अस्म भ्यंवा । जिनीवताायि । येनतोकञ्चतनयञ्च । धा२३ । महाउवा । प्रधिया२ ॥(१) उषोअद्ये२ह । गोमतो वा । अश्वावताायि । विभावरायि । रेवदस्मव्युच्छसूनृ ता२३ । वनाउवा । प्रधिया२ ॥(२) युक्ष्वाहिवा२जि । नीवतीवा । अश्वाऽ३अद्या । रुणाऽ३उषाः । अथानो विश्वासौभगानि । आ२३ । वहाउवा । प्रधिया२(३)

॥ ५* ॥ [१] ८

* ऊ० गा० १९प्र० १अ० ५सा० ।

अथाश्विनावर्त्तिरिति तृचं तृतीयं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

१ २ ३ १ ३ १र २र ३ १ २
अश्विनावर्त्तिरस्मदागोमद्दस्राहिरण्यवत् ।
३ १उ ३ १ २ ३ १ २
अर्वाग्रथꣳसमनसानियच्छतम् ॥ १ * ॥

[उषसा साहचर्याद् बुद्धिस्थावश्विनाविदमादिकेन तृचेन स्तूयते] हे "अश्विना" अश्ववन्तौ व्यापनशीलौ वा देवौ ! "दस्रा" शत्रूणामुपक्षपयितारौ "अस्मत्" अस्माकं "वर्त्ति" वर्त्तन-हेतुभूतं गृहम् "आ" समन्तात् "गोमत्" बहुभिर्गोभिर्युक्तं "हिरण्यमत्" हित-रमणीय-धन-युक्तं च यथा भवति तथा "समनसा" समान-मनस्कौ सन्तौ "युवां" युष्मदीयं "रथम्" "अर्वाक्" अर्वाचीनम् अस्मदभिमुखं "नियच्छतम्" आवर्त्तयतम् [अस्मत्—"सुपां सु-लुक् (७, १, ३९)"—इति षष्ठ्या लुक् ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

२उ ३ १ २ ३ १ २ ३ १र २र
एहदेवामयोभुवादस्राहिरण्यवर्त्तनी ।
३ १ २ ३ १ २
उषर्बुधोवहन्तुसोमपीतये ॥ २ † ॥

---

* ऋ० वे० १, ९, २७, १ ।

† ऋ० वे० १, ६, २७, १ ।

Digitized by Google

"उषर्बुधः" उषसि प्रबुद्धा अश्वाः "इह" अस्मिन् यागे "सोम-पीतये" सोम-पानाय "दस्रा" शत्रूणामुपक्षपयितारौ अश्विनौ "आ वहन्तु" आनयन्तु। कीदृशौ? "देवा" देवन-शीलौ दानादि-गुण-युक्तौ वा "मयोभुवा" मयसः आरोग्यस्य भावयितारौ ["अश्विनौ वै देवानां भिषजौ"—इति श्रुतेः] "हिरण्यवर्त्तनी" [वर्त्ततेऽनेति व्युत्पत्त्या वर्त्तनि-शब्देन रथ उच्यते] सुवर्णमयी वर्त्तनिर्ययोस्तौ [देवा—इत्यादिषु त्रिषु "सुपां सु-लुक् (७, १, ३८)"—इत्याकारः॥ २॥

अथ तृतीया।

२ ३ १२७ ३ २ ३ १२७ ३ १ २ ३ १ २
यावित्थाश्लोकमादिवोज्योतिर्जनायचक्रथुः।

२ ३ १ २ ३ १
आनऊर्जंवहतमश्विनायुवम्॥ ३ *॥ ९

हे अश्विनौ "यौ" युवां "दिवः" लोकात् "श्लोकम्" उप-श्लोकनीयं प्रशंसनीयं "ज्योतिः" तेजः "इत्था" इत्थमस्माभि-रनुभूयमानेन प्रकारेण "चक्रथुः" कृतवन्तौ [केषाञ्चिन्मतेन सूर्याचन्द्रमसावश्विनावित्युच्येते। तदुक्तं यास्केन—"तत्कावश्विनौ द्यावापृथिव्यावित्येकेऽहोरात्रावित्येके सूर्याचन्द्रमसावित्येके (निरु० दै० ६, १,)"—इति। तथा च प्रकाशकत्वं तयोरुपपन्नं] तौ "युवं" युवां "नः" अस्मभ्यम् "ऊर्जं" बल-प्रदमन्नम् "आ वह-

---

* ऋ० वे० १, ६, १७, २।

Digitized by Google

तम्" आनयतं प्रयच्छतम् [श्रोऌ सङ्घाते (भ्वा० आ०), अयं स्तुत्यर्थोऽपि, कर्म्मणि यञ् ; ञित्वादाद्युदात्तत्वम् (६, १, १९७)] ॥ ३ ॥ ९

॥ शुध्यम् ॥ अश्विनावा२र्त्तिः। अस्मदोवा। गोमद्दस्रा। हिरण्यवात्। अर्वाग्रथ९समनसानि। यार३। च्छताउवा। शुद्धिया२ ॥(१) एस्रदेवा२। योभवोवा। दस्राहिरा। ण्यवर्त्तनायि। उषर्बुधोवहन्तु सोम। पा२३यि। तयाउवा। शुद्धिया२ ॥(२) यावित्थाश्लो२कम्। आदिवोवा। ज्योतिर्ज्जना। यचक्रथूः। आनऊर्ज्जंवहतमश्वि। ना२३। युवाउवा। शुद्धिया२। ए२३हिया३४३। ओ२३४५ई। डा(३)॥६*॥[१]९

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्रन्थस्यैकोनविंशस्याध्यायस्य द्वितीयः खण्डः ॥ २ ॥

—

* ऊ० गा० १९प्र० १ख० ६गा०।

Digitized by Google

अथ तृतीये खण्डे*—

अग्निन्तमन्यइति तृचात्मकं प्रथमं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा।

२ १र २र ३ २उ ३१ ३ १र २र ३ १ २
अग्निन्तम्मन्येयोवसुरस्तंयंयन्तिधेनवः।
१ ३ १ २ ३ २उ ३ १ २ ३ १ २
अस्तमर्वन्तआशवोस्तन्नित्यासोवाजिन
१२ ३ २ ३ १ २
इषꣳस्तोतृभ्यआभर॥ १ †॥

"तम्" अग्निं "मन्ये" स्तौमि,"यः" अग्निः "वसुः" वासकः, "यम्" "अस्तं" सर्वेषां गृहवदाश्रय-भूतत्वेन "धेनवः" गावः "यन्ति" गच्छन्ति प्रीणयितुम्, "अस्तम्" उक्त-लक्षणम् "अर्वन्तः" अरणवन्तः अश्वाः "आशवः" शीघ्र-गामिनः यन्ति, तथा "नित्यासः" नित्य-प्रवृत्तयो "वाजिनः" हविर्लक्षणान्नवन्तो यजमानाः यम् "अस्तं" यन्ति तम् मन्ये, "इषम्" अन्नं "स्तोतृभ्यः" अस्मभ्यम् "आ भर" हे अग्ने! आहर॥ १॥

अथ द्वितीया।

१ २उ ३ १ २ ३ १र २र ३ १ २
अग्निर्हिवाजिनंविशेददातिविश्वचर्षणिः।

---

* 'इषुसन्धिसामानि'—इति वि०।

† ऋ० सा० ५, १, ५, ७ (२ भा० ८६४ पृ०) = ऋ० वे० ३, ८, ११, १ = य० वे० १५, ४१।

१ २र २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ २ ३ २
अग्नीरायेस्वाभुवꣳसप्रीतोयातिवार्य्यं

१ २ ३ २ ३ १ २
मिषꣳस्तोतृभ्यआभर ॥ २ * ॥

"अग्निः हि" अयमग्निः खलु "विप्रे" यजमानाय "वाजिनम्" अन्नवन्तं पुत्रम् अश्वम् अन्नं वा "ददाति" प्रयच्छति, "विश्वचर्षणिः" [विश्वे चर्षणयो मनुष्या रक्षणीया अर्चका वा यस्य स तथोक्तः। यद्वा, पश्यति-कर्मैतत्] सर्वस्य द्रष्टाग्निः "राये"† धनार्थिने [अथवा द्वितीयार्थे चतुर्थी (३, १, ८५) धनम्] "स्वाभुवं" सुष्ठु सर्वत्र व्याप्तम् "वार्यं" सर्वैर्वरणीयं प्रीतः सन् "याति" यमयति दातुं वा गच्छति। इषमित्यादि‡ पूर्ववत् ॥ २ ॥

अथ तृतीया।

२ १र २र ३ ३उ ३ १ २ ३ १ १
सोअग्निर्य्योवसुर्गृणेसंयमायन्तिधेनवः।

१र १र ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३.
समर्वन्तोरघुद्रुवःसꣳसुजातासःसूरय

१ २ ३ २ ३ १ २
इषꣳस्तोतृभ्यआभर ॥ ३ ¶ ॥ १०

---

* ऋ० वे० ३, ८, २२, २।

† 'अग्नीराये—अत्र रेफ-लोपे ढ्र लोप इति (६, ३, १११) दीर्घः ननु द्विवचनमग्नी'—इति वि०।

‡ 'इषं हविम्'—इति वि०।

¶ ऋ० वे० ३, ८, २१, ३=य० वे० १५, ४२।

"सः अग्निः" स खल्वग्निः "यः" "वसुः" वासकः "गृणे" स्तूयते "यं" "धेनवः" "समायन्ति" होमार्थं प्रापयन्ति,"अर्वन्तः" अश्वाः "रघुद्रुवः" लघु-गमनाः* "सम्" आयन्ति,"सुजातासः" शोभन-प्रादुर्भूताः "सूरयः" मेधाविनः "सम्" आयन्ति। स खल्वग्निरिति शेषं पूर्ववत्॥ ३॥ १०

अथ मह्नेनोअद्येति तृचं द्वितीयं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा।

२ १ २ ३ १ २ ३ १ २ २ २ ३ १ २
मह्नेनोअद्यबोधयोषोरायेदिवित्मती।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १र
यथाचिन्नोअबोधयःसत्यश्रवसिवाय्ये

३र ३ १ २
सुजातेअश्वसूनृते॥ १ †॥

"अद्य" अस्मिन् यागदिने, हे "उषः" उषो देवि! "दिवित्मती" दीप्तिमती त्वं "नः" अस्मान् "मह्ने" महते "राये" धन-प्राप्तये "बोधय" प्रज्ञापय प्रकाशयेत्यर्थः; [सति हि प्रकाशे क्रतु-द्वारा द्रव्यस्यार्जयितुं शक्यत्वात्]। "यथा चित्" यथैव पूर्व "नः" अस्मान् "अबोधयः" अतीतेषु दिनेषु यथा बोधितवती, तद्वदद्यापीत्यर्थः। हे "सुजाते" शोभन-प्रादुर्भूते! "अश्वसूनृते"

* 'अथवा शीघ्रकर्मकारिणः'—इति वि०।

† ऋ० भा० ४, १, ५, ३ (१भा० ८५८पृ०)—ऋ० वे० ५, ४, २१, १।

Digitized by Google

[प्रष्टार्था प्रिय-सत्यात्मिका वाग् यस्याः सा*] हे तादृशि देवि ! "वाय्ये" वय्य-पुत्रे "सत्यश्रवसि" मय्यनुग्रहाणेत्यर्थः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ १ २ ३ १र २र
यासुनीथेशौचद्रथेव्योच्छोदुहितर्दिवः ।
१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १र
साव्युच्छसहीयसिसत्यश्रवसिवाय्ये
२र ३ १ २
सुजातेअश्वसूनृते ॥ २ † ॥

हे "दिवः दुहितः" सूर्यस्य पुत्रि उषः ! ‡ "या" त्वं सुनीथे एतन्नामके "शौचद्रथे" शुचद्रथस्यापत्ये पूर्वं "व्यौच्छः" व्यवासयः तमांसि, "सा" त्वं "सहीयसि" अतिशयेन बलवति "वाय्ये" वय्य-पुत्रे "सत्यश्रवसि" मयि "व्युच्छ" तमो विवासय [उच्छी विवासे (भ्वा० प०) विवासो वर्जनम्¶] । शिष्टं समानम् ॥ २ ॥

---

* उदाहृतञ्चेतत्पद्द्वयम्महर्षि-पतञ्जलिना द्वितीयाह्निके, तथाहि—"ननु च भोश्छन्दोमानां सात्यमुग्रिराणायनीया अर्द्धमेकारमर्द्धमोकारञ्चाधीयते। सुजाते अश्व सूनृते"—इत्यादिना आशङ्क्य, समाहितम्—"पारिषत्कृतिरेषा, तत्र भवतां नैव हि लोके न च वेदे अर्द्धएकारोऽर्द्ध ओकारो वास्तीति"। अत्र च नागेशः—'शास्त्रविशेषाध्यायिनां समवायः परिषत् पर्षद्वा, तत्र भवा कृतिरित्यर्थः'—इति।

† ऋ० वे० ४, ४, २१, ९ ।

‡ 'दुहितर्दिवः—अर्कों दुहितृभूता उषाः'—इति वि० ।

¶ 'शुच्छति दीप्तिं करोति'—इति वि० ।

Digitized by Google

अथ तृतीया।

१ २ ३ २ ३ १ २ ३ १र
सा नो अद्याभरद्वसुर्व्युच्छा दुहितर्दिवः।
२उ ३ १ २ ३ १ २ ३ १र
यो व्यौच्छः सहीयसि सत्यश्रवसि वाय्ये
२र ३ १ २
सुजाते अश्वसूनृते॥ ३ *॥ ११

हे "दुहितः! दिवः" "आभरद्वसु" आहृत-धना "सा" प्रसिद्धा त्वं "नः" अस्माकम् "अद्य" अस्मिन् दिने "व्युच्छ" तमो विवासय "सहीयसि!" "या उ" [उ-कारोऽनर्थकः] या त्वं पूर्वं "व्यौच्छः" "सा" अद्यापीति। शिष्टं समानम्॥ ३॥ ११

अथ प्रतिप्रियमिति तृचात्मकं तृतीयं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा।

१ २ ३ १ २ ३ १ ३ १ २ ३ १ २
प्रति प्रियतमꣳ रथं वृषणं वसुवाहनम्।
२ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ २ ३
स्तोता वामश्विनावृषिः स्तोमेभिर्भूषति प्रति
२ ३ १२ ३ १ २
माध्वी मम श्रुतꣳ हवम्॥ १ †॥

हे "अश्विनौ!" [एकः प्रति-शब्दोऽनुवादः] "वां" युवयोः "प्रियतमं" "रथं" "स्तोता" ऋषिः "स्तोमेभिः" स्तोमैः "प्रति

* ऋ० वे० ४, ४, ११, ३।

† ब० भा० ५, १, ३, १० (२भा० ८५२पृ०)=ऋ० वे० ४, ४, १५, १।

Digitized by Google

भूषति" अलङ्करोति। कीदृशं रथं? "वृषणं" वर्षितारं फलानां, "वसुवाहनं" धनानां वाहकम् ईदृशं रथमागमनाय स्तौतीत्यर्थः। तथा "माध्वी" मधुविद्या-वेदितारौ "मम" "हवम्" आह्वानं "श्रुतं" शृणुतम् ॥ १ ॥

अथ द्वितीया।

२ १ २ २ १र २र ३ १र २र
अत्यायातमश्विना तिरो विश्वा अहꣳ सना।
२३ १२ ३ १ २ ३ १ २ १
दस्रा हिरण्यवर्त्तनी सुषुम्णा सिन्धुवाहसा
२ ३ १ २ ३ १ २
माध्वी मम श्रुतꣳ हवम् ॥ २ * ॥

हे "अश्विना" अश्विनौ! "अत्यायातं" सर्वान् यजमाना-नतिक्रम्य गच्छतम् "अहम्" ऋषिर्यथा "विश्वाः" सर्वा अस्म-द्विरोधि-प्रजाः "सना" सदा "तिरः" करोमि [अथवा, 'अहं तिरः सना'—इति सम्बन्धः। प्राप्ताः विश्वाः सर्वाः क्रिया युष्मदीया अनुष्ठेयाइत्यर्थः, सना सनातनौ] "दस्रा" शत्रूणामुप-क्षपयितारौ, "हिरण्यवर्त्तनी" हिरण्य-रथौ "सुषुम्णा" सुधनौ "सिन्धुवाहसा" नदीनां प्रवाहयितारौ वृष्टि-प्रेरणेन तादृशौ युवामत्यायातम् ॥ २ ॥

---

* ऋ० वे० ४, ४, १५, २।

Digitized by Google

अथ तृतीया ।

२ ३ १ १ २ १ १ २ १ २ ३ १ २ १ २
आनो*रत्नानिबिभ्रतावश्विनागच्छतंयुवम् ।
२ ३ १ १ ३ १ २ १
रुद्राहिरण्यवर्त्तनीजुषाणावाजिनीवसू
२ ३ १ १ २ १ २
माध्वीममश्रुतꣳहवम् ॥ ३ † ॥ १२

हे "अश्विना" अश्विनौ ! "युवं" युवां "नः" अस्मभ्यं "रत्नानि" रमणीयानि "बिभ्रता" बिभ्रतौ धारयन्तौ सन्तौ अस्मान् "आगच्छतम्" । हे "रुद्रा" रुद्र-पुत्रौ ! स्तुत्यौ ! वा "वाजिनीवसू" वाजिन-धनौ युवां "हिरण्य-वर्त्तनी" हिरण्य-रथौ "जुषाणा" यज्ञं सेवमानौ सन्तौ आगच्छतमिति । माध्वीत्यादि गतम्‡ ॥ ३ ॥ १२

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्रन्थस्य एकोनविंशस्याध्यायस्य तृतीयः खण्डः ॥ ३ ॥

——000——

---

* "आग्ने"—इति क०-पाठः ।

† ऋ० वे० ४, ४, १५, ३ ।

‡ 'माध्वी—मधुनः सोमस्य पातारौ'—इति वि० ।

Digitized by Google

अथ चतुर्थे खण्डे—

अबोध्यग्निःसमिधाजनानामिति त्र्यृचात्मकं प्रथमं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा।

१ २ ३ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १
अबोध्यग्निःसमिधाजनानाम्प्रतिधेनु

२ ३ २ ३ १ २
मिवायतीमुषासम्।

३ १ २ ३ २ ३ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २
यह्वाइवप्रवयामुज्जिहानाःप्रभानवः

३ २ ३ १ २
सस्रतेनाकमच्छ॥ १ *॥

अयम् "अग्निः" "जनानाम्" अध्वर्य्वादीनां "समिधा" समिद्भिः "अबोधि" प्रबुद्धोऽभूत्। "धेनुम् इव" अग्निहोत्रार्थं धेनुं प्रति यथा प्रातर्बुध्यते तद्वत्, "आयतीम्" आगच्छतीम् "उषसं प्रति" उषःकाल इत्यर्थः। अथ प्रबुद्धस्याग्नेः "भानवः" रश्मयः ज्वालाः "यह्वाः" महान्तः "वयां" शाखां "प्रोज्जिहानाः" प्रोद्गमयन्तो वृक्षाइव [यद्वा, महान्तः प्रोज्जिहानाः स्वाधिष्ठानं त्यजन्तः भानवः] "नाकम्" अन्तरिक्षम् "अच्छ" आभिमुख्येन "प्र सस्रते" प्रसरन्ति॥

"सस्रते"-"सिस्रते"—इति पाठौ॥ १॥

---

* छ० आ० १, २, ३, १ (१भा० २१८पृ०)=ऋ० वे० ३, ८, १२, १।

Digitized by Google

अथ द्वितीया।

१ २ ३ १ २ ३१२ ३१२२ ३ २
अबोधिहोतायजथायदेवानूर्ध्वोअग्निः
२ १ २ १ १२
सुमनाःप्रातरस्थात्।
१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३२ ३१
समिद्धस्यरुशदद्‌र्शिपाजोमहान्देव
३२३ १ २
स्तमसोनिरमोचि ॥ २ * ॥

अयं "होता" होम-निष्पादकः "अग्निः" "देवान्" यष्टव्यान् "यजथाय" यष्टुम् "अबोधि" बुध्यते। सोऽग्निः "प्रातः" काले "सुमनाः" शोभन-मनस्कः यजमानानुग्रह-बुद्धिः सन् "ऊर्द्धः" "अस्थात्" उत्तिष्ठति। "समिद्धस्य" अस्य "रुशत्" रोचमानं "पाजः" बलं ज्वाला-लक्षणम् "अदर्शि" दृश्यते। अथ तथाभूतः "महान् देवः" "तमसः" अन्धकारात् "निरमोचि" सर्वं जगत् निरमोचयत् ॥ २ ॥

अथ तृतीया।

१ २३ १२ ३१२ ३२ ३ १ २ २
यदीङ्गणस्यरशनामजीगःशुचिरङ्क्ते
१ २३१ ३१ २
शुचिभिर्गोभिरग्निः।

---

* ऋ० वे० ३, ८, १२, २।

१र २र ३ १ २ ३ १
आद्दक्षिणायुज्यते वाजयन्त्यूत्ताना

३ १ २ ३ १ २
मूर्द्ध्वो अधयज्जुहूभिः ॥ ३ * ॥ १३

"यद्" यदा "ईम्" अयमग्निः "गणस्य" सङ्घातात्मकस्य जगतः "रशनां" रज्जुमिव व्यापार-प्रतिबन्धकं तमः "अजीगः" गिरति गृह्णाति वा समिद्धो भवतीत्यर्थः। यदा "शुचिः" दीप्तः "अग्निः" "शुचिभिः गोभिः" व्यापाराप्रतिबन्धकैर्दीप्तैः रश्मिभिः "अङ्क्ते" व्यनक्ति विश्वं जगत् "आत्" अनन्तरमेव† "दक्षिणा" प्रवृद्धा "वाजयन्ती" हविर्लक्षणमन्नं प्रदातुमिच्छन्ती "जुहूभिः युज्यते" युक्ता भवति [अथवा, दक्षिणा प्रवृद्धाज्य-धारा युज्यते] तां धाराम् "उत्तानाम्" ऊर्द्ध्वस्थितामुपरि विस्तृताम् "ऊर्द्ध्वः" उन्नतः सन् "जुहूभिः" "अधयत्" पिबति ॥ ३ ॥ १३

१ २ १ २ २
॥ औशनम् ॥ आबो। धियग्निसमिधा। जना३नाम्।

१ २र १ २ १र २र ३ ४ ५ १ र र
प्रतिधेनूम्। इवाय। तीमुषासाम्। यह्वाइवप्रवया

७ २ १र २ १ २ १ र २
मूत्। जिह्वार३नाः। प्रभानवाः। सम्रते। ना३४३।

२ ४ १ २ १ र र २
का३भा५क्षा६५६ ॥(१) आबो। धिच्चोतायजया। यदा

* ऋ० वे० ३, ८, ११, ३।

† 'आत् * * * आनुपूर्व्येण'—इति वि०।

Digitized by Google

२ २ १२ २ १ १ २ १ २ २ ३ ४ ५
३यिवान्। ऊर्द्धोअग्नायिः। सुमनाः। प्रातरस्थात्।
१ ० २ १२ २१ १ २ १
समिद्धस्यरुषदर्दा। भिपा२३जाः। महान्देवाः। तम
२ २ ४ १ २
सः। ना३४३यिः। आ३मो५चा६५६यि॥(२) यादीम्।
१ २ २ १ २ १ २ १
गणस्यरशनाम्। अजा३यिगा। शुचिरङ्गायि। शुचि
२ ३ ४ ५ १२ २ २ ०
भिः। गोभिरग्नायिः। आद्दक्षिणायुज्यतेवा। जया२३
२ १२ १२ १२ १ १ २ २ ४
न्ती। उत्तानामू। ध्वो३अध। या३४३त्। जू३३५
भा६५६यिः(३) ॥ ८ * ॥ [१] १३

अथेदं श्रेष्ठमिति तृचात्मकं द्वितीयं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा।

३ १२उ ३ १ १ २ २ ३ १ २
इदᳩश्रेष्ठञ्ज्योतिषाञ्ज्योतिरागा
३ १ २ ३ १ २ २ १ २
च्चित्रःप्रकेतोअजनिष्टविभ्वा।
१ २ १ २ ३ २ २ २ ३ १उ
यथाप्रसूतासवितुःसवायैवा
३ २ ३ १ २
रात्र्युषसेयोनिमारैक्॥ १ † ॥

* ऊ० गा० १९प्र० १ख० ८गा०।

† ऋ० वे० १, ८, १, १।

"ज्योतिषां" ग्रह नक्षत्रादीनां द्योतमानानां मध्ये "इदम्" उषआख्यं "ज्योतिः" "श्रेष्ठं" प्रशस्यतमम् [अस्य कोऽतिशयः ? इति चेत्, उच्यते—नक्षत्रादिकं ज्योतिस्त्वात्मानमेव प्रकाशयति नान्यत्, चन्द्रस्तु यद्यप्यन्यं प्रकाशयति तथापि न विस्पष्ट-प्रकाशः, औषसन्तु ज्योतिर्युगपदेव सर्वस्य जगतोऽन्धकार-निरा-करणेन विशेषेण प्रकाशकम् अतः प्रशस्यतममित्यर्थः। तादृशं ज्योतिः] "आगात्" पूर्वस्यां दिश्यागमत्। आगत्वा चैतस्मिन् "चित्रः" चायनीयः, "प्रकेतः" अन्धकारावृतस्य सर्वस्य पदार्थस्य प्रज्ञापकः, तथा "विभ्वा" विभुर्व्याप्तः सन्* "अजनिष्ट" प्रादु-रभूत्। किञ्च, "यथा" "रात्री" रात्रिः स्वयं "सवितुः" सूर्य-सकाशात् "प्रसूता" उत्पन्ना [सूर्यो ह्यस्तं गच्छन् रात्रिं जनयति तस्मिन्ननस्तमिते रात्रेरुत्पत्त्यभावात् एवमेव रात्रिरपि "उषसे" "सवाय" उषसउत्पत्तये तदीयां "योनिं" स्थानं स्वकीयापर-भाग-लक्षणम् "आरैक्" आरेचितवती कल्पितवतीत्यर्थः [यद्वा, 'प्रसूता' रात्रि-सकाशादुत्पन्ना उषाः 'सवितुः' सूर्यस्य 'सवाय' प्रसवाय जन्मने यथा भवति एवं 'रात्रिः' अपि 'उषसे' उषसो यज्जन्म तदर्थं 'योनिं' स्वापर-भाग-लक्षणं स्थानं कृतवती। अत्र निरुक्तम्—"इदं श्रेष्ठं ज्योतिषां ज्योतिरागाच्चित्रं प्रकेतन प्रज्ञाततममजनिष्ट विभूततमं यथा प्रसूता सवितुः प्रसवाय रात्रिरादित्यस्यैवं रात्र्युषसे योनि मरिचत् स्थानम् (निरु० नै०

* 'विभ्वा—विभुत्वेन'—इति वि०।

Digitized by Google

२, १९)"—इति] श्रेष्ठम्—प्रशस्य-शब्दादातिशायनिक इष्ठन् (५, ३, ५५), "प्रशस्यस्य श्रः (५, ३, ६०)"—इति आदेशः,"प्रकृत्यैकाच् (६, ४, १६३)"—इति प्रकृतिभावाट्टिलोपाभावः। अगात् —एते र्लुङि "इणो गा लुङि (२, ४, ४५)"—इति गादेशः, "गातिस्था (२, ४, ७७)"—इति सिचो लुक्। प्रकेतः—कित ज्ञाने (भ्वा० प०) अन्तर्भावित-ण्यर्थात् कर्मणि घञ्, "थाथादिना (६, २, १४४) उत्तरपदान्तोदात्तत्वम्। अजनिष्ट— जनी प्रादुर्भावे (दि० आ०) लुङि सिच इडागमः। विभ्वा— "वि-प्र-सं-भ्यो डु: सञ्ज्ञाम् (३, २, १८०)"—इति डु-प्रत्ययः, "सुपां सुलुक् (७, १, ३९)"—इत्यादिना सोराकारादेशः, "ओ: सुपि (६, ४, ८३)"—इति यणादेशस्य "न भूसुधियोः (६, ४, ८५)"—इति निषेधे प्राप्ते "छन्दस्युभयथा (६, ४, ८६)"—इति यणादेशः, व्यत्ययेनाद्युदात्तत्वम् ; यद्वा, वि-पूर्वात् भवतेरौणादिको ड्वुन् प्रत्ययः, नित्वादाद्युदात्तत्वम् (६, १, १९७)। प्रसूता—सुनोतेः कर्मणि निष्ठा, "गतिरनन्तरः (६, २, ४९)"—इति गतेः प्रकृतिस्वरत्वम्। सवाय— "छन्दसि जव-सवौ वक्तव्यौ (३, ३, ५७ वा०)"—इति निपातनात् अप्, चित्स्वरः (६, १, १६३)। रात्री—"रात्रेश्चाजसौ (४, १, ३१)"—इति ङीप्, "यस्येति च (६, ४, १४८)"— इतीकार-लोपः। अरैक्—रिचिर् विरेचने (रु० उ०), लङि "बहुलञ्छन्दसि (२, ४, ७३)"—इति विकरणस्य लुक्, लघूपधगुणे (७, ३, ८६), "हल्ङ्याभ्यः (६, १, ६८)"—इति तिलोपः, वर्ण-व्यत्ययेन पकारस्यैकारः (३, १, ८५) ॥ १ ॥

Digitized by Google

अथ द्वितीया ।

१ २ २ १ २ ३ १ २
रुशद्वत्सारुशतीश्वेत्यागा

१ २ २ १र २र
दारैगु कृष्णासदनान्यस्याः ।

२ १२ ३ १ २ ३ २उ
समानबन्धू अमृते अनूची

२ १ २ ३ २
द्यावावर्णञ्चरत आमिनाने ॥ २ * ॥

[श्वित्या इति उषसो नामधेयम् (निघ० १, ८, १२)] "रुशती" दीप्ता च "श्वित्या" श्वेतवर्णोषाः "रुशद्वत्सा" रुशन् दीप्तः सूर्यो वत्सो यस्याः सा तथोक्ता [यथा मातुः समीपे वत्सः सञ्चरति एव मुषसः समीपे सूर्यस्य नित्यमवस्थानात् तद्वत्सत्वम् अथवा यथा वत्सो मातुः स्तन्यं रसं पिबन् चरति एव मुषसोऽवश्यायाख्यं रसं पिबन् वत्स इत्युच्यते] तादृशी सती "आगात्" आगतवती । आगताया उषसः "कृष्णा" कृष्णवर्णा रात्रिः "सदनानि" स्थानानि स्वकीयानि अर्द्धयाम-लक्षणानि "आरैक्" आरेचितवती कल्पितवतीत्यर्थः [उ-इत्येतत्पूरणः] अपिचैते रात्र्युषसौ "समानबन्धू" समानेन एकेन सूर्याख्येन बन्धुना सख्या युक्ते [यद्वा, सूर्येण सह सम्बद्धे, यथा उषा उदेष्यता सूर्येण सम्बद्धा एवं रात्रिरपि अस्तं गच्छता सूर्येण सम्बद्धा],† "अमृते"

* ऋ० वे० १, ८, १, २ ।

† 'समानबन्धू—अहोरात्रे उषसः सकाशात् सञ्जायेते'—इति वि० ।

Digitized by Google

मरण-रहिते [कालात्मकतया नित्यत्वात्] "अनूची" अनूच्यौ प्रथमं रात्रिः पश्चात् उषा इत्यनेन क्रमेण गच्छन्त्यौ [यद्वा, सूर्य-गत्यनुसारेण गच्छन्त्यौ एवम्भूते] "वर्णं" सर्वेषां प्राणिनां रूपम् "आ मिनाने" जनयन्त्यौ [यद्वा, स्वकीयं रूपं हिंसन्त्यौ, उषसा नैशं तमो निवर्त्यते, प्रकाशात्मकमुषसो रूपं रात्र्या एवं विधे सत्यौ] "द्यावा" द्योतमाने "चरतः" प्रतिदिवमावर्त्तेते [यद्वा, द्यावानभसोऽन्तरिक्ष-मार्गेण चरतः प्रतिदिवसं गच्छतः। अत्र निरुक्तम्—"रुशद्वत्सा सूर्यवत्सा। रुशदिति वर्णनाम, रोचते र्ज्वलतिकर्मणः! सूर्यमस्या वत्समाह साहचर्याद्रस-हरणाद्वा। रुशती श्वेत्यागात्। श्वेत्या श्वेततेररिचत् कृष्णा सदनान्यस्याः कृष्णावर्णा रात्रिः कृष्णं कृष्यतेर्निकृष्टो वर्णः। अथैने संस्तौति समान-बन्धू समान बन्धने अमृते अमरण-धर्माणावनूची अनूच्याविती तरेतरमभिप्रेत्य द्यावा-वर्णं चरतस्ते एव द्यावौ द्योतनादपि वा द्यावा चरतस्तया सह चरत इति स्यादामिमाने आमिन्वाने अन्योऽन्यस्याध्यात्मं कुर्वाणे (निरु० नै० २, २०)"—इति॥ श्वेत्या—श्विता वर्णे (भ्वा० आ०), अस्माण्ण्यन्तात् "अचो यत् (३, १, ९७)"—इति भावे यत्, णि-लोपः, अर्शआदित्वान्मत्वर्थीयोऽच् (५, २, १२७)। अमृते अमृतं मरणमनयोर्नास्तीति बहुव्रीहौ "नञोजरमरमित्रमृता (६, २, ११६)"—इत्युत्तरपदाद्युदात्तत्वम्। अनूची—अनुपूर्वादञ्चतेः "ऋत्विगित्यादिना क्विन् (३, २, ५९), "अनिदिताम् (६, ४, २४)"—इति न-लोपः, "अञ्चतेश्चोपसङ्ख्यानम् (४, १, ६ वा०)"—इति ङीप्, "अचः (६, ४, १३८)"—इत्यकार-लोपे, "चौ

(६, ३, १३८)"—इति दीर्घः, "अनुदात्तस्य च यत्रोदात्त-लोपः (६, १, १६१)"—इति ङीपउदात्तत्वम्. "सुपां सुलुक् (७, १, ३८)"—इति विभक्तेर्लुक् । मिनाते—मीनातेः क्रैयादिकस्य शानचि "मीनातेर्निगमे (७, ३, ८१)"—इति ह्रस्वत्वम् ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३ २उ ३ १ २ ३ २उ
समानोअध्वास्वस्रोरनन्त
३ १ २ ३ १ २
स्तमन्यान्याचरतोदेवशिष्टे ।
१ २ ३ १ २ ३ २ ३
नमेथतेनतस्थतुःसुमेके
२ ३ २ १ २ २ ३ १ २
नक्तोषासासमनसाविरूपे ॥ ३ * ॥ १४

"स्वस्रोः" भगिन्योः रात्र्युषसोः† "अध्वा" सञ्चरण-साधन-भूतो मार्गः "समानः" एकएव येन आकाशमार्गेण उषा निर्गच्छति तेनैव रात्रिरपि, सच मार्गो "अनन्तः" अवसान-रहितः "तं" मार्गं "देवशिष्टे" देवेन द्योतमानेन सूर्येणानु-शिष्टे शिक्षिते सत्यौ "अन्यान्या"‡ एकैका "चरतः" क्रमेण गच्छतः । अपिच "सुमेके" शोभन-मेहने¶ सर्वेषामुत्पादकत्वा-

* ऋ० वे० १, ८, १, ३ ।

† 'स्वस्रोः—भगिन्योः द्यावापृथिव्योः अहोरात्रयोश्च'—इति वि० ।

‡ 'अन्या दीप्तिः अर्कः अन्या चरतः अन्या द्युलोकस्य अन्या पृथिव्याः'—इति वि० ।

¶ 'सुमेके—संवत्सरे, दक्षिणायने रात्रेर्वृद्धिः, उत्तरायणे त्वह्नः, नक्तं रात्रिः उषाकाल-प्रभृत्यहः'—इति वि० ।

च्छोभन-प्रजनने "नक्तोषासा" रात्रिरुषाश्च "विरूपे" तमः-प्रकाश-लक्षणाभ्यां विरुद्धाभ्यां युक्ते, अपि "समनसा" समान-मनस्केन ऐकमत्यं प्राप्ते सत्यौ* "न मेथेते" परस्परं न हिंस्तः, तथा "न तस्थतुः" क्वचिदपि न तिष्ठतः सर्वदा लोकानुग्रहार्थं गच्छत इत्यर्थः [अन्यान्या—"कर्मव्यतिहारे सर्वनाम्नो द्वे भवत इति वक्तव्यं समासवच्च बहुलम् (८,१,१२वा०)"—इत्यन्यच्छब्दस्य द्विर्भावः, "तस्य परमाम्रेडितम् (८, १, २)"—इत्याम्रेडित-सञ्ज्ञायाम् "अनुदात्तञ्च (८, १, ३)"—इत्याम्रेडितानुदात्त-त्वम्। देवशिष्टे—शासु अनुशिष्टौ (अदा० प०), शास्तेः कर्मणि निष्ठा, "यस्य विभाषा (७, २, १५)"—इतीट्-प्रतिषेधः, "शास-इदङ्हलोः (६, ४, ३४)"—इति उपधाया इत्वम्, "शासि-वसि-घसीनाञ्च (८, ३, ६०)"—इति षत्वम्, तृतीया-कर्मणि (६, २, ४८)"—इति पूर्वपद-प्रकृतिस्वरत्वम्। मेथेते—मेथतिर्हिंसार्थो भौवादिकोऽनुदात्तेत्। सुमेके—मिह सेचने (भ्वा० प०), भावे घञ्, शोभनो मेहो ययोस्ते व्यत्ययेनककारः (३, १, ८५), उत्तरपदस्य ञित्स्वरेणाद्युदात्तत्वम् "आच् छन्दसि (६, २, ११९)"—इत्युत्तरपदाद्युदात्तत्वम्। नक्तोषासा—सुपांसु लुगिति (७, १, ३९) विभक्तेराकारः ॥ ३ ॥ १४

---

* समनसा—* * * समानमनसावित्यर्थः—इति वि०।

Digitized by Google

१ २ १र र र
॥ औषसम् ॥ आयिदाम् । श्रेष्ठञ्ज्योतिषाञ्ज्यो ।

२ २ १ ११ २ १ १ २ ४ ५
तिरा३गात् । चित्त्रःप्रकायि । तो३अज । निष्ठविभ्वा ।

१र रर ० २ र १र२र१ ११
यथाप्रसूतासवितुः । सवार२३या । एवारात्र्यायि । उष

र २ २ ४ १२
से । यो३४३ । ना३यिमापुरा६५६यिक् ॥(१) रुशात् ।

११ र २२ र १र२१ २ १
वत्सारुशतीश्वे । तिया३गात् । आरैगका । ष्या३स

२ ३ ४ ५ १र र ० २ र
सदानानियस्याः । समानबधूअमृते । अनू२३ची । द्या

१र२र २१ २ २ ४
वावर्णाम् । बरतः । आ३४३ । मा३यिनापुना ६ ५ ६

१ २ १र र २ २
यिः ॥(२) सामा । नोअध्वास्वसोः । अना३न्ताः । त

१ १र १ ११ २ ३ ४ ५ १ ररर
मन्यान्या । चरतः । देवशिष्टायि । ममेथेतेनतस्थतुः ।

० २ १र२र१ २१ २ २
सुमेर२३कायि । नक्तोषासा । समन । सा३४३ । वा

४
३यिरूपा६५६यि(३) ॥ ८ * ॥ [१] १४

---

* ज० गा० १९प्र० १ख० ९सा० ।

अथाभात्यग्निरिति तृचात्मकं तृतीयं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

१ २ ३ २३२ ३ १ २ ३
आभात्यग्निरुषसामनीक

१र १र ३ १र १र
मुद्विप्राणान्देवयावाचोअस्थुः ।

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
अर्वाञ्चानूनꣳरथ्येहयातं

३ १ २ १ ३ १र २र
पीपिवाꣳसमश्विनाघर्ममच्छ ॥ १ * ॥

"उषसाम्"† "अनीकम्" अनीकभूतः [अनीकं मुखम्, उषसि प्रबुध्यमान इत्यर्थः] तादृशः "अग्निः" "आ भाति" दीप्यते [अथवा, उषसां मुखमाभात् दीपयति। उषः-काले ह्यग्नयः प्रतिबुध्यन्ते] किञ्च, "विप्राणां" मेधाविनां स्तोतॄणां "देवयाः" देवकामाः‡ "वाचः" स्तोत्राणि "उदस्थुः" उत्तिष्ठन्ति । यस्मादेवं तस्मात् हे "रथ्या" रथ-स्वामिनावश्विनौ !¶ "अर्वाञ्चा" अस्मदभिमुखावश्विनौ "नूनम्" "अद्य" अस्मिन् याग-दिने "इह" यागे "यातम्" आयातम् । किं प्रति ? "पिपीवांसं" स्वाङ्गैः

---

* ऋ० वे० ४, ४, १७, १ ।

† 'उषसां रश्मीनाम्'—इति वि० ।

‡ 'देवयाः—देवानां प्रापणीया वाचः'—इति वि० ।

¶ 'रथ्या—रथेन'—इति वि० ।

Digitized by Google

परिवृढं* “घर्मं” प्रदीप्तं यज्ञं [यद्वा, ‘पिपीवांसम्’ आप्यायितं घर्म-चरण-रूपं सोमरसम् ; अथवा, घृतादिना ‘पिपीवांसं’ ‘घर्मं’ प्रवर्ग्यम्] “अच्छ” अभि लक्ष्य आयातम् [प्रवर्ग्यस्य सूक्तस्य विनियोगो बह्वृचानाम्]॥ १ ॥

अथ द्वितीया।

१ २　३ १ २　२ ३　३　२ ३　१
नसꣳस्कृतम्प्रमिमीतोगविष्ठा
२　३ २ ३ १ २　२ ३　३ २
न्तिनूनमश्विनोपस्तुतेह।
१　२　३ २ ३ १　२　३
दिवाभिपित्वेवसागमिष्ठा
१ २　२ ३　३　२ ३ १ २
प्रत्यवर्त्तिन्दाशुषेशम्भविष्ठा ॥ २ † ॥

हे अश्विनौ! “संस्कृतं” घर्मं “न प्रमिमीतं” किन्तु “अन्ति” अन्तिके घर्म-समीपे “नूनम्” इदानीम् “इह” यज्ञे “गमिष्ठा” गन्तृतमौ युवाम् “अश्विना” अश्विनौ “उपस्तुता” उपस्तुतौ भवतं “दिवाभिपित्वे” दिवसस्यापतने प्रातःकाले “अवसा” रक्षण-निमित्तेनान्नेन सह “अवर्त्तिं” वर्त्तिर्जीवनं तदभावो अवर्त्तिस्तद्रहितं यथान्नम् “आगमिष्ठा” आगन्तृतमौ। आगत्य च “दाशुषे” हविर्दत्तवते यजमानाय “शम्भविष्ठा” सुखस्य भावयितारौ भवतः॥ २ ॥

* ‘पिपीवांसं—पा पाने धातुः (आ० प०) पिबन्तम्’—इति वि०।

† ऋ० वे० ४, ४, १०, २।

Digitized by Google

अथ तृतीया।

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ र २ र
उतायातᳪसङ्गवेप्रातरह्नो

३ १ २ ३ १ २ ३ २ १ २
मध्यन्दिनउदितासूर्य्यस्य।

१ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३
दिवानक्तमवसाशन्तमेन

१र २र ३ २ ३ १र १र
नेदानीम्पीतिरश्विनाततान॥३*॥१५

[अह्नो द्वेधा, त्रेधा, पञ्चधा, पञ्चदशधा,—इति नाना विधा भागाः सन्ति; इह पञ्चधा विभागा आत्ताः] "उत" अपिच "आयातम्" आगच्छतम्। कदा? "सङ्गवे" सङ्गव-काले† [सङ्गच्छन्ते गावो दोह-भूमिं यस्मिन् काले स सङ्गवः। रात्रि-पर-भाग-काले गावो वने हिम-तृणानि भक्षयन्ति, भक्षयित्वा दोहाय सङ्गवे प्रतिनिवर्त्तन्ते], तथा "प्रातः" कालेऽपि, तथा "मध्यन्दिने" अह्नो मध्यकाले, "सूर्यस्य" "उदिता" उदितौ अभ्युदये अत्यन्त-प्रवृद्ध-समये अपराह्ने इत्यर्थः [एतत्सायाह्नस्या प्युपलक्षणम्]। न केवलमुतेष्वेव कालेषु, किन्तर्हि? "दिवा" "नक्त" सर्व्वदा "शन्तमेन" सुखतमेन "अवसा" रक्षणेन हविषा

---

* ऋ० वे० ४, ४, १७, ३।

† 'सङ्गवे यज्ञे, अथवा सङ्गवे सङ्ग्रामे'—इति वि०।

Digitized by Google

वा निमित्तेन आयातम्। किमर्थमागम्यते पूर्वमेवान्यैर्देवैः स्वीकृतत्वात्? नेत्याह—इदानीमपि "पीतिः" इतर-देवानां पानं "न" "ततान" तनोति। "अश्विना" अश्विनौ इह आयातमिति शेषः॥ ३ ॥ १५

१ २ १ २
॥ अश्विनम्॥ आभा। तियग्निरुषसाम्। अना३

२ १ २र १ २ १ र २ ३ ४ ५
यिकाम्। उद्विप्राणाम्। दे३वयाः। वाचोअस्थुः।

१ र र र ७ २ र १ २र १
अर्वाञ्चानूनꣳरथ्ये। इया२३ताम्। पीपिवाꣳसाम्।

२ १ र २ २ ४ १ २
अश्विना। घा३४३। मा३मा५ष्कोऽ६५६॥(१) मासाम्।

१ र २ २ १ २र १ २
कृतम्प्रमिमीतो। गमा३यिष्ठा। अन्तिनूनाम्। अ

१ र २ ३ ४ ५ १ र र ७
श्विनो। यस्तुतेद्दा। दिवाभिपित्वेवसा। गमा२३यि

२ १ २ १ २र १ र २ २
ष्ठा। प्रत्यवर्त्तीयिम्। दाशुषे। आ३४३म्। भा३

४ १ २ १र र १ २
वा५यिष्ठाऽ६५६॥(२) ऊतयातꣳसङ्गवेप्रा। तरा३क्काः।

१ २ १ २ १ र २ ३ ४ ५ १ र
मध्यन्दिनायि। उदिता। सूरियस्या। दिवानक्तमव

Digitized by Google

२ ७ २ ३१२ ३१२ २ १ २
साम्ना। तमेरइना। नेदानोपायि। तिरश्चि। नाइ४

२ ४
३। ताश्तापनाईपुई(३)॥ १० *॥ [१] १५

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्रन्थस्यैकोनविंशस्याध्यायस्य चतुर्थः खण्डः॥ ४॥

अथ पञ्चमे खण्डे—

एतास्त्या इति त्र्यृचात्मकं प्रथमं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा।

३ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३
एताउत्या उषसःकेतुमक्रत

२ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
पूर्व्वेअर्द्धे रजसोभानुमञ्जते।

३ १२ १२ ३ २ ३
निष्कृण्वाना आयुधानीवधृष्णवः

२ ३१२ १२ ३ १ २
प्रतिगावोरुषीर्य्यन्तिमातरः॥ १ †॥

"उ" [—इत्येतत् पदपूरणम्]। "त्याः" ता "एताः" उषसः "रजसः" अन्तरिक्ष-लोकस्य "पूर्व्वे अर्द्धे" प्राचीने दिग्भागे

---

* ऊ० गा० १९प्र० १ख० १०गा०।

† ऋ० वे० १, ६, २४, १।

Digitized by Google

"भानु" प्रकाशम् "अञ्जते" व्यक्तीकुर्वन्ति। "धृष्णवः" धर्षण-शीलाः योद्धारः "आयुधानीव" यथासि-प्रभृतीन्यायुधानि संस्कुर्वन्ति, एवं "निष्कृण्वानाः" निस्कुर्वाणाः स्व-भासा जगत् संस्कुर्वाणाः "गावः" गमन-स्वभावाः "अरुषीः" आरोचमानाः "मातरः" सूर्य-प्रकाशस्य निर्मात्र्यः जगज्जनन्यो वा "उषसः" "प्रति यन्ति" प्रतिदिवसं गच्छन्ति। एवं विधा उषसः अस्मान् रक्षन्त्वित्यर्थः* [अत्र निरुक्तम्—"एतास्ता उषसः केतुमक्रषत प्रज्ञातमेकस्या एव पूजनार्थे बहुवचनं स्यात्। पूर्वे अर्द्धेऽन्तरिक्ष-लोकस्य समञ्जते भानुना। निष्कृण्वाना आयुधानीव धृष्णवः। निरित्येष समित्येतस्य स्थाने। समीदेषां निष्कृतं जारिणीवेत्यपि निगमो भवति प्रतियन्ति गावो गमनादरुषीरारोचनान्मातरो भासो निर्मात्र्यः (दै० ६, ७)"—इति। अक्रत—करोतेर्लुङि "मन्त्रे घस (२, ४, ८०)"—इति च्लेर्लुक्। निष्कृण्वानाः—कृवि हिंसा-करणयोश्च (भ्वा० प०), अस्मात्ताच्छिलिकश्चानश् (३,२,१२९), धिन्वि-कृण्व्योर च (३,१,८०)"—इति उ-प्रत्ययः, "इदुदुपधस्य चाप्रत्ययस्य (८, ३, ४१)"—इति विसर्जनीयस्य षत्वम्, कृदुत्तरपद-प्रकृतिस्वरत्वम् (६, २, १३९)] ॥ १ ॥

---

* 'उषसः दीप्तयः केतुं ध्वजमक्रत कृतवत्यः पूर्वे अर्द्धे रजसां लोकानां भानुं दीप्तिं भजन्ते अथवा भानुमन्तमादित्यं। निष्कृण्वाना आकर्षयमाणाः आयुधानीव योधानि धृष्णवः धारण-शीलाः पूर्वा दिशः प्रति गावः सर्वस्य जगतो रक्षार्थम् गावः आदित्यरश्मयः अरुषीः अहिंसिताः यन्ति सर्वं परिक्रमन्ति मातरः'—इति वि०।

Digitized by Google

अथ द्वितीया।

१ २   २ १ ३ २ ३ १ २
उदपप्तन्नरुणाभानवोवृथा
३ २ ३   १ २ ३ १ २
स्वायुजोअरुषीर्गायुक्षत।
१ २ ३ १ २ ३ १ २   ३ २ ३
अक्रन्नुषासोवयुनानिपूर्वथा
१ २   ३ १२ २२
रुशन्तम्भानुमरुषीरशिश्रयुः॥ २ * ॥

"अरुणा" आरोचमानाः† "भानवः" औषसस्य दीप्तयः‡ "वृथा" अनायासेन स्वयमेव "उदपप्तन्" उदगमन्¶। तदनन्तरम् उषसश्च "स्वायुजः" सुखेन रथेन आयोक्तुं शक्याः "अरुषीः" शुभ्रवर्णाः गाः पूर्वमुत्थितान् रश्मीन् ईदृशीः स्ववाहन-भूताश्चतु-ष्पदी गा एव "अयुक्षत" अयोजयत् [उक्तञ्च—"अरुण्योगाव उष-साम् (निघ० १, १५, ७)"—इति]। एवं गोभिर्युक्तं रथमारुह्य उषसः "पूर्वथा" पूर्वेष्वतीतेष्वहस्सु "वयुनानि" सर्वेषां प्राणिनां ज्ञानानि "अक्रन्" अकार्षुः उषः-काले जाते हि सर्वे प्राणिनो ज्ञानयुक्ता भवन्ति, तदनन्तरम् "अरुषीः" आरोचमानास्ता-उषसः "रुशन्त" [रुशदिति वर्णनाम, रोचतेर्ज्वलति-कर्मणः

---

* ऋ० वे० १, ६, २४, २।

† 'अरुणाः रक्तवर्णाः'—इति वि०।

‡ 'भानवः—आदित्य-रश्मयः'—इति वि०।

¶ 'उदपप्तन्—उत्पतन्त्यादित्य-रश्मयः'—इति वि०।

Digitized by Google

(निरु० नै ६, १३)"—इति यास्कः] शुक्लवर्णां "भानुं" सूर्यम् "अग्निस्रवः" "भानुम्" अवेवन्त तेन सहैकीभवन्तीत्यर्थः ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ २ १ २ ३१२ २३ १ २
अर्चन्तिनारीरपसोनविष्टिभिः

३ २ ३ १ १ २ ३ १ २३ १२
समानेनयोजनेनापरावतः ।

२३ १ ३ ३ १ २ ३ १ १२
इषंवहन्तीःसुकृतेसुदानवे

२उ १ १२ ३२
विश्वेदहयजमानायसुन्वते ॥ ३ * ॥ १६

"नारीः" नेत्र्यः उषसः "विष्टिभिः" निवेशकैः स्वकीयैस्तेजोभिः "समानेन योजनेन" एकेनैवोद्योगेन "आ परावतः" आदूरदेशात् आपश्चिम-दिग्विभागात् "अर्चन्ति" नभः-प्रदेशं पूजयन्ति कृत्स्नं जगत् युगपदेव व्याप्नुवन्तीत्यर्थः† । तत्र दृष्टान्तः—"अपसो न" युद्ध-कर्मणोपेताः पुरुषाः‡ यथा स्वकीयैरायुधैर्धाटीमुखेन सर्वं देशं व्याप्नुवन्ति तद्वत् । किङ्कुर्वते ? "सुकृते" शोभनस्य कर्मणः कर्त्रे, "सुन्वते" सोमाभिषवं कुर्वते,

---

* ऋ० वे० १, ६, २४, ३ ।

† 'समानेन योजनेन । एतदुक्तम्भवति—बहुयोजन-सम्बन्धे पथि द्युलोकस्य भूलोकस्य चान्तरिक्षे, आपरावतः—दूरात्, इषि—इष्टिं वहन्तीः आदित्य-रश्मयः'—इति वि० ।

‡ 'अपसः—उदकानि'—इति वि० ।

Digitized by Google

"सुदानवे" कल्याणीर्दक्षिणा ऋत्विग्भ्यो ददते, "यजमानाय" "विश्वे दह" सर्वमेवेषमन्नं वहन्तीरावहन्त्यः प्रयच्छन्त्य इत्यर्थः [नारीः—"नृनृपे (८, ३, १०), ऋदोरप् (३, ४,५७) "नृनरयोर्वृद्धिश्च (४, १, ७३ ग०)"—इति शार्ङ्गरवादिषु पाठात् ङीन्, जसि "वाच्छन्दसि (६, १, १०६)"—इति पूर्वसवर्णदीर्घत्वम्। अपसः—अपः-शब्दात् "अर्शआदिभ्योऽच् (५, २, १२७)"—इत्यच् "सुपां सु-लुक् (७, १, ३९)"—इति जसः सुः, व्यत्ययेन प्रत्ययात् पूर्वस्योदात्तत्वम्। विष्टिभिः—विश प्रवेशने (तु० प०), विशन्ति प्रविशन्तीति विष्टयः किरणाः "क्तिच्क्तौ च सञ्ज्ञायाम् (३, ३, १७४)"—इति क्तिच्। विश्वा—"सुपां सु-लुक् (७, १, ३९)"—इत्याडादेशः] ॥ ३ ॥ १६

२र१ र २
॥ उषः ॥ एतोवा। उत्याउषसःकायि। तुम

१ १र२ र र २ १ १
क्राता२। पूर्वेअर्द्धेरजसोभा। नुमञ्जाता२यि। निष्कृ

र र र र २ १ १ १ ४
एवावानाआयुधानायि। वधृष्णावा२३ः। प्राताइयिगा

५ २ १ १ २ ५
वाः। अरुषायिर्य्या२३। तायिमा३ता५रा ६ ५ ६ः ॥(१)

२ १ र २र१ १र र
उद्दोवा। अपप्तन्नरुणाभा। नवोवार्था२। स्वायुजो

र २ १ १ र२ २
अरुषीर्गाः। अयुक्षाता२। अक्रन्नुषासोवयुना। नि

२१ १ २ ४ ५ २ १ १ २
पूर्वाथा२३ । ह्वा३न्ताभ्मा । नुमह्वषा२३यिः । आभ्मा

४ २ १ २र २
३यिश्रा५यू६५६: ॥(२) अर्वोवा । जिनारीरपसो । न

१ १र र र र २र१
विष्टायिभा २यिः । समानेनयोजनेना । परावाता २: ।

१ र २र १ १ २ ४
इषम्बहन्तीःसुक्रतायि । सुदानावा२३यि । वायिस्वे३दा

५ २ १ १ २ ४
हा । यजमाना२३ । याह्व३न्वा५ता६५६यि(३) ॥१६*॥[१]१६

अथाबोध्यग्निरुमइति त्वचात्मकं द्वितीयं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

१ २ ३ १र २र३ २ ३
अबोध्यग्निज्र्म उदेतिसूर्य्यो

१ २ ३ १ ३क २र ३ १ २
व्यू३षाश्चन्द्रामह्यावो अर्चिषा ।

१ २ २ ३ ३ १ २ ३ १ २
आयुक्षातामश्विनायातवेरथ

१ २ ३ १ २ ३ २उ ३ १ १
म्प्रासावीद्देवःसविताजगत्पृथक् ॥ १ † ॥

* ऊ० गा० १८प्र० १ख० १६सा० ।

† ऋ० वे० २, २१, २ ।

Digitized by Google

अयम् "अग्निः" निहतः सन् "क्ष्मः" क्षमायाः पृथिव्याः वेदि-लक्षणाया सम्बन्धी सन् "अबोधि" प्रबोधितः। किञ्च, "सूर्यः" "उदेति"। ततो "मही" महती "उषाः" "अर्चिषा" प्रकृष्टेन तेजसा "चन्द्रा" प्राणिनामाह्लादनी सती "वि आवः" व्यावृणोत् तमांसि निवारयति स्म [वृणोतेर्लुङि "मन्त्रे घस (२, ४, ८०)"—इति च्लेर्लुक्. "छन्दस्यपि दृश्यते (६,४,७३)"—इत्याडागमः] यतश्चयमुषा उदेति यतश्चायमग्निः प्रबुद्धो भवति अतः कारणात् हे अश्विनौ युष्मत्सम्बन्धिनं "रथं" "यातवे" देव-यजन-गमनाय रासभाभ्याम् "आ युञ्जताम्" युञ्जाथाम्। तथा "सविता" सर्वकर्मणोऽनुज्ञाता "देवः" "जगत्" जङ्गमं प्राणिजातं "पृथक्" स्व-स्व-कर्मानुरोधेन "प्रासावीत्" प्रसुवतु अनुजानातु ॥ १ ॥

अथ द्वितीया।

२ ३ २ ३ १ २ ३ १२
यद्युञ्जाथेवृषणमश्विनारथ

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
घृतेननोमधुनाक्षत्रमुक्षतम्।

३ २ ३ २ ३ १ २
अस्माकम्ब्रह्मपृतनासुजिन्वतं

३ १२उ ३ १ २
वयन्धनाशूरसाताभजेमहि ॥ २ * ॥

---

* ऋ० वे० १, १, २१, २।

हे "अश्विना" अश्विनौ ! "यद्" यदा "वृषणं" वृष्यादि-वर्षकं "रथं" "युञ्जाथे" योजयथः, तदा "नः क्षत्रं" अस्मदीयं बलं क्षत्रिय-जातिर्वा* "घृतेन" उदकेन "मधुना" मधुरेण "उक्षतं" सेचयतं प्रवर्द्धयतमित्यर्थः [यद्वा, 'घृतेन' क्षरण-रूपेण "मधुना" अमृतेन "उक्षतम्" युष्मद्रथस्थेनामृतेनास्मदीयं बलं प्रवर्धयतमित्यर्थः । अश्विनोः रथस्य मधुपूर्णत्वं "मधुवाहनो रथः" —इत्यादिषु प्रसिद्धम्] । किञ्च, अस्माकं "पृतनासु" अस्मदीयासु पुत्र-भृत्यादि-मनुष्यरूपासु प्रजासु "ब्रह्म" तेजः† "जिन्वतम्" [यद्वा, 'पृतनासु' परकीयासु 'ब्रह्म' परिवृढ़मन्नमस्माकं जिन्वतं प्रीणयतम्] । वयञ्च "शूरसातौ" शूराणां प्रहारादि-दान-युक्ते सङ्ग्रामे "धना" तदीयानि धनानि बहुविधानि "भजेमहि" ॥२॥

अथ तृतीया ।

२ १   १ २ १   १ २ १   १ २ १ २
अर्वाङ्त्रिचक्रोमधुवाहनोरथो

२ १ २   २ १ २   २ १ २
जीराश्वोअश्विनोर्यातुसुष्टुतः ।

२   १ २ १ २   २ १ २   २
त्रिवन्धुरोमघवाविश्वसौभगः

२ ३ १ २   १ २ ३ १ २
शन्नआवक्षद्द्विपदेचतुष्पदे ॥ ३ ‡ ॥ १७

---

* 'क्षत्रं—मदीयं राष्ट्रम्'—इति वि० ।

† 'ब्रह्म चान्नम्'—इति वि० ।

‡ ऋ० वे० १, २, २७, ३ ।

Digitized by Google

"अर्वाङ्" अस्मदभिमुखः अश्विनोः "रथः" "यातु" अस्मदभिमुखो गच्छतु । कीदृशः ? "त्रिचक्रः" चक्र-त्रय-युक्तः, "मधुवाहनः" मधु-वोढ़ा, "जीराश्वः" शीघ्रगाम्यश्वोपेतः,* "सुष्टुतः" अतएवास्माभिः स्तूयमानः, "त्रिवन्धुरः" निम्नोन्नत-काष्ठ-त्रयोपेतः सारथ्याश्रय-स्थानं वन्धुरं तद्युक्तः,† "मघवा" धनवान्, "विश्वसौभगः" सर्व-सौभाग्योपेतः । ईदृशोऽश्विनोः रथः "नः" अस्माकं "द्विपदे" पुत्रादि-प्रजायै "चतुष्पदे" पशवे च "शं" सुखम् "आवक्षत्" आवहतु वहेर्लिटि अड़ागमः ॥ ३ ॥ १७

॥ कावम् ॥ अबोवा । धियग्निर्मउदायि । तिष्ठ

रायारः । व्युषाश्चन्द्रामह्या । वोअर्चायिषार । आ

युक्षातामश्विनाया । तवेराथा२३म् । प्रासा३वोहोवः

सवायिता२३ । जागा३त्या५र्था६५६क् ॥(१) यद्योवा ।

जाथेवृषणामा । श्विनाराथा२म् । घृतेननोमधुनाक्षा ।

चमुक्षाता२म् । अस्माकम्ब्रह्मपृतना । सुजिन्वाता२३म् ।

वाया३न्धाना । भूरसाता२३ । भाजा३यिमा५द्वा६५६

---

* 'जीराश्वः—यजमान-हवींषि वै जीराः अथवा जीरक-वर्णाः'—इति वि० ।

† 'त्रिवन्धुरः—ईषा-त्रयेणालङ्कृतः'—इति वि० ।

Digitized by Google

२ १ २ १ २ १
यि ॥(२) अर्वोवा। त्रिचक्रोमधुवा। इनोराथा२।

१२ २ २ २ २ १ १ २ २
जीरास्वोअश्विनोर्य्या। तुतुष्टूता२ः। त्रिबन्धुरोमघवा

२ २ १ १ २ ४ ५ २ १
वायिश्विसौभागा२३ः। आन्ना३आवा। अद्विपादा२३

१ २ ४
यि। चात्व३प्या५दा६५६यि(३) ॥ १७ * ॥ [१] १७

अथ प्रतेधाराअसंश्चतइति चतुर्ऋचं तृतीयं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा।

१२१ २ ११२ ११२ १२ २१२
प्रतेधाराअसश्चतोदिवोनयन्तिवृष्टयः।

२ २ १२ २ १ २
अच्छावाजꣳसहस्रिणम् ॥ १ † ॥

"हे सोम! "ते" तव "असश्चन्तः" सङ्ग-रहिताः "धाराः" सहस्रिणम् अपरिमित-सङ्ख्याकं "वाजम्" अन्नं मत्वा अस्मदर्थं "प्र यन्ति" प्रगच्छन्ति। तत्र दृष्टान्तः—"दिवो न वृष्टयः" यथा द्युलोकाद् वर्षधारा निःसङ्गाः प्रजानामपरिमितमन्नं प्रतियन्ति तद्वदित्यर्थः ॥ १ ॥

---

* ऊ० गा० १८प्र० १ख० १७गा०।

† ऋ० वे० ७, १, १४, १।

Digitized by Google

अथ द्वितीया।

२ २ ३ १ ३ २ ३ २ ३ १ २
अभिप्रियाणिकाव्याविश्वाचक्षाणोअर्षति।
१ २ ३ १र २र
हरिस्तुञ्जानआयुधा॥ २ * ॥

"हरिः" हरित-वर्णः सोमः "विश्वा" विश्वानि "प्रियाणि देवानां प्रीति-कराणि "काव्या" कर्माणि† "चक्षाणः" पश्यन् "आयुधा" स्वकीयान्यायुधानि‡"तुञ्जानः"राक्षसान् प्रति प्रेरयन् "अभ्यर्षति" यागं प्रति गच्छति॥ २॥

अथ तृतीया।

१ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ १ २ ३ १
समर्मृजानआयुभिरिभोराजेवसुव्रतः।
३ १र २र
श्येनोनवंसुषीदति॥ ३ ¶ ॥

"सुव्रतः" सुकर्मा "सः" सोमः "आयुभिर्मनुष्यैर्ऋत्विग्भिः "मर्मृज्यमानः" "इभः" गत-भयः "राजा इव" यथा राजा, "श्येनो न" यथा श्येनः, तथा "वंसु" केषु वसतीवरीषु "सीदति"॥ ३॥

---

* ऋ० वे० ७, १, १४, २।

† 'काव्या—कवित्वेन'—इति वि०।

‡ 'आयुधा—आयुधानि द्रोण-कलश-प्रभृतीनि सह-चमस-पर्यन्तानि'—इति वि०।

¶ ऋ० वे० ७, १, १४, ३।

Digitized by Google

अथ चतुर्थी ।

२ ३ १ २ ३ १उ ३ १ २ ३ १र २र
सनोविश्वादिवोवसूतोपृथिव्याअधि ।
३ १ २ ३ १ २
पुनानइन्दवाभर ॥ ४ * ॥ १८

हे "इन्दो" सोम ! "पुनानः" पूयमानस्त्वं "दिवः अधि" "पृथिव्याः" अधि पृथिव्यां स्थितानि [अधीति सप्तम्यर्थानुवादी] "विश्वा" विश्वानि "वसु" वसूनि धनानि "नः" अस्मभ्यम् "आ भर" आहर ॥ ४ ॥ १८

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्रन्थस्यैकोनविंशस्याध्यायस्य चतुर्थः खण्डः ॥ ४ ॥

वेदार्थस्य प्रकाशेन तमो हार्दं निवारयन् ।
पुमर्थांश्चतुरो देयाद् विद्यातीर्थ-महेश्वरः ॥ १९ ॥

॥ इति अष्टमः प्रपाठकः ॥

इति श्रीमद्राजाधिराज-परमेश्वर-वैदिकमार्ग-प्रवर्त्तक-श्रीवीर-बुक्क-भूपाल-साम्राज्य-धुरन्धरेण सायणाचार्य्येण विरचिते माधवीये सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्रन्थे ऊनविंशोऽध्यायः† समाप्तः ॥ १९ ॥

---

* ऋ० वे० ७, १, २४, ४ ।

† 'अष्टमः प्रपाठकः समाप्तः'—इति वि० सर्व-सम्मतश्च ।

Digitized by Google

यस्य निःश्वसितं वेदा यो वेदेभ्योऽखिलं जगत् ।
निर्ममे तमहं वन्दे विद्यातीर्थ-महेश्वरम् ॥ २० ॥

॥ अथ विंशोऽध्याय आरभ्यते ॥

तत्र,

प्रथमे खण्डे—

प्रास्यधारेति तृचात्मकं प्रथमं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

२ ३ १ २   ३ १ २ ३ १र   २र
प्रास्यधारा अक्षरन्वृष्णः सुतस्यौजसः* ।
३ १र   २र ३ १ २
देवाँ अनुप्रभूषतः ॥ १ † ॥

"अस्य" सोमस्य "धाराः" "ओजसः" ओजसा बलेन‡ "अक्षरन्" असिस्वन् । कीदृशस्य? "वृष्णः" वर्षुकस्य "सुतस्य" अभिषुतस्य "देवान्" "अनु" "प्रभूषतः" भवितुमिच्छतः¶ ॥१॥

---

* 'ओजसा'—इति ऋ० पाठः ।

† ऋ० वे० ६, ८, १९ १ ।

‡ ऋग्वेदीय-पाठमनुसृत्यैव तृतीयार्थ-विपरिणामेनेयं व्याख्या । विवरणकारस्तु षष्ठ्यन्तमेव व्याचष्टे—वीर्यं-सम्पन्नस्य'—इति ।

¶ 'देवान् प्रभूषतः—देवान् पूजयतः'—इति वि० ।

Digitized by Google

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १

सप्तिम्मृजन्तिवेधसोगृणान्तःकारवोगिरा ।

१ २ ३ १ ३क २र

ज्योतिर्ज्जज्ञानमुक्थ्यम् ॥ २ * ॥

"सप्तिम" अश्व-स्थानीयं सर्पण-स्वभावं वा सोमं "मृजन्ति" शोधयन्ति । के ? "गृणान्तः" स्तुवन्तः "कारवः" कर्म-कर्त्तारो ऽध्वर्य्वादयः "गिरा" स्तुत्या साधनेन । कीदृशं सप्तिम् ? "ज्योतिः" दीप्यमानं सोमं "जज्ञानं" जायमानं प्रवृद्धमित्यर्थः [अथवा ज्योतिर्जायमानम् "अयं वै ज्योतिर्यत्सोमः"—इति श्रुतेः] "उक्थ्यं" स्तुत्यम् ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २

सुषहासोमतानितेपुनानायप्रभूवसो ।

१ २ ३ १ २

वर्द्धासमुद्रमुक्थ्य† ॥ ३ ‡ ॥ १

हे "सोम !" "उक्थ्य" स्तुत्य ! "प्रभुवसो" प्रभूत-धन ! "पुनानाय" पूयमानस्य "ते" तव "तानि" तेजांसि "सुषहा" शोभनाभिभावुकानि । यस्मादेवं तस्मात् "समुद्रं" समुद्र-सदृशं तं "वर्द्ध" वर्द्धय रसेन पूरयेत्यर्थः ॥ ३ ॥ १

---

* ऋ० वे० ६, ८, १९, २ ।

† "उक्थ्यम"—इति ऋ०-पाठः ।

‡ ऋ० वे० ६, ८, १९, ३ ।

Digitized by Google

अथैषेति द्विपदं द्वितीयं सूक्तम्,*

तत्र प्रथमा ।

१ २ ३ १उ २ २ ३ २ ३ १ १ ३ १ ३
एषब्रह्मायऋत्वियइन्द्रोनामश्रुतोगृणे ॥ १ † ॥

"यः" "इन्द्रः"—इति "नाम" "श्रुतः" देव-समूहैः प्रख्यातः "एषः" "ऋत्वियः" ऋतौ वसन्तादौ काले भवः य एषः "ब्रह्मा" सर्वतः परिवृढः, तमहं "गृणे" स्तौमि ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१र २र ३ २ ३ २ ३ १ २ १ १
त्वामिच्छवसस्पतेयन्तिगिरोनसंयतः ॥ २ ‡ ॥

हे "शवसः" बलस्य "पते" पालकेन्द्र ! [अतिशयेन बलवानित्यर्थः। तथा शाखान्तरे बलेनोत्पत्तित्वं श्रूयते—"उरसो बाहुभ्यां पञ्चदशं निरमिमीत, तमिन्द्रो देवतान्वि सृज्यते"—इत्यारभ्य "तस्मात्ते वीर्यवन्तः"—इति श्रुतेः] "त्वामित्" त्वामेव "संयतः" न सम्यङ् नियच्छतः पुरुषस्येव वेदस्य सम्बन्धिनः "गिरः" स्तुतयः "यन्ति" प्राप्नुवन्ति ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

२ ३ १ ३ १ २ ३ १
विश्रुतयोयथापथः० ॥ ३ ¶ ॥२

---

* 'अस्मात् प्रभृत्यतिप्रायश्चित्तानि'—इति वि०।

† ऊ० आ० ५, २, १, २ (भा० ८८५पृ०)।

‡ नैषान्यत्र क्कापि दृश्यते।

¶ ऊ० आ० ५, २, २, ७ (२भा० ९०४पृ०।

Digitized by Google

—इत्यृचः प्रतीकम्, तस्यादितो व्याख्यानं छन्दसि द्रष्टव्यम् ॥ ३ ॥ २

५र २ ४ ५ १ १ १
॥ कालेयम् ॥ एषा३आह्वा। या२३ः। आ३। त्वा

२ १ ३र २ २ ५ ४
२३। याः। इन्द्रोनामौ। वा३४३ओ३४वा। श्रुतोपू

५ २ ४ ५ १ २ १
गृणायि ॥(१) तुवा३मायिच्छश। वा२३। सा३ः। पा२

१ १ ३ २ २ ५ ४
३। तायि। यन्तायिगिरौ। वा३४३ओ३४वा। न

५ २ ४ ५ १ २ १
सा५यताः ॥(२) विश्वू३तायाः। या२३। था३। पा२

२ १ ३ २ २ ५ ४
३। थाः। इन्द्रात्वद्यौ। वा३४३ओ३४वा। तुरा५त

४
याः। होपूई। डा(३) ॥ ८ * ॥ [१] २

अथात्वारथमिति तृचं तृतीयं सूक्तम्,

तत्र प्रथमायाः।

२ ३ १ ३ २ ३ १ २
आत्वारथंयथोतये० ॥ १ † ॥

---

* ऊ० गा० २१प्र० १ख० ८गा०।

† छ० आ० ४, २, २, २ (१भा० ७२३पृ)=ऋ० वे० ६, ३, १, १।

Digitized by Google

[—इति प्रतीकमत्र पठ्यते। तत्रापि व्याख्याता।] हे इन्द्र! "त्वा" त्वां वयम् "आवर्त्तयामसि" आवर्त्तयामः। किमर्थम्? "ऊतये" अस्माकं रक्षणाय "सुम्नाय" सुखाय च। किमिव? "रथं यथा" ऊतये सुखाय चावर्त्तयति तद्वत्। कीदृशं त्वाम्? "तुविकूर्मिम्" बहु-कर्माणम् "ऋतीषहं" हिंसकानामभिभवितारम्। हे इन्द्र! "शविष्ठ" अतिशयेन बलवन्! हे "सत्पते" सतां पालक! त्वामिति समन्वयः॥ १॥

अथ द्वितीया।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
तुविशुष्मतुविक्रतोशचीवोविश्वयामते।
१ २ ३ २
आपप्राथमहित्वना॥ २ *॥

हे "तुविशुष्म" प्रभूत-बल! अतएव "तुविक्रतो" बहु-विचित्र-कर्मवन्! [अथवा बहुप्रज्ञ! कर्मणः पृथगभिधानात्] हे "शचीवः" बहुकर्मोपेत! पूजनीयेन्द्र! "विश्वया" विश्व-व्याप्तेन "महित्वना" महत्वेन "आ पप्राथ" आपूरितवानसि अविशेषाद् विश्वमित्यर्थः॥ २॥

अथ तृतीया।

१ २ ३ २ ३ १र २र ३ १ २ ३ १ २
यस्यतेमहिनामहःपरिज्मायन्तमीयतुः।
२ ३ १ २ ३ १ २
हस्तावज्रंहिरण्ययम्॥ ३ †॥ ३

* ऋ० वे० ६, ४, १, २।
† ऋ० वे० ६, ४, १, ३।

"मह्नः" महतः "यस्य" "ते" तव [यच्छब्दः प्रकृत-परामर्शी, प्रकृत-सूक्तस्य गृहयं तवत्य-तुविकूर्मिमृतीषहमित्याद्युक्त-लक्षणस्य तव] "महिमा" महत्वेन "हस्ता" तव हस्तौ "उभायस्त" पृथिव्यां सर्वतो व्याप्नुवन्त "हिरण्ययं "वज्रम्" हस्तौ "ईयतुः" परिगृह्णीतः, सर्वदास्माकं भय-निवारणायेति भावः ॥ ३ ॥ ३

आयःपुरमिति द्व्यचात्मकं चतुर्थं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

२उ   ३१   २३   १२३१२   ३   १२३२   १२
आयःपुरन्नार्मिणीमदीदेदत्यःकविर्नभन्योऽ३नार्वा ।
२   ३१२३२   ३   १   २
सूरोनरुरुक्वाञ्छतात्मा ॥ १ † ॥

"यः" अग्निः "नार्मिणीं" नर्मवतां यजमानानां सम्बन्धिनीमुत्तरवेदिं‡ [यद्वा नृणां मनसि स्थितां यजमानानां यज्ञार्थं भूमिं प्रत्यग्नागमन-मनीषा विद्यते ताम्] "पुरं" तत् स्थानं "अदीदेदत्" दीपयति । कीदृशोऽयम् ? "अत्यः" अपेक्षित-देशं प्रत्यतनशीलः, "कविः" क्रान्तदर्शी । तत्र दृष्टान्तः— "अर्वा" अरण-कुशलः, "नभन्यः न" नभस्याकाशे भवः नभ-

---

* विवरण-मते—"हस्तावज्रम्" समास-निष्पन्नमेकम्पदम्, अतएव 'हस्तावज्र'—हस्ते यस्य वज्रं विद्यते स हस्तवज्रः, छान्दसं दीर्घत्वं हस्त-शब्दस्य'—इति तद्व्याख्यानम् । परमेतदुपेक्ष्यं पद-ग्रन्थ-विरोधात् स्वरशास्त्र-विरोधाच्च ।

† ऋ० वे० १, २, १८, १ ।

‡ 'नार्मिणीं—नृमणां सुखम् सुखकरीमग्न्याधानीम्'—इति वि० ।

ण्यो वायुरिव*। किञ्च, "अमताम्मा" यजमान-स्वरूपापेक्षया वा अपरिमित-रूपत्वम् [अथवा मित्र-वरुणादि-रूप-भेदेन। अग्ने-र्मित्रादि-रूपत्वं 'त्वमग्ने वरुणोऽजायत'—इति, हे अग्ने! त्वं वरुणो जायसे वरुणो भवति; यत् यस्मात् "इन्द्रं मित्रं वरुण मग्निमाहुः"—इत्यादिषु-श्रुतिषु प्रसिद्धम्, अग्निमेव इन्द्राद्यात्मक माहुरिति द्वितीयमन्त्रस्यार्थः] तादृशोऽयं "सूरो न" सूर्य्य इव "रुरुक्वान्" दीप्यमानः [रुच् दीप्तौ (भ्वा० आ०), छान्दसस्य लिटः क्वसुः] अतस्तादृशोऽग्निरग्नि उत्तष्टौ वर्त्तत इति पूर्व्वेणा-न्वयः॥ १॥

अथ द्वितीया।

३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३
अभिद्विजन्मा त्रीरोचनानि
१ २ ३ १ २ ३ १ २
विश्वारजाꣳसिशुशुचानोअस्थात्।
१ २ ३ १ २ ३ २ २ ३ १ २
होतायजिष्ठोअपाꣳसधस्थे॥ २ †॥

अयमग्निः "द्विजन्मा" द्वाभ्यामरणिभ्यां जायमानः‡ यद्वा, मथनात् प्रथमं जन्म, उत्पत्त्यनन्तरम् आधान-पवमानेष्ट्यादि-संस्कार-रूपं द्वितीयं जन्म, एवं द्विजन्मत्वम् [अथवा, द्यावा पृथिवीभ्यामुत्पन्नत्वात्, तादृशोऽग्निः] "त्रीरोचनानि" त्रीणि

---

* 'अमन्युः—अमन्दमोधः अभियन्ते केनचित्'—इति वि०।

† ऋ० वे० ३, २, १८, ४।

‡ 'द्विजन्मा—जातोपनयन-संस्कारः'—इति वि०।

Digitized by Google

रोचमानानि क्षित्यादि-स्थानानि गार्हपत्यादीनि वा "शुशु-चानः" प्रकाशयन् न केवलं भीरण्येव किन्तु "विश्वा" "रजांसि" सर्वाख्यपि रञ्जनात्मकानि क्षित्यादि-लोकान् "शुशुचानः" दीपयन् "होता" देवानामाह्वाता "यजिष्ठः" यष्टृतमः सन् "अपां" प्रोक्षणाद्युदकानां "सधस्थे" सह-स्थाने याग-देशे "अस्थात्" तिष्ठति ॥ २ ॥

अथ तृतीया।

२ १ १ २ २ १ २
अयꣳस होतायोद्विजन्मा

१ २ ३ १२ ३२ ३ २
विश्वादधेवार्याणिश्रवस्या।

२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
मर्तोयोअस्मैसुतुकोददाश ॥ ३ * ॥ ४

"द्विजन्मा" "सः" एव "होता" होम-निष्पादकः [आह्वाता वा देवानाम् अरणीभ्यामुत्पन्नस्यैव गार्हपत्य-द्वारा आहवनीयत्वात्] सोऽयं "विश्वा" विश्वानि "वार्याणि" वरणीयानि कर्म्माणि [ईड-वन्द-वृ-शंस-दुहाण्यतः (६, १, २१४)"—इत्याद्युदात्तत्वम्] "अवस्या" अवणस्यया [अवो हविर्लक्षणं यशो वा तदिच्छाया अवः-शब्दात् क्यजन्ताद् "अ प्रत्ययात् (३,३,१०२)" इति भावे अ-प्रत्ययः] अन्नाय यशसे वा "दधे" धारयति। "अस्मै" उक्त-स्वरूपायाग्नये "यः" "मर्त्यः" "ददाश" ददाति स "सुतुकः" शोभन-पुरो भवति ॥ ३ ॥ ४

---

* ऋ० वे० १, १, १८, ५।

Digitized by Google

५र २ ४र ५ ५ १र र
॥ साकमश्वम् ॥ आयःपूर३रन्नाम्मिणोइमा। दोदि
र र १ २र १ २
दत्यःकविर्न्नभन्योनार्वा२रहु। रोना२रहु। काञ्छा२३हा३
१ ५ ५ ५ २ ४र ५ ५
४३यि। तार३४त्मोइहायि॥(१) अभिद्वा३यिजन्मात्रीइरो।
१र र र र र र १ २
चनानिविश्वारजाꣳसिधुधुचानोअस्थाद्दो२ता। यजा२
र १ २ १ ५ ५
यिष्ठोआ। पाꣳसार३हा३४३यि। धार३४स्थोइहायि॥(२)
५ २ ४र र र ५ ५ १र र र र र
अयꣳसा३होतायोद्वाइयिजा। न्माविश्वादधेवार्य्याणिश्र
र १ २ १ र २
वस्यामर्त्तो१याः। अस्मा२यिसुतू। कोदार३हा३४३यि।
१ ५ ५
दार३४श्रोइहायि(३) ॥ ६ * ॥ [१] ४

अथाग्नेतमद्याश्वमिति ऋचात्मकं पञ्चमं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा।

१ २ २ १ २ २ २उ २ १ २ २ ३ १ २ ३ १ २
अग्नेतमद्याश्वन्नस्तोमैःक्रतुन्नभद्रꣳहृदिस्पृशम्।
२ १ २ ३ १ २
ऋध्यामातओहैः ॥ १ ॥

---

* ऊ० गा० २१प्र० २अ० ६सा० ।

† ऋ० आ० ५, १, ५, ८ (१ भा० ८८० पृ०)=ऋ० वे० ३, ५, १०, १=य० वे० १५, ४४।

हे "अग्ने !" "अद्य" अस्मिन्नहनि वयमृत्विगादयः "ओहैः" इन्द्रादि-प्रापकैरस्माकं स्तोमैः स्तोत्र-समूहैः "तम्" प्रसिद्धं त्वाम् "ऋध्याम" समर्द्धयाम । कीदृशं त्वाम् ? "अश्वं न वोढारम्" अश्वमिव हविषो वाहकम्, "क्रतुं न" कर्त्तारमिव उपकारिणमित्यर्थः । तथा "भद्रं" भजनीयं "हृदिस्पृशं" हृदयङ्गमम् अतिशयेन प्रियमित्यर्थः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २क १२ ३ १ २ ३ १ ३ १ २ ३ १
अधाह्यग्नेक्रतोर्भद्रस्यदक्षस्यसाधोः ।

३ २ ३ १ २ ३ १ ३ १ २
रथीर्ऋतस्यबृहतोबभूथ ॥ २ * ॥

"अधा हि" इदानीमेव हे "अग्ने !" "क्रतोः" अस्मदीययागस्य "रथी" नेता "बभूथ" भवसि ["छन्दसि लुङ्लङ्लिटः (३, ४, ६)"—इति भवतेर्वर्त्तमानार्थे लिटि सिपस्थल् "आर्द्धधातुकस्येड्वलादेः (७, २, ३५)"—इतीडागमे प्राप्ते "बभूथा ऽततन्थ (७, २, ६४)"—इति निपातनादिडभावः । कीदृशस्य यागस्य ? "भद्रस्य" भजनीयस्य†, "दक्षस्य" प्रवृद्धस्य‡, "साधोः" अभीष्ट-फलानां साधकस्य सत्यभूतस्य, "बृहतः" महतः ॥ २ ॥

---

* ऋ० वे० ३, १०, ३=य० वे० १५, ४५ ।

† 'भद्रस्य—शोभनस्य'—इति वि० ।

‡ 'दक्षस्य—वर्द्धमानस्य'—इति वि० ।

Digitized by Google

अथ तृतीया ।

२ ३ १ २ ३ १र १र ३ २ १र २र
एभिर्नो अर्कैर्भवा नो अर्वाङ् स्वाऽ३ऽर्ण ज्योतिः ।

२ ३ १ २ ३ २ ३ १ २
अग्ने विश्वेभिः सुमना अनीकैः ॥ ३ * ॥ ५

हे "अग्ने!" "ज्योतिः" ज्योतिष्मान् "स्वः न" सूर्य इव,† तथा "विश्वेभिः" विश्वैः समस्तैः "अनीकैः" तेजोभिः "सुमनाः" शोभन-मनस्कस्त्वं "नः" अस्मदीयैः "एभिः" एतैः "अर्कैः" अर्चनीयैः स्तोत्रैः नानाविधैः हविर्लक्षणैः अन्नैर्वा [अथवेन्द्रादि देवैः सह नोऽस्माकम्] "अर्वाक्" अभिमुखो भवेति‡ ॥ ३ ॥ ५

५ २ २ ४ र ५ ५ १र र
॥ साकमश्वम् ॥ अग्ने ता३मद्याश्वा६न्ना । स्तोमैः क्रतु

१ २ १ २ १
न्नभद्र२ँहा२हृायि । स्पृशा२म्हध्या । माता२३हा३४३

१ ५ ५ ५र २र ४र ५ ५
यि । ओ२३४वो६हायि ॥(१) अधाह्या३अग्ने क्रतो६र्भा ।

१ र र १ २ १ र
द्रस्य दक्षस्य साधोरथा२यिरा । तस्या२म्बृहा । तोवा२३

२र १ ५ ५ ५र २ ४र ५
हा३४३यि । भू२३४वो६हायि ॥(२) एभिर्नो३अर्कैर्भवा

* ऋ० वे० ३, ५, १०, ३=य० वे० १५, ४६ ।

† 'स्वर्णज्योतिः—न-शब्द उपमार्थीयः । यथा स्वर्ग-लोकस्य आदित्यो ज्योतिः महत् तमस्य लोकस्य ज्योतिर्भव'—इति वि० ।

‡ 'अर्वाक्—समीपे'—इति वि० ।

Digitized by Google

५ १ र र १ २र १
६नाः । अर्चाङ्स्वर्णज्योतिरग्ना २यिवायि । अ्वे भा २यिःसु
र २र १ ५ ५
मा । नाम्रा २ ३ हा ३ ४ ३ यि । ना२३४यिको६हायि
(३) ॥ ७ * ॥ [१] ५

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्रन्थस्य विंशस्याध्यायस्य
प्रथमः खण्डः ॥ १ ॥

——ooo——

अथ द्वितीये खण्डे—

अग्ने विवस्वदिति प्रगाथात्मकं प्रथमं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

२ ३ १ १ ३ १ २ ३ १र २र
अग्ने विवस्वदूषसश्चित्रꣳराधो अमर्त्य ।
१ २ ३ १ २ २ ३ २ ३ १ १ ३ १ २
आदाशुषे जातवेदो वहा त्वमद्या देवाꣳ उषर्बुधः ॥ १ † ॥

हे "अग्ने!" त्वम् "उषसः" उषोदेवतायाः सकाशात् "राधः" धनं "दाशुषे" हविर्दत्तवते यजमानाय "आ वह" आहवनीयं प्रापय । सोऽग्निर्विशिष्यते—"अमर्त्य" मरण-रहित !

---

* ऊ० गा० २१प्र० १ख० ७गा० ।

† ऋ० आ० १, १, ४, ६ (१ भा० १५८पृ०)=ऋ० वे० १, २, १८, १ ।

Digitized by Google

"जातवेदः" जातानां वेदितः! [तमेतं शब्दं यास्को व्याचष्टे—"जातवेदाः कस्माज्जातानि वेद जातानि वैनं विदुर्जातेजाते विद्यत इति वा जातवित्तो वा जातधनो जातविद्यो वा जातप्रज्ञानो यत्तज्जातः पशूनविन्दतेति तज्जातवेदसो जातवेदस्त्वमिति ब्राह्मणं तस्मात् सर्वानृतून् पशवोऽग्निमभिसर्पन्तीति च (निरु० दै० १, १९)"—इति। कीदृशं राधः? "विवस्वत्" "विशिष्ट-निवासोपेतं, "चित्रं" नानाविधं। किञ्च, "अद्य" अस्मिन् दिने "उषर्बुधः" उषःकाले प्रबुद्धान् देवानावह[विवस्वत्—विवासनं विवः तद्युक्तम्, वस निवासे (भ्वा० प०), वि-पूर्वादन्तर्भावित-ण्यर्थात् सम्पदादि-लक्षणो भावे क्विप् (३,३,९४वा०), "तदस्यास्ति (५,२,९४)"—इति मतुप्,"मादुपधायाः (८,२,९)" इति वत्वम्, "तसौ मत्वर्थे (१, ४, १९)"—भत्वेन पदत्वाभावादुत्वाभावः, वृषादित्वात् (६, १, २०३) आद्युदात्तत्वम्। जातवेदाः—जातानि वेत्तीति जातवेदाः"गति-कारकयोरपि पूर्वपद-प्रकृतिस्वरश्च (उ० ४, २२६)"—इत्यसिः; यद्वा वेद इति धन-नाम (निघ० २, १०, ४), जातं धनं यस्य स जातवेदाः, आमन्त्रित-निघातः (८, १, १९)। वहा—"द्व्यचोऽतस्तिङः (६, ३, १३५)"—इति संहितायां दीर्घत्वम्। उषर्बुधः—उषसि बुध्यन्त इत्युषर्बुधः [बुध अवगमने (भ्वा० प०) "क्विप् च (३, २, ७६)"—इति क्विप्, कृदुत्तरपद-प्रकृतिस्वरत्वम् (६, २, १३९) ॥ १ ॥

Digitized by Google

अथ द्वितीया।

२ ३ १ २ ३ १र २र ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ १ २
जुष्टोदिदूतोअसिहव्यवाहनोग्नेरथीरध्वराणाम्।
३ १ २ ३ १ २ ३ १ ३ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ ३ २ ३ २
सजूरश्विभ्यामुषसासुवीर्यमस्मेधेहिश्रवोबृहत् ॥२*॥ ६

हे "अग्ने!" त्वं जुष्टत्वादि-विशेषण-युक्तोऽसि "जुष्टः" ["नित्यं मन्त्रे (६, १, २१०)"—इत्याद्युदात्तत्वम्] सेवितइत्यर्थः "असि" [सिपि "तासस्त्योर्लोपः (७, ४, ५०)"—इति स-लोपः, "हि च (८, १, ३४)"—इति निघात-प्रतिषेधः]। "दूतः" देवानां विशेष-वार्त्ताहरः, अतएव "हव्यवाहनः" "हव्येनन्तःपादम् (३, २, ६६)"—इति ल्युट्, योरनादेशः (७, १, १), लित्त्वादाद्युदात्तत्वे (६, १, १९७), कृदुत्तरपदप्रकृतिस्वरत्वम् (६, २, १३९)] हविषो वोढा, "अध्वराणां" क्रतूनां "रथी" रथ-स्थानीयः [तथाच मन्त्रान्तरं ब्राह्मणेनैवं व्याख्यातम्—"रथीरध्वराणाम्"—इत्यादि "एष हि देवरथः"—इति, ब्राह्मणान्तरञ्च "रथी रध्वराणामित्याह रथीह वा एष भूतो देवेभ्यो हव्यं वहति"—इति] तादृशस्त्वम् "अश्विभ्यां" देवाभ्याम् "उषसा" देवतया च "सजूः" सहितो भूत्वा "सुवीर्यं" शोभन-वीर्य्योपेतं "बृहत्" प्रभूतं "श्रवः" अन्नम्† "अस्मे धेहि" अस्मासु क्षिप ॥ २॥ ६

* ऋ० वे० १, ३, २८, २।

† 'यशो वा'—इत्यधिकं वि०।

Digitized by Google

१र रर १ ५
॥ वारवन्तीयम् ॥ अग्नेविवाऔहोहायि । स्वादूषा

५ २ रर १ ५ १र र
२३४साः । चित्रराधोअमर्त्तायोर२३४हायि । आदा

रर रर र २ १र ४र ५ १ २ ५
शुषेजातवेदोवहातू३४ । औहोवा । इहा२३४हायि ।

२ २ ५ २ १र २र १र २ १र ४र
उङ्गवा२३४वाम् । अद्यादे । वाउषबू३४ । औहो

५ ५ २ ५ १र २ ५र
वा । इहा२३४हायि । औहो३१२३४ । धाः । एहि

५ २ र रर र १ २ २ ५
या६हा ॥(१) अद्यादेवाऔहोहायि । उषबू२३४धाः ।

२ १ ५ १र र र २ १र ४र
जुष्टोहा२३४यिहायि । दूतोअसिहव्यवाहा३४ । औहो

५ १ २ ५ २ २ ५ २ १र२ १
वा । इहा२३४हायि । उङ्गवा२३४नाः । अग्नेर । या

० २ १र ४र ५ १ २ ५ १र २
यिरध्वरा३४ । औहोवा । इहा२३४हायि । औहो३१

५र ५ १र र र १ २
२३४ । णाम् । एहिया६हा ॥(२) अग्नेरयाऔहोहा

२ ५ २१ ५ १ र
यि । आध्वारा२३४णाम् । सजूरा२३४हा । स्विभ्यामु

र र २ १र ४र ५ १ २ ५ २
षसास्वीरा३४ । औहोवा । इहा२३४हायि । उङ्ग

२ ५ २ १र २र १ ०र २ १र ४र ५
वा२३४याम् । अस्मेधे । हायिश्रवोब३४ । औहोवा ।

Digitized by Google

१ ३ ५ ११ २ ५र ५
हुवा२३४वायि। औहो३१२३४। हात्। एद्वियाई१वा।
४
चो५ई। डा(३)॥ १७ *॥ [१]

३ र ४ २ ४ ५ १
॥ महावामदेव्यम्॥ आ५ग्ने। विवा३स्वा३दुषसाः। चा
र र र र र र र र २र १
यि। चत्रराधोअमर्त्त्यआदाशुषेजातवेदोवहात्। वाम्।
र २ १ र २ ३ र २ १
औ२३होवायि। अद्या२३देवा९। उषौहो३। ऊम्मा
१ ५ २ ३ र र ४ २ ४
२। बू२धो३५वायि॥(१) आ५द्या। देवा३९ऊ३ष
५ १ र र र ५ १र २
र्बुधाः। जू। ष्टोहिदूतोअसिहव्यवाह। ना। औ३
र २ १ २ १ र २ १
होवायि। अग्ना२३यिरथायिः। अध्वौहो३। ऊम्मा२।
१ २ ३ ४ २ ४र
रा२णो३५वायि॥(२) आ५ग्ने। रथा३यिरा३ध्वरा
५ १५ र र र २र ५
णाम्। सा। जूरश्विभ्यामुषसासुवीरि। याम्। औ
र २ १ र २ ३ र २ १
२३होवायि। अस्मा२३यिधेहायि। अवौहो३। ऊम्मा
१ २
२। बू२वो३५हायि(३)॥ १८ †॥ [२]

---

* ऊ० गा० २१प्र० २ख० १७भा०।
† ऊ० गा० २१प्र० २ख० १८भा।

Digitized by Google

१ २ १ २ १
॥ अध्यम्॥ अग्नेविवा२स्वत्। उषसोवा। चित्रꣳ

२२ १ १ ३ २ १ २ १२ १२१२ २ २ २ १ २ १२ १२
राधो। अमर्त्तिया। आदाशुषेजातवेदोवहात्वमद्याꣳदे

१२ १ १२ १ २
वाꣳउ। षा२३ः। बुधाउवा। अूधिया२॥(१) अद्या

२ २ १ २ १२ २ १ १२ १२ २ १
देवाꣳ२उ। षर्बुधोवा। जुष्टोहिदू। तोअसिहा।

२ २ १२ २ १२ २ १ २ १२
व्यवाहनोऽग्नेरथीरध्व। रा२३। णाउवा। अूधिया२॥ (२)

१२ २ १ २ १२ २ १ १२ ३ २ १
अग्ने रथा२यिर। ध्वराणोवा। सजूरश्वी। भ्यामुषसा।

२ २ १२२ २ १ २ १२
सुवीरियमस्मेधेहिश्र। वो२३। बृहाउवा। अूधिया२।

१ १ १
ए२३हिया३४३। ओ२३४५ई। डा(३)॥ १८ *॥ [३] ६

अथ विधुन्दद्राणमिति ऋचात्मकं द्वितीयं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा।

२ १ १ ३ १२ २२ ३ १२
विधुन्दद्राणꣳसमनेबहूनां

२२ ३ १ २ ३ १ २
युवानꣳसन्तम्पलितोजगार।

---

* ऊ० गा० ११प्र० २ख० १९गा०।

१ ११ २ १ २ २ २३
देवस्यपश्यकाव्यम्महित्वाद्या

२ २ २ १र १र
ममारसह्यःसमान ॥ १ * ॥

अनया कालात्मकइन्द्रः स्तूयते—"विधुं" विधारकं सर्वस्य युद्धादेः कर्त्तारं [वि-पूर्वो दधातिः करोत्यर्थे], तथा "समने" [समननमनः प्राप्तनं सम्यगननोपेते] सङ्ग्रामे "बहूनां" शत्रूणां "दद्राणं" द्रावकम्, ईदृक्-सामर्थ्योपेतं "युवानं" सन्तं पुरुषं "पलितः" जरा "जगार" निगिरतीन्द्राज्ञया। एवमुक्त-लक्षणं वक्ष्यमाण-लक्षणस्य देवस्य कालात्मकस्येन्द्रस्य "महित्वा" महत्त्वेनोपेतं "काव्यं" सामर्थ्यं "पश्य"। हे जनाः! तथा जरसा प्राप्तः "अद्य" "ममार" म्रियते, "सः ह्यः" परेद्युः "समान" सम्यक् चेष्टते पुनर्जन्मान्तरे प्रादुर्भवतीत्यर्थः [तदेवं चत्वारि नामानि शारीराण्युक्तानि बहृङ्मन्त्रेषु]॥ १ ॥

अथ द्वितीया।

१ २ २ १ २ २ १ २ २ २उ
शाक्मनाशाकोअरुणःसुपर्ण

२ १र १र ७ १र २र
आयोमहःशूरःसनादनीडः।

२ ३ १ २ २ २उ २
यच्चिकेतसत्यमित्तन्नमोघं

१२ २ २ २ १उ ३ १ २र
वसुस्पार्हमुतजेतोतदाता ॥ २ † ॥

* ऋ० सा० ४, १, ४, ३ (१भा० ९५८ पृ०)—ऋ० वे० ८, १, ११, ५। अथ० वे० ९, १६, ९।

† ऋ० वे० ८, १, १७, १।

Digitized by Google

"शाक्मना" [शक्मैव शाक्मं, शाक्मना] बलेन* "शाकः" शक्तः [स्व-शक्तौ च सर्वं कर्त्तुं शक्त इत्यर्थः, नहीन्द्रस्य सहायान्तरापेक्षास्ति इन्द्रत्वादेव], "अरुणः" अरुणवर्णः "सुपर्णः" कश्चित् शोभन-पर्णः पक्षी "आ" गच्छतीत्यध्याहारः [उपसर्ग-श्रुतेर्योग्य-क्रियाध्याहारात्]। "यः" "महः" महान् "शूरः" विक्रान्तः "सनात्" पुराणः† "अनीड़ः" नीड़स्याकर्त्ता। [नहीन्द्रोऽग्निवत् कुत्रचिदपि यज्ञे निकेतनं करोति। एवं सुपर्ण-रूपेणेन्द्रमाह—] स पक्षीन्द्रो "यत्"‡ "चिकेत" कर्त्तव्यत्वेन जानाति तत् "सत्यम् इत्"¶ सत्यमेव "न" तु "मोघं" व्यर्थं भवति। स "स्पार्हं" स्पृहणीयं "वसु" धनं "जेता" जयति शत्रुभ्यः सकाशात्। "उत" अपि च "दाता" स्तोतृभ्यः प्रयच्छति ["न लोकाव्यय (२, ३, ६९)"—इत्यादिना षष्ठी-प्रतिषेधः ॥ २ ॥

अथ तृतीया।

१ १ २ २ २ १ २ ३
ऐभिर्ददे वृष्ण्या पौꣳस्यानि

२ ३ १ २ ३ १ २ ३ २
येभिरौक्षद्वृत्रहत्याय वज्री।

---

* 'शाक्मना—शक्तत्वेन'—इति वि०।

† 'सनात्—सदैव'—इति वि०।

‡ 'यच्चिकेत—नपुंसक-लिङ्गमिदं पुंलिङ्गस्य स्थाने द्रष्टव्यम्। यः कश्चित् चेतयिता'—इति वि०।

¶ 'इत्—इति पद-पूरणः'—इति वि०।

१र २र २ १ २ २ १
येकर्मणःक्रियमाणस्यमह्न

२ २ २ २ १ १ २ १
ऋतेकर्ममुदजायन्तदेवाः ॥ २ * ॥ ७

इन्द्रः "एभिः" मरुद्भिः सह "पौंस्यानि" बलानि "आ ददे" आदत्ते । "येभिः" यैः मरुद्भिः सहितः "वृत्रहत्याय" [प्राण्युपकारक-वृष्टया आवरकाद्वा वृत्रो मेघः, तस्य हत्यायै] मनुष्याणामुपद्रव-शमनायेत्यर्थः† । तथा च "वज्री" वज्रवान् इन्द्रः "औक्षत्" वर्षति । "ये" च मरुतः "देवाः" "मह्नः" महता तन्त्रेण क्रियमाणस्य वृष्टि-प्रदान-लक्षणस्य कर्मणः साहाय्यार्थम् "ऋतेकर्म" ऋत-कर्म वृष्टि-प्रदान-कर्मं प्रति "उदजायन्त" उन्मुखा जायन्ते । स्वयमेव तैरेभिर्ददे इति समन्वयः ॥ २ ॥ ७

अथास्तिसोमइति तृचात्मकं तृतीयं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

२ ३ १ २ ३१ ३१र २र २ १ २
अस्तिसोमोअयꣳसुतःपिबन्त्यस्यमरुतः ।

३२३१ २ ३ १ २
उतस्वराजोअश्विना ॥ १ ‡ ॥

"अयं" पुरोवर्त्ती सोमः "सुतः" मरुदर्थमस्माभिरभिषुतः "अस्ति" विद्यते । तस्माद् "अस्य" अन्वादेशे एनं स्तुतं सोमं

* ऋ० वे० ८, १, १७, १ ।

† 'वृत्रहत्याय—वृत्रो मेघः तस्य हननेन'—इति वि० ।

‡ छ० आ० २, २, ३, १० (१भा० ३९२पृ०)—ऋ० वे० ६, ६, २४, ४ ।

"स्वराजः" स्वयं दीप्यमानाः स्व-तेजसा नान्यदीयेनेत्यर्थः। तादृशाः "मरुतः" "पिबन्ति"। "उत" अपिवा "अश्विना" अश्विनौ च सोमं पिबतः॥ १॥

अथ द्वितीया।

१ १ २ १ १ २ २ १र २र २ १ २ १ १ २

पिबन्तिमित्रोअर्यमातनापूतस्यवरुणः।

२ १ २ १ १

त्रिषधस्थस्यजावतः॥ २ *॥

न केवलं मरुतएव सोम-पातारः किन्तु एतेऽपि इत्याह— "मित्रः" सर्वेषां स्व-स्व-कर्मणि प्रवर्त्तकत्वात् सखिभूतः [यद्वा, यज्ञ-सम्बन्धिनः एतत्सञ्ज्ञको देवः], "अर्यमा" च, "वरुणः" दुःखादीनां शत्रूणां वा चरितानि वारकः, एतन्नामकास्त्रयो देवाः "तना" तनेन उर्णा-स्तुक-निर्मितेन दशा-पवित्रेण [सुपां सु-लुक् (७, १, ३९)"—इति आत्वादेशः, तेनाद्युदात्तः, तना] "पूतस्य" परिशोधितस्य "त्रिषधस्थस्य" [सह तिष्ठन्त्यत्रेति सधस्थं स्थानं, "सधमादस्थयोश्छन्दसि (६, ३, ९६)"—इति सह-शब्दस्य सधादेशः, द्रोणकलशाधवनीय-पूतभृतात्मकानि त्रीणि स्थानानि तत्तथोक्तम्†] तादृशम्, "जावतः" स्तुत्या जननवन्तम्‡ इमं सोमं पिबन्तम् [द्वितीयार्थे षष्ठ्यः (२, १, ८५)]॥ २॥

---

* ऋ० वे० ६, ६, २४, ५।

† 'त्रिषधस्थस्य—त्रिभिः स्थानैः स्थितस्य प्रातःसवनादिभिः'—इति वि०।

‡ 'जावतः—जननवतः'—इति वि०।

Digitized by Google

अथ तृतीया।

१ १　२ १　१ १ १ २　२ २ १ २ ३ १ २
उतो न्वस्य जोषमा इन्द्रः सुतस्य गोमतः।
१ १२　१२
प्रातर्होतेव मत्सति॥३ *॥८

"उतो" अपि च† "इन्द्रः" "सुतस्य" अभिषुतस्य "गोमतः" गव्यैर्मिश्रणवतः "अस्य" [अन्वादेशः पूर्ववत्] दशापवित्रेण पूतस्य सोमस्य "जोषम्" पानरूपां सेवां "प्रातः" सवने "नु" क्षिप्रम् "आ मत्सति" [मदि स्तुत्यादिषु (भ्वा०आ०)] आभिमुख्येन स्तौति [यद्वा सोम-सेवां कामयते]। तत्र दृष्टान्तः—"होता इव" यथा होता प्रातःसवने देवानभिष्टौति देवांस्तोतुं अभिवाञ्छन्ति तद्वत्‡॥३॥८

अथ बण्महां असीति प्रगाथात्मकं चतुर्थं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा।

२ ३ १　२　३ १ २　३ १　२
बण्महाꣳ असि सूर्य्य बडादित्य महाꣳ असि।
३ १ २ ३ १ २ ३ १ २　३ १ २ ३ १　२
महस्ते सतो महिमा पनिष्टम मह्ना देव महाꣳ असि॥१¶॥

---

* ऋ० वे० ६, ६, २४, ६।

† 'उत, उ—इति पद-पूरणो'—इति वि०।

‡ 'यथा होता प्रथमः सर्व-ऋत्विजां मदयति'—इत्यादि वि०।

¶ ऋ० आ० ३, २, ७, ४ (१भा० ५९८पृ०)—ऋ० वे० ६, ७, ८, १।

हे "सूर्य !" त्वं "महान्" तेजसा अधिकः "असि" "बट्" सत्यम् नैतन्मिथ्येत्यर्थः। हे "आदित्य" अदितेः पुत्र! त्वं "महान्" बलेनाप्यधिकः "असि" "बट्" सत्यमेव। हे "पनिष्टम" अतिशयेन स्तोत्रैः स्तुत्यः [यद्वा, अतिशयेन व्यवहारकुशलः] "महः" महतः "सतः" भवतः "ते" तव "महिमा" स्तोतृभिः स्तूयतइति शेषः [पनिष्टम स्तोतृभिरस्माभिः स्तूयत इति वा]। हे "देव" द्योतनादि-गुण-युक्त! त्वं "मह्ना" महत्वेन "महान्" सर्वैः पूजनीयः "असि" भवसि ॥ १ ॥

अथ द्वितीया।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २

बट्सूर्यश्रवसामहाँ२ असिसत्रादेवमहाँ२ असि।

३ २ ३ १ २ ३क २र १ २ १ २ ३उ ३ १ २

मह्नादेवानामसुर्यःपुरोहितोविभुज्योतिरदाभ्यम् ॥२*॥ ९

हे "सूर्य !" "श्रवसा" श्रवणेन "महान्" सर्वाधिकः "असि" [यद्वा, 'श्रवसा' अन्नेन 'महान्' दाता 'असि' स्तोतृभ्यो दातासि] "बट्" सत्यम्। हे "देव" द्योतमान! सूर्य! त्वं "देवानां" मध्ये "मह्ना" महत्वेन महानधिकः "असि" "सत्रा" सत्यमेव†। "असुर्यः" असुराणां हन्ता चासि। किञ्च, "देवानां" कामयमानानां स्तोतृणां वा "पुरोहितः" असि हितोऽसि हितोपदेष्टासि बहु-हित-कार्यसि [अथवा 'पुरो-

* ऋ० वे० ६, ७, ८, २।

† 'सत्रा—सदा'—इति वि०।

Digitized by Google

हितः' पुरतो निहितोऽसि]। किञ्च तव "ज्योतिः" तेजः "विभुः" व्याप्तं सर्वतः "अदाभ्यं" केनाप्यहिंस्यञ्च ॥ २ ॥ ९

॥ गौरीवितम् ॥ बण्म । हाउमाइ । सिहरिया । बडादित्यमहाउअसार२३यि । माहस्तेसा३१२३ । तोम हिमापनायिष्टमा । माह्ना देवा३१२३ । महोवा । भा योहायि ॥(१) मह्ना । देवा३ । महाउअसायि । म ह्नदेवमहाउअसार२३यि । बाढूय्य आ ३ १ २ ३ । वसाम हाउअसायि । सान्नादेवा३१२३ । महोवा । भायोमो हावि ॥(२) सन्ना । देवा३ । महाउअसायि । सन्ना देवमहाउअसार२३यि । माह्नादेवा३१२३ । नामसुर्य्य पु पुरोहिताः । वायिमुज्योता३१२३यिः । महोवा । भा योहायि(३) ॥ ५ * ॥ [१] ९

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्रन्थस्य विंशस्याध्यायस्य द्वितीयः खण्डः ॥ २ ॥

---

* ऊ० गा० ११प्र० १ख० ५सा० ।

अथ तृतीये खण्डे—

उपनोहरिभिरिति त्र्यृचात्मकं प्रथमं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

१ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २
उपनोहरिभिःसुतंयाहिमदानाम्पते ।
१ २ ३ १ २ ३ २
उपनोहरिभिःसुतम् ॥ १ * ॥

हे “मदानाम्पते” [माद्यन्त्यनेनेति मदाः सोमाः । “मदोऽनुपसर्गे (३, ३, ६७)”—इति करणे अप् प्रत्ययः] सोमानां स्वामिन् ! इन्द्र ! “हरिभिः” [आश्रितेन हरिरित्यादिषु बहुनामध्यानां श्रुतेरत्रापि] शत-सहस्र-सङ्ख्याकैः सह “नः” अस्माकं यज्ञे “सुतम्” अभिषुतं सोमम् “उप याहि” तत्पानार्थं शीघ्रमागच्छ । पुनरुपनइत्यादिरादरार्था ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३ १र ३र ३ १ २ ३ १र ३र ३ १ २
द्वितायोवृत्रहन्तमोविदइन्द्रःशतक्रतुः ।
१ २ ३ १ २ ३ २
उपनोहरिभिःसुतम् ॥ २ † ॥

“वृत्रहन्तमः” अतिशयेन वृत्रस्य हन्ता “शतक्रतुः” नानाविध-कर्मा “यः इन्द्रः” “द्विता” द्विधा‡ “विदे” [वृत्र-वधादौ

---

* छ० आ० २, २, १.६ (१भा० ३४८पृ०) ऋ० वे० ८, ३, २०, १ ।

† ऋ० वे० ८, ६, १७, १ ।

‡ ‘द्विता—कर्म-द्वयस्य कर्त्ता’—इति वि० ।

Digitized by Google

उग्रकर्मा, जगद्रचण-काले प्रान्तकर्मेति द्वि-प्रकारेण विदे] सर्वैर्ज्ञायते [विद ज्ञाने (अदा०प०), कर्मणि विहितस्य त-प्रत्ययस्य "लोपस्त आत्मनेपदेषु (७, १, ४१)"—इति त-लोपः । स त्वं "हरिभिः" सह "सुतं" सोमम् "नः" अस्माकम् "उप" याहि॥२॥

अथ तृतीया ।

१र २र ३र १र २र ३ १ १
त्वꣳह्यिवृत्रहन्नेषाम्पातासोमानामसि ।
१ २ ३ १ २ ३ १
उपनोहरिभिःसुतम् ॥ ३ * ॥ १०

हे "वृत्रहन्" वृत्रस्य पापस्य वा हन्तः ! इन्द्र ! "हि" [-शब्दो हेत्वर्थे] यस्मात् त्वम् "एषाम्" अस्मदीयानां† "पाता" पान-कर्त्ता "असि" भवसि [एषामिति इदमोऽन्वादेशे अशादेशोऽनु-दात्तश्च (२, ४, ३२)] अतस्त्वमश्वैः सह सोमं पातुमुपयाहि आगच्छ ॥ ३ ॥ १०

अथ प्रवोमहइति तृचात्मकं द्वितीयं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ २
प्रवोमहेमहेवृधेभरध्व
२ ३ १ २ ३ १ २
म्प्रचेतसेप्रसुमतिङ्कृणुध्वम् ।

* ऋ० वे० ६, ६, २७, ३ ।

† 'एषां—सोमानां'—इति वि० ।

Digitized by Google

१ २ ३ १र २र
विश्वाःपूर्वीःप्रचरचर्षणिप्राः ॥ १ * ॥

हे मदीया जनाः! "वः" यूयं "महे वृधे" महतां धनानां वर्द्धयित्रे अतएव "महे" महते इन्द्राय "प्रभरध्वम्" सोमान् प्रणयत। "प्रचेतसे" प्रकृष्ट-मतये इन्द्राय सुमतिं सुष्ठु मननीयं स्तोत्रं "प्र कृणुध्वम्" प्रकुरुत। अथ प्रत्यक्ष-स्तुतिः—हे इन्द्र! "चर्षणिप्राः" [चर्षणयो मनुष्याः] कामैः प्रजानां पूरयिता त्वं "पूर्वीः" पूरयित्रीः "विश्वाः" प्रजाः "प्रचर" अभिगच्छ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया।

३ १ २ ३ १२ ३ १
उरुव्यचसेमहिनेसुवृक्ति

२र ३ १ २ ३ १ २
मिन्द्रायब्रह्मजनयन्तविप्राः।

१ २३ २ ३ १ २ ३ १ २
तस्यव्रतानिनमिनन्तिधीराः ॥ २ † ॥

"उरुव्यचसे" पृथु-व्याप्तये‡ "महिने" महते यस्मै "इन्द्राय" "सुवृक्तिं" शोभनां स्तुतिं "ब्रह्म" अन्नं हविश्च "विप्राः" प्राज्ञाः "जनयन्त" जनयन्ति। "तस्य" इन्द्रस्य "व्रतानि" दक्षिणादीनि कर्माणि "धीराः" प्राज्ञाः देवा अपि "न" "मिनन्ति" हिंसन्ति ॥ २ ॥

---

* ऋ० आ० ४, १, ४, ६ (१भा० ६६५पृ०)=अ० वे० ७, २, १६, ४।

† अ० वे० ७, २, १६, ५।

‡ 'उरुव्यचसे—उर्विति बहुनाम, व्यच बहूनां वाचि (तु० प०), वाचीश्वरः इन्द्रः सर्वासां वैदिकानां लौकिकानाञ्च वाचां तमीश्वरः। अथवा व्यच दर्शने। सर्वस्य द्रष्टा' —इति वि०।

अथ तृतीया ।

१ २ २ ३ १ २ ३ २
इन्द्रं वाणीरनुत्तमन्युमेव

३ १र २र ३ १ २
सत्रा राजानं दधिरे सहध्यै ।

१ २ ३ २ ३ २
हर्यश्वाय बर्हया समापीन् ॥ ३ * ॥ ११

"सत्रा राजानं" सर्वस्य जगत ईश्वरम्, "अनुत्तमन्युं" "[केनाप्यनुत्तोऽबाधितो मन्युः क्रोधो यस्य सः] तमेव, "इन्द्रं" "वाणीः" स्तुतयः "सहध्यै"† स्तोतॄणां शत्रूनभिभवितुं "दधिरे" पुरो दधिरे। अतः हे स्तोतः! त्वमपि "हर्यश्वाय" इन्द्राय [हर्यश्वमिन्द्रं स्तोतुमित्यर्थः] "आपीन्" बन्धून् "सम् बर्हय" प्रवर्द्धय ॥ ३ ॥ ११

अथ यदिन्द्रेति प्रगाथात्मकं तृतीयं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

१ २ ३ १ ३ २ २ ३ १ २ ३ १र २र
यदिन्द्र यावतस्त्वमेतावदहमीशीय ।

३ २ ३ १ २ ३ १ २र ३ १ २
स्तोतारमिद्दधिषेरदावसो न पापत्वाय रꣳसिषम् ॥ १ ‡ ॥

---

* ऋ० वे० ५, ३, १६, ६ ।

† षह मर्षणे इति दिवादिः। तस्य "तुमर्थे से सेनसे (३, ४, ९)"—इत्यादिना तुमर्थे रूपम् ।

‡ छ० आ० ४, १, १, ८ (१ भा० ६२२४०)=ऋ० वे० ५, ३, २०, १ ।

हे "इन्द्र! "यत्" यतः "यावतः" धनस्य ईशिषे "एतावत्" [षष्ठ्या लुक् (७, १, ३९)] एतावतो धनस्य "अहम्" "ईशीय" ईश्वरो भवेयम्। हे "रदावसो" रदति ददाति वसूनीति रदद्वसुः ततोऽम् अस्मदीयम् "स्तोतारम्" "इत् दधिषे" धन-प्रदानेन धारयेमेव। किञ्च, "पापत्वाय" चीणत्वाय "न रंसिषम्" न दद्याम्॥ १॥

अथ द्वितीया।

१ २ ३ १२ ३ २ ३ १ २ ३ १२ २उ ३ १ २
शिक्षेयमिन्महयते दिवेदिवे राय आकुहचिद्विदे।

२उ ३ १ २ ३ १ ३ २ ३ १ २ ३ २ ३ १
नहि त्वदन्यन्मघवन्न आप्यं वस्यो अस्ति पिता च न॥ २ *॥१२

"कुहचिद्विदे" कुत्रचित् विद्यमानः कुहचिद्वित् तस्मै यत्र क्वापि विद्यमानायेत्यर्थः। "महयते" पूजयते जनाय "दिवे दिवे" प्रतिदिनं "रायः" धनानि "शिक्षेयम् इत्" दद्यामेव "आ" [-कारः पाद-पूरणः]। एवमिन्द्रस्य वाक्यं श्रुत्वा ऋषिर्वदति—हे "मघवन्" इन्द्र! "त्वदन्यत्" अस्माकम् "आप्य" बन्धुं "न हि अस्ति" "वस्यः" प्रशस्यः "पिता च न" पालयिता च † त्वदन्यो नास्तीत्यर्थः॥ २॥१२

* ऋ० वे० ५, ३, २०, ४।

† 'पिता च—च-शब्दान्माता च'—इति वि०।

Digitized by Google

अथ श्रुधीहवमिति तृचात्मकं चतुर्थं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

३ १र २र　३ २उ　१ २ ३ २ ३ १ २　३ १
श्रुधीहवंविपिपानस्याद्रेर्बोधाविप्रस्यार्चतोमनीषाम् ।
३ २उ　१　१ २ १ २ ३ २
कृष्वादुवाᳬस्यन्तमासचेमा ॥ १ * ॥

हे इन्द्र ! "विपिपानस्य" विपीतवतो विपिबतो वा ममाद्रे ग्राव्णः† "हवम्" आह्वानं "श्रुधि" शृणु ["ग्रावभ्यो वाचं वदता वदद्भ्यः"—इति हि निगमान्तरम्] । "विप्रस्य" प्राज्ञस्य वसिष्ठस्य "अर्चतः" स्तुवतः "मनीषा" स्तुतिः "बोध" बुध्यस्व च । "इमा" इमानि क्रियमाणानि "दुवांसि" परिचरणानि "अन्तमा" अन्तिकतमानि‡ बुद्धिस्थानि वा "सचा" सहायभूतः सन् "कृष्वा" कुरु च ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ २ ३ १ २　१ २ ३ १ २ १ १ २ ३क २र　३ १
नतेगिरोअपिमृष्येतुरस्यनसुष्टुतिमसुर्यस्यविद्वान् ।
१ २ ३ १ २
सदातेनामस्वयशोविवक्मि ॥ २ ¶ ॥

---

* ऋ० वे० ५, ३, ५, ४ ।

† 'विपिपानस्य—अद्रेः अभिषवं कुर्वाणस्य सोमं पिबतः'—इति वि० ।

‡ 'अन्तमा—अन्तिकानि तुल्यायुषाणि'—इति वि० ।

¶ ऋ० वे० ५, ३, ५, ५ ।

हे इन्द्र! "तुरस्य" शत्रूणां हिंसकस्य "ते" तव "गिरः" स्तुतीः "असुर्यस्य" [द्वितीयार्थे षष्ठी (२, १, ८५)] त्वदीयं असुर्यं बलं* "विद्वान्" जानन् अहं "न अपि मृष्ये" [मृषि-मार्जन-कर्मा (भ्वा० प०)] न मार्जयामि न परित्यजामीत्यर्थः। "सुष्टुतिं" शोभनां स्तुतिञ्च "न" अपि मृष्ये [मृषेर्मार्जन-कर्मत्व-मन्यत्रापि दृश्यते। तद्यथा—"मा नो अग्ने सख्या पित्र्याणि प्रमर्षिष्टा"—इति] किन्तु हे "स्वयशः" असाधारण-यशः! "ते" तव "नाम" स्तोत्रं "सदा" एव "विवक्मि" ब्रवीमि ॥ २ ॥

अथ तृतीया।

२ १ २ ३ १ २ २ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १
भूरि हि ते सवना मानुषेषु भूरि मनीषी हवते त्वामित्।

२७ ३ १ २ ३ १ २
मारे अस्मन्मघवञ्ज्योक्कः ॥ ३ † ॥ १३

हे "मघवन्!" "ते" तव "सवना" सवनानि सोमाभिषव-स्थानानि "भूरि" भूरीणि "मानुषेषु" अस्मासु वर्त्तन्त इति शेषः। "मनीषी" स्तोता "त्वामित्" त्वामेव "भूरि हवते" नितरां स्तौति ह्वयति वा। अतः "अस्मात्" अस्मत्तः "आरे" दूरे "ज्योक्" चिरकालं "मा कः" आत्मानं मा कार्षीः क्षिप्रमात्मान-मस्मदासन्नं कुर्वित्यर्थः॥ ३ ॥ १३

---

* 'असुर्यस्य—असुर-स्वभावस्य'—इति वि०।

† ऋ० वे० ५, ३, ६, १।

Digitized by Google

१ १ १ २ र १
॥ महादैर्घतमसम्॥ हाउश्रुधायि। हावंविपिपा। ना।
र २ १र २ १र र र र २
ह्याद्र्राइयि। ह्याद्रायिः। बोधाविप्रह्यार्च्चतोमा। नी
१ १ र र २
१षा२। नीषा२। क्षद्राद्दुवाऽसायि। अन्तमा३।
१ २ १ २ ५र र १ २
अतमा३। सचे२मा२३४औहोवा॥(१) हाउनतायि।
१ र २ १ २ १ २ १
गायिरोअपिम्न्द। ध्यायि। तुरह्या३। तुरह्या। न
२ १ १ र र र
सुष्टुतिमसुर्य्यस्यवायि। दू१वा२न्। दूवा२न्। सदातेना
२ १ २ १ २ ५र र
मा। स्वयशा३ः। स्वयशा३ः। विवा२क्षौ२३४औहोवा
१ २ १ र २ र १ र २ १ र २
॥(२) हाउभूरायिच्चियितेसवना। मा। नुषेषू३। नुषेषू।
१र र र र २ १
भूरिमनोषीहवतेत्। वा१मा२यित्। त्वामा२यित्।
१र र २ १ २ १ २
मारेअस्मात्। मघवा३न्। मघवा३न्। ज्यो२क्का२३४
५र र २ १ १ १ १
औहोवा। ई२३४५(३)॥ २ *॥ [१]

---

* ऋ० मा० २१म० २अ० २सा०।

१ २र र
॥ मरायम् ॥ अ॒धायि। त्ववाम्। विपिपानस्था

र र र १२ १ र२र र
द्रेः। द्रेः। द्रेः। बोधा। विप्रा। स्यार्च्चनोमनी

र र र र१ १ २र रर
षा। षा। षा। कार्षा। दुवा। सोतमासचेमा।

र र १ १ १ ४ र
मा। मा ॥(१) नानायि। गिरो। अपिम्हष्येतुरस्यस्य

१ २ १ २१ २ र र
स्य। नासू। छ॒तायि। अमू। व्यं स्यविद्दान्। द्दान्।

र १ २ र १ २ र
द्दान्। सादा। तेना। मस्वयशोविवक्मिक्मिक्मि ॥(२)

१२ १ २१र २र र १२
भूरायि। च्चितायि। सवना। मानुषेषुषु। भूरायि।

१र र १ र १ २
मनी। षीद्दवतेत्वामित्। मित्। मित्। मारे। अ

१ २ र ऽ ऽ
स्मात्। मघवञ्जगोकः। कः। को। द्दाउद्दाउ। वा

३। ई२३४५(३) ॥ ४ * ॥ [२] १३

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्रन्थस्य विंशस्याध्यायस्य
तृतीयः खण्डः ॥ ३ ॥

---

* ऊ० गा० १२प्र० १अ० ४सा०।

Digitized by Google

अथ चतुर्थे खण्डे—

प्रोष्वस्मा इति तृचात्मकं प्रथमं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

१ २ २ १२ २२ २ १ २

प्रोष्वस्मैपुरोरथमिन्द्रायशूषमर्चत ।

२ १ २ २ २ २ २ २ १ २ २ २

अभीकेचिदुलोककृत्सङ्गेसमत्सुवृत्रहा ।

२ १ २ २ १२ २२

अस्माकम्बोधिचोदितानभन्ता

२ १ २ २ २७ २ १ २

मन्यकेषाञ्ज्याकाअधिधन्वसु ॥ १ * ॥

"अस्मै" इन्द्राय [षष्ठ्यर्थे चतुर्थी] अस्येन्द्रस्य "पुरः रथं" रथस्य पुरस्तात् ["पुरोऽव्ययम् (१, ४, ६७)"—इति गतित्वाद् गतिसमासः (२, १, १८)] रथस्य अग्रे वर्त्तमानं "शूषं" बलं "सुप्रोर्चत" हे स्तातारः! सुष्ठु प्रपूजयत ["प्र"-"उ"-इति निपात-समुदायः। प्रो-इति "ओत् (१, १, १५)"—इति प्रगृह्य-सञ्ज्ञा] इन्द्रो विशिष्यते—"समत्सु" [समानं माद्यन्त्यत्रेति समदः सङ्ग्रामाः औणादिकोऽधिकरणे क्विप् (३, १, ७६), "समानस्य छन्दसि (६, ३, ८४)"—इति स-भावः, समत्सु] सङ्ग्रामेषु "सङ्गे" सङ्ग-मनीये शत्रु-बले ["डोऽन्यत्रापि दृश्यते (३, २, ४८ वा०)"—गमेर्डः] "अभीके चित्" अभ्यर्णेऽपि निकटं प्राप्तेऽपि—"लोक-

* ऋ० वे० ८, ७, ११, १ ।

Digitized by Google

कृत्" स्थितिकृत् पालयिता। स्थित्वा च "वृत्रहा" वृत्राणा-मावरकाणां शत्रूणां हन्ता, एवंविधः स इन्द्रः "अस्माकं" स्तोतॄणां "चोदिता" धनानां प्रेरयिता सन् "बोधि" अस्माभिः कृतानि परिचरणानि बुध्यतां [बुधेश्छान्दसे लुङि "दीप-जन-बुध (३, १, ६१)"—इत्यादिना कर्त्तरि च्लेश्चिणादेशः, "बहुलं छन्दस्यमाङ्योगेऽपी"त्यडभावः]। अपिच "अन्यकेषां" [कुत्सिता अन्ये अन्यके "अव्यय-सर्वनाम्नाम् (५, ३, ७१)"—इति कुत्स-नार्थे प्राक् टेरकच्, तन्मध्यपतितस्तद्ग्रहणेन गृह्यन्त इति सर्व-नाम-सञ्ज्ञायामामः सुडागमः, अन्यकेषाम्] कुत्सितानामन्येषां शत्रूणां "धन्वसु" अधिरोपिता "ज्याकाः" कुत्सिताज्याः "नभन्तां" नश्यन्तु [ज्या-शब्दात् कुत्सायां "प्रागिवात् कः (५, ३, ७०), नभ हिंसायां क्रैयादिकः (भ्वा०), व्यत्ययेन शप् (३, १,८५)] ॥ १ ॥

अथ द्वितीया।

२उ   ३   १ २   ३१ ३ २ ३ १ २
त्वꣳसिन्धूꣳरवासृजोऽधराचो अहन्नहिम्।

१   १ २   ३ १ २   ३ १ २
अशत्रुरिन्द्रजज्ञिषे विश्वम्पुष्यसि वार्यम्।

२ ३ १ २   ३ १ २
तन्त्वा परिष्वजामहे नभन्ता

३ १ २ ३   २उ   ३ १ २
मन्यकेषाञ्ज्याका अधिधन्वसु ॥ २ * ॥

* ऋ० वे० ८, ७, २१, २।

Digitized by Google

हे इन्द्र ! त्वं "सिन्धून्" स्यन्दन-शीलान् जलपूरान् "अधराचः" अधरमधोमुखमञ्चतो गन्तॄन् "अवासृजः" मेघान्निरगमयः । यतः त्वम् "अहिम्" अन्तरिक्षं गच्छन्तं मेघम् "अहन्" हतवानसि [यद्वा, अहिमान्धकारं सर्वस्य जगतः आवरकं वृत्रमसुरमहन् हतवानसि]। अतो हे इन्द्र ! त्वम् "अशत्रुः" शत्रु-रहितः "जज्ञिषे" जायसे [न सन्ति शत्रवोऽस्येति बहुव्रीहौ "नञ्सुभ्याम् (६, २, १७२)"—इत्युत्तरपदान्तोदात्तत्वम्] । तादृशं त्वां "परिष्वजामहे" हविर्भिः स्तुतिभिश्चालिङ्गनं कुर्मः वशीकुर्मः [षञ्ज परिषङ्गे (भ्वा० आ०), "दंश-सञ्ज-स्वञ्जां शपि (६, ४, २५)"—इत्यनुनासिक-लोपः । सिद्धमन्यत् ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१उ   २ १ २   ३ १ २   २ १ २
विषुविश्वा अरातयोऽर्यो नशन्त नो धियः ।
१ २ ३ १२ ३ १२ ३२ ३ १ २
अस्तासि शत्रवे वधं यो न इन्द्र जिघांसति ।
१ २ ३ १ ३ २उ ३ १ २
या ते रातिर्ददिर्वसु नभन्ता
२ १२ ३ २उ ३ १२
मन्यकेषाञ्जराका अधिधन्वसु ॥ ३ ॥ *१४

"विश्वाः" सर्वाः अरातयः अदातारः "अर्यः" अभिगन्तारः "नः" अस्माकं शत्रुभूताः प्रजाः "सु" सुष्ठु "वि नशन्त" विनश्यन्तु, हे इन्द्र ! त्वदर्थं "धियः" कर्माणि स्तुतयो वा प्रवर्त्तताम् ।

---

* ऋ० वे० ८, ७, २१, २ ।

हे "इन्द्र!" "यः" "नः" अस्मान् "जिघांसति" हन्तुमिच्छति [हन्तेः सन् "अज्झनगमां सनि (६, ४, १६)"—इति वा दीर्घः "अभ्यासाच्च (७, ३, ५५)"—इति कुत्वम्], तस्मै "अघवे" "वधं" हनन-साधनमायुधम् "अस्ता असि" क्षेप्ता भवसि [असु क्षेपणे (दि० प०), ताच्छीलिकस्तृन् (६, ४, १६), "ते" तव "या" "रातिः" धन-प्रदान-हेतुर्हस्तः [रा दाने (अदा० प०), करणे क्तिन्, (३, ३, ९४), "मन्त्रे वृषेष-पच-मन-विद्-भू-वी-रा उदात्तः (३, ३, ९६)"—इति क्तिनउदात्तत्वम्] सा रातिः "वसु" धनं "दद्रिः" अस्मभ्यं दाता भवतु ["आ-दृ-गम-हन (३, २, १७१)"—इति ददतेः किः प्रत्ययः, "न लोकाव्ययः (२, ३,६९)" इति वसु-शब्दात् षष्ठ्यभावः। सिद्धमन्यत्॥ ३ ॥ १४

अथ रेवांइद्रेवतइति तृचात्मकं द्वितीयं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा।

१ २७ २ १ २ १ १२ १२ १ १ २
रेवाꣳइद्रेवतस्तोतास्यात्त्वावतोमघोनः।
१ २ २ १ २
प्रेदुहरिवःसुतस्य॥ १ *॥

हे "हरिवः" हरिवन्!' ["मतुवसोः (८, ३, १) नकारस्योत्वं'] हरि-नामकाश्ववन्निन्द्र! "रेवतः" रयिमतः बहु-धनोपेतस्य तव "स्तोता" "रेवान् स्यात्" रयिमान् भवेत् "इत्" [-शब्दोऽवधारणे। रयिमान् भवेदेव न तु दारिद्र्यं प्राप्नोति]।

"सुतस्य"—इति च०-पाठः।

ऋ० वे० ५, ७, १८, १।

उक्तमेवार्थं कैमुतिक-न्यायेन द्रढ़यति—"त्वावतः" त्वत्सदृशस्य ["युष्मदस्मद्भ्यां छन्दसि सादृश्य उपसङ्ख्यानम् (५, १, ६१वा०)"—इति मतुप्] "मघोनः" मघवतः धनाढ्यस्य "सुतस्य" [षु प्रसवैश्वर्य्ययोः (भ्वा० प०)] स्तोतव्यस्य ऐश्वर्य्योपेतस्य मन्यस्यापि स्तोता "प्रेदु"* ["स्यात्"—इत्यनुषज्यते] प्रस्यात् प्रभवेदेव नतु निहीयते किमु वक्तव्यं तव स्तोता धनवान् भवेदेवेति ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१२ १२ ३ १ २ ३१ २ ३१र ३र
उक्थञ्चनशस्यमानन्नागोर्रयिराचिकेत ।

१ २ ३१ ३ १ २
नगायत्रङ्गीयमानम् ॥ २ † ॥

[गायतेर्गोः] "अगोः" अस्तोतुः "रयिः", "शस्यमानं" होत्रा पठ्यमानम् "उक्थं च" निःशस्त्रमपि "आ चिकेत" अभिजानाति [कित ज्ञाने (भ्वा० प०) छान्दसो लिट् (३,२, १०५)। नेति सम्प्रत्यर्थे] "न" सम्प्रति प्रस्तोत्रादिभिः "गीयमानं" "गायत्रं" गातव्यं साम [यद्वा, गायत्राख्यमपि] आचिकेतेत्येव। अतः कारणात् वयमपि तमिन्द्रं स्तुमइत्यर्थः ॥ २ ॥

---

* "इत्","उ"—इत्यावुपसर्गौ—इति वि०।

† छ० आ० ३, १, ४, २ (१भा० ४६६पृ०) = ऋ० वे० ५, ७, १९, ४।

अथ तृतीया।

१ २ २ १ २ १ २ २ २ २ १ २
मानइन्द्रपीयत्नवेमाशर्द्धतेपरादाः।
१ २ २ १ २
शिक्षाशचीवःशचीभिः॥ ३ *॥ १५

हे इन्द्र! त्वं "पीयत्नवे" [पीयति वधकर्मा (निरु०४, २५)] वध-शीलाय हिंसा-कारिणे शत्रवे "नः" अस्मान् "मा परादाः" मा परित्याक्षीः; "मा" च "शर्द्धते" अभिभविचे अस्मान् मा परादाः [शृधु प्रहसने (भ्वा० आ०)—इति धातुः]; अपितु "शचीवः" शक्तिवन्निन्द्र! "शचीभिः" रात्मीयैः कर्मभिः "शिक्ष" अस्माननुशाधि [यद्दा, शिक्षति दानकर्मा (३, २०, ८), अभीष्टं धनमस्मभ्यं देहि; यद्दा, शत्रून् जेतुं शिक्ष शक्तान् कर्त्तुमिच्छ; शकेः सन्नन्तस्य "सनि मी मा (७, ४, ५४)"—इति इसादेशः, अभ्यास-लोपे च कृते लोटि रूपमेतत्॥ ३॥ १५

अथैन्द्रयाह्विहरिभिरिति तृचात्मकं तृतीयं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा।

१ २ २ १ २ १ २ ३ १ २ २ २
एन्द्र याह्विहरिभिरुपकण्वस्यसुष्टुतिम्।
२ २ १ २ ३ १ २ १ १ २ ३ १ २
दिवोअमुष्यशासतोदिवंययदिवावसो॥ १ †॥

---

* ऋ० वे० ५, ७, १९, ४।

† ऋ० आ० ४, १, १, ७ (१भा० ७११पृ०)=ऋ० वे० ८, ३, ११, १।

हे "इन्द्र !" "कण्वस्य" "सुष्टुतिं" शोभनां स्तुतिं "हरिभिः" अश्वैः "उप याहि" आगच्छ । "दिवः" द्युलोकं [द्वितीयार्थे षष्ठी (३, १, ८५)] "अमुष्य" अमुष्मिन्निन्द्रे "शासतः" शासति सति [विभक्ति-व्यत्ययः (३, १, ८५)] तत्र वयं सुखमास्महे । हे "दिवावसो" दीप्त-हविष्केन्द्र ! "दिवं" स्वर्गं "यय" यूयं गच्छत [बहुवचनं पूजार्थम् । यद्वा, हे 'दिवावसो !' दिवो द्यु-नामकममुं लोकं 'शासतः' शासनं कुर्वन्तः यूयं 'दिवं' स्वर्गं 'यय' गच्छत] ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

२ ३ १२ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
अत्राविनेमिरेषामुरान्नधूनुतेवृकः ।
३ २ ३ २ ३ १ ३ २ १ २ ३ १ २
दिवोअमुष्यशासतोदिवंययदिवावसो ॥ २ * ॥

"अत्र" अस्मिन् यज्ञे "एषाम्" अभिषव-ग्राव्णां "नेमिः" सोम-लतां "वि धूनुते" विशेषेण कम्पयति । तत्र दृष्टान्तः— "उरां" मेषीं "वृकः न" वृकइव यथा वृकः तद्वत् । सिद्ध-मन्यत् ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

२ ३ २ ३ १२ ३ २ ३ १र २र
आत्वाग्रावावदन्निहसोमीघोषेणवच्छतु † ।
१२ ३२ ३१ २ ३ १२ ३ १ २
दिवोअमुष्यशासतोदिवंययदिवावसो ॥ ३ ‡ ॥ १६

---

* ऋ॰ वे॰ ६, ३, ११, २ । † "यच्छतु"—इति ऋ॰-पाठः ।

‡ ऋ॰ वे॰ ६, ३, ११, ४ ।

Digitized by Google

हे इन्द्र! "त्वा" त्वाम् "इह" यज्ञे "ग्रावा" सोमाभिषव-पाषाणः "सोमी" सोमवान् "वदन्" शब्दं कुर्वन् "घोषेण" ध्वनिना* सह "आ वक्षतु" त्वां प्रापयतु ॥ ३ ॥ १६

अथ पवस्वसोममन्द्यन्निति ऋचात्मकं द्वैपदं चतुर्थं, सूक्तम्, तत्र प्रथमा ।

१२ १२३ १२ ३१२
पवस्वसोममन्दयन्निन्द्रायमधुमत्तमः ॥ १ † ॥

हे "सोम!" "मधुमत्तमः" अतिशयेन मधुर-रसवान् त्वं मन्दयन् मादयिता भवन् "इन्द्राय" ["क्रिया-ग्रहणं कर्त्तव्यम् (१, ४, ३२ वा०)"—इतीन्द्रस्य सम्प्रदानसञ्ज्ञा] इन्द्रं मोदमानः सन् "पवस्व" इन्द्रार्थमागच्छ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

२ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २
तेसुतासोविपश्चितःशुक्रावायुमसृक्षत ॥ २ ¶ ॥

"विपश्चितः" मेधाविनः "सुतासः" अभिषुताः "शुक्राः" शुक्लवर्णाः अभिषवेण निर्मलत्वात् दीप्यमाना इत्यर्थः । "ते" सोमाः "वायुं" शब्दम् "असृक्षत" असृजन् अकार्षुः:§ [अथवा

---

* 'घोषेण—सोमाभिषव-घोषेण'—इति वि० ।

† ऋ० वे० ७, २, १६, १ ।

‡ "मद्दिन्तमाः"—इति ऋ०-पाठः ।

¶ ऋ० वे० ७, २, १६, ३ ।

§ 'वायुम् असृक्षत—वायुं तर्पयं वायुं तर्पकत'—इति वि० ।

Digitized by Google

वायुमेव सोम-पानार्थमसृजन्] सोमेषु सुतेषु सत्सु वायुस्तत्पानार्थमागच्छति खलु ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २　२ १ २　३ २ ३ १ २
असृग्रन्देववीतयेवाजयन्तोरथाइव ॥ ३ * ॥१७

एते अभिषुताः सोमाः "वाजयन्तः" यजमानानामन्नमिच्छन्तः सन्तः "देववीतये" देवानां पानाय "असृग्रन्" विसृज्यन्ते ऋत्विग्भिः प्रदीयन्ते । तत्र दृष्टान्तः—"रथाइव वाजयन्तः" गत्रोर्धनानि बलानि वा स्वामिन इच्छन्तो रथा देववीतये देवानां गमनाय यथा विसृज्यन्ते तद्वत् ॥ ३ ॥ १७

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्रन्थस्य विंशस्याध्यायस्य चतुर्थः खण्डः ॥ ४ ॥

—ooo—

अथ पञ्चमे खण्डे—

अग्निंहोतारमिति तृचात्मकं प्रथमं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

३ १ २र　१ २र　३ १ २ ३ १ २ ३ १ २र
अग्निꣳहोतारम्मन्येदास्वन्तंवसोःसूनुꣳ

२र　३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २
सहसोजातवेदसंविप्रन्नजातवेदसम् ।

* ऋ० वे० ७, २, १६, २ ।

Digitized by Google

२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
यऊर्ह्व्या स्वध्वरो देवो देवाच्या कृपा।
३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
घृतस्य विभ्राष्टिमनु शुक्रशोचिष
३ १ २ ३ १ २
आजुह्वानस्य सर्पिषः॥ १ *॥

"अग्निं" सर्वासां देव-सेनानामग्रण्यं यज्ञेष्वग्रं नीयमानं वा "होतारं" अस्मद्यागं प्रति देवानामाह्वातारं [यद्वा, होम-निष्पादकं होतारं ह्वातारं "जुहोतेर्होतेत्यौर्णवाभः (निरु० दै० १,१५)"—इति यास्कः। "अग्निमद्यहोतारमवृणीत"—इति श्रुतेः, "अग्निमग्न आवह"—इति च, अग्नेराह्वातृत्वं प्रसिद्धम्। 'अग्निं होतारं मन्ये'—इत्येवं प्रतिविशेषणं मन्यइति सम्बन्धः। यद्वा, याग-निष्पन्नदेवोपलक्षितत्वात् एतदेव विधेय-विशेषणम्, इतराणि वक्ष्यमाण-विशेषणानि स्तुति-पराणि], "दास्वन्तम्" अतिशयेन दानवन्तम्, "वसोः" वसुं निवास-हेतुं, "सहसः सूनुं" बलस्य पुत्रमग्निम् [मन्थन-काले बलेन मथ्यमान उत्पद्यते इति पुत्रत्वमुपचर्यते] "जातवेदसं" जातानां वेदितारं जात-प्रज्ञं जात-धनं वा [जातवेदः-शब्दो यास्केन बहुधा निरुक्तः] अग्नेर्जातवेदस्त्वे दृष्टान्तः—"विप्रं न" जातविद्यं मेधाविनं ब्राह्मणमिव, तं यथा बहु मन्यते तथा त्वामपि स्तौमीत्यर्थः। उक्त-गुण-विशिष्टो "यो देवः" "स्वध्वरः" शोभन-यज्ञवान् यज्ञं सम्यग् निर्वहन् "ऊर्ध्वया" उन्नतया उत्कृष्टया "देवाच्या" देवान्

* ऋ० आ० ५, १, ३, ९ (१भा० ९२९ पृ०)=ऋ० वे० १, १, ११, १।

Digitized by Google

पूजयन्त्या देवान् प्रत्युक्तया वा "कृपा" कृपया सामर्थ्य-लक्षणया ["देवान् प्रत्युक्तया कृपया"—इति (निरु० नै० ६, ८) यास्कः] तेभ्यो हविर्वहन-बुद्ध्या युक्तः सन् "शुक्रशोचिषः" दीप्त-तेजस्कस्य "आजुह्वानस्य" आ समन्तात् ह्रूयमानस्य "सर्पिषः" सरण-शीलस्य "घृतस्य" विलापनेन दीप्तस्याज्यस्य "विभ्राष्टिं" विशेषेण भ्राजनम् "अनु" स्वयमपि तत् आज्यं वष्टि कामयते स्वीकरोतीति शेषः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २　३ १ २　३ १ ३ १ २
यजिष्ठन्त्वायजमानाहुवेमज्येष्ठमङ्गिरसां

३ १ २ ३ १ २　२　१ २
विप्रमन्मभिर्विप्रेभिःशुक्रमन्मभिः ।

१ २　३ १२　३२　३ २
परिज्मानमिवद्यांहोतारञ्चर्षणीनाम् ।

३　१　२ ३ १ २ ३ १ ३ २ ७　३ १ २　३ १ ३ १ २
शोचिष्केशंवृषणंयमिमाविशःप्रावन्तुजूतयेविशः ॥२*॥

हे "विप्र" मेधाविन्! "शुक्र" दीप्त-ज्वालाग्ने! "यजिष्ठम्" अतिशयेन यष्टृतमं "त्वा" त्वां "यजमानाः" वयं "हुवेम" आह्वयामः [यतो वयं यजमाना अतस्त्वां यजिष्ठमाह्वयाम-इत्यभिप्रायः]। कीदृशं त्वाम्? "अङ्गिरसां" अङ्गिरो गोत्रोत्पन्नानां मध्ये† "ज्येष्ठम्" अतिशयेन प्रशस्यं [यद्वा, अङ्गिरसामङ्गाराणां मध्ये ज्येष्ठं ज्वाला-युक्तत्वात्। "अङ्गिरा अङ्गा-

---

* ऋ० वे० २, १, १२, २।

† 'अङ्गिरसामग्रीनाम्'—इति वि०।

Digitized by Google

रतः (निरु० न० ३, १७)"—इति यास्कः। "येऽङ्गिरा आसंस्तेऽङ्गिरसो भवन्"—इति श्रुतम्]। केन साधनेन? इत्युच्यते—"मन्मभिः" मनन-साधनैः "विप्रेभिः" विप्रैः विप्रेण प्रीणयितृभिः "मन्मभिः" मन्त्रैः [यद्वा, विप्रेभिः मेधाविभिर्ऋत्विग्भिर्मन्मभिर्मन्त्रैश्च सहिता वयमिति सम्बन्धः] अथाह्वानानन्तरं "परिज्मानं" परितो गच्छन्तं "द्याम् इव" सूर्यमिव "होतारं"। केषामर्थे? "चर्षणीनां" मनुष्याणाम् अर्थे पश्चाद्-यागादि-साधनेन देवत्वमापन्नानां देवानामाह्वातारं तथा "शोचिष्केशं" केशवद्दत्यन्त-ज्वालोपेतं, "वृषणं" कामानां वर्षितारम्; एवं रूपं त्वां "विशः" त्वामेव निविशमानाः "विशः" प्रजाः "जूतये" स्वर्गाद्यभिमत-फल-प्राप्तये* "प्र अवन्तु" प्रकर्षेण नीयन्तु। तादृशं त्वां हुवेमेति सम्बन्धः॥ २॥

अथ तृतीया।

२उ १ २ ३ १ २ ३ १ २ २
सचिपुरु†चिदोजसाविरुक्मता

१ २ २ १ २ ३१ १३ १र २र २ २
दीद्यानोभवतिद्रुहन्तरःपरशुर्नद्रुहन्तरः।

३ २ ३ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ ३ २
वीडुचिद्यस्यसमृतौश्रुवद्वनेवयत्स्थिरम्।

---

* 'जूतये—रक्षार्थम्'—इति वि०।

† "पुरु"—इति म०-पाठः।

Digitized by Google

२ १ २   ३ १ २   ३ २ ३ १ २
निष्षहमाणोयमतेनायतेधन्वासहानायते ॥३*॥ १८

॥ इति नवमस्य प्रथमार्द्धप्रपाठकः ॥†

"स हि" स एव पूर्वं स्तुतएवाग्निः "विरुक्मता" विशेषेण रोचनवता "ओजसा" ज्वालन-रूपेण बलेन "पुरुचित्"‡ अत्यधिकमिव "दीद्यानः" दीप्यमानः "दुद्रवरः" द्रोग्धॄणां तरिता निस्तारयिता भवति अस्मासु द्रोहं कुर्वतां शत्रूणां हिंसको भवतीत्यर्थः। तत्र दृष्टान्तः—"दुद्रवरः" द्रोग्धॄणां छेदनाय प्रयुक्तः "परशुः न" परशुरिव छिनत्ति तथायमपि¶ किञ्च, यस्याग्नेः "समृतौ" सङ्गतौ संयोगे§ "वीडुचित्" दृढ़मपि पाषाणादिकं "ध्रुवद्" गच्छेत् शीर्य्येत। तथा "यत् स्थिरं" यत्र पर्वतादि स्थिरमविचलितं तदपि ध्रुवत्। तत्र दृष्टान्तः—"वनेव" उदकमिव, उदकं यथाग्नि-संयोगे शुष्यति तथेत्यर्थः अत्यन्तदृढं स्थिरमपि छिनत्ति अस्मद्द्रोग्धारं शत्रुं छिनत्तीति किमु वक्तव्यमित्यभिप्रायः। किञ्चायमग्निः "निष्षहमाणः" शत्रून् निःशेषेणाभिभवन् "यमते" उप रमते शत्रुषु मध्ये

---

* ऋ० वे० २, १, १२, ३।

† सर्वमूलग्रन्थ-सम्मतोऽयं पाठः। तथाच यथावद्दीत्यादेव सायकीय-विंशाध्यायस्य-विरामः प्रतिपद्येत, सार्द्धनवमस्य द्वाविंशाध्याय-समाप्तिता, परन्त्वेदमाचार्य्येन तेन भाष्य-कृता विवरण-कृता च नयनापथलेमैकवारमप्यवलोकितमिति कृतोऽयम्।

‡ 'चित्—इति पद-पुरणः'—इति वि०।

¶ 'परशुर्न—न-शब्दउपमार्थीयः, परशुरिव, यथा परशुर्वृक्षाणां छेत्ता, तद्वच्छत्रूणां छेत्ता'—इति वि०।

§ 'सम् ऋतौ—सम्प्रहारे'—इति वि०।

क्रीड़ति तानेव नाशयति। तथा कुर्वन् "न श्रयते" न गच्छति शत्रोः सकाशात्र पलायते। तत्र दृष्टान्तः—"धन्वसहा न श्रयते" [धनुषा शत्रूनभिभवतीति धन्वसहाः] धानुष्कः [सहते रसुन्, छान्दसोऽस्य-लोपः] स यथा शत्रोरभिमुखं विध्यति न पलायते [यद्वा, दृढ़-धनुर्वहन-क्षमो धन्वसहाः, अस्मिन् पक्षे पचाद्यच् (३, १, १३४), "सुपां सु-लुक् (७, २, ३९),"—इत्याकारः दृढ़-धन्वा सन् न श्रयते न चलति॥ ३ ॥१८

अथाग्नेतवश्रवइति द्यचात्मकं द्वितीयं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा।

१ २ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २

अग्नेतवश्रवोवयोमहिभ्राजन्तेअर्चयोविभावसो।

१२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २

बृहद्भानोशवसावाजमुक्थ्या३*दधासिदाशुषेकवे॥ १† ॥

हे "अग्ने!" "तव" "वयः" अन्नं "श्रवः" श्रवणीयं प्रशस्तं हविरात्मकस्य तस्य मन्त्र-संस्कृतत्वेन प्रशस्तत्वात् अन्नेषु तवैवान्नं श्रेष्ठमित्यर्थः। हे "विभावसो" [विशिष्टा दीप्तिर्विभा सैव वसु धनं यस्य] तादृशाग्ने! "अर्चयः" दीप्तयः "महि" महत् बहुलं "भ्राजन्ते" दीप्यन्ते [भ्राजृ दीप्तौ, अनुदात्तो भौवादिकः]। हे "बृहद्भानो" प्रौढ-दीप्त! "कवे" क्रान्त-दर्शिन्नग्ने! एवम्महानुभावस्त्वं "शवसा" बलेनोपेतम् "उक्थ्यम्" प्रशस्यं [यद्वा,

* "उक्थं३"—इति ऋ०-पाठः।

† ऋ० वे० ८, ७, १८, १=य० वे० १२, १०६।

Digitized by Google

उक्थो यज्ञस्तद्योग्यं] "वाजम्" अन्नं "दाशुषे" हवींषि दत्त-वते यजमानाय "ददासि" प्रयच्छसि ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

२ १२ २१२२ १२ २ १ २ २ १ २
पावकवर्चाःशुक्रवर्चाअनूनवर्चाउदियर्षिभानुना ।
२२ २ १२ २२२१२ १२१२ २ १२
पुत्रोमातराविचरन्नुपावसिपृणक्षिरोदसीउभे ॥ २ * ॥

"पावकवर्चाः" शोधक-दीप्तिः "शुक्रवर्चाः" निर्मल-तेजस्कः, "अनूनवर्चाः" सम्पूर्ण-तेजस्कः, हे अग्ने ! ईदृशस्त्वं "भानुना" तेजसा "उदियर्षि" उद्गच्छसि [ऋ गतौ, जौहोत्यादिकः (प०) "अर्त्ति-पिपर्त्त्योश्च (७, ४, ७७)"—इत्यभ्यासस्येत्वम् | स त्वं "पुत्रः" सन् "मातरा" मातृभूतयोररण्योः "विचरन्" यागाव-साने विशेषेण प्राप्नुवन् "उपावसि" उपगतान् यजमानान् रक्षसि । तथा "उभे" "रोदसी" द्यावापृथिव्यौ "पृणक्षि" संयो-जयसि†; हविषा द्युलोकं वृष्ट्या इमं लोकञ्च पूरयसीत्यर्थः [पृची सम्पर्के रौधादिकः (प०)] ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ २ २ २१२ २१ २ ३ २
ऊर्जोनपाज्जातवेदःसुशस्तिभिर्मन्दस्वधीतिभिर्हितः ।
२उ २ १२ २१ २ २ १२ २ १ २
त्वेइषःसन्दधुर्भूरिवर्पसश्चित्रोतयोवामजाताः ॥ ३ ‡ ॥

---

* ऋ० वे० ८, ७, १८, १=य० वे० १२, १०७ ।

† 'पृणक्षि—पूरयसि'—इति वि० ।

‡ ऋ० वे० ८, ७, १८, ३=य० वे० १२, १०८ ।

Digitized by Google

हे "ऊर्जोनपात्" ऊर्जः अन्नस्य पार्थिवस्य अरण्यादेः पुत्र! हे "जातवेदः" जातानां वेदितरग्ने! "सुशस्तिभिः" सुशंसनैः अस्माभिः क्रियमाणैः "मदस्व" मोदस्व। तथा "धीतिभिः" अस्माभिः क्रियमाणैरग्निहोत्रादिभिः कर्म्मभिः "हितः" सुहितः तृप्तो भव। अपि च "भूरिवर्पसः" [वर्प इति रूपनाम (निघ० ३, ७, ३)] बहुविध-रूपाः,* "चित्रोतयः" चित्रा ऊतिस्तृप्ति-र्याभिः इड्भिस्तथोक्ताः,† "वामजाताः" वामं वननीयं जातं जन्म यासां ता इटाः‡ "इषः" अन्नानि हविर्लक्षणानि "त्वे" त्वय्येव "सन्दधुः" सन्दधति सम्यक् जुह्वति यजमानाः [यद्वा, भूरिवर्पसइत्यादिकं कर्त्तृ-विशेषणम्, तदानीं चित्रोतय इत्यस्य विचित्र-रक्षाइति योज्यम्] ।२॥

अथ चतुर्थी।

२ १ २ १ १ १ ३ १र २
इरज्यन्नग्नेप्रथयस्वजन्तुभिरस्मेरायोअमर्त्त्य।

१ २ ३ १ २ १ २ ३ १ १ ३ १ १ ३ १र २र
सदर्शतस्यवपुषोविराजसिपृणक्षिदर्शतं¶क्रतुम् ॥४§॥

हे "अग्ने! "जन्तुभिः" जातैः‖ मनुभिः सह "इर-ज्यन्" ईर्षान्-स्पर्द्धां कुर्वन् [ईर् ईर्ष्यायां कण्ड्वादिः। यद्वा,

---

* 'भूरिवर्पसः—बहूनि वेरूपाणि'—इति वि०।

† 'चित्रोतयः—विचित्राणि पालनानि'—इति वि०।

‡ 'वामजाताः—वामानि शोभनानि जातानि यस्यामी वामजाताः'—इति वि०।

¶ "वामपि"—इति क-पाठः। § ऋ० वे० ७, ७, २८, ४।

‖ 'जन्तुभिः—तृतीया-बहुवचनमिदं चतुर्थी-बहुवचनस्य स्थाने द्रष्टव्यम् जन्तुभ्यः' —इति वि०।

Digitized by Google

ईरज्यतिरैश्वर्यकर्मा (निघ० २, २१, १), जन्तुभिर्जायमानैरा-ग्नेयैस्तेजोभिरिरज्यन् ईश्वरो भवन्] हे "अमर्त्य" मरण-रहिताग्ने ! "अस्मे" अस्माकं ["सुपां सु-लुक् (७, १, ३९)"—इति षष्ठ्याः शे-आदेशः] "रायः" धनानि "प्रथयस्व" विस्तारय [रै-शब्दाच्छसः स्थाने व्यत्ययेन जस्, शसेव वा व्यत्ययेन "ऊडि-दम् (६, १, १७१)"—इत्यादिना विभक्त्युदात्तत्वं न क्रियते] स त्वं "दर्शतस्य" दर्शनीयस्य च "वपुषः" तेजोमयस्य शरीरस्य "वि राजति" [तृतीयार्थे षष्ठी (३, १, ८५)] ईदृशेन शरी-रेण विशेषेण दीप्यसे [यद्वा, राजतिरैश्वर्य-कर्मा (निघ० २, २१, ४), वपुरिति च रूप-नाम (निघ० ३, ७, ४), दर्शनीयेन रूपेण विराजति विशेषेण ईशिषे]। अत एव "दर्शतं" दर्श-नीयं "क्रतुं" कर्म "पृणक्षि" अस्माभिः सह पर्चयसि फलेन वा संयोजयसि ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी ।

३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २
इष्कर्त्तारमध्वरस्यप्रचेतसङ्क्षयन्तꣳराधसोमहः ।
१ २ ३ १ १ ३ १ २ ३ २उ ३ १ २ ३ २ ३ १
रातिंवामस्यसुभगाम्महीमिषन्दधासिसानसिꣳरयिम् ॥५*॥

"इष्कर्त्तारं" निष्कर्त्तारं [छान्दसो वर्ण-लोपः (३, १, ८५)] "अध्वरस्य" यज्ञस्य निष्कर्त्तारं संस्कर्त्तारं, "प्रचेतसं" प्रकृष्ट-ज्ञानं, "महः" महतः "राधसः" धनस्य क्षयन्तम् ईश्वरम् [क्षयतिरैश्वर्य-कर्मा (निघ० २, २१, ३)] "वामस्य" वननीयस्य

* ऋ० वे० ७, ७, २८, ५ ।

Digitized by Google

"रातिं" दातारं [रातेः कर्त्तरि क्तिन् (३, ३, ९६)] ईदृशं त्वां स्तुम इति शेषः। स त्वं "सुभगां" सौभाग्योपेतां "मही" महतीम् "इषम्" अन्नं* "सानसिं" सम्भक्त-रूपम् "रयिं" धनं च "दधासि" स्तोतृभ्यो ददासि ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी।

३ १ २ ३ १ ३ १ १
ऋतावानम्महिषंविश्वदर्शत
१ २ ३ १ २ ३ १र २र
मग्निꣳसुम्नायदधिरेपुरोजनाः।
१ २ ३ १ २ ३ २उ ३ १ २ ३ २
श्रुत्कर्णꣳसप्रथस्तमन्त्वागिरादैव्यम्मानुषायुगा ॥ ६ † ॥ १

"ऋतावानं" सत्यवानं सत्यवन्तं यज्ञवन्तं वा‡ ["छन्दसि वनिपौ (५, २, १२२ वा०)"—इति मत्वर्थीयो वनिप्], "महिषं" महान्तं पूज्यं वा "विश्वदर्शतं" विश्वैः सर्वैर्दर्शनीयं [यद्वा, विश्वं दर्शनं यस्य "बहुव्रीहौ विश्वं सञ्ज्ञायाम् (६, २, ११६)" इति पूर्वपदान्तोदात्तत्वम्] ईदृशम् "अग्निं" "सुम्नाय" सुखाय सुखार्थं "जनाः" ऋत्विग्यजमानरूपाः "पुरो दधिरे" पुरो दधते सर्व कर्मभ्यः पुरस्तात् धारयन्ति [यद्वा, पुरः पुरस्तात् पूर्वस्यां दिशि आहवनीय-रूपेण धारयन्ति। पुरोऽव्ययं: प्रत्यक्षकृतः:]। अपिच हे अग्ने! "श्रुत्कर्ण" श्रुतः स्तुतौ सम्यक् शृण्वन् कर्णः

* 'इषं—हविर्लक्षणमन्नं वा'—इति वि०।

† ऋ० वे० ७, ७, १८, ६।

‡ 'ऋतावानम्—ऋतमन्नं यज्ञं वा'—इति वि०।

Digitized by Google

श्रोत्रेन्द्रियं यस्य तादृशं, "सप्रथस्तमम्" अतिशयेन प्रख्यातं [यद्वा, सर्वतो विस्तार्यमाणं] "दैव्यं" देवानां हविर्वोढृत्वेन सम्बन्धिनम् ईदृशं "त्वा" त्वाम् "मानुषा" मानुषाणि मनोरथ-त्यानि "युगा" "युगानि" युगलानि पत्नी-यजमान-रूपाणि* "गिरा" स्तुत्या स्तुवन्तीति शेषः ॥ ३ ॥ १८ (१)

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्रन्थस्य विंशस्याध्यायस्य पञ्चमः खण्डः ॥ ५ ॥

अथ षष्ठे खण्डे—

प्रसोअग्नेइति प्रगाथात्मकं प्रथमं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा।

१र　१र३२३१२　२　३१२　　३१२
प्रसोअग्नेतवोतिभिःसुवीराभिस्तरतिवाजकर्मभिः।
२३२　१२र　२र
यस्यत्वꣳसख्यमाविथ ॥ १ † ॥

हे "अग्ने!" "तव" "ऊतिभिः" "सः" यजमानः "प्र तरति" प्रवर्धते ऊतयो विशिष्यन्ते—"सुवीराभिः" शोभनाः वीराः पुत्रादयो यासु तास्तथोक्ताभिः, "वाजकर्मभिः" वाजानामन्नानां वा कर्म कारणं यासु तादृशीभिः; हे अग्ने "त्वं" "यस्य" यजमानस्य "सख्यं" सखित्वं मित्रत्वम् "आविथः" प्राप्नोषि स तरतीत्यन्वयः ॥ १ ॥

---

* 'युगा—योजयित्वा यजमानेन'—इति वि०।

† छ० आ० १, १, ३, ३ (१भा० २७६पृ०) = ऋ० वे० ६, १, ३४, ५।

अथ द्वितीया।

१ २ ३ १र २र ३ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
तवद्रप्सोनीलवान्वाशऋत्वियइन्धानःसिष्णवाददे।
२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ ३ १र २र
त्वम्महीनामुषसामसिप्रियःक्षपोवस्तुषुराजसि॥ २ *॥ २

हे "सिष्णो!" [सिषिः सेचनार्थः] सोमेनासिच्यमानाग्ने "द्रप्सः" द्रवण-शीलः, "नीलवान्" प्रकट-नीलेऽवस्थानात् तद्वान्, "वाशः" कान्तः शब्दायमानो वा, "ऋत्वियः" ऋतौ वसन्तादि-काल-विशेषे भवः, "इन्धानः" सन्दीपयन्, एवम्भूत स्तव सोमः "आ ददे" तुभ्यं होमायायुंणा आदीयते। अपिच त्वं "महीनां" महतीनाम् "उषसां" "प्रियः" मित्रभूतः "असि" [उषसि हि अग्नयो होमाय प्रज्वाल्यन्ते]। तथा "क्षपः" क्षपाया रात्रेः सम्बन्धिषु "वस्तुषु" आच्छादकेषु तमस्सु सत्सु त्वं "राजसि प्रकाशसे [यद्वा, रात्रि-सम्बन्धीनि वस्तूनि पदार्थ-जातानि त्वं प्रकाशयसि॥ २॥ २० (२)

अथ तमोषधीर्दधिरे-इति एकर्चं द्वितीयं सूक्तम्,

सा ऋगेषा।

१र २र ३ १ २ ३ १ ३
तमोषधीर्दधिरेगर्भमृत्विय
१र २र ३ १ २ ३ १ २
न्तमापोअग्निञ्जनयन्तमातरः।

---

* ऋ० वे० ६, १, ३५, १।

Digitized by Google

१२ १२२ १३ १२ २ २१
तमित्समानंवनिनश्चवीरुधो

१२ २११ २१२
न्तर्वतीश्चसुवतेचविश्वहा ॥ १ * ॥ ३

"ऋत्वियम्" ऋतौ प्राप्तं "गर्भं" गर्भभूतं "तं" प्रकृतम् "अग्निम्" "ओषधीः" ओषध्यः "दधिरे" धारयन्ति। "तम्" एव अग्निं "मातरः" धारकत्वेन मातृ-स्थानीयाः "आपः" "जनयन्त" जनयन्ति। किञ्च, "वनिनः" वनस्पतयः "च" "समानं" गर्भ-भावेन प्रवेशात् तत्तुल्यत्वम् "तमित्"† तमेवाग्निम् "अन्तर्वतीः" गर्भभवाः "वीरुधः" ओषधयश्च "विश्वहा" सर्वदा "सुवते" जनयन्ति ॥ १ ॥ २१ (३)

अग्निरिन्द्रायेति तृतीयं सूक्तम्,

सा ऋगेषा।

२ १२ १२ ३ २ ३१२ १२
अग्निरिन्द्रायपवतेदिविशुक्रोविराजति।

१२ २११
महिषीवविजायते ॥ १ ‡ ॥ ४

"अग्निः" यज्ञेषु प्रथमं प्रणेता अग्निः "इन्द्राय" इन्द्रार्थं "पवते" अस्मभिर्दत्तेन चर्वस्तेन पुरोडाशेन देवानामधिकः

---

* ऋ० वे० ८, १, २१, १।

† 'इत्—इति पद-पूरणः'—इति वि०।

‡ नेयमन्यत्र क्वापि दृश्यते।

Digitized by Google

चरति। अग्निः "शुक्रः" दीप्तः सन् "दिवि" स्वर्गे "वि राजति" विशेषेण प्रकाशयति [यद्वा, 'दिवि' अन्तरिक्षादि-लोकेषु स्थितेषु देवेषु मध्येषु 'शुक्रः' दीप्तः सन् 'विराजति']। तत्र दृष्टान्तः—"महिषीव" यथा महिषी तृणादिना विविधानि पयोघृतादीनि जनयति तथा "वि जायते" देवानामुपभोगार्थं विविधान्नानि जनयति॥ १ ॥ ७२ (४)

अथ योजागारेति एकर्चं चतुर्थं सूक्तम्,

सा ऋगेषा।

१ २ २ ३१र २र २
योजागारतमृचःकामयन्ते
१ २ २ ३२३१ २
योजागारतमुसामानियन्ति।
१ २ २ ३१३१र २र
योजागारतमयꣳसोम
२ ३२ १२ ३ १ २
आहतवाहमस्मिसख्येन्योकाः॥ १ *॥ ५

"यः" देवः "जागार" सर्वदा विनिद्रो जागरूको गृहे वर्त्तते "तम्" "ऋचः" सर्व-शस्त्रात्मिकाः "कामयन्ते"। "यः" "जागार" "तम् उ" तमेव "सामानि" स्तोत्र-रूपाणि "यन्ति" प्राप्नुवन्ति। "यः" "जागार" "तम्" "अयम्" अभिषुतः "सोमः" "आह" वक्ति स्वीकुर्विति। हे अग्ने! तादृशस्य "तव" "सख्ये"

* ऋ० वे० ४, २, २५, ४।

समान-ख्याते हित-करणे "न्योकाः" नियत-स्थानः "अहम्" "अस्मि" भवामि ॥ १ ॥ २३ (५)

अथाग्निर्जागारेत्येकर्चं पञ्चमं सूक्तम्,

सा ऋगेषा ।

२ १ २   २ १र २र   २
अग्निर्ज्जागारतमृचःकामयन्ते
१ २   २ २ ३ १ १
ग्निर्ज्जागारतमुसामानियन्ति ।
३ १ २   १ २ ३ १र   २र २
अग्निर्ज्जागारतमयꣳसोमआह
२ २ १२   २ १ २
तवाहमस्मिसख्येन्योकाः ॥ १ * ॥ ६

सा निगद-व्याख्याता (१३) ॥ १ ॥ २४ (६)

अथ नमःसखिभ्यइति द्व्यचात्मकं षष्ठं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

१२ ३ १ २   ३ १ २ १२   ३ १ २
नमःसखिभ्यःपूर्वसद्भ्योनमःसाकन्निषेभ्यः ।
३ १र २र ३ १२
युञ्जेवाचꣳशतपदी ॥ १ † ॥

---

* ऋ० वे० ४, १, २५, ५ ।

† नेयमन्यत्र क्वापि दृश्यते ।

Digitized by Google

"पूर्वसदः" ये यज्ञे प्रारम्भात् पूर्वं सीदन्ति तिष्ठन्तीति पूर्वसदनं तेभ्यः "सखिभ्यः समान-स्थानेभ्यः सखिवन्मित्रभूतेभ्यो देवेभ्यो "नमः" वयं नमस्कारं कुर्म्म *। किञ्च, "साकन्निषेभ्यः" यस्मिन् यज्ञे सह निषस्तेभ्यः "नमः"। किञ्च "शतपदीम्" अस्मभ्यं फल-प्रदानाय अपरिमित-मार्गां "वाचं" स्तुति-रूपाम् ऋचं "युञ्जे" योजयामि ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ १र २र ३ १ १ ३ १ १ २ १ २
युञ्जेवाचꣳशतपदीङ्गायेसहस्रवर्त्तनि ।
३ १र २र ३ १ २
गायत्रन्त्रैष्टुभञ्जगत् ॥ २ † ॥

"शतपदीम्" अपरिमित-सङ्ख्याक-मार्गां‡ "वाचं" स्तोत्रं "युञ्जे" तेभ्यः प्रकृतेभ्यो वक्ष्यमाणेभ्योऽहं योजये। "गायत्र" गायत्राख्यं¶ "त्रैष्टुभं" त्रैष्टुभाख्यञ्च "जगत्" जागतञ्च साम-रूपां तामृचं साम वा "सहस्रवर्त्तनि" अपरिमित-मार्गं यथा भवति तथा "गाये" अहं गानं करोमि ॥ २ ॥

---

* 'नमः सखिभ्यः ऋत्विग्भ्यः पूर्वसद्भ्यः—पूर्व-सदसि उपविष्टाभ्यो नमः'—इति वि० ।

† नैषाप्यन्यत्र क्वापि श्रूयते ।

‡ 'शतपदी-ऋक्'—इति वि० ।

¶ 'गायत्रं प्रातःसवनम्, त्रैष्टुभं माध्यन्दिनं सवनम्, जागतं तृतीयं सवनम्'—इति वि० ।

अथ तृतीया।

३   १र २र ३ १ ३ १ २ ३ १ ३ १ २

गायत्रं त्रैष्टुभं जगद्विश्वा रूपाणि सम्भृता।

३ १र २र ३ १

देवा ओकांसि चक्रिरे ॥ ३ * ॥ ७

"गायत्रं", "त्रैष्टुभं", "जागतम्"—"ऋक्समूहं" "विश्वा" विश्वानि "रूपाणि" उक्तानि "सम्भृता" सम्भृतानि नानारूपाणि कृतानि "देवाः" अग्न्यादयश्च "ओकांसि" आश्रितानि स्थानानि "चक्रिरे" कुर्वन्ति† ॥ ३ ॥ २५ (७)

अथाग्निर्ज्योतिरिति तृचात्मकं सप्तमं सूक्तम्,‡

तत्र प्रथमा।

३ २उ ३ १ २ ३ २उ ३ २ ३ १ २

अग्निर्ज्योतिर्ज्योतिरग्निरिन्द्रोज्योतिर्ज्योतिरिन्द्रः।

२ ३ २ ३ २ ३ १ २

सूर्य्योज्योतिर्ज्योतिःसूर्यः ॥ १ ¶ ॥

एषा स्पष्टा§ ॥ १ ॥

---

* इदमपि नान्यत्रोपलभ्यते।

† 'चक्रिरे—कृतवन्तः इति वि०। 'विश्वरूपा उक्ताः'—इति च वि०।

‡ 'इदानीं ज्योतींषि ज्योतिष्टोमे'—इत्यादि वि०।

¶ य० वे० ३, ९।

§ अत्रेयं महीधर-व्याख्या--"अथाग्निहोत्र-होम-मन्त्राः। अग्निर्ज्योतिरित्यारभ्य उपयमन्न इत्यतः प्राक्। तन्मन्त्राणां प्रजापतिर्ऋषिः सामान्यतः। अत्र ऋषि-विशेषो-

Digitized by Google

अथ द्वितीया ।

१ २ २ १र २र २ १ २ ३ १ २
पुनरूर्ज्जा निवर्त्तस्व पुनरग्न इषायुषा ।
१ २ ३ १ २
पुनर्नः पाह्यꣳहसः ॥ २ * ॥

हे "अग्ने !" "ऊर्जा" बलेन "इषा" अन्नेन "आयुषा" जीवनेन च "पुनः" अस्मान् "निवर्त्तस्व" अस्मान् प्रत्यागच्छ ।

ऽभीधीयतेऽनुक्रमणीकारैस्तत्र द्वावप्यृषी । यथाग्निर्ज्यो ह तच्चापश्यत् परां जीवलश्चैलकिरिति (अनु० १, ११)। अत्र लिङ्गोक्त-देवता गायत्र्यः आद्याः पञ्चैकपदाः । अग्निर्ज्योतिः सूर्य्यो ज्योतिः एते द्वे एकपदे गायत्र्यौ तथा मुनिरपश्यत् । परां ज्योतिः सूर्य्यं इमां चैलकस्य पुत्रो जीवल ऋषिरपश्यदित्यर्थः । अथ का० प्रदीप्तामभि जुहोत्यग्निर्ज्योतिरितीति (४, १४, १४२)। या समित् प्रदीप्ता तामभिलक्ष्य जुहुयात् । अग्निर्ज्योतिषमिति (३, २, १) कात्यायनोक्त-मन्त्रेण समित्-प्रक्षेपः । मन्त्रार्थस्तु—योऽयमग्निर्देवः स एव ज्योतिर्दृश्यमान ज्योतिःस्वरूपम् । यदेतद् दृश्यमानं ज्योतिः तदेवाग्निर्देवः । देवस्य ज्योतिषश्च कदाचिदप्यवियोगादेकत्वेन प्रतिपादनम् । स्वाहा ज्योतीरूपायाग्नये हविः प्रदत्तम् । अयं सायंकालीनोऽग्निहोत्र-होम-मन्त्रः ॥ सूर्यो ज्योतिर्ज्योतिः सूर्य्यः स्वाहेति प्रातर्होममन्त्रः सायंहोममन्त्रवद्व्याख्येयः । सूर्य-सम्बन्धि तेजो रात्रावग्निं प्रविशतीति सायमग्निर्ज्योतिरिति मन्त्रो युक्तः उदय-कालेऽग्नि-सम्बन्धि ज्योतिः सूर्यं प्रविशति । तस्मात् प्रातः सूर्य्यो ज्योतिरिति मन्त्रः । अग्निमादित्यः सायं प्रविशति तस्मादग्निर्दूरान्नक्तं ददृशे । उभे हि तेजसी सम्पद्येते उद्यन्तं वादित्यमग्निरनुसमारोहति । तस्माद्धूम एवाग्नेर्दिवा ददृशे इति तित्तिरि-श्रुतेः । का० अग्निर्वर्च इति ब्रह्मवर्चसकामस्येति (४, १४, १५)। ब्रह्मवर्चसकामस्तु अग्निर्वर्चः सूर्यो वर्च इति सायं प्रातश्च जुहुयात् । योऽग्निर्वर्चो ऽनन्यभूतः । यच्च तज्ज्योतिर्वर्चो ऽनन्यभूतम् । तस्मै हुतमस्तु । एवं सूर्यो वर्च इति" ॥

* य० वे० १२, ९ ।

किञ्च त्वं "नः" अस्मान् "अंहसः" पापात् "पाहि" पालय । पुनः-शब्दस्यावृत्तिरादरार्थाः* ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३ २ ३ १ २र १ १२र ३ २ ३ १ २ ३ १ २
सह रय्यानिवर्त्तस्वाग्नेपिन्वस्वधारया ।
३ १ २ ३ २ ३ १ २
विश्वप्स्न्याविश्वतस्परि ॥ ३ † ॥ ८

हे "अग्ने !" त्वं "रय्या" रमणीयेन धनेन "सह" "निवर्त्तस्व" तत् अस्मान् प्रापयेत्यर्थः । किञ्च, "विश्वतः" सर्वतः "परि" उपरि [परीति सप्तम्यर्थानुवादकः] "विश्वप्स्न्या" [प्सा भक्षणे (अदा० प०)], विश्वस्य उपभोक्त्र्या§ "धारया" "पिन्वस्व" अस्मान् सिञ्च¶ ॥ ३ ॥ २६ (८)

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्रन्थस्य विंशस्याध्यायस्य

षष्ठः खण्डः ॥ ६ ॥

---

* अस्यावर्तस्विः-पाठो भगवन्मनुना विहितो ब्रह्मचारि-स्कन्न-रेतः-चरणे—तथाहि—"स्वप्ने सिक्त्वा ब्रह्मचारी द्विजः शुक्रमकामतः । स्नात्वार्कमर्चयित्वा त्रिः पुनर्मामित्यृचं जपेत् (२, १८१)"—इति ।

† ऋ० वे० १२, १० ।

§ 'विश्वप्स्न्या विश्वव्यापिन्या धारया'—इति वि० ।

¶ 'वैराजपृष्ठे चतुर्थेऽह्नि एवं श्रूयते—"स वैराजमसृजत, तदग्नेर्घोषोऽन्वसृजत, ततश्चाग्निमन्थः, एतदनुमन्त्रणम्"—इति'—इति वि० ।

Digitized by Google

अथ सप्तमी खण्डे—

यदिन्द्राहंयथात्वमिति ऋचात्मकं प्रथमं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा।

१ २ ३ १२ ३ १२ ३१ २ ३ २ ३ १ २ ३
यदिन्द्राहंयथात्वमीशीयवस्वएकइत्।
२ ३ २ ३ १ २
स्तोतामेगोसखास्यात्॥ १ * ॥

हे "इन्द्र!" "यथा" "त्वम्" "एकइत्" एकएव केवलं "वस्वः" वसुनः धनस्य "ईशिषे" ईश्वरो भवसि, एवमहमपि "यद्" यदि "ईशीय" ऐश्वर्य्य-युक्तः स्यामिति तदानीं "मे" मम "स्तोता" "गोसखा स्यात्" गोभिः सहितो भवेत्। ईश्वरस्य तव स्तोता कुतो हेतोर्गो-सहितो न भवेत् अपितु भवेदेवेत्यभि-प्रायः॥ १॥

अथ द्वितीया।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
शिक्षेयमस्मैदित्सेयंशचीपतेमनीषिणे।
२ ३ १२ ३१ २ ३
यदहंगोपतिःस्याम्॥ २ † ॥

---

* ऋ० सा० २, १, २, ८ (१भा० ३०२पृ०) = ऋ० सं० ६, १, १४, १।
† ऋ०सं० ६, १, १४, २।

हे "शचीपते" शक्तिमन्निन्द्र! "अस्मै" "मनीषिणे" मनस ईशित्रे स्तोत्रे "दित्सेयं" दातुमिच्छेयम्, तदनन्तरं "शिक्षेयं" प्रार्थितं धनं दद्याञ्च "यद्" यदि "अहं" "गोपतिः" गवामधिपतिः त्वत्प्रसादात् भवेयम्॥ २॥

अथ तृतीया।

३ १२ ० ३१२ ३ १२ ३ २
धेनुष्टइन्द्रसूनृतायजमानायसुन्वते।
१२ ३२ ३ १ ०
गामश्वम्पिप्युषीदुहे॥ ३ *॥ ९

हे इन्द्र! "ते" तव "सूनृता" स्तुति-रूपा वाक् "धेनुः" दोग्ध्री गौर्भूत्वा "सुन्वते" सोमाभिषवं कुर्वते "यजमानाय" "गाम्" "अश्वं" च [उपलक्षणमेतत्] गवाश्वादिकं सर्वमभिलषितं "दुहे" दुग्धे। किंकुर्वती? "पिप्युषी" तमेव यजमानं प्रवर्द्धयित्री॥ ३॥ २७ (९)

आपोहिष्ठेति तृचात्मकं द्वितीयं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा।

२ ३२ ३२३ ३ ३ १ २३ १ २
आपोहिष्ठामयोभुवस्तानऊर्ज्जेदधातन।
३ १२ ३२ ३ १ २
महेरणायचक्षसे॥ १ †॥

* ऋ० वे० ६, १, १४, ३।

† ऋ० वे० ७, ६, ५, १ = ऋ० वे० १०, ९०।

Digitized by Google

"हि" यस्मात् कारणात् "आपः" या यूयं "मयोभुवः" मयसः सुखस्य भावयित्र्यः "स्थ" भवथ, "ताः" तादृश्यो यूयं "नः" अस्मान् "ऊर्जे" अन्नाय "दधातन" धत्त अन्न-प्राप्ति-योग्यान-स्मान् कुरुत अन्नमस्मभ्यं दत्तेत्यर्थः "महे" महते "रणाय" रमणीयाय "चक्षसे" दर्शनाय सम्यक् ज्ञानं प्रति योग्यान् कुरुतेत्यर्थः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया।

१ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
योवःशिवतमोरसस्तस्यभाजयतेहनः।

३ १ २ ३ १ २
उशतीरिवमातरः ॥ २ † ॥

हे आपः "वः" युष्माकं स्वभूतः "यः" "रसः" "शिवतमः" सुखतमः "इह" अस्मिन् लोके "तस्य" तं रसं "नः" अस्मान् "भाजयत" सेवयत उपयोजयतेत्यर्थः। तत्र दृष्टान्तः—"उश-तीरिव" पुत्र-समृद्धिं कामयमानाः "मातरः" स्तन्यं रसं यथा भाजयन्ति प्रापयन्ति तद्वत् ॥ २ ॥

---

* अत्रेयं निरुक्त-व्याख्या—'आपो हि स्थ सुखभुवस्ता नोऽन्नाय धत्त महते च नो रणाय रमणीयाय च दर्शनाय"—इति दै० ३, २७।

† ऋ० वे० ७, ६, ५, २ = य० वे० ११, ५१।

Digitized by Google

अथ तृतीया ।

२ ३ १ २ ३ ३२१ २३ १२
तस्मा अरङ्गमाम वो यस्य क्षयाय जिन्वथ ।
१ २ ३१२
आपो जनयथा च नः ॥ ३ * ॥ १०

हे "आपः !" यूयं "यस्य" पापस्य "क्षयाय" विनाशाय† "जिन्वथ" अस्मान् प्रीणयथ, "तस्मै" तादृशाय पाप-क्षयाय "अरं" क्षिप्रं "वः" युष्मान् "गमाम" गमयामास वयं शिरसि प्रक्षिपामीत्यर्थः [यद्वा, यस्यान्नस्य क्षयाय निवासार्थं यूयमोषधीर्जिन्वथ तर्पयथ, तस्मै तदन्नमुद्दिश्य वयमलं पर्याप्तं यथा भवति तथा वो युष्मान् गमाम गच्छाम] । किञ्च, हे आपः ! "नः" अस्मान् "जनयथ" पुत्र-पौत्रादि-जनने प्रयोजयतेत्यर्थः‡ ॥ ३ ॥ २८ (१०)

अथ वात आवात्विति तृचात्मकं चतुर्थं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

२ ३१ २ ३१ २१२ ३ १२ ३१
वात आ वातु भेषजꣳ शम्भु मयोभु नो हृदे ।
१३१ २
प्र न आयूꣳषि तारिषत् ॥ १ ¶ ॥

---

* ऋ० वे० ७, ६. ५, २ = य० वे० ११, ५२ ।

† 'क्षयाय—क्षयो निवासः । क्षयाय चतुर्थी सप्तम्याः स्थाने द्रष्टव्या'—इति वि० ।

‡ 'पर्ब्बऽऽरमि अह्निरोपाकुर्युः । * * * । आपो हिष्ठीयाभिः'—इति वि० ।

¶ छ० आ० २, २, ४, १० (१भा०४०७पृ०)=ऋ० वे० ८, ८, ४५, १ ।

Digitized by Google

"वातः" वायुः "नः" अस्माकं "हृदे" हृदयाय "भेषजम्" औषधम् उदकं वा "आ वातु" आगमयतु। कीदृग्भूतम्? "शम्भु" रोग-शमनस्य भावयितृ, "मयोभु" मयः सुखस्य च भावयितृ। अपिच "नः" अस्माकम् "आयूंषि" अन्नानि वा "प्र तारिषत्" प्रवर्धयतु॥ १॥

अथ द्वितीया।

१ १ २ ३ १ २ १ २उ ३ १ २ ३ १ २
उतवातपितासिनउतभ्रातानोनःसखा।
१ २ ३ १ २
सनोजीवातवेकृधि॥ २ *॥

"उत" अपिच हे "वात!" त्वं "नः" अस्माकं "पिता असि" उत्पादकोऽसि पालयिता वा। "उत" अपिच "भ्राता" असि। "उत" अपिच "नः" अस्माकं "सखा" समान-ख्यानश्च असि। "सः" त्वं "नः" अस्मान्† "जीवातवे"‡ जीवन-हेतवे यागाय "कृधि" कुरु [करोतेश्छान्दसो विकरणस्य लुक् (२, ४, ७३), "श्रु-शृ-णु-पृ-कृ-वृभ्यश्छन्दसि (६, ४, १०२) —इति हेर्धिरादेशः॥ २॥

---

* ऋ० वे० ८, ८, ४४, २।

† 'नः—अस्मभ्यम्'—इति वि०।

‡ "तुमर्थे से-सेनसे-असेन्-क्से-कसेन-अध्यै-अध्यैन्-कध्यै-कध्यैन्-शध्यै-शध्यैन्-तवै-तवेङ्-तवेनः (३, ४, ९)'—इति पा०।

Digitized by Google

अथ तृतीया ।

२ २ १ २ २ २ २ २ १ २ २ १ २
यददोवाततेगृहेऽ३ऽमृतन्निहितङ्गुहा ।
१ १ २ १ २
तस्यनोधेहिजीवसे ॥ ३ * ॥ ११

हे "वात" वायो! "ते" तव "गृहे" स्थाने "यददः" यदिदम् "अमृतस्य" [कर्मणि षष्ठी (२, १, ८५)] अविनाशि "गुहा" गुहायां गह्वरे† हितं निहितं वर्त्तते। हे "विभावसो" विशिष्ट प्रकाश-भगवन्! वायो! "तस्य" तद्धनं [कर्मणि षष्ठी (२, १, ८५)] "नः" अस्माकं "धेहि" देहि प्रयच्छेत्यर्थः‡ ॥ ३ ॥ २९ (११)

अथाभिवाजीति तृचात्मकं चतुर्थं सूक्तम्,¶

तत्र प्रथमा ।

२ १ २ ३ २ १ २ २ १ २
अभिवाजीविश्वरूपोजनित्रं
२ २ ३ २ ३ १ २ ३ १
हिरण्ययम्बिभ्रदत्कं सुपर्णः ।

---

* ऋ० वे० ८, ८, ४५, ३ ।

† 'गुहा—हृत्पुण्डरीके निहितम्'—इति वि० ।

‡ 'तृतीयेऽह्नि विकल्प-पृष्ठे विनियोगः । वातआवात्विति तृचेनानुमन्त्रयेत्'—इति वि० ।

¶ 'अवाग्ब्रत' साम, तेनोद्गायेत् यदभिवाजीविश्व इति वि० ।

Digitized by Google

१ २ २ १ १ ३ १ २ ३ २ ३
हव्यं स्वभानुमृतुथा वसानः
१ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २
परि स्वयं मेधमृज्रो जजान ॥ १ * ॥

"सुपर्णः" सुपतनः शोभन-पतनो गरुत्मान् इव, "वाजी" वेगवान् बलवानन्नवान् वा, "विश्वरूपः" नानाविध-प्रकाशः, सहि चित्रभानुः "ऋज्रः" [ऋजी भर्जने (भ्वा० आ०), भ्रस्ज-पाके (तु० उभ०), ऋजति भृज्जति पचतीति ऋज्रः] अग्निः सः स्वकीयं "जनित्रं" जनन-स्थानम् अरणि-बिलम् "अत्कम्" स्व-तेजसा व्याप्तम् अतएव "हिरण्ययं" हिरण्मयमिव स्थितम् "अभि" अभितः साकल्येन "बिभ्रत्" पुष्णन् "सूर्यस्य भानुम्" सवितुः प्रकाशम् "ऋतुथा" कालेकाले रात्रौ "वसानः" वस्त्र-वदाच्छादयन् ["अग्निमादित्यः सायं प्रविशति तस्मादग्नि दूरान्नक्तं ददृशे"—इति श्रुतेः] "मेधं परि" यज्ञं लक्ष्यीकृत्य स्वयं "जजान" उपद्यत ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ २ २ ३ १ २ ३
अप्सु रेतः शिश्रिये विश्वरूपं
१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
तेजः पृथिव्यामधि यत् सम्बभूव ।
३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३
अन्तरिक्षे स्वं महिमानं मिमानः
१ २ ३ ३ १ ३ १ २ ३ १ २
कनिक्रन्ति वृष्णो अश्वस्य रेतः ॥ २ † ॥

---

* नैषमन्यत्र क्वापि दृश्यते । † इयमपि नान्यत्र ।

"रेतः" सारभूतं "विश्वरूपं" नानारूपं "यत्" अग्न्यात्मकं "तेजः" "अप्सु" "शिश्रिये" आश्रयते ["स नि लीयते सोमः प्राविशत्"—इति श्रुतेः] यच्च "पृथिव्यामधि" भूमौ "सम्बभूव" तिष्ठति ["अग्निः पृथिवी-स्थानः (निरु०दै०१, १४)"—इति हि निरुक्तम्]। सः "अन्तरिक्षे" आकाशे "स्वं" महिमानं" किरण-जालं "मिमानः" व्यापारयन् "वृष्णः अश्वस्य रेतः" सोमाहुतिं प्रति ["सोमो वृष्णो अश्वस्य रेतः"—इति श्रुतेः] "कनिक्रन्ति" याचमान इव पुनः पुनः क्रन्दते शब्दं करोति, यद्वा आह्वयन्निव भृशं शब्दायते ॥ २ ॥

अथ तृतीया।

१ २ ३ १ २ १ २ ३ १ र २ र ३
अयꣳसहस्रापरियुक्तावसानः

१ २ ३ २ ३ १ २
स्वयंस्वभानुंयशोदाधार।

३ १ ३ २ १ २ ३ २ १ २
सहस्रदाःशतदाभूरिदावा

३ १ ३ १र २र ३ १ २
धर्त्तादिवोभुवनस्यविश्पतिः ॥ ३ * ॥ १२

"दिवः" स्वर्गस्य अथ "भुवनस्य" भूतजातस्य लोकस्य "धर्त्ता" धारयिता, "विश्पतिः" विशां प्रजानां पालयिता,

---

* नैषाच्छन्दसि।

Digitized by Google

"सहस्रदाः शतदाः भूरिदा वा" यो यावत् प्रार्थयते सहस्रं शतं भूरि अपरिमितं वा तस्मै तस्मै तावद्दाता "यक्षः" यजति यः "अयम्" अग्निः "युक्ता" युक्तानि स्वात्मना सम्बद्धानि "सहस्रा" सहस्राणि स्वकीय-किरण-जालानि "परिवसानः" परितः आच्छादयन् "सूर्यस्य भानुं" रात्रौ सूर्यस्यापि प्रकाशं "दधार" स्वयमेव धारयति ॥ ३ ॥ ३० (१२)

नाकेसुपर्णमिति त्वचात्मकं सूक्तम् पञ्चमम्,*

तत्र प्रथमा।

१ २ ३ २उ ३ १र २र
नाकेसुपर्णमुपयत्पतन्तꣳ

३ १र २र ३ १ २
हृदावेनन्तोअभ्यचक्षतत्वा।

१ २ ३ १ २ ३ २
हिरण्यपक्षंवरुणस्यदूतं

३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १
यमस्ययोनौशकुनम्भुरण्युम् ॥ १ † ॥

हे वेन! "त्वा" त्वां "हृदा" हृदयेन मनसा "वेनन्तः" कामयमानाः स्तोतारः "नाके" अन्तरिक्षे "अभ्यचक्षत" अभिपश्यन्ति। तदानीं त्वमुपागच्छसीति शेषः। कथम्भूतम्?

* 'इदानीं परिमर्दीऽश्मर्मषु पदेतेषु छिन्नेषु यज्ञपात्रेषु त्रिः छन्दोमः परिमायेत् नाकेसुपर्णमिति'—इति वि०।

† छ० आ० ४, १, ३, ८ (१भा० ६४४पृ०)=ऋ० वे० ८, ७, ८, ३।

Digitized by Google

"सुपर्णं" शोभन-पतनं, "पतन्तम्" अन्तरिक्षे गच्छन्तं, "हिरण्य-पक्षं" हिरण्मयाभ्यां पक्षाभ्यामुपेतं, "वरुणस्य" जलाभिमानी देवस्य "यमस्य" नियामकस्य वैद्युताग्नेः "योनौ" स्थानेऽन्त-रिक्षे "शकुनं" पक्षिरूपेण वर्त्तमानं "भुरण्युं" भर्त्तारं [यद्वा, वृष्टि-प्रदानादिना सर्वस्य जगतः पोषकम्। भुरण धारण-पोष-णयोः कण्ड्वादिः, अस्मादौणादिक युप्रत्ययः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३ १ २ ३ २उ ३ १ २ ३ २
ऊर्द्ध्वो गन्धर्वो अधिनाके अस्थात्
३ २ ३ १र २र ३ १ २
प्रत्यङ्चित्रा बिभ्रदस्यायुधानि ।
१ २ ३ १ २ ३ १ ३ २
वसानो अत्कꣳ सुरभिं दृशे कꣳ
१र २र ३ १ २
स्वा३ऽर्णनाम जनत प्रियाणि ॥ २ * ॥

"ऊर्द्ध्वः" उपरि देशे वर्त्तमानः "गन्धर्वः" गवामुदकानां धर्त्ता† ["गवि धृञो वः"—इति गो-शब्दोपदात् धृञ् धारणे (भ्वा० उ०)—इत्यस्मात् व-प्रत्ययः उपपदस्य गम्भावश्च] ईदृशो वेनः "प्रत्यङ्" अस्मान् प्रपश्यन्नभिमुखः सन् "नाके अधि" अन्तरिक्षे "अस्थात्" तिष्ठति। किङ्कुर्वन्? "अस्य" आत्मनः स्वभूतानि "चित्रा" चित्राणि आश्चर्य्यभूतानि वा "आयुधानि" "बिभ्रत्" धारयन् [बिभर्त्तेः शतरि "भृञा-

---

* ऋ० वे० ८, ७, ८, ४ ।

† 'गन्धर्वः—गोधमान कण्यजु सामभिः'—इति वि० ।

Digitized by Google

मित् (७, ४, ७६)"—इत्यभ्यासस्येत्वम्, "नाभ्यस्ताच्छतुः (७, १, ७८)"—इति नुम्-प्रतिषेधः, "अभ्यस्तानामादिः (६, १, १८९)"—इत्यादि रुदात्तः], तथा "सुरभि" शोभनम् "अत्कम्" आत्मीयं व्याप्तं रूपं "वसानः" सर्वत्राच्छादयन्। किमर्थम्? "दृशे" दर्शनार्थम् ["दृशेविख्ये च (३, ४, ११)"—इति निपात्यते]। "कम्" [—इति पूरकम्] तत्र दृष्टान्तः—"स्वर्णः" शोभनारण आदित्यः स यथा आत्मीयं रूपं दर्शनाय सर्वमाच्छादयति तद्वत्। तदनन्तरं "नाम" नामानि नमनशीलान्युदकानि "प्रियाणि" सर्वेषामनुकूलानि "जनयत" जनयति वृष्टि-मुत्पादयतीत्यर्थः॥ २॥

अथ तृतीया।

२ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ २ ३ २
द्रप्सःसमुद्रमभियज्जिगाति

२ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २
पश्यन्गृध्रस्यचक्षसाविधर्मन्।

३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ २
भानुःशुक्रेणशोचिषाचकान

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
स्तृतीयेचक्रेरजसिप्रियाणि॥ ३ *॥ १३

"विधर्मन्" विधर्मणि विधारकेऽन्तरिक्षे स्थितः "द्रप्सः" द्रवणशीलः† [यद्वा, द्रप्सा विन्दवः तद्वान्, अर्श आदित्वादच् (५,

---

* ऋ० वे० ८, ७, ८, ५।

† 'द्रप्सः—समुद्रम्'—इति वि०।

२, १२७)] "श्येनस्य" श्येनो रसानभिकाङ्क्षतः सूर्य्यस्य* "चक्षसा" तेजसा "पश्यन्" प्रकाशमानो वेनः "यद्" यदा "समुद्रं" समुन्दन-शीलं मेघम् "अभि जिगाति" अभिगच्छति तदानीं "भानुः" सूर्यः "शुक्रेण" "शोचिषा" तेजसा "तृतीये" "रजसि" लोके "चकानः" दीप्यमानः "प्रियाणि" सर्वेषामभीष्टानि उदकानि "चक्रे" करोति ॥ ३ ॥ ३१ (१३)

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्रन्थस्य विंशस्याध्यायस्य
सप्तमः खण्डः ॥ ७ ॥†

वेदार्थस्य प्रकाशेन तमो हार्दं निवारयन् ।
पुमर्थांश्चतुरो देयाद् विद्यातीर्थ-महेश्वरः ॥ २० ॥

॥ इति नवमस्य द्वितीयोऽर्द्धप्रपाठकः ॥ ‡

इति श्रीमद्राजाधिराज-परमेश्वर-वैदिकमार्ग-प्रवर्त्तक-
श्रीवीर-बुक्क-भूपाल-साम्राज्य-धुरन्धरेण सायणा-
चार्य्येण विरचिते माधवीये सामवेदार्थप्रकाशे
उत्तराग्रन्थे विंशोऽध्यायः†
समाप्तः ॥ २० ॥

---

* 'श्येनस्य—अन्तरिक्ष-गामिनः पक्षि-भूतस्य । अथवा श्येनो मांसाशी अतः सर्व-प्राणि नाशनकरः' तद्दच श्रुतौ—"एष एव मृत्युः, एतस्मिन् मरणे पुरुषः * * * श्यो श्येनः" । अथवा श्येनो शंसनीय पक्षी'—इति वि० ।

† 'समाप्तानि एकाहाहीनसत्रप्रायश्चित्तक्षुद्रसंज्ञेषु सामानि छन्दोगानां मन्त्र-भूतानि । तेषामार्षच्छन्दो देवताः, विनियोगश्च ब्राह्मण-सिद्धः'—इति वि० ।

‡ 'नवम-प्रपाठकस्य प्रथमोऽध्यायः'—इति वि० । एतदर्वाको मूलविवृद्धीनो विवरण-कारस्येति ध्येयम् ।

Digitized by Google

यस्य निःश्वसितं वेदा यो वेदेभ्योऽखिलं जगत्।
निर्म्ममे तमहं वन्दे विद्यातीर्थ-महेश्वरम्॥ २१॥

॥ अथैकविंशोऽध्याय आरभ्यते॥

तत्र,

आशुःशिशानइत्यारभ्य नवसूक्तात्मक एक एव खण्डः*।

तत्र प्रथमे सूक्ते प्रथमा।

२ १र २र ३२उ ३ १
आशुःशिशानोवृषभोनभीमो
२ ३१र २र ३ २
घनाघनःक्षोभणश्चर्षणीनाम्।
३ १ २ ३ १२ ३ २
सङ्क्रन्दनोनिमिषएकवीरः
३ १र २र ३ १र २र
शतꣳसेनाअजयत्साकमिन्द्रः॥ १ †॥

---

* 'इदानीं साग्निचित्ये क्रतौ "ब्रह्मा प्रतिरथं जपेत्"—इत्युक्तं तच ब्रह्मत्वं यथा विद्यया क्रियते, एतस्मात् कारणात् उद्गाणामपि ब्रह्मत्वमाम्नातं साम्नः परिसमाप्तेः, एतस्मात् कारणात् सर्वासु शाखासु प्रतिरथः पठ्यते। इन्द्रः सर्वस्य देवता, हिरण्यगर्भ ऋषिः, प्रजापतेरार्षम्, त्रिष्टुप् छन्दः'—इति वि०।

† ऋ० वे० ८, ५, १२, १ = य० वे० १७, ३३।

Digitized by Google

[अथैन्द्रोऽप्रतिरथऋषिः, त्रिष्टुप् छन्दः, इन्द्रो, देवता साग्निचित्ये क्रतौ अग्नौ प्रणीयमानेऽयमध्यायो ब्राह्मणेन जाप्यः ।] अयमिन्द्रः "आशुः" शीघ्रकारी व्यापको वा "शिशानः" निशितः शत्रूणां भयजनक इत्यर्थः । कइव ? "वृषभो न भीमः" [बिभेत्य-स्मादिति भीमः तादृशः] भीमः वृषभो यथा—स यथा तीक्ष्णाभ्यां शृङ्गाभ्यां भीमो भवति तद्वत् [अथवा शिशान-स्तीक्ष्णमिति व्यत्ययेनात्मनेपदम्] "घनाघनः" घातकः शत्रूणां हन्ता [पचाद्यचि हन्तेर्घत्वञ्चेति द्विर्वचनम् अभ्यासस्याङागमः घत्वञ्च धात्वभ्यासयोः] "चर्षणीनां" चर्षणयो मनुष्याः मनुष्याणां इष्टाणां "क्षोभणः" क्षोभयिता, "सङ्क्रन्दनः" सम्यक् क्रन्द-यिता प्राणिनाम् आकर्षणेन प्रहारेण वा, "अनिमिषः" चक्षु-र्निमेष-रहितः सर्वदा स्व-यज्ञमागमादि-कार्येष्वनलस इत्यर्थः, "एकवीरः" [वीरयत्यमित्रान् इति वीरः, एकश्चासौ वीरश्च ; अथवा,] एक एव विक्रान्तः असहायेन कार्यक्षमइत्यर्थः । ईदृशो ऽयमिन्द्रः "शतं सेनाः" "साकं" सह एकोद्योगेनैव "अजयत्" जयति ॥ १ ॥

अथ प्रथमे सूक्ते द्वितीया ।

२ १ २   ३ १ २ ३ १ २
सङ्क्रन्दनेनानिमिषेणजिष्णुना

३ १ २   ३ १ २ ३ १ २
युत्कारेणदुश्च्यवनेनधृष्णुना ।

Digitized by Google

१ २र ३ १ २ ३
तदिन्द्रेण जयत तत्सहध्वं

१२ ३१२ ३१२
युधोनर इषुहस्तेन वृष्णा ॥ २ * ॥

[अप्रतिरथः, त्रिष्टुप्, इन्द्रः।] अस्तु नामेन्द्र उक्तविधः, तथाप्य स्माकं किमिति चेत् तत्राह—"सङ्क्रन्दनेन" "अनिमिषेण" योद्धृ-लक्षणेन, "जिष्णुना" जय-शीलेन, "युत्कारेण" [योधनं युत्] युद्धकारिणा [कर्मण्यण् (३, २, १)], "दुश्च्यवनेन" अन्यैरविचाल्येन [च्युङ् प्लुङ् गतौ (भ्वा० आ०), "छन्दसि गत्यर्थेभ्यः (३, ३, १२९)"—इति युच्], "धृष्णुना" धर्षकेण। ईदृशेन "इन्द्रेण" "तत्" युद्धं "जयत"; "तत्" शत्रु-बलं "सहध्वम्" अभिभवत। हे "युधः" योद्धारः! हे "नरः" नेतारः! [सामान्यवचनं विभाषितं विशेषवचने बहुवचनम् (८, १, ७४)"—इति पूर्वस्याविद्यमानवत्त्व-निषेधादुत्तरं निहन्यते]। पुनः कीदृशेनेन्द्रेण? "इषुहस्तेन" "वृष्णा" वर्षकेण च ॥ २ ॥

अथ प्रथमे सूक्ते तृतीया।

१र२र ३ १ २ ३ १ २ ३ १र
स इषुहस्तैः स निषङ्गिभिर्वशी

२र ३ २उ ३ १ २ ३ १ २
सꣳस्रष्टा स युध इन्द्रो गणेन।

---

* ऋ० वे० ८, ७, २२, २ = य० वे० १७, ३४।

Digitized by Google

२ १ २ ३ १ २ ३ १
संसृष्टजित्सोमपाबाहुशर्ध्यू
१ २ ३ १ २ २ १ २
ऽ३ग्रधन्वाप्रतिहिताभिरस्ता ॥ २ * ॥ १

[अप्रतिरथः, त्रिष्टुप्, इन्द्रः।] पूर्व-मन्त्रे इन्द्रेण जयतेत्युक्तम् अत्रेन्द्रस्य जय-साधन-सामर्थ्यं प्रतिपादयति—"सः", इन्द्रः "इषु-हस्तैः" भटैः मरुदादिभिः "वशी" वश्यैस्तद्वान्, तथा "निषङ्गिभिः" युक्तः [निषङ्गः खड्गः, तद्वद्भिः] वशी, सचेन्द्रो "युधः" युध्यमानः सन् [इगुपधलक्षणः कः (३,१,१३५), अथवा 'युधः' युद्ध-हेतोः] "गणेन" शत्रु-सङ्घेन सह संसृष्टा एकीभवनशीलः। यतएवंविधः अतः "संसृष्टजित्" ये परस्परैकमत्येन युद्धाय संसृष्टा भवन्ति, तेषां जेता न, "सोमपाः" सोमस्य पाता, "बाहुशर्द्धी" शर्द्धो बलं बाहु-बलं, तद्वान् [मत्वर्थीय इनिः (५, २, ११५)। यद्वा, शृधु प्रहसने (भ्वा० आ०), बाहुभ्यां शर्द्धयत्यति भवतीति बाहुशर्द्धी "सुप्यजातौ णिनि स्ताच्छील्ये (३, २, ७८)"—इति णिनिः], "उग्रधन्वा" उद्यतधन्वा, "प्रतिहिताभिः" शत्रुषु प्रेरिताभिरिषुभिः "अस्ता" मारयिता; यत्र शत्रुन् मुञ्चति तत्र वृथा न भवतीत्यर्थः। ईदृशेनेन्द्रेण जयतेति सम्बन्धः ॥ २ ॥ १

---

* ऋ० वे० ८, ५, २१, २ = य० वे० १७, ३५।

Digitized by Google

अथ द्वितीये सूक्ते प्रथमा ।

१२ ३ १ १ ३ १ २
बृहस्पतेपरिदीयारथेन
३ १र २र ३ १ २
रक्षोहामित्राँ२अपबाधमानः ।
३ १र २र ३ २ ३ १र २र
प्रभञ्जन्त्सेनाःप्रमृणोयुधाजय
३ १ २ ३ १र २र
न्नस्माकमेध्यविता रथानाम् ॥ १ * ॥

[अप्रतिरथः, त्रिष्टुप्, बृहस्पतिः ।] हे "बृहस्पते" बृहतां पते ! पालयितः ! देव ! "रथेन" "परिदीय" परिगच्छ [दीयति गति-कर्मा (निघ०२,१४, ६८)] । आगत्य च "रक्षोहाः" रक्षसां हन्ता "अमित्रान्" शत्रून् "अप बाधमानः" सर्वतो नाशयन् तथा "सेनाः" शत्रु-सम्बन्धिनीः "प्रभञ्जन् प्रकर्षेण नाशयन् "प्रमृणन्" प्रकर्षेण हिंसन् [मृण हिंसायाम् (तु० प०), इगुपध-लक्षणः कः (३,१, १३५)] । केन हिंसन् ? "युधा" युद्धेन ["सावे-काच (६, १, १६८)"—इति विभक्तेरुदात्तत्वम्] "जयन्" एवं सर्वं जयं प्रतिपद्यमानः । ईदृशस्त्वम् अस्माकं रथानाम् "अविता" रक्षिता "एधि" भव ॥ १ ॥

---

* ऋ० वे० ८, ५, २१, १ = य० वे० १७, ३९ ।

Digitized by Google

अथ द्वितीये सूक्ते द्वितीया।

२ १र २र३ १ २ २
बलविज्ञायःस्थविरःप्रवीरः
१ २ ३ १र २र १२
सहस्वान्वाजीसहमानउग्रः।
३ १ २ ३ १ २ ३ १र
अभिवीरोअभिसत्वासहोजा
२र ३ २ ३ १ २ २ २
जैत्रमिन्द्ररथमातिष्ठगोवित्॥ २ *॥

[अप्रतिरथः, त्रिष्टुप्, इन्द्रः।] सर्वस्य बलं विजानातीति "बलविज्ञायः" [यद्वा, ममायमिति सर्व्वैर्बलत्वेन विज्ञायत इति बलविज्ञायः सर्वस्य बलभूत इत्यर्थः], "स्थविरः" महान्† "प्रवीरः" प्रकर्षेण वीरः‡, "सहस्वान्" पराभिभव-सामर्थ्यवान्, "वाजी" वेगवान् अन्नवान् वा, "सहमानः" शत्रूणामभिभविता, "उग्रः" उद्गूर्ण-बलः, "अभिवीरः" अभिगत्वा वीरा वीर्यवन्तो ऽनुचरा यस्य स तथोक्तः, "अभिसत्वा" अभिगत-सत्वा, "सहोजाः" सहसो बलाज्जातः। एवं महानुभावस्त्वं हे इन्द्र! "जैत्र" जय-शीलं "रथम्" "आ तिष्ठ" अस्मत्सहायार्थम् आरो-

* ऋ० वे० ८, ५, २१, ५ = य० वे० १७, ३७।

† 'स्थविरः—महत्-प्रमाणः। अथवा स्थविरः स्थैर्य-संयुक्तः। अथवा स्थविरो गुणैर्वृद्धः'—इति वि०।

‡ 'प्रवीरः—* * *। अथवा प्रकर्षेण वीरैः सम्पन्नः'—इति वि०।

Digitized by Google

तुमर्हसि। त्वञ्च "गोवित्" उदकस्य स्तुतेर्वा लब्धा वेदिता वा* ॥ २ ॥

अथ द्वितीये सूक्ते तृतीया।

१ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ २
गोत्रभिदङ्गोविदंवज्रबाहु
१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
ञ्जयन्तमज्मप्रमृणन्तमोजसा।
३१ २ ३ १ २ २
इमᳬसजाताअनुवीरयध्व
१ २ ३ २ ३ १ २
मिन्द्रᳬसखायोअनुसᳬरभध्वम् ॥ ३ † ॥ २

[अप्रतिरथः, त्रिष्टुप्, इन्द्रः।]"गोत्रभिदं" [गा उदकानि त्रायन्त इति गोत्रा मेघाः ; यद्वा, गोर्भूमिः तां त्रायन्तइति] गोत्राः पर्वताः,तेषां भेत्तारम्‡"गोविदम्" उदकस्य लब्धारं,"वज्रबाहुं" वज्र-हस्तं ["प्रहरणार्थेभ्यः (२,२,३७ वा०)"—इति सप्तम्याः पर-निपातः], "जयन्त" जयन-शीलम्, "अज्म" गमन-शीलं शत्रु-बलम् "ओजसा" बलेन जयन्तं [यद्वा, 'अज्म' आजिं 'जयन्तं' 'ओजसा' बलेन] "प्रमृणन्तं शत्रूनभिभवन्तम्। ईदृशं महा-

---

* 'गोवित्—रश्मिवान्। अथवा उदकवान्। अथवा * * *। अथवा गावो यस्य विद्यन्ते स गोवित्। अथवा विद लाभे (अदा० प०)—इत्यस्यैतद्रूपम्'—इति वि०।

† ऋ० वे० ८, ५, २२, ६ = य० वे० १७, ३८।

‡ 'गोत्रभिदं —शत्रूणां भेत्तारं'—इति वि०।

नुभावम् इन्द्रम् हे "सजाताः" सहोत्पन्ना योद्धारो यूयम् "अनु-वीरयध्वम्" एनमग्रतः कृत्वा 'अनु' पश्चात् 'वीरयध्वं' वीरकर्म्म युद्धं कुरुध्वम् [वीर शूर विक्रान्तौ, वीर-शब्दात् "तत् करोति तदाचष्टे (सि० कौ० ति० चु०)"—इति णिच्]। हे "सखायः" परस्परं सखिभूता यूयम् "इमम् इन्द्रम्" "संरभ-माणम्" अनुसंरभध्वम् ॥ ३ ॥ २

अथ तृतीये सूक्ते प्रथमा।

२ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
अभिगोत्राणिसहसागाहमानो

३ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
दयोवीरःशतमन्युरिन्द्रः।

३ १ २ ३ १ २ ३ १
दुश्च्यवनःपृतनाषाडयुध्यो

२ ३ १ २ ३ १ २
ऽ३स्माकꣳसेनाअवतुप्रयुत्सु॥ १ * ॥

[अप्रतिरथ त्रिष्टुप् इन्द्रः।] अयम् "इन्द्रः" "गोत्राणि" अभ्राणि मेघान् "सहसा" बलेन "अभि गाहमानः" प्रविशन्, "अदयः" निर्दयः, "वीरः" विक्रान्तः, "शतमन्युः" बहु-यज्ञः बहु-क्रोधो वा, "दुश्च्यवनः" अन्यैरच्याव्यः, "पृतनाषाट्" शत्रु-सेना-नामभि-भविता ["छन्दसि सहः (३, २, ६३)"—इति ण्विः, "सहेः साढ़ः सः (८, ३, ५६)"—इति मूर्द्धन्यादेशः],"अयुध्यः"

* ऋ० वे० ८, ५, २३, १ = य० वे० १७, ३९।

Digitized by Google

सम्प्रहर्तुमशक्यः [युध सम्प्रहारे, छान्दसः क्यप् (३, १, ८५)]। ईदृगिन्द्रः अस्माकं सेना "युत्सु" सङ्ग्रामेषु "प्रावतु" प्रकर्षेण रक्षतु॥ १॥

अथ तृतीये सूक्ते द्वितीया।

१ २ १ २उ १ १ १
इन्द्रआसान्नेताबृहस्पति
१ २ १ १ ३ १२३ १ १
र्दक्षिणायज्ञःपुरएतुसोमः।
१ १ २ १ २र
देवसेनानामभिभञ्जतीनां
२र ३ १ २ १ १ २
जयन्तीनाम्मरुतोयन्त्वग्रम्॥ २ *॥

[अप्रतिरथः,त्रिष्टुप्,इन्द्रः।] "आसाम्" अस्मत्सहायार्थमागतानां देवसेनानाम् अग्रम् "इन्द्रः" "नेता" नायकः अस्तु। तथा तस्य "बृहस्पतिः" "पुरएतु" एवं "दक्षिणा यज्ञः सोमः" च पुर एत्विति प्रत्येकं सम्बन्धः। तथा "देवसेनानाम्" "अभिभञ्जतीनाम्" अस्मदमित्राणामाभिमुख्येन मर्द्दयन्तीनां "भजन्तीनां" ["ङ्याश्छन्दसि (६, १, १७८)"—इति नाम उदात्तत्वम्] "जयन्तीनाम्"—इत्यत्र बहुलवचनान्न भवति। तासाम् "अग्रम्" "मरुतः" "यन्तु" गच्छन्तु॥ २॥

---

* ऋ० वे० ८, ५, २३, २ = य० वे० १७, ४०।

अथ तृतीय सूक्ते तृतीया।

१ २ ३ २ ३ १ १ ३ १ २
इन्द्रस्यवृष्णोवरुणस्यराज्ञ

२ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १
आदित्यानाम्मरुताᳬशर्द्धउग्रम्।

२ १ २ २ १ १
महामनसाम्भुवनच्यवाना

१ २ ३ २ ३ १ १ ३ १ २
ङ्घोषोदेवानाञ्जयतामुदस्थात्॥ २ *॥ ३

[अप्रतिरथस्त्रिष्टुबिन्द्रः।] "वृष्णः" वर्षकस्य "इन्द्रस्य" "राज्ञः वरुणस्य", "आदित्यानां" "मरुतां" च "उग्रम्" उद्गूर्णं "शर्द्धः" बलम् अस्माकं भवत्विति शेषः। किञ्च "महामनसाम्" उदार-मनसां "भुवनच्यवानां" भुवनानां च्यावयितॄणां "देवानां" "घोषः" जय-शब्दः "उदस्थात्" उत्तिष्ठति† [अनूर्द्ध-कर्मत्वादात्मनेपदाभावः (१, ३, २४)] ॥ ३ ॥ (३)

---

* ऋ० वे० ८, ५, २३, ३ = य० वे० १७, ४१।

† "वृष्णः कामवर्षितुरिन्द्रस्य राज्ञो वरुणस्यादित्यानां द्वादशानां मरुतां चैषां देवानामुग्रमत्युग्रं शर्धो बलं गजतुरगरथपत्त्यात्मकसैन्यं घोषो जितं जितमिति शब्दश्च उदस्थात् उत्थितः। जितं जितमिति वदद्विन्द्रादिसैन्यमुत्थितमित्यर्थः। कीदृशानां देवानां महामनसां महन्मनो येषां ते महामनसस्तेषाम् युद्धे स्थिरचित्ता-नाम्। तथा भुवनच्यवानां भुवनं लोकं च्यावयन्ति ते भुवनच्यवास्तेषां भुवनच्यावनसम-र्थानाम्। जयतां विजयमानानाम्।"—इति महीधर-कृत-व्याख्यानम्।

Digitized by Google

अथ चतुर्थ-सूक्ते प्रथमा।

१ २   ३ १ १ ३ १र

उद्धर्षयमघवन्नायुधान्युत्

२र   ३ २ ३ १ २

सत्वनाम्मामकानाम्मनाꣳसि।

१ २   ३ १ २ १ १ ३ १र

उद्वृत्रहन्वाजिनांवाजिनान्यु

२र ३   १ २   ३ १ २

द्रथानाञ्जयतांयन्तुघोषाः॥ १ *॥

[अप्रतिरथस्त्रिष्टुबिन्द्रः।] हे "मघवन्" इन्द्र! अस्मदीयानि "आयुधानि" "उद्धर्षय" उत्कृष्टं हर्षय प्रहरणेषूद्युक्तानि भवन्तीत्यर्थः। "मामकानां" मदीयानां "सत्वनां" प्राणिनां सैनिकानां "मनांसि" च उद्धर्षय। हे "वृत्रहन्" इन्द्र! "वाजिनाम्" अश्वानां "वाजिनानि" वेगाः "उद्यन्तु"। तथा "जयतां रथानां" "घोषाः" "उत्" यन्तु† ॥ १ ॥

---

* ऋ० वे० ८, ५, २३, ४ = य० वे० १७, ४२।

† "हे मघवन्धनवन्निन्द्र आयुधानि उद्धर्षय उद्गतहर्षाणि कुरु मामकानां मदीयानां सत्वनां प्राणिनां मनांसि च उद्धर्षय हर्षयुक्तानि कुरु। हे वृत्रहन् वैरिघातिन् वाजिनामश्वानां वाजिनानि शीघ्रगमनानि उद्धर्षय उत्कृष्टानि कुरु। किञ्च जयतां विजयमानानां रथानां घोषाः शब्दा उद्यन्तु उद्गच्छन्तु रथाः सशब्दाः प्रसरन्तु।"—इति म० भा० व्या०।

Digitized by Google

अथ चतुर्थे सूक्ते द्वितीया।

३ २ ३ २ ३ १ २ ३ २

अस्माकमिन्द्रःसमृतेषुध्वजे

३ २ ३ १र २र३ १ २

ष्वस्माकंयाइषवस्ताजयन्तु।

३ १ २ ३ १र २र ३ १

अस्माकंवीराउत्तरेभवन्त्वस्माꣳ

२ ३ १ २

उदेवाअवताहवेषु॥ २ *॥

[अप्रतिरथस्त्रिष्टुबिन्द्रः।] "अस्माकं" सम्बन्धिष्वेव "समृतेषु" पर-सेनां सम्प्राप्तेषु "ध्वजेषु" ध्वजवत्सु सैनिकेषु "इन्द्रः" अविता भवतु। तथा "अस्माकं" "या इषवः" सन्ति "ताः" एव "जयन्तु" नं शत्रूणाम्। तथा "अस्माकं" "वीराः" भटाः "उत्तरे" उपरि "भवन्तु"। हे "देवाः!" "अस्माँउ" अस्मानेव "अवत" रक्षता 'हवेषु" सङ्ग्रामेषु‡॥ २॥

---

* ऋ० वे० ८, ४, १३, ५=य० वे० १७, ४३।

† "दीर्घादटि समानपादे (८, ३, ९)"—इति, "आतोऽटि नित्यम् (८, ३, ३)"—इति सूत्राभ्यां रूपम्।

‡ "ध्वजेषु समृतेषु आगतेषु सङ्गतेषु सत्सु ध्वजैः संयुक्तेषु सत्सु इन्द्रः अस्माकं रक्षिता भवत्विति शेषः इदानीमस्माकं या इषवोऽस्मदीयैः प्रयुक्तास्ता जयन्तु परसैन्यानि घ्नन्तु। अस्माकं ये वीराः शूरास्ते उत्तरे परकीय-भटेभ्य उत्कृष्टा भवन्तु उ अपि च हे देवा। हवेषु अस्मान् यूयमवत रक्षत अन्येषामपि हवमिति दीर्घः।"इति म० भा० व्या०।

Digitized by Google

अथ चतुर्थे सूक्ते तृतीया।

२ ३१र २र ३ १ २
असौया सेनामरुतःपरेषा

३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
मभ्येतिनओजसास्पर्द्धमाना।

१ २ ३ २ ३ १ २ ३
ताङ्गूहततमसापव्रतेन

२ ३ १ २ ३ २ ३ २ ३ २
यथैतेषामन्योअन्यन्नजानात्॥ ३ *॥ ४

[अप्रतिरथस्त्रिष्टुम्मरुतः।] "असौ या सेनाः" हे "मरुतः!" "परेषां शत्रूणाम् "अभ्येति" अभिमुखा एति "नः" अस्मान् प्रति "ओजसा" बलेन "स्पर्द्धमाना", "तां" सेनां "गूहत" व्यापृत "तमसा" "अपव्रतेन" [व्रतमिति कर्मनाम (निघ० २, १, ७)] अपगत-कर्मणा [येन तमसा] व्याप्ता नश्यन्ति कर्माणि तदपव्रतं तमः, तेनापव्रतेन तमसा तथा गूहत "यथा एतेषां" योद्धा "अन्योन्यं न जानात्" परस्परं न जानातीत्यर्थः† ॥ ३ ॥ ४

---

* ऋ० वे० ८, ५, २३, ८ = य० वे० १७, ४७।

† 'मरुद्देवत्या त्रिष्टुप् हे मरुतो या प्रसिद्धा असौ परेषां शत्रूणां सेना नोऽस्मानभिमुखा एति अभ्यागच्छति। कीदृशी ओजसा बलेन स्पर्धमाना स्पर्धां कुर्वाणा तां सेनां तमसा अन्धकारेण यूयं गूहत संवृतां कुरुत। तथा गूहत यथा अमी सैनिका अन्योऽन्यं न जानन् परस्परं न जानीयुस्तथा गूहत। कीदृशेन तमसा अपव्रतेन अपगतं व्रतं कर्म यस्मात्तेन येन व्याप्तानां कर्म नश्यति तादृशेन तमसा गूहतेत्यर्थः।"—इति म० भा०।

Digitized by Google

अथ पञ्चमे सूक्ते प्रथमा ।

२ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
अमीषाञ्चित्तम्प्रतिलोभयन्तीगृहाणाङ्गान्यप्वेपरेहि ।
३ २उ ३ १ २ ३ १र २र
अभिप्रेहिनिर्दहहृत्सुशोकै
३ १ ३ २ ३ १ २
रन्धेनामित्रास्तमसासचन्ताम् ॥ १ * ॥

[अप्रतिरथस्त्रिष्टुबप्वायुः ।] हे "अप्वे" पापाभिमानि देवते !† "अमीषां" योद्धॄणां "चित्तं" "प्रतिलोभयन्ती" विमोहयन्ती सती "अङ्गानि" तेषामवयवान् शरादिकान् "गृहाण" स्वीकुरु । ते "अमित्राः" अस्मच्छत्रवः "अन्धेन तमसा" "सचन्तां" सङ्गच्छन्ताम्‡ ॥ १ ॥

---

* ऋ० वे० ८, ५, २३, ६ = य० वे० १७, ४४ ।

† "अप्वा यदेनया विद्धोऽपवीयते व्याधिर्वा भयं वा"—इति निरु० नै० ६, १२ ।

‡ तथाच यास्कः—"अमीषां चित्तानि प्रज्ञानानि प्रतिलोभयमाना गृहाणाङ्गान्यप्वे परेह्यभिप्रेहि निर्दहैषां हृदयानि शोकैरन्धेनामित्रास्तमसा संसेव्यन्ताम्"—इति (निरु० दै० ३, ३१)

"अप्वा देवता सा व्याधिर्भयं वा यस्मादेतया विद्धोऽपचीयते तस्मादप्वा अपपूर्वाद्वातेरन्तर्भावितण्यर्थात् अन्येष्वपि दृश्यतऽइति डप्रत्ययः अपशब्दान्त्याकारलोपश्छान्दसः ततष्टाप् अपवाति अपगमयति सुखं प्राणांश्चेत्यप्वा। ऐन्द्रोऽभिरूपा द्वादश भवन्तीति (९, २, ३, ६) श्रुतेरियमप्यैन्द्रसेनासम्बन्धिनी। हे अप्वे अमीषां शत्रूणां चित्तं चित्तानि प्रतिलोभयन्ती मोहयन्ती अङ्गानि शत्रुगात्राणि गृह्णाना ततः परेहि अङ्गान्यादाय परागच्छ पुनरन्यान् रिपून् गृह्णीतुमभि शत्रुसङ्घं प्रेहि प्रगच्छ तेषां हृत्सु हृदयानि शोकैर्धनपुत्रनाशादिनिमित्तैर्निर्दह विभक्तिव्यत्ययः। किञ्च अमित्राः शत्रवोऽन्धेन तमसा गाढान्धकारेण सचन्तां सङ्गच्छन्तां षच् सम्बन्धे लोट्।"—इति म० क०व्या० ।

Digitized by Google

अथ पञ्चम-सूक्ते द्वितीया।

२ ३ १ २   ३ १ २ ३ १ २
प्रेताजयतानरइन्द्रोवःशर्मयच्छतु।

३ १ २   ३ १ २   ३ १र   २र
उग्रावःसन्तुबाहवोनाधृष्यायथासथ॥ २ *॥

[अप्रतिरथोऽनुष्टुबिन्द्रो मरुतो वा।] हे "नरः" नेतारः! सङ्ग्रामस्य निर्वोढारो योद्धारः! "प्रेत" प्रकर्षेण गच्छत। गत्वा च "जयत" तान् प्रतिभटान् [तिङ्-परत्वात् 'तिङ्ङतिङः (८, १, २८)'—इति निघाताभावः "वः" युष्माकम् "इन्द्रः" "शर्म" सुखं "यच्छतु" प्रयच्छतु "वः" बाहवः "उग्राः" उद्गूर्ण-बलाः "सन्तु" भवन्तु। "अनाधृष्याः" अन्यैरनभिभाव्याः "यथा" यूयम् "असथ" भविष्यथ तथा उग्राः सन्तु वो बाहवः† ॥ २ ॥

---

* ऋ० वे० ८, ५, १९, ७ = य० वे० १७,४६।

† "योद्धृदेवत्यानुष्टुप् योद्धृन् स्तौति। हे नरोऽस्मदीया योद्धारो यूयं प्रेत परसैन्यं प्रति प्रकर्षेण गच्छत ततो जयत विजयं प्राप्नुत द्व्यचोऽतस्तिङ इति। प्रेतेत्यत्र दीर्घः अन्येषामपि दृश्यतऽइति जयतेत्यत्र दीर्घः। इन्द्रो वो युष्मभ्यं शर्म जयेत्यं सुखं यच्छतु ददातु दाण् दाने पाघ्रेत्यादिना यच्छादेशः। किञ्च यथा यूयमनाधृष्या असथ केनाप्यतिरस्कार्या भवथ। तथा वो युष्माकं बाहवो भुजदण्डा उग्रा उद्गूर्णायुधा सन्तु। असथेत्यत्र लेटोऽडाटाविति अडागमः।"—इति म०भा० भा०।

Digitized by Google

अथ पञ्चम-सूक्ते तृतीया।

१ २ २ १२ २११२११२
अवसृष्टापरापतशरव्ये ब्रह्मसꣳशिते।
२ ३ २ ३ १ १ ३२उ १.२ २ १ १
गच्छामित्रान्प्रपद्यस्वमामीषाङ्कञ्चनोच्छिषः॥ ३ * ॥ ५

[अप्रतिरथऋषिः पायुर्वा भारद्वाजः अनुष्टुप् छन्दः इषुर्देवता।] "ब्रह्मसंशिते" मन्त्रेण तीक्ष्णीकृते हे "शरव्ये" हिंसाकुशले! इषो! त्वम् "अवसृष्टा" क्षिप्ता "परा पत" परागच्छ। इतो देशात् गत्वा च "अमित्रान्" हिंसकान् "प्रपद्यस्व" प्राप्नुहि च। "अमीषाम्" अमित्राणां मध्ये "कञ्चन" कञ्चिदपि "मा उच्छिषः" अवशिष्टं मा कुरु† ॥ ३ ॥ ५

अथ षष्ठे सूक्ते प्रथमा।

३ १ १२१र १र ३
कङ्काःसुपर्णाअनुयन्त्वेनान्
१ २ ३१२३ १२३१ २
गृध्राणामन्नमसावस्तु सेना।

---

* ऋ० वे० ५, १, ११, १ = य० वे० १७, ४५।

† "इत ऋक्चतुष्टयस्य विनियोगः कात्यायनेनोक्तः। इषमिषुदेवत्यानुष्टुप्। हिंसिका शरमयी चेतिः शरव्या ब्रह्मणा मन्त्रेण संशिता तीक्ष्णीकृता ब्रह्मसंशिता तादृशि हे शरव्ये त्वमवसृष्टास्माभिर्मुक्ता सती परापत वेगेन परसैन्ये पतिता भव। पतित्वा चामित्रान् शत्रून् गच्छ प्राप्नुहि प्राप्य च प्रपद्यस्व शत्रुशरीरेषु प्रविश प्रविश्य चामीषां शत्रूणां मध्ये कं चन पुरुषं मा उच्छिषः अवशिष्टं मा कुरु सर्वानपि जहीत्यर्थः शिष्लृ विशेषणे पुषादीत्यादिना च्लेरङ्।"—इति म० स० भा०।

Digitized by Google

१ १ २ १ १ १ २
मैषाम्मोच्यघहारश्चनेन्द्र
१ १ २ १ २ १ १ १
वयाꣳस्येनाननुसंयन्तु सर्वान्॥ १ *॥

[अप्रतिरथऋषिः पायुर्वा भारद्वाजः, त्रिष्टुप् छन्दः, इन्द्रो देवता।] "कङ्काः" नाम पक्षिणः क्रव्यादाः "सुपर्णाः" शोभनपतनाः "अनु यन्तु" "एतान्" शत्रून्। "गृध्राणाम् अन्न" पक्षिणां भक्ष्यभूता "असौ" "अस्तु" सेना। "मा एषां मोचि" एतेषां मा कश्चित् मुच्यताम्। "अघहारश्चनेन्द्र" हे इन्द्र! योऽपि नितरां पापीयान् अतिप्रत्यवरः सोऽपि न मुच्यतां मृत्योः। "वयांस्येनान्" वयांसि पक्षिरूपाणि क्रव्यादादीनि "अनु संयन्तु सर्वान्" अनु पश्चात् यन्तु सर्वान् शत्रून्॥ १॥

अथ षष्ठे द्वितीया।

२ १ २ ३ १ २ ३ १ २ २
अमित्रसेनाम्मघवन्नस्माञ्छत्रुयतीमभि।
३ १र २र ३ १ २ ३ १ २
उभौतामिन्द्रवृत्रहन्नग्निश्चदहतम्प्रति॥ २ †॥

[अप्रतिरथऋषिः अग्निर्वा, अनुष्टुप् छन्दः, इन्द्राग्नी देवते।] "अमित्रसेनां" हे "मघवन्!" "अस्मान्" "शत्रुयतीमभि"

---

* नेयमन्यत्र श्रूयते।

† अस्याप्यन्यत्र न श्रुतिः।

Digitized by Google

शत्रुभिः परिवारिताम् "उभौ" "तां" सेनां हे "इन्द्र!" "वृत्रहन्!" त्वञ्च "अग्निश्च" "प्रति दहतम्" भस्मीकुरुतमित्यर्थः ॥ २ ॥

अथ षष्ठे सूक्ते तृतीया।

१ २३ २ ३१ २ २ १ २ ३१ २
यत्रबाणाःसम्पतन्तिकुमाराविशिखाइव।
१ २३१ २३ २३१२ २ १२
तत्रनोब्रह्मणस्पतिरदितिःशर्म्मयच्छतु।
३ २ ३१ २
विश्वाहाशर्मयच्छतु॥ ३ * ॥ ६

[अप्रतिरथऋषिः पायुर्भारद्वाजः, पङ्क्तिच्छन्दः, ब्रह्मणस्पतिरदितिश्च देवता।] "यत्र" सङ्ग्रामे "कुमारा विशिखा इव" मुण्डिता इव] "बाणाः सम्पतन्ति"। "तत्र" "नः" अस्मभ्यं "ब्रह्मणस्पतिः" "शर्म" सुखं "विश्वाहा" सर्वदा "यच्छतु"। "अदितिः" च सर्वदा "शर्म यच्छतु"। द्विरुक्तिरादरार्था ॥ ३ ॥ ६

* ऋ० वे० ५, १, २२, २ = य० वे० १७, ४८।

† "इन्द्रबृहस्पत्य दिति देवत्या पङ्क्तिरष्टाक्षरपञ्चपादा। यत्र यस्मिन् युद्धे बाणाः शत्रुप्रयुक्ताः सम्पतन्ति इतश्चेतश्च सम्भूय पतन्ति। तत्र दृष्टान्तः कुमारा विशिखा इव विगता शिखा येषां ते विशिखाः शिखारहिता मुण्डितमुण्डा विकीर्णकवचा वा अतिवाल्याच्चपलाः सन्तो यथा इतस्ततो गच्छन्ति तद्वत्। तत् तत्र युद्धे इन्द्रः नोऽस्मभ्यं शर्म विजयोत्थं सुखं यच्छतु ददातु। कीदृश इन्द्रो बृहस्पतिः. बृहतां मन्त्राणां

Digitized by Google

अथ सप्तमे सूक्ते प्रथमा।

२उ ३ १र २र ३ २ ३ २ ३ १ २

विरक्षोविमृधोजहिविवृत्रस्यहनूरुज।

२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २

विमन्युमिन्द्रवृत्रहन्नमित्रस्याभिदासतः ॥ १ * ॥

[अप्रतिरथ ऋषिः शासो भारद्वाजो वा, अनुष्टुप् छन्दः, इन्द्रो देवता।] हे "इन्द्र!" "रक्षः" राक्षस-जातं "विजहि" विनाशय। "मृधः" सङ्ग्राम-कारिणः शत्रूंश्च "वि" जहि। "वृत्रस्य" आवरकस्यासुरस्य "हनू" कपोल प्रान्तौ "विरुज" विशेषेण भग्नौ कुरु। हे "वृत्रहन् इन्द्र!" "अभि दासतः" अस्मानुपक्षपयतः "अमित्रस्य" शत्रोः "विमन्युं" क्रोधमपि विनाशय॥ १ ॥

अथ सप्तमे सूक्ते द्वितीया।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २

विनइन्द्रमृधोजहिनीचायच्छपृतन्यतः।

२ ३ १ २ ३ १ ३ १२ ३ १ २

योअस्माँ२अभिदासत्यधरङ्गमयातमः ॥ २ † ॥

मतिः पाठकः विजयोचितमन्त्रः। अदितिः नास्ति दितिः खण्डनं यस्य साऽखण्डित-शक्तिः। विश्वाता विश्वान्सर्वान् अमूना समन्तादश्नोति विश्वाता च शर्म यच्छतु इति पुनरन्वितादरार्था। यद्वा नम इन्द्रः बृहस्पतिरिन्द्रसुतः अदितिरिन्द्रमाता च विश्वाता सर्वापत्सु सर्वदा शर्म यच्छतु विश्वानि च नानावानि च विश्वाता विभक्तौ राकारः अत्यन्तसंयोगे द्वितीया।"—इति स॰ ऋ॰ भा॰।

* ऋ॰ वे॰ ८, ७, १०, १।

† ऋ॰ वे॰ ८, ८, १०, ४ = य॰ वे॰ ८, ४४—१८, ७०।

Digitized by Google

[अप्रतिरथऋषिः, अनुष्टुप् छन्दः, इन्द्रो देवता।] हे "इन्द्र!" "नः" अस्माकं "मृधः" सङ्ग्राम-कारिणः शत्रून् "वि जहि" विनाशय। तथा "पृतन्यतः" पृतनाः सेनाः आत्मन इच्छतः युयुत्समानानपि "नीचा यच्छ" नीचोनमवाङ्मुखं यच्छ गमय। "यः" शत्रुः "अस्मान्" "अभि दासति" अभितः उपक्षपयति, तम् "अधरं" निकृष्टं "तमः" अन्धकारं मरणलक्षणं "गमय" प्रापय * ॥ २ ॥

अथ सप्तम-सूक्ते तृतीया।

१२ ३१२ ३१२३१

इन्द्रस्यबाहूस्थविरौयुवाना

२ ३ २ ३ १२३१

वनाधृष्यौसुप्रतीकावसह्यौ।

---

* "का० (१२, २, १०) ग्रहं गृह्णाति वि न इन्द्र मृध इति विश्वकर्मन्निति वेति। अध्वाम्नायमत्रोपात्र्ये महाव्रतेऽवनि प्राजापत्यपशूपाकरणादूर्ध्वं मैन्द्रग्रहपात्रे गृह्णन्नयम्। मन्त्रार्थः। इन्द्रदेवत्यानुष्टुप् प्रावृद्धा। हे इन्द्र नोऽस्माकं मृधः शत्रून् संग्रामान्वा विजहि विशेषेण नाशय। किं च पृतन्यतः नीचा यच्छ पृतनां संग्रामं सेनां वा इच्छन्ति ते पृतन्यन्तीति पृतन्यन्तस्तान् सुप आत्मनः क्यजिति। पृतनाशब्दात् क्यचि प्रत्यये कव्यध्वरपृतनस्यर्चि लोप इति अलोपे शतृ-प्रत्यये च रूपम् पृतन्यतः सेनाभिच्छतः शत्रून्नीचान्नम्रभूतान्यच्छ नियच्छ युद्धादुपरतान् कुर्वित्यर्थः। किं च पश्चात् योऽस्मानभिदासति दसु उपक्षये उपक्षयति तं शत्रुमधरं निकृष्टं तमो नरकं गमय प्रापय संहितायां दीर्घः। हे ग्रह त्वमुपयामेन गृहीतोऽसि विविधा मृधो मृत्ते संग्रामो यस्य सकाशी विमृधे विजितसंग्रामवते इन्द्राय त्वां गृह्णामि। सादयति एष तव योनिः विमृधविजितद्वायेन्द्राय त्वां सादयामि।

Digitized by Google

१ २ २ १उ १ १ २ २
तौयुञ्जीतप्रथमौयोगआगते

१ २ २ १र २र २ १ २ २ १
याभ्याञ्जितमसुराणाᳬसहोमहत्॥ २ *॥ ७

[अप्रतिरथऋषिः, इन्द्रो देवता, विराट्जगतीच्छन्दः]"इन्द्रस्य बाहू" "स्थविरौ" स्थिररूपौ [अथवा स्थविरौ स्थूलौ] "युवानौ" जरया न ग्रसितौ, "अनाधृष्यौ" न केनचिद्धृते, "सुप्रतीकौ" स्वाकृती हस्ति-कराकारौ, "असह्यौ" न कश्चित् सोढुं शक्तौ, "तौ युञ्जीत, प्रथमे योगे आगते" योगे सङ्ग्रामे यत्र नियुज्यन्ते बाहवः, "याभ्यां" "जितम्" "असुराणां" स्वभूतं "सहः" बलं "महत्"॥ २॥ ७

अथाष्टमे सूक्ते प्रथमा।

१ २ २ १ २ २
मर्म्माणितेवर्म्मणाच्छादयामि

२ २ ३ १ २ १ ३ १ २
सोमस्त्वाराजामृतेनानुवस्ताम्।

२ १र १र ३ १ २ २
उरोर्वरीयोवरुणस्तेकृणोतु

१ २ ३ १ २ ३ १ २
जयन्तन्त्वानुदेवामदन्तु॥ १ †॥

---

* नान्यत्रैषं दृश्यते।

† ऋ० वे० ५, १, ११, १ = य० वे० १७, ४९।

Digitized by Google

[अप्रतिरथऋषिः, पायुर्वा भारद्वाजः, त्रिष्टुप् छन्दः, सोमो देवता वरुणश्च देवता।] हे राजन्! "ते" त्वदीयानि "मर्माणि" [येषु स्थानेषु विद्धः सद्यो म्रियते, तानि मर्माणि] "वर्मणा" कवचेन छादयामि "सोमः राजा" "त्वा" त्वाम् "अनु" छादनानन्तरम् "अमृतेन" "वस्ताम्" आच्छादयतु। "वरुणः" अपि "ते" तुभ्यं "उरोर्वरीयः" उरु-तुल्यं सुखं "कृणोतु" करोतु। "जयन्तं" "त्वा" त्वां "देवाः" सर्वेऽपि "अनु मदन्तु" अनुहृष्यन्तु * ॥ १ ॥

अथाष्टमे सूक्ते द्वितीया।

१ १ २ २ १ २

अन्धा अमित्राभवताशीर्षाणोऽहय इव।

१ २ २ १ २ २ १ २ २ १ २

तेषांवोअग्निनुन्नानामिन्द्रोहन्तुवरंवरम् ॥ २ † ॥

---

* "का० (१२, ३, १०) मर्माणि तऽइति कवचं प्रयच्छति। महाव्रते यागेऽध्वर्युः क्षत्रियाय सन्नाहं परिधानार्थं प्रयच्छतीत्यर्थः। सोमवरुणदेवदेवत्या त्रिष्टुप्। हे यजमान ते तव मर्माणि जीवस्थानानि वर्मणा कवचेनाहं छादयामि आवृणोमि। राजा विप्रादीनामधिपः सोमोऽमृतेन नास्ति मृतं मरणं येन तेन मरणनिवारकेणामेन वर्मणा त्वा त्वामनुवस्तामन्वाच्छादयतु वस आच्छादनेऽदादिः लोट्। तथा वरुणः ते तव वर्म उरोः पृथोरपि वरीयः उरुतरं प्रथीयः कृणोतु करोतु अत्यन्तमुरु वरीयः इयसुनि प्रियस्थेत्यादिना उरोर्वरादेशः। किं च देवाः जयन्तं विजयं प्राप्नुवन्तं त्वा त्वामनु-मदन्तु अनुकूला भूत्वा हृष्यन्तु उत्साहयन्तु वा।"—इति म० भ० भा०।

† ऋ० वे० ८, ५, २२, ९।

[अप्रतिरथऋषिः, अनुष्टुप् छन्दः, चन्द्रो देवता।] हे "अमित्राः" अरयः! यूयम् "अन्धाभवत"। कीदृशा अन्धाः? "अशीर्षाणः अहय इव" यथा सर्पाः शीर्षच्छिन्ना, अकिञ्चित्कराः * भवन्ति तथा भवत। "तेषां" "वः" "अग्निनुन्नानाम्" अग्नि-दग्धानां शत्रूणाम् "इन्द्रः हन्तु वरं वरम्" यो यो वरिष्ठस्तं तं हन्तु नाशयन्तु॥ २॥

अथाष्टमे सूक्ते तृतीया।

२ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ १ १
योनःस्वोऽरणो†यश्चनिष्ट्योजिघाꣳसति।
२ ३१र २र ३ १ २ ३ १ ३
देवास्तꣳसर्वधूर्वन्तुब्रह्मवर्म
१र २र३ २ ३ १ २ २र २र
ममान्तरꣳशर्मवर्मममान्तरम्॥ ३ ‡॥ ८

[अप्रतिरथऋषिः पङ्क्तिश्छन्दः, विश्वेदेवा देवताः] "यः" "स्वः" ज्ञातिः "अरणः" अरममाणः, "यश्च" "निष्ट्यः" तिरोभूतः दूरेस्थितः "नः" अस्मान् "जिघांसति" हन्तुमिच्छति "तं" "देवाः सर्वे" "धूर्वन्तु" हिंसन्तु। "ब्रह्म" मन्त्रः "मम अन्तरम्" अरातीनां निवारकं "वर्म" त्रियते "शर्मवर्म" सवच्छन-भूतः "मम अन्तरम्" अस्तु॥ ३॥ ८

---

* "शीर्षाणा अहय"—इति वि०।

† 'स्वोऽरण'—इति ऋ०-पाठः।

‡ ऋ० वे० ६, १, ११, ४।

अथ नवमे सूक्ते प्रथमा ।

२ ३उ ३ १ २३१ २ ३ १
मृगोनभीमःकुचरोगिरिष्ठाः
३ २३२१ २ ३ १२
परावतआजगन्था*परस्याः ।
१ २ ३ १२३ १२ ३ १
सृकꣳसꣳशायपविमिन्द्रतिग्मं
३र ३ १र ३र
विशत्रून्ताढिविमृधोनुदस्व ॥ १ † ॥

[अप्रतिरथऋषिः, ऐन्द्रावायवः, त्रिष्टुप्छन्दः, इन्द्रो देवता । "कुचरः" कुत्सित-चरणः "गिरिष्ठाः" पर्वत-निवासी "मृगः न" सिंह इव । हे इन्द्र ! त्वं "भीमः" भयङ्करः असि । स त्वं "परस्याः" परावतः अतिशयेन दूरात् द्युलोकात् "आ जगन्थ" आगच्छ [गमेश्छान्दसे लिटि (३, २, १०५) क्रादि-नियम-प्राप्तस्येटः (७, २, १३) "उपदेशेऽत्वतः (७, २, ६२)"—इति प्रतिषेधः । आगत्य च "सृकं" सरण-शीलं "तिग्मं" तीक्ष्णं "पविं" वज्रं संशाय" सम्यक् तीक्ष्णीकृत्य "शत्रून्" अस्मदीयान् वैरिणः हे इन्द्र ! "ते" तव वज्रेण "वि ताढि" विशेषेण ताडयति नाशयतीत्यर्थः [तड़ आघाते (चु० प०) अस्मात्स्वान्ताल्लोटि

* "जगस्थात्"—इति अथ०-पाठः ।

† ऋ० वे० ८, ८, २८, १ = य० वे० १८, ७१ = अथ० वे० ११, २२, १ ।

Digitized by Google

रूपमेतत्। तथा "मृधः" सङ्ग्रामोद्युक्तान् युयुत्सून् अन्यानपि "वि नुदस्व" विशेषेण प्रेरय तिरस्कुरु* ॥ १ ॥

अथ नवमे सूक्ते द्वितीया।

३ १र २र
भद्रङ्कर्णेभिः शृणुयामदेवा
३ १ २ ३ १ २
भद्रम्पश्येमाक्षभिर्यजत्राः।

---

* "अथेदं यास्ककृतं व्याख्यानम्—"मृग इव भीमः कुचरो गिरिष्ठाः। मृगो मार्ष्टेर्गतिकर्मणो भीमो बिभ्यत्यस्माद्भीष्मोऽप्येतस्मादेव। कुचर इति चरतिकर्म कुत्सितमथ चेद् देवताभिधानं क्वायं न चरतीति। गिरिष्ठा गिरिस्थायी गिरिः पर्वतः समुद्गीर्णो भवति पर्ववान्पर्वतः पर्व पुनः पृणातेः प्रीणातेर्वार्धमासपर्व देवानस्मिन् प्रीणन्तीति तत्प्रकृतीतरत्सन्धिसामान्यान्मेघस्थायी मेघोऽपि गिरिरेतस्मादेव॥ तद्यानि नामानि प्राधान्यस्तुतीनां देवतानां तद्दैवतमित्याचक्षते तदुपरिष्टाद् व्याख्यास्यामो नैघण्टुकानि नैगमानीह।"—इति निरु० नै० १, २०।

† "अपदृष्टा निष्टुप् हे इन्द्र परस्याः परावतो दूरतराद्देशादाजगन्थ आगच्छ परावच्छब्दो दूरवचनः परावतः दूरदेशादित्यर्थः लोडर्थे लिट्। आगत्य च शत्रून् स्थिताडि विशेषेण ताडय। मृधः संग्रामांश्च विनुदस्व विशेषेण प्रेरय दूरीकुरु। किं कृत्वा पविं वज्रं संशाय तीक्ष्णीकृत्य शो तनूकरणे ल्यप्। कीदृशं पविं सृकम् सरति शत्रुशरीरे गच्छतीति सृकः तम्। तिग्ममुत्साहवन्तम् "तिग्मं तेजतेरुत्साहकर्मणः"—इति (निरु० १०, ६) यास्कः। क-इव मृगो न मृग-इव यथा मृगः सिंहो दूरादेत्य प्राणिनं हन्ति। कीदृशो भीमः भयङ्करः। कुचरः कुत्सितं चरति गच्छति कुचरः। गिरिष्ठाः गिरौ तिष्ठति गिरिष्ठाः पर्वताश्रयः। ताडयतिर्हिंसाकर्मा तस्य लोटि परे छन्दस्युभयथेत्यार्धधातुकत्वे णेर्लोपः ऊत्यलुभ्यो चेर्धिः ताडि।"—इति ऋ० सं० भा०।

Digitized by Google

१ १२ २२ २ १ १ २ १ ३क
स्थिरैरङ्गैस्तुष्टुवाꣳसस्तनूभि
१२ ३ १ २ २ १ २२
र्व्यशेमहि*देवहितंयदायुः ॥ २ † ॥

[अप्रतिरथऋषिः राहुगणो गौतमो वा, त्रिष्टुप् छन्दः, विश्वेदेवा देवताः।] हे देवाः। दानादि-गुण-युक्ताः सर्वे देवाः "कर्णेभिः" अस्मदीयैः श्रोत्रैः "भद्रं" भजनीयं कल्याणं वचनं शृणुयाम युष्मत्-प्रसादात् श्रोतुं समर्थाः स्याम; अस्माकं बाधिर्यं कदाचिदपि माभूत्। हे "यजत्राः" यागेषु चरु-पुरोडाशादिभिः यष्टव्याः देवाः "अक्षभिः" अक्षिभिः आत्मीयैश्चक्षुभिः "भद्र" शोभनं "पश्येम" द्रष्टुं समर्थाः स्याम; अस्माकं दृष्टि-प्रतिघातोऽपि माभूत्। "स्थिरैः" दृढैः "अङ्गैः" हस्तपादादिभिः अवयवैः "तनूभिः" शरीरैश्च युक्ता वयं "तुष्टुवांसः" युष्मांस्तुवन्तः "यदायुः" षोड़शाधिक-शत-प्रमाणं विंशत्यधिक-शत-प्रमाणं वा "देवहितं" देवेन प्रजापतिना स्थापितं तत् "व्यशेमहि" प्राप्नुयाम [कर्णेभिः—बहुलञ्छन्दसि (७, १, १०)"—इति भिसऐसभावः। अक्षभिः—"छन्दस्यपि दृश्यते (७, १,७६)"—इत्यनङ् सचोदात्तः। यजत्रा—"अमि-नक्षि (उ० ३,१०५)"—इत्यादिना यजेरत्रन् प्रत्ययः। तुष्टुवांसः—ष्टुञ् स्तुतौ (अदा०

* "व्यशेम"—इति ऋ०-पाठः।

† ऋ० वे० १, ८, १९, २ = य० वे० २५, २१।

Digitized by Google

प०), लिटः क्कसुः (३, २, १०७), "अपूर्वाः खयः (७, ४, ६१) इति तकारः शिष्यते। अग्रेमहि—अश्नुव्याप्तौ (खा० आ०), "लिङ्याशिष्यङ्(३, १, ८६), यदितु तत्र परिगणनमन्य-व्याप्त्यर्थं तदानीं लिङि व्यत्ययेन शप्(३, १, ८५)। देवहितं "तृतीया कर्मणि (६, २, ४८)"—इति पूर्वपद-प्रकृतिस्वरत्वम्]॥ २॥

अथ नवमे सूक्ते तृतीया।

३ २ ३१२ ३१२ ३ १२३२ ३१२
स्वस्तिनइन्द्रोवृद्धश्रवाःस्वस्तिनःपूषाविश्ववेदाः।
३ २ ३१ ३ १२ ३ २ ३ २३१ २
स्वस्तिनस्तार्क्ष्योअरिष्टनेमिःस्वस्तिनोबृहस्पतिर्दधातु।
३ २ ३२३ १ २
स्वस्तिनोबृहस्पतिर्दधातु॥ ३ *॥ ९

[अप्रतिरथऋषिः राहुगणो गोतमो वा, स्वराट् त्रिष्टुप् छन्दः, विश्वेदेवा देवताः।] "वृद्धश्रवाः" ['वृद्ध' प्रभूतं 'श्रवः' श्रवणं स्तोत्रं हविर्लक्षणमन्नं वा यस्य तादृशः] "इन्द्रः" "नः" अस्माकं [स्वस्तीत्यविनाश-नाम] "स्वस्ति" अविनाशं "दधातु" विदधातु। "विश्ववेदाः" [विश्वानि वेत्तीति विश्ववेदाः यद्वा, विश्वानि सर्ववेदांसि ज्ञानानि धनानि वा यस्य, तादृशः] "पूषा" पोषको देवः "नः" अस्माकं "स्वस्ति" विदधातु। "अरिष्टनेमिः"

* ऋ० वे० १, ६, १६, ६ = य० वे० २५, १९।

Digitized by Google

[नेमिरित्यायुधनाम (निघ० २,२०,२), अरिष्टो अहिंसितो नेमिर्यस्य ; यद्वा, रथ-चक्रस्य धारा नेमिः, यत् सम्बन्धिनो रथ-नेमि नं हिंस्यते सोऽरिष्टनेमिः एवम्भूतः] "तार्क्ष्यः" तृक्षस्य पुत्रः गरुत्मान्* "नः" अस्माकं "स्वस्ति" अविनाशं विदधातु। तथा "बृहस्पतिः" बृहतां देवानां पतिः पालयिता, "नः" अस्माकं "स्वस्ति" "अविनाशं" विदधातु† [वृद्धश्रवाः—बहुव्रीहौ पूर्वपदप्रकृतिस्वरत्वम् (८, २, १)। विश्ववेदाः—विद ज्ञाने (अदा० प०), विद्लृ लाभे (तु० उ०), आभ्यामसुन्-प्रत्ययान्तो वेदस्-शब्दः, "बहुव्रीहौ विश्वं सञ्ज्ञायाम् (६, २, १०६)"—इति पूर्वपदान्तोदात्तत्वम्। तार्क्ष्यः—तृक्षस्यापत्यं "गर्गादिभ्यो यञ् (४, १, १०५), ञित्वादाद्युदात्तत्वम् (६, १, १९७)। अरिष्टनेमिः—न रिष्टा अरिष्टा, अव्यय-पूर्वपद-प्रकृतिस्वरत्वम् (८, २, २), अरिष्टा नेमिर्यस्य स तथोक्तः। बृहस्पतिः—"तद् बृहतोः कर-पत्योः (६,१,१५७ वा०)"—इति सुट्-तलोपौ "उभे वनस्पत्यादिषु (६, २, १४०)"—इति पूर्वोत्तर-पदयोर्युगपत् प्रकृतिस्वरत्वम्॥ ३॥ ९

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्रन्थस्यैकविंशस्याध्यायस्य

प्रथमः खण्डः॥ १॥

---

* 'तार्क्ष्यः—वायुः, यद्वि रथादीनां तारयिता'—इति वि०।

† संहितायां स्वस्तिमदिति द्विरुक्तिः समाप्ति-द्योतिका।

वेदार्थस्य प्रकाशेन तमो हार्दं निवारयन् ।
पुमर्थांश्चतुरो देयाद् विद्यातीर्थ-महेश्वरः ॥२१॥

॥ इति नवमः प्रपाठकः ॥

इति श्रीमद्राजाधिराज-परमेश्वर-वैदिकमार्ग-प्रवर्त्तक-श्रीवीर-बुक्क-भूपाल-साम्राज्य-धुरन्धरेण सायणाचार्य्येण विरचिते माधवीये सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्रन्थे एकत्रिंशोऽध्यायः समाप्तः ॥२१॥

॥ इत्युत्तरार्चिकः समाप्तः ॥

Digitized by Google

॥ ॐ नमः सामवेदाय ॥

॥ सामवेद संहिता ॥

तत्र

॥ उत्तरार्च्चिकसंहिता-परिशिष्टम् ॥

अथवा

॥ ऊह्यगानम् ॥

॥ हरिः ॐम् ॥

॥ दशरात्रपर्वेदानीमनुवर्त्तते ॥

२९

वसिष्ठःककुबुत्तराबृहतीन्द्रः ॥ रथन्तरम् ॥(प्र) अभि

२ २ २ १ २र २ २र

त्वाशूरनोनुमोवा ।(उ) आदुग्धाइवधेनवईशानमस्यज

१ २ १ २ २ १ ४

गतः । स्वुवा २ ३ईशाम् ।(प्र) आयिशानमा२ ३ यिन्द्रा

२ २ ५ ५ २र १

३ ।(उ) हस्थू २ ३ ४षा । ओवाई । हाऊवा [१]॥(प्र) ईशो

२ २ २र २ १

वा ।(उ) नामिन्द्रस्तस्थुषोनत्वावाँ अन्योदिवियः । नपा२

१ १र २र १ ४ १ २ २ ५

३र्थिवाः । नजातोना२३जा३ । नायिष्या२३४ता । ओवाई ।

५ २ १ २ २ २ २

हाऊवा[२]॥(प्र)नजोवा ।(उ)तोनजनिष्यतेअश्वायन्तोमघवन्नि

Digitized by Google

१ २ १ १ १ ४ १ र
द्रवा२३जिनाः। गव्यन्नस्त्वा२३श्वा ३। वामा२ ३ ४द्रा।
१ ५ ५
श्रोवाइ। हाउवा*[३] ॥ १ ॥

अस्य व्याख्यानम्—२भा० ८३ पृष्ठे द्रष्टव्यम्। १

२ऽ
वसिष्ठःककुबुत्तराव्रत्यग्निः॥ रथन्तरम्॥ श्रायि
र र १ र १ र र र र
नावोश्रग्निन्नमसोवा। ऊर्जोनपातमाहुवेप्रियञ्चेतिष्ठमर
१ २ १ २ १ ४ १
तिम्। सुवा२३ह्वाराम्। वायिश्वस्यदू२३ता३म्। श्रा
र र ५ ५ ११
मा२३४र्ताम्। श्रोवा६। हाउवा(१)॥ विश्वोवा। स्या
र १ र र १ र १ १ १
दूतमम्टतॢसयोजतेश्ररुषावि। श्वस्ता२३जसा। स्वादु
२ १ ४ १ र र र १
द्रवा२ ३ त्म ३। श्राहु२३४ता। श्रोवा६। हाउवा (२)॥
२ १ २र र र १
सदोवा। द्रावत्सुवाहुतस्सुब्रह्मायज्ञस्सुश्रमी। वसू२३
१ १ २र१ ४ १ र र ५
नाम्। दायिवॢराधो२३जा३। ना२३४नाम्। श्रोवा६।
५
हाउवा(३)॥ २ † ॥

अस्य व्याख्यानम्—२भा० २३६ पृष्ठे द्रष्टव्यम्। २

* ज्योतिष्टोमे पृष्ठमिदं साम।

† अतिरात्रे अग्निष्टोमम् 'एना'-'प्रत्यु'-'इमाः'—इति सामत्रयम्।

Digitized by Google

२र
वसिष्ठःककुबुत्तराबृहत्युषा॥ रथन्तरम्॥ प्रात्युव
र १ २र र र र र र
दृश्यायतीवा। उच्छन्तीदुहितादिवोअपोमहीवृणुतेच।
१ २ १ २ १ ४ १ र र
क्षुषा२३तमाः। ज्योतिष्कृणो२३ती३। सूना२३४री। ओ
५ ५ २र १ र २ र र
वा६। हाउवा(१)॥ ज्योतीवा। कार्णोतिसूनरीउदुस्रि
र रर १ २ १ २१ ४ १
यासृजतेसू। रिया२३स्सचा। उद्यन्नक्षा२३त्रा३म्। मा
र र५ ५ २१
र्चा२३४यिवात्। ओवा६। हाउवा(२)॥ उद्योवा। ना
२ र र र १ २ १ २र
क्षत्रमर्चिवत्तवेदुषोवियुषिसू। रिया२३स्सचा। साम्भक्तो
१ ४ १ र र५ ५
ना२३गा३। मायिमा२३४हा। ओवा६। हाउवा(३)॥३॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० २४०पृष्ठे द्रष्टव्यम्। ३

२ऽ र
वसिष्ठःककुबुत्तरावश्विनी॥ रथन्तरम्॥ आयिमा
र १ र २ र र र र
उवान्दिविष्टयोवा। उस्राहवन्तेअश्विनाअयंवामह्वेऽव
र १ २ १ २१ ४ १
से। अचा२३यिवसू। वायिश्वंविश्वा२३९हौ३। गाच्छा
र र५ ५ २१
२३४था। ओवा६। हाउवा(१)॥ विश्वोवा। वायिश्व९

Digitized by Google

२ र र १ १ १ र
छिगच्छथोयुवञ्चित्रन्ददथुर्भ्रो । जना२३न्नरा । चोदे

२र १ ४ १ र र र ५
था२ᳬ सू२३ना३ । ताबा२३४ता । ओवा६ । हाउवा(२) ॥

२र १ र१र र १ र १
चोदोवा । थाᳬ सूनृतावते ऽर्वाग्रथᳬसमनसा । निया२

१ १ १ १ ४ १ १
२३च्छताम् । पाथिवतᳬसो२३मी३ । याम्मा२ ३ ४धा ।

र ५ ५ १
ओवा६ । हाउवा । (नि) अम् (३) ॥ ४ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० २४५ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । ४

२र
भरद्वाजःककुबुत्तराबृहतीन्द्रः ॥ बृहत् ।(प्र०) औ

र र र १ र१र र १
होयित्वामिद्धि हवामहा३ए ।(उ) सातौवाजा । स्याका

३ ५ १ २ ३र ४र ५ २१
रा२३४वाः । ओवा३४ । औहोवा । वृत्रायिषुवायि ।

१ १ १ ५ १र र १ १र
न्द्रासा३१त् । पतिन्ना२३४राः ।(प्र०) त्वाङ्काष्ठा३४ । औ

४र ५ १ ५ ५
होवा ।(उ०)ह२स्वार्वा२३४ । ताः । उऊवा६हाउ । वा(१)॥

२र र १ र १ २ ३ ५ १ २
औहोयिउवा३मे । काष्ठा । ह्व अर्वा२३४ताः । सत्वा३

३र ४र ५ २ १ १ १ १ ३
४ । औहोवा । नस्त्वायित्रवा । ज्वाहा३१ । स्तधृष्णू२

Digitized by Google

३४या । महस्तवा३४ । औहोवा । नो२आद्रा २ ३ ४
यि । वाः । उहुवा६हाउ । वा(२) ॥ औहोहोयिमद्दा
३ए । स्तवा । नोमद्रा२३४यिवाः । गामा३४ । औ
होवा । पुरुवा॒रथायि । यामा३१यि । द्रसद्मा२३४
यिरा । सत्रावाजा३४ । औहोवा । ना२जायि ।
ना२जिग्य २ ३ ४ । षायि । उहुवा ६ हाउ । वा ।
(नि) धस् ॥ ५* ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० ३३१-३३१ पृष्ठयोर्द्रष्टव्यम् । ५

प्रजापतिर्बृहतीन्द्रः ॥ अन्तरिक्षम् ॥ हावभिसो
मा । सत्राय । वा । औहोहोवा२ । इहा । पवन्ते
मदियम्मदियम्म । दाम् । औहोहोवा२ । इहा । स
मुद्रस्याधिविष्टपेमनीषि । णा । औहोहोवा२ । इहा ।
मत्सरा । सा । औहोहोवा । इहा । मद । च्यूरता

* पृष्ठम् ।

Digitized by Google

५र र २र र १
२३४औहोवा(१)॥ हाऊमत्सरासः। मदच्यु। ता।
२र र १र १ २ १र र २ १ २र
औहौहोवा२। इहा। मत्सरासोमदच्यु। ता। औ
र १र १ २ १ २ १ २र र १
हौहोवा२। इहा। तरत्समुद्रम्पवमानऊर्मिं। णा।
२र र १र १ २ १र र र २र र १र
औहौहोवा२। इहा। राजादे। वा। औहौहो
१ २ १ ३ ५र र २र
वा२। इहा। ऋतम्। बृ२हा२३४औहोवा(२)॥ हा
र र र १ २र र १र १ २
ऊराजादेवाः। ऋतम्बृ। हात्। औहौहोवा२। इहा।
१र र २र १ २ १ २र र १र १ २ १
राजादेवऋतम्बृ। हात्। औहौहोवा२। इहा। अ
र २ १ २ १ २ १ २र र १र १ २
र्भिमित्रस्यवरुणस्यधर्म। णा। औहौहोवा२। इहा।
२ र २र र १र १ २ १
प्रहिन्वा। ना। औहौहोवा२। इहा। ऋतम्।
३ ५र र २ १ र र २
बृ२हा २ ३ ४ औहोवा। सुष्टुभस्तुभोश्वाग्निप्राणमक्रा३न्।
१ १ १ १ १
इट्०इडा २ ३ ४ ५(३)॥ ६ *॥

अस्य व्याख्यानम्—३भा० ४०१-४०२ पृष्ठयोर्द्रष्टव्यम्।६

---

* पृष्ठ्यस्य तृतीये माध्यन्दिने विनियोगः।

Digitized by Google

विरूपोवृत्रतोन्द्रः ॥ पञ्चनिधनवैरूपम् ॥ यद्या

वइन्द्रतेशतम् । ए । शतम्भूमीरुत । स्योवा । दिशं

व्विश५हस्* । नत्वावज्रिन्स हस्र५सूर्य्याअनु । अस्माभिष्ठु

मती । नजातमष्टरोदसी । इट्(१) ॥ नजातमष्टरोदसी ।

ए । नजातमष्ट । रोदसोवा । दिशव्विश५हस् । आप

प्राथमश्विनावृष्णयावृषन् । अस्माभिष्ठुमती । विश्वाशवि

ष्ठशवसा । इट्(२) ॥ विश्वाशविष्ठशवसा । ए । विश्वा

शविष्ठ । शवसोवा । दिशंव्विश५हस् । अस्मा५अवम

घवन्गोमतिव्रजे । अस्माभिष्ठुमती । वज्रिंश्चित्राभिरू

तिभिः । इट् । इडा२ ३ ४ ५(३) ॥ ७ † ॥

अस्य व्याख्यानम्—३भा० ४२१-४२२-४२३ पृष्ठेषु द्रष्टव्यम् ।

---

* इमानि पदानि निधनानि ।

† तत्रैव पृष्ठम् ।

Digitized by Google

२र २र
प्रजापतिर्जगतीसोमः॥ अरिष्टम्॥ हाउ। हो

२र ४५ १ २१ १२
इया। पावो। चन्तायि। वितताउम्ब। ह्मणस्पा२३

५ ४५ १र २ १२१ २
४तायि। प्राभूः। गात्रा। णी३परियायि। विवा

३ ५ ४५ १ २ १२१र र२
यिश्वा२३४ताः। आता। प्ता। नू३र्नतदा। मोच

३ ५ ४५ १ १ १
अू२३४तायि। आर्ता। सआयित्। वहन्तः। सम्।

१र ३ ३ ४५ १ २ १११
तदाआ२३४ता(१)॥ तापोः। पवायि। चा३ंविततम्।

२३ ५ ४५ १र २ १२१
दिवस्या२३४दायि। आर्चा। तोआ। स्या३तन्तवः।

२३ ५ ४५ १ २ १२१र
वियस्था२३४यिरान्। आवा। तिया। स्या३पविता।

२र ३ ५ ४ ५ १ २१र
रमाआ२३४वाः। दायिवाः। पृष्ठाम्। अधिरो। ह।

२र ३ ५ ४५ १ २१२१
तितेजा२३४सा(२)॥ आह्ह। रुचात्। उषसःपृ। श्नि

१३ ५ ४५ १ २ ११र र र
रआ२३४याः। जचा। मिमायि। तो३भुवने। षुवा

३ ५ ४५ १ २ १२र१ २र३
जा२३४यूः। माया। विनो। ममिरेअ। स्यमाया२

Digitized by Google

५ ४ ५ १ २ १ २ १ २ र ४ २
३४या। नार्चा। त्तसाः। पितरः। ग। भमादार

५ २
३४धूः। घोर३४५इ। डा(३) ॥ ८ * ॥

अस्य व्याख्यानम्—३भा० ४९०-४९१-४९२ पृष्ठेषु द्रष्टव्यम्। ८

२ र
अथर्व्वा गायत्री सोमः॥ आथर्व्वणम्॥ उहुवा

र र र र र र र र १र
ओहा। औहोवा। पवस्वहा। उहुवाओहा। औहो

१र २ १ २ १र २ र
वाहाउ। वा। आवत्। त्तसाधार३ना३ः। उहुवा

र र र र र र र र र
ओहा। औहोवा। देवेभ्यःपायि। उहुवा। ओ

र १र १र २ १ २ १र २
हा। औहोवाहाउ। वा। सुवः। तायहार३रा

र र र र र र र र
३यि। उहुवाओहा। औहोवामरुद्भोवा। उहुवा

र र १र १र र १ २ १र
ओहा। औहोवाहाउ। वा। ज्योतिः। यवेमार

२ २ र र र १र १र २
३दा३ः। उहुवाओहा। औहोवाहाउ। वा३(१)॥

२ र र र र र र र र र र
उहुवाओहा। औहोवा। सन्देवैशो। उहुवाओहा।

१र १र २ १ २ १र २
औहोवाहाउ। वा। आवत्। भतेवा२३र्षा३।

---

* आर्भवाणां नय व।

Digitized by Google

२ र र र र र र र र
उऊवाओहा । औहोवा । कविर्योनाऊ । उऊवा
र र १र ३र २ १र १
ओहा । औहोवाहाऊ । वा । स्वः । अधिप्रा२३
२ र र र र र र र
या३ः । उऊवाओहा । औहोवा । पवमानाः । उऊ
र र र १र ३र २ १ २ १र
वाओहा । औहोवाहाउ । वा । ज्योतिः । अदाभार
२ २ र र र १र ऽ ३र २
३या३ः । उऊवाओहा । औहोवाहाऊ । वा३(२) ॥
२ र र र र र र र र र र
उऊवाओहा । औहोवा । पवमाना । उऊवाओहा ।
१र ३र १ २ १र २
औहोवाहाऊ । वा । आवत् । धियाहा२३यिता३ः ।
२ र र र र र र र र
उऊवाओहा । औहोवा । अभियोनायिम् । उऊवा
र र १र ३र २ १ १ १
ओहा । औहोवाहाऊ । वा । सूवः । कनिक्रा२३
२ र र र र र र र
दा३त् । उऊवाओहा । औहोवा । धर्मणावा । उऊ
र र र १र ३र २ १ २ १र
वाओहा । औहोवाहाऊ । वा । ज्योतिः । युमाहू
२ २ र र र र ३र २ ३
२३हा३ः । उऊवाओहा । औहोवाहाऊ । वा३ । ई२
१ १ १
३४५(३) ॥ ९ * ॥

अस्य व्याख्यानम्—३भा० ५१३-५१४ पृष्ठयोर्द्रष्टव्यम् । ९

---

* चतुर्थे माध्यन्दिने विनियोगः ।

२र र र
इन्द्रोविराडिन्द्रः॥ महावैराजम्॥ होइयाहोइ

र र २ १ १र २ १ १र १
याहोइया३४३पिव। सोमाम्। इन्द्रमा। दतुत्वा। द

१र १ १र १र र २ १ १र
तुत्वा। दतुत्वा। पिबासोमाम्। इन्द्रमा। दतुत्वा।

१ २र १ २र १र र २ १
दतुत्वा। दतुत्वा। पिबासोमाम्। इन्द्रमा। दतु

२र १ २र १ २र १र २ १ २ १र
त्वा। दतुत्वा। दतुत्वा। यन्तेसुषा। वाहरिया। स्वा

ऽ १र ऽ १र २ १र २ १ २
द्रीर२ः। स्वाद्रीर२ः। स्वाद्रिः। यन्तेसुषा। वाहरिया।

१र ऽ १र ऽ १र २ १र २ १
स्वाद्रीर२ः। स्वाद्रीर२ः। स्वाद्रिः। यन्तेसुषा। वाह

२ १र ऽ १र ऽ १र २र १ र
रिया। स्वाद्रीर२ः। स्वाद्रीर२ः। स्वाद्रिः। सोतुर्बाह्वः।

२ १ २ १र २ ऽ १र र ऽ १र र २र १
भ्याꣳसुयतो। नार्वा२। नार्वा२। नार्वा। सोतु

र ३ १ २ १र र ऽ १र र ऽ १र र
र्बाह्वः। भ्याꣳसुयतो। नार्वा२। नार्वा२। नार्वा।

२र १ र २ १ २ १र र ऽ १र र ऽ १र र
सोतुर्बाह्वः। भ्याꣳसुयतो। नार्वा२। नार्वा२। नार्वा।

१ २ १ २ १ ऽ २
इयाहाऊ। इयाहाऊ। इयपिबमत्स्वा३। हाऊवा

Digitized by Google

२र र र र र १ २र १ २ १
३(१)॥ होइयाहोइयाहोइया३४३यस्ते। मदो। युजि

१ १ २ १ २ १ २ १र २
यश्वा। हरस्ति। हरस्ति। हरस्ति। यस्तेमदो। यु

१ २ १ २ १ २ १ २ १र
जियश्वा। हरस्ति। हरस्ति। हरस्ति। यस्तमदो।

२ १ २ १ २ १ २ र१ २ १
युजियश्वा। हरस्ति। हरस्ति। येनवृत्रा। णीह

२ १ २ १ २ र१ २ १
रिया। स्वहꣳसि। स्वहꣳसि। येनवृत्रा। णीहरि

२ १ २ १ २ १ २ र१
या। स्वहꣳसि। स्वहꣳसि। स्वहꣳसि। येनवृत्रा।

२ १ २ १ २ १ २ १ २
णीहरिया। स्वहꣳसि। स्वहꣳसि। स्वहꣳसि।

१र २१र २ १ २ १ २
सत्वामिन्द्रा। प्रभूवसाऊ। ममत्तु। ममत्तु।

१ २ २१र २१र २ १ २ १ २
ममत्तु। सत्वामिन्द्रा। प्रभूवसाऊ। ममत्तु। ममत्तु।

१ २ १र २१र २ १ २ १ २
ममत्तु। सत्वामिन्द्रा। प्रभूवसाऊ। ममत्तु। ममत्तु।

१ २ १ २ १ २ १ र ५
ममत्तु। इयाहाऊ। इयाहाऊ। इययस्ते मत्स्वा३।

२ २र र र र र १र२ १
हाऊवा३(२)॥ होइयाहोइयाहोइया३४३वोध। सुमायि।

Digitized by Google

१ १ १ १ र १र १ र १र १ र १र र
मघवन्वा । चमेमाम् । चमेमाम् । चमेमाम् । बो

१र २ १ २ १ र १र १ र १र १ र
धाशुमायि । मघवन्वा । चमेमाम् । चमेमाम् । चमे

१र र १र २ १ २ १ र १र १ र
माम् । बोधाशुमायि । मघवन्वा । चमेमाम् । चमे

१र १ र १र र १र २ १ २
माम् । चमेमाम् । यान्तिवसायि । छोअर्च्चतायि ।

१ २ १ २ १ २ र १र
प्रशस्तिम् । प्रशस्तिम् । प्रशस्तिम् । यान्तिवसायि ।

२ १ २ १ २ १ २ १ २ र
छोअर्च्चतायि । प्रशस्तिम् । प्रशस्तिम् । प्रशस्तिम् । या

१र १ २ २ १ २ १ २ १
न्तिवसायि । छोअर्च्चतायि । प्रशस्तिम् । प्रशस्तिम् । प्रश

२ १र २ १ र २ १ २ १
स्तिम् । इमाब्रह्मा । सधमादायि । जुषस्व । जुष

२ १ २ १र २ १ २ २ १ २
स्व । जुषस्व । इमाब्रह्मा । सधमादायि । जुषस्व ।

१ २ १ २ १र २ १ र २ १ ०
जुषस्व । जुषस्व । इमाब्रह्मा । सधमादायि । जुषस्व ।

१ २ १ २ १ २ १ २ १ र
जुषस्व । जुषस्व । इयाद्वाऊ । इयाद्वाऊ । इयबोध

२ १ १ १ १
मत्वा३ । द्वाऊवा३ । ई२३४५(३) ॥ १० * ॥

अस्य व्याख्यानम्—२भा० ५३७-५१८-५२९ पृष्ठेषु द्रष्टव्यम् । १०

* चतुर्थेऽस्मिन् इदम् ।

Digitized by Google

प्रजापतिर्गायत्रीन्द्रः॥ यण्वम्॥ अर्षासोमद्युमत्तमः।
ए२। अभिद्रोणानि। रोरुवोवा। औहोवा औहोवा
औहोवा। औहोहायि। औहोहायि। औहोहायि।
सीदञ्छ्येनोनवना२३यिषुवाऊ। वा३। ई२३४डा(१)॥ अ
प्साइन्द्रायवा२३यवा३यि। वरुणायमरु२३द्भ्याः। सो
मार्षन्तुवा२३यिष्णवाऊ। वा३। ई२३४डा(२)॥ इष
न्तोकायनो२३दधा३त्। अस्मभ्यꣳसोमवा२३यिश्वता३ः।
औहोवाऔहोवाऔहोवा। औहोहायि। औहोहा
यि। औहोहायि। आपवस्वसहा२३स्रिणाऊ। वा३।
इट्ꣳइडा२३४५(३)॥ ११ *॥

अस्य व्याख्यानम्—३भा० ६१४-६१५-६१६ पृष्ठेषु द्रष्टव्यम्। ११

बृहद्गिरिः पथ्यापङ्क्तिरिन्द्रः॥ बार्हद्गिरम्॥ इन्द्रो
मदा। यवावृधेशवसेवृत्रहा२नृभायि। अथा। तमिन्म

* पञ्चमेऽहनि माध्यन्दिने।

त्वन्तुवा१आ३यि। षू। जतिमर्भेष्ववा३। माद्दायि।
सवाजेषुप्रना२३द्दोयि। वायिषदा३१उवा२३(१)॥ असि
ह्विवी। रसेन्द्योसिभूरिपरा२ददायि। अथा। असिद्
भस्यचा१यिद्वा३र्धाः। यजमानायश्चा३यि। यासायि।
सुन्वतेभूरिता२३यिद्दोयि। वासुआ३१उवा२३(२)॥ यदु
दीरा। तआजयोधृष्णावेधीयता२यिधनाम्। अथा।
युङ्क्ष्वामदच्युता१द्दा३री। कंहनःकव्वसा३उ। दाधाः।
अस्माँइन्द्रवसा२३ उहोयि। दाधआ ३१ उवा२३।
वा २३४ था(३)॥ १२ *॥

अस्य व्याख्यानम्—३भा० ६३१—६३५ पृष्ठेषु द्रष्टव्यम्। १२

पृथुरश्मिःपथ्यापङ्क्तिरिन्द्रः॥ पार्थुरश्मम्। एई
न्द्रा। औ२३४ वा। मदायवा२वृधायि। अथा।
एआवा। औ२३४ वा। सेवृत्रहा२नृभायि। अथा।

---

* भारद्वाजस्य वार्षाहरं नाम साम।

२ ३ ५ २ १ १
एताम्मी। ओर ३ ४ वा। मघवन्तुवा २जिषू। अथा।

२ ३ ५ २ १र १
एऊता। ओर२३ ४ वा। पर्वंश्वा २मह्याथि। अथा।

२ ३ ५ २र १ १
एसावा। ओ२३ ४ वा। जेषुप्रनो २विषात्। अथा(१)॥

२ ३ ५ १र १
एआसा। ओर२३ ४ वा। हिवोरसे २नियाः। अथा।

२ ३ ५ २र १ १
एआसा। ओर२३ ४ वा। भरिपरा २ददायि। अथा।

२ ३ ५ २ १ १
एआसा। ओ २ ३ ४ वा। दभ्रस्यचा २ यिद्वृधाः।

२ ३ ५ १र १र १
अथा। एयाजा। ओर२३४वा। मानायशा २यिक्षसायि।

२ ३ ५ २र १र १
अथा। एह्नन्वा। ओर२३४वा। तेभूरिता २यिवसाऊ।

२ ३ ५ २र १ १
अथा(२)॥ एयादू। ओर२३४वा। दूरतश्चा २जयाः।

२ ३ ५ २र १र १
अथा। एधृष्णा। ओर२३४वा। वेधीयता २यिधनाम्।

२ ३ ५ २ १ १
अथा। एयून्द्राः। ओ २३४वा। मदच्युता २हरायि।

२ ३ ५ २ १ १
अथा। एकाण्वा। ओ२३४वा। नःकाव्वसा २ऊदधाः।

Digitized by Google

१ २ ५ ११ १
अथा। एमाअस्माऽ। योर२३४वा। इन्द्रवसा२ऊदधाः।
१ १ १ १
अथा२३४५(३) ॥ १३ * ॥

अत्रापि व्याख्यानम्—१भा० ६३२—६३५ पृष्ठेषु तदेव । १३

रायोवाजःपथ्यापङ्क्तिरिन्द्रः ॥ रायोवाजीयम् ॥

१ २ १र र र र १
एस्वादोः। इत्थाविषूवतोमधोःपिबन्तिगौ२रियाः। इडा।
र र १ २ २ १र १ ४ ५
याइन्द्रेणसयाश्वा३रीः। वृष्णामदन्तिशो३। भाथा(१)॥
१ २ १ र र र १
एताअा। स्यपृश्नायुवसोमऽश्रीणन्तिपा२श्नयाः। इडा।
र २ २ २ १ २
प्रियाइन्द्रस्यधा १ यिना ३ वाः। वज्रऽहिन्वन्तिसा ३।
४ ५ १ २ १ र
याकाम्(२)॥ एताआ। स्यनमसासहस्सपर्य्यन्तिप्रचा
१ र २ २ २ १र
२यितसाः। इडा। व्रतान्यस्यसा१श्चा३यिरायि। पुरूणि
र २ ४ ५ र १ २
पूर्वचा३यि। तायायि। वस्वीरनुस्वरा२३ज्योयि। जायमा
१ १ १ १
३१ऊवा२३। इट्०इडा२३४५(३) ॥ १४ † ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० ६३७-६३८-६३९ पृष्ठेषु द्रष्टव्यम् । १४

२
रुद्रोऽनुष्टुप् सोमः ॥ शक्वर्षभः । ओ३१म् ।

---

* राजन्यस्येदं ब्रह्म साम । [सामश्री ।

† उभयोरिदमच्छावाकसाम। वैश्यस्य रायोवाजीयवार्हद्गिरे ब्रह्मसामाच्छावाक-

Digitized by Google

२ २ २ २ २ २ २ १ २ १२ २ १२ २ २
पवाएस्ववाएजसाएतयश्रा। अय्यो:। अय्यो:। पाए

२ २ २ २ १ २ १ २ २ २ २ २ २ २ १ १
वाएत्राएधा१। ह्विंवः। राएयाएह्नएतश्रा। सुवः। सु

२ २ २ २ २ २ २ १ २ २
वः। इन्द्राएयसोएमवाएष्णवश्चा। ज्योतिः। ज्योतिः।

२ २ २ २ २ २ २ २ २ १ २ २ २ २
देवाएभ्योमाएधुमाएत्तरश्रा। इट्(१)॥ श्रोवामेरिह्वाएन्ति

२ २ २ १ २ १२ २ १२ २ २ २ २ २ २ १ १
धाएतयश्रा। अय्यो:। अय्यो:। ह्वाएराएम्याएविया।

२ १ २ १ २ २ २ २ २ २ २ २ १ १
ह्विः। ह्विः। त्राएश्राएद्रूएहश्रा। सुवः। सुवः।

२ २ २ २ २ २ २ २ १ २ २ २
वत्सामेजातामेनमाएतरश्रा। ज्योतिः। ज्योतिः। पवा

२ २ २ २ २ २ २ १ २ २ २ २ २ २
एमानाएविधाएर्मणिया। इट्(२)॥ श्रोवामेद्याह्वाएमह्वा

२ २ १ २ १२ २ १२ २ २ २ २ २ २ २ १ २ १
एव्रतश्रा। अय्यो:। अय्यो:। पाएर्थाएवाएह्वा१। ह्विः।

२ १ २ २ २ २ २ २ २ १ २
ह्विः। श्राएताएजाएभ्रिषश्रा। सुवः। सुवः। प्रता

२ २ २ २ २ २ २२ १ २ २ २ २
एद्रापोमेषमूएह्वथाश्रा। ज्योतिः। ज्योतिः। पवाए

२ २ २ २ २ १ २ १ १ १
मानाएमह्वाएत्वना१। इट्०इडा२३४५(३)॥ १५ * ॥

यस्य व्याख्यानम्—३भा० ६५८-६५९-६६० पृष्ठेषु द्रष्टव्यम्। १५

---

* पञ्चनाभंवे।

१र र
प्रजापतिरनुष्टुप्सोमः ॥ अष्टेडपदस्तोभः ॥ इडा ।
२ १र २र र १र र र र २ १ २र १र २र १
पवस्ववाजसातये । इडा । इडा । पवित्रेधारयासुतः ।
र र र र र र र १ २र १र र र र
इडा । इडा । इन्द्रायसोमविष्णवे । इडा । इडा ।
२र१र२र १ २ ३ १ १ १ १ १र र र र र २
देवेभ्योमधुमत्तरा२३४५ः । इडा(१) ॥ इडा । त्वाᳬरिहन्ति
र १ र र र र १ १ र २ १ र र
धीतयः । इडा । इडा । हरिम्पवित्रेअद्रुहः । इडा ।
र र २ १ २र १ २र १ १र र र र २र
इडा । वत्संजातन्नमातरः । इडा । इडा । पवमान
१ २ ३ १ १ १ १ र र र र र र
विधर्म्मणी२३४५ । इडा(२) ॥ इडा । त्वन्द्यांञ्चमहिव्रत ।
१र र र र २ १र र २ र १र र र र
इडा । इडा । पृथिवींचातिजभ्रिषे । इडा । इडा ।
१र १ २ र १र र र र १ २र १ २
प्रतिद्रापिममुञ्चथाः । इडा । इडा । पवमानमहित्व
२ १ १ १ १ १ २र ३ १ र र
ना२३४५ । पवमानमहित्वना१ । इडा(३) ॥ १९ * ॥

अस्यापि व्याख्यानम्—३भा० ६५८-६५९-६६० पृष्ठेषु तद्वेव । १९

१ २
प्रजापतिर्गायत्रीन्द्रः ॥ रैवत्यम् ॥ द्यावीन्द्रा ।
र १ २ १ ५ १
येन्द्राऊ । इद्दा । मरुत्वनारयि । द्या३१उवा२३ । इ

* पञ्चमार्थेऽ । इडापदानि च निधनानि ।

५ २ १ ११ ऽ २
३४डा। पवा२स्वमा। इहा। धुमत्तमा२ः। हा३१
२ ५ २ १ ११८
ऊवा२३। ई३४डा। पर्क्षा२स्ययो। इहा। निमास
ऽ २ ५ १ २
हा२म्। हा३१ऊवा२३। ई३४डा(१)॥ हाऊतान्वा।
१ ११८ २
विप्राः। इहा। वचोविदा२ः। हा३१ऊवा२३। ई३
५ २ १ ११ ऽ
४डा। परा२यिष्कृण्वा। इहा। तिधर्णसा२ यिम्।
२ २ ५ २ १ २
हा३१ऊवा२३। ई३४डा। सन्त्वा२मृजा। इहा। ति
१८ ऽ २ ५ १ ८ २
भायवा२ः। हा३१ऊवा२३। ई३४डा(२)॥ हाऊरासाम्।
८१ १८ १ ऽ २
तेमायि। इहा। चोभर्य्यमा२। हा३१ऊवा२३। ई३
५ २ १ ११ ऽ
४डा। पिबा२न्तुवा। इहा। रुणःकवा२यि। हा३१
२ ५ २ ८ १ २ १
ऊवा२३। ई३४डा। पवा२माना। इहा। स्यमरु
ऽ २ ५
ता२ः। हा३१ऊवा२३। ई३४डा(३)॥ १७ *॥

अस्य व्याख्यानम्—४भा० ३०-३१ पृष्ठयोर्द्रष्टव्यम्। १७

१८ १ ८
रुद्रोगायत्रीन्द्रः॥ रैवतर्षभः॥ सुरूपकृत्नुमूत

* षष्ठे मध्यन्दिने।

र १र १र र १र १र र ११र २
ये। सुरूपकृत्नु मूतये। सुरूपकृत्नु मूतये। सुदुघामि
र १र २१ र १ २
वगोदुहे। जुहूमसायि। द्यविद्यवायि। द्यविद्यवा
२र १ २ १ २११२र२ १
यि। द्यविद्यवा३१उ। वा२३(१)॥ उपनस्सवनागहि। उप
२१ १२र२ १ २११२र१ १र १र र
नस्सवनागहि। उपनस्सवनागहि। सोमस्यसोमपाःपिब।
१र २१ र१र २र१र २र१र २
गोदाइद्र। वातोमदाः। वातोमदाः। वातोमदा३१उ।
१र२र१ २र र १र२र१ २र र
वा२३(२)॥ अथातेअन्तमानाम्। अथातेअन्तमानाम्।
१र२र१ २र र १र २ र १र र २
अथातेअन्तमानाम्। विद्यामसुमतीनाम्। मानोअ
२ र १र २र १र २र १र
तायि। ख्याआगहायि। ख्याआगहायि। ख्याआ
२ १ १ १
गहा३१उ। वा२३। उम्। उम्। उम् (३)॥ १८ * ॥

अस्य व्याख्यानम्—४भा० ५७-५८-५९ पृष्ठेषु द्रष्टव्यम्। १८

१ २
प्रजापतिः षट्पदापि जगतीन्द्रः॥ श्येनम्॥ ऊभा
१ १ २ र १
यि। यदिन्द्रो२ दसायि। इडा। आपा। प्राथउषा
३ १ २ १र १
२यिषा। इडा। माद्दा। तन्त्वामद्दा२यिनाम्।

* षष्ठं ब्रह्मसाम।

Digitized by Google

२ १ १ १
इडा। साम्ना। जम्बर्षणा२यिनाम्। इडा (१)॥ दी
२ १ १ १ १ १
र्घाम्। हियङ्कुशा२यथा। इडा। श्रात्नौम्। विभ
१ २ १ १
र्षिमा२न्तुमाः। इडा। पूर्वे। णामघवा२न्पदा। इ
२ १२ १ २
डा। वायाम्। अजोयथा२यमाः। इडा (२)॥ आवा।
१ १ २ १
अदुर्हणा२यताः। इडा। मार्ता। ख्यतनुचा२यिस्थि
१ २ १ १
राम्। इडा। आधाः। पदन्तमा२यिक्कधायि। इडा।
२ र १ १ २
योश्रा। अ॑अभिद्रा२सनायि। इडा। देवी। ज
१ २ २ १
निचरजा२यिजनात्। इडा। भाद्रा। जनिचरजा२
१ १ १ १ १
यिजनात्। इडा२३४५ (३)॥ १९ *॥

अस्य व्याख्यानम्—४मा० ६०-६१-६२ पृष्ठेषु द्रष्टव्यम्। १९

प्रजापतिः द्विपदा विष्टारपङ्क्तिः विराडेकेषामिति भुवने-
१र र १ १र १र
न्द्रो विश्वेदेवाः॥ भद्रम्॥ चोइचा। इमानुकम्भवना
र र १ २ १ र १ र १
सीषधेमा३। इचा। इन्द्रश्वविश्वेचदेवा३ः। इचा(१)॥

---

* षष्ठ भाष्यावाकसाम।

१ १　२　१　२१२　२　　१　　२र　१र　२
थञ्जस्वनस्तन्वस्व प्रजाभ्याः३। इहा। आदित्यैरिन्द्रस्स
१ २ १ २　　१　　२र　१र　२　१　२र　१ २
हसौषधातूः३। इहा(२)॥ आदित्यैरिन्द्रस्सगणोमरुद्भी
　१　　२ १　२र　१र　२　　　१　　१
३:। इहा। अस्मभ्यम्भेषजाकरा३त्। इहा। ए३।
१
भद्रम्(३)॥ २० * ॥

अस्य व्याख्यानम्—४भा० ९८-९९ पृष्ठयोर्द्रष्टव्यम्। २०

॥ इत्यूह्यगाने दशरात्रपर्व्वणि प्रथमस्यार्द्धः प्रपाठकः॥

———000———

　　　　　　　　　　　　　　　　२ र र
अग्निर्गायत्रीरर्कः॥ अग्नेरर्कः॥ यस्तेमदोवा३
१　२　　　　र र　　१ २　　　　र र
रायिणा१या२:। तेनापवस्वा३न्धा१सा२। देवावीर
　१　२　　　　　　　　　　१　२
घा३शा१सा१हा२(१)॥ अग्निर्वृत्रमा३मायित्रा१या२म्। स
र　　र　　२　　　　　　र र　　　　१
स्निर्व्वाजन्दि३वायिदा१यिवा२यि। गोषातिरश्वा३सा
२　　　　　　र　　१ २　　　र र
आ१सा२यि(२)॥ सम्मिश्लोअरु३षोभू१वा२:। सूपस्थाभि
　१　　　　　　र　र　र　　१
र्न्नो३धायिनू१भा२यि:। सीदञ्छ्येनोना३योना१यिमा२।
र　　१ २र १र　२　१
ए। अग्निर्मूर्धाभवद्दिव: (३)॥ १ † ॥

अस्य व्याख्यानम्—३भा० ३४३-३४४-३४५ पृष्ठेषु द्रष्टव्यम्। १

---

* षष्ठे द्वितीयउक्थे।　　† सप्तमार्भवे।

Digitized by Google

स्वाश्चिरचूषयो गायत्री सोमः॥ स्वाश्चिरामर्कम्॥

२ २र १ १ १ २र २ ५ १
अयामायाम्। पवस्वदा२यि। वश्वायू२३४षाक्। इन्द्र
२ २ २ ५ १र र २ २ २
ऋच्छा२। श्रोतायिमा२३४दाः। वायुमारो२। सुधर्म्मा
५ १ र २ २ ५ १
२३४णा(१)॥ पवमाना२। नितोश्चा२३४सायि। रयिः
र २ २ २ ५ १ र २ २ २
सोमा२। श्रवाय्या२३४याम्। इन्दोसमू२। द्रमावा२
५ १ २ २ २ ५ १
३४यिश्चा (२)॥अपघ्नन्पा२। वसायिमा२३४र्धाः। क्रतुवि
२ २ २ ५ १ र २ २ २
त्सा२। ममत्सा२३४राः। नुदस्वादा२यि। वयुञ्जा२३
५ २ १ १ १ १
४नाम्। ई२३४५ (३)॥ २ *॥

अस्य व्याख्यानम्—४भा० ११७-११८ पृष्ठयोर्द्रष्टव्यम्। २

१र र र
वरुणो बृहती सोमः॥ देवस्थानम्॥ हाउपरीतो
१ र १ २ १
षायि। चतासुता३म्। होयि। होयि। होयि।
२ १ र १र १र १ २ १ २
हाउहाउहाउवा। सहोनरः। सोमोयउत्तमः हवा३
१ २
यिः। होयि। होयि। होयि। हाउहाउहाउवा।

---

* अहमाभंवे।

Digitized by Google

१ र   १ १र र १र   १
सत्यमोजः। दधन्वाᳲयोनर्योआ३। होयि। होयि। हो
   २   १ र   १ र १ १
यि। हाउहाउहाउवा। स्वर्ज्योतिः। सुवन्तरा३यि।
१   २   २र १र
होयि। होयि। होयि। हाउहाउहाउवा। एष्वा
     २र १र   २र १र   २ १र२ १र२
दिदम्। एष्वादिदम्। एष्वादिदम्। सुषावसोम
१ २   १   १
मद्रिभा३यिः। होयि। होयि। होयि। हाउहाउ
      १र   २र   र   २ १२
हाउवा। द्यौः(१)॥ हाउसुषावसो। ममद्रिभा३यिः।
१   २   १ र
होयि। होयि। होयि। हाउहाउहाउवा। सद्दो
   २ १र२ १र २ १ २   १
नरः। सुषावसोममद्रिभा३यि। होयि। होयि। हो
   २   १ र   १र१ २र १र
यि। हाउहाउहाउवा। सत्यमोजः। नूनम्पुनानो
 २   १   २
अविभा३यिः। होयि। होयि। होयि। हाउहाउ
   १ र   २ १२   १
हाउवा। स्वर्ज्योतिः। परिस्रवा३। होयि। होयि।
  २   र १र   २र १र
होयि। हाउहाउहाउवा। एष्वादिदम्। एष्वादि
 २र १र   १ २ १ २   १
दम्। एष्वादिदम्। अदब्धस्तुरभिन्तरा३ः। होयि।

२ १र १र
हौग्नि। हौयि। हाऊहाऊहाऊवा। द्यौः (२) ॥ हावद
१ २ १ २
भ्रस्व। रभिन्तरा३ः। हौयि। हौयि। हौयि। हा
१ र २ १ २
ऊहाऊहाऊवा। सहोनरः। अदभ्रस्तुरभिन्तरा३ः।
१ २ १
हौयि। हौयि। हौयि। हाऊहाऊहाऊवा। सत्य
र २ १र १र १ २ १
मोजः। सुतेचित्त्वाप्सुमदा३। हौयि। हौयि। हौ
२ १ र १र १ २
यि। हाऊहाऊहाऊवा। स्वर्ज्योतिः। मोग्नन्धसा३।
१ २ र १र
हौयि। हौयि। हौयि। हाऊहाऊहाऊवा। एस्था
१र १र १र १र १र १ १र १र २
दिदम्। एस्थादिदम्। एस्थादिदम्। श्रीपान्तोगोभि
१ २ १ २
रुत्तरा३म्। हौयि। हौयि। हौयि। हाऊहाऊ
१र १र १र २ १ १र
हाऊवा। द्यौरक्रान् भूमिरततनत्समुद्रं समचूकुपत्।
१ १ १ १ १
इट्०इडा२३४५ (३) ॥ ३ * ॥

अस्यापि व्याख्यानम्—४भा० २०५-२०६-२०७ पृष्ठेषु द्रष्टव्यम्। २

* नवमे माध्यन्दिने।

१ २
प्रजापतिर्बृहती सोमः ॥ सङ्कृनिनि ॥ एपारी ।

२ १ १ १ २र ३र २ १र
तोषिच्चता२३हो२३यि । सुता२३म् । हाऔवा । सो

२र १ २ १ २ १ २ १र र र १ १ २ १र
मोयउत्तम७ हविः । दधन्वा७ योनर्य्योऋ । प्सुवन्तरा ।

२ १र २ १र २ १ १ १ २ १र १ १
सुषावसोममद्रिभिः (१) ॥ एहुषावसोममा२३हो२३ । द्रि

२र ३र र १ १र २ २ १ २ र १
भा२३यिः । हाउवा । सुषावसोममद्रिभिः । नूनम्पु

२र १र २ १ २ १ २ १ १ १ २
नानोविभिः । परिस्रव । अदब्धस्सुरभिन्तर । एऔदा ।

१ १ १ २र १र र १ २
ब्धस्सुरभा२३यिहो२३ । तरा२३ः । हाऔवा । अदब्ध

१ २ १र २र १ १र र २ १ र १
स्सुरभिन्तरः । सुतेचित्त्वाप्सुमदा । मोअन्धसा । श्रीण

२र १र २ १ २ १ २ १ १
न्तोगोभिरुत्तरम् । हौ३ । वा ३ । ऊ ३ । ई२३

१ १
४ ५ (३)॥ ४ * ॥

अस्यापि व्याख्यानम्—४भा० ३०५—३०७ पृष्ठेषु तद्वेव । ४

२ र
प्रजापतिः बृहती सोमः ॥ भर्गम् ॥ यत् । परो

र १ ३ ५ २र र १
तोषि । वता२ह२३४ताम् । सोमोयउ । तमा२७

* अस्यापि नवमे माध्यन्दिने ।

Digitized by Google

२ ५ १ र र र १ २ ५
द्यार२३४वीः । दधन्वा२ंयोनर्य्योष । सुवार२न्ता२३४रा ।
२ र र १ २ ५ १र र १
सुषावसो । ममा२द्रा२३४यिभायिः ॥ सुषावसो । ममा
२ ५ २र र १ २ ५
२द्रा२३४यिभायिः(१) ॥ सुषावसो । ममा२द्रा२३४यिभा
२र र र १ २ ५
यिः । नूनम्पुनानोऽविभिः । परा २ यिन्ना २ ३ ४ वा ।
२ १ २ ४ २ १
अदब्धस्सुरभा२यिन्ता२ ३ ४रा:(२)॥ अदब्धस्सुरभा२यि
२ ५ २ १ २ ५ १ र
न्ता२३४राः । अदब्धस्सु । रभा२यिन्ता२३४राः । सुतेचि
र र १र २ ५ १र र र
त्वाप्सुमदा । मोश्रा२न्धा २ ३ ४ सा । श्रीणन्तोगो ।
१ २ ५ १ १ १११
भिरुर२त्ता२३४राम् । ए३ । भर्गा२३४५: (३)॥ ५ * ॥
अस्यापि व्याख्यानम्—४भा० २०५—२०७ पृष्ठेषु द्रष्टव्यम् । ५

१ १र १र १र
प्रजापतिर्बृहती सोमः ॥ यज्ञः ॥ परीतोषिञ्चता
१ र १र १ २ १ १ १ २ १र र र २ १
सुतम् । सोमोयउत्तमꣳहविः । दधन्वाꣳयोनर्य्योअप्सु
२ १ र १ १र १ १र २ १ २ १ १र १ १र २ १ २
वन्तरा । सुषावसोममद्रिभिः(१) ॥ सुषावसोममद्रिभिः ।
१र १२।१र २ १ २ र १ १र १र २ १ २ १
सुषावसोममद्रिभिः । नूनम्पुनानोविभिःपरिस्रव । अ

* एतस्यापि नवमे मध्यन्दिने ।

Digitized by Google

२ १ २ १ २ १ २ १ २
दब्धस्सुरभिन्तरः(२)॥ अदब्धस्सुरभिन्तरः। अदब्धस्सुर

१ २ १र २र १ २र र १ २र २र१ २र १र २
भिन्तरः। सुनेचित्त्वाप्सुमदामोअन्धसा। श्रीणन्तोगोभि

१ २ १ र २र १ २र १ २ १ १ १ १
रुत्तरम्। अतञ्जौवेमअरदौवयन्ते२३४५(३)॥ ६*॥

अस्य व्याख्यानम्—४भा० २०५-२०६-२०७ पृष्ठेषु तदेव। ६

१
दीर्घतमा बृहती सोमः॥ दीर्घतमसोर्कम्॥ वृ

२ १ र २ १ २ १ २ १ २
षा। वासोमम। द्रिभायिद्रिभायिः। द्रिभायिः।

१ २ १ र २ १ २ १ २ १ २
वृषा। वासोमम। द्रिभायिद्रिभायिः। द्रिभायिः।

१ २ १ र २र १ २ १ २ १ २
नूनाम्। पूनानोअविभिःपरि। स्रवास्रवा। स्रवा।

१ २ १ २ १ २ १ २ १ २
अदा। ब्धास्सुरभि। तरास्तराः। तराः(२)॥ ७†॥

अस्य व्याख्यानम्—४भा० २०६ पृष्ठे तदेव। ७

१
दीर्घतमा जगती सोमः॥ दीर्घतमसोर्कः॥ आ

२ १ र २र र र १२ १२ १२
सा। वायिसोमोअरुषोवृषा। हरायिर्हरायिः। हरा

१ २ १ २र र १ २ १ २
यिः। राजे। वादस्मोअभिगाअचि। क्रदात्क्रदात्

* नवमे मध्यन्दिने। स्तोभविभाग्यम्।

† तथैव।

Digitized by Google

१ १ १ १ १ २ १ २ १ २ १ २ १
कदात्। पूना। नोवारमत्येभ्य। व्ययाव्ययाम्। व्य
२ १ २ १ २ २ २ १ २ १
याम्। प्यायिनो। नायोनिक्तु तवन्तमा। सदात्स
२ १ २ १ २ १ २र १
दात्। सदात् (१)॥ पार्जा। न्याःपितामहिषस्यप। पि
२ १ २ १ २ १ २ २र
नाणिनाः। णिनाः। नाभा। पार्थिव्यागिरिषुत्त्यम्।
१ २ १ २ १ २ १ २ १ २ २र
दधायिदधायि। दधायि। स्वासा। रात्रापोत्रभि
२ २ १ १ २ १ २ १ २ १
गाउदा। सरान्त्सरान्। सरान्। साङ्गाः। वाभि
२ २ २ २ १ २ १ २ १ २ १ २
र्व्वसतवेीतेत्र। ध्वरायिध्वरायि। ध्वरायि (२)॥ काव्यैः।
२र २ २ १ २ १ २ १ २ १
वायिधस्यापरियेषिमा। हिनाॅ्हिनाम्। हिनाम्। चा
२ १ २र २ १ २ १ २ १ २
चग्रो। नाम्टष्टोत्रभिवाजम्। षसायिषसायि। षसा
१ २ १ १ २ २ १ २ १ २
यि। आपा। सायिधन्दुरितासोमनः। म्टडाम्टडा।
१ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १
म्टडा। धार्ता। वासानःपरियासिनिः। निजाजि
२ १ २ ३ १ १ १ १
जाम्। निजाम्। ई२३४५(३)॥ ८ *॥

अस्य व्याख्यानम्—४भा० ३१७-३१८-३१९ पृष्ठेषु द्रष्टव्यम्। ८

* तथैव।

२
वसिष्ठो गायत्रीन्द्रः ॥ कवतीषु रथन्तरम् ॥ का

र र १ र २ र १ १ १
यानश्चित्रआभुवोवा । ऊतीसदा । वृधा२३सखा । का

र २ १ ४ १ र र ५ ५
याश्चा२३यिष्ठा३ । यावा२३४र्ता । ओवा६ । हाऊ

२र १ २र र र र १
वा(१) ॥ ताकोवा । त्वासत्योमदानाम्म्ः०हिष्ठोम । त्सदा

२ १र २ १ ४ १ र
२३न्धसाः । दार्ढाचिदा२३रुजे३ । जायिवा २ ३ ४ सा ।

र ५ ५ १ २ र र
ओवा६ । हाऊवा(२) ॥ स्त्रोवा । भीषुणस्सखीनामविता

१ २ २ १ ४ र
जा । रितॄ२३णाम् । शातम्भवा२३सी३ । ऊता२३४या ।

र ५ ५
ओवा६ । हाऊवा(३) ॥ ९ * ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० ८८-८९ पृष्ठयोर्द्रष्टव्यम् । ९

॥ इति ऊह्यगाने दशरात्रपर्व्व समाप्तम् ॥ १ ॥

---

* दशमे पृष्ठम् ।

Digitized by Google

॥ अथ संवत्सर-पर्व ॥

———000———

१ऽ २ २
वसिष्ठो बृहती सोमः ॥ रथन्तरम् ॥ पूनानस्सोम
२ १ १ २ १ २ २ २ २ २ १
धारयोवा। आपोवसानोअर्षस्यारत्नधायोनिम्तत। स्व
२ १ २ २१ ४ १ २
सा२३यिद्सायि। उत्सोदेवो२३हा३यि। राख्या२३४या।
२ ५ ५ २ १ २ २ २
ओवा६। हाऊवा(१)॥ उत्सोवा। दायिवोहिरण्ययोद्
२ १ १ १ २ १
हानऊधहिं वियम्। मधू२३प्रियाम्। प्रात्न(ं)सधार२
४ १ २ २ ५ ५
स्या३म्। आसा२३४दात्। ओवा६। हाऊवा(२)॥
२ १ २ २ २ २ १
प्रत्नोवा। साधस्थमासदद्दापृक्यन्धरुणांवा। जिया२३
२ २२ १ ४ १ २ २
र्षसायि। नृभिर्धौतो२३वा३यि। चाक्षा२३४णा। ओ
५ ५ १
वा६। हाऊवा। अस्(३)॥ १० *॥

अस्य व्याख्यानम्—३भा० ४१-४२-४३ पृष्ठेषु द्रष्टव्यम्। १०

विरूपः प्रजापतिर्बृहती सोमः ॥ अजोवैरूपम् ॥

---

* प्रायणीयेऽह्नि मध्यन्दिने।

अभिसोमा । सभा३१उवा२३ । या२३४वाः । पवन्तेम ।
दिया३१उवा२३ । मा२३४दाम् । समुद्रस्याधिविष्टपे ।
मना३१उवा२३यि । षी२३४णाः । मत्सरासः । मदा३
१उवा२३ । च्यू२३४ताः(१) ॥ मत्सरासाः । मदा३१उवा
२३ । च्यू२३४ताः । मत्सरासः । मदा३१उवा२३ ।
च्यू२३४ताः । तरत्समुद्रम्पवमा । नऊ३ । आउवा२३ ।
मी२३४णा । राजादेवः । ऋता३१उवा२३ । बृ२ ३ ४
हात्(२) ॥ राजादेवाः । ऋता३१उवा२३ । बृ२३४हात् ।
राजादेवः । ऋता३१उवा२३ । बृ२३४हात् । अर्षामि
त्रस्यवरुणा । स्वधा३१उवा२३ । मा२३४णा । प्रहिन्वा
नः । ऋता३१उवा२३ । बृ२३४हात् । हाहा३१उवा२
३ । इट् । इडा२३४५(३) ॥ ११ * ॥

अस्य व्याख्यानम्—३भा० ४०१-४०२ पृष्ठयोर्द्रष्टव्यम् । ११

---

* अभिभवस्य तृतीयेऽह्नि माध्यन्दिने ।

२ र
अथर्व्वा बृहती सोमः॥ आथर्व्वणम्॥ उक्कवा
र र र र र र र २ र र र
ओहा। औहोवा। परीतोषायि। उक्कवाओहा।
१र २र १ १ २ १र २
औहोवाहाऊ। वा। आवत्। चताम्र२३ताश्म्।
१ र र र र र र र र र र
उक्कवाओहा। औहोवा। सोमोयज्ञ। उक्कवाओ
र १र २र १ १ १ १ र
हा। औहोवाहाऊ। वा। स्वः। तमॅहविर्द्धन्वाॅ
र र १ १ २ १ र र र र र र
योनर्य्योअप्स्वन्तार२३रा३। उक्कवाओहा। औहोवा।
र र र र १र २र १
सुषावसो। उक्कवाओहा। औहोवाहाऊ। वा।
१ २ १ २ २ र र र १र
ज्योतिः। ममद्रा२३यिभा३यिः। उक्कवाओहा। औ
२र २ २ र र र र र र
होवाहाऊ। वा३(१)॥ उक्कवाओहा। औहोवा। सु
र र र र १र २र १ १
षावसो। उक्कवाओहा। औहोवाहाऊ। वा। आ
१ १ १ २ र र र र र
वत्। ममद्रा२३यिभा३यिः। उक्कवाओहा। औहो
र र र र र १र २र १
वा। सुषावसो। उक्कवाओहा। औहोवाहाऊ।
१ २ १ र र र २ १ १
वा। स्वः। ममद्भिर्म्मृनम्पुनानोअविभिःपरिस्रा२३वा

१ र र र र र र र
३। उङ्क्वाओहा। औहोवा। अद्ध्यस्तु। उङ्क्वा
र र १र २र १ २ १
ओहा। औहोवाहाउ। वा। ज्योतिः। रभिन्ता२
२ र र र १र २
३रा३ः। उङ्क्वाओहा। औहोवाहाउ। वा३(२)॥
र र र र र र र ऽ र र र
उङ्क्वाओहा। औहोवा। अद्ध्यस्तु। उङ्क्वाओहा।
१र २र १ १ २ २
औहोवाहाउ। वा। आवत्। रभिन्ता२३रा३ः।
र र र र र र र र र
उङ्क्वाओहा। औहोवा। अद्ध्यस्तु। उङ्क्वाओहा।
१र २र १ १ २ २ र र र
औहोवाहाउ। वा। सुवः। रभिन्तरस्सुते चित्त्वासुमदा
२र र २ १ र र र र र र र
मोअन्धा२३सा३। उङ्क्वाओहा। औहोवा। औण
र र र र १र २र १ १
न्तोगो। उङ्क्वाओहो। औहोवाहाउ। वा। ज्यो
२ १ २ २ र र र १र २र
तिः। भिवृत्ता२३रा३म्। उङ्क्वाओहा। औहोवा
२ १ १ १ १
हाउ। वा३। ई२३४५(३)॥ १२ *॥

अस्य व्याख्यानम्—४भा० २०५-२०६-२०७ पृष्ठेषु द्रष्टव्यम्। १२

---

* अभिप्लवस्य चतुर्थेऽह्नि माध्यन्दिने।

Digitized by Google

१र र
प्रजापतिर्गायत्री सोमः ॥ अपत्यम् ॥ हाउहाउ
र र र र र २ र र १
हाउ। अर्षासोमद्युमा२३त्तमा३ः। अभिद्रोणानिरो२
२ १र र र १ २
३रुवा३त्। सीदन्योनीवना२३यिषुवाउ। वा३। ई२३
५ २ र र र २ २ र १
४डा(१) ॥ अप्साइन्द्रायवा२३यवा३यि। वरुणायमरु२३
२ १र र १ २ ०
त्भ्याः। सोमाअर्षन्तुवा२३यिष्णवाउ। वा३। ई२
५ २ र र १ २ २ र १
३४डा(२) ॥ इषन्तोकायनो२३दधा३त्। अस्मभ्यᳬसोमवा
२ १र र र र २
२३यिश्वता३ः। हाउहाउहाउ। आपवस्वसहा२३स्रिणा
१ १ १ १ १
उ। वा३। इट्०इडा२३४५(३) ॥ १३ * ॥

अस्य व्याख्यानम् २भा० ६१४-६१५-६१६ पृष्ठेषु द्रष्टव्यम् । १९

१ २
प्रजापतिर्गायत्री सोमः ॥ शाक्करवर्णम् ॥ एआर्षा।
१र र र र १ र र
सोमद्युमत्तमोभिद्रोणानिरो२रुवात्। इडा। सीदन्यो
र २ २ १ २ १र र र २
नीवना१यिष्२वा(१) ॥ आप्साः। इन्द्रायवायवेवरुणाय

---

* द्वितीयाभिपूर्वे पञ्चमेऽर्चनि ।

१　　　　२ र　　२　२　१
मह्नु२ग्नियाः। इडा। सोमाअर्षन्तुवा१यिष्णा३वायि(२) ॥

१　२　　र १र र　　　र　　　१
आयिषाम्। तोकायनोदधदस्मभ्य९सोमवा२यिश्वताः।

र　　　१　　　२
इडा। आपवस्वसहा२३होयि। आयिणमा३१ऊवा२३।

१　　१११
इट्०इडा२३४५(३) ॥ १४* ॥

अस्यापि व्याख्यानम्—३भा० ६१४—६१६ पृष्ठेषु द्रष्टव्य। १४

२ र　र र
वसिष्ठः ककुबुत्तरा बृहत्यग्निः ॥ याज्ञायज्ञावोअ

१　　　र२र　र र　　　र　१
ग्रयोवा। आयिराइराचदक्षसेपप्रीवयमम्तृतञ्जा। तवा

२　　　१　१ १　४　१
२३यिदसाम्। प्रायम्मित्रा२३९सू३। आ९सा२३४यि

र　र ५　५　　२ १　　　२
षाम्। औवा६। हाऊवा(१) ॥ प्रियोवा। मायिन९सुश९

र र　र　　र　१　　२　१ र २ १
सिषमूर्जोनपात९सहिना। यमा२३स्मयूः। दाशेमहा२३

४　१　　र　र ५　५　　१र १
व्या३। दाता२३४या। औवा६। हाऊवा(२)॥ दाशोवा।

१र　र　र र र　१　　२　१ १र
माहव्यदातयेभुवद्वाजेषता। भुवा२३द्वृधायि। ऊतत्रा

१　४　१　र　र ५　५
तार३ता३। नू२३४नाम्। औवा६। हाऊवा(३) ॥१५† ॥

अस्य व्याख्यानम्—३भा० १७५-१७६-१७७ पृष्ठेषु द्रष्टव्यम। १५

---

* चतुर्थाभिप्लवे पञ्चमेऽहनि।　　† अभिजिति अग्निष्टोमसाम।

Digitized by Google

वसिष्ठः प्रथमा द्वितीया चानुष्टुभावन्त्या। बृहतीन्द्रः॥

१ २ २ १ १ २
रथन्तरम्॥ याञ्जायथाभपूर्विये।वा। माघवन्वृत्र

२ २ १ १ १ १ १ ४
त्यायतन्पृथिवीम्। अप्रा२३थयाः। तादस्तभ्ना२३उ

१ २ २ ५ ५ ११
३। तोदा२३४यिवाम्। ओवाई। वाऊवा(१)॥ वमो

१२ २ १
वा। तेयज्ञोअजायतनदर्कंउतनस्फ्रतिस्तद्विश्वम। भि

२ १ २ २ १ ४ १ २
भू२३रसायि। याञ्जातथ्या२३वा३। जान्तू२३४वाम्।

२ २ ५ ११ १२ ११
ओवा६। वाऊवा(२)॥ वमोवा। मात्तुपक्कमैरयञ्चाद

२ २ २ २ १ २
यं(९)रोदयोदिविधर्मन्नसामन्तपता। सुवा२३र्किभायिः।

१ २ १ ४ १ २ २५ ५
जूषुज्ञिर्व्वा२३णा३। सायिव२३४वात्। ओवाई। वा

१
ऊवा। अस्(३)॥ १६ *॥

अस्य व्याख्यानम्—४भा० ५०६-५०७-५०८ पृष्ठेषु द्रष्टव्यम्। १६

॥ इत्यूह्यगाने प्रथमः प्रपाठकः॥ १॥

———०।०———

* प्रथम-खण्डामकि पूर्णम्।

भरद्वाजो न्यङ्कुसारिणी स्कन्धोग्रीवीवोरो बृहती यास्का

इति प्रथमाऽनुष्टुभावुत्तरे इन्द्रः ॥ बृहत् ॥ औहोयि

मत्स्यपायितेमहा६ए। पात्रस्यौवा। हारायिवो२३४मा।

त्सरो३५। औहोवा। मदोवृषा। तेवा३१। ष्णआ२

३४यिन्दुः। वाजीसहा३४। औहोवा। सा २साता२

२३४। माः। उक्रवा६हाऊ। वा(१) ॥ औहोयिमआ३

ए। नस्तेग। तूमत्सा२३४राः। वृषा३४। औहोवा।

मदोवरायि। णाया३१ः। सहावा५इन्द्रसाना२३४सा

यि:। पृतनाषा३४। औहोवा। आ २मार्ता२३४।

याः। उक्रवा६हाऊ। वा(२) ॥ औहोयियस्व३ए। वरु

त्रिशूरासाना२३४यिता। चोदा३४। औहोवा। यो

मानुषे। राया३१म्। सहावान्दस्युमव्रा२३४ताम्।

Digitized by Google

१२ १ २ १ १२ १ ५ १२
ओषःपाचा३४। औहोवा। ना२श्रो। ना२श्रोचा२
५ १
३४यि। षा। उऊवा६हाउ। वा। हस्(३) ॥ १ * ॥

अस्य व्याख्यानम्—४भा० ५०८-५०९-५१०पृष्ठेषु द्रष्टव्यम्। १

वसिष्ठः प्रथमा द्वितीया चानुष्टुभावन्त्या पथ्या बृह-
१ २ २ १ २
तीन्द्रः ॥ रथन्तरम् ॥ प्रत्यस्मैपिपीषतोवा। वायिश्वा
१ २ २ १ १ १ १२
निविदुषेभरअरङ्गमा। यजा२३ग्मयायि। आपश्चा
१ ४ १ २ २ ५ ५
द्दा२३ध्वा३। नायिना२३४रा। ओवा६। हाउवा(१) ॥
२१ २ २ २ २ २ २ १
रओवा। एनम्प्रत्येतनसोमेभिस्सोमपातममत्रेभिः। कृ
२ १ १ ४ १
जा२३यिषिणाम्। आयिन्द्र(ꣳ)सुता२३यिभा३यिः। आ
२ २ ५ ५ २ १
यिन्द्रू२३४भा। ओवा६। हाउवा(२) ॥ भिरोवा। स्मा
२२ २ २ २ २ १
अस्माइदन्धसोद्दर्योप्रभरासुतङ्कुवित्समस्यजेन्य। स्यश्रा२

---

* द्वितीयवत्सरसामनि पृष्ठम्।

Digitized by Google

१　　१ १ १　　४　　१　　र
इर्धंता: । माभिश्रस्ता२३यिरा३ । वाखा २ ३ ४ रात् ।
र १　　५　　१
ओवा६ । हाउवा ॥ अस(३) ॥ २ * ॥

अस्य वाज्ञ ाम्—४भा० ५१५-५१६-५१७ पृष्ठेषु द्रष्टव्यम् । १

वायुरादित्यो वा प्रथमा द्वितीया चानुष्टुभावन्त्या पथ्या
१ २ १ १　　१ र
बृहतीन्द्रः ॥ चतुर्थस्वरम् ॥ याज्ञायाज्ञा । यथाम्न
र २ १ १ १ २ १ र
पूर्विया औ२हो हा२इया । औ२हो । माघवन्वृत्रहत्या
२ २ १ २ १ १ र
याम्औ३हो । हा२इया । औ३हो । तात्पृथिवीमप्रा
२ २ १ २ १ १ र र
थयाम्औ३हो । हा२इया । औ३हो । तादस्तभ्नाउता
२ १ १ २ र र १
दिवामौ२हो । हा२इया । औ२होवाहाउवा३(१) ॥
१ २ १ २　१र　र　२ २　१ २
तात्तेतात्ते । यज्ञोअजायताम्औ२हो । हा२इया । औ
१　　२　　१
३हो । तादर्कउतहस्कृतायिरौ३हो । हा२इया । औ
२ १　र　२ २　१ २
३हो । तादिश्वमभिभूरसाम्औ३हो । हा२इया । औ३
१ १ र　२ २　१ २
हो । याज्ञातयज्ञजन्तुवामौ२हो । हा२इया । औ३

---

* ततीयस्वरसामनि पृष्ठम् ।

Digitized by Google

होवाहाऊवा३(२)॥ आमाआमा। सुपक्वमैरयाऔ३हो। हा२इया। औ३हो। आसूर्य्यंरोहयोदिवाऔ३हो। हा२इया। औ३हो। घर्मन्नसामन्तपतासुवृक्तिभायिरौ३हो। हा२इया। औ३हो। जुष्टङ्गिर्वणसेबृहादौ३हो। हा२इया। औ३हो वाहाऊवा३(३)॥ ३ *॥

अस्य व्याख्यानम्—४भा० ५०६-५०७-५०८ पृष्ठेषु द्रष्टव्यं। १

वायुरादित्यो वाग्नः॥ चतुर्थस्वरम्॥ प्रावप्रासू। न्वानायअन्धसाऔ३हो। हा२इया। औ३हो। मार्त्तो नवष्टतद्वचाऔ३हो। हा२इया। औ३हो। आपश्वा नमराधसामौ३हो। हा२इया। औ३हो। हातामश्व अभृगवा औ३होहो२इया। औ३होवाहाऊवा३(१)॥ आजाआजा। मिरक्तुअव्यताऔ३हो। हा२इया। औ३हो। भूजेनपुत्रओणियेरौ३हो। हा२इया। औ३

* प्रथमस्वरसामवत् पूरणम्।

१ १ १ २ २ १ १ १ १
हो। सारङ्गारोनयोषणामौ३हो। हा२इया। औ
१ १ १ २ २ १ १ १ २
३हो। वारोनयोनिमासदामौ३हो। हा२इया। औ
२ २ १ १ १ १ १ २ २ १
३होवाहाऊवा३(२)॥ सावीसावी। रोदसमाधनामौ३
१ १ १ १ १ २ १
हो। हा२इया। औ३हो। वायस्तस्तम्भरोदसामौ३
१ १ १ १ १ २ १
हो। हा२इया। औ३हो। हारिःपवित्रेअव्यतामौ३
१ १ १ १ १ २ २ २
हो। हा२इया। औ३हो। वायिधामयोनिमासदा
१ १ १ १ २ २ २ १ १
मौ३हो। हा२इया। औ३होवाहाऊवा३। ए३। प
११११
या२३४५:(३)॥ ४ *॥

अस्य व्याख्यानम्—४भा० ४१७-४१८-४१९ पृष्ठेषु द्रष्टव्यम्।४

वायुरादित्यो वा न्यंङ्कुसारिणी स्कन्धोग्रीवीवोरो

बृहती यास्कइति प्रथमानुष्टभावुत्तरे इन्द्रः॥ द्वितीय-

१२ २ २ २ १
स्वरम्॥ एहाऊमत्स्यियापा। यितेमहाः। होयि। होयि।

२ २ १२
होयि। हाऊहाऊहाऊ। पात्रस्येवा। होयि। होयि।

---

* तत्पुस्तकपाठे नास्ति पदम्।

होयि। हाऊहाऊहाऊ। हरिवोमत्सरोमदाः। हो
यि। होयि। होयि। हाऊहाऊहाऊ। वृषातेवा। होयि।
होयि। होयि। हाऊहाऊहाऊ। ष्णाइन्दूः। हो
यि। होयि। होयि। हाऊहाऊहाऊ। एऔहोवा
दीशाः। वाजीसहा। होयि। होयि। होयि। हा
ऊहाऊहाऊ। स्रसातमाः। होयि। होयि। होयि।
हाऊहाऊहाऊ। एऔहोवा३(१)॥ एहावानस्तेगा। तु
मत्सराः। होयि। होयि। होयि। हाऊहाऊहाऊ।
वृषामदो। होयि। होयि। होयि। हाऊहाऊहाऊ।
वरेणियाः। होयि। होयि। होयि। हाऊहाऊ
हाऊ। सहावाꣳश्वा। होयि। होयि। होयि।
हाऊहाऊहाऊ। इसानसायिः। होयि। होयि। हो
यि। हाऊहाऊहाऊ। एऔहोवादीशाः। पृतना

Digitized by Google

२
षाट्। होयि। होयि। होयि। हाऊहाऊहाऊ।
२ १
अमर्त्तियाः। होयि। होयि। होयि। हाऊहाऊ
२ १ २ २१ २ १
हाऊ। एऔहोवा३(२)॥ एहातुवꣳहिशूर। रदसनिता।
२ २ १२
होयि। होयि। होयि। हाऊहाऊहाऊ। चोदयो
२
मा। होयि। होयि। होयि। हाऊहाऊहाऊ।
२१ २
नुषोरथाम्। होयि। होयि। होयि। हाऊहाऊ
२ १२ २
हाऊ। सहावान्दा। होयि। होयि। होयि। हा
१
ऊहाऊहाऊ। स्युमव्रताम्। होयि। होयि। होयि।
२ २१ २ २ २ १ २ २ १२
हाऊहाऊहाऊ। एऔहोवादौशाः। ओषःपात्राम्।
२ २
होयि। होयि। होयि। हाऊहाऊहाऊ। नशोचि
२ २
षा। होयि। होयि। होयि। हाऊहाऊहाऊ। ए
२ २
औहोवा३(३)॥ ५ *॥

अस्य व्याख्यानम्—४भा० ५०८-५०९-५१०पृष्ठेषु द्रष्टव्यम्। ५

---

* द्वितीयस्वरसामपृष्ठम्।

Digitized by Google

२र
वायुरादित्यो वानुष्टुप् सोमः॥ द्वितीयस्वरम्॥ ह्
र र १
चावयम्पूषा। रयिर्भगाः। चोयि। चोयि। होयि।
२ र १
चाऊचाऊचाऊ। सोमःपुना। चोयि। चोयि। चोयि।
१ र १
चाऊहाऊहाऊ। नोअर्षतायि। चोयि। चोयि।
२ १
चोयि। चाऊचाऊचाऊ। पतिर्व्विश्वा। चोयि। चो
२ र १
यि। चोयि। हाऊहाऊहाऊ। स्यभूमनाः। होयि।
२ र र र र १ २
चोयि। चोयि। चाऊचाऊचाऊ। एओहोवादीआः।
१ २
वियख्यद्रो। होयि। चोयि। चोयि। चाऊहाऊचाऊ।
र १ २
दसीउभायि। चोयि। चोयि। चोयि। चाऊचाऊ
र र र २र र र
चाऊ। एओचोवा ३ (१)॥ एहाऊसमुप्रियाः। अनू
१ २
षता। होयि। चोयि। चोयि। चाऊहाऊचाऊ।
र र १ २
गावोमदा। होयि। होयि। चोयि। चाऊचाऊ
१ २
चाऊ। यघृष्वयाः। होयि। चोयि। होयि। चाऊ

Digitized by Google

२ २ १
हाउहाउ। सोमासःका। होयि। होयि। होयि।
२　　　　२ १
हाउहाउहाउ। एवतेफ्याः। होयि। होयि। हो
२　　　　२ २ २ २ ५ १　　　१२
यि। हाउहाउहाउ। एश्रौहोवादीग्राः। पवमाना।
२　　　　१
होयि। होयि। होयि। हाउहाउहाउ। सहृन्दवाः।
२　　　　२ २ २
होयि। होयि। होयि। हाउहाउहाउ। एश्रोहो
१२२　　२　　२ १
वा३(२)॥ एहाउयश्रोजिष्ठाः। तमाभरा। होयि। हो
२　　　　१
यि। होयि। हाउहाउहाउ। पवमाना। होयि।
२　　　　२ १
होयि। होयि। हाउहाउहाउ। अवायियाम्।
२　　　　१
होयि। होयि। होयि। हाउहाउहाउ। यःपञ्च
२
चा। होयि। होयि। होयि। हाउहाउहाउ। प
२ १　　　　२
णीरभायि। होयि। होयि। होयि। हाउहाउहाउ।
२ २ २ २ १ १　　१२
एश्रौहोवादीग्राः। रयियेना। होयि। होयि। होयि।

Digitized by Google

२ र १
हाउहाउहाउ। वनामहायि। होयि। होयि। होयि।
२ र र र १ १ १ १ १
हाउहाउहाउ। एम्प्रौहोवा३। हस्.पया२३४५:(३)॥६*॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० २४५-२४६-२४७ पृष्ठेषु द्रष्टव्यम्। ६

वायुरादित्यो वा न्यङ्कुसारिणी स्कन्धोग्रीवीवोरो बृहती यास्कइति प्रथमानुष्टुभावुत्तरे इन्द्रः॥ तृतीयस्वरम्॥

२र र १र र १ र १
एहाउ। औहो२। मत्स्यिपापा३। यितेमहाः। होव
१ र र र
वा२३होयि। पा। त्रस्येवहरिवोमत्सरोमदाः। होव
१ र र १
वा२३होयि। वा। षातेवृष्णइन्द्रः। होववा २ ३हो
१र र र १ १ १ १ १ र
यि। एम्प्रौहोवादीग्राः। होववा२३होयि। वा। जी
र १ १ २र र र १र
सहस्रसातमाः। होववा२३होयि। एम्प्रौहोवा३(१)॥ ए
र १र र र १ १
हाउ। औहो२। आनस्तेगा३। तुमत्सराः। हो
१ र र र
ववा२३होयि। वा। षामदोवरेणियाः। होववा२ ३
१ र र र १
होयि। सा। हावाꣳइन्द्रसानसायिः। होववा २ ३

* बृहत्पञ्चपञ्च स्वरसाम, आर्भवे चेदम्।

१ २ २ २ २ १ १ १ १
होयि। एऔहोवाहोशाः। होववा२३होयि। पा।
२ २ १ १२ २ २
तनाषाडमर्त्तियाः। होववा२३होयि। एऔहोवा३(२)॥
१२ २ १२ १ १
एहाउ। औहो२। तुव१९ह्मिशू३। रस्मनिता। हो
१ २ २
ववा२३होयि। चो। दयोमनुषोरथाम्। होववा२३
१ २ २ १
होयि। सा। हावान्दस्युमव्रताम्। होववा २ ३ हो
१२ २ २ २ १ १ १ १
यि। एऔहोवाहोशाः। होववा२३होयि। अो। ष:
२ २ १ १२ २ २
पान्नशोचिषा। होववा२३होयि। एऔहोवा३(३)॥७॥

अस्यापि व्याख्यानम्—४भा० ५०८ प्रभृति-पृष्ठेषु तद्वत्। ७

१२ २
वायुरनुष्टुप् सोमः॥ तृतीयस्वरम्॥ एहाउ।
१२ २ २ १ १
औहो२। अयम्पूषा३। रयिर्भगाः। होववा२३होयि।
२ २ १
सो। मःपुनानोअर्षतायि। होववा२३होयि। पा।
२ १ १२ २ २ २ १
तिर्व्विश्वस्यभूमनाः। होववा२३होयि। एऔहोवाहो
२ १ २ २
शाः। होववा२३होयि। वायि। अव्यख्यद्रोदसीउभा

* आहत्तद्वितीयस्वरसामसप्तम्।

Digitized by Google

१ २र२ र २र२ १र
यि। होवबा२३होयि। एऔहोवा३(१)॥ एहाऊ। औ
२ २ १ १
हो२। समुप्रियाः३। अनूषता। होवबा२३होयि।
र १ १ र
गा। वोमदायघृष्वयाः। होवबा२३होयि। सो। मा
र १ २र२ र र १ २
सः ह्लणवतंपथाः। होवबा२३होयि। एऔहोवाहोम्राः।
१ र र १
होवबा२३होयि। पा। वमानासइन्दवाः। होवबा
१ २र र र २र र १र र
२३होयि। एऔहोवा३(२)॥ एहाऊ। औहो२। यओ
२ र १ १ १
जिष्ठाः३। तमाभरा। होवबा२३होयि। पा। वमा
र १ र
नश्रवायियाम्। होवबा२३होयि। याः। पञ्चचर्षणी
१ २र२ र र १ २ १
रभायि। होवबा२३होयि। एऔहोवाहोम्राः। हो
१ र र १ १
वबा२३होयि। रा। यिय्येनवनामहायि। होवबा२३हो
१र२ र १ र १११
यि। एऔहोवा३(३)॥ हस्०इडापया२३४५ः(३)॥ ८ *॥

चस्यापि व्याख्यानम्—१भा० ३४५ प्रभृति-पृष्ठेषु तदेव। ८

---

* आहतद्वितीयस्वरसाम्नि बृहत्पृष्ठपञ्चे चेदम्।

Digitized by Google

वायुरादित्यो वा प्रथमा द्वितीया चानुष्टुभावन्त्या बृह

१र र १
तीन्द्रः॥ प्रथमस्वरम्॥ एप्रतियस्मायि। पिपीषतायि।

२ र २ र १ २
हाउ। विश्वानिवायि। हाउ। वृषभरा। हाउ।

१ २ १ २ र र र
भरक्रमा। हाउ। यजग्मयायि। हाउ। एऔहो

र १ २ १र २ र १ २
वाहीशाः। अपश्वदा। हाउ। ष्वनेनराः। हाउ।

र र र १र र र र १ २ र
एऔहोवा३(१)॥ एएमेनम्प्रा। तियेतना। हाउ। सो

र १ २ र १ २ १र
मेभिस्सो। हाउ। मपातमाम्। हाउ। अमत्रेभा

२ र १ २ र र र र १
यिः। हाउ। ऋजीषिणाम्। हाउ। एऔहोवाही

२ १ २ १ २
शाः। इन्द्रꣳसुतायि। हाउ। भिरिन्दुभायिः। हाउ।

र र र १र र र १ २
एऔहोवा३(२)॥ एअस्माअस्मायि। इदन्धसाः। हाउ।

१र २ र १ २ १
अध्वर्य्योप्रा। हाउ। भरासुताम्। हाउ। तुविस्स

२ र १ २ २र र र र
मा। हाउ। स्यजेन्व्यश्नुवन्ताः। हाउ। एऔहोवा

Digitized by Google

१ २ १ १ १ २
दौशाः। अभिशस्तायिः। हाउ। अवस्वरात्। हा

२र र र
उ। एश्रौहोवा३(३) ॥ ९ * ॥

अस्य व्याख्यानम्—४भा० ५१५-५१६-५१७ पृष्ठेषु द्रष्टव्यम् तृतीयकं पर्वम्। ९

१र
वायुरादित्यो वाऽनुष्टुप्सोमः ॥ प्रथमस्वरम् ॥ एसु

र र १ २ र र १ १
तासोमा। धुमत्तमाः। हाउ। सोमाइन्द्रा। हाउ।

१ १ १ २ र १
यमन्दिनाः। हाउ। पवित्रवा। हाउ। तोश्चंत्तरान्।

२ र र र र १ २ र र १ २ र
हाउ। एश्रौहोवादौशाः। देवान्गच्छा। हाउ। तुवौ

१ १२ र र १र १
मदाः। हाउ। श्रौहोवा३(१) ॥ एइन्दुरिन्द्रा। यपवता

१ १र २ र १ २
यि। हाउ। इतिदेवा। हाउ। सोमक्रवान्। हाउ।

र १ १ १ २ र र
वाचस्पतायिः। हाउ। मखस्पतायि। हाउ। एश्रौ

र र १ २ १र २ र १ २
होवादौशाः। विश्वाश्येशा। हाउ। नश्रोजसाः। हाउ।

र र र १र १ १
एश्रौहोवा३(२) ॥ एसहस्रधा। र:पवतायि। हाउ। समु

१र २ र १ १ र १
द्रोवा। हाउ। वमीङ्कयाः। हाउ। सोमस्पतायि।

---

* तृतीयस्वरसामस्य पृष्ठम्।

Digitized by Google

२ १८ १ १८२ २ २१ १ २१
भ्राज रयीणाम्। भ्राज। एश्चौहोवाहोश्चा:। सखेन्द्रस्था।
२ २१ १ २२२ १
भ्राज। दिवेदिवायि। भ्राज। एश्चौहोवा३(३)॥ भस्०
१११
पया२३४५:॥ १० *॥

अस्य भाष्यम्—२भा० ४४९-४५०-४५१ पृष्ठेषु द्रष्टव्यम्। १०

११२१८ २१
ऋर्ष्यो गायत्री सोमः॥ भ्राजम्॥ अस्यप्रत्नामनुद्यु
२१ २८१ २ १२ १८ २१
तम्। शुक्रन्दुदुहेअह्रयः। पयस्सहस्रमामृषिम्(१)॥ अयꣳ
२ २८ १ २१ २२२ ११११८
सूर्यइवोपदृक्। अयꣳसराꣳसिधावति। सप्तप्रवतआ
२१ २ २ २१८ २८१
दिवम्(२)॥ अयंविश्वानितिष्ठति। पुनानोभुवनोपरि।
२ २१८१८ २ २८ १८
सोमोदेवोनसूर्य्यः(३)॥ ए। भ्राज॥ ११ †॥

अस्य भाष्यम्—१भा० १४८—१५१ पृष्ठेषु द्रष्टव्यम्। ११

इन्द्रःऋर्ष्यो वा दशानुगाने जगती सूर्य्यः॥ महादिवा
११८ २१ १२१ २२१ २१
कीर्त्त्यम्॥ विभ्राड्बृहत्पिबतुसोम्यम्मधु। आयुर्द्दधद्यज्ञप

* तरपृष्ठपचे तृतीयस्वरघाजि चार्मवे चेदम्।

† विपुषति सप्तान्विते।

Digitized by Google

१२१ १ १२ १२२१२ २ १ २ १२ ११२
तावविद्धतम्। वातजूतोयोअभिरक्षतित्मना। प्रजाः

२ १२ २१ १२ ११ २२ १२
पिपर्त्तिबहुधाविराजति(१)॥ विभ्राड्बृहत्सुभृतवाजसात

२ १ २१२११२२१ २ १२ २१२
मम्। धर्म्मन्दिवोधरुणेसत्यमर्प्पितम्। अमित्रहाव्रत्रहाद

२१ १ १२ २२ १२ १ १२ ११
स्युहन्तमम्। ज्योतिर्जज्ञे असुरहासपत्नहा(२)॥ इदᳪ

२२ १२ २२ १२ २ १ २ १ २१ २२ १
श्रेष्ठञ्ज्योतिषाज्योतिरुत्तमम्। विश्वजिद्धनजिदुच्यतेबृहत्।

२ १२ २२ १२ २ १२२ २१२ ११ १२ ११ १२ १२ १
विश्वभ्राड्भ्राजोमहिसूर्य्योदृशे। उरुपप्रथेसहओजोअच्यु

२
तम्॥ १२ *॥

अस्य व्याख्यानम्—४भा० ५२५-५२६-५२७ पृष्ठेषु द्रष्टव्यम्। ११

इन्द्रःसूर्य्यो वा दशानुगाने पथ्याबृहतीन्द्रः॥ महा

१२२१ १२ २ १ १२ १२
दिवाकीर्त्यम्॥ तवाहᳪसोमरारण। सख्यइन्द्रोदिवे

१२ १२ १२ १ २ १२ २ १२ १ १२
दिवे। पुरूणिबभ्रोनिचरन्तिमामव। परिधीᳪरतिताᳪ

१ २ १२ २ १२ २ १२ २ १२ २
इहि(१)॥ परिधीᳪरतिताᳪइहि। परिधीᳪरतिताᳪइहि।

१ २२ १ २ १ २ २ २ १ २ १२ १२ २ ११२१ २
तवाहन्नक्तमुतसोमतेदिवा। दुहानोबभ्रजधनि(२)॥ दुहा

* विषुवति पृष्ठम्।

Digitized by Google

१र २१र१   र १र २ १र१   २१र २ १२
नोवभ्रजधनि। दुहानोवभ्रजधनि। घृणातपन्तमति

१र २१   २ १र २
सूर्यम्परः। शकुनाइवपप्तिम(३) ॥ १३ * ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० ५१७-५१८ पृष्ठयोर्द्रष्टव्यम्। १३

इन्द्रः सूर्यो वा दशानुगाने पथ्यावृहती सूर्यः॥ महा

१२ १र   २र   १र१   १र
दिवाकीर्त्यम्॥ बण्महाꣳअसिसूर्य। बडादित्यमहाꣳ

२   १ र२१र   २१र२   १रर२ १र
असि। महस्तेसतोमहिमापनिष्टम। मह्नादेवमहाꣳ

२   १रर२ १र   २   १रर२ १र   २
असि(१)॥ मह्नादेवमहाꣳअसि। मह्नादेवमहाꣳअसि।

१ र२१ २र   १र   १   १रर२ १र   २
बट्सूर्यश्रवसामहाꣳअसि। सत्रादेवमहाꣳअसि(२)॥ स

१ रर२ १र   २   १रर२ १र   २   १र२र१रर
त्रादेवमहाꣳअसि। सत्रादेवमहाꣳअसि। मह्नादेवानाम

२१ २१र २   १र २१र२
सुर्यः पुरोहितः। विभुज्योतिरदाभ्यम्(३)॥ १४ † ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० ३०१-३०२-३०३ पृष्ठेषु द्रष्टव्यम्। १४

इन्द्रः सूर्यो वा दशानुगाने पथ्यावृहतीन्द्रः। महादि

१२ १२र१र २र   १ २ १ २१र
वाकीर्त्यम्॥ इन्द्रमिद्देवतातये। इन्द्रम्प्रयत्यध्वरे।

२र १र२१ र२१र २र   १२१   २र१र   २
इन्द्रꣳसमीकेवनिनोहवामहे। इन्द्रन्धनस्यसातये(१)॥ इन्द्र

---

* बृहत्पृष्ठे विषुवति माध्यन्दिने।   † विषुवति पृष्ठविकल्पः।

Digitized by Google

१ १ २ १ १२ १ २ १ १२ १२ २ १ १२ २ १२
न्धनस्यसातये । इन्द्रन्धनस्यसातये । इन्द्रोमह्नारोदसी

१ २ १२ १ २ १ १ १२ १ २
पप्रथच्छवः । इन्द्रःसूर्य्यमरोचयत्(२)॥ इन्द्रःसूर्यमरोच

१ ११२ १२ १ २ २ १ १ १ १२ १२ १२
यत् । इन्द्रःसूर्यमरोचयत् । इन्द्रे हविश्वाभुवनानियेमिरे ।

१ २१ २ १२ १ १ १
इन्द्रे स्वानासइन्दवः(३) ॥ १५ * ॥

अस्य व्याख्यानम्—४भा० १०७-१०८ पृष्ठयोर्द्रष्टव्यम् । १५

इन्द्रः सूर्यो वा दशानुगाने पथ्याबृहत्यादित्यः ॥ महा

१२ २ १२ २ २
दिवाकीर्त्यम् ॥ आयन्तइवसूर्यम् । विश्वेदिन्द्रस्यभक्षत ।

१ २ २ २ १२ २२ १२ १२ १ २२१ २ २ १
वसूनिजातोजनिमान्योजसा । प्रतिभागन्नदीधिमः(१) ॥ प्र

२२१ २ २ १ २२ १ २ २ १ २ २ १
तिभागन्नदीधिमः । प्रतिभागन्नदीधिमः । घत्तर्षिंराति

२ १२ २ १२ २ २ १ २ १२ २ २
वसुदामुपस्तुषि । भद्राइन्द्रस्यरातयः(२) ॥ भद्राइन्द्रस्यरा

१ २ १२ २ २ १ २ २ २ १ २ १२ २
तयः । भद्राइन्द्रस्यरातयः । योअस्यकामविधतोनरो

२ १ २२ १२ २ २ २ १ २ १ १ १ १
षति । मनोदानायचोदयन्(३) । ई२३४५ः ॥ १६ † ॥

अस्य व्याख्यानम्—४भा० ११६-११७ पृष्ठयोर्द्रष्टव्यम् । १६

---

*, † इमावपि नवीन ।

Digitized by Google

१
वायुर्मृत्युर्वा पथ्याबृहतीन्द्रः ॥ विकर्णम् ॥ इन्द्र
१ १र र १ १र
क्रतुन्नआ२भारा२। पितापुत्रेभिर्या२याथा२। शिक्षा
र र १ १रर र १
णोअस्मिन्पुरुहूतया२मानी२। जीवाज्योतिरशा२यिमा
१र र र १ १र र र
हा२यि(१) ॥ जीवाज्योतिरशा२यिमाहा२यि। जीवाज्यो
१ १र र र र र १
तिरशा२यिमाहा२यि। मानोअज्ञातावृजनादुरा२धा
१र र र १ १र र र
या२ः। माशिवासोअवा२क्रामू२ः(२) ॥ माशिवासोअवा
१ १र र र १ १र
२क्रामू२ः। माशिवासोअवा२क्रामू२ः। त्वयावयम्प्रव
१ १ र १
तश्शश्वता२यिरापा२ः। अतितुरता२मासा२यि(३) ॥१७*॥

अस्य व्याख्यानम्—४भा० ५१८-५१९ पृष्ठयोर्द्रष्टव्यम्। १७

१ र
वायुर्मृत्युर्वाऽनुष्टुप् सोमः ॥ विकर्णम् ॥ पुरोजि
र र १ १र र १
तीवोअन्धा२सा२ः। सुतायमादया२यित्नावा२यि।
१ र १ १र र र १
अपश्वानछ्श्नथा२यिष्टाना२। सखायोदीर्घजा२यिह्वा

* विषमति सम्प्रदायाम ।

१ २ २ २ १ १२२ २
.या२म्(१)॥ सखायोदीर्घजा२यिष्ठाया२म्। योधारया
२ १ १ १ १ २
पावा२काया२। परिप्रस्यन्दता२यिसुता२ः। इन्दुरश्वो
१ १ २ १ १
नका२त्वीया२ः(२)॥ इन्दुरश्वोनका२त्वीया२ः। तन्दुरो
१ १२ २ १ १२
षमभा२यिनारा२ः। सोमविश्वाचिया२धाया२। यज्ञा
१
यसन्तुवा२द्राया२ः(३)॥१८*॥

अस्य व्याख्यानम्—२भा० १२१-१२२-१२३ पृष्ठेषु द्रष्टव्यम्। १८

वायुर्न्तत्युर्वा पथ्यावृहती सिद्धत्यपरे सूर्यः॥ विक

२ १ १२
र्णम्॥ आयन्तइवस२राया२म्। विश्वेदिन्द्रस्यभा२
१ १२ २२ २ १ १
क्षाता२। वसूनिजातोजनिमानियो२जासा२। प्रति
२ १ १ २ १
भागन्नदा२यिधायिमा२ः(१)॥ प्रतिभागन्नदा२यिधायि
१ २ १ १ २
मा२ः। प्रतिभागन्नदा२यिधायिमा२ः। अलर्षिरातिवसु
२ १ १ २ १ २
दामुपा२स्तुहा२यि। भद्राइन्द्रस्यरा२ताया२ः(२)॥ भद्रा
१ २ १ १२
इन्द्रस्यरा२ताया२ः। भद्राइन्द्रस्यरा२ताया२ः। योऽस्य

* बृहत्पृष्ठे विषुवति आर्भवे चैतत्।

२   २   १   १ २ २ १   १
अकामविधतोनारो२षाता२यि ।   ममोदानायचो२दा

या२न्(३) ॥   भा२ट् ॥ १९ * ॥

अस्य व्याख्यानम्—४भा० २२६-२२७ पृष्ठयोर्द्रष्टव्यम् । १९

१ २ २
सूर्यां गायत्री सोमः ॥ आभ्राजम् ॥   परिस्रुवानो

१ १ १   २ २ २ ऽ १ २
३गायिरा१यिष्ठा२ः ।   पवित्रेसोमो३आचा१रा२त्(१) ॥

२   ऽ १ १   २ २ ऽ १ १
तुवंविप्रस्तु ३ वाक्का १वा२यिः ।   मधुप्रजात३मान्धा १ सा

२ २ १ १   २ २ २ ऽ १
२ः(२) ॥   तुवेविश्वेसा३जोषा१सा२ः ।   देवासःपीति३मा

१   २ ऽ १ १   १२ १२
भा १ ता२ ।   मदेषुसर्वा३धाया१सा२यि(३)॥ ए ।   भा

२ १
भ्राज ॥ २० † ॥

अस्य व्याख्यानम्—४भा० ६३-६४ पृष्ठयोर्द्रष्टव्यम् । २०

॥ इत्यूह्यगाने द्वितीयस्यार्द्धप्रपाठकः ॥

——000——

१ २ २ २
अग्निर्गायत्री सोमः ॥   अग्नेर्व्रतम् ।   उच्चातेजाता

१ १   २   १ १
३मान्धा१सा२ः ।   दिविसद्भूमिऽ३याददा१दा२यि ।   उग्रं९

---

* विंशति रात्रस्य एकादशेऽहि विकर्ष आयम्नीयम् ।

† विषुवत्यामेवे ।

शर्ममाश्च्छायिश्रा१वा२३:(१)॥ सनइन्द्रायाश्याज्या१वा२
यि। वरुणायमा२३रुद्र्या१या२:। वरिवोवित्प३रायिश्चा१वा
२३(२)॥ एनाविश्वानि२३र्य्यार्य्या१श्रा२। द्युम्नानिमा३नू
षा१णा२म्। सिषासन्तोवा३नामा१हा२३यि(३)॥ ए।
विश्वस्यजगतोज्योती२३४५ः॥ १ *॥

अस्य व्याख्यानम्—३भा० २१-२२-२४ पृष्ठेषु द्रष्टव्यम्। १

वायुर्मृत्युर्वा त्रिष्टुबग्निः॥ भासम्॥ मूर्धानन्दिवो
अरतिम्पृथा२३यिव्याः। वैश्वानरमृतआजातमा२३ग्नीम्।
कविंसम्राजमतिथिञ्जना१२३नाम्। आसन्नःपात्रञ्जन
यन्तदा२३यिवा३:(१)॥ त्वांविश्व अमृतजायमा २३नाम्।
शिशुन्नदेवाअभिसन्नवा२३न्तायि। तवक्रतुभिरमृतत्वमा
२३यान्। वैश्वानरयत्पित्रोरदा२३यिदा३यिः(२)॥ नाभिंय
ज्ञानांसदनंरया२३यिणाम्। महामहावमभिसन्नवा

* अर्न्नः क्षीने मध्यन्दिने।

Digitized by Google

१ २२ १ ११ २ १ २
२३न्ना। वैश्वानर७रथ्यमध्वरा२३णाम्। यज्ञस्यकेतु
२ १ २
म्जनयन्तदा२३यिवा३:(३) ॥ २ * ॥

अस्य व्याख्यानम्—४भा० १२३-१२४-१२५ पृष्ठेषु द्रष्टव्यम्। २

१२
वायुमृत्यु व्वानुष्टुप् सोमः ॥ भासम्॥ पुरोजि
२१२१ २ १२ २११ २ १
तीवोअन्धा२३सा:। सुतायमादयित्ना२ ३ वायि। श्वप
२ ११ २ १२२२११ २
श्वान७श्नथिष्टा२३ना। सखायोदीर्घजिह्वा२३या३म्(१) ॥
१२२२११ २ १२२ २२११ २
सखायोदीर्घजिह्वा२३याम्। योधारयापावका २ ३या।
१ ११२ २ १ २११ २
परिप्रस्यन्दतेव्ह २ ३ता:। इन्दु रश्वोनकृत्वा२३या३:(२) ॥
१ २११ २ १२ ११२ २ १२
इन्दुरश्वोनकृत्वा२३या:। तन्दूरोषमभीना२३रा:। सोम
२ ११२ २ १२ २१ २ २
विश्वाचियाधा२३या। यज्ञायसन्तुवद्रा२३या३(३) ॥ भा
१११
२३४५स्त्॥ ३ † ॥

अस्य व्याख्यानम्—४भा० १२१-१२२-१२३ पृष्ठेषु द्रष्टव्यम्। २

---

* विषुवत्यग्निष्टोम साम।

† यज्ञेऽग्निष्टोमभासपौर्णमासयोरपरान्ते सार्वमेव चेदम्।

Digitized by Google

२ः र
वसिष्ठो बृहती सोमः ॥ रथन्तरम् ॥ तावाश्च

र र १ १र र र र र
सोमरारणोवा। साख्य इन्दोदिवेदिवेपुरूणिबभ्रोनिचर।

१ २ १ १र १ ४ १
तिमार२३मवा। पारिधीं२रा२३ता३यि। ताँ२श्रा२३४

र र ५ ५ २१ २
यिहा। श्रोवा६। हाउवा(१)॥ परोवा। धायि२रति

र र र १ २ १र १र
ता२इ्हिनवाचनक्तमुनसो। मता२३यिदिवा। दूहानो

१ ४ १ र र५ २
बा२३भ्रो३। ऊधा२३४ ना। श्रोवा६। हाउवा(२)॥

२१ १ २र र र १
दुहोवा। नोबभ्रऊधनिघृणातपन्तमतिसूर्य। रिया २३

२ १ २र१ ४ १ र र
म्परः। श्राकुना श्रा२३यिवा३। पाप्रा२३४यिमा। श्रो

५ ५ १
वा६। हाउवा(३)॥ अस्॥ ४ *॥

अस्य व्याख्यानम्—२भा० ५१७-५१८ पृष्ठयोर्द्रष्टव्यम्। ४

२र र
भरद्वाजोऽनुष्टुप्सोमः॥ बृहत्साम॥ श्रौहोयिपु

र र र २ १र २३
रोजितोवोश्रन्धसा ३ ए। सुतायमा। दायित्वा २३

४ १ २ ३र ४र५ २र१ २
४वायि। श्रपा३४। श्रौहोवा। श्रानाम्। श्राया३१

---

* बृहत्पृष्ठे विषुवति आर्भवे चेदम्।

२ ५ १ १र र १ १र ४र ५
यि। हा२३४ना। सखायोहा३४। औहोवा। घा२

१ ऽ ५ ५ १र र
जायिक्षा२३४। याम्। उहुवा६हाउ। वा(१)॥ औहो

२ र १ १ २ २ ५ १र १
यिसखा३ए। योदायि। घाजिक्षा२३४याम्। योधा

१र ४र ५ १ १ र २ १
३४। औहोवा। रयापावा। कायाश१। परिप्रस्कन्द

१र २ ५ २ १ २ १र ४र ५ १
तेव२३४ताः। इन्दुरश्वा३४। औहोवा। ना२कत्वा

ऽ ५ ५ १र र २
२३४। याः। उहुवा६हाउ। वा(२)॥ औहोइन्दू३रे।

१ २ १ १ १र ४र ५ १र
षश्वो। नाकत्वा२३४याः। तन्दू३४। औहोवा। रो

२ र र १र १ ५
षोमभायि। नारा३१ः। सोमविश्वाचियाधा २ ३ ४था।

१ १र २ १र ४र ५ १ ऽ
यज्ञायसा३४। औहोवा। ह२आद्रा २ ३ ४। याः।

५ ५ १
उहुवा६हाउ। वा(३)॥ इस्॥ ५*॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० १३१-१३२-१३३ पृष्ठेषु द्रष्टव्यम्। ५

१ऽ र र
वसिष्ठो बृहती सोमः॥ रथन्तरम्॥ पारीतोषि

र १ र २ र र र
ञ्चतासुतोवा। सोमोयउत्तमᳪहविर्द्धन्वाᳪयोनर्य्योप।

* त्रिवृत्वत्यांमेव।

Digitized by Google

१ २ १ र र १ ४ १
प्रुत्वा२३न्तरा। सूषावसो२३मा३म्। आद्रा२ ३ ४यि
र र ५ ५ २ १ र २
भा। औवा६। हाउवा(१)॥ सुषोवा। वासोमद्रिभि
र र र १ २ १ २ १
र्मूनम्पुनानोपविभिः। परा२३यिसवा। पाद्व्भरुसू २ ३
४ १ र र ५ ५ ११
रा३। भायिन्ता२३४रा। औवा६। हाउवा(२)॥ पदो
२ र र र १र
वा। ध्वास्तुरभिन्तरस्तुतेचित्वाप्रुमदा। मापा२३न्ध
२ १ २१र ४ १ र र
सा। आयिपान्तोगो२३भा३यिः। जपा२३४राम्। औ
५ ४ १
वा६। हाउवा(३)॥ अस्॥ ६*॥
अस्य व्याख्यानम्—४भा० १०५-१०६-१०७ पृष्ठेषु द्रष्टव्यम्। ६
१ २
प्रजापतिर्गायत्रीन्द्रः॥ रैवत्यम्॥ हाउरेवा।
र १ १ १र ३ २
तीर्नाः। इहा। सधमादा२। हा३१उवा२३। ई३४
५ २ १ ११ ११र ३
डा। इन्द्रा२यिसन्तू। इहा। तुविवाजा२ः। हा३१
२ ५ २ र १ २१र
उवा२३। ई३४डा। सुमा२न्तोया। इहा। भिर्म्मदे
३ २ ५ १ २ र १
मा२। हा३१उवा२३। ई३४डा(१)॥ हावाद्या। त्वावान्।

* विश्वजिति माध्यन्दिने।

१ १र　ऽ　२　५　१र
हुवा। समनायुक्ता२ः। हा३१उवा२३। ई३४डा। स्तो

र १　२ १र र ऽ
तृ२भ्योधा। हुवा। आवीयानार२ः। हा३१उवा२३।

२　५　२　१　२१　ऽ
ई३४डा। वर्णो२रचाम्। हुहा। नवक्रियो२ः। हा

२　५　१　२　१　२१
३१वा२३। ई३४डा:(२)॥ हावायात्। हुवाः। हुवा। ग्रत

ऽ　२　५　१र　१
क्रता२ज। हा३१उवा२३। ई३४डा। पक्का२मन्ना।

२ १र ऽ　२　५　२
हुहा। रितृणा२म्। हा३१उवा२३। ई३४डा। व

१　२ १ र ऽ
र्णो२रचाम्। हुवा। नम्रचोभा२यिः। हा३१उवा२

२　५
२३। ई३४डा(३)॥ ७ *॥

अस्य व्याख्यानम्—४भा० ५२—५६ पृष्ठेषु द्रष्टव्यम्। ७

भरद्वाजः पिपीलिकमध्या अङ्कुमती गायत्रग्निः॥

१र र　र र　२　२　५
बृहत्साम॥ औहोयित्वमग्नेयज्ञानाउ्हो३ए। ता२३४वा

१ २　१र ४र ५　२　२　५
यि। ध्रुवा३४औहोवा। वा३१म्। हा२३४यिताः।

१र१र　२　१र४र　१　ऽ
देवेभिर्मा२४। औहोवा। नु२षायिजा२३४। नायि।

---

* विश्वजित्यच्चावाकसाम।

५ ५ १२२ २ १ २१
उङ्कवा६हाउ। वा(१)॥ औहोयिनेसा३ए। नोमन्द्रा।
२१ ५ १ १ १२४२ ५ ५
भायिरह्वा२३४रायि। जिह्वा३४। औहोवा। भायिः।
१ १ ५ १२१२२१ १२४२ ५
याजा३१। मा२३४हाः। आदेवान्वा३४। औहोवा।
१ ५ ५ ५
हा२यियाहा २ ३ ४यि। हा। उङ्कवा६हाउ। वा(२)॥
१२ २ १ २ १ २१ ५ १ १
औहोयिचवा३ए। थाहिवे। धोमह्वा२३४नाः। पथा
१२४२ ५ ११ १ १ ५
३४। औहोवा। चदायि। वाश्वा३१। जा२ ३ ४सा।
२ १२ १ १२ ४२५ १ १
अग्नेयश्चा३४। औहोवा। षू२सू। षू२सुक्रा २ ३ ४।
५ ५ ५ १
ताउ। ऊङ्कवा६हाउ। वा(३)॥ हम्॥ ८ *॥

अस्य व्याख्यानम्—४भा० ५४६-५४७-५४८ पृष्ठेषु द्रष्टव्यम्।८

१२
वृकजम्भो बृहती सोमः। वार्कजम्भाद्यम्॥ हाव
२२ २१ १ १२ २
भिसोमासश्रायावाः। पवन्तेमदियम्मदाम्। हाउ।
१ २ २ १ २
समुद्रस्याधिविष्टपायि। हाउ। मा३नायिषायिणा३ः।
१ ११२१ १ १ १ ५२
हाउ। मात्सरासो। हाउ। मा २ दा २ ३ ४ औ

* विश्वजित्यग्निष्टोमसाम।

र   १   १   २र   र र   १ २
होवा । ज्यु ता३ हम् (१) ॥ हाउमत्सरासोमदच्यू ताः ।
१ र र   २   १   २
मत्सरासोमदच्यु ताहाउ । नरत्समुद्रम्यवमा । हाउ ।
१   २   १   २
नरत्समुद्रम्यम् । हाउ । द्रम्यवमा । हाउ । ना३
१   २   २   १ १र र १   २   १
उमीयिणा३ । हाउ । राजादेवाः । हाउ । या २
१   ५र   र   १   १   २र र र र
र्ता २ ३ ४ औहोवा । बृहा३हस् (२) ॥ हाउराजादे
१ २   १र र र   २   १ र
वकृतम्बहात् । राजादेवकृतम्बृहात् । हाउ । अर्या
२   १ र   २   १
मित्रस्यवरुणा । हाउ । अर्यामित्रा । हाउ । स्यव
२   २   २   १ २ र
रुणा । हाउ । स्या३धामणा३ । हाउ । प्राचिन्वा
१   २   १ २   ५र   २
नाः । हाउ । या २ र्ता २ ३ ४ औहोवा । बृहा
१
३ हस् (३) ॥ ९ * ॥

अस्य व्याख्यानम्—३भा० ४०१-४०२ पृष्ठयोर्द्रष्टव्यम् । ९

२ र
वृकजम्भो बृहती सोमः ॥ वार्कजम्भोत्तरम् ॥ परी
र   १ २   १ २   १ २   र र
तोषिञ्चतासुताम् । सुताम् । सुताम् । सोमोयउत्त

* वायुहीमे मध्यन्दिने ।

१ २   १ २   १ २   र र र
मꣳद्दावी:। द्दावी:। द्दावी:। दधन्वाꣳयोनर्य्यौँ अप्सु
१ २   १ २   १ २   र र १ २
वन्तारा। तारा। तारा। सुषावसोममद्रायिभायि:।
१ २   १ २   र र १ २
द्रायिभायि:। द्रायिभायि:(१)॥ सुषावसोममद्रायिभा
१ २   १ २   र र १
यि:। द्रायिभायि:। द्रायिभायि:। सुषावसोममद्रायि
२   १ २   १ २   र र र
भायि:। द्रायिभायि:। द्रायिभायि। नूनम्पुनानोचवि
१ ५   १ २   १ २   १
भि:परिस्रावा। स्रावा। स्रावा। अदब्धस्सुरभिन्ता
२   १ २   १ २   १ २   १ २
रा:। तारा:। तारा:(२)॥ अदब्धस्सुरभिन्तारा:। तारा:।
१ २   १ २   १ २   १ २   र
तारा:। अदब्धस्सुरभिन्तारा:। तारा:। तारा:। सुते
र   र र   १ २   १ २   १ २   र
चित्वाप्सुमदामोअन्धासा। धासा। धासा। श्रीण
र र   १ २   १ २   १ २   २र र १
न्तोगोभिरुत्तारम्। तारम्। तारम्(३)॥ शोभाना
५र र   २ १ १ १ १
३४। औहोवा। ई२३४५॥ १० *॥

अस्य व्याख्यानम्—४भा० २०५ २०६-२०७ पृष्ठेषु तद्देव। १०

* गोष्ठीभे मध्यन्दिने।

२ १ र
इन्द्रस्त्विष्टु बिन्द्रः । राजनम् ॥ तदिदासा । भुव ।

१र२ ४र ५ २ १र १ १ १र२ ४ ५
नेषुज्येष्ठाम् । ३ । यतोजज्ञायि । उग्रः । त्वेषनृम्णाः ।

२ १र २ १ १र२ ४ ५ २ १र
यतोजज्ञायि । उग्रः । त्वेषनृम्णाः । यतोजज्ञायि ।

२ १ १र२ ४ ५ २ १र २ १ १र
उग्रः । त्वेषनृम्णाः । सद्योजज्ञा । नो३निरि । णाति

४ ५ २ १र २ २ १र २ ४ ५ २
शत्रून् । सद्योजज्ञा । नो३निरि । णातिशत्रून् । स

१र २ १ १र १ ५ २ १
द्योजज्ञा । नो३निरि । णातिशत्रून् । अनुयवायि ।

१र १ २ २४र ५ २ १ १र १ २ २४र ५
श्वेम । दन्तियूमाः । अनुयवायि । श्वेम । दन्तियूमाः ।

२ १ १र १ २ २४र ५ २ १ र २ १
अनुयवायि । श्वेम । दन्तियूमाः (१) ॥ वावृधानाः । शव

र २र २ ४र ५ २र १ र २ १ र २र २ ४र
सा । भूरियोजाः । वावृधानाः । शवसा । भूरियो

५ २र १ र २ १ र २र २ ४र ५ २ १ र
जाः । वावृधानाः । शवसा । भूरियोजाः । शत्रुर्ह्वा

२ १ १ २ ४र ५ २ १ र २ १
सा । यभिय । सन्दधातायि । शत्रुर्ह्वासा । यभिय ।

२ २ ४र ५ २ १ र २ १ २ २ ४र ५
सन्दधातायि । शत्रुर्ह्वासा । यभिय । सन्दधातायि ।

२ १ २ १ १ २ ४ ५ २ १
अवियनात् । चा३विय । नक्षसज्ञायि । अवियनात् ।

Digitized by Google

२ १ २१ ४ ५ ११र २१ १र २
चाश्विय। नक्षसस्नायि। सन्तेनवा। तप्रभृ। ताम
४र५ २ १र २ १ १र १ ४र५ ११र २१
देषू। सन्तेनवा। तप्रभृ। तामदेषू। सन्तेनवा। तप्र
१र २ ४र ५ २ १र २ १ १ २ ४ ५
भृ। तामदेषू(२)॥ तुवेक्रतूम्। षपिष्ठ। जन्तिविश्वा
११र २ १ १ २ ४ ५ ११र
यि। तुवेक्रतूम्। षपिष्ठ। जन्तिविश्वायि। तुवेक्रतूम्।
२ १ २२ ४ ५ २ १ १र १ २
षपिष्ठ। जन्तिविश्वायि। द्वियॅ दायि। तेचिर्भे। व
२ ४र ५ २ १ २र १ २ २ ४र५ २
न्तियूमाः। द्वियॅ दायि। तेचिर्भे। वन्तियूमाः। द्वि
१ २र १ २ ३ ४र५ २र १र र
यॅ दायि। तेचिर्भे। वन्तियूमाः। स्वादोःस्वादो।
२ १र २र २ ४र ५ २र १र र २ १र
यःस्वादु। नाद्वजासाम्। स्वादोःस्वादो। यःस्वादु।
२र २ ४ ५ २र १र र २ १र २र २ ४र
माद्वजासाम्। स्वादोःस्वादो। यःस्वादु। नाद्वजा
५ २ १ २ १ २र २ ४र ५ २ १
साम्। षदस्तुमा। धुमधु। नाभियोधीः। ष्रदस्तु
२ १ २र २ ४र ५ २ १ २ १
मा। धुमधु। नाभियोधीः। षदस्तुमा। धुमधु।
२र २ ४र ५ १र र र र र र १ २ १ १ १ १
नाभियोधीः(३)॥ वागोडासूवोबृच्छा२३४५ः॥ ११ *॥

षस्य ब्याख्यानम्—४भा० ५५३—५५७ पृष्ठेषु द्रष्टव्यम्। ११

---

* अत्रान्ते पठम्।

वामदेबोऽष्टिरिन्द्रः ॥ पञ्चनिधनं वामदेव्यम् ॥

१ २ २ २ ० ३ ५
त्रिकद्रुकेषुमहिषोयवाशिरम् । तुवा२यिशू२३४ष्माः ।

१ २ २ ० ३ ५
तृम्पत्सोममपिबद्विष्णुनासुतम् । यथा२वा २ ३ ४ शाम् ।

१ २ २ ० ३ ५
सईम्ममादमहिकर्म्मकर्त्तवायि । महा२मू २३४रुम् ॥(१)

१२ २ २ २ २ ० ३ ५
साकञ्जातःक्रतुनासाकमोजसा । ववा२चा२ ३ ४यिथा ।

१२ २ २ २ २ ० ३ ५
साकंवृद्धोवीर्यैःसासहिर्मृधा । विचा२र्षा २ ३ ४णायिः ।

१२ २ २ २ २ ० ३ ५
दाताराधःस्तुवतेकाम्यंवसु । प्रचा२यिता२ ३ ४ ना(२) ॥

१ २ २ २ २ ० ३ ५
अधत्विषीमाꣳअभ्योजसाक्रिवायिम् । युधा२भा२३४वात् ।

१२ २ २ ० ५ १
आरोदसीअपृणादस्यमज्मना । प्रवा२वा२३४धायि । अध

२ २२ ० ३ ५ १२
त्तान्यञ्जठरेप्रेमरिच्यत । प्रचा२यिता२३४या । सैनꣳ

२ २ २ ० ३
सश्चद्देवोदेवꣳसत्यइन्दुः । सत्या२मा २ ३ ४ यिन्द्राम्(३) ॥

१ २ १२ २ १ १ १ १२ १ १ १ १ १
पराचरायद्वृत्तदृदंवाममिदम्बृहद्वम् ॥ १२ * ॥

अस्य व्याख्यानम्—४भा० ५१९—५११ पृष्ठेषु द्रष्टव्यम् । ११

---

* विश्वजिन्मध्याह्ने ब्रह्मणाम ।

Digitized by Google

स्वाग्निरक्षयो गायत्री सोमः ॥ स्वाग्निरामर्कम् ।

१ २र १ २ १ २र २ २ ५
अयामायाम् । परिस्रुवा२ । नोगायिरा२ ३ ४यिष्ठाः ।
१ र २र १ २ ५ १ २ १
पवित्रेसोर२ । मोअत्ता२३४रात्(१) ॥ तुवंविप्रा२ः । तुव
२ ५ १ २ १ २ ५ १ र
ङ्का२३४वीः । मधुप्रजा२ । तमन्धा२३४साः(२) ॥ तुवेविश्वे
२ २ २ ५ १र र २ २ २
२ । सजोषा२३४साः । देवासःपा२यि । तिमाश्मा२३४
५ १ र २ २ २ ५ २ १ १
ता । मदेषुसा २ । वंधाम्भा २३४ सायि(३) ॥ ईं २ ३
४ १
४ ५ ॥ १३ * ॥

अस्य वाच्यामम्—४भा० ६३-६४ पृष्ठयोर्द्रष्टव्यम् । १२

(इलान्द मग्निष्टोमसाम कार्य्यमिति श्रुतेः ॥ सतवश्या

वीयानि सामानि व्रतइति निदानवचनाच्च ॥ अग्निस्त्विद्धा

१ २र
विष्टारपङ्क्तिरग्निरित्यृष्यादयः ॥†) अग्नेरिलान्दमग्न्वानुगा
१ २र
नम् । (तवश्यावीयमित्यस्यसञ्ज्ञानिदानवचनात्‡॥) अग्ने
१ २ १ र र २र १ २र १ २ १ र
तवश्र । इडा । सुवः । इडा । वोवयोमह्नि । इडा । सुव ।

---

* मचाप्रते चार्भवे ।

†, ‡ नैते संहितावचनेऽपितु डोपप्याणेव, लेखकप्रमादान्मूलमध्ये दृश्येते प्रायः सर्वपुस्तकेषु ।

Digitized by Google

२ १र २ १ २ २१र २
हुवा । भ्राजन्तेयस्त्र । हुवा । सुवः । हुवा । योविभाव

१र २ २ १ १र २
सो । हुवा । सुवः । हुवा ॥ बृहद्भानोश । हा ३ १

१ २ १र २ १ १
उवा२३ । वसावाजामु । हा३१उवा२३ । क्रियन्दधा

२ १र १र १र
सि । हा३१उवा२३ । दाशुषेकावे । हा३१उवा२३ ।

५ २ ५
सू२३४वाः । हुच । हा३१उवा२३ । ज्यो२३४तीः(१) ॥

१ २३४५ २ १ २ १ २
पा । वाकवर्णाः । कवर्णा३ः । कवर्णाः । कवर्णाः ।

२ २४र५ १ २ १र २
मू । क्रावर्णाभा । वर्णाभा३ । वर्णाभ । वर्णाभ ।

२ ११४र५ १र १र २
वर्णाभ । नू । नावर्णाउ । वर्णाउ३ । वर्णाउ । वर्णाउ ।

२ २ १२र४५ १र
वर्णाउत् । हुं । या३ । षीभानुना । भानुना३ ।

१र २ २ २ २ २ १र १र १र
भानुना । भानुना । भानुना । ए । व्रतमेसुवरेश

१ २२२२ २ १२ २२
कुनः ॥ पुत्राषौहोहोहायि । माता१रा२ । विचाषौ

१ २ १२ २२१ २ १२
होहोहायि । रानू१पा२ । वसाषौहोहोहायि । पार्णा

२ १२१र१ १ १ २ ४ ५
२नी । रोदसौहो३ । ऊभा२ । उभा । औ३होवा(२) ॥

Digitized by Google

१र र १ र र र १ र र १र १ १
ऊर्जोनपाज्जा। इडा। सुवः। इडा। नवेदस्तुभ्य।
१ र र २ १ २ १र
इडा। सुवः। इडा। तिभिर्म्मन्दस्व। इडा। सुवः।
र २र १ २ १ र र १र
इडा। धीतिभिर्हितः। इडा। सुवः। इडा॥ तुवे
१ २ २ १र २
इषास्सम्। हा३१जवा२३। दधुर्भूरायिव। हा३१जवा
२ १ २ २र र १ २र
२३। पसश्चित्रोत। हा३१जवा२३। योवामजाताः।
५ २
हा३१जवा२३। ह२३४वाः। इहाहा ३ १ जवा २ ३।
५ १ २ २ ४ ५र २ १
ज्यो२३४तीः(३)॥ पायि। रज्यन्नग्ने। ज्यन्नग्ने३। ज्यन्न
र २ ३ ४ ५ २
ग्ने। प्रा। थायस्वजा। यःस्वजा३। यःस्वज। यःस्व
२ २ ४र ५ २र १ र र १ र
ज। तू। भायिरस्मेरा। अस्मेरा३। अस्मेरा। अस्मे
र २ ३ ४ ५ १
रा। यो। धामर्त्तिया३। मर्त्तिय। मर्त्तिय। मर्त्ति
२र १ र २र १ २ र र १ २
यः। ए। व्रतमेस्तुवरेप्रकुनः॥ सदापौहोहोहायि।
१ २ र र १ २ १ २
ग्राता१स्या२। वपूऔहोहोहायि। धोवा १ यिरा२।
र र १ २ १ २ २ १ २ २र २ १
असापौहोहोहायि। पार्णा३वी। दार्यतीहो३। ऊ

म्भा २ । क्रतुस् । धीर२३होवा(४) ॥ इष्कर्त्तारम । इडा ।
सुवः । इडा । ध्वरस्यप्रचे । इडा । सुवः । इडा ।
तसङ्क्रुयन्तम् । इडा । सुवःइडा । राधसोमघः ।
इडा । सुवः । इडा ॥ रातिंवामास्य । हा३१जवा
२३ । सुभगाम्भाहीम् । हा३१जवा२३ । इषन्दधासि ।
हा३१जवा२३ । सानसिꣳरायिम् । हा३१जवा २ ३ ।
ह२३४वाः । इह । हा ३ १ जवा २ ३ । ज्यो २ ३
४तौः(५) ॥ भार्ता३ । वानम्भद्धौ । नम्भद्धो३ । नम्भधि ।
नम्भधि । धाम् । वा३यि । स्वादर्शताम् । दर्शता
३म् । दर्शतम् । दर्शतम् । दर्शतम् । भ्रा । ग्नी३म् ।
खम्नायदा । म्नायदा३ । म्नायद । म्नायद । म्नायद ।
धायि । रे३ । पूरोजनाः । रोजना३ः । रोजनाः ।
रोजनाः । रोजनाः । ए । व्रतमेसुवरेशकुनः ॥ श्रुत्का

Digitized by Google

२ १ १ १ १ २ २ २ १

औहोहोहायि। पा(९)सा१प्रा२। यस्ताऔहोहोहायि।

१ १ २ २ १ १ १ १ १ १

मान्तू१वा२। गिराऔहोहोहायि। दै३वा३याम्। मा

१ २र १ १ १ १ ४ ५ ४

नुषौहो३। ऊम्मा२। यगा। औ३होवा(६)॥ हो५इ।

डा॥ १४ * ॥

अस्य व्याख्यानम्—५भा० २२६—२१८ पृष्ठेषु द्रष्टव्यम्। १४

॥ इत्यूह्यगाने द्वितीयः प्रपाठकः॥ २॥

॥ इति संवत्सरपर्व॥ २॥

——000——

* विश्वजिन्मध्यमते इत्यान्दमग्निष्टोमसाम।

अथैकाहपर्वेदानीं प्रवर्त्तते ॥

१ र
अथर्वाऽनुष्टुप् सोमः ॥ आथर्वणम् ॥ उहुवा
र र र र र र र र र
ओहा । औहोवा । पुरोजितायि । उहुवाओहा ।
१र २र १ १ २ र १ २
औहोवाहाउ । वा । आवत् । वोअन्धा२३सा३ः ।
२ र र र र र र र र र र
उहुवाओहा । औहोवा । सुतायमा । उहुवाओहा ।
१र २र १ १ १ र र २ १
औहोवाहाउ । वा । सुवः । दयित्नवेअपश्वानꣳश्नथि
२ १ र र र र र र र र
ष्टा२३ना३ । उहुवाओहा । औहोवा । सखायोदायि ।
र र र १र २र १ १ २
उहुवाओहा । औहोवाहाउ । वा । ज्योतिः ।
१ २ १ र र र १र २र १
घजिह्वा२३या३म् । उहुवाओहा । औहोवाहाउ ।
२ र र र र र र र र र
वा३(१) ॥ उहुवाओहा । औहोवा । सखायोदायि । उहुवा
र र १र २र १ १ २ १
ओहा । औहोवाहाउ । वा । आवत् । घजिह्वा२३
२ २ र र र र र र र र
या३म् । उहुवाओहा । औहोवा । योधारया । उ

Digitized by Google

र र र १र २र २ १ २ र १
ऊवाओहा। औहोवाहाऊ। वा। सूवः। पावक

र २ १र २ २ र र र र र र
यापरिप्रस्यन्दतेसू२३ता३ः। उऊवाओहा। औहोवा।

र र र १र २र २
इन्दुरश्वाः। उऊवाओहा। औहोवाहाऊ। वा।

१ २ १ २ २ र र र १र २र
ज्योतिः। नक्तत्वा२३या३ः। उऊवाओहा। औहोवा

२ १ र र र र र र
हाऊ। वा३(२)॥ उऊवाओहा। औहोवा। इन्दुरश्वाः।

र र र १र २र २ १ २ १
उऊवाओहा। औहोवाहाऊ। वा। भावत्। नक्त

२ र र र र र र र
त्वा२३या३ः। उऊवाओहा। औहोवा। तन्दुरोषाम्।

र र र १र २र २ १ २ १र
उऊवाओहा। औहोवाहाऊ। वा। स्वः। अभीन

र र २ १र २ २ र र र र र र
रस्सोमविश्वाचियाधा२३या३। उऊवाओहा। औहोवा।

र र र र १र २र २ १
यन्नायसा। उऊवाओहा। औहोवाहाऊ। वा। ज्यो

२ १ २ २ र र र १र २र २
तिः। तुवद्रा२३या३ः। उऊवाओहा। औहोवाहा

१ १ १ १
ऊ। वा३ (३)॥ ई२३४५॥ १ *॥

अस्य व्याख्यानम्—२भा० १२१-१२२-१२३ पृष्ठेषु द्रष्टव्यम्। १

* तृतीयसामवार्मवे।

स्वाशिरक्षयो गायत्री सोमः ॥ स्वाशिरामर्कम् ॥

२ १र१ १ १   १र   २ २   २   ५   १
अयामायाम् । स्वादिष्ठयार । मदायिष्ठा२३४या । पव

२ २ २   ५   १ र   २ २   २
स्वसो२ । मधारा२३४या । इन्द्रायपा२ । तवायिह्व२

५   १ र र   २ २ २   ५   १
३४ताः(१) ॥ रक्षोहावार्यि । श्वचर्षा२३४णायिः । अभि

र   २ २ २   ५   १र र   २
योनार्यिम् । अयोहा२३४तायि । द्रोणेसधा२ । स्थ

२ २   ५   १ र   २ २ २   ५   १
मासा२३४दात्(२) ॥ वरिवोधा२ । तमोभू२३४वाः । मꣳ

र   २ २ २   ५   १   २र २ २
हिष्ठोवा२ । वृत्रह्न्ता२३४माः । पर्षिरा२ । धोमाघो२

५   २ १ १ १ १
३४नाम् (३) ॥ ई२३४५ ॥ २ * ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० १०५-१०६-१०७ पृष्ठेषु द्रष्टव्यम् । २

१र र
वृषाहरिर्गायत्री सोमः ॥ वार्षाहरम् ॥ हावर्षा

र   र १ र   २ २   ५   २ १ र र
सोमा । सोमसोमा । द्युमत्ता२३४माः । अभिद्रोणा

२ २ २   र १   २   १र   ५र र
निरो१ह्व२वात् । सौदन्यो२३नौ । वने । पू२३४औहो

२र र   १   २ २   ५
वा(१) ॥ हावप्साइन्द्रा । इन्द्रइन्द्रा । यावाया२३वायि ।

* प्रथमसाम्नश्चार्भवे ।

Digitized by Google

१ र २ १ १ र १र २ १
वरुणायमरु१न्ना३याः। सोमाषा२३र्षा। तुवि। ष्मा
२ ५र र २र र र १ र
२वा२३४औहोवा(२)॥ हाविषन्तोका। तोकतोका। या
१ २ ५ २ १ र २ २ र
नोदा२३४धात्। अस्मभ्यꣳसोमवा१यिश्वा३ता:। आप
१ १ २ ५र र
वा२३स्वा। सह। स्ता२यिणा२३४औहोवा(३)॥ ३*॥

अस्य व्याख्यानम्—३भा० ६१४-६१५-६१६ पृष्ठेषु द्रष्टव्यम्। ३

२
वृषाहरिर्गायत्री सोमः॥ द्वितीयवार्षाहरम्॥ य
र र१ २ १ १ १
स्तेमदोहोहायि। होयि। वारे१णाया२ः। होयि।
२ १ ० १
तायिना१पावा२। हो। स्वाअन्धासा२। होयि।
२ १ १ २
दायिवारेवायिरा२। होयि। घश्र। सा२हा२३४
५र र २ १ २ १ २
औहोवा(१)॥ जघ्निर्वꣳहोहायि। होयि। आमा१यि
१ २ १
त्राया२म्। होयि। सास्ना१यिर्वाजा२म्। होयि।
२ १ २ १
दायिवे१दायिवा२यि। होयि। गोषा१तायिरा२। हो।
२१र २ ५र र २ र १ २
श्वसाः। आ२सा२३४औहोवा(२)॥ सम्मिश्लोअहोहायि।

* स्तोम-मध्यन्दिने।

१ २ १ ०
होयि। ऋषो१भूवा२ः। होयि। ऋपस्थाभा२विः।
१ २ १ २
होयि। नाधे१नूभा२यिः। होयि। सायिदा१ञ्छगायिना
१ २ १र २ ५र र २ १
२ः। होयि। नयो। ना२यिमा२३४औहोवा (३)॥ अभि
र २ १ २ १ र २र १ र २ १ २ १
स्फूर्जयन्द्विषः। समोषाभिस्फूर्जयन्द्विष्मः॥ ४ *॥

अस्य व्याख्यानम्—२भा० २४१-२४४ पृष्ठयोर्द्रष्टव्यम्। ४

वसिष्ठो बृहती प्रथमा द्विपदोत्तरे विष्टारपङ्क्त्यो विं
२ ३ र
राजएकेषामितीन्द्रः॥ पराचीषु रथन्तरम्॥ अभित्वा
र र १ २र र र र १
शूरनोनूमोवा। आदुग्धाइवधेनवईशानमस्यजगतः। सु
२ १ र १ १ ४ १ र
वार३र्हशाम्। आयिशानमा२३यिन्द्रा३। तस्थ२३४षा।
र ५ ५ २ १ २र
औवा६। हाउवा(१)॥ नत्वोवा। वा९अन्योदिवियः।
१ २ २ १ र २र १ ४ १ र
नपार३र्थिवाः। नजातोना२३जा३। नायिष्या२३४ता।
र ५ ५ २ १ र २ १
औवा६। हाउवा(२)॥ अश्वोवा। यान्तोमघवन्नि। द्रवा

---

* आर्षभे।

२ १ २१ ४ १ ० २ २
२३जिनाः। गव्यन्तस्त्वा२३हाइ। वामा२३४हा। यो

५ ५
वाई। हाजवा (३)॥ अस्॥ ५ *॥

अस्य व्याख्यानम्—३भा० ८३-८४ पृष्ठयोर्द्रष्टव्यम्। ५

भरद्वाजो बृहती प्रथमा द्विपदोत्तरे विष्टारपङ्क्त्यो

२र २ २
विंराजएकेषामितीन्द्रः॥ पराचीषु बृहत्॥ औहोयित्वा

२ २ २ १२२ १ २ ५
मिद्धिहवामहा३ए। सातीवाजा। स्याकारा२३४वाः।

१ २ २र४र५ ११ २
तुवा३४। औहोवा। हनायिषुवायि। द्रासा३१त्।

११ २ १२ २ २ २र४र५ १
पतित्वा२३४राः। त्वाङ्काष्ठा३४। औहोवा। ह२र्षा

ऽ ५ ५ २र २
र्वा२३४। ताः। उहुवा६हाज। वा(१)॥ औहोयिसत्वा

२ २ ५ १ २ २र४र५ १ २
३मे। ना२३४स्यायि। चवा३४। औहोवा। आषा३१।

२ २ ५ ११ २ २र ४र५ १
स्तधृष्णू२३४या। महस्तवा३४। औहोवा। नो२र्षा

ऽ ५ ५ २र २
द्रा२३४यि। वाः। उहुवा६हाज। वा(२)॥ औहोयि

२ २ २ ५ ११ २र ४र५ १
गामा३ए। शू२३४वाम्। रथा३२। औहोवा। या

---

* अनेनपृष्ठसाम।

२ २ ३ ५ १२२ १ १२ ४२
मा३१यि । द्रुसद्मा२३४यिरा । सत्रावाजा३४ । औहो

५ १ ऽ ५ ५
वा । ना२जिग्यू२३४ । षायि । उक्षवाई३वाज । वा(३) ॥

१
हम् ॥ ६ * ॥

अस्य व्याख्यानम्—२भा० २२१-२२२ पृष्ठयोर्द्रष्टव्यम् । ६

मरुतः पिपीलिकमध्यानुष्टुप् सोमः ॥ मरुताᳫं

२र १ २ १ २ १ २
सᳫंस्तोभोर्क्कः ॥ पर्य्यूषुप्रधन्वावा । न्वावा । न्वावा । ज

र र १ २ १ २ १ २ १ २
सातयेपरिवार्त्रा । वार्त्रा । वार्त्रा । णिसन्नणिर्द्विषस्तारा ।

१ २ १ २ र र र१२ १ २
तारा । तारा । धियाऋणयानईरासायि । रासायि ।

१ २ र र १२ १ २ १ २
रासायि(१) ॥ अजीजनोहिपवामा । वामा । वामा ।

र र १ २ १ २ १ २ र र र र १ २
नसूरियविधारेशा । रेशा । रेशा । क्मनापयोगोजीराया ।

१ २ १ २ र १ २ १ २
राया । राया । रᳫंहमाणाः । पुरन्धाया । धाया ।

१ २ र १ २ १ २ १ २
धाया(२) ॥ अनुहित्वासुतᳫंसोमा । सोमा । सोमा ।

र र १ २ १ २ १ २ र र र
मदामसिमहेसामा । सामा । सामा । यंराजियेवा

* अर्कं न-मरुताम्साम ।

Digitized by Google

र १ २ १ २ १ २ र र १ २
जाउभाभो। आभो। आभो। पवमानप्रगाह्वासायि।
१ १ १ २
ह्वासायि। ह्वासायि (३) ॥ ७ * ॥

अस्य व्याख्यानम्—४भा० ४०८-४०९ पृष्ठयोर्द्रष्टव्यम्। ७

२
मरुतःचुद्रपदोष्णिक्सोमः ॥ सउस्तोभोर्कः ॥ नदं
र १ २ १ २ १ २ २ र १
व्योअदतीनाम्। तीनाम्। तीनाम्। नदंय्योयुवती
२ १ २ १ २ र १ २ १
नाम्। तीनाम्। तीनाम्। पतिंवोअघ्नियानाम्। या
२ १ २ र रर १ २ १ २
नाम्। यानाम्। धेनूनामिषुध्यसायि। ध्यासायि।
१ २ २ ५र र २१११११
ध्यासायि। वायिस्वस्मा२३४औहोवा। ई२३४५(१) ॥ ८ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० २६ पृष्ठे द्रष्टव्यम्। ८

२ २ १ २
जमदग्निर्बृहती सोमः ॥ सप्तहम् ॥ अयंव्वायाजः।
र १ २र १र २र १र २र १र
पुनानस्सो। माधारया। माधारया। माधारया।
२ र १ २र१ २र१ २र १
अपावसा। नोअर्षसायि। नोअर्षसायि। आरत्नधाः।
२र १ २र १र २र १र २र १र
योनिमृता। स्यासीदसायि। स्यासीदसायि। स्यासी

---

* प्रथमग्रात्यः सोमे आर्भवे।

Digitized by Google

१ २ १२   १२१   १२१   १२
दसायि । उत्सोदेवो । द्दोरण्यया: । द्दोरण्यया: । द्दो
१   १२   १ २ १
रण्यया: । ए । त्रिवृतम्पृवृतम् (१) ॥ ९* ॥

अस्य व्याख्यानम्—३भा० ४१ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । ९

१ २
दीर्घतमा जगती सोमः ॥ दीर्घतमसोर्कम् ॥ धार्ता ।
१   १२   १२   १२१२   १२   १२
दायिवःपवतेक्वत्वियः । रहोरसो । रसः । दाचाः ।
१   २१२   १२   २   १२१२   १२   १२
दायिवानामनुमादियः । नभोनृंभोः । नृभोः । धारोः ।
१ २ १२   २   १२१२   १२   १२
सार्जानोअत्योनस । त्वभोस्त्वभोः । त्वभोः । वार्था ।
१२   २   २ २   १२१२   १२   १२   १
पाजाꣳसिकृणुषेनदी । षुवाषुवा । षुवा(१) ॥ प्रूरा: । नाध
२ २   २   १२११   १२   १२   १
त्तश्रायुधागभ । स्त्तियोस्त्तियो: । स्त्तियो: । द्दवा: । सा
२२   २   १२१२   १२   १   २
यिषासन्नथिरोगवि । ष्टिषूष्टिषू । ष्टिषू । आयिन्द्रा ।
१   १२   १२   १२   १२
स्यापूुष्ममीरयन्नप । सुभायिसुभायि: । सुभायि:(२) ॥
१   २   १   २१२   २ २   २   १
आयिन्द्: । द्दायिन्वानोअज्यतेमनी । षिभायिचिव

* हृषयामे मध्यन्दिने ।

१ १ १ १ १ १ २र २ र र
भायि:। षिभायि:(३) ॥ आयिन्द्रा। आसोमपवमानऊ।
१ १ १ १ १ १ १ १ १ र १र र र
मिणामिणा। मिणा। तावायि। व्यामाणोजठरेषुआ।
१ १ १ १ १ १ १ १ १ १ र र
विभाविभा। विभा। प्राना:। पायिन्वविद्युदभ्रेवरो।
१ १ १ १ १ १ १ १ १ र १र र
दसायिदसायि। दसायि। धाया। नोवाजाउपमा
१ २ १ १ १ १ १ १ १ १ १
चिभ। स्वतास्वता:। स्वता:५११२१(४) ॥ ई२३४५ ॥ १०* ॥

अस्य व्याख्यानम्—४भा० ११२ पृष्ठादिषु द्रष्टव्यम्। १०

२ र
प्रजापतिरनुष्टुप् सोम:॥ भर्गम्॥ यत्। पयम्पू
र १ २ ५ १र र १र २
षा। रयार२यिभी२३४गा:। सोम:पुना। नोआर्षा२
५ २ १ २ ५ २ र
३४तायि। पतिर्विश्व। आभू२मा२३४ना:। वियख्यद्रो।
१ २ ५ २ र १ २ ५
दसोर२ज२३४भायि(१) ॥ समुप्रिया:। अनू२षा२३४ता।
१र र र १ २ ५ १र र १
गावोमदा। यघार्र्वा२३४या:। सोमास:क्र। एवमा२
३ ५ १ र र १ २ ५
यिपा२३४था:। पवमाना। सआ२यिन्दा२३४वा:(२) ॥
२ र १ २ ५ २ र १ २
यशोजिष्ठ:। तमा२भा२३४रा। पवमान। अवा२षा

* सोमिकयातुर्ना। अवनवप्रपासद्दितीयेऽकि वार्भवे।

५ २ १ २ ५ २
२३४याम् । यःपञ्चच । षणा२यिरा२३४भायि । रयिं

र १ २ ५ २ १ १ १ १
येन । वना२मा२३४हायि(३) ॥ ए३ । भर्गा२३४५: ॥११*॥

षष्ठ व्याख्यानम्—३भा० ३४५पृष्ठादिषु द्रष्टव्यम् । ११

१ २
प्रजापतिरत्यष्टिस्तोमः । नित्यवत्साः । एष्वाया । स

१र र र र र र र १
चाहरिण्यापुनानोविश्वाद्देषाꣳसितरतिसयू२श्वभायिः । इ

र र २ २ २ १ २ १
डा । स्वरोनसयू१श्वा३भीः । धारा । पृष्ठस्वरो२चता

१२ १ १ १ १ २
यि । इडा । धारा । पृष्ठस्वरो२चतायि । यथा । धारा ।

१ १ १ र र २ २ २
पृष्ठेस्वरोचतायि । इडा । पुनानोअरुषो१हा३रीः । वि

१र र २ र ४ ५ २ १र र १
श्वायद्रूपापरियासिया३ । क्वाभीः । सप्तास्येभिरा२३क्वो ।

२ १ २ १ र र
क्वाभिरा३१जवा२३(१) ॥ एप्राचीम् । अनुप्रदिशंयातिचे

र र र
कितत्सꣳरश्मिनिर्य्यततेदर्शतो२रथोः । इडा । दैव्योद

र २ २ १ २ १र १
र्शतो१रा३थाः । आग्मान् । उक्थानिपौ२ꣳसियो । इ

२ १र १
डा । आग्मान् । उक्थानिपौ२ꣳसिया । यथा । आ

* वाकमेषद्वितीयेऽध्यायेऽभवे ।

१ १२ १ २ २
गमान्। उक्थानिपौ२र्ँ सिया। इडा। इन्द्रजैत्राय

२ २ १ २ १ १ ५ १
हा१र्षा३यान्। वज्रश्वयहृवथोअनपा३। च्यूता। स

१ २ १ २
मत्स्वनपा२३होयि। च्यूता३१उवा२३(२)॥ एह्वाम्।

२ २ २ २ १
हत्यत्पर्णीनांविदोवसुहम्मात्वभिर्म्मर्ज्जयसिस्वमा२दमायि।

२ २ १ २ १ २ १२
इडा। ऋतस्यधीतिभा१यिदा३मायि। पारा। वतो

१ २ १२
नसा२मतात्। इडा। पारा। वतोनसा२मताम्।

२ १२ १ २
अथा। पारा। वतोनसा२मतात्। इडा। यत्रारण

२ २ २ १२ २ २ ४ ५
न्तिधा१यिता३या४। त्रिधातुभिररुषीभिर्वयो३। दाधा

१२ २ २ १ २
यि। रोचमानोवयो२३होवि। दाधआ३१उवा२३ (३)॥

१ १ १ १ १
इट्२इडा२३४५ ॥ १२ * ॥

अस्य व्याख्यानम्—५भा० १११ पृष्ठादिषु द्रष्टव्यम्। १२

भरद्वाजः ककुबुत्तरा बृहती सोमः॥ बृहत्साम॥

१२ २ २२ २ २ १ २
औहोयिमाभेममाअमिष्मा३ए। उग्रस्यसा। स्वीयायि

* वाजपेयतृतीयाभवे।

२ ५ १ २ ३र ४र ५ १र १ र
ता३३४वा । मद्दा३४ । औहोवा । तेवाष्णोंआ । भायि
२ २ ३ ५ १ १र २ ३र ५र
चा३१ । त्वियङ्का२३४र्ताम् । पप्र्येमतू३४ । औहो
५ १ ५ ५
वा । वा२श्मांया२३४ । दम् । उहुवा६हाउ । वा(१) ॥
१र र २ १ २ ३ ५ १ २
औहोयिपप्र्या३ए । मतू । वाश्मंय्या२३४दूम् । सव्या
३र ४र ५ २ १ २ १र
३४ । औहोवा । अनूस्फिगायि । याघा३१ । वमे
२ ५ १ १र र १ ३र ४र ५ १
वा२३४र्षा । नदानोआ३४ । औहोवा । स्या२रोषा२३४ ।
५ ५ १र र २ र
तायि । उहुवा६हाउ । वा(२) ॥ औहोयिनदा३ए । नो
१ २ ३ ५ १ २ ३र ४र ५
आ । स्यारोषा२३४तायि । मह्वा३४ । औहोवा ।
२ १ र २ १र १ ५ २र १
सम्यार्क्ताःसा । राघा३१यि । पाधेमा२३४वाः । तूया
र २ १र ४र ५ १ १र
मे द्वा३४ । औहावा । द्रा२वा । द्रा२वापा२३४यि ।
५ ५ १
वा । उहुवा६हाउ । वा(३)॥ दम् ॥ १३ * ॥

अस्य व्याख्यानम्—५भा० १२१ पृष्ठादिषु द्रष्टव्यम् । १३

स्वाशिरक्तपयो गायत्रीसोमः ॥ स्वाशिरामर्कः ॥

---

* उपदश्यं पृष्ठम् ।

Digitized by Google

२ १र १ १ र २ १ २ ५ १र र
अयामायाम्। यस्तेमदोर। वरायिणा२३४याः। तेना

२ २ १ ५ १र र र १ १ २
पवार। स्वअन्धार२३४सा। देवावीरार। घम्ॐसार

५ १ १ १ २ ५ १
२३४हा(१)॥ जघ्निवृत्रा२म्। अमायित्रा२३४याम्। स

र १ १ २ ५ १र र
स्निर्व्वाजा२म्। दिवेदार२३४यिवायि। गोषातिरार।

२ १ २ ५ १ र १ १ २ ५
अवसा आर२३४सायि(२)॥ सम्मिश्लोआर। वृषोभू२३४वाः।

१र र १ १ २ ५ १र र
अपस्थाभार‍यिः। नधायिनू२३४भायिः। सीदञ्छ्येनोर।

१ १ २ ५ १ १ १ १ १
नयोना२३४यिमा(३)। ई२३४५॥ १४ * ॥

अस्य व्याख्यानम्—३भा० ३४३ पृष्ठादिषु द्रष्टव्यम्। १४

१र र
भरद्वाजस्त्रिष्टुब्विष्णुः॥ बृहत्साम॥ औहोयिकि

र र २ १ र र २
मित्तेविष्णोपरिचा३ए। श्विनामप्रयद्ववच्चेशिपायिष्णो

५ १र २ १र ४र ५ १र १
आर२३४स्मो। मावा२३४। औहोवा। पोषासदा। प

२ र २ ५ १र १ २ १र ४र
गूढा३१ः। एतद्यदा२३४न्या। रूपस्समा३४। औहो

५ १ ५ ५ ५
वा। था२यिवाभू२३४। था। उहुवा६हाउ। वा(१)॥

---

* वाजपेयाभेवे।

Digitized by Google

२र र १ १ र र
औहोयिथप्रा३ए । तत्तेमद्यग्निपिविष्टवृष्व्यमर्य्यंग्म्ग्र॒सा

२ २ ५ १ २ ३र ४र
मिवयू । नानायिवा२३४यिद्वान् । तन्त्वा३४ । औहो

५ २ १ २ र २ ५
वा । गृणामिता । वसामा३१ । तव्यान्स्वया२३४न्ताम् ।

२ १ २ ३र ४र ५ १ ऽ
अस्यदृजा३४ । औहोवा । सा२ःपारा२३४ । कायि ।

५ ५ २र र र २ १ र
उहुवाईहाज । वा(२)॥ औहोयिकेवा३ए । षट्तेविष्क

र र र २ १
वासवाकृणोमितन्मे जुषस्वग्निपायि । वायिष्टाहा२३४

५ १ २ ३र ४र ५ २ १ २
व्याम् । वर्द्धा३४ । औहोवा । तुल्यासुष्टू । ताया३१ः ।

र र १ २ ५ १ १ २ ३र ४र ५
गिरोमेयूया२३४न्या । तस्तुवस्ता३४ । औहोवा । भा२

१ १ ऽ ५ १
यिस्सा । भा२यिस्सदा२३४ । नाः । उहुवाईहाज ।

१
वा(३) ॥ इस् ॥ १५ * ॥

अस्य व्याख्यानम्—४भा० १४६ पृष्ठादिषु द्रष्टव्यम् । १५

२र
बृहस्पतिरिन्द्रो वापरउष्णिक् सोमः ॥ बलभिदम् ॥ हो

---

* वाजपेयाग्निष्टोमसाम ।

Digitized by Google

र १र र र र र ४ १र
वायि। होवायि। होवा३हायि। पवतेहा३र्या३तो
१ ५ २ ४ १ ३ ५र र
हरिः। अतिह्वरा३ꣳसी३रꣳहिया। अभियर्षस्तोटभ्यो
र ४ २ ३ ५
भ्योवा३यिरा३वद्यशः(२) ॥ १६ * ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० २६० पृष्ठे द्रष्टव्यम्। १६

बृहस्पतिरिन्द्रो वा गायत्री सोमः॥ द्वितीयम्बलभि

२ र ४ १र १ ५ १र र ४ १ ३
दम्॥ यस्ते मदो३वा३रेणियः। तेनापवा३स्वा३अन्ध
५र र र र ४ २ १ ५र र र र र १
सा। देवावीरा३घा३शꣳसहा। ओवा। ओवा। ओ
२ ५र र १ १ १ १ १
वा३हा३४। औहोवा(१)॥ ई२३४५॥ १७ † ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० ३४३ पृष्ठे द्रष्टव्यम्। १७

१ १ १र
प्रजापतिर्बृहतीन्द्रः॥ यशः॥ त्वमिन्द्रयशाअ
१ र १र १ १ र १ १र र १
सि। ऋजीषीशवसस्पतिः। त्वंवृत्राणिहꣳस्यप्रतीन्येक
१ २ १ २ र १ १ १ १ र १ २
इत्पुरु। अनुत्तश्चर्षणीधृतिः(१)॥ अनुत्तश्चर्षणीधृतिः। अनु
२ र १ १ १ १र १ १ १ र २ १र १र
त्तश्चर्षणीधृतिः। तमुत्वानूनमसुरप्रचेतसम्। राधोभा

* उद्भिद्याभंवे। † वलभिद्याभंवे।

Digitized by Google

१ १र र १र र १र १ १र र १र र १र १ १र र
गमिवेमहे(२) ॥ राधोभागमिवेमहे । राधोभागमिवेमहे ।
१र २ १ २ १र २ १ र २ १र र २ १
महीवक्त्तिप्रभारणातइन्द्र । प्रतेसुम्नानोअश्नवन् । भ्रत
र २र १ २र १ २ १ १ १ १
च्छौवेमभरदोवयन्ते२३४५(३) ॥ १८ * ॥

अस्य व्याख्यानम्—४भा० ४७६-४७७ पृष्ठयोर्द्रष्टव्यम् । १८

२ र
प्रजापतिरनुष्टुप्सोमः ॥ भर्गः ॥ यत् । पुरोजि
र १र २ ५ २र र १ २
तो । वोअ्रा२न्धा२३४सः । सुतायमा । दया२यित्ना२३४
२ र १ २ ५ १ र र
वायि । अपश्वानम् । श्नथा२यिष्टा२३४ना । सखायो
र १ २ ५ १ र र र १
दो । घजा२यिह्वा२३४याम्(१) ॥ सखायोदो । घजा२
२ ५ १र र र १र २ ५ ५
यिह्वा२३४याम् । योधारया । पावा२का२३४या । प
१ २ ५ १ १ २
रिप्रस्व । दता२यिव२३४ताः । इन्दुरश्वः । नका२र्त्वा
५ २ १ २ ५ १ र
२३४याः(२) ॥ इन्दुरश्वः । नका२र्त्वा२३४याः । तन्दरो
२ ५ १र र २
षम् । अभा२यिभा२३४राः । सोमंविश्वा । चिया२धा

---

* अपचिति मध्यसाम ।

५ २ र १ २ ५ १ १
२३४या । यज्ञायस । तुबा२द्रा२३४याः(३) ॥ ए३ । भर्ग
१ १ १ १
२३४५ः ॥ १९ * ॥

अस्य व्याख्यानम्—२भा० १२१ पृष्ठादिषु द्रष्टव्यम् । १९

१र र
वरुणो बृहती सोमः ॥ देवस्थानम् ॥ हाजपुना
२१ २ १ऽ
नास्मो । मधारया३ । होयि । होयि । होयि । हा
ऽ ऽ १ र २ १र १र र १ २
जहाजहाजवा । सहोनरः । अपोवसानोअर्षसा
१ १ऽ ऽ ऽ
३यि । होयि । होयि । होयि । हाजहाजहाजवा ।
१ र र २ १र र २ १ २ १
सत्यमोजः । आरत्नधायोनिम्टता३ । होयि । होयि ।
१ऽ ऽ ऽ १ र १ र १ र
होयि । हाजहाजहाजवा । स्वर्ज्योतिः । आसीदसा
१ २ऽ ऽ ऽ
३यि । होयि । होयि । होयि । हाजहाजहाजवा ।
२र १र १र १र २र १र १ र २र र
एस्यादिदम् । एस्यादिदम् । एस्यादिदम् । उत्सोदेवो
१ २ १ २ १ १ऽ ऽ
हिरण्यया३ः । होयि । होयि । होयि । हाजहाज
ऽ २र १र र र १ २
हाजवा(१) ॥ द्यौः ॥ हाउत्सोदेवाः । हिरण्यया३ः ।

---

* द्वितीयायर्चिन्त्यार्भवे ।

होयि । होयि । होयि । हाउहाउहाउवा ।
सहोनरः । उत्सोदेवोहिरण्ययाउः । होयि । होयि ।
होयि । हाउहाउहाउवा । सत्यमोजः । दुहा
नउधर्हिं वियाउम् । होयि । होयि । होयि । हाउ
हाउहाउवा । स्वर्ज्योतिः । मधुप्रियाम् । होयि ।
होयि । होयि । हाउहाउहाउवा । एस्थादिदम् ।
एस्थादिदम् । एस्थादिदम् । प्रत्नꣳसधस्थमासदाउत् ।
होयि । होयि । होयि । हाउहाउहाउवा (२) ॥ द्यौः ॥
हाउप्रत्नꣳसधा । स्थमासदाउत् । होयि । होयि ।
होयि । हाउहाउहाउवा । सहोनरः । प्रत्नꣳसध
स्थमासदाउत् । होयि । होयि । होयि । हाउहाउ
हाउवा । सत्यमोजः । आपृक्ष्यन्धरुणंवाउ । होयि ।
होयि । होयि । हाउहाउहाउवा । स्वर्ज्योतिः ।

१ ११ १ २ऽ ऽ
जियषसा३यि। होयि। होयि। होयि। हाउहाउ

ऽ २ १२ २ १२ २ १२
हाउवा। एस्थादिदम्। एस्थादिदम्। एस्थादिदम्।

२२ १२ १ १ २ १ २ऽ
नृभिर्धौतोविचक्षणा३ः। होयि। होयि। होयि। हाउ

ऽ ऽ १२ २२ १२ २ १ २२
हाउहाउवा(३)॥ द्यौरक्रान्भूमिरततनत्समुद्र९ समचूक

१ १ १११
पत्। इट्०इडा२३४५॥२० * ॥

अस्य व्याख्यानम्—३भा० ४१ पृष्ठादिषु द्रष्टव्यम्। २०

॥ तृतीयस्यार्द्ध-प्रपाठकः समाप्तः॥

———000@000———

२ २ १२
जमदग्निर्बृहतीन्द्रः॥ सप्तहम्॥ अयंवायाउ।

२ १ २२ १२ २२ १२ २२ १२
त्वामिहायि। हावामहायि। हावामहायि। हावामहायि।

१२ २ १२ २२ १२ २२ १२ २२ १२
सातौवाजा। स्याकारवाः। स्याकारवाः। स्याकारवाः।

२२ १ २२ १ २२ १ २२ १ २२ १
त्वांवृत्रायि। ष्विन्द्रसात्। पातिन्नराः। पातिन्नराः। पाति

२२ १२ २२ १ २२ १२ २२ १२
न्नराः। त्वाङ्काष्ठा। स्वश्र्वताः। स्वश्र्वताः। स्वश्र्वताः(१)॥

* गोषवे मध्यन्दिने।

१र १र १र १र १र १र १र १र १र
त्वाङ्काष्ठा। सूअर्वताः। सूअर्वताः। सूअर्वताः। त्वा

१र १र १र १र १र १र १र
ङ्काष्ठा। सूअर्षताः। सूअर्वताः। सूअर्वताः।

१ २ २ १ १र १ १र
सत्वमस्मायि। अवज्रह्वा। स्ताधृष्णु या। स्ता

१ १र १ २ १ १र १
धृष्णुया। स्त।धृष्णुया। महस्तवा। नोअ

१र १ १र १ २ १
द्रिवाः। नोअद्रिवाः। नोअद्रिवाः(२)॥ महस्तवा।

१र १ १र १ १र १ २ १
नोअद्रिवाः। नोअद्रिवाः। नोअद्रिवाः। महस्तवा।

१र १ १र १ १र १ १र १
नोअद्रिवाः। नोअद्रिवाः। नोअद्रिवाः।जामभ्रुवाम्।

२ १ १र १ १र १ १र
रथियमायि। द्रासङ्गिरा। द्रासङ्गिरा। द्रासङ्गिरा।

१ र१र १र १ १र १ १र
सत्रावाजाम्। नाजिग्यूषायि। नाजिग्यूषायि। ना

१ १र १ २ १
जिग्यूषायि(३)॥ ए। त्रिवृतम्प्रवृतम्॥१*॥

अस्य व्याख्यानम्—३भा० ३३० पृष्ठादिषु द्रष्टव्यम्। १

१र र ऽ
रुद्रोऽनुष्टुप्सोमः॥ सम्मील्यसप्तहम्॥ पूरो२।

१ र ऽ १र ऽ १र ऽ १रर ऽ १र र ऽ
जीतो२। वोअऽ२। धासऽ२ः। सुता२। यामा२।

---

* सन्दधं सप्तसाम।

Digitized by Google

१र ऽ १र र ऽ १र ऽ १र ऽ १र ऽ
दायिऽ२। त्वामे२। षाप्ऽ२। स्वानऽ२म्। स्थाथिऽ२।

र ऽ १र र ऽ १र र ऽ र ऽ १र ऽ
ष्टानऽ२। साखार्योदी२। घाजिऽ२। क्षायऽ२म्(२)॥

१र रऽ १र र ऽ ऽ १र ऽ १र १ ऽ
साखार। योदी२। घाजिऽ२। क्षायंऽ२म्। योधार।

१र र ऽ १र ऽ १र र ऽ १र ऽ १ ऽ
रायार। पावऽ२। कायार। पारिऽ२। प्रच्युऽ२।

१र र ऽ र ऽ १ ऽ १ १ ऽ १र ऽ १र
दाते२। सुतऽ२ः। इन्दुऽ२। अश्वो२। नाक्षऽ३। त्वा

ऽ १ ऽ १ र ऽ १र ऽ १र ऽ
यऽ२ः(२)॥ इन्दुऽ२ः। अश्वो२। नाक्षऽ२। त्वायऽ२। त

ऽ १र ऽ १र र ऽ १र ऽ १र ऽ
न्दुऽ२। रोषंऽ२म्। आभी२। नारऽ२ः। सोमंऽ२म्।

१ र ऽ १र र ऽ १र र ऽ १ र ऽ १र ऽ
विश्वा२। चाया२। धाया२। यक्षा२। यासऽ२।

१र ऽ १र ऽ र १
त्वऽ२। द्रायऽ२ः। एअस्॥ २ *॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० १३१ पृष्ठादिषु द्रष्टव्यम् । १

रुद्रोऽनुष्टुप्सोमः॥ द्वितीयसम्मोल्यसप्तमम्॥

१ ऽ १ र ऽ १र ऽ १र ऽ १र ऽ
इन्दुऽ२ः। अश्वो२। नाक्षऽ२। त्वायऽ२ः। त्वायऽ२ः।

१र ऽ १ ऽ १ ऽ १र र ऽ १र ऽ
त्वायऽ२ः। तन्दुऽ२। रोषंऽ२म्। आभी२। नारऽ२ः।

* सप्तदंशमार्भवे।

Digitized by Google

१र ऽ १र ऽ १र ऽ १ र ऽ १र२ ऽ
नार ऽ२: । नार ऽ२: । सोम ऽ२म । विश्वा२ । चाया२ ।
१र र ऽ १र र ऽ १र र ऽ १ र ऽ १र ऽ १र ऽ
धाया२ । धाया२ । धाया२ । यन्ना२ । यास ऽ२ । तूव ऽ२ ।
१र ऽ १र ऽ १र ऽ १ ११ २ १ २
द्राय ऽ२: । द्राय ऽ२: । द्राय ऽ२:(३) । हस॰प्रहस॰ए३चक्रू
१ १ १ १
२३४५: ॥ ३ * ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० १२१-१२२ पृष्ठयोर्द्रष्टव्यम् । ३

॥ इत्युह्यगाने एकाहपर्व्व समाप्तम् ॥ ३ ॥

---

* वध्याभवे ।

Digitized by Google

॥ अथाहीनपर्वेदानीम्प्रवर्त्तते * ॥

अग्निर्वैश्वानरोऽनुष्टुप्सोमः ॥ ऋतनिधनमाज्यदो

हम् ॥ ओहम् । प्रस्तुवाना२ । यमन्धा२३४साः । मर्त्तीनवा२ । ष्टतद्धा२३४चाः । अपश्याना२म् । अ राधा२३४साम् । ऋतामखा२म् । नम्रगा२३४वाः(१) ॥ आ जामिरा२ । त्के अव्या२३४ता । भुजेनपू२त् । तुवणा २३४योः । सरज्जारो२ । नयोषा२३४णाम् । वरो नयो२ । निमासा२३४दाम्(२) ॥ सवीरोदा२ । वसाधा २३४नाः । वियस्तस्ता२ । भरोदा२३४सायि । हरिः पवा२यि । तु अव्या२३४ता । वेधानयो२ । निमासा२ ३४दाम्(३) । ए३ । ऋतम् ॥ ४ † ॥

अस्य व्याख्यानम्—४आ० ४२७ पृष्ठादिषु द्रष्टव्यम् । ४

---

* "अहीनकाण्डमिदानीम्प्रवर्त्तते"—इति क०-पाठः ।

† गर्गत्रिरात्रप्रथमेऽह्नि आर्भवे ।

Digitized by Google

अग्निर्वैश्वानरस्त्रिष्टुप्सोमः॥ ईनिधनमाज्यदोहम्॥

२ १ र २ १ २ ३ ५ २ १
अयꣳसोमाः। इन्द्रतु। भ्यꣳसुन्वायि। तुभ्यम्पवा।

२ १ २ १ ४र ५ २ १ २ १ र
ता३यितुवम्। अस्यपाहो। तुवꣳह्ययाम्। चकृषे।

२ ३ ४ ५ २ १ २ १ १र २ ४र ५
त्वंव्वृषायि। इन्दुम्मदा। या३युजि। यायसोमाम्(१)॥

२ १र २ १ २र ३ ४र ५ २ १ २
सईꣳरथो। नभुरि। षाडयोजी। महःपुरू। णी३

१र २ ३ ४र ५ २र १र २ १ १र २
सात। यायिवसूनो। आदींविश्वा। नहुषि। यायि

४र ५ २ १ र २ १ र २र ३ ४ ५ २ १र
जाता। सुवर्षाताः। वनऊ। ध्वानवन्ता(२)॥ शुष्मी

२ १र २ ३ ४ ५ २ १ ५
शर्धो। नमारु। तम्पवस्वा। अनभिशा। स्ता३

१ २र ३ ४र ५ २र १र २ १ २ ३
दिवि। यायथावीट्। आपोनमा। चृ३क्षुम(३)॥ तिर्भ

४ ५ २ १ र २ १ र २र ३ ४ ५ ३ १
वानाः। सहस्राऽसाः। पृतना। षाडूयज्ञाः। ई२३

१ १
४५॥५*॥

अस्य व्याख्यानम्—४भा० ५४४ पृष्ठयोर्द्दृष्टव्यम्।५

अग्निर्वैश्वानरस्त्रिष्टुप्सोमः। त्रिणिधनमाज्यदोहम्॥

---

* द्वितीयेऽहनि माध्यन्दिनाख्यम्।

Digitized by Google

२ १र र २ १ २ २ ४ ५ २ १
तिस्रोवाचाः। ई३रय। तिप्रवह्नीः। ऋतस्यधायि।
२ १ २र ३ ४र ५ २र १र २ ३
तीऽम्ब्रह्म। णोमनीषाम्। गावोयन्तायि। गो३प
२ ३ ४र ५ १र १ १ १ २र ३
तिम्। पृच्छमानाः। सोमंय्यतायि। मतयः। वाव
४र ५ २र १ र २ १ २र ३ ४र ५ २र
शानाः(१)॥ सोमङ्गावो। धे३नवः। वावशानाः। सो
१ २ १ २ ३ ४ ५ २र १ २
मंविप्राः। मतिभिः। पृच्छमानाः। सोमस्सुताः। ऋ
१ र २र ३ ४र ५ २र १र २ १ २ ३ ४ ५
च्यते। पूयमानाः। सोमेअर्काः। त्रिष्टुभः। सन्नवन्ता
२र १र २ १ २ ३ ४र ५ १र १
यि(२)॥ एवानस्सो। मा३परि। षिच्यमानाः। आपव
२ १ र २ ३ ४ ५ २ १ र २ १
स्वा। पू३यमा। नस्सुवस्तो। इन्द्रमावायि। शा३बृह।
२र ३ ४र २ १ र २ १ २र ३ ४ ५
तामदेना। वर्द्धयावा। च३ञ्जन। यपुरन्धिम(३)।
२र र १ ३ १ १ १ १
ए। आज्यदोहा२३४५म्॥ ६ *॥

अस्य व्याख्यानम्—३भा० ४४३-४४४ पृष्ठयोर्द्रष्टव्यम्। ६

१ ३
प्रजापतिर्बृहत्यादित्यः॥ सङ्कृतिः॥ एग्नायाा।

---

* तृतीयेऽस्यामेवाम्नयम्।

Digitized by Google

१　१　१　१र १र र　१ र
तइवसूर३हो२३। रियार३म्। हाओवा। विश्वेदिन्द्र

२　१ र २ र १र　२र　१र २र　१ २र
स्यभक्षत। वसूनिजातोजनिमा। नियोजसा। प्रतिभा

१ र १　१ २　र १　१　१
गन्नदीधिमः(१)॥ एप्रातायि। भागन्नदार३हो२३। धिमा

२र ३र र　१ २र १ र २　१ २ र १
२३ः। हाओवा। प्रतिभागन्नदीधिमः। चर्षणिरातिं

२ १र　२　१र　२ र १　२
वसुदाम्। उपस्तुहि। भद्राइन्द्रस्यरातयः(२)॥ एभाद्राः।

१　१　१　२र ३र र　१र
इन्द्रस्यरा२३हो२३। तया२३ः। हाओवा। भद्राइन्द्र

२ र १　र　२ र र　२ १　र २　१ २र १र
स्यरातयः। योअस्यकामंविधतः। नरोषति। मनोदा

र २ र १　२　२　२　१ १
नायचोदयन्(३)॥ द्यौ ३। था ३। ज ३। इ २ ३

१ १
४ ५ (३)॥ ७ *॥

अस्य व्याख्यानम्—४भा० २२६-२२७ पृष्ठयोर्द्रष्टव्यम्। ७

१ १
पृथुरश्मिः पथ्यापङ्क्तिरिन्द्रः॥ पार्थुरश्मम्॥ एस्वा

२　२　५　२ १र　१
दोः। ओ२३४वा। इत्थाविषू२वताः। अथा। एम

२　२　५　२ १　१
धोः। ओ२३४वा। पिबन्तिगौ२रियाः। अथा। एया

* मत्रंविरामदितीयेऽध्वनि वय व्याख्यानम्।

२ २ ५ २र१ १ २
ई। ओ२३४वा। द्रोणस्या२वरायि। अथा। एतृष्णा।
२ ५ २१ १ २
ओ२३४वा। मदन्तिभो२भथा। अथाः(१)॥ एताश्रा।
२ ५ २१ ५ २
ओ२३४वा। स्रष्टना२युवाः। अथा। एसोमाम्।
२ ५ २र १ १ २
ओ२३४वा। श्रीणन्तिपा२श्नयाः। अथा। एप्राया।
२ ५ १ १ २
ओ२३४वा। इन्द्रस्यधा२यिनवाः। अथा। एवाज्राम्।
२ ५ १ १ १ २ २
ओ२३४वा। हिन्वन्तिसा२यकाम। अथा(२)॥ एतार्पा। ओ
५ २१ १ २ २
२३४वा। अनमसा२सखाः। अथा। एसापा। ओ२३४
५ २१ १ २ २
वा। यन्तिप्रचा२यितसाः। अथा। एव्राता। ओ
५ २१ १ २ २
२३४वा। नियस्रसा२श्विरायि। अथा। एपूरू। ओ
५ २ १र १ २
२३४वा। णिपूर्वचा२यित्तयायि। अथा। एवस्रीः।
२ ५ २१ १ १११
ओ२३४वा। अनुस्वरा२जियाम्। अथा२३४५(३)॥ ८*॥

अस्य व्याख्यानम्—२भा० ६३७ पृष्ठादिषु द्रष्टव्यम्। ८

१र
अश्वस्तिष्टुबश्वः॥ अश्वव्रतम्॥ द्यौ। द्यौयि।

---

* अग्नमेवाद्वितीयेऽहनि प्रयुञ्जाम।

Digitized by Google

र र र ३
क्रौ । होयि । ह्रौ । होयि । हौ । होर । वार२३
५र र २ १ र ३ १ १ १ १र
४औहोवा । ए३ । सुवर्ज्योती२३४५ः । हौ । होयि ।
र र र ३
क्रौ । होयि । ह्रौ । होयि । हौ । होर । वार
५र र १ १ २र १र २ १ र २र १ ३ १ १ १ १ १र
३४औहोवा । अभिवाजीविश्वरूपोजनित्रा२३४५म् । हौ ।
र र र
होयि । क्रौ । होयि । ह्रौ । होयि । हौ । होर ।
३ ५र र २ १र ३ १ १ १ १ १र
वार२३४औहोवा । ए३ । ज्योतिर्भा२३४५ः । हौ । हो
र र र ३
यि । क्रौ । होयि । ह्रौ । होयि । हौ । होर । वार
५र र २ १ १ १ २ १ २ ३ १ र
३४औहोवा । हिरण्ययम्बिभ्रदत्कꣳसुपर्णा१ः । हौ ।
र र र
होयि । क्रौहोयि । ह्रौ । होयि । हौ । होर ।
३ ५र २ १ ३र २ र
वार२३४औहोवा । ए३ । भिष्पुर्व्वाजो१ । हौ । होयि ।
र र र ३
क्रौ । होयि । ह्रौ । होयि । हौ । होर । वार२३
५र र १र २ र १ २ १र २र ३ १ १ १ १ र
४औहोवा । सूर्यस्यभानुम्र्तुथावसाना२३४५ः । हौ ।
र र र
होयि । क्रौ । होयि । ह्रौ । होयि । हौ । होर ।

Digitized by Google

२ ५र र १ १२र र ३ १११ १ १र
वा२३४औहोवा। ए३। मस्तोमेध्या२३४५ः। हौ। होयि।
र र र २
ह्मौ। होयि। ह्मौ। होयि। हौ। होर। वा२३४
५र र १ २ १ १ २र १ १ २ १र १र २ १ १ १ १
औहोवा। परिस्वयम्मेधमृत्ज्ञोजजाना २ ३ ४ ५(१)॥
२ १ र २ र १ र २ १ १ १ १ १र २ १र
अप्सुरेतशिश्रियेविश्वरूपा २ ३ ४ ५ म्। तेजःपृथिव्या
२ १ १ १र १ १ १ १ १ १र १ १ १र २ १ र
मधियत्सम्बभूवा २ ३ ४ ५॥ अन्तरिक्षेस्वम्महिमानम्मिमा
३ १ १ १ १ १ २ १ २र १ १ १र १ १ १ १
ना२३४५ः। कनिक्रन्तिवृष्णोअश्वस्यरेता २ ३ ४ ५ः(२)॥
२ १ २ १ १र १ २ १र १र २ १ १ १ १ १र २ र १
अयंसहस्रापरियुक्तावसाना २ ३ ४ ५ः। सूर्य्यस्यभानुं
२ १र र २र २ १ १ १ १ २ १र २ १र र २ १र
यज्ञोदाधारा २ ३ ४ ५। सहस्रदाश्शतदाभूरिदावा
१ १ १ १ १र २ १र १ १ ३ १ १ १ १ १र
२३४५। धर्त्तादिवोभुवनस्यविश्पती २ ३ ४ ५ः। हौ।
र र र
होयि। ह्मौ। होयि। ह्मौ। होयि। हौ। होर।
३ ५र र २ १ १ ३ १ १ १ १
वा २ ३ ४ औहोवा(३)॥ ए३। सुवर्ज्योति२३४५॥ ९*॥

कतिपयस्तोभमूलकमिदं साम, स्तोभानां बाहुल्यात् तदुर्लभा। ९

भूरिति व्याहृतिसाम परमेष्ठी प्रजापतिर्ऋषिः दैवी

---

* द्वितीयेऽध्याये दशमपर्वेऽस्याऽऽम्नातमत्र पुनः पाठः सूत्रादर्शनेन।

Digitized by Google

गायत्रीच्छन्दः अग्निर्देवता स्वयमातृण्णोपधाने* विनियोगः ॥
५ १र र र २
भूः । भूः । होयि । भूः । होयि । भूः । हा३१उवा२ ।
र १ र ३ १ १ १ १
ए । सुवर्ज्योती२ ३ ४ ५ः(१) ॥ भुवरिति व्याहृतिसाम पर
मेष्ठी प्रजापतिर्ऋषिः दैव्युष्णिक् छन्दः वायुर्देवता तृतीया
५ १
याञ्चितौ स्वयमातृण्णोपधाने विनियोगः ॥ भुवाः । भुवः ।
२ र १ र २ १ १ १
होयि । भुवः । हा३ १ उवा२ । ए । सुवर्ज्योती २ ३ ४
१
५ः(२) ॥ स्वरिति व्याहृतिसाम परमेष्ठी प्रजापतिर्ऋषिः
दैव्यनुष्टुप् छन्दः सूर्यो देवता पञ्चम्याञ्चितौ स्वयमातृण्णो-
५ ४ १
पधाने विनियोगः ॥ सुवाः । सुवः । होयि । सुवः । हो
२ र १ र २ १ १ १ १
यि । सुवः । हा३१उवा२ । ए । सुवर्ज्योती२३४५ः(३) ॥
सत्यमिति व्याहृतिसाम परमेष्ठी प्रजापतिर्ऋषिः दैव्यनु
ष्टुप् छन्दः । सत्यं देवता प्रथमायाञ्चितौ पुष्करपर्णा
५ ४ १
ओपधाने† विनियोगः ॥ सत्याम् । सत्यम् । होयि । स

*, † स्वयमातृण्णादिकमिष्टकाभिधानम्, यजुर्वेदीयाग्निचित्य-प्रकरणे सविस्तरं स्पष्टम् ।

२ र १ र
त्यम् । होयि । सत्यम् । हा३१उवा२ । ए । सुवर्ज्यो
२ १ १ १ १
तीर३ ४ ५:(४) ॥ पुरुषइति व्याहृतिसाम परमेष्ठी प्रजापतिर्ऋषिः दैव्यनुष्टुप् छन्दः पुरुषो देवता प्रथमायाञ्चितौ
५ ४ १
हिरण्मयपुरुषोपधाने विनियोगः । पुरुषाः । पुरुष ।
२ र १
होयि । पुरुष । होयि । पुरुष । हा३१उवा२ । ए । सुव
र २ १ १ १ १
र्ज्योतीर२३४५:(५) ॥ १० * ॥

व्याहृतिमूलकत्वेनैतत्साम व्याहृतीनाञ्च व्याख्यामस्मत्कृत संहिताभाष्ये । १०

१
दीर्घतमा अनुष्टुप् सोमः ॥ दीर्घतमसोऽर्कः ॥ आ
२ १ र २ १ २ १ २ १ २ १ २
याम् । पूषारयिः । भगाभगाः । भगाः । सोमाः ।
१र २र १ १२ १२ १२ १
पूनामोच । षतायिषताति । षतायि । पातीः । वायि
१ र १२ १२ १२ १२ १ र २ र
श्वस्यभू । मनामनाः । मनाः । वाया । ख्याद्रोदसी ।
१ २ १२ १२ ३१११११
उभाउभायि । उभायि(१) ॥ ई२३४५ ॥ ११ † ॥

अस्य व्याख्यानम्—२भा० ३४५—३४६ पृष्ठयोर्द्रष्टव्यम् । ११

---

* विनियोगोऽस्याग्निचित्यक्रतौ ।

† वैदग्विरात्र तृतीयेऽहन्यार्भवे ।

Digitized by Google

२र
वरुणः पथ्या बृहती सोमः ॥ देवस्थानम् ॥ हाउ
र र १ २ १
श्रोणन्तोगो । भिरुत्तरा३म् । होयि । होयि । होयि ।
२ऽ ऽ ऽ १ र २र १ २र १र २ १ १
हाउहाउहाउवा । सद्दोनरः । श्रोणन्तोगोभिरुतरा
१ २ऽ ऽ ऽ
३म् । होयि । होयि । होयि । हाउहाउहाउवा(२) ॥
१ र २र १ र २ १
सत्यमोजः । परिस्वानश्चत्तसेदा३ । होयि । होयि ।
२ऽ ऽ ऽ १ र १ र १ २
होयि । हाउहाउहाउवा । स्वर्ज्योतिः । बमादना३ः ।
१ २ऽ ऽ ऽ र १र
होयि । होयि । होयि । हाउहाउहाउवा । एस्था
२र १र २र१र २ १ २
दिदम् । एस्थादिदम् । एस्थादिदम् । क्रतुरिन्द्रविंच
१ २ १ २ऽ ऽ ऽ
क्षणा३ः । होयि । होयि । होयि । हाउहाउहाउ
१र २र १र २ १ २र १
वा(३) ॥ द्यौरक्रान्भूमिरततनत्समुद्रꣳसमचूकुपत् । इट्०
१ १ १ १
इडा२३४५ ॥ १२ * ॥

अस्य व्याख्यानम्—४भा० ३०६-३०७ पृष्ठयोर्द्रष्टव्यम् । १२

१ र र १
अग्निर्गायत्री सोमः ॥ अग्नेरर्कः ॥ तिस्रोवाचउऽ३दा

* छन्दोम-पवमान-तृतीयेऽहनि मध्यन्दिने ।

Digitized by Google

२ २ २ १ २
यिरा१तार२यि। गावोमिमन्तिऽ३धायिना१वा२ः। हरि

२ १ २ २ १ २
रेतिकाऽ३नायिक्रा१दा२त्(१)॥ अभिव्रह्मीराऽ३नूषा१ता२।

२ १ २ २ १ २
यह्वीऋतस्याऽमाता१रा२ः। मर्जयन्तीर्दिऽ३वाश्‌शा१यिमू

२ २ १ २ २
२म्(२)॥ रायस्समुऽद्रा३ऽश्चातू१रा२ः। अस्मभ्यꣳसोमा३

१ २ २ १ २ २
वायिश्वा१ता२ः। आपवस्वसाऽ३हस्रा१यिणा२ः। ए। अ

१ १२१२ २ १
ग्निमूर्धाभवद्दिवः॥ १३ *॥

अस्य व्याख्यानम्—३भा० ४४३-४४४ पृष्ठयोर्द्रष्टव्यम्। १२

दीर्घतमा अक्षरपङ्क्तिरिन्द्रः॥ दीर्घतमसोऽर्कम्॥

१ २ १ २ १२ १२ १ २ १
पारी। प्रा। धन्वाधन्वा। धन्वा। आयिन्द्रा। या।

२ २ १२२ १२ २ १ २ १ २ २ १२
सोमा। सोमा। सोमा। स्वादूः। मायि। चायाचा

२ १२२ १ २ १ २ २ १२ २ १२२
या। चाया। पूष्णे। भा। गायागाया। गाया(१)॥

१ २ १ २ २ १२२ १२ २ १ २ १
आयिवा। मा। तायातीया। ताया। माद्दे। ना।

* चतुर्थीर-तृतीयेऽहनि मध्यन्दिने।

२ १ १२१ १२१ १ २ १ १ १ १
यायायाया। याया। साम्। को। अर्षाम्अर्षा।

११ १ २ १ २११२१ १२१ १
अर्षा। दायिव्याः। पौ। यूषायूषाः। यूषाः(२)॥ आयि

१ १ २ १ १२१ १२१ ११ १ २
न्द्राः। ते। सोमासोमा। सोमा। सूता। स्या। पे

१ १२१ १२१ १ १ १ २ १ १२१ १२
यात्येयात्। पेयात्। क्वात्वे। दा। स्वायाच्चाया। च्चा

१ १ १ १ २११२१ १२१ ३ ११
या। वायि। श्वे। चा। देवादेवाः। देवाः(३)॥ ई२३

११
४५॥ १४ *॥

अस्य व्याख्यानम्—अभा० ४१३-४१४ पृष्ठयोर्द्रष्टव्यम्। १४

२र २
वसिष्ठो गायत्रीन्द्रः। रथन्तरम्॥ अभित्वाशूष

२ १ १ २ १ १ १
भाशूतोवा। नूतन्नूजा। मिपा२३यितयायि। चा

२ १ १ ४ १ २ २ ५ ५
ण्याविया२३म्रू३। ण्वायिमा२३४दाम्। ओवा६। च्चा

११ २ १२२ २ २ २ १
जवा(१)॥ दम्वोवा। मात्वामूराभविष्यवोमोपस्वा। न

१ १ २ १ १ ४ १ २
षा२३दभान्। माकीम्ब्रह्मा२३द्वी३। षांव्या२३४ना।

---

* चतुर्थेऽरण्यार्थंवे।

२ ५ ५ २१ २ २र २
ओवाई। हाउवा(३)॥ नओवा। हात्वागोपरीणसम्म

२ १ २ १ २ २र १ ४ १
हेमदइ। तुरार३४सायि। सारोगोरोर३या३। आपा

२ २ ५ ५ १
२३४यिबा। ओवाई। हाउवा(३)॥ अस्॥ १५ *॥

अस्य व्याख्यानम्—३भा० २१५-२१६ पृष्ठयोर्द्रष्टव्यम्। १५

भरद्वाजः प्रथमा चानुष्टुभावन्त्या पथ्या बृहतीन्द्रः॥

१र २ २ २ २ १ १
बृहत्साम॥ औहोयियत्आयथाचपूर्विया३इ। मघवन्वा।

२ २ ५ १ २ ३र ४र ५ २ १
चाहत्यार३४या। तत्पृ ३ ४। औहोवा। यिवीम्।

२ २ ५ २ १ २ ३र ४र ५
आप्रा३१। था२३४याः। तदस्तम्भा३४। औहोवा।

१ ऽ ५ ५ १र
ऊ२तोदार३४यि। वाम्। उहुवा१हाउ। वा(१)॥ औ

२ २ २ १ २ २ ५ १ १
होयिवन्ता३इ। तेयन्नो। आजाया२३४ता। मद्रा

३र ४र ५ २ १ २
३४। औहोवा। कजतहा। स्फार्ता३१यिः। तद्धि

२र ३ ५ २ १र २ ३र ४र ५
ष्वमभिभूरार३४सायि। यज्जामथ्या३४। औहोवा।

* तृतीये पृष्ठम्।

Digitized by Google

१ १ ऽ ५ ५ १र
धार२आन्तू२३४। वाम्। उऊवा६हाउ। वा(२)॥ औ
र २ र १ २ २ ५ १र २
होयिवमा३१। मासुप। कामायिरा२३४याः। भाद्र
१र ४र ५ २ १ २
३ ४। औहोवा। यं९रोहयो। दायिवा३१। घर्म्मं
र र १ २ ५ २१ २ १र
समामन्तपतासुवृक्ता२३४यिभायिः। जुष्टञ्जि्र्व्वा३४। औ
४र५ १ १र ऽ ५
होवा। णा२सायि। णा२सेब२३४। हात्। उऊवा६
५ १
हाउ। वा। हस्॥ १६ *॥

अस्य व्याख्यानम्—४भा० ५०६ पृष्ठादिषु द्रष्टव्यम्। १६

॥ इत्यूह्यगाने तृतीयः प्रपाठकः॥ ३॥

———000———

प्रजापतिर्ज्जगती सोमः। द्विरिडः पदस्तोभः। द्वादश-
२ १ २ १र २ १ २र १ १र
निधनो भवति। अभिप्रि। याणिप। वतेच। नोहि
१र र २ १र २ १र२ १ १र १र र र र २ १
तः। नामानियह्वोअधियेषुवर्द्धते। इडा। आसूरि। य
२ १ १र १ २ १ २ १ २ ३ २
स्यबृ। हतोबृ। हन्नधि। रथंविश्वञ्चमरुहद्विचक्षणा१ः।

* चतुर्थं पृष्ठम्।

Digitized by Google

२ र २ १ १ १र २र १ १ १ र १
ईडा(१) ॥ ऋतस्य । जिह्वाय । वतेम । धुप्रियम् । वक्तापं

१ १ १र २ १र र १ १र र र १ १ १
तिर्द्ध्यिोअस्याअदाभियः । ईडा । दधाति । पुत्र:पि ।

१र २र १ र १ १र २ १ २र २ १
त्रोर । पीचियम् । नामतृतीयमधिरोचनन्दिवा१ः ।

र र २ र १ २ १ २ १ २
ईडा(२) ॥ अवद्यु । तानःक । लशा१ऽत्र । चिक्रदत् ।

१ २र र १ र १ १र र १ र र र २ १र २ १
नृभिर्य्येमाणःकोशआहिरण्यये । ईडा । अभीक्ष । त

२र १ २र १ २र १ २ १ २ १ २र १ र २ २
स्यदो । हनाम । नूषत । अधित्रिपृष्टउषसोविराजसा

१ १ १ १ र र
२३४५यि(३) ॥ ईडा ॥ १ * ॥

अस्य व्याख्यानम्—२भा० १६६ पृष्ठादिषु द्रष्टव्यम् । १

प्रजापतिर्ज्जगती सोमः ॥ चतुरिडः पदस्तोभः ॥ द्वा-

१ २र र १र २ १र र २र १
दशनिधनो भवति ॥ वृषामतीनाम्य । ईडा । वतेविच

२ १र २र १ र २ १र र २र १र २र १
चणाः । सोमोअक्रामप्रत । ईडा । रीतोषसान्दिवः ।

२र १र २र र १र र २र १ २ १
प्राणासिन्धूनाङ्क । ईडा । लशा१ऽअचिक्रदत् । इन्द्र

२ १र २र १र र २ र २ २ १ र १
स्यहार्दिया । ईडा(१) ॥ विश्नमनीषिभा१यिः । मनीषि

* प्रथमाभंवाम्नाम् ।

Digitized by Google

२ १र२ २र१र २ १ २ १ २ १र
भिःपव। इडा। तेपूर्विय:कविः। नृभिर्य्यतःपरि। इ

र र २र १ २ १ २ १र २ १र२
डा। कोशाᳬअसिष्यदत्। तृतस्यनामज। इडा। न

२ १ २ १ २ र १ २ १र२ २ र ३ २
यन्मधुत्चरन्। इन्द्रस्यवायुᳬस। इडा। खियायवर्द्धया

२ १ २र १ २ १र२ २र १ र २ १
श्न(२)॥ अयमुनानउ। इडा। षसोमरोचयत्। अयᳬ

२ र १र२ २ र १ २ १ २ १ २
सिन्धुभ्योअ। इडा। भवदुलोकक्कत्। अयन्त्रिसप्तदु।

१र२ र १ १र १ र र २ १र २ १र२ २र
इडा। दुहानअाशिरम्। सोमोहृदेपव। इडा। ते

र ३ २
चात्मत्सरा१:(३) ॥ २ * ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० २५८ पृष्ठादिषु द्रष्टव्यम्। २

प्रजापतिर्ज्जगती सोमः॥ षडिडः पदस्तोभो द्वाद-

२ १ २र १ १ १र२ २ १ २
शनिधनो भवति॥ पवित्रन्तेवित। इडा। तब्रह्मणस्य

र १र२ १ २र २र १ २र १ र र
ते। इडा। प्रभुर्गात्राणिपरियेषिविश्वतः। इडा। अ

२ र १र२ २र १र २ र १र२ २ १र र
तप्ततनूर्न। इडा। तदामोअश्नते। इडा। शृतास

१ २ १ र २ ३ १ १ १ १ १र२ र २ १ २
इद्वहन्तसन्तदाशता२ ३ ४ ५। इडा(१) ॥ तपोष्पवित्रंवि।

* द्वितीयार्धप्रपाठकम्।

Digitized by Google

१र र २ १ २ र र र २र १ २र १
इंडा। ततन्दिवस्पदे। इंडा। अर्चन्तोअस्यतन्तवोव्यस्थि
२ १र र १ १र र २ र र१र१ र र
रन्। इंडा। अवन्तियस्यप। इंडा। वितारमाप्रवः। इंडा।
२ १ २ १ २र १ २ १ र र र१ १
दिवःपृष्ठमधिरोहन्तितेजसा१। इंडा(२)॥ अरूरुचदुष।
र र २ १ २ १ र र र १र १ १र
इंडा। सःपृश्निरग्रियः। इंडा। उक्षामिमेतिभुवनेषु
र १ र र र र १ १ १र र २र१ १र
वाजयुः। इंडा। मायाविनोममि। इंडा। रेअस्यमा
१र र र १ १ २ १ २र१ र२१ १ १ १ १
यया। इंडा। नृचक्षसःपितरोगर्भमादधू२ ३ ४ ५ः।
र र
इंडा(३)॥ ३ *॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० ४५८ पृष्ठादिषु द्रष्टव्यम्। ३

प्रजापतिर्जगती सोमोऽष्टेडः पदस्तोभो द्वादशनिधनो
१र र १र २ १ २ र १ २र १ २ १र र
भवति॥ इंडा। अक्तादिवःपवतेकृत्व्योरसः। इंडा।
र र र २र १र र २ १र २र १ २ १र र र र
इंडा। दक्षोदेवानामनुमाद्योनृभिः। इंडा। इंडा।
१ २ र १र २र १ २ १र र र र २र १र
हरिस्सृजानोअत्योनसत्वभिः। इंडा। इंडा। वृथापा

* तृतीयार्भवाक्यम्।

Digitized by Google

र २ र १र २ र र र र २र१ २
जा२सिन्द्राणुषेनदोधुवा१ । इंडा(१)॥ इंडा । भूरोमधम

१र २र १ १र १र र र र २ २ १र २
आयुधागभस्त्योः । इंडा । इंडा । स्वस्मिषान्नृथिरोगवि

१र र र र २ १ २र १ २ १
ष्टिषु । इंडा । इंडा । इन्द्रस्यशुष्ममीरयन्नपस्युभिः ।

र र र र २ र १र १ र २ ३ १
इंडा । इंडा । इन्दुर्हिन्वानोअज्यतेमनोषिभा१यिः ।

र र र र १ र १ २र १र २र १र र
इंडा(२) ॥ इंडा । इन्द्रस्यसोमपवमानऊर्मिणा । इंडा ।

र र १ र १र २ १ १२र१र २ १र र र र
इंडा । तविष्यमाणोजठरेष्वाविश । इंडा । इंडा । प्रनः

१ १ २ १ २ १र२ १र १र १र र र र २ १र १र १र
पिन्वविद्युदभ्रेवरोदसी । इंडा । इंडा । धियानोवा

१र १ २र ३ २ र र
जा२उपमाधिशस्वता१ः । इंडा(३) ॥ ४ * ॥

अस्य आख्यानम्—४भा० २१२ पृष्ठादिषु द्रष्टव्यम् । ४

२
अथर्व्वा पथ्या बृहती सोमः ॥ आथर्वणम् ॥ उऊ

र र र र र र र र र र १र
वाओहा । औहोवा । पुनानस्सो । उऊवाओहा । औ

२र २ १ १ १र २ २ र र
होवाहाऊवा । आवत् । मधारा२३या३ । उऊवाओ

* चतुर्थार्भवाक्यम् ।

Digitized by Google

र   र र र   र   र र र   १र
हा। औहोवा। भपोवसा। उऊवाओहा। औहो
१र २   १ २   र १ र   र र   २
वाहाऊ। वा। सूवा। नोभर्षस्वारत्नधायोनिम्टतस्य
१र   १   २ र र र   र र र   र र
सीदा२३सा३यि। उऊवाओहा। औहोवा। उत्सोदे
र र र   १र   ३र२   १   २
वाः। उऊवाओहा। औहोवाहाऊ। वा। ज्योतिः।
१   २   २ र र र   १र   ३र २
हिरण्या२३या३ः। उऊवाओहा। औहोवाहाऊ। वा
२ र र र   र र र   र र   र
३(१)॥ उऊवाओहा। औहोवा। उत्सोदेवाः। उऊवा
र र   १र   ३र.२   १ २   १
ओहा। औहोवाहाऊ। वा। भावत्। हिरण्या२
२   २ र र र   र र र   र र
३या३। उऊवाओहा। औहोवा। उत्सोदेवाः। उऊ
र र र   १र   ३र २   १ १   १
वाओहा। औहोवाहाऊ। वा। सूवः। हिरण्य।
र र र   १ १   २   २ र र र
योदुहानऊर्ध्वंदिवियन्मधुप्रा२३या३म्। उऊवाओहा।
र र र   र र र   १र   ३र१
औहोवा। प्रत्नꣳसधा। उऊवाओहा। औहोवाहा
१ २   १र   १   १ र र
ऊ। वा। ज्योतिः। स्वमासा२३दा३त्। उऊवाओ
र   १र   ३र   १ र र र   र र
हा। औहोवाहाऊ। वा३(२)॥ उऊवाओहा। औहो

Digitized by Google

र　　　　　र र र　　१र　२र१
वा । प्रत्न७सधा । उड़्वाओहा । औहोवाहाउ ।

१ २　　१र　२　　२ र र र
वा । आवत् । स्थमासा२३दा३त् । उड़्वाओहा ।

र र र　　　　र र र　　१र　२र१
औहोवा । प्रत्न७सधा । उड़्वाओहा । औहोवाहा

१ २　　१र　र　　　र ११
उ । वा । ह्वः । स्थमासदृदापृच्छ्यन्ध्ररुणं व्वाजियर्षा

२　　र र र　　र र र　　र
२३सा३यि । उड़्वाओहा । औहोवा । नृभिर्द्धौतः ।

र र र　　२र २　　१　　१
उड़्वाओहा । औहोवाहाउ । वा । ज्योतिः । विच

२　　२ र र र　　१र　२र
क्षा२३णा३ः । उड़्वाओहा । औहोवाहाउ । वा३(३) ॥

१ १ १ १
ई२३४५ ॥ ५ * ॥

अस्य व्याख्यानम्—२भा० ४१ पृष्ठादिषु द्रष्टव्यम् । ५

स्वाग्निरऋषयो गायत्री सोमः ॥ स्वाग्निरामर्कम् ॥

२१र १ २　　१　　२ २ २　　५　　१ र
अयामायाम् । परिप्रिया२ । दिवःका२३४वीः । वया७

२१　२　　५　　१ र र र　　२ १
सिना२ । प्रियोर्हा२३४यिताः । स्वानैर्याता२यि । कवि

२　५　　१र　　२१ २　　५　　१र र
क्रा२३४तुः(१) ॥ सद्धनुर्म्मा२ । तराशू२३४चीः । जातो

* वासिष्ठे चतुर्थेऽध्वनि ।

आते२। ऋरौचा२३४यात्। महाम्मही२। ऋतावा
२३४धा(२)॥ प्रप्रत्ताया२। यपन्त्या२३४साय। जनावजू
२। ष्टोऋद्रू२३४हाः। वीतियर्षा२। पनिष्टा २ ३ ४ या
यि(३)॥ ई२३४५॥ ६ * ॥

अस्य व्याख्यानम्—३भा० ५५० पृष्ठादिषु द्रष्टव्यम्। ६

भरद्वाजोऽनुष्टुप् सोमः॥ बृहत्साम॥ औहोयि
सुतासोमधुमत्तमा३ए। सोमाइन्द्रा। यामन्दा२३४यि
नाः। पवा३४। औहोवा। ऋवा। तोम्रा३१। ना
२३४रान्। देवानाच्छा३४। औहोवा। तू२वोमा२३
४। दाः। उक्षवाइहाज। वा(१)॥ औहोयिदग्रा३ए।
दुरिन्द्रा। यापावा२३४तायि। इता३४। औहोवा।
देवासोग्रा। ब्रूवा३१न्। वाचस्पतिर्म्मखस्या२३४तायि।

* देवपच्चगान-चतुर्थेऽन्त्याभेदे।

२ १ २ १   १२ ४२ ५   १   ऽ
विश्वस्यैशा३४ । औहोवा । ना२भोजा२३४ । सा: ।

५ ५   २र र   १ १ र
उहुवा६हाउ । वा(२) ॥ औहोयिसस्ता३ए । स्वधा । रा:

२ १   ५   ११   २र ४र ५   १र १
पावा२३४तायि । समू३४ । औहोवा । द्रोवाचमायि ।

१   र   र   २   ५   २ १र   १
खाया३१: । सोमस्पतीरया२३४यिणाम् । सखेन्द्रस्या३४ ।

१र ४र ५   १   ऽ   ५   ५
औहोवा । दा२यिवेदा२३४यि । वायि । उहुवा६हा

१
उ । वा(३) ॥ स्स् ॥ ७ * ॥

अस्य व्याख्यानम्—३भा० ४४९ पृष्ठादिषु द्रष्टव्यम् ।७

वृकजम्भोऽनुष्टुप् सोमः ॥ बृहन्निधनं व्यार्कजम्भम् ॥

१र र र र १ १   १ र र
हाउपुरोजितीवोअन्धासा: । सुतायमादयित्नवायि ।

२   १ र   २   १   १
हाउ । अपश्वानाम् । हाउ । श्ना३थायिष्टाना३।

२   १ १र र १   २   १ २   ५र र
हाउ । साखायोदा । हाउ । धा२जा२३४औहोवा ।

२   १   १र   र र र   १ १   १र र
क्रिया३१९स्स्(१) ॥ हाउसखायोदीर्घजिह्वायाम् । योधा

र र   २   १   २   १
रयापावकया । हाउ । परिप्रस्या । हाउ । दा३ता

* आयुष्कम-धवलम्भे ।

Digitized by Google

२ २ १ २ १ २ १ २
यिसूता३ः। हाउ। आयिन्दुरश्वो। हाउ। नार२वा
५र र २ १ १र र १ २
२३४औहोवा। त्विया३हस्(२)॥ हाविन्दरश्वोनक्त्वायाः।
१ र २ १र २
तन्दुरोषमभीनराः। हाउ। सोमंविश्वा। हाउ।
१ २ २ १ १र १ २ १
चा३याधाया३। हाउ। याञ्चायसा। हाउ। हर२
३ ५र र २ १
वार२३४औहोवा। द्र्या३हस्(३)॥ ८*॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० १११ पृष्ठादिषु द्रष्टव्यम्। ८

प्रजापतिः पथ्या बृहती सिद्धेत्यपरे सोमः॥ अन्तरि-
१र र र र १ २र र
क्षम्॥ हावासोमस्वा। नोअद्रि। भायिः। औहौ।
१ २ १र र र २ १ २र र
होवा२। इहा। तिरोवाराण्यिअव्य। या। औहौ
१र १ २ १ २र २ १ १ १ १र २ १
होवा२। इहा। जनोनपुरिचम्वोर्विशद्ध। रायि।
१र र १र १ २ १ र २र र १र
औहौहोवा२। इहा। सदोंव। मा। औहौहोवा२।
१ २ १ ३ ५र र ५र र
इहा। धुद। धार२यिषा२३४औहोवा(१)॥ हाउसदोवना
१ २र र १ १ २ १ २
यि। धुदद्धि। षा। औहौहोवा२। इहा। सदो

* तृतीय-नवरात्र-तृतीयेऽहन्याभंवे।

२ १ १ २र र १र १ २ १ र र
वनेषुदक्षि। षा। औहौहोवा२। इहा। समाम्टजे

१ १र र १ र १ २र र १र १ १ १र
तिरोअण्वानिमेषि। या। औहौहोवा३। इहा। मी

र २र र १र १ २ १र
ढ्ढान्त्स। प्नायिः। औहौहोवा२। इहा। नवा

३ ५र र २र र र २ र १
जा२यू२३४औहोवा(२)॥ हाजमीढ्ढान्त्सप्नायिः। नवाज।

२र र १र १ २ १र र २ र १
यूः। औहौहोवा२। इहा। मीढ्ढान्सप्निर्नवाज। यूः।

२र र १ १ २ १र २ १ २र र र १
औहौहोवा२। इहा। अनुमाद्यःपवमानोमनीषि। भा

२र र १र १ २ १र र २र
यिः। औहौहोवा२। इहा। सोमोवि। प्रा। औ

र १र १ २ १ ३ ५र र
हौहोवा२। इहा। भिर्क्व। क्वा२भा२३४औहोवा।

२ १ र र १ १ १ १
सुष्टुभस्तुभोअभ्यग्निषुमक्वा३न्(३)॥ इट्०इडा२३४५॥९*॥

अस्य व्याख्यानम्—५भा० २०५-२०६ पृष्ठयोर्द्रष्टव्यम्। ९

अथर्व्वा पथ्या बृहती सिद्धेत्यपरे सोमः॥ आथर्वणम्।

२ र र र र र र र र र र
उहुवाओहा। औहोवा। अभिसोमा। उहुवाओहा।

१र २र २ १ २ १र २ २
औहोवाहाउ। वा। आवत्। सआया२३वा३ः। उहु

* त्रिककुब्रूहत सवस्य चतुर्थेऽहनि मध्यन्दिने।

र र र र र र र र र र १र
वाओहा। औहोवा। पवन्तेमा। उहुवाओहा। औ
३र २ १ २ १ १
होवाहाउ। वा। सूवः। दियम्मद१समुद्रस्याधिविष्ट
र २ १र १ २ र र र १र र र र
पेमनीषा२३यिणा३ः। उहुवाओहा। औहोवा। मत्सरा
र र र १र ३र २ १ २
साः। उहुवाओहा। औहोवाहाउ। वा। ज्योतिः। म
१ २ २ र र र १र ३र २
दच्यु२३ता३ः। उहुवाओहा। औहोवाहाउ। वा३(१)॥
२ र र र र र र र र र
उहुवाओहा। औहोवा। मत्सरासाः। उहुवाओ
र १र ३र २ १ २ १ २
हा। औहोवाहाउ। वा। आवत्। मदच्यू२३ता
२ र र र ३ र र र
३ः। उहुवाओहा। औहोवा। मत्सरासाः। उहु
र र र १र ३र १ १ १ १
वाओहा। औहोवाहाउ। वा। स्ववः। मदच्युत
र २ १र २ २ र र र
स्तरत्समु। द्रम्पवमानऊर्मा२३यिणा३। उहुवाओहा।
र र र र र र र र र १र ३र २
औहोवा। राजादेवाः। उहुवाओहा। औहोवाहा
१ १ २ २ १ र र
उ। वा। ज्योतिः। ऋतम्ब २ ३ हा३त्। उहुवाओ

Digitized by Google

र　र　३र २　　　२ र र र　र
हा । औहोवाहाउ । वा३(२) ॥ उऊवाओहा । औ
र र　र र र　　र र १र　१र ३र
होवा । राजादेवाः । उऊवाओहा । औहोवाहाउ ।
१ २　१　२　२ र र र　र
वा । यावत् । ऋतम्बृ२३हा३त् । उऊवाओहा । औ
र र　र र र　र र र　१र　३र
होवा । राजादेवाः । उहुवाओहा । औहोवाहाउ ।
१ २　१　र　२ १　२
वा । स्वः । ऋतम्बृहदर्षामित्रस्यवरुणस्यधर्मा२३णा३ ।
२ र र र　र र र　र　२ र र
उहुवाओहा । औहोवा । प्रहिन्वानाः । उहुवाओ
र　१र　३र १　१ २　१
हा । औहोवाहाउ । वा । ज्योतिः । ऋतम्बृ२३
२　२ र र र　र १ ३र　१
हा३त् । उऊवाओहा । औहोवाहाउ । वा३(३)॥ ई२
१११
३४५ ॥ १० * ॥

अस्य व्याख्यानम्—३भा० ४०१-४०२ पृष्ठयोर्द्रष्टव्यम् । १०

१
रायोवाजस्त्रिष्टुबग्निः ॥ रायोवाजीयम् ॥ एषाग्नी
२　र र　र र　र र　१
म् । वोदेवमग्निभिस्सजोषायजिष्ठन्दूतमध्वरेकृणू२ध्वम् ।

---

* चतुर्थेऽहनि माध्यन्दिने ।

Digitized by Google

र १ १२ १ र२ र
इडा। योमर्त्तियाश्यिषूइनायि। भुविक्ष्ं तावा३। ता
५ १र र र १ १२
पूः। मूर्धाघृतान्नःपार२३होयि। वाकश्रा३१जवार२३(१)॥
१ २ १र र र र
एप्रोयात्। अश्वोनयन्तसविष्यन्यदामहरसवरणाद्दिया२
१ र र२ २ २ र१र २
स्यात्। इडा। आदस्यवातो१आ३नू। वातिभ्रोचिरा
४ ५ १ १ १ २
३। धास्मा। तेब्रजनङ्कृष्णमार२३होयि। आस्तिया
१ २ १र र र१
३१जवार२३(२)॥ एजद्या। स्यतेनवजातस्यविष्णोम्निचरन्त्य
र १ र र २ २ २ र१
जराइधा२नाः। इडा। अच्छाद्यामा१ह्व३षाः। धूम
र २ ४५ १ र र १ १
एषिसा३म्। दूताः। अग्नइयसेद्वा२३यिहोयि। दायि
२र १ १ १ १ १
वाना३१जवार२३(३)॥ इट्०इडा२३४५॥ ११*॥

अस्य व्याख्यानम्—४भा० १९८ पृष्ठादिषु द्रष्टव्यम्। ११

२र र
अग्निर्गायत्री सोमः॥ अग्नेरर्कः॥ स्वादिष्ठयामा
१ २ र १२ र
ऽ३दायिष्ठा१या२। पवस्वसोमाऽ३धारा१या२। इन्द्राय

* अहमेऽस्म्यग्निष्टोमसाम।

२　१　२　२ २　१ २
पात९३वायिद्य१ता२ः(१) ॥ रक्षोहाविश्वा३चार्षा१ णा२

२　१ १　२ २
यिः। अभियोनिमा३योहा१ता२यि। द्रोणेसधस्था३

१ २　२ २　१ २　२
मासा१दा२त्(२) ॥ वरिवोधामा३मोभू१वा२ः। म९हिष्ठो

१ २　२ २ ३ १ २　२
वृत्रा३हान्ता१मा२ः। पर्षिराधो३माघो१ना२म्(३) ॥ ए।

१ २ २ १ २　२　१
अग्निर्मूर्धाभवद्दिवः ॥ १२ * ॥

अस्य व्याख्यानम्—३भा० १०५ पृष्ठादिषु द्रष्टव्यम्। १२

दीर्घतमा अनुष्टुप् सोमः ॥ दीर्घतमसोऽर्कः ॥ हा

२　१　२　१ २　१ २　१ २
यियाम्। पाश्वस्य। असा९असाम्। असाम्।

१ २　१　२　१ २　१ २　१ २　१
साखा। योअद्रिस। हुता९हुताम्। हुताम्। प्रा

२　१　२ २　१ २　१ २　१ २
याम्। आयिन्द्रस्यका। मियाम्मियाम्। मियाम्।

१ २　१　२ २　१ २ १ २　१　२ १ १
प्राखा। पायन्तज। मयार्मयाः। मयाः(२) ॥ ई२३

११
४५ः ॥ १३ † ॥

अस्य व्याख्यानम्—४भा० ३५१ पृष्ठे द्रष्टव्यम्। १३

* नवमेऽप्यन्यार्भवे।

† अन्धोमदमराअस्य नवमेऽप्यन्यार्भवे।

Digitized by Google

१ २२

प्रजापतिर्गायत्री सोमः॥ पयस्वि॥ परिस्तुवानोगा

२ १ १२ १ २ २

३यिरिष्ठाः। परिस्तुवा। नोगिरिष्ठाः। परिस्तुवा।

२ १ १ २२ १ १२

नोगा३यिरिष्ठाः। पवित्रे सोमो३अक्षारात्। पवित्रे सो।

२२ १ १ २२ २ २

मोअक्षरात्। पवित्रेसोमो३अक्षरात्। तुवंविप्रस्तु३वङ्कवा

१ २२ १ १ ३

यिः। तुवंविप्राः। तूवङ्कवायिः। तुवंविप्रस्तू३वङ्क

२ २ १ २२ १

वायिः। मधुप्रजाता३मन्धसाः। मधुप्रजा। तामन्ध

२ २ १२ १ २ २ २

साः। मधुप्रजा। ता३मन्धसाः। मधुप्रजाता३मन्धसा(२)॥

२ २ १२ १२ १२ १२ १ २

तुवेविश्वे सा३जोषसाः। तुवेविश्वे। साजोषसाः। तुवे

२ २ २२ २ १२ २१२

विश्वे सा३जोषसाः। देवासःपीती३माशता। देवासः

१२ १२ २१ २ २ १२ २

पायि। सोमाशता। देवासःपीती३माशता। मदेषुस

१२ १२ १२ १२ १२

र्वा३धाअसायि। मदेषुसा। र्वाधाअसायि। मदेषुस

१२ नि० १ २ १ १ १ ११

र्व्वा३धाअसायि(३)॥ आ२। इस्॰ए३पया२३४५ः॥१४*॥

अस्य व्याख्यानम्—४भा० ६२-६४ पृष्ठयोर्द्रष्टव्यम्। १४

॥ इत्यहीनपर्व समाप्तमहीनकाण्डश्च समाप्तः॥

---

* पौष्करीकोपर्क्रेऽस्त्याभव।

॥ इदानीं सत्र(काण्डः)पर्व प्रवर्त्तते ॥

वसिष्ठः प्रथमा पथ्या बृहती ककुभावुत्तरे इन्द्रः ॥ रथ-

१ऽ २ २ १ २ २ २
न्तरम् ॥ माभेममाश्रमिष्मोवा । उग्रस्यसख्ये तवमहत्ते

२ १ २ १ २ २१ ४
वृष्णोअभिच । क्षियार२३कृताम् । पाद्ये मतूर२३र्वा३ ।

१ २ २ ५ ५ २१
शांय्या२३४दूम् । ओवा६ । हाउवा(१) ॥ पद्योवा । मा

२ २ २ १ २ १
तुर्व्वंशंय्यदुंसव्यामनुस्फिग्युंव्वा । वसा२३यिवृषा । ना

२ २२ १ ४ १ २ ४ ५ ५
दानोआ२३स्था३ । रोषा२३४ता । ओवा६ । हाउवा(२) ॥

२१ २२ २ २ २ २ १
नदोवा । नोअस्यरोषतिमद्धासम्पृक्तासारघे । पाधा२

२ १ २२२ ४ २
३यिनवाः । तूयमेहा २ ३ यिद्रा ३ । वापा२३४यिवा ।

२ ५ ५ १
ओवा६ । हाउवा(३) ॥ अस् ॥ १५ * ॥

अस्य व्याख्यानम्—५भा० १२२-१२३ पृष्ठयोर्द्रष्टव्यम् । १५

रायोवाजः पथ्या पङ्क्तिरग्निर्देवता ॥ रायोवाजी-

* चतुर्विंशतितमे चमितके नवत्रिंशेऽस्मिन् पृष्ठम् ।

यम॥ एश्राग्नीम्। तम्मन्येयोवसुरस्तंय्यंय्यन्तिधा२यि
नवाः। इडा। अस्तमर्वन्तआ१आ३वाः। अस्तन्नित्या
सोवा३। जायिन्नाः(१)॥ एश्राग्नोः। ह्विवाजिनंव्विप्रेददा
तिविश्वचा२र्षणायिः। इडा। अग्नीरायेसुवा१भू३वाम्।
सप्रीतोयोतिवा३। रायाम्(२)॥ एसोश्रा। ग्नियोंवस्तुर्
णेसय्यमायन्तिधा२यिनवाः। इडा। समर्वन्तोरघ्यू१द्रू
३वाः। सञ्सुजातासस्सू३। रायाः। इषञ्स्तोतृभ्यआ
२३त्रोयि। भारा३१जवा२३(३)॥ १६ * ॥

अस्य व्याख्यानम्—५भा० २४६पृष्ठादिषु द्रष्टव्यम्। १६

रायोवाजः पथ्या पङ्क्तिरुषा देवता॥ रायोवाजी-
यम॥ एमाहे। नोअद्यबोधयोषोरायेदिवा२यित्मता
यि। इडा। यथाचिन्नोअबो१धा३याः। सत्यश्रवसिवा
३। यायायि(१)॥एयास। नीथेप्तौचद्रथेव्यौच्छोदुहिता

* विधृति-सत्र प्रकरणात्पञ्चाशद्दादिमत षड्विंशेऽहनि प्रशिष्टोपम।

२र्दिवाः। इडा। साव्यच्छसत्वा१यिया३साथि। सत्य
अवसिवा३। यायायि(२)॥ एसानाः। मद्याभरद्वसुव्युच्छा
दुहिता२र्दिवाः। इडा। योव्यौच्छस्सत्वा१यिया३साथि।
सत्यश्रवसिवा३। यायायि। सुजातेअश्वसूर२३नोयि। नाम्न
आ३१उवा२३(३)॥ १७*॥

अस्य व्याख्यानम्—५भा०२४८ पृष्ठादिषु द्रष्टव्यम्। १७

रायोवाजः पथ्या पङ्क्तिरश्विनौ देवता॥ रायोवा-
जीयम्॥ एप्राती। प्रियतम२ंरथंवृषणंवसुवा२हनाम्। इडा
स्तोतावामश्विना१वा३र्षीः। स्तोमेभिर्भूषता३यि। प्राता
यि(१)॥ एआत्या। यातमश्विनातिरोविश्वाअहा२ंसना।
इडा। दस्राहिरण्यवा१र्ता३नी। सुषुमणासिन्धुवा३। हा
सा(२)॥ एआनाः। रत्नानिबिभ्रतावश्विनागच्छतां२य्युवा
म्। इडा। रुद्राहिरण्यवा१र्ता३नी। जुषाणावाजिना३

* इदञ्च तथैव तथा।

Digitized by Google

४ ५ १२र १ १
यि। वासू। माह्वीममश्रुतार२३९ह्वोयि। ह्वावमा३१ऊ

१ ११११
वार२३(३)॥ हूट्॰हूवार२३४५॥ १८ *॥

अस्य व्याख्यानम्—५भा॰ २५॰ पृष्ठादिषु द्रष्टव्यम्। १८

१ १
दीर्घतमा बृहती सोमः॥ दीर्घतमसोऽर्कः॥ आभी।

१ र २ र १ २ १ २ १ २ १ १
प्रीयाणिपवतेचनः। हिताहिताः। हिताः। नामा।

२र र १ २ १ २ १ १ १ १
नीयह्वोअधियेषुव। धतायिधतायि। धतायि। आसू।

१ २ र १२ १ २ १२ १
रीयस्यबृहतोबृहन्। अधाअधायि। अधायि। रा

२ १ ५ २ १ २ १ २ १ २
थाम्। वायिष्वञ्चमरुह्हदिच। क्षणाःक्षणाः। क्षणाः(१)॥

१ १ १ २र र १ २ १ १
आर्ता। स्याजिह्वापवतेमधु। प्रियाम्प्रियाम्। वाक्ता।

१ २र र र १ २ १ २ १ २ १ २
पातिर्द्धियोअस्याअदा। भियाभियाः। भियाः। दाधा।

१ २ र र १ २ १ २ १ २ १ १
नायिपुत्रःपित्रोरणी। चियाञ्चियाम्। चियाम्। नामा।

१ र २ र १ २ १ २ १ २ १
तान। यमधिरोचनम्। दिवादिवाः। दिवाः॥ आ

२ १ र २ र २ १ २ १ २
वतानःकलशाँ९अचि। क्रदात्क्रदात्। क्रदात्।

---

* इदमपि तथा।

Digitized by Google

१ २ १ र २ र र १ २ १ २ १
नृभीः। येमानःकोशआहिर। एययायिएययायि। एय
२ १ २ १ २ र १ र र १ २ ११ ११
यायि। आभी। आर्तस्यदोहनाअनू। षताषता। षता।
१ २ १ २ र र १ २ १ २ १
षाधी। त्रायिपृष्ठउषसोविरा। जसायिजसायि। ज
२ २ १ १ १
सायि(३)॥ ई२३४५॥ १९ *॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० १६७पृष्ठादिषु द्रष्टव्यम्। १९

२
प्रजापतिः पथ्या बृहती सोमः॥ ॥भर्गः॥ ॥यत्।
र र १ ३ ५ २ र र १
उत्सोदेवः। हिरा२ण्या२३याः। उत्सोदेवः। हिरा२
३ ५ २ र र १ ३
ण्या२३४याः। दुहानऊधर्द्दिवियम्। मधू२प्रा२३४
५ २ १ ३ ५ २ १
याम्। प्रत्नꣳसध। स्थमा२सा२३४दात्(२)॥ ए३। भ
१ १ १ १
र्गा२३४५ः॥ २० †॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० ४१ पृष्ठादिषु द्रष्टव्यम्। १०

॥ इत्युह्यगाने चतुर्थस्यार्द्धः प्रपाठकः॥

———000@000———

* तस्यैव सप्तचत्वारिंशोऽन्त्यार्भवे।

† आदित्यानामयने त्रिष्टुब्ज्यक्ष-प्रथमाभिप्लवस्य तृतीयेऽनि माध्यन्दिने।

Digitized by Google

अथर्वाः पथ्या बृहती सिद्ध्वेत्य-परे सोमः॥ आथर्वणम्॥ उहुवाओहा। औहोवा। परिधीऽरा। उहुवाओहा। औहोवाहाउ। वा। आवत्। निताऽ आ२३यिहा३यि। उहुवाओहा। औहोवा। परिधीऽरा। उहुवाओहा। औहावाहाउ। वा। ह्वः। निताऽइन्द्रहितवाहन्नतमुतसोमातादा२३यिवा३। उहुवाउहा। औहोवा। दुहानोवा। उहुवाओहा। औहोवाहाउ। वा। ज्योतिः। भजधा२३ना३यि। उहुवाओहा। औहोवाहाउ। वा३(१)॥ ई२३४५॥१*॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० ५१७-५१८ पृष्ठयोर्द्रष्टव्यम्। १

दीर्घतमाः पथ्या बृहतीसिद्ध्वेत्यपरे सोमः॥ दीर्घतमसोऽर्कः॥ आयिणा। तोगोभिरु। तरान्तराम्। तराम्। आयिणा। तोगोभिरु। तरान्तराम्।

* चतुर्थेऽहनि मध्यन्दिने।

Digitized by Google

१ २   १ २   १ २ ३ २ ३ १ २   १ २ १ २
तराम् । पारी । स्वानस्त्वन्सदेवमा । दनादनाः ।

१ २   १ २   १   २   १ २   १ २   १ २
दनाः । क्रातूः । आयिन्दुर्विंच । त्वणाःश्वणाः । त्वणाः(३) ॥

२ १ १ १ १
ई२३४५ ॥ २ * ॥

अस्य व्याख्यानम्—४भा० २०९-२०७पृष्ठयोर्द्रष्टव्यम् । १

१ २
प्रजापतिरनुष्टुप् सोमः ॥ सङ्कृति ॥ एपारी । त्यᳩ

१   १   १   १२ ३२ २   २ १
चर्य्यतार२३ᳩचोर३यि । चरा२३यिम् । वाभ्रोवा । बभ्रु

२   १२ २ २   १२ २ १२   ३२ १   १   १ २ २ १
म्पुन । तिवारेण । योदेवान्विश्वाᳩइत्परि । मदेनसह

१   २   २   १ १ १ १
गच्छति । चौ३ । आ३ । ऊ३(१) ॥ ई२३४५ ॥ ३ † ॥

अस्य व्याख्यानम्—४भा० ३५०पृष्ठे द्रष्टव्यम् । ३

प्रजापतिः पथ्या बृहती सिद्धे त्यपरे सोमः ॥ यशः ॥

१ २ २ ३२   १२   ३२   १२ ३२ २   १२   २ १२
पुनानास्सोमधारया । अपोवसानोअर्षसि । आरत्नधा

२   २ १ १ २   १ १२ ३२ १२   २ १ १   १ २ १२ १२
योनिमृतस्यसीदसि । उत्सोदेवोहिरण्ययः(१) ॥ उत्सोदेवो

२ १   २ २ १ २ २   १   २ १   २ १   २ १ २
हिरण्ययः । २ । दुहानऊधर्दिव्यम्मधुप्रियम् । प्रत्नᳩसधस्थ

१२ २   १   २ १ २ १२   २   २ १   २ १
मासदत्(२) ॥ प्रत्नᳩसधस्थमासदत् । २ । आपृच्छ्यन्धरु

*, † द्वादशाहस्य चूडेनवमेऽहनि माध्यन्दिनार्भवयोः सामनी ।

Digitized by Google

१र १ र १ २र १र २ १ १ १ र २र १
णंवाज्यर्षसि। नृभिर्यौतोविचक्षणः(३) ॥ ग्रतच्चीविमग्रर
२र १ २ १ १ १ १
दोवयन्ते २ ३ ४ ५॥ ४*॥

अस्य व्याख्यानम्—२भा० ४१ पृष्ठादिषु द्रष्टव्यम्। ४

वृकजम्भोऽनुष्टुप् सोमः॥ ईनिधनंवार्कजम्भम्॥

२र २र १ २ १ २ १ २ र र
पुरोजितीवोग्रन्धासाः। धासाः। धासाः। सुतायमादयि
१ २ १ २ र १ २ १ २
त्नावायि। त्नावायि। अपश्वानꣳश्नथिष्टाना। ष्टाना।
१ २ २ र र र १ २ १ २ १ २
ष्टाना। सखायोदीर्घजिह्वायाम्। ह्वायाम्। ह्वायाम्(१) ॥
१ र र २ १ २ १ २ १ २ र र
सखायोदीर्घजिह्वायाम्। ह्वायाम्। ह्वायाम्। योधार
र र १ २ १ २ १ २ र १ २
यापावकाया। काया। काया। परिप्रस्यन्दतेसूताः।
१ २ १ २ र १ २ १ २ १
सूताः। सूताः। इन्दुरश्वोनकृत्वायाः। त्वायाः। त्वा
२ र १ २ १ २ १ २
याः(२)॥ इन्दुरश्वोनकृत्वायाः। त्वायाः। त्वायाः।
र र १ २ १ २ १ २ र र
तन्दुरोषमभीनाराः। नाराः। नाराः। सोमंविश्वा
र १ २ १ २ १ २ र १ २
चियाधाया। धाया। धाया। यज्ञायसन्तुवद्रायाः।

---

* जन्दीम-इस्राव-द्वितीयेऽनि मध्यन्दिने।

१ २ १ २ ३र र २ ५र र ३ २ १
द्रायाः । द्रायाः । स्तोभाना३४ । औहोवा । ई२ ३
१ १
४५ ॥ ५ * ॥

अस्य व्याख्यानम्—३भा० १२१ पृष्ठादिषु द्रष्टव्यम् । ५

१ र
सर्पाः पथ्या बृहती सोमः ॥ उत्सर्पम् ॥ उत्सो
२र१र २ १ २ १ र २र१र २ १ २ र १ र २ १
देवोहिरण्ययः । उत्सोदेवोहिरण्ययः । दुहानऊधर्दिव्य
२ १ २ १ १ १ २ १र २ १नि० २ १ १ १
मधुप्रियम् । प्रत्नꣳसधस्थमासदत्(२) ॥ उत्सपस्तुवा २ ३
१ १
४५ः ॥ ६ † ॥

अस्य व्याख्यानम्—३भा० ४१ पृष्ठादिषु द्रष्टव्यम् । ६

प्र०२
सर्पाः पथ्या बृहती सोमः ॥ सर्पम् ॥ अभिप्रवस्सु
१ २ २उ० १ २ प्रति र
ऽ३राधा१सा२म् । इन्द्रमर्चया३थावा१यिदा२यि । यो
र र १ २ उ० र र १ २
जरितृभ्योमघवायुऽ३रूवा१सू२रः । सहस्रेणेवऽ३शायिक्षा
र र १ २ व
१ता२यि(१) ॥ सहस्रेणेवाऽ३शायिक्षा१ता२यि । सहस्रे
र १ २ र र र र १ २
णेवाऽ३शायिक्षा१ता२यि । शतानीकेवप्रजिगातिऽ३धार्ष्ण

* इन्दोम-द्रमाद-चतुर्थेऽहन्याभंवे ।

† सर्पसत्रे त्रिषुभ्युक्केऽहनि मध्यन्दिने ।

र १ २ र
१या२। वृन्तिवृत्राणिऽ३दाशू१षा२यि(२)॥ वृन्तिवृत्राणि
१ २ र १ २ र
ऽ३दाशू१षा२यि। वृन्तिवृत्राणिऽ३दाशू१षा२यि। गिरे
र १ २ र १
रिवप्ररसाअस्याऽ३पायिन्वा१यिरा२यि। दत्राणिपुरुऽ३भो
२ १नि०२ १ १ १ १ १
जा१सा२:(३)॥ सर्पस्तुवा२३४५:॥ ७ *॥

अस्य व्याख्यानम्—२भा० ३२५ पृष्ठयोर्द्रष्टव्यम्। ७

२प्र०र र र
सर्पा अनुष्टुप् सोमः॥ प्रसर्पम्॥ पुरोजितीवो
१ २ उ०र र १ २ प्रति
३आन्धा१सा२:। सुतायमादाऽ३थायित्ना१वा२यि। अप
र १ २ उपद्रवर र र १ २
श्वानꣳश्नऽ३थायिष्टा१ना२। सखायोदीर्घऽ३जायिह्वा१
र र र १ २ र र र
या२म्(१)॥ सखायोदीर्घं३जायिह्वा१या२म्। योधारया
रऽ १ २ १ २
पा३वाका१या२। प्ररिप्रस्यन्दाऽ३तायिसू१ता२:। इन्दुर
र १ २ र १ २
श्वोनाऽ३कार्वा१या२:(२)॥ इन्दुरश्वोनाऽ३कार्वा१या२:।
र १ २ र र १ २
तन्दुरोषमाऽ३भायिना१रा२:। सोभंविश्वाचिऽ३याधा१

---

* सर्प-सत्रे साम नाम।

र　　१ २　　१नि २१　१ १
या२। यज्ञायसन्तुऽ३वाद्राश्या२:(३)॥ प्रसर्पस्त्वा२ ३
११
४५:॥ ८*॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० १२१ पृष्ठादिषु द्रष्टव्यम्। ८

॥ इत्यूह्यगाने सत्रपर्व-समाप्तम्॥

॥ इदानीं प्रायश्चित्त-पर्व प्रवर्त्तते॥

र
अथर्व्वा ऋषयः पथ्या बृहतीन्द्रः॥ आथर्वणम्॥ उ
र र र　र र र　र　र र
ऊवाओहा। औहोवा। तंवोदस्माम्। उऊवाओ
र　१र　२र १　१ २　१र　१
हा। औहोवाहाऊ। वा। आवत्। ऋतीषा२३हा
र र र　र र र　र
३म्। उऊवाओहा। औहोवा। वसोर्मन्दा। उऊ
र र र　१र　२र१　१२　१ र
वाओहा। औहोवाहाऊ। वा। सूवः। नमन्धसो
र२१र　२　१ र र र　र र र
भिवत्सन्नस्वसरेषुधेना२३वाः। उहुवाओहा। औहोवा।

---

* सर्पसम विषुवत्यज प्रकेऽन्याभेवे।

Digitized by Google

२ २ २ २ १२ ३२ २
इन्द्रज्ञीर्भायिः। उऊवाओहा। औहोवाहाऊ। वा।
१ २ १२ २ २ २ २ २ १२
ज्योतिः। नवामार२३हा३हा३यि। उऊवाओहा। औ
३२ २ २ २ २ २ २ २ २
होवाहाऊ। वा३(१)॥ उऊवाओहा। औहोवा। इन्द्र
२ २ २ २ १२ ३२ २
ज्ञीर्भायिः। उऊवाओहा। औहोवाहाऊ। वा।
१ २ १२ २ २ २ २ २ २
आवत्। नवामार२३हा३यि। उऊवाओहा। औहो
२ २ २ २ २ १२ ३२ २
वा। इन्द्रज्ञीर्भायिः। उऊवाओहा। औहोवाहाऊ।
१ २ १२ २ २ २ १ १२ २
सूवः। नवामह्वे द्युत्ᳲसुदानुन्तविषीभिरावा२३र्ता३म्।
२ २ २ २ २ २ २ २ २ २
उऊवाओहा। औहोवा। गिरिन्नतूउऊवाओहा।
१२ ३२ २ १ २ १२ २
औहोवाहाऊ। वा। ज्योतिः। रुभोजा२३सा३म्।
२ २ २ २ १२ ३२ २ २ २ २
उऊवाओहा। औहोवाहाऊ। वा३(२)॥ उऊवाओ
२ २ २ २ २ २ २ १२
हा। औहोवा। गिरिन्नपू। उऊवाओहा। औहो
३२ २ १ २ १२ २ १
वाहाऊ। वा। आवत्। रुभोजा२३सा३म्। ᳲहु

Digitized by Google

२ २ २ २ १२ २ २ २ २
उऊवाओहा। औहोवा। गिरिन्नपू। उऊवाओ

२ १ १ २ १२
हा। औहोवाहाउ। वा। सूवः। स्वभोजसङ्कमन्त

२ १ २ २ २ २ २
वाजꣳमतिनꣳसहस्रा२३यिणा३म्। उऊवाओहा। औ

२ २ १२ २ २ १२ १२ २
होवा। मत्नूगोमा। उऊवाओहा। औहोवाहाउ।

१ २ १२ १ १ २ २ २
वा। ज्योतिः। तमीमा२३हा३यि। उऊवाओहा।

१२ ३२ २
औहोवाहाउ। वा३(३)॥ ९*॥

अस्य व्याख्यानम्—२भा० ९१-९२ पृष्ठयोर्द्रष्टव्यम्।९

२
अर्थर्व्वा पथ्या बृहतीन्द्रः॥ आथर्वणम्॥ उऊ

२ २ २ २ २ २ २ २ २
वाओहा। औहोवा। अभिप्रवाः। उऊवाओहा।

१२ ३२ २ १ १ १२ २
औहोवाहाउ। वा। आवत्। सुराधा२३सा३म्।

२ २ २ २ २ २ २ २
उऊवाओहा। औहोवा। इन्द्रमर्च्चा। उऊवाओ

२ १२ ३२ २ १ १ १२ २ २
हा। औहोवाहाउ। वा। सूवः। यथाविदेयोजरि

* काम्ये ज्योतिष्टोमे ब्रह्मसाम।

Digitized by Google

तृभ्योमघवापुरुवा२३सू३ः। उऊवाओहा। औहोवा।
सहस्रेणायि। उऊवाओहा। औहोवाहाउ। वा।
ज्योतिः। वग्निर्त्ता२३ता३यि। उऊवाओहा। औहो
वाहाउ। वा३(१)॥ उऊवाओहा। औहोवा। सहस्रे
णायि। उऊवाओहा। औहोवाहाउ। वा। आ
वत्। वग्निर्त्ता२३ता३यि। उऊवाओहा। औहोवा।
सहस्रेणायि। उऊवाओहा। औहोवाहाउ। वा।
सूवः। वग्निर्त्तनिशतानीकेवप्रजिगातिधृष्णू२३या३। उ
ऊवाओहा। औहोवा। हन्तिवृत्रा। उऊवाओहा।
औहोवाहाउ। वा। ज्योतिः। णिदाग्रू२३षा३यि।
उऊवाओहा। औहोवाहाउ। वा३(२)॥ उऊवाओहा।
औहोवा। हन्तिवृत्रा। उऊवाओहा। औहोवाहाउ।

Digitized by Google

१ १ १र २ २ र र र
वा। आवत्। णिदाभू२३षा३यि। उहुवाओवा।
र र र र र र १र १र २
औहोवा। हन्तिवृत्रा। उहुवाओवा। औहोवाहाउ।
१ १ १र र र र १ १
वा। भूवः। णिदाभुषे गिरे रिवप्रसाअस्यपिन्वा२३यि
२ २ र र र र र र र
रा३यि। उहुवाओवा। औहोवा। दत्राणिपू। उहु
र र र १र १र २ १ १ १र
वाओवा। औहोवाहाउ। वा। ज्योतिः। हभोजा
१ र र र १र १र १
२३सा३ः। उहुवाओहा। औहोवाहाउ। वा३(३)॥
३ १ १ १ १
ई२३४५॥ १०॥

अस्य व्याख्यानम्—२भा० १३४-१३५पृष्ठयोर्द्रष्टव्यम्। १०

३ १र १र र
प्रजापतिः पथ्या बृहतीन्द्रः॥ वृषा॥ अभाओवा।
३ १र १र १र १र र २ १ २ १
प्रवाओवा। सुराओवा। धा३। ओ। सा३। ओ
३ १ १ ५ ३ १र १र र १र १र
यि। इन्द्रा३। ओ२३४वा। अर्चाओवा। यथाओ
र १र १र र २ १ २
वा। विपदाओवा याउः। ओ। जा३।

Digitized by Google

१ २ २ १ ५ २र ११र २र
ओ। रिहु३। ओ२३४वा। भ्योमघववा। पुरा
२र र २र २र र २र २र र २ १
ओवा। वसाओवा। सहाओवा। हा३। ओ।
२ १ २ १ १ ५ २ ११११
णा३। ओयि। वश्रा३। ओ२३४वा। च्चता२३४५
२ २र २र र र २र २र र २र २र र २
यि(१)॥ सहाओवा। ह्रेणाओवा। वश्राओवा। चा३।
१ २ १ २२ १ ५ २र २र
ओ। ता३। ओ। सहा३। ओ२३४वा। सणा
२र र २र २र र २र २र र २ १
ओवा। वश्राओवा। च्चताओवा। श्रा३। ओ। ता
१ २र २ १ ५ २ २ २र
३। ओ। नीका३। ओ२३४वा। वप्रजिवगा। ति
२र २र २ २र २र र २र २र र १ १ २
धाओवा। षणुयाओवा। हन्ताओवा। वा३। ओवा३।
१ २ १ १ २ ११११ २ २र
ओ। णिदा३। ओ२३४वा। घ्रुषा२३४५यि(२)॥ हन्ता
२र र २र २र र २र २र र २ १
ओवा। हत्राओवा। णिदाओवा। श्रा३। ओ।
२ १ २ २ १ ५ २ २र २र र
घा३। ओ। हन्ता३। ओ२३४वा। हत्राओवा। णि
२र २र र २र २र र २ १ २ १
दाओवा। घ्रुषाओवा। गा३। ओ। रा३। ओ

२ १ १ ५ २ १र २ १र २र र
यि । इवाह् । औ२३४वा । प्ररसावञ्च । ऋपाऔवा ।

२र २र र २र २र र २ १ २ १
न्विराऔवा । दत्राऔवा । णा३ । औ । पू३ । औ

२ १ २ १ १ ५ २ १ १ १
पू३ । औ । हभोइ । औ२३४वा । जसा२३

१ १
४पुः(३) ॥ ११ * ॥

अस्य आम्नानम् —२भा० तत्रैव तद्देव द्रष्टव्यम् । ११

१र र
प्रजापतिः पथ्या बृहतीन्द्रः ॥ एकवृषा ॥ चाद्दम् ॥

२ १ २ १र २ १र १र २ १र २ १ र
अभिप्रवःसुराधसम् । एक७सभैरयद्धृधे । इन्द्रमर्च यथा

१र १र २ १ र २ १र र १ १ र २ १ र १ र १ २
विदे । एक७समैरयन्महे । योजरितृभ्योमघवापुरुवसुः ।

१र २र १ १र १ र १ १ र १र २ २ १ र २र
एकोवृषाविराजति । सहस्रेणेवशिक्षति(१) ॥ सहस्रेणेव

१ १ १र २ १ र २ १र २ १ २१र १ २ १र २
शिक्षति । एक७समैरयद्धृधे । सहस्रेणेवशिक्षति । एक७

१ र १ १र २ १र र २र १ २र १ १र १र २र र
समैरयन्महे । शतानीकेवप्रजिगातिधृष्णुया । एकोवृ

२र १ र २ १ २ १र ३र १ र २ १र २र
षाविराजति । इन्द्रिवृत्राणिदाशुषे(२) ॥ इन्द्रिवृत्राणिदा

* दाशी यजमानस्य नक्षत्राम ।

१ २र१र२ १ र २ १र १ २१र २र १ २र १र २ १ र २
भुषेएक७समैरयद्ध्वे। हन्तिवृत्राणिदाशुषे। एक७समैर

१र २ १र २ २ र २ १ २र १र २र १ २र१ र
यन्मर्द्ध। गिरिरिवप्ररसाअस्यपिन्विरे। एकोवृषाविरा

२ १ र २ १र २ २ १ १ १ १
जति। वृत्राणिपुरुभोजसः(३) ॥ ई२३४५॥ १२ * ॥

अस्य याप्यानम्—३भा० तत्रैव तदेव द्रष्टव्यम्। ११

अश्विनी पथ्या बृहती सोमः ॥ अश्विनोर्व्रतम् ॥

२ र र र र १ २ र २ र र १ २
पुनानस्सोमधारयाओहाउ। अपोवसानोअर्षसाओहा

र र र र र १ २ र र र
उ। आरत्नधायोनिम्तस्यसीदसाओहाउ। उत्सोदेवो

र १ १ र र र र १ २
हिरण्ययाओहाउ(१) ॥ उत्सोदेवोहिरण्ययाओहाउ। उ

र र र र १ २ र र र
त्सोदेवोहिरण्ययाओहाउ। दुहानऊधर्दिवियम्मधुप्रि

१ २ र र १ २
यामोहाउ। प्रत्न७सधस्थमासदादोहाउ(२) ॥ प्रत्न७सध

र र १ २ र र १ २ र
स्थमासदादोहाउ। प्रत्न७सधस्थमासदादोहाउ। आ

---

* एकवृषम्भूम साम।

र र १ २ र र र
पृच्छन्यथनणांवाजियर्षसा ओहाउ । नृभिर्द्धौतोविचक्षणा
१ १ १
ओहाउ । ई ऽऽऽ५(३) ॥ १३ * ॥

अस्य व्याख्यानाम्—१भा०४१ पृष्ठादिषु द्रष्टव्यम् । १३

अश्विनावनुष्टुप् सोमः ॥ उत्तरमश्विनोर्व्रतम् ॥

१र रर१ र१२ र र र१२
पुरोजितीवोअन्धसाहोहाउ । सुतायमादयित्नवाहोहा
र र१२ ररर
उ । अपश्वानᳲश्नथिष्टनाहोहाउ । सखायोदीर्घजि
र १२ ररर र १ १र र
ह्वियाᳲहोहाउ(१) ॥ सखायोदीर्घजिह्वियाᳲहोहाउ । यो
२र र१२ रर१२
धारयापावकयाहोहाउ । परिप्रस्यन्दतेसुताहोहाउ । इ
र र१२ र १२
न्दुरश्वोनकृत्वियाहोहाउ(२) ॥ इन्दुरश्वोनकृत्वियाहोहा
र र र११ र र र र १
उ । तन्दुरोषमभीनराहोहाउ । सोमंविश्वाच्याधियाहो
२र र१२
हाउ । यज्ञायसन्त्वद्रयाहोहाउ(३) ॥ ई २ ॥ १४ † ॥

अस्य व्याख्यानम्—३भा० १३१पृष्ठादिषु द्रष्टव्यम् । १४

---

* मध्यन्दिनार्भवयोः सामनी ।

१ २
आपः पथ्या बृहती सोमः ॥ अपांव्रतम् ॥ पुना
२ १ १२ २ १ २ २ १२ १ २ १२
नस्सोमधारा२३या। अपोवसानो अर्षा२३सायि। आर
२ २ २ १२ २ १ २ २ २ २ २
त्नधायोनिमृतस्यसीदा२३सायि। उत्सोदेवोहिरण्या२३
२ १ २ २ २ २ १ २ १ २ २ २ १ २
या३:(१) ॥ उत्सोदेवोहिरण्या२३या:। उत्सोदेवोहिरण्या
२ १ २ २ २ १ १ १
२३या:। दुहानऊधर्दिवियम्मधुप्रा२३याम्। प्रत्नं
२ १२ २ १ २ १२ २
सधस्थमासा२३दात्(२) ॥ प्रत्नंसधस्थमासा२ ३ दात्।
१ २ १२ २ १२ २ १ २
प्रत्नंसधस्थमासा२३दात्। आपृच्छ्यन्धरुणंवाजियर्षा२
२ १ २ २ १ १ २ १२ १
३सायि। नृभिर्धौतोविचक्षा२३णा३:(३) ॥ ए। अग्निःग्नि
१ १
ष्टुकः ॥ १५ * ॥

अस्य व्याख्यानम्—३भा० ४१ पृष्ठादिषु द्रष्टव्यम्। १५

१ २
आपांनुष्टुप् सोमः ॥ उत्तरमपांव्रतत् ॥ पुरोजि
२ १२ १ २ १ न २ २ १ २ १
तीवोअन्धा२३सा३:। सुतायमादयित्ना२३वायि। अप

* दृष्टिकामस्य मध्यन्दिने।

Digitized by Google

र   २ २   २   १ र र   र २ १   २
स्वानꣳस्थिष्ठा२३ना। सखायो। दीर्घंजिह्वा२३या३म्(१)॥

र र र र २ १   १   १र र   र र २ १   २
सखायोदीर्घंजिह्वा२३याम्। योधारयापावका२ ३ या।

१   २ १र   २   १   र२ १   २   १
परिप्रस्यन्दतेसू२३ताः। इन्दुरश्वोनकृत्वा२३या३ः(२)॥ इ

र र र   २   १   र   २ १र   २   १र
न्दुरश्वोनकृत्वा२३याः। तन्दुरोषमभीना२३राः। सामंवि

र २ १र   २   २ १   २ १   २   १ १
श्वाचियाधा२३या। यज्ञायसन्तुवद्रा२३या३ः(३)॥ ई २ ३

१ १
४ पुः॥ १६ *॥

अस्य व्याख्यानम्—३भा० १३१- पृष्ठादिषु द्रष्टव्यम्। १६

गावः पथ्या बृहती सिद्धेत्यपरे सोमः॥ गवांव्रतम्॥

१र   र   र   १   र   र र   १   र
पुनानस्सोमधारा२या। अपोवसानोअर्षा२साथि। आ

र र   र   १   र र र
रत्नधायोनिमृतस्यसीदा२साथि। उत्सोदेवोहिरण्या२

१   र र र   १   र र र
याः(१)॥ उत्सोदेवोहिरण्या२याः। उत्सोदेवोहिरण्या२

१   र   र   १
याः। दुहानऊधर्दिवियम्मधुप्रा२याम्। प्रत्नꣳसध

र   १   २ १
स्थमासा२दात्(२)॥ प्रत्नꣳसधस्थमासा२दात्। प्रत्नꣳस

* इडिकामस्यार्षंवे।

२ १ २ २ १
धस्थमासा २दात्। आपृच्छ्यन्धरुणंवाजियर्षा २साथि।
२ २ १ १२ १२
नृभिर्यौतोविचक्षा २णाः(३)॥ ए। गावः॥ १७ *॥

अस्य व्याख्यानम्—३भा० ४१ पृष्ठादिषु द्रष्टव्यम्। १७

गाव ऋषयो गायत्री सोमः॥ द्वितीयऋषाव्रतम्॥

१२ २ २ १ १२ १ २ २ १२ १२ १ २ २ १२
स्वादिष्ठयामदिष्ठया। पवस्वसोमधारया। इन्द्रायपात
१२ १ २ २ १२ २ १ २ १ २ २ १ २ १ २
वेसुतः(१)॥ रक्षोहाविश्वचर्षणिः। अभियोनिमयोहते।
१२ २ २ १ २ १२ २ २ १२ २२ १ १२
द्रोणेसधस्थमासदत्(२)॥ वरिवोधातमोभुवः। मंहिष्ठो
१ २ १ १ १२ २ २ १२ २ १२ २ १२ २
वृत्रहन्तमः। पर्षिराधोमघोनाम्(३)॥ ए। देवेषुनिधि
१२ २ १
मांअहम्॥ १८ †॥

अस्य व्याख्यानम—३भा० १०५-१०६ पृष्ठयोर्द्रष्टव्यम्। १८

॥ इत्यूह्यगाने चतुर्थः प्रपाठकः॥ ४॥

———ooo@ooo———

*,† मध्यन्दिनार्भवयोः सामनी।

Digitized by Google

भरद्वाजः प्रथमा पथ्या बृहती सिद्धेत्यपरे ककुभा

वुत्तरे अग्निर्बृहत्स्वर्गकामाय सन्धिङ्कुर्य्यादिति विनि-

१२ २ २ २ २ २ २ १२
योगः॥ औहोएनावोअग्निन्नमसा३ए। ऊर्जोनपा।

१ २ २ ५ १ २ ३२ ४२ ५ २२ १
तामा२३४वायि। प्रिया३४। औहोवा। चेतायिष्ठ

२ १ २ ५ २ १ २
माराता३१यिम्। सुवध्वा२३४ राम्। विश्वस्यदू ३४।

३२ ४२ ५ १ ऽ ५ ५
औहोवा। ता२मासा२३४। ताम्। उहुवा६हाउ।

२२ २ २ १ २ २ ५
वा(१)॥ औहोयिविश्वा३ए। स्यदू। तामामा२३४ताम्।

१ २ ३२ ४२ ५ २ १ २ २२
सयो३४। औहोवा। जतेभ्रह्म। षावा३१यि। अभो

२ ५ २ १ १ ३२ ४२ ५ १
जा२३४सा। समुद्रंवा३४। औहोवा। त्यूरंभाऊ२

ऽ ५ ५ २२ २
३४। ताः। उहुवा६हाउ। वा(२)॥ औहोयिसमू३

२ १ २ २ ५ १ २ ३२ ४२ ५
ए। द्रवात्। सूवा२३४ताः। सुभ्रा३४। औहोवा।

२२ १ २ ३ ५ २२ १ २
ध्मायाग्नमू। भ्रासा३१यि। वमू२३४नाम्। देवएँस

Digitized by Google

२ ३र ४र ५ १ ऽ ५
धा३४। औ३होवा। जा२ना२३४। नाम्। उऊवा६
५
हाउ। वा(३)॥१*॥

अस्य व्याख्यानम्—३भा० २३७ पृष्ठे द्रष्टव्यम्। १

भरद्वाजः प्रथमा पथ्या बृहती सिद्धेत्यपरे ककुभा
वृत्तरे उषा बृहत्स्वर्गकामाय सन्धिकुर्य्यादिति॥ बृह
२र २ २ २ १ र
त्॥ औ३होयिप्रत्युवदर्श्यायता३ए। उच्छन्तीदू। हायि
२ ३ ५ १ २ ३र ४र ५ २ १
नादा२३४यिवाः। अपो ३ ४। औ३होवा। महीवृणू।
१ २र ३ ५ २र १ १ २र
तायिचा३१। चुषाता२३४माः। ज्योतिष्कृणो३४। औ
४र ५ १ ऽ ५ ५
होवा। ता२यिसूना२३४। रायि। उऊवा६हाउ।
२र २ २ २ १ २ १ ५
वा(१)॥ औ३होयिज्योता३ए। कृणो। तायिसूना२३४रा
१ २ ३र ४र ५ २ १ २
यि। उदू३४। औ३होवा। स्रियास्सजा। तायिसू३१।
२ ३ ५ २ १ २ ३र ४र ५ १
रियस्सा२३४चा। उद्यन्नचा३४। औ३होवा। चा२मा
ऽ ५ ५ २र २
र्या२३४यि। वात्। उऊवा६हाउ। वा(२)॥ औ३हो

* सर्वकामस्य सन्धिसाम।

२ १ १' १ ३ ५ १ १
उद्याइदे । नक्ता । चामर्त्या२३४यिवात् । तवे ३ ४ ।
३र ४र ५ २ १ २ १ १ ५
औहोवा । उषोवियू । षायिमू३१ । रियस्या२३४चा ।
२ १ र १ ३र ४र ५ १ ऽ
सम्भक्ता३४ । औहोवा । गा२मायिमा२३४ । हायि ।
५ ५
उहुवाई हाउ । वा(३) ॥ २ * ॥

अस्य व्याख्यानम्—३भा० २४० पृष्ठादिषु द्रष्टव्यम् । २

भरद्वाजः पथ्या बृहती सिद्धेत्यपरे ककुभावुत्तरे अश्विनौ बृहत्स्वर्गकामाय सन्धिकुर्य्यात् ॥ बृहत् ॥

३र र र र २ १र १ २
औहोइमाउवान्दिविष्टया३ए । उस्राहत्रा । तेअश्वा२३
५ १ १ ३र ४र ५ ३र १ र
४यिना । अया३४ । औहोवा । वामाक्के षा । वा
२ २र ३ ५ २ १ २ ३र ४र ५
सा३१यि । प्रचीवार२३४सू । विश्वंविश्वा३४ । औहोवा ।
१ ऽ ५ ५ ०र
हा२यिगाच्छा२३४ । थाः । उहुवाई हाउ । वा(१) ॥ औ
र २ १ २ ३ ५ १ २
होयिविश्वा३मे । विश्वाम् । हायिगच्छा२३४थाः । युवा
३र ४र ५ १ २ १ ३
३४ । औहोवा । चित्रान्ददा । यूर्भो३१ । जनन्ना२३

* इदमपि तथा ।

५ २ ३ १र र १ २र ४र ५ १
४रा। चोदेथाॅसू३४। औहोवा। ना२र्तावार३४।
५ ५ ५ २र र र २ र
तायि। उहुवा६हाउ। वा(२)॥ औहोयिचोदा३ए। थाॅ
१ २ ३ ५ १ २ २र ४र ५ २ १
सू। नार्तावार२३४तायि। सर्वा३४। औहोवा। रथाॅ
२ २ १ ५ २ १ २
समा। नासा३१। नियच्छार२३४ताम्। पिबनॅसो३४।
२र ४र ५ १ ५ ५ ५
औहोवा। मा२यम्मा२३४। धाउ। उहुवा६हाउ।
वा(३)॥ ३ *॥

अस्य व्याख्यानम्—३भा० २४५-२४६ पृष्ठयोर्द्रष्टव्यम् ३

भरद्वाजः पथ्या बृहती सिद्धेत्यपरे ककुभावुत्तरे

२र र र
अग्निरुषाश्विनौ देवताः॥ बृहत्॥ औहोअग्नेविवस्वदु
२ १ र २ १ ५ १र २
षसा३ए। चित्रॅराधो। अमर्त्तार२३४या। आदा३४।
२र ४र ५ २ १ र २ १र २ ५
औहोवा। शुषेजाता। वायिदो३१। वहातूर३४वाम्।
१र र २ २र ४र ५ १ ५ ५
अद्यादेवाॅ३४। औहोवा। ऊ२षाबू२३४दुधाः। उहु
५ २र र २ र१ २ ३
वा६हाउ। वा(१)॥ औहोअद्या३ए। देवाॅ। ऊषबू

* इदमपि तथा -

५ १ २ ३र ४र ५ २ १ र
२३४धाः । जुष्टो३४ । औहोवा । हिदूतोवा । सा
२ १ २र २ ५ २ १र २ ३र ४र ५
यिहा३१ । व्यवाहा२३४नाः । अग्नेरथा३४ । औहोवा ।
१ ऽ ५ ५ २र
आ२ह्वारा२३४ । णाम् । उहुवाईहाउ । वा(२) ॥ औ
र २ १ १ २ र ५ १ २
होअग्ना३ए । रथायिः । वाह्वारा२३४णाम् । सजू३४ ।
३र ४र ५ २ १ र १ २र २ ५
औहोवा । अश्वीभ्यामू । षासा३१ । सुवीरा२३४याम् ।
२ १र र २ ३र ४र ५ १र ऽ
असमेधेहा३४ । औहोवा । आ२वोवृ२३४ । हात् ।
५ ५
उहुवाईहाउ । वा(३) ॥ ४ * ॥

अस्य व्याख्यानम्—५भा० २९१ पृष्ठादिषु द्रष्टव्यम् । ४

२रर र
भरद्वाजोऽष्टिरिन्द्रः ॥ बृहत् ॥ औहोयित्रिकद्रुके
५ १ र र
षुमहिषा३ए । यवाशिरन्तु विष्णुवस्तृम्पत्सोममपिबद्विष्णुना
१ २ ५ १ २ ३र ४र ५ २ १
सुताम् । याथावा२३४शाम् । सद्दी३४ । औहोवा । ममा
२ १ र र र र १र
दमा । हायिका३१ । मकर्णवेमहामुरु सैनं सश्चद्देवो

---

* अष्टपदो वशिष्ठीयम् ।

२ ५ २र र १ १ र
दा२३४यिवाम् (१) ॥ औहोयिद्र(ं)सा३ए। कञ्जातः। क्र

र र र र र र र र र
तुनासाकमोजसाववक्षिथसाकम्बृद्धोवीर्य्यैस्सासहिम्हं धो। वा

१ २ ५ १र २ ३र ४र ५ २र १
यिचर्षा२३४णायिः। दाता३४। औहोवा। राधास्तु

२ र र र २र २
वा। तामिका३१। मियवास्तुप्रचेतनसैन(ं)सश्चद्दे वोदा२

५ २र र २ १ र र र र
३४यिवाम् (२) ॥ औहोयिद्रमा३ए। धत्विषीमाअभ्योजसा

र र र र २ २
क्रिवियुधाभवदारोदसीअपृणदस्यमय्मना। प्रावावा२३

५ १ २ ३र ४र ५ २र २
४र्धायि। अधा३४। औहोवा। ताञ्चाञ्जठा। रायि

२ र र र २र २
प्रा३१यिम्। अरिच्यतप्रचेतयसैन(ं)सश्चद्दे वोदा२३ ४यि

५ २ १ २ ३र ४र ५ १
वाम्। सत्यइन्द्रा३४। औहोवा। सा२त्याम्। सा

१ ऽ ५ ५ १
२त्यमा२३४यि। द्राम् (३) ॥ उडुवा६हाउ। वा हस् ॥५॥*॥

अस्य व्याख्यानम्—४भा० ५५९ पृष्ठादिषु द्रष्टव्यम्। ५

वसिष्ठः प्रथमा पथ्या बृहतीसिद्धेत्यपरे ककुभावुत्तरे

२ऽ र १
अग्निरुषाश्विनौ देवता॥ रथन्तरम्॥ अग्नेविवस्वदुषसो

* मुद्रायां राम

वा । च्चायिवꣳराधोअमर्त्तियआदाशुषेजातवेदः । वद्दा

२३तुवाम् । आद्यादेवाꣳ२३वृ॑जइ । षावृ॒ २ ३ ४ धा ।

ओवा६ । हाउवा(१) ॥ अद्योवा । दायिवाꣳउषबुँधो

जुष्टोह्विदूतोअसिद्द । व्यवा२३हनाः । शाग्नेरथा२३यिरा

३ । ध्वारा२३४णाम् । ओवा६ । हाउवा(२) ॥ अग्नो

वा । राथीरद्वराणाꣳसजूरश्विभ्यामुषसा । सुवार३यि

रियाम् । धास्मेधेह्वा२३यिआ३ । वोव॒२३४ह्वात् । ओ

वा६ । हाउवा(३) ॥ अस् ॥ ६ * ॥

अस्य व्याख्यानम्—५भा० २९१ पृष्ठादिषु द्रष्टव्यम् । ६

तुरश्रवाः पथ्या बृहती सोमः ॥ तौरश्रवसम् ॥

प्रा५त्नम् । सधा स्था३मासादात् । प्रत्नꣳसधा२ । स्थ

मासा१दा२त् । उवा३ । ओ३वा । आपाच्छ१या२स् ।

---

* पन्थिस्तोमपक्षे इदमग्ने ।

१ २ ३ २ २ १ २
धद्रूणा१वार२। उवा३। ओ३वा। जियार्षा१सा२रयि।
१ २ ३ १ २ ४ ५ ४
नृभायिद्यौ१तार:। उवा। ओ३वा३। विचोवा। व्वा
५णो६हायि(३)॥ ७ *॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० ४२-४३ पृष्ठयोर्द्रष्टव्यम्। ७

तुरश्रवा अनुष्टुप्सोमः॥ द्वितीयन्तौरश्रवसम्॥

२ र र र १ २ २ र र र ११ २ १
सखायोदीर्घजिह्वायास्। योधारयापा३वा२३कया। पा
२ १ २ १ ३ ५ २ १
२३रायि। प्रास्या१न्दा२३। ता२यिह३४ता:। इन्दू
२ २र ४र५ १ २ १ ३ ५रर
राश्वा३४। औहोवा। ना२३का३। त्वा२वा२३४औहो
नि:१ १ १ १
वा(३)॥ या२३४५॥ ८ †॥

अस्य व्याख्यानम्—४भा० १३१-१३२ पृष्ठयोर्द्रष्टव्यम्। ८

१र
यमो गायत्र्यात्मदेवता॥ यमव्रतम्॥ आयम्॥

र ३१२ ५ १ ३१ ३१
गौ:पा२। श्निरक्रा२३४मीत्। अस। दन्मा३। तर
२ ५ २ ४
म्पू२३४रा:। पित। रञ्चा२३। प्रया३न्त्स्पुवा६५६(१)॥

* सुमन्त मध्यन्दिनार्भवयी: सामती।

मन्तः । चरा२ । तिरोचा२३४ना । अस्य । प्राणा ।
२त् । अपाना२३५ताथि । व्यख्यन्मा२३ । हिषो३दा५
यिवा६५६म्(२) ॥ त्रिंशत् । धामा२ । विराजा२३४ता
यि । वाक्पा । तङ्गा२ । यधीया२३४ताथि । प्रति ।
वस्तो२३ः । अद्या३द्यू५भा६५६यिः(३) ॥ ए३ । मद्या२३
४५ः ॥ ९* ॥

अस्य व्याख्यानम्—४भा० ४२८ पृष्ठादिषु द्रष्टव्यम् । ९

॥ इत्यूह्यगानि प्रायश्चित्त-पर्व्व समाप्तम् ॥

---

* दीक्षिते प्रेते मार्जालीयकुलरेणोपविश्य त्रिकेण सोमेनैतेन स्तुवीरन् ।

Digitized by Google

॥ इदानीं क्षुद्रपर्व प्रवर्त्तते ॥

भरद्वाजः प्रथमा पथ्या वृहती सिद्धे त्वपरे ककुभावुत्तरे

अग्निः ॥ वृहत् ॥ औहोयियग्नायग्नावोअग्नया३ ए।
इराइरा। चादस्वार३४साथि। पप्रो३४। औहोवा।
वयाममा। नाज्ना३१। तवेदा२३४साम्। प्रियम्मि
चा३५। औहोवा। ह२म्मा॒सा२३४यि। षाम्।
उऊवा६हाज। वा(१)॥ औहोयिप्रिया३मे। मिन्नाम्।
हग्ग॒सा२३४यिषाम्। जर्जो३४। औहोवा। नपात॒
साः। हायिना३१। यमस्मा२३४यू। दाशेमह्ना३४।
औहोवा। व्या२दाता२३४। याथि। उऊवाहाज।
वा(२)॥ औहोयिदाम्ना३ए। मह्ना। व्यादाता२३४याथि।

Digitized by Google

१ २　　३र ४र ५　　२र १　　२
भूवा३४। औहोवा। वाजायिषुवा। वायिता२१। भु

२ २　　५　　१ २ र २　　३र ४र ५　　१
वद्वा२३४र्धायि। उतत्राता३४। औहोवा। ता२नू२३

ऽ　　५　　५
४। नाम्(३)॥ उञ्जवा६हाउवा॥ १० *॥

अस्य व्याख्यानम्—२भा० १७५पृष्ठादिषु द्रष्टव्यम्। २

३र र
भरद्वाजोऽनुष्टुप् सोमः॥ बृहत्॥ औहोइन्दु र

र　　२　　१ १　　१　२　५
श्वोनक्तलियाउ्ए। तन्दु रोषाम्। आभायिना२३४राः।

१र २　　३र ४र ५　　२ १　　२　　३
सोमा३४। औहोवा। विश्वा। चाया३१। धा२ ३ ४

५　२ १र　२　　३र ४र ५　　१　　ऽ
या। यज्ञायसा३४। औहोवा। तू२स्त्राद्रा२३४। याः।

५　५
उञ्जवा६हाउ। वा(३)॥ ११ ॥

अस्य व्याख्यानम्—३भा० १३१-१३२पृष्ठयोर्द्रष्टव्यम्। ११

३र र　　र
भरद्वाजोऽनुष्टुप् सोमः॥ बृहत्। औहोयिसखा

र र　　२　　१र र　　२ ३
योदीर्घजिह्वियाउ्मे। सखायोदायि। घाजिह्वा२ ३ ४

५　　१र २　　३र ४र ५　　१ १　　१
याम्। योधा३४। औहोवा। रया। पावा ३ १।

---

* इन्द्रानीमुभय-सामान उच्यन्ते। रयन्तरपृष्ठो बृहद्ग्निष्टोमसाम।

Digitized by Google

२ ५ १ २ ३र ४र ५ १
का२३४या। परिषस्रा३४। औ३होवा। दा २तायि।
३ ५ ५ ३र र १
सू२३४। ताः। उ३वा६हाउ। वा(१)॥ औहोयिपरा३ए।
१ १ २ ५ ११ ३र४र५ ११
प्रस्रा। दातायिसू२३४ताः। परा३४। औ३होवा। प्रस्रा
२ र १२ ५ २१र१
न्दतायि। सूता३१ः। इन्दुरश्वोनकृत्वा२३४याः। तन्दुरोषा
३र ४र ५ १ ३ ५ ५
३४। औ३होवा। आ २भायिना२३४। राः। उ३वा६हा
३र र २ र १ २ १
उ। वा(२)॥ औहोयितन्दू३ए। रोषाम्। आभायिना
५ १२ ३र ४र ५ २र१ २
२३४राः। तन्दू३४। औ३होवा। रोषामभायि। नारा
र र २र २ ५ २१र २
३१ः। सोमंविश्वाचियाधा २ ३ ४ या। यज्ञायसा ३ ४।
३र ४र ५ १ ३ ५ ५
औ३होवा। तू ३आद्रा२३४। याः। उ३वा६हाउ।
वा(३)॥ १२॥

अस्य व्याख्यानम्—२भा० ३३१ पृष्ठादिषु द्रष्टव्यम्। १२

३र र र र
भरद्वाजोऽनुष्टुप् सोमः॥ बृहत्॥ औहोयियोधा
र १ २ र १र १२ ५ १२
रयापावकया३ए। योधारया। पावका२३४या। परा

Digitized by Google

१र ४र ५　२ १　२　२ ५
३४। औहोवा। प्रस्था। दाता३१यि। सू२३४ताः।
२ १ २　३र ४र ५　१　ऽ
परिप्रस्था३४। औहोवा। दा२तायिसू२३४। ताः।
५ ५　१र र　२　१
उऊवा६हाउ। वा(१)॥ औहोइन्दू३रे। आस्वा। ना
२ १　५　१ २　१र ४र ५　२ १
हत्वा२३४याः। इन्दू३४। औहोवा। अश्वोनका। त्वा
२　र　१र २　५　२ १ र २　१र
या३१ः। तन्दुरोषमभीनार२३४राः। तन्दुरोषा३४। औ
४र ५　१　ऽ　५　५
होवा। भा२भायिना२३४। राः। उऊवा६हाउ।
१र र　र　२　१　१ २　५
वा(२)॥ औहोयिसोमा३मे। विश्वा। चायाधार२३४या।
१र २　३र ४र ५　२ १　२　२
सोमा३४। औहोवा। विश्वाचिया। धाया३१। य
र　२ २　५　२ १र　२　१र ४र ५
ज्ञायसन्तुवद्रा२३४याः। यज्ञायसा३४। औहोवा।
१　ऽ　५　५
तू२आद्रा२३४। याः। उऊवा६हाउ। वा(३)॥
१
हस्॥ १३॥

अस्य व्याख्यानम्—३भा० १२२-१२३ पृष्ठयो द्रष्टव्यम्। १३

वसिष्ठः पथ्या बृहती सिद्धेत्यपरे सोमः॥ सर्वं
२ऽ र　र र १　२ र
बृहती रथन्तरम्॥ पूनानास्सोमधारयोवा। आपोवसा

Digitized by Google

र र र र १ २ १ र
नोयर्षंस्यारत्नधायोनिम्रृत। स्वसा२३यिदसायि।। उत्मो
२र१ ४ १ र र ५ ५
देवोर३चा३यि। राण्या२३४या। ओवा६। हाउवा(१)॥
२१ र १ र र र र र र
उत्मोवा। दायिवोहिरण्ययउत्मोदेवोहिरण्ययोदुहानजध
१ २ १ २१ ४
र्दिवियम्। मधू२३प्रियाम्। प्रात्न९सधार२३स्था३म्।
१ र र ५ ५ २१
आसा२३४दात्। ओवा६हाउवा(२)॥ प्रत्नोवा। साध
२ र र र र १
स्थमासदत्प्रत्न९सधस्थमासदद्दापृच्छ्यन्धरुणावा। जिया२
२ १ २र १ ४ १ र र
३र्षंसायि। नृभिर्ध्रौतोर२३वा३यि। चाचा२३४णा। ओ
५ १
वा६(३)॥ हाउवा। अस्॥ १४॥

अस्य व्याख्यानम्—२भा० ९१-९२ पृष्ठयोर्द्रष्टव्यम्। १४

वसिष्ठभरद्वाजावृषी प्रथमा पथ्या बृहती सिद्धे त्यपरे ककुभावुत्तरे इन्द्रः॥ (अत्र कल्पकारआह॥ अथातः षोड़शसामा तस्य रथन्तरबृहत्पृष्ठन्नौधसःश्यैतम्ब्रह्मसाम समान मितरज्ज्योतिष्टोमेन*॥) रथन्तरबृहत्॥
२१ र र र
आभित्वाशूरनो

* टीपन्येषा, लेखक-प्रमादान्मूले दृश्यते।

१ २र २ १र २ २र ४र ५
नुमोवा । आदुग्धादूवधेनवः । ईश्रा३४ । औहोवा ।
१ १ २ १ २ ५ १र१र २
नमास्वजा । गाता३१: । सुवहूं२३४श्राम् । ईश्रानमा
२र ४र ५ १ ऽ ५
३४ । औहोवा । द्रा२सूखू२३४ । षाः । उहुवा६
५ २र१ २ १ २
हाऊः । वा(१) ॥ ईश्रोवा । नामिन्द्रस्तुस्थषः । नत्वा३४ ।
२र ४र ५ २र २ र १ २र ३
औहोवा । वा७आन्योदायि । वाया३१: । नपार्था
५ १ १ र १ २र ४र ५ १
२३४यिवाः । नजातोना३४ । औहोवा । जा२ना
५ ५ २ १
यिष्या२३४ । तायि । उहुवा६हाऊ । वा(२) ॥ नजोवा
२ र १ २ २र ४र ५ २ १
तानजनिष्यते । अश्वा ३ ४ । औहोवा । यन्तोमघा ।
२ १र २ ५ २ १ २ २र
वाना३१यि । इन्द्रवाजा२३४यिना: । गव्यन्तस्त्वा३४ । औ
४र ५ १ ऽ ५
होवा । हा२वामा २ ३ ४ । हायि । उहुवा६हाऊ ।
१
वा(३) ॥ इस् ॥ १५ * ॥

अस्य व्याख्यानम्—३भा० ८३-८४ पृष्ठयोः द्रष्टव्यम । १५

* उभे प्रतिपदावपृष्ठे ब्रह्मसाममौनरपत्तवें ।

Digitized by Google

भरद्वाजवसिष्ठावृषी॥ प्रथमा पथ्या बृहती सिद्ध्यपरे ककुभावुत्तरे इन्द्रः॥ (अत्र कल्पकारआह॥ आद्यै पएवस*रीतस्तस्य बृहद्रथन्तरम्पृष्ठꣳस्यै तनीधसम्बसाम समानमितरञ्ज्योतिष्टोमेनेति॥) बृहद्रथन्तरम्॥ औ

२ २ २ २ २ १२ २ २ ३

होयित्वामिद्धिहवामहा३ए। सातौवाजा। स्याकारार

५ १ २ २ २ १ २ १ २

३४वाः। तृवाद्वेषिन्द्रसत्। पतार३यिन्नराः। तृवा

२२ १ ४ १ ५ २ ५ ५

ङ्काष्ठार३सू३। आर्वार३४ता। ओवाइ। हाउवा(१)॥

१२ २ २ २ १ १ २ ५ १

औहोयितुवा३मे। काष्ठा। सूअर्व्वा२३४ताः। स।

२ १ २ १ २ १ ४

त्वन्नश्चित्रवज्राह। स्तुधा२३ष्णूया। माहस्तवा२३नो३।

१ २ २ ५ ५ १२२

आद्रा२३४यिवा। ओवाइ। हाउवा(२)॥ औहोयिमहा

२ १ २ २ ५ १ २

३ए। स्तवा। नोअद्रा२३४यिवाः। गामश्वꣳरथिय

१ २ १ २ २२ १ ४ १

मि। न्द्रसा२३ङ्किरा। सात्रावाजा२३त्रा३। जायिग्यू

२ २ ५ ५ १

२३४षा। ओवाइ। हाउवा(३)॥ अस्॥ १६ *॥

अस्य व्याख्यानम्—२भा० २११-२१२पृष्ठयोर्द्रष्टव्यम्। १६

---

* उभे प्रतिपदाख्यपृष्ठे अनयसामनी बृहत्पृष्ठपर्वे।

वृकजम्भः प्रथमा पथ्या बृहती सिद्धे त्यपरे ककुभा-

१र २
वुत्तरे इन्द्रः ॥ बृहन्निधनवार्कजम्भम् ॥ हाउत्वामिद्धि

२ १ २ १र १ २ २ २ १र
हवामहायि। सातौवाजस्यकारवाः। हाउ। त्वांवृ

२ २ १ २ २ १ २र
त्रे ष्विन्द्रसा। हाउ। पा३तायिन्नारा३ः। हाउ। तूवा

२ १ २ १ २ ५र २ २ १
ङ्काष्ठा। हाउ। सू२आ२३४औहोवा। वंता३हस्(१) ॥

२र २ २ २ १ २ १ २
हाउतुवाङ्काष्ठास्वर्वताः। सत्वन्नश्चायि। हाउ।

१ २ १ २ २ १
चवज्रहा। हाउ। स्ता३धार्ष्णूया३। हाउ। मा

२ १ २ १ २ ५र २ २
हस्तवा। हाउ। नो२आ२३४औहोवा। द्रिवा३

१ २र २ २ १ २ १
हस्(२) ॥ हाउमहस्तवानोअद्रायिवाः। गामश्वाम्।

२ १ २ १ २
हाउ। रथियमायि। हाउ। द्रा३सङ्कायिरा३।

२ १ २र २ १ २ १ २ ५र २
हाउ। सात्रावाजाम्। हाउ। मा२जा२३४औहो

२ १
वा। ग्युषा३यिहस्(३) ॥ १७ * ॥

अस्य वार्कजम्भम्—२भा० २२१-२२२ पृष्ठयोर्द्रष्टव्यम्। १७

---

* परोक्षपृष्ठ्यः षडहे द्वितीयेऽहनि पृष्ठम्।

Digitized by Google

वृकजम्भः प्रथमा पथ्या बृहती सिद्धेत्यपरे ककुभावु

२र र

त्तरे इन्द्रः॥ बृहन्निधनवार्कजम्भम्॥ हाउत्व९ँ ह्येहि

२१ १ १ र २ १ र

चेरावायि। विद्दाभगवत्तयायि। हाउ। उद्वावृष

२ १ २ २

स्वमघवान्। हाउ। मा३वायिष्ठायाऽ३यि। हाउ।

१ २ १ २ १ ३ ५र र २

ऊदिन्द्रश्रा। हाउ। श्वा२मा२३४औहोवा। ष्ठयाऽ३

२ २र र १ २ १ २

यिहस्(१)॥ हाउदिन्द्राश्वमिष्टायायि। त्वम्पुरू। हाउ।

१ र २ १ २ २

सहस्राणायि। हाउ। श्रा३तानायिचाऽ३। हाउ।

१ २र र १ २ १ ३ ५र र

यूथादाना। हाउ। था२मा२३४औहोवा। वसाऽ३

१ २र र र र र १ २ १र

यिहस्(२)॥ हाउयूथादानायम९ँ हासायि। श्रापुरन्दरा

२ १ २ १ २

म्। हाउ। षह्ममवायि। हाउ। प्रा३वाचासाऽ३ः।

२ १ २ र १ २ १ ३ ५र र

हाउ। आयिन्द्रङ्गाया। हाउतो२मा२३४औहोवा।

२ १

वसाऽ३यिहस्(३)॥ १८ *॥

अस्य व्याख्यानम्—५भा० ९९-१०० पृष्ठयोर्द्रष्टव्यम्। १८

* ततोऽभयतः परोक्षपृष्ठे षड्के द्वितीयेऽदशमि पृष्ठम्।

Digitized by Google

विरूपः प्रजापतिः पथ्या बृहती सिद्धेत्यपरे इन्द्रः ॥

१ र २ र १ र २ १

त्वावद्विरूपबृहद्दोपमा ॥ यद्यावइन्द्रतेशतम् । ए । शत

र र २ १ र २ १ र १

म्भूमीरुतस्योवा । मात्वावज्रिन् । सहस्रंसूरिया२स्या

१ १ २ १र २ ५र र

नू२ । नाजा२तमा । हरो । दा२रसा२३४औहोवा(१) ॥

१र १ १र १र १र २र र १

नजातमष्टरोदसी । ए । नजातमष्ट । रोदसोवा । आप

२र १र १ १ १

प्राथ । मद्विनात्वष्णिया२वार्षा२न् । वायिस्वा२शवायि ।

२१ २ ५र र १र १ १ २र १र

ष्ठश । वा२रसा२३४औहोवा(२) ॥ विश्वाशविष्ठशवसा । ए ।

२र १ १ र २ १ र

विश्वाशविष्ठ । शवसोवा । आस्मा२ंअव । मघवन्गोम

१ १ १ २ १र

ता२यिव्राजा२यि । वाज्रा२यिच्चित्रा । भिरू । ता२

२ ५र र

यिभा२३४औहोवा(३) ॥ १९ * ॥

अथ वाज्ञानम्—२आ० ४२१-४२२ पृष्ठयोर्द्दृष्टम् । १९

विरूपः प्रजापतिः पथ्या बृहतीसिद्धेत्यपरे इन्द्रः ॥

---

* परोक्षपृष्ठे (पङ्क्ते तृतीयेऽस्मिन् पृष्ठम् ।

Digitized by Google

ऋस्वावृ चदोपथा वैरूपम् ॥ यदिन्द्रयावतस्तुवम् । ए ।
एतावदहम् । ईशीयोवा । स्तोतारमित् । दधिषेर
दा२वासा२ऊ । नापा२पत्वा । यर । सा२यिषा २ ३
औहोवा(१) ॥ नपापत्वायर९सिषम् । ए । नपापत्वाय ।
र९सिषोवा । ग्रायिच्चेयमित् । महयत्तत्तेदिवा२यिदायि
वा२यि । राया२आकू । हचित् । वा२यिदा२ ३ ४ औ
होवा(२)॥ रायआकुहचिद्दिदे । ए । रायआकुहचित् ।
विदोवा । नाच्चित्वदन् । यन्मघवन्नआ२पाया२म् ।
वास्रो२अस्तायि । पिता । चा२ना२३४औहोवा । दिशं
विश९हस । अस्माभिप्रुमती ३ (३) ॥ इट्० इडा २ ३
४ ५ ॥ २० * ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० ३०८ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । २०

॥ इत्यूह्यगाने पञ्चमस्यार्द्धः प्रपाठकः ॥

* उभयतः परीक्षे स्तोभेऽहनि पृष्ठम् ।

Digitized by Google

प्रजापतिः पथ्या बृहती सिद्धेत्यपरे इन्द्रः॥ अन्त

२र २ २ १ २र २ १र
रिक्षम्॥ हाऊयद्यावइ। इतेश। ताम् औहौहोवा२।

१ २ १ २र २ १ १ २र २ १र १ २
इहा। शतम्भूमीरुत। स्यूः। औहौहोवा२। इहा।

१ २ १ २ १र २र १ २र २ १र १ २
नत्वावज्रिन्त्सहस्रꣳसूर्य्याअ। नू। औहौहोवा२। इहा।

१र १ ५र २ २र २ २
ष्टरो। दा२सा२३४औहोवा(१)॥ हाऊनजातमा। ष्टरो

१ २र २ १र १ २ १ २ २ र १
द। सा। औहौहोवा२। इहा। नजातमष्टरोद।

२र १र १ २ १र २र २
सा। औहौहोवा२। इहा। आपप्राथमहिनाहृष्णि

२ १ २र २ १र १ २ १ २
याहु। षान्। औहौहोवा२। इहा। विश्वाश। वा।

२र २ १र १ २ १ २ ५र २ २
औहौहोवा२। इहा। ष्टश। वा२सा३४औहोवा(२)॥

२र २ १ १र २ १र १
हाउविश्वाशवायि। ष्टशव। सा। औहौहोवा२। इ

२ १ २ २ १ २र २ १र १ २
हा। विश्वाशविष्टशव। सा। औहौहोवा२। इहा।

१र २ २ १ २र २ १र १
अस्माꣳअवमघवन्गोमतिव्र। जा। औहौहोवा२। इ

Digitized by Google

२ १ २र र १र १ १ १र
धा। वज्रिन्चि। त्रा। औहोहोवा। इहा। चित्ह।
३ ५र र र
ता२यिभा२३४औहोवा(३) ॥ १ * ॥

अथ आख्यानम्—इमा० ४३२-४३३ इडयोर्द्वयम्। १

प्रजापतिः पथ्या बृहती सिद्धेत्यपरे इन्द्रः ॥ अन्त
२र १ २र र १र
रित्तम् ॥ हाउजयदिन्द्रया। वतस्तु। औहोहोवा२।
१ २ र १र १ र १र २र र १र १ १
इहा। एतावदहमीशी। या। औहोहोवा२। इहा।
र १र र १ २ र र १ २र र १र १ २
स्तोतारमिद्दधिषेरदाव। सा। औहोहोवा२। इहा।
१ र २र र र १ १ १
नपाप। त्वा। औहोहोवा२। इहा। यर। सा२
१ ५र र २र र १
यिषा२३४औहोवा(१) ॥ हाउनपापत्वा। यरंसि। षाम्।
२र २ १र १ १ १ र र २ १
औहोहोवा२। इहा। नपापत्वायरंसि। षाम्।
२र र १र १ २ १ र २ १ २ र १
औहोहोवा२। इहा। शिक्षेयमिन्महयतेदिवेदि। वा।
२र र १र १ २ १र र २र र १र
औहोहोवा२। इहा। रायआ। औहोहोवा२।

---

* परोक्षे इदं वा पूरणम्।

Digitized by Google

१ २　　१　　३　५र　　२र र
इहा। हचित्। बार्यिदा२३४औहोवा(२)॥ हाऊराय

र　　१　　२र र २र　　१ २　　र
आकू। हचिद्धि। दा। औहोहोवा२। इहा। रा

१ र २　१　　२र र २र　　१ २　　१
यआकूहचिद्धि। दा। औहोहोवा२। इहा। नहि

२ १　२　　र १　　२र र २र　　१ २
त्वदन्यन्मघवन्नआपि। याम्। औहोहोवा२। इहा।

१ र　　२र र २र　　२　　२र
वस्योअ। स्ता। औहोहोवा२। इहा। पिता।

३　५र र　　२ १　　र र　　२
चा२ना२३ ४औहोवा(३)॥ सुष्टुभस्तुभोस्वाभिष्ठुमका३न्।

१ १　　१ १ १ १
इट्०इडा२३४५॥ २ * ॥

अस्य व्याख्यानम्—५भा० ३०८ पृष्ठे द्रष्टव्यम्। २

१ १
रुद्रोविराडिन्द्रः॥ वैराजर्षभम्॥ इयाहाऊ।

१र र　　२ ३ ४ ५　　२ १र　　२
पिबासोमाम्। इन्द्र। मन्दतुत्वा। यन्तेसुषा। वा३

१　　२ ३ ४ ५　　२र १ र　　२　　१　　२र ३
हरि। अश्वअद्रीः। सोतुर्बाहु। भ्या३९सुय। तोन

४ ५　　२ २र　　२　　२र ३ ४ ५　　२र १
अर्वा(१)॥ यस्तेमदो। युजियः। चारुरस्ती। येनवृत्रा।

---

* उभयतः परोक्षे पृष्ठ्यः पक्षे तृतीयेऽस्मिन्नीदं वा पृष्ठम्।

Digitized by Google

२ १ १ ३ ४ ५ २ १२ २ १२ २२
घो३हरि। अश्वश्ह९सी। सत्वामिन्द्रा। प्रभूव। सो
३ ४ ५ १२ १२ २ १ १२ ३ ४२ ५ २२
ममत्तू(२)॥ बोधासुमायि। मघवन्। वाचमेमास्। या
१२ १ १ १ ३ ४ ५ २ १२
न्तेवसायि। ष्ठो३अर्च्च। तिप्रशस्तीस्। इमाब्रह्मा।
२ १ २ १२३ ४ ५
सधमा। देजुषस्वा (२)॥ ३०॥

यस्य व्याख्यानम्—१मा० ११७ पृष्ठादिषु द्रष्टव्यम् ।२

२ १२
रुद्रस्त्रिपदाविराजइन्द्रः॥ वैराजर्षभम्॥ अधो
१२ ३ ४२ ५ २२ १२ १
ह्वाम्। विपि। पानस्याद्रायिः। बोधाविप्रा। स्या
१ १२ ३ ४२ ५ २ १२ २ १ २२
३अर्च्च। तोमनीषा। छषादुवा। सा३यन्त। मास
४२ ५ २ १२ २ १ १२ ३ ४ ५ २ १
चेमा(१)॥ नतेगिरो। अपिम्ट। ष्येतुरस्या। नसुष्टु
२ १ १ ३ ४ ५ २ १२ २ २ १
तायिम्। असु। यस्यविद्वान्। सदातेना। मा३स्व
१२ ३ ४ ५ २२ १ २ १ २ २२ ३
य। योविवक्ती(२)॥ भूरिद्धितायि। सवना। मानु
२ ५ १२ १ २ १ १२ ३ ४२ ५ २२ १२
षेषू। भूरिमनी। घो३इव। तंतुवामीत्। मारेच

* परोक्षपक्षः नवने चतुर्थेऽक्षरे पृष्ठम् ।

Digitized by Google

स्मात् । मघ । वञ्जगोकाः । मारेभा । स्मा३न्मघ ।

वञ्जगोकाः(७) ॥ ई २३४५ ॥ ४ * ॥

अस्य व्याख्यानम्—५भा० २०९-२१० पृष्ठयोर्द्रष्टव्यम् । ४

प्रजापतिरषिर्विष्णुर्निपातभाग्विन्द्रः ॥ नित्यवत्साः ।

श्वायिका । इन्द्रकेषुमच्चिपोयवाशिरन्तु विष्णुश्चस्तृम्पत्सोम

पिबा २ह्यायि । इड्डा । ष्णुनासुतंयथा१वा३श्चसः । साईम् ।

ममादमा २च्चिका । इड्डा । साईम् । ममाद्मा २च्चिका ।

अथा । साईम् । ममादमा २च्चिका । इड्डा । मकर्त

वेमचा१मू२हम् । सैन७सश्चद्देवो३ । दायिनाम्(१) ॥ प

साकाम् । जातःक्रतुनासाकमोजसाववक्षियसाकवृद्धो

वीरिया २यिस्सा । इड्डा । सहिन्द्रे धोविचा१र्षा२णायिः ।

दाता । राधस्तुवता २यिका । इड्डा । दाता । राध

* उभयतः परोक्षि पृष्ठाः षड्हे चतुर्थेऽहनि पृष्ठम् ।

Digitized by Google

स्तुवता२यिका। अथा। दाता। राधस्तुवता२
यिका। इडा। मियंवसुप्रचा१यिता३ना। सैनꣳस
स्वह्वे वो३। दायिवाम्(२) ॥ एआधा। त्विषीमाꣳअभ्यो
जसाक्रिविंयुधाभवदारोदसीअपा२स्वं॰दा। इडा। स्थ
मय्मनाप्रवा१वा३धायि। आधा। तान्यञ्जठरा२यिप्रा
यि। इडा। आधा। तान्यञ्जठरा२यिप्रायि। अथा।
आधा। तान्यञ्जठरा२यिप्रायि। इडापरिष्यतप्रचा१यि
ता३या। सैनꣳसस्वह्वे वो३। दायिवाम्(३) ॥ सत्यइन्दुस्स
त्या२३ꣳहोयि। आयिन्द्रमा३१ऊवा२३ ॥ ५ * ॥

अस्य व्याख्यानम्—४भा० ५५८ पृष्ठादिषु द्रष्टव्यम्। ५

प्रजापतिर्भ्रमकरीन्द्रः॥ नित्यवत्सः॥ एप्रोषू।
अस्मैपुरोरथमिन्द्रायशूषमा२र्चता। इडा। अभीकेचि

* परोक्षपृष्ठ्यः षष्ठे पञ्चमेऽहनि पृष्ठम्।

Digitized by Google

२ १ २ १ २ १ १
हुवो१का३कत् । साङ्के । समत्सुवा२न्नद्दा । इडा ।
२ १ २ २ १
साङ्गि । समत्सुवा२र्न्नद्दा । अथा । साङ्गा । समत्सुवा
१ र र १ १ १
२र्न्नद्दा । इडा । अस्माकम्बोधिचो१दा३यि । नभ
र २ ४ ५ १ २ २ र र
न्तामनिया३ । कायिषाम् (१)॥ एतूवाम् । सिन्ध७रवा
र र र १ २
स्रजोधराचोअद्दा२नद्दायिम् । इडा । अग्नत्रु रिन्द्रजा१
२ २ २ १ १
म्ना३यिषायि । वायिस्वाम् । पुष्यसिवा२रियाम् । इडा ।
२ १ १ २
वायिस्वाम् । पुष्यसिवा२रियाम् । अथा । वायिस्वाम् ।
१ १ र २ १ २
पुष्यसिवा२रियाम् । इडा । तन्त्वापरिष्वजा१मा३द्दायि ।
१ र २ ४ ५ १ २ १ र
नभन्तामनिया३ । कायिषाम् (२) ॥ एवायिषू । विश्वाश्र
र र र १ १ र १
रातायार्य्यीनिशन्तनो२धियाः । इडा । अस्तासिग्नत्रवा१
२ २ १ १ १ १
यिवा३धाम् । योनाः । इन्द्रजिघा२७सतायि । अथा ।
२ १ १ र र र
योनाः । इन्द्रजिघा२७सतायि । इडा । यातेराति

Digitized by Google

१ १ १ १ २ २ ४ ५ ४२
इंदा१यिर्वा३श्व। नभन्तामनिया३। वायिषाम्(२)॥ आ
२ १ १ १ ११
काधिधा२३यो। मानुषा३१उवा२३। इट्० डुआ२३
११
४५॥ ६ *॥

अस्य व्याख्यानम्—पूआ० २१२ पृष्ठादिषु द्रष्टव्यम्। ६

१२
इन्द्रोऽनुष्टुप् वा गायत्री चेन्द्रः॥ अतीषङ्गः॥ ए
१ २ २ २ १
यदिन्द्रचायि। त्वमद्‌इनास्तित्वादातमा२द्रिवाः। इडा।
१ १ २ १ २ १ १
आयिन्द्रा। याहिचित्रा२भानाउ। अथा। सुताः।
१ २ १ २ १ २ २
इमेतुवा२यवाः। अथा। आण्वी। भिस्तनापू२ता
१ २ २ २ २ १ १ २
साः। अथा। राधस्तन्नोयिदा१दा२साउ। उभयाह
१ २ १२
स्तियार२होयि। भारा३१उवा२३ (१)॥ एयन्मन्यसायि।
१ २ १ २ १
वरेण्यमिन्द्रद्युम्नदा२भरा। इडा। आयिन्द्रा। या
१ १ १ २ १
विधिया२यिषिताः। अथा। वायिप्रा। जूतस्सुता२व

* अतः सामतत्र पञ्चपृष्ठाः पत्रज पृष्ठम्।

१ १ १२ १ २
ताः । अथा । ऊपा । अह्माणिवा२घनाः । अथा । विद्याम

१ २ १ १२ २ १ २
तस्यतो३यिवा३स्यमे । अकूपारस्यदा२३वोयि । वानत्था

१२ २ १२ २
३१ऊवा२३ (१)॥ इयन्तेहिनू । प्रराद्यम्मनोअस्तिश्रुता२म्ब

१ १ २ १२ २ १
हान् । हुवा । आयिन्द्रा । याहिनूनू२जानाः । अथा ।

१२ २
ऊपा । अह्माणिद्वा२रिवाः । अथा । सूनायि । द

१ १ २ २ १ १ २
धिषना२स्वनाः । अथा । तेनदृढाचिदा१द्रा३यिवाः ।

१२ २ १ २
आवाजन्दर्षिसा२३वोयि । तायथा३१ऊवा२३ (३)॥ हुट०

१ १ १ १
हुवा२३४५: ॥ ७ * ॥

अत्र वाक्यानम्—४भा० १६०-१६१पृष्ठयोर्द्रष्टव्यम् । •

वृकजम्भः पथ्या बृहतो सिक्तेत्यपरे सोमः ॥ वृहन्निध

१२ २ २ २ १ २ १ २ २
नवार्कजम्भम् ॥ हाऊपुनानस्सोमधारायी । अपोवसा

२ १ १२ २ २ १२
नोअर्षसायि । हाऊ । आरत्नधायोनिम्नता । हाऊ ।

* परोक्षे वमथतः परोक्षे वा दृष्टं वा पृष्ठम् ।

१ १ १ १ १२ २ १ २
स्याऽ३साऽयिदाऽसाऽ३यि । हाउ । ऊत्मोदेवो । हाउ ।
१ ३ ११२ २ २ २ १ १२ २२२
हाऽ२यिराऽ२३४औहोवा । एयाऽ३हम् (१) ॥ हाउत्मोदेवो
१ १ १ २२२ २ १२
हिरण्यायाः । उत्मोदेवोहिरण्ययाः । हाउ । दुहा
२ १ १ २ २ १
नऊधर्दिवियाम् । हाउ । दुहानऊ । हाउ । धर्दिवि
२ १ २ २ १ १
याम् । हाउ । माऽ३धप्रायाऽ३म् । हाउ । प्राणं
१ २ १ ३ ५२ २ २
सधा । हाउ । स्याऽ२माऽ२३४औहोवा । सदाऽ३हम् (२) ॥
१२ १ १ २ २ १ २
हाउप्रणं सधस्थमासादात् । प्रणं सधस्थमासदात् ।
२ १२ २ १२
हाउ । आपृच्छ्यन्धरुणंव्वा । हाउ । आपृच्छियाम् ।
२ १ २ १ १ २
हाउ । धरुणंव्वा । हाउ । जाऽ३यार्षासाऽ३यि । हाउ ।
१ २ २ १ २ १ २ ५२ २ २
नृभिर्द्धौतो । हाउ । वाऽ२यिचाऽ२३४औहोवा । वणाऽ३
१
हम् (३) ॥ ८ * ॥

अस्य व्याख्यानम्—३भा० ४१ पृष्ठादिषु द्रष्टव्यम् । ८

* उपाकृयपठाः षडङ्गे बृहत् पृष्ठं प्रत्यक्षं द्वितीयेऽहनि मध्यन्दिने वार्कजम्भसाम ।

वृकजम्भोऽनुष्टुप् सोमः ॥ बृहन्निधनवार्कजम्भम् ।

२र २र १ १ १र २र १
हावयन्पूषारयिर्भगाः । सोमःपुनानोअर्षताथि । हा
१ २ १ २ २
उ । पतिर्विश्वा । हाउ । भ्या३भूमानाइः । हाउ ।
१ २ १ २ १ २ ३र र २
वायख्यद्रो । हाउ । दा२सा२३४औहोवा । उभा३
१ २र र र१ १ १र र १
यिहस्(१) ॥ हाउसमुप्रियाअनूषाता । गावोमदायघृष्व
२ १र र २ १
याः । हाउ । सोमासःका । हाउ । एवा३तायिपा
२ २ २ २र१ २ १ २
था३ः । हाउ । पावमाना । हाउ । सा२था२ ३ ४
५र र १ २र र र १ १
औहोवा । दवा३हस्(२) ॥ हाउयओजिष्ठस्तमाभारा ।
१ र र २ २
पवमानश्रवायियाम् । हाउ । यःपञ्चचा । हाउ । षा
१ २ २ १ २ ३ १ २ १
३णायिराभा३यि । हाउ । रायिंय्येना । हाउ । वा
६ ५र र २ १
२ना२३ । औहोवा । मद्दा३यिहस्(३) ॥ ९ * ॥

पस्य व्याख्यानम्—१भा० १४५ पृष्ठादिषु द्रष्टव्यम् । ९

* अग्न्याराधं-पञ्चः पञ्चे धार्भवे तदा पार्कजम्भम् ।

Digitized by Google

विरूपः प्रजापतिः पथ्या बृहती सिद्धेत्यपरे सोमः।

१ १ र र २ र १ २ १र

इस्वाबृहद्दीपम्रावैरूपम्॥ अभिसोमासआयवः। ए।

२ ३ १ १ र १ र

पवन्तेमद्दियम्। मद्दोवा। सामुद्रस्था। धिविष्टपेम

१ १ र २ १ ३

मा २यिषायिणा २ः। मात्सा २रासाः। मद। अ्यूरतार

५र र १ १र र २ १ २ १र २ र र

२३४औहोवा(१)॥ मत्सरासोमदच्यूतः। ए। मत्सरासोमद।

१ २ १ र १

च्युतोवाः। तारत्सम्। द्रम्पवमानज २र्मायिणा २।

१र र १ २ १ ३ ५र र १र र

राजा २देवाः। ऋतम्। बृ२हा२३४औहोवा(२)॥ राजा

२र १ २ १ २ १ र २र र र १ र

देवऋतम्बृहत्। ए। राजादेवऋतम्। बृहोवा। आर्षा

२ १ १ १ र १

मित्र। स्यवरुणस्याधा २र्मोणा २। प्राहा २वि न्वानाः।

२ १ ३ ५र र

ऋतम्। बृ२हा२३४औहोवा(३)॥ १०* ॥

अस्य व्याख्यानम्—छन्दआ० ४०१-४०२ पृष्ठयोः द्रष्टव्यम्। १०

विरूपः प्रजापतिरनुष्टुप् सोमः॥ इस्वाबृहद्दीप

---

* उपाध्यायपुस्तके ऋग्वेदे तृतीये तत्पृष्ठ प्रत्यचं माध्यन्दिवे परीचमिदम्।

Digitized by Google

२ १२ २र १ २ र १र २र र र
आवैरूपम् ॥ सुतासोमधुमत्तमाः । ए । सोमाइन्द्राय ।

१ २ र १ १
मन्दिनोवा । पाविचव । तोघा २चारा २न् । दायिवा

१ २ १ २ ५र र १ १ १
२न्मच्छा । तुवः । मा२दा२३४औहोवा(१) ॥ इन्दुरि

१ २ र १र २ र र १ २
न्द्रायपवते । ए । इतिदेवासः । पब्रुवोवा । वाचस्प

१ १ र १ २ १र
तिः । मखा २स्याना २यि । वायिश्वा २स्येशा । नघो

२ ५र र २ र २र र १र २ र र
आ२सा२३४औहोवा(२) ॥ सहस्रधारःपवते । ए । समुद्रोवा

र १ १ १
चम् । इङ्ख्योवा । सोमस्पतिः । रा २यायिणा २म् ।

१ १ २ १र २ ५र र १
साखे २न्द्रस्या । दिवे । दा२यिवा२३औहोवा(३) ॥ दिशं

र २ १ १ १ १ १
विशश्वस् । पश्वामिप्रूमती ३ । इद॰ इडा २ ३ ४ ५ः

॥ ११ * ॥

अत्र व्याख्यानम्—३ख० ४४८ पृष्ठादिषु द्रष्टव्यम् । ११

१र
प्रजापतिरनुष्टुप् सोमः ॥ अन्तरिक्षम् ॥ हाउ

---

* अप्यपार्थ-पृष्ठ: पड़के नरपृष्ठं प्रत्यक्षम् । पार्थके परोक्षं मेरुपमप्तरिक्षं वा ।

२ र १ २र र १र १ २ १र
नुतासोमा। धुमत्त। मा। औहौहोवा२। इहा। सो

२र १ र २ १ २र र १र १ २ १
माइन्द्रायमन्दि। ना। औहौहोवा२। इहा। पवि

२ र १ २र र १र १ २ १रर
चवन्तोअक्ष। रान्। औहौहोवा२। इहा। देवा

२र र १र १ २ १ १
न्ग। च्छा। औहौहोवा२। इहा। सुवः। मा२दा

४र र २र १ २र र १र
२३४औहोवा(१)॥ ह्राविन्दुरिन्द्रा। यपव। ता। औहौहो

१ २ १ २र१र र २ १ २र र १र
२। इहा। इतिदेवासोअनु। वान्। औहौहोवा

१ २ र १ १ १ २र र १र
२। इहा। वाचस्पतिर्मखस्य। ता। औहौहोवा

१ २ १ र २र र १र १ २
२। इहा। विश्वस्य। शा। औहौहोवा२। इहा।

१र र ४र र २र
नओ। जा२सा२३४औहोवा(२)॥ ह्वाजसहस्रधा। रःप

१ २र र १र १ २ १र र १ र १
व। ता। औहौहोवा२। इहा। समुद्रोवाचमीङ्ख।

२र र १र १ २ १र१ र र र१र
या। औहौहोवा२। इहा। सोमस्पतीरयीणाम्।

२र र १र १ २ १ र २र र १र
औहौहोवा२। इहा। सखेन्द्र। स्या। औहौहोवा।

Digitized by Google

हुहा। दिवे। हा२ यिवा २ ३ ४ औहोवा(३)॥ सु

ष्टभस्तुभोश्वाशिशुमक्रा ३ न्। हुट्० इडा२ ३ ४ ५

॥ १२ * ॥

अस्य व्याख्यानम्—३भा० ४४८पृष्ठादिषु द्रष्टव्यम्। १२

रुद्रः पथ्या बृहती सिद्धत्यपरे सोमः॥ वैराजष

भम्॥ इयाहाज। तवाहᳬसोर। मरार३४णा। स

स्यइन्दोदिवेदिवे पुरुणिबभ्रोनिचरार। तिमामार३४वा।

परिधीᳬरार। तिताᳬआर३४यिहायि(१)॥ परिधीᳬराᳬ

रार। तिताᳬआर३४यिहायि। परिधीᳬरतिताᳬइषि

तवाहन्नक्तमुतसोर। मतायिदार३४यिवा। दुहानो

बार। अजधार३४नायि(२)॥ दुहानोबार। अजधार३

४नायि। दुहानोबभ्रजधनिघृणातपन्तमतिसूर। रिया

* अन्याचार्य-पृष्ठाः षड्ढे इत्यत्प्रत्ययमार्जवे चेदं परीक्षम्।

२ ५ १ २ २ १ २
ष्यार२३४राः। शकुनापा२यि। बपसा २ ३ ४ यि
५
मा(३) ॥ १३ * ॥

अस्य व्याख्यानम्—३भा० ११७ पृष्ठे द्रष्टव्यम्। १३

१ २
छन्दोऽनुष्टुप् सोमः ॥ वैराजर्षभम्॥ पुरोजिता२
१२ १ २ ५ १ २ २ २ २
यि। वोअन्धा२३४साः। सुतायमादयित्नवेअपश्वानार२म्।
२ २ २ ५ १ २ २ २ १ २
श्नथायिष्टा२३४ना। सखायोदा२यि। घजिह्वा २ ३ ४
५ १ २ २ २ १ २ ५ १२ २
याम्(१) ॥ सखायोदा२यि। घजिह्वा२३४याम्। योधा२
२ २ २ २ १ २ ५ १ १
यापावकयापरिप्रस्वा२। दतायिसू२३४ताः। इन्दुरश्वो
१ २ २ ५ १ २ १ २ ५
२। नक्तत्वा२३४याः(२) ॥ इन्दुरश्वो२। नक्तत्वा२३४याः।
१ २ २ २ २ १ २ ५ १ २
तन्दुरोषमभीनरसोमंविश्वा२। चियाधा२३४या। यशा
२ १ २ ५ २ १ १ ११
यसा२। तुवद्रा२३४याः(३) ई२३४५ ॥ १४ † ॥

अस्य व्याख्यानम्—३भा० १२१ पृष्ठादिषु द्रष्टव्यम्। १४

॥ इत्यूह्यगाने पञ्चमः प्रपाठकः ॥

---

* उपाङ्गपृष्ठ्यः षड़हे चतुर्थे बृहत्पृष्ठ प्रत्यक्षं माध्यन्दिने वैराजर्षभम्स्तोत्रम्।

† अन्यादार्य-पृष्ठ्यः षड़हे बृहत्प्रत्यक्षमार्भवे चेदं परीक्षम्।

Digitized by Google

प्रजापतिः पथ्या बृहती सिद्धेत्यपरे सोमः ॥ नित्य

१ २ २ १र १
वत्साः । एसोमाः । उष्वाणा । रसो२नृभायिः । इडा ।

२ २ २ १ २ १ १
अधा१यिष्वू३भायिः । आवी । ना२मा । इडा । आ

२ १ २ १
वी । ना२भा । अथा । आवी । ना२मा । इडा ।

२ २ २ १र र २ ४ ५ १ र
अश्वा१ये३वा । हरितायातिधा३ । राया । मन्दया

र १ २ १ २ र
यातिधा२३हायि । राया३१जवा२३ (१)॥ एमान्द्रा । या

१र १ १ २ २ २ १ २
यातिधा२रया । इडा । मान्द्रा१या३या । ताईधा ।

१ २ १
रा२या । इडा । तायिधा । रा२या । अथा । ता

२ १ १२ २ २ १र र २
यिधा । रा२या । इडा । अनू१पे३गो । मान्गोभा३यिः ।

४ ५ १र र र १ २
आत्ताः । सोमोदुग्धाभिरा२३होयि । आत्ता३१जवा

१ २ १र १ र २
२३:(२) ॥ एसोमाः । दुग्धाभिरा२स्वाः । इडा । सोमो

२ १ २ १
१दू३ग्धा । भायिरा । आ२त्ताः । इडा । भायि

Digitized by Google

२ १ २ १
रा। या२चाः। अथा। भायिरा। या२चाः। इडा।
१ २ १ २ २ ४ ५ १ २
समू१द्रा३ना। संव्वरणानियाइ। आग्मान्। मन्दीम
२ १ २
दायतो२३चोयि। आतचा ३१जवा२३(३) ॥ १ * ॥

अस्य व्याख्यानम्—३भा० ६२०-६२१ पृष्ठयोर्द्रष्टव्यम्। १

१ २
प्रजापतिरनुष्टुप् सोमः॥ नित्यवत्साः॥ एपावा।
१२ १ २ २ २ १२
स्ववाजसा२तयायि। इडा। पवा१यिन्ने३धा। राया।
१ १ १ २
ह्व२ताः। इडा। राया। ह्व२ताः। अयारोया। ह्व
१ २ २ २ १२ ४ ५
२ताः। इडा। इन्द्रा१या३सो। मवा३यि। व्यावायि।
१२२ २ १ २ १ १
देवेभ्योमधुमा२३चो। तारआ३१जवा२३(१) ॥ एतूवाम्।
१ १ २ २ २ १
रिहन्तिधा२यितयाः। इडा। हरा१यिम्या३वायि। चे
२ १ २ १
था। द्रू२ह्वाः। इडा। चेआ। द्रू२ःह्वाः। अथा।
२ १ २ २ २ १२
चेथा। द्रू२ह्वाः। इडा। वत्सा१च्चा३ताम्। इमा३।

* उपाङ्के ७ पृष्ठे षड्वे पञ्चमे तरपृष्ठ प्रलय माध्यन्दिने नित्यवत्सा पदोषमतीपञ्चो ज्ञाः।

Digitized by Google

४ ५ १ २ १ २
तारा: । पवमानविधार२३ष्टो । माधियाइ१जवा२३(१) ॥

१ २ २ १ १ २ २
एतूबाम् । व्याम्वमद्धा २यिम्रता । इडा । पृथा१यिवी३

४ १ २ १ १ २
स्वा । आती । जभ्री २षायि । ईडा । आती । ज

१ २ १
भ्री २षायि । अथा । आप्ती । जभ्री २षायि । इडा ।

२ २ २ १२ ४ ५ १ २
प्रता१यिद्रा३षायिम् । अमू३ । चाया: । पवमानमद्धा

१ २ १ १११
२३ष्टोयि । त्वाना३१जवा२३(३) ॥ इट्०इडा२३४५ ॥२ *॥

अस्य व्याख्यानम्—४भा० ६५८ पृष्ठादिषु द्रष्टव्यम् । २

इन्द्रः पथ्या बृहती सिद्धं त्यपरे सोमः ॥ यतीषङ्गः ॥

२२ २ १ २
एसोमउषा । पाक्षो २तभा: । इडा । आधायि ।

१ २ १ २
ष्णू २भायि: । अथा । आवी । ना २म् । अथा । आस्वा ।

१ २२ १ १ १ १ २
ये २वा । अथा । हरितोयातिधा१रा३या । मन्द्रया

२ १ २ २२ २
यातिधार३ष्टोयि । राया३१जवा२३(१) ॥ एमन्द्रयाया ।

---

* यस्मात्सार्यं पृष्ठ्‌यः षड्हे पञ्चमेतत्पृष्ठं प्रत्यक्षमार्भवे नित्यवत्सा परीक्षमतीपङ्क्ती वा ।

Digitized by Google

निधा२रया । इडा । मान्द्रा । या२या । अथा ।
मायिधा । रा२या । अथा । आनू । पे२गो । अथा ।
मान्गीभा१यिरा३त्राः । सोमोदुग्धाभिरा२३त्रोयि । आ
अआ ३१ ऊवा२३(२) ॥ एसोमोदुग्धा । भिरा२त्राः ।
इडा । सोमाः । दु२ग्धा । अथा । भायिरा । त्रा२
त्राः । अथा । सामू । द्रा२न्ना । अथा । संव्वरणा
निया१आ३त्मान् । मन्दीमदायृतो२३त्रोयि । आतथा
३१ऊवा२३(३) ॥ ३ ॥

अस्य व्याख्यानम्—२भा० ६१०-६११ पृष्ठयोर्द्रष्टव्यम् । २

इन्द्रोनुष्टुप् सोमः ॥ अतीषङ्गः ॥ एपवस्त्रवा ।
जसा२तयायि । इडा । पावायि । चे२धा । अथा ।
राया । सू२ताः । अथा । आयिन्द्रा । या२सो ।

Digitized by Google

२ १ १ १२२२ १
अथा। मवा२यिश्का३ग्रायि। देवेभ्योमधुमा२३हो। ता
२ १र र १
र्श्वा३१जवा२३(१)॥ एतुवा०रिहा। तिधा२यितया:।
२ १ २
इडा। हारायिम्। गा२वायि। अथा। ऽवेषा।
२ ५ २ १
इ२हा:। अथा। वात्माम्। जा२ताम्। अथा।
२ २ २ १ र १ २
नमा२ता३रा:। पवमानविधा२३हो। मागिया३१जवा
१र र १ २
२३(२)॥ एतुवन्वाम्बा। मन्हा२यिव्रता। इडा। पार्था
१ २ १
यि। वा२यिम्बा। अथा। प्रातो। अभी२षायि।
२ १ २ २
अथा। प्रातायि। द्रा२स्यायिम्। अथा। अमृ१म्बा
२ १ र १ २ १
इया:। पवमानमन्हा२३वोयि। त्वाना३१जवा२३(३)। इट्
११११
इडा२३४५॥ ४॥

अस्य व्याख्यानम्—३भा० ६१८ पृष्ठादिषु द्रष्टव्यम्।४

वसिष्ठः प्रथमा पथ्या बृहती सिद्धे त्वपरे ककुभावुत्तरे

Digitized by Google

सोमः॥ रथन्तरम्॥ प्रासोमदेववीतयोवा। सिन्धुर्न्नपिप्येअर्णसाऽशोः पयसामदिरः। नजा२३गृवायिः। आच्छाकोशा२३म्मा३। धूखू२३४ताम्। ओवा६। हा जवा(१)। अच्छोवा। कोशम्मधुश्चुतमाहर्यंतोअजुनोअ। त्के आ२३व्यता। प्रायस्सूनू२३र्ना३। मार्जा २ ३ ४ या। ओवा६हाजवा(२)॥ मियोवा। सूनुर्न्नमर्जियस्तमोऽह्विन्न्यपसः। यथा२३रथाम्। नादीषुवा२३गा३। भास्ता२३४योः। ओवा६। हाजवा(३)॥ ५ *॥

अस्य व्याख्यानम्—३भा० १७५-१७६ पृष्ठयोर्द्रष्टव्यम्। ५

वसिष्ठोऽनुष्टुप् सोमः॥ रथन्तरम्॥ प्रासुन्वानायअन्धसोवा। मार्तोनवष्टतद्वचोअपस्वानम्। अरा२३धसाम्। हाताामखा२३न्ना३। भृगा२३४वा। ओवा

* पुरस्तान्ज्योतिः बहुचे कणवरथन्तर-पदोत्त-पृष्ठे प्रशोमदे पदोत्त-वोमीये कण-रथन्तरं पदोत्तं मध्यन्दिने प्रथमेऽहनि।

५　　२ १　　१ २　　२　　२
६ । हाउवा (१) ॥ वश्रोवा । जामिरक्ते अव्यतभुजेनपुत्रयो

२　　२　　१　　२　　१ २ १ १　　४
ण्योस्सरजारः । नयोर२३षणाम् । वारोस्सनोर२३ना३

१　　२　　२ ५ ५　　२ १
यिम् । आसार२३४दाम् । ओवा६ हाउवा (२) ॥ दछसो

२ १　२　२　　२ २　　१२
वा । वायिरोदसाधनोवियस्तम्भरोदसीहरिःपवी । च

१　　१　२ १ १　　४　　१　　२
आ२३व्यता । वायिधानयो२३ना३यिम् । आसार२३४दा

२ ५　　५　　१
म् । ओवा६ । हाउवा (३) । अस् ॥ ६ * ॥

अस्य व्याख्यानम्—३भा० १९० पृष्ठे द्रष्टव्यम् । ६

भरद्वाजः प्रथमा पथ्या बृहती सिद्धेत्यपरे ककुभा

१२ २　　२　　२　　२
वुत्तरे सोमः ॥ बृहत्साम ॥ औहोयिपुनाबस्सोमधारया

२　　१२　　२ १　　५　　१२ १　　३२
३९ । अपोवसा । नोअर्षा२३४सायि । आरा३४ । औ

४२ ५　　२ १ २　　२　　१२ १
होवा । अधायोनायिम् । आर्ता३१ । सगीदा२३४

५　　२ १२ २ १　　१२ ४२ ५　　१
सायि । उत्सोदेवा३४ । औहोवा । हा २यिराण्या२३

* प्रथमेऽस्याभंवे उपरिष्टाज्ज्योतिः बहुरे रथन्तरम् ।

Digitized by Google

९। याः। उऊवा६हाउ। वा(१)॥ औहोउवा३ए।
देवो। हायिरण्या२३४या:। हुहा३४। औहोवा।
नजधह्यायि। वाया३१म्। मधुप्रा२३४याम्। प्रजाए
सधा३४। औहोवा। स्था२मासा२३४। दात्। उऊ
वा६हाउ। वा(२)॥ औहोयिप्रजा३मे। सधा। स्थामा
सा२३४दात्। आपा३४। औहोवा। क्रियाम्वरू। पां
वा३१। जियर्षा२३४सायि। नृभिर्धौता३४। औहो
वा। वा२यिचाश्वा २ ३ ४। णाः। उऊवा ६ हाउ।
वा(३)॥ ७ *॥

चस्य व्याख्यानम्—श्ला० ४१ पृष्ठादिषु द्रष्टव्यम्। ७

भरद्वाजोऽनुष्टुप् सोमः॥ औहोअयम्पूषारयिर्भ
गा३ए। सोम:पुना। नोअर्षा२३४तायि। पता ३ ४।

* पुरस्ताज्ज्योतिः षष्ठे द्वितीयेऽहनि पतीचपृष्ठ-मध्यन्दिने पृष्ठतृपयोगम्।

औहोवा। विश्वा। ह्याभू३१। मा२या२३४ना:। वि

य्रश्च्यद्रो३४। औहोवा। दा२सोज २ ३ ४। भायि।

उहुवा६हाउ। वा(१)॥ औहोयिभेसा३मे। उप्रिया:।

आनूषा२३४ता। गावो३४। औहोवा। मदायवा।

याया३१:। सोमास:कृण्वतेपा२३४था:। पवमाना ३ ४।

औहोवा। सा२आयिन्वा२३४वा:। उहुवा ६ हाउ।

वा(२)॥ औहोयिवया३ए। ओजिष्ठा:। तामाभा२३४रा।

पवा३४।; औहोवा। मानाश्रवा। आया३१म्। य:

पञ्चचर्षणीरा२३४भायि। रयिंय्ये ना ३ ४। औहोवा। वा

२नामा२३४। हायि। उहुवा६हाउ। वा(३)॥ इस् ॥८॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० २४५ पृष्ठादिषु द्रष्टव्यम्। ८

विरूप: पथ्या बृहत्यस्त्रिसद्वे त्यपरे सोम:॥ पञ्चनिधनं

---

* उपरिष्टाज्ज्योति: षडृचे द्वितीयेऽहनि परोक्ष-पृष्ठ-स्तोत्रेऽयम्नूपायां कण्वबृहत् पृष्ठम्, तदायम्नूषा बृहदार्भवे।

Digitized by Google

२ १ र र २ र १ २ १र २ र १
वैरूपम्॥ अभिसोमासआयवः। ए। पवन्तेमदि

१ २ १ र २ १
यम्। मदोवा। दिश्वंविश्व३हस्। समुद्रस्याधिविष्ट

र २ र २ र १र र २ १ १ १
पे। अस्वाश्विद्युमती। मत्सरासोमदच्युतः। हूट्(१)॥

२ १र १र २ १ २ १र १ र १
मत्सरासोमदच्युतः। ए। मत्सरासोमद। च्युतोवा।

२ १ १र १र २र १र
विश्वंविश्व३हस। तरत्समुद्रम्पवमानऊर्मिणा। अस्वाश्विद्यु

२ र १र र २र १ २ १ १ १ र र२र१ २१ २
मती। राजादेवऋतम्बृहत्। हूट्(२)॥ राजादेवऋतम्बृ

१ र २र र र १
हत्। ए। राजादेवऋतम्बृहोवा। दिश्वंविश्व३हस्।

र २ १ २ २ १ २र १र २र १
अर्षामित्रस्यवरुणस्यधर्म्मणा। अस्वाश्विद्युमती। प्रहि

२र १ २ १ २ १
न्वानऋतम्बृहत्। हूट्(३)॥ ९ *॥

अस्य आम्नायम्—३भा० ४०१-४०२पृष्ठयोर्द्रष्टव्यम् ९

विरूपः प्रजापतिरनुष्टुप् सोमः॥ पञ्चनिधनंवैरू

२ १र२र १ २ र १र २र र र
पम्। सुतासोमधुमत्तमाः। ए। सोमाइन्द्राय। मदि

---

* प्रत्यच-रथन्तर-बृहत्पृष्ठीऽनुष्टोम-पृष्ठ-तृतीये माध्यन्दिने वैरूपं परीक्षम्।

Digitized by Google

१ २१ २र र १र
नोवा। दिशंविश७ृहम्। पवित्रवन्तोअचरन्। अश्वा
२र र१र २ र१र २१
शिष्ठुमती। देवान्गच्छन्तुवोमदाः। इट्(१)॥ इन्दुरि
र१ र १र २ रर
न्द्रायपवते। ए। इतिदेवासः। अश्रावोवा। विशं
२र१ १ र १र २र
विश७ृहस्। वाचस्पतिर्म्मखस्यते। अश्वाशिष्ठुमती।
१२ १रर१ १र २ १ २१ २र र १र
विश्वस्येशानओजसाः। इट्(२)॥ सहस्रधारःपवते। ए।
२ रर र १ र
समुद्रोवाचम्। ईङ्खयोवा। दिशंविश७ृहस्। सो
२१र २र १र र २र १र२ १र
मस्पतीरयीणाम्। अश्वाशिष्ठुमती। सखेन्द्रस्यदिवेदि
१२र १ ११११
वे। इट्० (३)इडा२३४५॥ १०॥

अस्य व्याख्यानम्—३भा० ४४९ पृष्ठादिषु द्रष्टव्यम्। १०

इन्द्रः पथ्या बृहती सिद्धेत्यपरे सोमः॥ महावैरा-
२र र र र र २१ ११ २र
जम्॥ होइयाहोइयाहोइया३४३तव। अहाम्। सो
१ र २ १र २ १र २ १र र २
मा। रारण। रारण। रारण। तवाह७ृसो। मा।
र २ १र २ १र २ १र र २ १र
रारणा। रारण। रारण। तवाह७ृसो। मा। रार

१ १र २ १र २ १ र र र
णा। रारणा। रारणा। सख्यइन्दोदिवेदितेपुरुणिव
र २ १र २ १र २ १र १
भ्रोनिचर। तायि। मामव। मामव। मामव।
१ र र र र र १ १र
सक्खइन्दोदिवेदिवेपुरुणिवभ्रोनिचर। तायि। माम
र १र २ १र २ १ र र र र
व। मामव। मामव। सख्यइन्दोदिवेदिवेपुरुणिव
र १ १र २ १र २ १र १
भ्रोनिचर। तायि। मामव। मामव। मामव।
१ र २ १र २ १र २ १र
परिधीꣳर। तायि। ताꣳइहि। ताꣳइहि। ताꣳइ
२ १ र २ १र २ १र २
हि। परिधीꣳर। तायि। ताꣳइहि। ताꣳइहि।
१र २ १ र २ १र २ १र
ताꣳइहि। परिधीꣳर। तायि। ताꣳइहि। ताꣳइ
२ १र २ १ २ १ २ १
हि। ताꣳइहि। इयाहाउ। इयाहाउ। इयतव
२ १र र र र र
मत्स्वा३। हाउवा(१)॥ होइयाहोइयाहोइया। ३४३
२ १ १ २ १ १र २ १र २ १र
परि। धायिः। अतायि। ताꣳइहि। ताꣳइहि। ताꣳइ
२ १ र २ १र २ १ १र
हि। परिधीꣳर। तायि। ताꣳइहि। ताꣳइहि।

Digitized by Google

१र २ १ र २ १र २ १र
ता७इहि । परिधीं७र । तायि । ता७इहि । ता७इ
र १र २ १ र र र
हि । ता७इहि । परिधीं७रतिता७इहितवाघनक्तमु
र र १र २र १र २र १र २र १
तसो । मा । तेदिवा । तेदिवा । तेदिवा । परि
र र र र २ १र २र
धीं७रतिता७इहितवाघनक्तमुतसो । मा । तेदिवा ।
१र २र १र २र १ र र र
तेदिवा । तेदिवा । परिधीं७रतिता७इहितवाघनक्त
र २ १र २र १र २र १र २र १ २
मुतसो । मा । तेदिवा । तेदिवा । तेदिवा । दुहा
र २ १र २ १र २ १र २ १ र
नोव । भ्राज । ऊधनि । ऊधनि । ऊधनि । दुहा
र २ १र २ १र २ १र २ १ र
नोव । भ्राज । ऊधनि । ऊधनि । ऊधनि । दुहा
र २ १र २ १ २ १ २ १ २
नोव । भ्राज । ऊधनि । ऊधनि । ऊधनि । द्वयाहा
१ २ १ २ १र
ऊ । द्वयाहाज । द्वयपरिमत्स्वा३ । हाजवा(२) ॥ होइ
र र २१र १ २१ र १
याहोइयाहोइया३४३दुहा । नो । वभ्रोउ । ऊधनि ।
१र २ १र २ १ र र २ १र २
ऊधनि । ऊधनि । दुहानोव । भ्रोज । ऊधनि ।

Digitized by Google

१र २ १र २ १र र २ १र २ १र
ऊधनि। ऊधनि। दुहानोब। ओऊ। ऊधनि। ऊ

२ १र १र र र र र
धनि। ऊधनि। दुहानोबभ्रोऊधनिघृणातपन्तमतिह्व

२ १२२ १ २ १ २ १र र र
रा। यम्परः। यम्परः। यम्परः। दुहानोबभ्रऊध

र र २ १ २ १२२ १
निघृणातपन्तमतिह्व। रा। यम्परः। यम्परः। यम्प

२ १र र र र र २ १
रः। दुहानोबभ्रऊधनिघृणातपन्तमतिह्व। रा। यम्प

२ १ २ १ २ १ र २ १ २
रः। यम्परः। यम्परः। शकुनाइ। वा। पन्निम।

१ २ १ २ १ र २ १ २ १ २
पन्निम। पन्निम। शकुनाइ। वा। पन्निम। पन्निम।

१ २ १ र २ १ २ १ २ १ २
पन्निम। शकुनाइ। वा। पन्निम। पन्निम। पन्निम।

१ २ १ २ १ २
इयाह्वाऊ। इयाह्वाऊ। इयदुह्वमत्स्वा३। ह्वाऊवा

३(३) ॥ ११॥

अस्य व्याख्यानम्—२भा० ५१७-५१८ पृष्ठयोर्द्रष्टव्यम्। ११

१र र र
इन्द्रोऽनुष्टुप् सोमः॥ ह्वावैराजम्॥ ह्वोइयाह्वो

र २३ १ १र १
इयाह्वोइयाइया३४३पुरः। जायि। तीवो। अन्ध

२ १ २ १ २ १र २ १
स:। अन्धस:। अन्धस:। पुरोजितायि। वो। अ

२ १ २ १ २ १र २
न्धस:। अन्धस:। अन्धस:। पुरोजितायि। वो।

१ २ १ र १ १ १र र र
अन्धस:। अन्धस:। अन्धस:। सुतायमादयित्नावेअ

र २ १ २ १ २ १ २ १र
पश्वानम्। श्वा। थिष्टन। थिष्टन। थिष्टन। सुता

र र र २ १ २ १ २
यमादयित्नावेअपश्वानम्। श्वा। थिष्टन। थिष्टन।

१ २ ११ र र र २ १
थिष्टन। सुतायमादयित्नावेअपश्वानम्। श्वा। थिष्ट

२ १ २ १ २ १ र र र २ १
न। थिष्टन। थिष्टन। सखायोदी। घा। जिह्वि

२ १ २ १ २ १ र र र २
यम्। जिह्वियम्। जिह्वियम्। सखायोदी। घा।

१ २ १ २ १ २ १ र र र
जिह्वियम्। जिह्वियम्। जिह्वियम्। सखायोदी।

२ १ २ १ २ १ १ १ २
घा। जिह्वियम्। जिह्वियम्। जिह्वियम्। इयाहा

१ २ १ १ २ २र
ऊ। इयाहाऊ। इयपुरमत्स्वा२। हाउवा३(१)॥ हो

र र र र १२र १ २र १
इयाहोइयाहोइया३४३सखा। यो। दीर्घा। जिह्वि

Digitized by Google

२ १ २ १ २ १ २ १२ र १ ‍
यम्। जिह्मियम्। जिह्मियम्। सखायोदी। घा।
१ २ १ २ १ २ १ २र र
जिह्मियम्। जिह्मियम्। जिह्मियम्। सखायोदी।
२ १ २ १ २ १ २ १र र
घा। जिह्मियम्। जिह्मियम्। जिह्मियम्। योधार
र र र २ १र २ १र २ १२
यापावकयापरिप्रस्य। दा। तेस्तुतः। तेस्तुतः। तेस्तु
२ १र र र र र २ १र २ १र
तः। योधारयापावकयापरिप्रस्य। दा। तेस्तुतः। ते
२ १र २ १र र र र र २
स्तुतः। तेस्तुतः। योधारयापावकयापरिप्रस्य। दा।
१र २ १र २ १र २ १ २ १
तेस्तुतः। तेस्तुतः। तस्तुतः। इन्दुरश्वः। ना। क्षत्वि
२ १ २ १ २ १ २ १
यः। क्षत्वियः। क्षत्वियः। इन्दुरश्वः। ना। क्षत्वि
२ १ २ १ २ १ २ १
यः। क्षत्वियः। क्षत्वियः। इन्दुरश्वः। ना। क्षत्वि
२ १ २ १ २ १ २ १ २ १
यः। क्षत्वियः। क्षत्वियः। इयाहो। इयाहो। इ-
ऽ २ १र र र र र
यसखमत्स्वा३। हाउवा३(२)॥ होइयाहोइयाहोइया३
२ २ १ १र १ १ २ १ २ १ २
४३इन्दुरश्वा। श्वोना। क्षत्वियः। क्षत्वियः। क्षत्वियः।

१ २ १ २ १ २ १ २
इन्दुरश्वः । ना । क्षत्वियः । क्षत्वियः । क्षत्वियः ।

१ २ १ २ १ २ १ २
इन्दुरश्वः । ना । क्षत्वियः । क्षत्वियः । क्षत्वियः ।

१ र र र र २ १र १र १र
तन्दुरोषमभीमरासोमविश्वा । चा । याधिया । या

१र १र १र १ र र र २
धिया । याधिया । तन्दुरोषमभीमरसोमविश्वा । चा ।

१र १र १र १र १र १र १ र र
याधिया । याधिया । याधिया । तन्दुरोषमभीमरा

र २ १र १र १र १र १र १र
सोमविश्वा । चा । याधिया । याधिया । याधिया ।

१ र २ १ २ १ २ १ २ १
यश्चायस । त्व । अद्रयः । अद्रयः । अद्रयः । य

र २ १ २ १ २ १ २ १
श्चायस । त्व । अद्रयः । अद्रयः । अद्रयः । य

र २ १ २ १ २ १ २ १
श्चायस । त्व । अद्रयः । अद्रयः । अद्रयः । इया

२ १ २ १ ६ २
चाज । इयाचाज । इयदिन्दुर्मत्स्वा२ । चाजवा२(३) ॥

१ १ १ १
इ २ ३ ४ ५ ॥ १२ ॥

अस्य व्याख्यानम्—२भा० १३१ पृष्ठादिषु द्रष्टव्यम् । ११

१ २
प्रजापतिर्गायत्री सोमः॥ रेवत्यः॥ हाउपारा
१र र २ २
थि। स्वानाः। इहा। गिरिष्ठाऽ२ः। हा३१उवा२३।
२ ५ १ र १ १र १ ऽ
ई३४डा। पवा२यिवासो। इहा। मोअक्षरा२त्। हा
२ ५ १ २० १ १
३१उवा२३। ई३४डा(५)॥ हाउतूवाविप्राः। इहा। तू
१ २ ४ २
वङ्कवाऽ२यिः। हा३१उवा२३। ई३४डा। मधु२प्र
१ १ २ ऽ २ ५
जा। इहा। तमन्धसा२। हा३१उवा२३। ई३४डा(२)॥
१ २ १ २१र ऽ
हाउतूवायि। विश्वावि। इहा। सजोषसा२ः। हा
२ ५ १र १ २
३१उवा२३। ई३४डा। देवा२सःपायि। इहा। ति
१र ऽ २ ५ २
माश्वता२। हा३१उवा३३। ई३४डा। मदा२यित्व
१ १ १र ऽ १
सा। इहा। वंधायसा२यि। हा३१उवा३३। ई३४
५
डा(३)॥ १३॥

अस्य व्याख्यानम्—२भा० ६३-६४ पृष्ठयोर्द्रष्टव्यम्। १३

Digitized by Google

वसिष्ठः पथ्या बृहती सिद्धेत्यपरे सोमः ॥ रथ-

२ऽ २ २ २ १ २र

न्तरम् ॥ आभिसोमासआयवोवा । पावन्तेमद्यम्मद९

२ २ १ २१ १ २र १

समुद्रस्याधिविष्टपे । मना२३यिषिणाः । मत्सरासो२३

१ २ २ ५ ५ २ १

मा३ । दच्यू२३४ता । ओवा६ । हाउवा(१) ॥ मत्सोवा ।

२ २ २ १ २ १

रासोमदच्युतस्तरत्समुद्रम्पवमा । नऊर्३मिणा । रा

२ २र १ २ १ २ २ ५ ५

जादेवा२३आ३ । ताम्ब२३४द्दात् । ओवा६ । हाउवा(२) ॥

२र १ २ २ १

राजोवा । दायिवक्रतम्बृहद्र्षामिनस्यवद्दसा । ऋधा२

२ १ १२ १ ४ १ २ २

३र्मिणा । प्राहिन्वाना२३आ३ । ताम्ब २३४द्दाज । ओ

५ ५

वा६ । हाउवा(३) ॥ १४ * ॥

अस्य व्याख्यानम्—२भा० ४०१-४०२ पृष्ठयोर्द्रष्टव्यम् । १४

२ऽ २ २

वसिष्ठोऽनुष्टुप् सोमः ॥ रथन्तरम् ॥ सुतासोमधु

१ १ २ १ २ १र

मत्तमोवा । सोमाइन्द्रायमन्दिनःपवित्रव । तोआ२३

---

* पतोच-मध्यन्दिने तृतीये ।

२ १ २ २ १ ४ १ २ २
श्रान् । दायिवाग्गच्छा२३न्तू३ । वोमा२३४दा । श्रो

५ ५ २ १ १२ २ २
वा६ । हाउवा(१) ॥ दक्षोवा । दूरिन्द्रायपवतइतिदेवा

२ २ १ १ १ १२
सोभ्यश्रुवन्वाचस्पतिः । मखा२३श्यभायि । वायिश्वस्ये

१ ४ १ २ २५ ५ २
श्रा२३ना३ः । श्रोजा२३४सा । श्रोवा६ । हाउवा(२) ॥ स

१ १२ २ २ २ २
स्सोवा । हाम्नधारःपवतेसमुद्रोवाचमीङ्ख्यस्सोम

१ १ १२ २ २ ४ १
स्पतिः । रया२३यिणाम् । साखेन्द्रस्या२३दा३यिवे

२ २५ ५ १
दा२३४यिवा । श्रोवा६ । हाउवा ॥ (३)यस् ॥ १५ * ॥

अस्य व्याख्यानम्—३भा० ४४९ पृष्ठादिषु द्रष्टव्यम् । १५

भरद्वाजः पथ्या बृहती सिद्दे त्यपरे ककुभावुत्तरे

१२ ३ २ २ २ २ १
सोमः ॥ श्रोहोयितवाहंसोमरा२णा३ए । सख्य

२ २ ५ १ १ १२ ४२ ५
इन्द्रो । दायिवेदा२३४यिवायि । पुरु३४ । श्रोहोवा ।

१ २ २ २ २ ५ २ १ २
णिबाश्रोनायि । चारा३१ । तिमीमा२३४वा । परिधीए

* परोक्षार्भवे तृतीये ।

२र ४र ५ १ ऽ
रा३४। औहोवा। ता२यिता७आर२३४यि। हायि।
५ ५ २र र १ र १
उऊवा३। हाउ। वा(१) ॥ औहोयिपरा३१। धी७रा।
१ १ ५ १ १ २र ४र५
तायिता२। आर२३४यिहायि। नवा३४। औहोवा।
१ १ ५र २ ५ १ १र
यहानक्काम्। उतासो३१। मतेदा२३४यिवा। कुषा
र १ २र ४र ५ १ १ ५
नोवा३४। औहोवा। आ२जधा२३४नायि। उऊवा
५ २र ४र १ र १ १ २
६हाउ। वा(२) ॥ औहोयिकुषा३१। नोवा। आजधा
१ २ २र ४र ५ २ १
२३४नायि। वृहा३४। औहोवा। तपान्तमा। तायि
२ २ २ ५ २ १ र २ २र ४र ५
षा३१। रियम्पा२३४रा:। शकुनाषा३४। औहोवा।
१ ऽ ५ १
वा२पाप्ता२३३यि। मा। उऊवा६हाउ। वा(३) ॥ एस्।
॥ १६ * ॥

अस्य आग्नानम्—३भा० ५१७-५१८ पृष्ठयोर्द्रष्टव्यम्। १६

वसिष्ठः प्रथमा पथ्या बृहती सिद्वृत्यपरे ककुभावुत्तरे

---

* परीक्ष-मध्यन्दिने चतुर्थे परोक्षाभंवे पुरोजितीबृहत्पूर्वमेवोक्तम्।

Digitized by Google

२ऽ २ २ १
सोमः॥ रथन्तरम्॥ सोमउष्वाणस्सोटभोवा। आधि
१ २२ २ २२ १ २ १
ष्णुभिरवीनामश्वयेवहरिताया। तिधा२३रया। मान्द्र
१२ १ ४ १ २ २५ ५
याया२३ता३यि। धारा२३४या। ओवा६। हाउवा(१)॥
१ २ १ २ २ २२ २२ २ १
मन्द्रोवा। यायातिधारयाअनूपेगोमाग्गो। भिरा२३
१ २२१ ४ १ २ २५
स्ताः। सोमोदुग्धार२३भा३यिः। आ२३४स्ता। ओवा६।
५ २१ २ १ २ २
हाउवा(२)॥ सोमोवा। दुग्धाभिरस्तास्समुद्रन्नसंवरणा।
१ २ १ २ २१ ४ १ २
नियार२३ग्मान्। मान्दीमदा२३या३। तोशा२३४ता।
२ ५ ५
ओवा६। हाउवा(३)॥ १७*॥

अस्य व्याख्यानम्—२भा० ६१०-६११ पृष्ठयोर्द्रष्टव्यम्। १७

१
वसिष्ठो वैष्णव्योऽनुष्टुप् सोमः॥ रथन्तरम्॥ पा
२ २ १ १२२ २ २ २ १
वस्ववाजसातयेवा। पाविन्नेधारयासुतइन्द्रायसो। मवा
२ १ २१२ १ ४ १ २ २
२३यिष्णवायि। दायिवेभ्योमा२३धू३। मात्ता२३मा। ओ

* परोक्ष-मध्यन्दिने पवमाने।

Digitized by Google

५ ५ २ १ २ र र
वाई । हाउवा(१) ॥ रखोवा । चाऽरिहन्तिधीतयोहरिम्म
र र र २ १ १२१ ४
विन्ने अद्रयोवत्सञ्जातम् । नमा२३तराः । पावमाना२३वा
१ र र ५ ५ २
इयि । भार्गा२३४णा । ओवाई । हाउवा(२) ॥ णितोवा
र १ र र र र १
वान्थाञ्चमद्विव्रतपृथिवोञ्चातिजभिषेप्रतिद्रापिम् । अ
१ १ २र १ ४ १ र
मू२३ञ्चथाः । पावमाना२३मा३ । हायित्वा२३४ना ।
र ५ ५ १
ओवाई । हाउवा(३) ॥ अस् ॥ १८ * ॥

अस्य व्याख्यानम्—३भा० ६५८ पृष्ठादिषु द्रष्टव्यम् । १८

भरद्वाजः प्रथमा पथ्या बृहती सिद्वे त्यपरे ककुभावुत्तरे
२र र र २
सोमः ॥ बृहत्साम ॥ औहोयिन्दज्यमानस्तुहस्तिया३ए ।
१ र १ २ ३ ५ १ २ २र ४र ५
समुद्रेवा । चामिन्वा२३४सायि । रया३४ । औहोवा ।
२ १ २ १ २ ५ २ १ र १
पिशाङ्गम्बा । ब्रह्मा३१म् । पुरुस्पृ२३४हाम् । पवमाना
२र ४र ५ १ ऽ ५
३४ । औहोवा । भा२याषा२३४ । सायि । उह्रुवा

* परीक्षार्भवे पञ्चमे ।

५ १र र २ र १ २ १
इहाउ। वा(१)॥ औहोयिपवा३ए। माना। भायर्षा

५ १ २ १र ४र ५ १र १र २
२३४सायि। पुना३४। औहोवा। नोयरेषा। वामा

र २ २ ५ २ १र २ १र ४र ५
३१। नोषव्या२३४यायि। वृषोअचा३४। औहोवा।

१ ऽ ५ ५ १र
क्रा २दाद्वार३४। नायि। उऊवा६हाउ। वा(१)॥ औ

२ १ १ २ ५ १र २
होयिवृषो३ए। अचायि। क्राद्दा२३४नायि। देवा

१र ४र ५ १र १ २ १ २
३४औहोवा। ना३सोमपा। वामा३१। नतिष्का

५ १र १ २ १र ४र ५ १ र
२३४र्त्ताम्। गोभिरञ्जा३४। औहोवा। नो२आर्षा२

ऽ ५ ५
३४। सायि। उऊवा६हाउ। वा(२)॥ १९ *॥

अस्य व्याख्यानम्—४मा० १८-१९ पृष्ठयोर्द्रष्टव्यम्। १९

१र र र
भरद्वाजोऽनुष्टुप् सोमः॥ बृहत्साम॥ औहोयिसो

र २ १ २ र ५ १
मा:पवन्तइन्दवो३ए। अस्मभ्यङ्गा। तूवित्ता२३४मा:। मि

२ १र ४र ५ १र १ २ २ ५
त्रा३४। औहोवा। स्वाना:। आरे३१। पा२३४सा:।

* पगीच-मध्यन्दिने षष्ठे।

२ १र २ ३र ४र ५ १ ऽ
सुवाधिया३४। औहोवा। ह्रू२अर्वा२३४यि। दाः।

५ ५ ३र र २ र १र
उहुवाई३हाउ। वा(१)॥ औहोयिदस्ता३१ए। पूतासो।

१ २ २ ५ १र २ ३र ४र ५ २र १
वाजिपस्त्वा२३४ताः। सोमा३४। औहोवा। सोदाधि

२ र र र २ २ ५ १ १ २
याथायिरा३१ः। इरासोनदर्मता२३४साः। जियत्नवा

३र ४र ५ १ र ५
३४। औहोवा। भ्रू२वाघा२३४। तायि। उहुवाई

५ ३र र र र र १र २ २
हाउ। वा(२)॥ औहोयितेद्व३१ए। घाणासो। वायद्रा

५ १ २ ३र ४र ५ २र १
२३४यिभायिः। चिना३४। औहोवा। नागोरधायि।

२ २ ५ १ १ २
त्वावा३१यि। इषमस्मभ्यमभा२३४यिताः। समस्वरा३४।

३र ४र ५ १ ५ ५
औहोवा। वा२स्वा२३४यि। वाः। उहुवाई३हाउ।

१
वा(३)॥ ह्रस्॥ २०*॥

यद्य वाक्यागमन्—४भा० ७८ पृष्ठादिषु द्रष्टव्यम्। २०

॥ इत्यूह्यगाने षष्ठस्याह्न-प्रपाठकः॥

---

* परीक्षार्थमेव षष्ठे।

१ र
प्रजापतिर्द्विपदां गायत्री सोमः ॥ श्रेयस् ॥ इया ।

२ र १ २ १ र ११ २
पवस्वसोममन्दयाइन् । इया । इन्द्रायमधुमत्तमा ३ः ।

१ र ११र र २ १ २ १ ११र १र १
इया(१) ॥ तेसुतासोविपश्चिताइः । इया । शुक्रावायुम

२ १ २ र १ र १ १ १र
च्छताइ । इया(२) ॥ असृग्रन्देववीतयाइयि । इया । वाज

१ १र १र १ १ २ १र १११
यन्नोरथाइवाइ । इया(३) ॥ ए३ । श्रेया२३४५ः ॥ १* ॥

अस्य व्याख्यानम्—प्रभा० ११०-२२१ पृष्ठयोर्द्रष्टव्यम् । १

३र
प्रजापतिरनुष्टुप् सोमः ॥ अरिष्टम् ॥ हाउ ।

२ ४ ५ १र २ १ २ ५ ४ ५
होइया । सुतासोमा२ । धुमत्ता२३४माः । सोमाः ।

१ २ १ २ ५ ४ ५ १ २ १र १र
इन्द्रा२ । यमन्दा२३४यिनाः । पावायि । त्रवा२स्तोत्र

२ ५ ४ ५ १ ३ १ २
व्वा२३४रान् । दायिवान् । प्रच्छा२ । ओवोमा २ ३ ४

५ ४ ५ १ ३ १ २ ५ ४
दाः(१) ॥ आयिन्दः । इन्द्रा२ । यपावा२३४तायि । आ

५ १र २ २ ५ ४ ५ १
यितायि । देवा२ । साऋभू२३४वान् । वाचाः । पता

* विराड् द्वादशाक्षे दशमेऽक्षरे ज्ञानीनवाक्षरं श्रेयः ।

१ २ १　५　४ ५　१र　२
रयिः। मखस्था२३४तायि। वायिम्बा। सेशा२। न

२ १　५　४ ५　१　१ २ १　५
घोंजा२३४साम:। साद्दा। स्वधा२। र:पावा२३४तायि।

४ ५　१र　१ १र २　५　४ ५　१
सामू। द्रोवा२। घमोक्का२३४वा:। सामा:। पता

२ १　५　४ ५　१　१ २
रयि। ईराया२३४यिषाम्। साखे। द्रुशा२। दिवे

१　५　१
दा२३४यिवायि। हो२३४५। इडा॥ २ *॥

अस्य व्याख्यानम्—३भा० ४४८ पृष्ठादिषु द्रष्टव्यम्। २

प्रजापतिः पथ्या बृहती सिद्धेत्यपर अग्निः॥ अन्त-

१र　र　१　१र र १र
रिक्षम्॥ हावग्नआया। हियग्नि। भायिः। घौहौहो

१ १　१र र २ र　र १　१र र १र
वा२। इडा। होतारन्त्वावृणीम। हा। औहौहो

१ १　१र र १　१ १र　१　१र
वा२। इडा। मात्वामनक्तुप्रगवाद्दविश्व। ता। घौ

र १र　१ १　१　१र र १र
हौहोवा२। इडा। यजिष्ठम्। वा। घौहौहोवा२।

१ १　१र　१　५र र　१र
इडा। हिरा। सा२दा२३४५औहोवा(१)॥ हाजयजिष्ठ

* वस्तुरूपाग्निष्टोमसाम द्वादशाहे तृतीयेऽहनि मध्यन्दिने। वस्तुरूप-प्रजाकामसामं द्वादशाहः।

Digitized by Google

२ १ १२ २ २२ ११ १ २
म्या। हिराम। हा। औहौहोवा२। हुहा। यजिष्ठर्बार्हि
२१ १२ २ १२ ११ १ २ १२ १
राम। हा। औहौहोवा२। हुहा। अच्छाहिन्वास
१२ २ १ १२ २ १२ २ १
मसस्वनोअग्निं। रा। औहौहोवा२हुहा। सुचस्य।
१२ २ १२ ११ १२ १ ५२ २
औहौहोवा२। हुहा। तिय। धा२रा२३४औहोवा(२)॥
१२ १ १२ २ १२ १
हाजसुचस्वरा। तियह्न। रा। औहौहोवा२। हु
२ १ २ १ १२ २ १२ ११
हा। सुचस्वरन्तियह्न। रा। औहौहोवा२। हुहा।
२ १२ २ ११ २१२१ १२ २ १२ ११
ऊर्जोनपातङ्घृतकेशमीम। हा। औहौहोवा२। हुहा।
१ १२ २ १२ १ २
अग्निंय। म्या। औहौहोवा२। हुहा। सुपू। वी२
२ ५२ २ २१ २२ २
या२३४औहोवा(३)॥ सुष्टुभस्तुभोश्वाशिषमक्का२न्।
१ ११११
हुट्० हुडा२३४५॥ ३ * ॥

अथ वाज्ञानम्—१मा० ६१-६२ पृष्ठयोर्द्रष्टव्यम्। ३

१ ६
प्रजापतिरत्यष्टिरग्निः। नित्यवत्सा। एआग्नीम्।

* तृतीयेऽग्निष्टोमसाम।

होतारम्मन्येदास्वन्तंवसोःसनु७सहसोजातवा२यिदसाम् ।
इडा । विप्रन्नजातवा१यिदा३साम् । याज । ध्वयास्तुवा२
हूराः । इडा । याज । ध्वयास्तुवा२हराः । अथा । याज ।
ध्वयास्तुवा२हराः । इडा । देवोदेवाचिया१क्र३पा ।
घृतस्यविभ्रा।ष्टिमनुशुक्रशो३ । चायिषाः । आजुह्वान
स्यसा२३र्पो । पायिप्रभा३१जवा२३(१) ॥ एयाजो । छन्द्र
यजमानाङ्कवेमज्ये ष्ठमङ्गिरसांविप्रमा२न्मभायिः । इडा ।
विप्रेभिःशुक्रमा१न्मा३भायिः । पारी । ज्मावमिवा२द्या
म् । इडा । पारी । ज्मानमिवा२द्याम् । अथा । पारी ।
ज्मानगिवा२द्याम् । इडा । होतारंवर्षा१णी३नाम् ।
शोचिष्केशंवृषणंयमिमा३ः । वायिशाः । प्रावन्तुजूतया
२३यिषोयि । वायिशश्रा३१जवा२३(२) ॥ एसाहो । पुरू ।
चिदोजसाविरुक्मतादीद्यानोभवतिद्रु हा२न्तराः । इडा ।

Digitized by Google

१ १ २ १ १ १ १
परश्लुन्द्र याश्क्रा३राः। वायिडू। चियास्सा२म्हता

२ १ १
ज। इडा। वायिडू। चियास्सा२म्हताज। यया

२ १ २१
वायिडू। चियास्सा२म्हताज। इडा। अवद्दनेयया१

२ १ १ २ २ २ ४ ५
म्ख्ला३यिराम्। निहमया। पोययमतेना३। यतायि।

१ २ २ १ २ १
धन्वासहानार२३होयि। यातमा३१अवार२३(३)॥ इट्। इडा

१ १ १ १
२३४५॥४*॥

अस्य व्याख्यानम्—५भा० ७८ पृष्ठादिषु द्रष्टव्यम्। ४

दीर्घतमास्त्रिष्टुप्सोमः॥ दीर्घतमसोऽर्कः॥ आ

२ १ २ २ १ २ २ २ १ २
क्रान्। सामुद्रप्रथमेवि। धर्म्मान्धर्म्मान्। धर्म्मान्।

२ २ १ १२ १२ २ १२ १ १२ २ १
जाना। यान्प्रजाभुवनस्य। गोपागोपाः। गोपाः। वा

२ १ १२ २ २ १ २ १ २ १ २
र्षा। पवित्रे अधिसानो। अव्याअव्यायि। अव्यायि।

१ २ १ २ १२ २ २ १ २ १ २ १ २
बृहात्सोमोवावृधेसुवानः। अद्राअद्रायि। अद्रायिः १)॥

* पञ्चमेऽग्निष्टोमसाम।

१ २　　१ २ र २　१र २ १र र　१र २　१
मात्वौ। वायुमिष्टयेराधसेनाऽ३सेनाः। सेनाः। मा

२　　१ र २ र र　१र १ १र २　१र १
त्वौ। मायिन्नावरुणापूय। मानामानाः। मानाः।

१ २　　१ र २र　१र २ १र १　१र १
मात्वौ। शार्धोमारुतमाशिषे। देवान्देवान्। देवान्।

१ २　१ र २　र र　१र २ १र २　१र २
मात्वौ। द्यावापृथिवीदेव। सोमाऽ३सोमाः। सोमाः २) ॥

१ २　　१ २ २र　१र २ १र २　१र २
माहात्। तात्वोमोमहिषस्वा। काराकारा। कारा।

१ २　　१ २र　र　१र २ १र २　१र १
आपाम्। याङ्गर्भोंअवृणी ऽ। देवान्देवान्। देवान्।

१ २　　१ २र　र　१र १ १र २　१र ०
आदा। धादिन्द्रेपवमानः। ओजाओजाः। ओजाः।

१ र　　१ २र र २　१ २ १ १　१ १
आजा। नायत्सुरियेज्योती। इन्दुरिन्दुः। इन्दुः ३) ॥

२ १ १ १ १
ई२३४ ५ ॥ ५ * ॥

अस्य व्याख्यानम्—४भा० २६१ पृष्ठादिषु द्रष्टव्यम् । ५

१र　२ र १ र २ १　२
सोमाने द्वे ॥ ए२। सोमउष्वाणःसोतृभाईः। अधा

२　　१ २　　२ ५
३१उवा२३। ई३४डा। ष्णुभा३१उवा२३। ई३४५डा।

१ २　　१　　२　　२
आवी। ना२मा। इडा। आवी। ना२मा। अधा।

* रौद्रेऽत्र पद विकल्पः।

आवो। ना२मा। इडा। अस्मा१यै२वा। हरिताय

निधा३। रायामन्द्रयायातिधा२३वोई। राया३१वा२३(१)॥

ए२। मन्द्रयायातिधारया। मन्द्रा३१उवा२३। ई३४

डा। याया३१उवा२३। ई३४डा। ताईधा। रा२या।

इडा। ताईधा। रा२या। अया। ताईधा। रा२

या। इडा। अनू१पै२गो। मा२गोभा३ई:। आश्वा। सो

मोदुग्धाभिरा२३वोई। आश्वा३१उवा२३(२)॥ ए२।

सोमोदुग्धाभिरक्षाः। सोमा३१उवा२३। ई३१डा। दु

ग्धा३१उवा२३। ई३४डा। आ२क्षाः। इडा। भा

ईरा। आ२क्षाः। अथा। भाईरा। आ२क्षाः। इडा।

समू१द्र२क्षा। संवरणानिया३। आग्मान्। म-

न्दिमदायतो२३वोई। आतया३१उवा२३(३)॥ ६॥

अस्य आख्यानम्—१भा० ६१०-६११ पृष्ठयोर्द्रष्टव्यम्।६

Digitized by Google

ए२। पवस्ववाजसातयायि। पवा३१उवा२३। इ३
४डा। वेधा३१उवा२३। इ३४डा। राया। हू२ताः।
इडा। राया। हू२ताः। अथा। राया। हू२ताः।
इडा। इन्द्रा१या३सो। मावा३ई। ष्णावाई। देवे
भ्योमधुमा२३हो। तारमा३१उवा२३(१)॥ ए२। त्वा१ऽरि
हन्तिधीतयाः। हरा३१उवा२३। इ३४डा। पवा३१
उवा३२। इ३४डा। चेत्रा। हू२द्वाः। इडा। चेत्रा।
हू२द्वाः। अथा। चेत्रा। हू२द्वाः। इडा। वत्सा
१न्जा३ताम्। नमा३। ताराः। पवमानविधा२३होई।
माणिया३१उवा२३(२)॥ ए२। त्वन्द्याञ्चमहिव्रता। पृथा३१
उवा२३। इ३४डा। वीचा३१उवा२३। इ३४डा। आ
तौ। जभ्री२षाई। इडा। भातौ। जभ्री२षाई। भ

Digitized by Google

थाः। आतौ। अधी२षाई । इडा। प्रता१द्रा३पाई ।
यमू३। चाथाः। पवमानमचा२३षोषि। त्वाना३१उ
वा२३(३) ॥ इटईडा २ ३ ४ ५ ॥ ७ ॥

अस्य आम्नानम्—१भा० ६५८ पृष्ठादिषु द्रष्टव्यम् । ७

॥ इति ग्रामे जह्यगाने षष्ठः प्रपाठकः ॥

॥ इति क्षुद्र-पर्व समाप्तम् ॥ ७ ॥

॥ समाप्तश्चोह्यगानम् ॥

॥ सामवेदसंहितायामुत्तरार्च्चिक परिशिष्टं समाप्तम् ॥

———000———

Digitized by Google

॥ ॐ नमः सामवेदाय ॥

सामवेदसंहिता ॥

तत्र,

अथ उत्तरार्चिक-द्वितीय-परिशिष्टम्* ॥

अथवा,

॥ अथ गायत्रं साम ॥

॥ हरिः ॐ ॥

१ १उ ३क २र १ र २र
(॥ ॐ भूर्भुवस्स्वः ॥ †) तत्सवितुर्वरेणियोम्। भा
र र र १ १र र २ १
र्गोदेवस्यधीमाहो २। धियोयोनःप्रचोऽ१२ऽ१२। हुम्।
१ २ १ १ १
आ २। दायो। आ ३ ४ ५ ॥ १ ॥

अस्य व्याख्यानम—३भा० ५२८ पृष्ठादिषु द्रष्टव्यम्। १

॥ इति गायत्रं साम समाप्तम् ॥

॥ समाप्तमिदमुत्तरार्चिक-द्वितीय-परिशिष्टम् ॥

---

* उपक्रान्तस्यैतस्य मूलमुत्तरार्चिके विद्यते यतस्तत एव तत्परिशिष्टत्वम्, परं दृश्यतेऽसौ सर्वत्रैव पुस्तकेषु प्रायो गेयगानारम्भे एव, स्वाध्यायारम्भे प्रणव-व्याहृति-सहित-गायत्री-पाठ-व्यवहार एव तत्र निदानम्, सूचितश्च तथैव मानवे धर्मशास्त्र "ब्राह्मणः प्रणवं कुर्य्यात्"-इत्यादिभिः (२, ७४)।

† यद्यप्यस्य स-प्रणव-व्याहृति-त्रयात्मकस्यास्ति गेयगानादीनामिव ग्रन्थान्तरत्वम् न तु ग्रन्थैकदेशत्वम् तथापि प्रायः सदैवैतद्गायत्र-साम-प्रथमेऽस्य व्यवहारात् तथैव सर्व-हस्तलिखित-पुस्तकेषु दर्शनाच्च तदाद्यावयवद्वयं यमित्यत्र प्रयत्नतो रक्षितः स व्यवहारः।

Digitized by Google

॥ ॐ नमः सामवेदाय ॥

सामवेदसंहिता ॥

तत्र,

॥ उत्तरार्च्चिक-क्रोड़पत्रम् ॥

———000@000———

अथ,

तान्येव सामानि, येषामुत्तरार्च्चिक-मूलकत्वाभावान्न तदार्च्चिकान्तःप्रकटनमुपयुक्तम्, ऊहगान-श्रुतत्वान्नापि छन्दआर्च्चिकान्तर्निवेश्यत्वम्, परं पृथक्-प्रकाश्यत्वेऽप्यूह-श्रुतत्वेनोत्तरार्च्चिक-क्रोड़ीभूतत्वमेव। किञ्च ततोऽनन्तरमिह तान्यपि, यानि सम्पादक-मुद्राकरयोर्भ्रमाद्यथास्थानमनिवेशितानि सुतरां साम्प्रतं क्रोड़ाश्रितानीति ॥

१।--ऊ॰गा॰८प्र॰३अ॰१२साम(ऋ॰६म॰५अ॰५२सू॰१४ऋ॰)—

१ २ १ २ १र २

॥ निहवम् ॥ आयिहौ३। आयिहौ। एहिया।

२ ५ १ २ २र १ २

औ २ ३ ४वा। हायि। विश्वेदेवाममशृण्वन्तू३यामा

१ २ २२ २ ५ १

हम्। यामाम्। यमा। औ२३४वा। हायि। उ

२२ २ २ १ २ १ २ १२ २

भेरोदसीअपान्नपाचा३मान्मा३। मान्मां। मन्मां। औ

१ २ २ २ २ २ १ १
२३४वा । हायि । मावोवचाꣳसिपरिचच्याणो३वोचा

१ २ २ १ २ ५ २
३म् । वोचाम् । वोचा । ओ२३४वा । हायि । सु

२ २ २ १ २ १ २ ३ २ २
म्नेष्विद्वोअन्तमामा२दायिमा३ । दायिमा । देमा ।

१ ५ २ १ २ १ २ ३ २
ओ२३४वा । हायि । आयिहो३ । आयिहो । एहि

२ २ ५ २ ५ २ २ ३ १ १ १ ११
या । ओ२३४वा । हा३४औहोवा । ई२३४५ ॥१२॥ (१)

अस्य व्याख्यानम्—ऋग्वेदे आह सायणः——

"यज्ञियाः" यज्ञार्हाः "विश्वेदेवाः" "मम" मदीयं "मन्म" मननीयं स्तोत्रं "शृण्वन्तु" चित्तेन धारयन्तु । तथा "उभे रोदसी" द्यावापृथिव्यौ "अपां नपात्" मध्यमस्थानोऽग्निः चास्मदीयं स्तोत्रं शृण्वन्तु । अथ प्रत्यक्षकृतः । हे देवाः "वो" युष्मभ्यं "परिचक्ष्याणि" वर्जनीयानि "वचांसि" स्तोत्राणि "मा वोचम्" मा ब्रवीमि अपितु समीचीनानि । अतो "वो" युष्माकम् "अन्तमा" अन्तिकतमाः सन्तो वयं "सुम्नेष्वित्" युष्माभिर्दत्तेषु सुखेष्वेव वर्त्तमानाः "मदेम" मोदेम ॥"—इति ६, ५, ५२, १४ ॥ (१)

२ ।—ऊ॰गा॰११प्र॰ २अ॰ १साम (छ॰ आ॰ ६, २, ३, २)—

३ २ २ २ २
॥ सत्रासाहीयम् ॥ प्रधा३४ । न्वासोमजागृविः ।

५ ५ १२ २ २ १ १
ओ६वा। इन्द्रायेन्दोपरिस्रवद्युमन्ता २९३॥। आ२मा।
२ १ ऽ १२ १२ २ १ ५
भा२३रा। सुवी३हो। वा२हा३४३यि। वा२३४यिदो६
५
हायि॥ १॥ (२)

अस्य व्याख्यानम्—२भा० २०५-२०६ पृष्ठयोर्द्रष्टव्यम्। (२)

३:—ज० गा० ४प्र० १अ०११साम (छ० आ०६,२,४,७-८)—

१२ ४ २१२ १ २ ५ १२ २
॥ आर्कम्॥ एषा३स्यधारयासुता:। एषस्यधार
२ १ २ १ २ २ २ २ ५ १ २ ५
या१सू२ता:। अव्यावारेभि:पा। वता३यिमा३दिन्तम:।
१ २ ५ १ २ ५ १२ १ १
भि:पा। वता३यिमा३दिन्तम:। क्रीडानू२। मा २ ३
२ ४ ५२ ४ १२ ३ ४ २ ५
यि:। अपा३मा५ई.वा६५६(१)॥ क्रीडा३नूर्म्मिरपामिवा।
१२ २ २ १ १ २ २ १२ ४
क्रीडन्नूर्म्मिरपा१मी२वा। यउस्त्रियाअपायि। याषा३न्ता
२२ ५ १ १२ ४ १ १ २१
३रश्मनि। अपायि। याषा२न्ता३२श्मनि। निर्गाषा२।
१ २ ४ ५४ २२ ४२ ५
का२३। तदो३जा५सा६५६(२)॥ निर्गा३अक्त्न्तदोजसा।
५ २ २ २ २ १ १२
निर्गाअक्त्न्तदो१जा२सा। अभिव्रजन्तत्नायि। येगा३

४ १ ३ १   १   २र ४ १ २ ५   २ १
व्या३मश्वियम् । तन्नायि । षेगा३व्या३मश्वियम् । वम्मो

१   २   ४
बा२ । धा२३ । श्रुवा३ह्र५जा६५६(३) ॥ ११ ॥ (३)

४ । ज० गा० १८प्र० २ अ० १साम (छ० आ० ६, २, ४, ७-८)—

२र १   र   १
॥ प्रङ्कु ॥ एषस्यधा । ए२ । रया । सुता: ।

र र र   र२ १   १   १   १
अव्यावारेभिःपवतेमदिन्ता२३मा: । क्रायिडा२नूर्मा२३

२ १   ५   ४   ५   २र १
यि: । अपो२३४वा । आ५यिवोई२हायि(१ ॥ क्रोडनूर्म्मी

र   १   र   र   २ १
रा । ए२ । अपाम् । इवा । यउस्त्रियाअपियाअन्तर

२   १   १   २ १   ५
आ२३नायि । नायिर्गा२भाका२३ । तदो२३४वा ।

४   ५   २ १र   १
जा५सोई२हायि(२) ॥ निर्गाभका । ए२ । तदो । जसा ।

र   २ १   २   १   १
अभिव्रजन्तत्निषेगव्यमश्वा२३याम् । वार्मी२वाधा२३ ।

२ १   ५   ४   ५
आवो२३४वा । ह५जोई२हायि(३) ॥ १ ॥ (४)

अनयोर्भागानम्—१भा० १३७-२४१ पृष्ठयोर्द्रष्टव्यम् । (३,४)

Digitized by Google

तृतीयभागात्त्रिचत्वारिंशत्सामानि श्रुतानि, तानि यथा—

१,२।—५४पृ० २पं०* (ज०गा०६प्र० २ख० ३-४ सामनी)—

॥ ध्रवम्॥ हाऽ। वो३हा। वो३हा३। हा। ओ२३४वा। हायि। जत्मोदा२३४यिवो। हायिरण्या२३४याः। जत्मोदा२३४यिवो। हायिरण्या२३४याः। दुहाना२३४ऊ। धार्हायिवा२३४याम्। माधुप्रा२३४याम्। प्रात्नꣳसा२३४धा। स्थामासा२३४दात्। हाऽ। वो३हा३। हा। ओ२३४वा। हा३४। औहोवा। ए३। षतिविश्वानिदुरितातरेमा२३४५(२)॥३॥(१)

॥ दैर्घश्रवसम्॥ प्रत्नꣳसधस्थमासदद्दोहायोहा ३ए। प्रत्नꣳरुधस्थमासदत्। ओ३हा। ओ३हा३ए३४। पापा३४क्रियाम्। धारुणम्। वाजायर्षसायि। ओ

---

* अत्राभिप्रायः—५४ पृष्ठे २ पङ्क्त्यनन्तरं निमे सामनी निवेश्ये इति। एवमुत्तरत्रापि।

Digitized by Google

२ २ ३ १ ३र १ २ १ ५ ४
इन्हा३ए३४। नृभा३४यिद्धौंता३: । विप्रो२३४वा । त्वा

५
पूणो६हायि(२) ॥ ४ ॥ (२)

३ ।—६०पृ० १२पं० (ज० गा० १३प्र० १ग्र० १८ साम)—

२र १र २१ २१
॥ समन्तम् ॥ दुहानऊधर्द्दिवियाम् । मधुप्रियां

र र १ १ १र
प्रत्नᳲसधस्थमासदात् । आपृच्छा२३याम् । धारुणंवा ।

१ २ ३र २ ३र २ १ २
जियार्षासा । औहो३४वाहायि । नृ । भायिद्धौं२३ता

१ १ १ १ ० १
३: । होवा३हायि । विचत्ता२३णा३४३: । ओ२३४५

ई । डा ॥ (२) ॥ १८ ॥ (३)

४ ।—७५पृ० ४पं० (ज० गा० २१प्र० १ग्र० ७साम)—

२र १ १ १ १
॥ अभिनिधनं काण्वम् ॥ औहोहोहायि । आयि

२ १ २ २ ५ २ २ ५
ही । जत्मा: । दा२३४यिवो । हायिरण्या२३४या: ।

२ २ ५ २र १ २र १ २
जत्मोदा२३४यिवो । हीरण्यया: । ऐहौयि । आ२३४

५ २ २ २ २ २ ५ १र
यिही । दुहाना२३४ऊ । धार्द्दायिवा२३४याम् । मा

Digitized by Google

धृप्रियाम्। ऐह्योयि। षार२३४यिह्वी। प्रान्नᳲसा२३४

धा। स्थमा३सा५दा६५६त्। षा२३४भो(२)॥७॥(४)

५।—१००पृ० २पं० (ज० गा० २२प्र० १म० १०साम)—

॥ नौधसं श्यैतम्॥ ता२३४म्। वोदस्मृती। षा

ह्वाम्। वसोर्मन्दा। ना३मान्धा३सः। अभिवत्सन्न।

स्वामार२३रायि। षुधा२यि। ना२३४वाः। इन्द्रङ्गीर्भा

यिर्ना३वा। ऊम्मायि। मा२ह्वा२३४औह्वोवा(१)॥ आ२

३४यि। द्रङ्गोर्भिर्नवा। माह्वायि। इन्द्रङ्गीर्भायिः

ना३वामा३हायि। द्युक्षᳲसुदानम्। तावा२३यिषायि।

भिरा२। वा२३४र्त्ताम्। गिरिन्नपूरु३भो। ऊम्मायि।

जा२सा२३४औह्वोवा(२)॥ गा२३४यि। रिन्नपुरुभो। जा

साम्। गिरिन्नपू। रु३भोजा३साम्। द्युमन्तंवाजम्।

आता२३यिनाम्। सहा२। स्रा२३४यिणाम्। मघूगो

२ २ १ २ ५र र १
मान्तामा । इम्मायि । मा२हा२३४औहोवा । वा२३
४द्ध ॥ ३) ॥ १० ॥ (५)

६ ।—१४३पृ० ३प० (ज० गा० ८प्र० १म० १५साम)—

२ र २ ११र १
॥ निषधः ॥ इन्दुरस्त्रोना३क्तत्वियाः । तन्दूरोषाम् ।
२ र १ १२ १ २ ४ ५ २ २
प्रभीनरा२ः । इहा३ । सोमा३वायिस्वा । हाहो२३४
५ २ र १ २ १ २ १ २ ४ ५ २
हा । चियाधा२३या । इहा३ । याम्मा३यासा । हा
२ ५ २ २ ४ ३ १ १ १ १
होर३४हा । तुवा३द्रा५या६५६ः । ऊ२३४५(३) ॥१५॥ (६)

७ ।—ततः (ज० गा० ८प्र० २म० ८साम)—

१ २ १ १र १ २ १
॥ यद्वाचिष्ठीयम् ॥ इन्दुरस्त्रोनक्तत्वियः । इन्दुरस्रो
२ १ २ १र र
वा । नक्तत्वियाः । तदुरो२३षाम् । प्रभीनराः । सो
१ १र र २ १
मंवा२३यिस्वा । चियाधिया । यम्मायया२३सा । तुवद्रा
२ १
२३या३४३ः । ओ२३४५ई । डा(३) ॥ ८ ॥ (७)

Digitized by Google

८।—१४९पृ० ४प० (ज० गा० १३प्र० १ष० ३साम)—

१ १ १ १र १ २ १
॥ अर्कपुष्पाद्यम् ॥ इन्दुरश्वोनक्तत्वियः । ऊवेर३ ।
१ १ १र १ १ र २ १ १र १ १र र १ १र
तन्दुरोषमभीनरः । ऊवे २ ३ । सोमंविश्वाच्याधिया ।
१ १र १ १ १ १ १ १ १
ऊवेर३ । यज्ञायसन्त्वद्रयः । ऊवेर३ । २ । होवा३हा३ ।
१ ५र र १ १र र र ५र १र ३ १ १
हा३४ । औहोवा । अर्कोदेवानार३परमेवियोरमार३
१ १
४५न्(३) ॥ ३ ॥ (८)

९,१०।—१६०पृ०९प० (ज०गा०२२प्र०१ष०२-३सामनी)—

१ ५ ४र ५ ४ ५
॥ नौधसम् ॥ आ२३४यि । दुरश्वोनक्त । त्वायाः ।
१ १ र २ १ २ १ १ २ १
तन्दुरोषाम् । भा३भायिना३राः । सो२३माम् । वि ।
२ २ ५ १ २ १ २१ ५
श्वा । चायाधा२३४या । या२३ज्ञा । यासन्तुवो२३४वा ।
२ ५
द्रा२३४याः(३) ॥ २ ॥ (९)

३ ४ ३ ४र ५ १ १ ३र ४र ५
॥ ग्रैतम ॥ इन्दुरश्वोनक्त । त्विया३४औहोवा ।

१ १र १ ० ५ ५ १र
तान्दुरोषम्। अभायिनरा२३४:। ओ६हा। सो। मा

२ १ २ ५ १ र १ २
वा२३यिस्वा। चियार्२। धा२३४या। यम्नायसान्तू३वा।

१ २ ५र र २ ५
ऽम्नायि। द्रा२्या२३४औहोवा। वा२३४सू(३) ॥ ३ ॥ (१०)

११।—२५५पृ०२प० (ज०गा० १२प्र० २ग्र० १९ साम)—

२र र २
॥ ऋषभः पावमानम् ॥ हाहावस्यप्रत्नाम्। हा३। हा

१ २ १ र २ २
३यि। आनूर्२ष्य् २ ३ ४ ताम्। शुक्रन्दुदुहेआ१ह्रा

२ २ ५ १ २ ४ ५ ४
३याः। पयःसा२३४हा। ओमो३। स्रसोवा। आ५

५ १र र २ २
र्षो६हायि(१) ॥ हाहावय९सूर्य्याः। हा३। हा३यि।

१ २ ५ १ र २ २ २
आयिवो२पा २ ३ ४ हक्। पय९सरा९सिधा१वा३तायि।

२ ५ १ २ ४ ५ ४
सम्नप्रा२३४वा। ओमो३। तन्ओवा। दा५यिवो६

५ १र र २ १
हायि(२) ॥ हाहावयंविस्वा। हा३। हा३यि। नायिता२

२ ५ १र र २ २ २ र र २
यिष्ठा२३४तायि। पुनानोभुवनो१पा३रायि। सोमोदा

Digitized by Google

२ ३ ४ यिवाः। ओमोइ। नसोवा। रा५यो ६ हा यि(३) ॥ १९ ॥ (११)

१२।—२६६पृ० ६प० (ज०गा०२१प्र० १अ० १५साम)—

॥ पौष्कलम्॥ उपशोइखाप। तस्थू२३४षाः। भियासमा। धायि। शोश्राश्रा२३४वायि। पवा। मा२३४५ना६५६। विदारयोर२३४५म्(१) ॥ १५ ॥ (१२)

१३।—२८०पृ०१६प० (ज० गा० १प्र० २अ० १५साम)—

॥ सफम्॥ अयापाइवस्व। दायिवा२३४यूः। रेभन् पवायित्रा२म्। परियायिषोइवाइयि। श्वा३२३४ताः। मधोः। धाराश्रा३साइ। चा३४५तो६हायि(१) ॥ १५ ॥ (१३)

१४।—१२३पृ० ५प० (ज० गा० १८प्र० २अ० ६साम)—

॥ मार्गीयवम्॥ तन्वोहोवा। धार्त्ता२। रमोणा२३४योः। पवमान। सुवाहु१आ२म्। हिन्वे। हा। ओ३होवि। वा२

३ ४ जायि । षू२वा २ ३ ४ औहोवा । ए ३ । जिना २ ३ ४ पुम्(२) ॥ ६ ॥ (१४)

१५ ।—३४५पृ० ८प० (अ० गा० २प्र० १अ० ५साम)—

॥ हाविष्मन्तम् ॥ हाउयस्ते मदोवरेण्यियोहाउ । ते नापवाइ । स्वाम्न्धा२३४सा । ऐ२हो१आ२३यिही । देवावाइयिरा । घस । सा२हा२३४औहोवा(१) ॥ हाउ जघ्निर्वृत्रममित्रियऌहाउ । सस्निर्वाजाइम् । दायिवे दा२३४यिवायि । ऐ२हो१आ२३यिही । गोषाताइयिरा । असाः । आ२सा२३४औहोवा(२) ॥ हाउसम्मिश्लो अरुषोभुवोहाउ । सूपस्थाभीः । नाधेनू२३४भायिः । ऐ२हो१आ२३यिही । सीदाञ्छ्याइयिनाः । नयो । ना रयिमा२३४औहोवा । हविष्मते२३४५(३) ॥ ५ ॥ (१५)

Digitized by Google

१६ —२४५पृ० ८पं० (ज० गा० ४प्र० १ष० १०साम)—

॥ दक्षणिधनमौक्षम् ॥ यस्तेमदोवरेणियः । औहो वा । इहस्रुधायि । तेनापा२३वा । स्वपन्धसा । देवा वा२३यिरा३ । होवा३हायि । घशॗसा २ ३ ४ ५ हा ६ ५ ६ १) ॥ जघ्निर्वृत्रममित्रियम् । औहोवा । इहस्रु धायि । सस्निर्वा२३जाम् । दिवेदिवायि । गोषाता२३ यिरा३ । होवा३हा । स्वसाषा२३४५सा६५६यि(२) ॥ स म्मिस्लोअरुषोभुवः । औहोवा । इहस्रुधायि । सूपस्था २३भीः । जधेनुभायिः । सोदञ्छगा२३यिना३ । होवा३ हायि । नगोना२३४५यिमा६५६ । दक्षा३या २ ३ ४ ५ (३) ॥ १० ॥ (१६)

१७ ।—ततः (ज० गा० ६प्र० २ष० ७साम)—

॥ जराबोधीयम् ॥ यस्तेमदोवा । वारेणियाः । ते

नापा२३वा । स्वश्रन्धासा । देवावा१यिरा२३घा । श्र ।
सद्दो३४५ई । डा(१) ॥ जघ्निर्वृ॰त्रोवा । श्रामित्रियाम् ।
सस्रायिर्वा२३जाम् । द्दिवेदायिवायि । गोषाता१यिरा
२३स्वा । साः । असो३४५ई । डा(२) ॥ सम्मिश्लोवा ।
त्रुषोभुवाः । सूपास्था२३भोः । नधेनूभायिः । सीदा
च्छ्या१यिना२३ना१यो । निमो३४५ई । डा(३) ॥ ७ ॥ (१७)

१८ ।—ततः (ज० गा० ६प्र० ३ग्र० ८साम)—

॥ अध्यर्धेडं सोमसाम ॥ यस्तेमदोवरेणिया३ए । ते
नापवस्वान्धसा । देवावीरा२३ । द्दायि । घाशाउवा ।
साहाउवा३(१) ॥ जघ्निवृं॰त्रममित्रिया३मे । सस्निर्वाजन्दि
वेद्दिवायि । गोषातिरा२३ । द्दा । श्वासाउवा । श्रासा
उवा३(२) ॥ सम्मिश्लोअरुषोभवा३ए । सूपस्थाभिर्न्नधेनुभा

Digitized by Google

यि । सौदञ्छनार२३: । हावि । मायाउवा । नावि
माउवा३ । ऊ२३४पा(३) ॥ ८ ॥ (१८)

१९,२० ।—ततः (ऊ० गा० ११प्र० २अ० ९-१७ सामनी)—

॥ सशंहितं ॥ यस्ते मदोव । रा२यिणियाः । ते
ना२ । पा२३वा । स्वश्वा२ न्वसा । दा२३यिवा । वा
२यिरा । घशा२३ । हाउवा३ । सा२३४हा(१) ॥ अभि
द्रुंचम् । मा२यिन्नियाम् । सखा२ई: । वा२३जाम् ।
दिवा२यिदायिवायि । गो२३षा । ता२यिरा । स्वसा
२३: । हाउवा३ । सा२३४सौ(२) ॥ समिश्लाश्वहा । यो
२भुवाः । स्वपा२ । स्या२३भोः । नधा२यिनूभाविः ।
सा२३यिदान् । स्या२नाः । नयो२३ । हाउवा३ । ना
२३४यिमा(३) ॥ ९ ॥ (१९)

Digitized by Google

१ २ २ १ १ १ २ १
॥ गुरूपोत्तरम् ॥ यस्तेमदौहो२। इया। वरेण्या

२ २ १ १ १ १ २
या२ः। तेनापवौहो२। इया। स्वमन्धासा२। दे

२ १२ १ २ १ १ २ १
वावीरौहो२। इया। घशꣳसा२३हा३४३(१)॥ जघ्नि

१ २ १ १२
वौहो२। इया। अमित्राया२म्। सस्निर्वाजौहो२।

१ १ २ १ २ २ १ १
इया। दिवेदायिवा२यि। गोषातिरौहो२। इया।

२ १२ १ २ १ १ १२ १
अवसाआ२३सा३४३यि(२)॥ सम्मिश्लओहो२। इया। वृषो

१ २ १२ १ २ २ १
भूवा२ः। सूपस्थाभौहो२। इया। नधेनूभा२यिः।

२ १ २ १ २ १२ १
सीदञ्छ्येनौहो२। इया। नयोना२३यिमा३४३। ओ२३

४५ई। डा(३)॥ १७॥ (२०)

२१।—ततः (ज० गा० १२प्र० २भ० ९साम)—

५ २ २ ३२ ५२ १२ १
॥ काक्षीवन्तम् ॥ यस्ते मा३दोवरेणियाः। तेना

२ १ २ १ ३ १ ३२ २ १२
पव। स्वमन्धसा३। ओ३४। हाहोयि। देवावा२३यि

Digitized by Google

रा । घमौचोयि । औहोर३४वा । सा५चोई६हायि(१) ॥

जघ्निर्वौ३त्रममित्रियाम् । सस्नायिर्वाजं । दिवेदिवा३यि ।

औ३४ । हाचोयि । गोषातार३यिरा । अ्वसौचोयि ।

औचोर३४वा । आ५सोई६हायि(२) ॥ सम्मिश्लो३अरुषोभु

वाः । सूयशस्थाभिः । नधेनूभा३यिः । औ३४ । हाहो

यि । सीदाञ्छ्या२३यिनाः । नयौचोयि । औचो३३४

वा । ना५यिमोई६हायि(३) ॥ ९ ॥ (२१)

२२ ।—ततः (१३प्र० २अ० १७साम ।)—

॥ सत्रासाहीयम् ॥ यस्ते३४ । मदोवरेणियः । ओई

वा । तेनापवस्वान्धा२सा । दा२यिवा । वा२३यिरा ।

घम्नौ३चो । वाहा३४३यि । सा२३४चोई६हायि(१) ॥ जघ्ना

३४यिः । वृत्रममित्रियम् । औ६वा । सस्निर्वाजन्दिवेदा

Digitized by Google

२यिवायि । गो२या । ता२३यिरा । श्वसौ३वो ।
वावा३४३यि । ना२२४सोह्हायि(२) ॥ सम्मा३४यि । ह्मो
अह्वषोभुवः । ओह्वा । ह्वपस्त्राभिर्नधेनू२भायिः । सा
२यिदान् । श्या२३यिनाः । नयौ३वो । वाहा३४यि ।
ना२३४यिमीह्हायि(३) ॥ १७ ॥ (२२)

२३,२४,२५ ।—ततः (१४प्र०२भ०११,१२,१३सामानि)—

॥ यद्वपाद्यम् ॥ यत्तेमदा२ः । इया२इया । वरे
णाया२ः । तेनापवा२ । इया२इया । स्वभन्धामा२ ।
देवावीरा२ । इया२इया । घशं९सा२३हा३४३(१) ॥ ज
घ्निर्वृ॑चा२म् । इया२इया । पमित्राया२म् । सश्नि
र्वाजा२म् । इया२इया । दिवेदायिवा२यि । गोषा
तिरा२ । इया२इया । श्वसाधा२३सा३४३यि(२) ॥ सम्मि

१र १ १ २र१ र १र
स्रोभा २। इया २इया। हषोभूवा २ः। वयस्थाभा २
१ १ २र१ र १र १
यि। इया २इया। नधेनूभायिः। सीदंश्छे २ना २ः। इया
१ २१र २ १
२इया। नयोना२३यिमा३४३। ओ२३४५ई। डा।
(३) ॥ ११ ॥ (२३)

५ र २ ४ ५ ४५ १ २
॥ भासम् ॥ यस्ते। मा३दो। वा। ईया। रायिणा
१ र २ ५ १र १र २ १
१या २ः। तायिनापव। स्व। धौ३हो। वाहा। ध
१ १ २ ५र र २
सा २। दायिवा२३। वा२यिरा२३४औहोवा। घघ्र
२ १ ५ २ ४ ५ ४५ १ २
सहा१(१) ॥ जघ्निः। वा३मि। आ। ईया। मायित्रा
१ २र ५ १र १र २
१याम्। साव्रिर्वाजम्। दि। वौ३हो। वाहायि।
१ १र १ २ ५र र २
दिवा २यि। गोषा२३। ता२यिरा२३४औहोवा। असा
२ १ ५ २ ४५ ५ ४ ५ १ २
असा१यि(२) ॥ सस्मि। स्रो३भा। ह। ईया। षोभू
१र १र ५ १र १र २ १
१वा २ः। वपस्थाभिः। न। धौ३हो। वाहायि। नु

भा २भायिः। सीदार३न्। य्यार२यिना२३४औहोवा।
नयोनिमा१(३) ॥ १२ ॥ (२४)

गायत्र्यासितम् ॥ यस्ते मदोवरे। इया३४३ई३४या।
णियास्तेनापवस्वऔ २। हौ २। ऊवा २यि। धासा २।
देवा३होयि। वीरा३होघश९सा२३हा३४३(१) ॥ जघ्निर्वृत्र
ममि। इया३४३ई३४या। त्वियाऽसस्निर्वाजन्दिवौ २।
हौ २। ऊवा २यि। दायिवा २यि। गोषा३होयि।
तिरा३हो। स्वसाश्चा२३सा३४३यि(२) ॥ सन्मिश्लोअरुषः।
इया ३ ४ ३ई ३ ४या। भुवाःसूपस्थाभिर्न्नधौ २। हौ २।
ऊवा २यि। नूभा २यिः। सीदा३न्होयि। श्येना३हो।
नयोना२३यिमा३४३। औ२३४ई। डा(३) ॥ १३ ॥ (२५)

Digitized by Google

२६,२७,२८ ।—तत: (२०प्र० १ अ० २,३,४सामानि)—

॥ प्रमदम् ॥ यस्तेमदोवऐ । चोऐचो २ ३ ४ या । रेणियऐ२चोऐ२चो३या । तेनापवस्वान्धसाऐ२चो३या । दायिवावायिरा३१२३ । घमो२३४वा । सा५चो६हायि(१) ॥ जघ्निर्वृत्रमऐ । चोऐहो२३४या । मित्रियमै२चोऐ२चो३या । सस्निर्वाजन्दिवेदिवऐ२हो३या । गोषाता । यिरा१२३ । श्वसो२३४वा । षा५सो६हायि(२) ॥ सम्मिश्लो अरुषे । चोऐचो२३४या । भोभुवऐ२होऐ२हो३या । सूपस्थाभिर्नधेनुभिरै२चोऐ२हो३या । सायिदाञ्छ्या-यिना३१२३: । नयो२३४वा । ना५यिमो६हायि(३) ॥ १ ॥ (२६)

दावसुनिधनम् । यस्तेमा२३दोवरेणियोचाउ । तायिनापव । स्वआन्धा१सा२३ । चोवा३हायि । देवावा

१ २ २ १ २ ५र र
१यिरा२३ । होवा३हायि । घम् । सा२हा२३४औहो

२ १ ४ ५ १ ०र
वा(१) ॥ अग्निर्धा२३तृ मनित्यय२हाउ । सानिर्वाजम् ।

१ २ १ २ २ १र २
दिवायिहा१यिर३यि । होवा३हायि । गोषाता१यिरा२३ ।

१ २ ० १र २ ५र र २ १
होवा३हा । स्वसाः । आ२सा२३४औहोवा(२) ॥ सम्मिश्लो

४ र र ५ १ २र १ २
२३अरुषोभुवोहाउ । सूपस्थाभिः । नधायिनू१भा२यिः ।

१ २ २ १र २ १ २ १
होवा३हायि । सीदाञ्छ्रया१यिना२३ः । होवा३हायि ।

१र २ ५र र २ २र १ २ १ १ १
नयो । ना२यिमा२३४औहोवा । ए३ । दावस२२४५

(३) ॥ ३ ॥ (२७)

२ ३र ४ ५ र
आस्वष्कम् ॥ भाओहोवाहायि । यस्तेमदाः ।

२ र १र र ०र २ र २ १ र
वरायि । णियः । एहीयेहो१ । तायिनापवस्वआन्धसा ।

२र र ३र २ १ १ १
एहीयेहो१ । आ२यि । दायिवा२वायिरा२ । घम् ।

२ ५र र २ ३र ४र ५
सा२हा२३४औहोवा(१) ॥ भाओहोवाहायि । जघ्निर्वृ

न्राम् । अमायित्रियम् । ऐहीयैहो१ । सान्निर्वाजि
न्दिवायिदिवे । ऐहीयैहो१ । आ२यि । गोषा२तायि
रा२ । श्वसाः । आ२सा२३४औहोवा(२) ॥ आऔहोवाहा
यि । सम्मिश्लोआ । रुषो । भुवः । ऐहीयैहो१ । उपस्था
भिर्न्नधायिनुभिः । ऐहीयैहो१ । आ२यि । सायिदा२
ज्छ्रायिना२ः । नयो । ना२यिमा२३४औहोवा । ऋक्का
आक्रता२३४५ः(३) ॥ ४ ॥ (२८)

२८ ।—३४८पृ० ७पं० (६प्र० १श्र० ४साम ।)—

आसिताद्यम् ॥ यओजिष्ठस्तमा । भरा । पव
मानश्रवाआ२३याम् । याःपा२चा२ । षणीरभायि ।
रायी२यायिना२ । वनोवा३ओ२३४वा । मा५होद्दा
यि(३) ॥ ४ ॥ (२९)

Digitized by Google

३०।—३५६पृ० ९पं० (ज० गा० २०प्र० २अ० १९साम)—

१र २ १ १ र१ १
॥ अर्कपुष्पोत्तरम्॥ यस्ओजिष्ठस्तमाभर। ऊवायि।
२र १ १ २र १र १ १ २र १
औहोवा२। पवमानश्रवाइयम्। ऊवायि। औहोवा
२। यःपञ्चचर्षणीरभि। ऊवायि। औहोवा२। र
१ र२११र २र १ २र १ २ ५र
यिंयेनवनामहे। ऊवायि। औहो२। वा२३४। औ
र १ १ २ र१र२ १र २ १ १ १ १
होवा। अर्कस्यदेवाःपरमेवियो२मा २ ३ ४ ५ न् (३)
॥ १९ ॥ (३०)

३१।—४०४पृ० १२पं० (ज० गा० २प्र० १म० १६साम)—

५ २ ० ५ ४ ५
॥ आष्कारणिधनंकाण्वम्॥ प्रवित्वा३नकतम्रुहात्।
१ १र १ २ १ २र १
प्राचित्वानः। कता२३म्रुहाउ। वा३२। नृभिर्य्येमा।
२र ३ २ १ २ १ ५ १ २ २र २
णोदर्य्यंतो। विचक्षा२३४णाः। रा२३जा। देवःसम्।
१ २ ११११
उद्रा२३४५या६५६ः। आ२३४५ष्(३) ॥ १६ ॥ (३१)

३२।—४११पृ० ७पं० (ऊ० गा० ७प्र० १म० १४साम)—

॥ त्रिणिधनमाग्नेयम् ॥ प्रहिन्वानाः। पार्त्तंबृ२३४ हात्। प्रहिन्वानऋता३१उवा२३। बृ२३४हात्। न्हभिर्य्ये२३४मा। णीऽह्यंतोर्विंचा३१उवा२३। चा२३४णाः। राजादा२३४यिवाः। समू३ग्रा३उवा२३। द्रौ२३४याः॥

(३) ॥ १४ ॥ (३२)

३३।—४१६पृ० २पं० (ऊ० गा० ८प्र० २म० १९साम)—

॥ यौधाजयम् ॥ प्रह्वा३१यि। न्वा३नः। ऋ। तां बृ२३४हात्। प्राह्वा३यि। न्वाना२ः। ऋता३४५म्। ब२३४हाम्। नृभायिर्य्येमा। णाः। ह्यंतो२। विचा३४५। चा२३४णाः। राजा२। दायिवा२ः। समा३४५। द्रौ२३४याः(७) ॥ १९ ॥ (३३)

Digitized by Google

३४ ।—४२२पृ० ३पं० (ज० गा० १४प्र० २ख० ६साम)—

२ १ ४ ५
॥ द्विहिङ्कारं वामदेव्यम् ॥ प्रहिन्वा२३नकृतम्बृहात् ।
१ २ २ २ २ २ ३२ २ १
प्राहिन्वानकृतम्बृहन्नृभिर्य्येमाणोहर्य्य तो॒ऽविचीहो३ । ऊ
१ २ १२ २ २ २ ३२ २ १
म्मा२ । ज्जार३णाः । राजादेवाःसमीहो३ । ऊम्मा२ ।
१ १ ४ ५ ४
द्रिया । औ३होवा । हो५ई । डा(३) ॥ ६ ॥ (३४)

३५ ।—४२२पृ० १२पं० (ज० गा० १४प्र० २ख० ८साम)—

५ २ ४ ५ ४ ५ १
॥ पौरुहन्मनम् ॥ प्रहिन्वा३नकृतम्बृ्हात् । प्राहि
१२ १ १ १ १ २२ २
न्वानः । कृताम्ब१हा२त् । बृृहा२त् । नृभिर्य्येमा ।
१ २ १ २ १ २ २ ५
णो । हर्यतो३ । हर्यतो३ । वायिचक्षा२३४णाः ।
१ २२ २ १ २ २ ५ ४ ४
राजादेवाः । सामुद्रा२३४याः । समू५द्रियाः । हो५
ई(३) ॥ ८ ॥ (३५)

३६ ।—४२६पृ० १२पं० (ज० गा० १८प्र० २ख० ८साम)—

२ २
॥ अच्छिद्रम् ॥ प्रहिन्वानाः । कृता३१उवा२३ ।

Digitized by Google

५ १ २र १ २ १ २ २
ब२३४हात्। प्रहिन्वानऋतम्बृहा१त्। प्रहिन्वानाः।

५ १ २र र १ र २ १र
ऋता३१उवा२३। ब२३४हात्। नृभिर्येमाणोहर्यतोवि

२ १ २ २ र र १ २
चक्षणा१ः। नृभिर्येमा। णोहर्य। तः। विचा३१उवा

५ १र र १र १ २ १ २ १र र र
२३। णा२३४णाः। राजादेवसमुद्रिया१ः। राजादेवाः।

१ ५
समू३आउवा२३। द्री२३४याः(३) ॥ ८ ॥ (३६)

३७।—४४०पृ० १पं० (ज० गा० १९प्र० २म० ७साम)—

१ २ १ र २
॥ सन्तनि ॥ वयाउहाउ। घात्वासुता३१उवा२३।

५ १र १र १ २ १ २ १ २ १ १र २
वा२३४न्ताः। पापोनक्तवर्हिषःपवित्रस्यप्रस्रवणेषुवृत्रहा

१ २ १ र २
२३४५न्। परायिहाउ। स्तोतारआ३१उवा२३। सा

५ १ २ र १र १र १ र २ र १ २ १ २१र
२३४ते(१)॥ स्वरन्तित्वासुतेनरोवसोनिरेकउक्थिनःकदा

२ १ १र १ र २ र ३ १ १ १ १ १ २ १ र २
सुतन्तृषाणओकआगमा२३४५ः। इन्द्राहाउ। स्वाब्दीव

५ १ र २ १र २
वा३१उवा२३। सा२३४गाः(२)॥ कण्वेभिर्धृष्णवाधृष

२ १ २ १ २१ २र २११११ १
द्वाजन्दर्षिं सद्दस्त्रिणाम्यिश्रुज्ञ्रुदपम्मघवन्विचर्षणा२३४५यि । म

५ १ २ ५
चूहाउ । गोमन्तमा३१उवा२३यि । मा२३४वे(३)॥७॥(३७)

३८ ।—४८३पृ० ५पं० (ज० गा० २३प्र० १म०१७साम)—

३१ १ ३र२ १
॥ प्रैखण्डिनम् ॥ प्रता३होयि । पास्वो३हो२३४ ।

२ ५ ४र २ ४५ ४५ ३ २ १ ३ २ २
नाःपवमानधे । नवानवाः । दिव्याहोयि । असा३हो

५ ४र५र ५५ ४५ ३र २ १
२३४ । ग्रन्ययसाधरी । मणायिमषायि । प्रान्ता३हो ।

३२ १ र ५र४र ५ ४५४५ ३र २
रिषा३हो२३४ । स्त्राविरोस्तेषद्ध । चताचता । येत्वा

१ ३२ १ ५ ४र५र ४५४
३होयि । न्टजा३हो२३४ । तिन्दषिपाणवे । धसाध-

५ ४५४र ५र२ ५ २२
साः । धसन्ना । औहोवा६ । हाउवा(१)॥ उभा३

१ ३२ १ ५र ४५४५ ३२
हो । यता३हो२३४ । पवमानस्यर । अयाअयाः । ध्रुवा

१ ३२ १ ५ ४५र ४५४५
३हो । स्यसा३हो२३४ । तःपरियन्तिके । तवास्तवाः ।

२२ १ ३२ १ र ५ ४५र
यदो३होयि । पवा३यिहो२३४यि । तृषधिन्टज्यते ।

४ ५ ४ ५ २ २ १ २ २ १ २ ५
हरायिहरायिः। सन्ता३हो। निधी२हो२३४। नौकश

४२ ५ २ ४ ५ ४ ५ ४ ५ ४ ५२ २
मेधुसो। इताथि। इताथि। इतथा। औहोवाइ।

५ २ २ १ १२ २ १ ५
हाउवा(२)॥ विश्वा३हो। धामा२हो२३४। निविश्व

४ ५ ४ ५ २ २ १२ २ १
चक्षुः। भ्वसाभ्वंसाः। प्रभो३१। तेसा२हो२३४। तः

५ ४ ५ २ ४ ५ ४ ५ २ २ १ २ २ १
परियन्तिकें। तवास्तवाः। विया३हो। नमा२यिहो

५ २ २ ४ ५ ४ ५ २ २ १
२३४यि। पवतेसोमध। मणामणा। पता३यिर्घीयि।

२ २ १ ५ ४ ५ २ ४ ४ ४ ५
विश्वा३हो२३४। स्यभुवनस्परा। जसायिजसायि। ज

५ ४ ५२ २ ५ १ १ १ १
सथा। औहोवाइ। हाउवा। ई२३४५(२)॥ १७॥ (३८)

३९।—५१५पृ० ८पं० (ज० गा० ७प्र० २ग० १साम)—

१२ १ १
॥ भारद्वाजस्यादारश्वत्॥ हाउपवस्वदा। वसा२धा

१२२ २ १ १
ना२ः। देवेभ्यःपीतया२यिन्दारा२यि। मरु२झोवा

१ २ १ १२२ १२ २ २
२। यवे। मी२दा२३४ओहोवा(१)॥ हाउसन्देवैः

Digitized by Google

१ १ र र १
ओ । भता२यिवार्षा२ । कविमानावधा२यिप्राया

१ १र ३ ५र र
२ः । पवा२माना२ः । यदा । भा२या३३४औहोवा (२) ॥

२र १ १ र
हाउपवमाना । धिया२हायिता२ः । अभियोनिकना

१ १ १र ३
२यिक्रादा२त् । धर्म्मा२णावा२ । युमा । हु२हा२३४

५र र २१ २र १ १ ३ १ १ १ १
औहोवा । अस्मभ्यङ्गातुवित्तमा२३४५म् (३) ॥ २ ॥ (३९)

४० ।—५२२पृ० २पं० (ज० गा० ८प्र० १अ० १८साम)—

५ र २ ४ ५ ४र ५ २ १ १र
॥ कालेयम् ॥ दुहानो३वभ्रऊधनायि । दुहानो

१ १ ३र १ १ २ ३र २ १
वा । भ्रजधना२३यि । घृणातपा३ । ता२३४म् । अ

३ ४र ५ २ २ १ १र २ २
तिसूरियम् । पा३राः । भ्रकूनाओ । वा३४३ओ३४

५ ४ ४
वा । वपा५न्निमा । होऽ५ई । डा(२) ॥ १९ ॥ (४०)

४१ ।—५२२पृ० ५पं० (ज० गा० ८प्र० १अ० ११साम)—

२ १ ४ र ५ २ र
॥ पृश्निसाम ॥ दुहानो२३वभ्रजधनिहाउ । दुहा

Digitized by Google

१र १ १र २ १ १ १ २ १ १
नोबभ्रजधनि। घृणाता१पा२३। होवा३हा। नाम।

१ र १ २ १ २ २ १ २
तिस्र। रियाम्पा१रा२३ः। होवा३हायि। शकूना१

१ २ २ १ २ १ २
आ२३यि। होवा३हायि। वापप्निम। हुडा२३भा३४३।

१
ओ२३४५ई(३)॥ ११॥ (४१)

४२,४३।--५३३पृ०२पं०(ज०गा०२२प्र०२म०१२-१४सामनी)—

१ २ १ २र
॥ महादैर्घतमसम्॥ हाउतवा। महा३सो।

१ र २ १ र र र र र
मा। रारणा। सख्यइन्दोदिवेदिवेपुरूणिबभ्रोनिचरन्ति

ऽ २ १ १
माम्। आ१वा२। आवा२। परिधायिः। अति

२ १ २ १ २ ५र र
ता३। अतिता३। आ२यिहा२३४औहोवा(१)॥

१ २ १ २ र र २
हाउपरायि। धायि३र। तायि। ता३इहा३यि।

१र २ १ र र र र
ता३इहायि। परिधी३रतिता३इहितवाहमक्तमुतसोम

२ १र २ १ २
तायि। दा१यिवा२। दुहानो। बभ्रज३। बभ्रज३।

Digitized by Google

१ ४ १ ५ र र १ १ १ २ १
धा२ना२३४औहोवा(२) ॥ हाउदुहा । नोव । आउ ।

र २ १र २ १ र र र र
ऊधना३यि । ऊधनायि । दुहानोवभ्रऊधनिघृणातप

र १ १ १
न्तमतिह्वरियाम् । पा१रा२ः । पारा२ः । आकुनाः । इ

२ १ २ १ ३ ५ र र
वपा३ । इवपा३ । आ२यिमा२३४औहोवा(३) ॥ १२ ॥ (४२)

२र र र १ १ १
॥ मरायम् ॥ हाउहाउहाउ । तावा । अहाम् ।

र २ र १ २ १ २र र र
सोमरारणाणा । साख्यायि । इन्दो । दिवेदिवेपुरूणि

र र १ २ १ २ र
बभ्रोनिचरन्तिमामववव । पारो । धायि२रतिता२इ

१ २ १ २ र १ २
हिहिहि(१) ॥ पारो । धायि२रतिता२इहिहिहि । पारो ।

१ २ र र र र र र
धायि२रतिता२इहितवाह्नक्तमुतसोमतेदिवा । वा ।

र १ २ १ २ र १ १ १ २ र
वा । दूहा । नोबभ्रऊधनिनिनि(२) ॥ दूहा । नोबभ्रऊ

१ १ १ २र र र
धनिनिनि । दूहा । नोबभ्रऊधनिघृणातपन्तमतिह्वर्य्यं

१ २ १ २
म्पर: । र: । र: । आकू । नाइवपत्तिममम(३) ॥ १४ ॥ (४३)

Digitized by Google

४४ ।—६७०पृ०२पं० (ज०गा० २१प्र० ३अ० ७साम)—

२ ३ २ १

॥ आयन्तीयम् ॥ पवस्ववाजसा१तायायि । पवा२

१२ १ १ २ १ २ १

यित्रे धा२ । रया२स्नुताः । चायिन्द्रायसो । मवायि

२ २ १२ २२ १ २ १ १ १२ २

ष्णा१वा२यि । देवेभ्योमधुमत्तरः । दे२३वे । भ्योमाध३

२ १ २ १ १ ५ ३ १ १ १ १

मा । कुम् । तरा३ः । ओ२३४वा । दे२३४५(१)

॥ ७ ॥ (४४)

चतुर्थभागादष्टर्चिंशत्सामानि च्युतानि, तानि यथा—

१ ।—११पृ० १४पं० (ज० गा० २१प्र० ३अ० १साम)—

१ १ १ २

॥ संहितम् ॥ अचिक्रदत् । षा२हरायिः । म

१ २ १ १ २

हा२न् । मा२३यित्रोनदा२र्शताः । सा२३ऽर्ष । री

१ ० २ ५ १ २

२ये । णदा२३ । दाउवा३ । द्यु२३४ते(१) ॥ गिरस्त

२ १ २ १ २ १

इन्दो । षो२जसा । मर्मृ२ । ज्या२३न्तायि । अपा२

Digitized by Google

श्रूवाः । या२३भीः । मा२दा । पमू२३ । हाउवा३ ।
भा२३४से(२) ॥ तन्त्वामदाय । धा२र्ष्वयायि । उत्तो
२ । का२३कृ । त्नुमी२माहायि । ता२३वा । प्रा२
शा । स्तया२३ । हाउवा३ । मा२३४हे(३) ॥ १ ॥ (१)

२ ।—५३पृ० ५पं० (ऊ० गा० १३प्र० २अ० ३साम)—

॥ महावामदेव्यम् ॥ रे5५व । तोर्मा३:सा३धमादायि ।
आयि । द्रेसन्तुतुविवा । जा । ओ३होहायि । त्तुमा
क्तोया । भिमीहो३ । ऊम्मा२ । दा5यिमो३५हायि(१) ॥
आ5५घ । त्वावा३त्मा३नायुक्ताः । स्तो । तृभ्योधृष्णवी
या । ना । औ३होहायि । कृष्णोर३र्त्राम् । नचीहो
३ । ऊम्मा२ । क्का5२यो३५हायि(२) ॥ आ5५यत् ।
हुवा३:शा३तक्रताउ । मा । कामञ्जरितॄ । णाम् ।

औ२३होहायि । ऋणो२३श्रीम् । नभौहो३ । ऊम्मा २ । चा२यिभो३५हायि(३) ॥ ३ ॥ (२)

३।—६८पृ० २पं० (ज० गा० १२प्र० १म० ४साम)—

॥ वारवन्तीयोत्तरम् ॥ परिस्तुवाऔहोहायि । नोगायि रा२३४यिष्ठाः । पवायित्रे२३४हायि । सोमोअत्ता३४ । औहोवा । इहा२३४हायि । उऊवा २ ३ ४ रात्(१) ॥ तुवंविप्राऔहोहायि । तूवङ्का२३४वीः । मधूप्रा२३४ हा । जातमन्धा३४ । औहोवा । इहा२ ३ ४ हायि । उऊवा२३४सा:(२) ॥ तुवेविश्वाऔहोहायि । साजोषा २३४सा: । देवासा२३४हायि । पीतिमाशा३४ । औ होवा । इहा२३४हायि । उऊवा२ ३ ४ ता । मदेषु । सार्वंधाआ३४ । औहोवा । इहा२३४हायि । औहो३ १२३४ । सायि । एहियाइहा । होपृई । डा(३)॥४॥ (३)

४ ।—७८पृ० ४पं० (ऊ० गा० ६प्र० २अ० २०साम)—

१   २ र १   २ १र
॥ अध्यम् ॥ तंवःसखा२यः । मदायोवा । पुना

२ १   २ २र २ १   २ १ २ र   २   १
नमा । भिगायता । शिशुन्नहव्यैःस्वदयन्त । गू२३ ।

२   १र   १   २   १
तिभाउवा । अधिया२ । ए२३हिया३४३ । ओ २ ३ ४ ५

ई । डा(१) ॥ २० ॥ (४)

५ ।—ततः (ऊ० गा० १८प्र० १अ० २साम)—

१   र १   २ १र
॥ अध्यम् ॥ तंवःसखा२यः । मदायोवा । पुना

२ १   २ २र २ १   २ १ २ १र २   १
नमा । भिगायता । शिशुन्नहव्यैःस्वदयन्त । गू२३ ।

२   १र   १   र   १
तिभाउवा । अधिया२(१) ॥ संवत्सा२३व । मातृभो

२ १ २ १   २र ३ २ १   २र र १र   र २ १
वा । इंदुर्हिन्वा । नोअज्यतायि । देवावीर्मदोमति

२ १   २   १र   १
भिःप । रा२३यि । क्रताउवा । अधिया२(२) ॥ अय

र   १   २ १   २ १   १ ३र१ १
न्दक्षा२य । साधनोवा । अयᳬसद्वा । यवीतयायि ।

२ १ १२ १२२ १ १ १
अयन्देवेभ्योमधुमत्त। रा२३:। सुताउवा। अूधिया

१ २ १ १२
२। ए२३धिया३४३। ओ२३४५ई। डा(३) ॥ २ ॥ (५)

६।—८७पृ० ८पं० (ज० गा० २३प्र० १अ० १२साम)—

१ १२ ४२ ५ २ १
॥ आकूपारम् ॥ सुषाणा२३सोवि। भद्रा२३४यि

५ १ १२ २ १ २ १
भायिः। चिता२नागोः। अधित्वचायि। इषमाक्षा

१ २ १ १ ५ २
२। भ्यमभिताः। समस्वारा२३न्। वा२३व३। वा

५
३४५यिदो६हायि(३) ॥ १३ ॥ (६)

७।—१२८पृ० ७पं० (ज० गा० २१प्र० २अ० ४साम)—

५ २ २ २ ५ ४२ ५ १
॥ महाकालेयम् ॥ इन्द्राया३हिधियेषिताः। विप्रा२३।

२ १ ५२ २ २ १ २ १
जू३। ता२३४:। सुता। वा३ताः। उपाब्रह्मा। वा

२ ५ ४ ५ २ २ ३
३४३ओ३४वा। णिवा५घताः(१) ॥ इन्द्राया३हिचित्र

२ ५ १ २ १ ५२
भानाउ। सुता२३:। आ३यि। मा२३४यि। तुवा।

Digitized by Google

२ १ १ २१ २ ५ ४२ २
या३वाः । सख्योभिस्ती । वा३४३ओ३४वा । नापूनना

५ २ १ ४२ २ ५ १ १
साः(२) ॥ इन्द्रायाइन्दितूतुजानाः । उपा२३ । श्रा३ ।

१ ५ १ २ १ १२
ह्मा२३४ । पिब । रा३यिवाः । सुतायिदधौ । वा३

२ ५ ४
४३ओ३३वा । स्वना५स्वनाः(३) ॥ ४ ॥ (७)

८ ।—१४५पृ० ७पं० (ज० गा० २प्र० १ख० २साम)—

५ र १ १र २ ५ २ १
॥ सौक्तम् ॥ सखा । यआओ२३४वा । निषायि ।

२ २ ५ १ २ १र १ १ १ १ ११ १ २
दाताओ२३४वा । पुनानायप्रगा२यता२३४५ । श्रायिश्रा

२ ५ १ र २ १ १ १ १ १ १ ५
ओ२३४वा । नयञ्जःपरिभू२३४५ । षाताओ२३४वा ।

२
श्रिये१(१) ॥ २ ॥ (८)

६-१५ । २०५पृ० ६पं०(ज०गा०५प्र०१ख०१४-२०सप्तसामानि)—

१र र र १
॥ आदारश्वत् ॥ त्वाउपवमाना । स्वजा२यिष्वा

१ र र १ र १
ता२ः । हरेश्चन्द्रासा२र्णोता२ । जीरा२आजा२

Digitized by Google

यि। रश्मो। चा२यिषा२३४औहोवा(१)॥ हाउपवमा

नाः। रथा२यितामा२ः। शुभ्रेभिःशुभ्रशा२स्तामा

२ः। हरा२यिश्चान्द्रा२ः। मरुत्। गा२णा२३४औ

होवा(२)॥ हाउपवमाना। विया२श्नुहा२यि। रश्मि

भिर्वाजसा२तामा२ः। दधा२स्तोत्रा२यि। सुवी।

रा२या २ ३ ४ औहोवा। अस्मभ्यङ्गातुवित्तमा २ ३ ४ ५

म् ३)॥१४॥ (९)

॥ सुरूपोत्तरम्॥ पवमानीहो२। इया। स्वजि

घ्नाता२ः। हरेश्चन्द्रोहो२। इया। अद्यचाता२।

जीरा। अजीहो२। इया। रश्मे चा२३यिषा ३ ४ ३(१)॥

पवमानीहो२। इया। रथीतामा२ः। शुभ्रेभिःऔ

हो२। इया। अशस्तामा२ः। हरिश्चन्द्रोहो२। इया।

Digitized by Google

२ १   २   २ १र   १   २   १
महद्धा२३णा२४३ः(२) ॥ पवमानौहो२। इया। वियस्म्रु

१   १   १ र १
हा२यि। रश्मिभिर्वौहो२। इया। जसातामा२ः।

१र   १   १ १र   २   १
दधत्स्तोत्रौहो२। इया। सुवीरा२३या३४३म्। ओ२

३४५ई। डा(३) ॥ १५ ॥ (१०)

१ २र   १   २   १ १ र १
॥ हरिश्रीनिधनम् ॥ पवमानस्यजिघ्नतः। पवमाना।

१र   र २ १   १   २
स्यजिघ्नता२ः। हरेश्चन्द्राअसाहो२। जाता२ ३ हाउ

१र   २   १र   २   ५र र
वा। जीराषा२३जायि। रश्मो। चा२यिषा२३४औहो

१ २र र   १र   २   १ १ र १   र
वा(१) ॥ पवमानोरथीतमः। पवमानाः। रथीतमा२ः।

१र   १ १   १   २   १
शुभ्रेभिःशुभ्रशाहो२। स्तामा२३ः। हाउवा। हरा

२   १   २   ५र र   १
यिश्चा२३न्द्राः। मरुत्। गा२णा२३४औहोवा(१) ॥ पव

२र   १   २   १ २ र १   १
मानवियस्त्रुहि। पवमाना। वियस्त्रुहा२यि। रश्मि

र २ १   १   २   १
भिर्वाजसाहो२। तामा२३ः। हाउवा। दधात्स्तो२

Digitized by Google

२ १२ ३ ५र १ १ २ १
३चायि । सुवो । रा२या२३४औहोवा । हरी३श्री२३
१ १
४५ः(३) ॥ १६ ॥ (११)

१ १र १ २ १
॥ ऐडसैन्धुक्षितम् ॥ पवमानो । हायि । स्यजिघ्ना
२ १र र १ २ २ र र र ५
२३ताः । हरेश्चन्द्रा अ्रसा१र्वा३ता । जीराजो२३४हायि ।
१ २ २ १ २ ४ ५ १ २र १
राश्रो३हायि । चिषा । औ३होवा(१) ॥ पवमानो ।
१र २ १ र २ २
हायि । रथीता२३माः । शुभ्रेभिःशुभ्रशा१स्ता३माः ।
२ ५ १ २ २ १ २ ४
हरिश्चन्द्रो२३४हायि । मारु३द्गायि । गणा । औ३हो
५ १ १र १ २ १ २ १
वा(१) ॥ पवमानो । हायि । वियश्नु२३हायि । रश्मि
२ २ २ २ र २ ५ १ २
भिर्वाजसा१ता३माः । दधत्स्तोत्रो२३४हायि । सुवा३
१ १ २ ४ ५
हायि । रियाम् । औ३होवा । हो५ई । डा(२)॥१७॥(१२)

२ र १ २
॥ स्वाभिनिधनम् ॥ पवमाना । स्यजिघ्ना२३ताः ।
१ र र र १ २ १ १ २ १ २
हरेश्चन्द्राः । असृक्षा२३ता । जायिरा३हायि । वाजा

३यिहायि। रश्मोऽ२होयि। षा२यिषा२३४ओहोवा(१)॥ पवमानाः। रथीता२३माः। शुभ्रेभिः शु। भ्रमस्ता२३माः। हारा३यिहायि। चान्द्रो१हायि। मरु३होयि। गा२णा२३४ओहोवा(२)॥ पवमान। वियश्नू२३हायि। रश्मिभिर्वा। जसाता२३माः। दाधा३हायि। स्तोत्रे३हायि। सुवा३होयि। रा२या२३४ओहोवा। म्वा२ ३४औः(३)॥ १८॥ (१३)

॥ इडानाᳬसङ्क्षारम्॥ औहोयिइवा३होयि। पवमाना३ग्ना३जिघ्नतः। हरेश्चन्द्रा२णा३सृजत। जीरा३ग्ना२३४जायि। रश्मा१षिषः। इडा२३(१)॥ पवमानो३रा३थीतमः। शुभ्रेभिः शू३ग्ना३श्वस्तमः। हरायिश्चा२३४न्द्राः। मरुद्गणः। इडा२३(२)॥ पवमाना३वी३यश्नु हि। रश्मि

भिर्वा३जा३सातमः। औहोयिक्कवा३होयि। दधात्स्तो२३४त्रायि। सुवीरियम्। इडा२३भा३। एहोडा। हो५ई। डा(३) ॥ १९ ॥ (१४)

॥ ऋषभःपावमानम् ॥ हाहाउपवमाना। हा३। हा३यि। स्वाजा२यिघ्ना२३४ताः। हरिश्चन्द्रामसा१र्था३ता। जीरामा२३४जायि। ओमो३। रश्मोवा। हा५यिषो६हायि(१) ॥ हाहाउपवमानाः। हा३। हा३यि। राथा२यिता२३४माः। शुभ्रेभिःशुभ्रशा१स्ता३माः। हरिश्चा२३४न्द्राः। ओमो३। मरोवा। गा५णो६हायि(२) ॥ हाहाउपवमाना। हा३। हा३यि। वाया२स्रू२३४हायि। रश्मिभिर्वाजसा१ता३माः। दधत्स्तो२३४त्रायि। ओमो३। सुवोवा। रा५योई६हायि(३) ॥ २० ॥ (१५)

१६ ।—ततः (ज० गा० १२प्र० १अ० ८साम)—

५ २ ४ ५ २ १
॥ आमहीयवम् ॥ पवमा३नस्यजिघ्नता: । हरायि
२ १ २ २ १२ २ १
श्चा१न्द्रा२ः । असार२३क्षता । जीराअजायि । रथो२३
२ ५ २ ५२ २ २
चिषाउ । वा३(१) ॥ पवमा३नोरथीतमा: । शुभ्रायि
२ १ २ १ २ १
भा१यि:शू२ । अशा२३स्तमा: । हरिश्चन्द्रा । मरु२३
२ ५ २ ४ ५ २ १
द्गणाउ । वा३(२) ॥ पवमा३नर्वियश्नुहायि । रश्मायि
२ १ २ १ १२ १
भा१यिर्वा२ । जसा२३तमा: । दधत्स्तोत्रायि । सुवा
२ २२ १ १ १
२३यिरियाउ । वा३ । स्तौषे३४५(३) ॥ ८ ॥ (१६)

१७,१८,१९ ।—ततः (१८प्र०१अ०४-५-६सामानि)—

१ २ १ २ १ २ ३ ५
॥ ऐडसौपर्णम् ॥ पवमानोवा । स्याजिघ्ना२३४ता: ।
२ १ २ १ ३ ३ ५ १ १
हरायिश्चन्द्रा: । असा२र्वा२३४ता । जा२यिरा: । आ
२ १ २२ १ २ ४ ५ २ २ १ २
२३जायि । राथोचिषा । औ३होवा(१) ॥ पवमानोवा ।
१ २ ३ ५ २ १ २ १ ३ २
राथायिता२३४मा: । शुभ्रायिभि:शू । अशा२स्ता२३४

५ १ २ १ २ १ २ ४
माः। हा२रायि। चा२३न्द्राः। मारुन्नणा। श्रौ३हो

५ २ र १ २ १ २ २ ५ २ १ २
वा(२)॥ पवमानोवा। वायश्न२३४हायि। रश्मायिभि

१ ० २ ५ १ २
र्वा। जसा२ता२३४माः। दा२धात्। स्तो२३चायि।

१ २र १ ४ ५ ४
सूवीरियाम्। श्रौ२३होवा। हो५ई। डा(३)॥ ४॥ (१७)

१ २र १ २
॥ रोहितकूलीयम्॥ पवमानस्यजायि। प्वता२ः।

१ र ४ २ १ १
हरेश्चन्द्राश्रसृत्ता२३ता। जायिरा२। श्राजा २ ३ यि।

२ १ ५ ४ ५ १ २र र १
रश्मो२३४वा। चा५यिषोई्हायि(१)॥ पवमानोरथायि।

२ १ र २ १ २ १ १
तमा२ः। शुभ्रेभिःशुभ्रशस्ता २ ३माः। हारा२यिश्चा

२ १ ५ ४ ५ १ २र
न्द्रा२३ः। मरो२३४वा। गा५णो६हायि(२)॥ पवमान

१ २ १ र १ २र २ १
विया। श्रुद्दा२यि। रश्मिभिर्वाजसाता२३माः। दा

१ २ १ ५ ४
धा२स्तोचा २ ३ यि। सुवी २ ३ ४ वा। रा ५ यो ६

५
हायि(३)॥ ५॥ (१८)

Digitized by Google

१ २ १ १
॥ सन्तनि ॥ पवाद्धाउ । मानश्रुजा३१उवा२३यि ।
५ १२१ २ १२ ३ १११११ १२ २
घ्ना२३४ता: । हरिश्चन्द्राश्रश्चता२३४५ । जौराहाउ ।
१ २ १ ५ १ १२ २ १२
श्राजिरश्रो३आउवा२३ । चो२३४षा:(१) ॥ पवमानोरथीत
२ १२ १ १ २ ३ ११११ १ २ १ २
म:शुभ्रेभि:शुभ्रशस्तमा२३४५: । हरायिद्दाउ । चान्द्रो
२ १ ५ १ १२ १ २ १
मरु३आउवा२३ । गा२३४णा:(२) ॥ पवमानवियश्नुद्विरश्मि
१२ १२ २ ११११ १ २ १ २१
भिर्वाजसातमा२३४५: । दधाद्वाउ । स्तोत्रेसुवा३१उवा
५
२३यि । रौ२२४याम्(३) ॥ ६ ॥ (१९)

२० ।—३१२पृ० १०पं०(ज० गा० ५प्र० २श्र० ७साम)—

१२ २ १ १२
॥ ऐडवासिष्ठम् ॥ श्रीणन्तोगो२भिरुत्तराम् । श्री
१ २ २ १ १ २ १ १२२ २
णन्तोगोभिरुत्तराम् । परिस्तुवा२३ना: । चारुसदे । व
१ २ १ २
मादा१ना२: । श्रौ२ । हौ२ । ऊवायि । श्रौ३हो

Digitized by Google

५ २ १ २ १ २ १
२३४वा । क्रतुरा२३यिन्दूः । विचक्षा२३णा३४३ः । श्रो
२ ३ ४ ५ ड्र डा(१) ॥ ७ ॥ (२०)

२१ ।—२१४पृ० २पं० (७प्र० १अ० ५साम ।)—

१र २ १ २ २ १
॥ त्रिणिधनमायास्यम् ॥ श्रोणन्तोगोभिरुच्चाउच्चो
२ १ २ २ ५ १र २ २
वा । तार९श्रा२३४यिणा । तोगोर । भिरु ३ ४ ५ ।
२ ५ १ २ १र ४र ५ १र १ र
तार२३४राम् । परा३४ । श्रोहोवा । स्वानस्वचसेदार
२ १ २ ५ १ २ १र ४र ५
यि । वमा३४५ । दा२३४नाः । क्रतू३४ । श्रौहोवा ।
१ २ १ २ ५
श्रायिन्दूर२ः । विचा३४५ । चा२३४णाः(२) ॥ ५ ॥ (२१)

२२ ।—२१५पृ० ७पं० (७प्र० २अ० ५साम ।)—

१र १ २ ४ ५ १ २
॥ यौधाजयम् ॥ श्रोणा३१ । तो३गो । भिः । उत्ता
५ १ २ १र २ १ २
२३४राम् । श्रायिणा३ । तोगोर । भिरु३४५ । तार
५ २ १ २र १ २ १ र २ १
३४राम् । परायिस्वानाः । च । चसेदार्यि । वमा

२ ५ २ १ २ २
३४५ । दार२३४नाः । क्रतू२ः । पायिन्दू२ः । विचा३४

२ ५
५ । चार२३४णाः(३) ॥ ५ ॥ (२२)

२३,२४ ।—२१७पृ० १०पं०(८प्र० २प० ७-८साम ।)

१ २र १र २ १ र
॥ वार्हदुक्थम् ॥ परीतोषिञ्च । ता२सुताम् । सो

र २१ १ १ ० १ ०
मोयउत्तमं॰हार२३वायिः । दाधन्वा॰या२ः । नारियो

१ र १ १
आ२ । पुवन्तरा । सुषावार२३सो । ममद्रार२३यिभा३

२ र २ १र २ १ र र
४३यिः(१) ॥ सुषावसोमम् । भा२द्रिभायिः । सुषावसो

२ १ २ १ ० १ ०
ममद्रार२३यिभायिः । नूनम्पूना२ । नोश्रवायिभा२यिः ।

१ १ १ र
परिस्रवा । अदब्धार२३ःसू । रभिन्तार२३रा ३ ४ ३ः(२) ॥

१ र १ र १ र
अदब्धःसुर । भा२यिन्तराः । अदब्धःसुरभिन्तार२३राः ।

१ १ १ ० र १ र
सूते१चायित्वा२ । आपुत्नमादा२ । मोषन्धसा । श्रीण

Digitized by Google

न्तो२३गो। भिन्ता२३रा ३ ४ ३म्। यो २ ३ ४ ५ इ। डा(३) ॥ ७ ॥ (२३)

॥ माण्डवम् ॥ यदब्धःसू२। रभिन्तरा २ः। ऐही २। ऐही २। ऐहिया २यि। उवा २यि। इ ३ या। यदब्धःसू२। रभिन्तरा २ः। ऐही २। ऐही २। ऐहिया २यि। उवा २यि। इ३या। सूतेचित्त्वाप्सुमदा २। मोअन्धसा २। ऐही २। २। ऐहिया २यि। उवा २यि। इ३या। ओणन्तोगो २। भिन्तरा २म्। ऐही २। २। ऐहिया २यि। उवा २यि। इ३या३४३। ओ२३४५इ। डा(३) ॥ ८ ॥ (२४)

२५ ।—३१८पृ० १स्पं० (ज० मा० १२प्र० २अ० ८साम)—

॥ वरुणसाम ॥ परीतोषिञ्चतासुतोवा। ओवा।

सोमोयउ । तमा९हा१वा२यिः । दा२३धा । न्वा२३९

याः । नर्य्यो॑म । सुवा२३हा । तरा३श्रा । सुषाव

सोममद्रिभिः । सू२३षा । वासोममौ३ । हो३१२३४ ।

वा । द्रा५यिभोई६हायि(१) ॥ सुषावसोममद्रिभोवा । श्रो

वा । सूषावसो । ममाद्रा१यिभा२यिः । नू२३नाम् ।

पू२३ना । नोश्रविभिः । परा२३हायि । स्रवा३षा । श्र

दब्धःसुरभिन्तरः । श्रा२३दा । ब्धाःसुरभौ३ । हो३१२

३४ । वा । ता५रोई६हायि(२) ॥ श्रदब्धःसुरभिन्तरोवा ।

श्रोवा । श्रादब्धःसु । रभायिन्ता१रा२ः । सू२३ते ।

चा२३यित्वा । श्रप्सुमदा । मोश्रा२३हा । धसा३श्रा ।

श्रौषन्तोगोभिरुत्तरम् । श्रा२३यिषा । तोगोभिरौ३ ।

हो३१२३४ । वा । ता५रोई६हायि(३) ॥ ८ ॥ (२५)

Digitized by Google

२६।—३२०पृ० २पं० (ज० गा० १२प्र० २ख० २१साम)—

४र ३ ४र ३र ४र ४ ५ र २र
॥ उत्सेधम् ॥ औणन्तोगोभिरुत्तरम्। औण। तो

२ ३र ४र ५ २ १ २
गो३४औहोवा। भिरुत्तरा२म्। हा३१उवार२३। ऊ

५ २ १ ४र ५र ४ ५ १ २र १
३४पा। परा३यिखाना। औहोवाहायि। चाच्चसेदा

२ र २ २र २ १ १
यि। वमादानाः। हा३१उवार२३। ऊ३४पा। क्रतू३

४ ५र ४ ५ २ २ ४ २
रिन्दुः। औहोवाहायि। विचा३खापुणा६५६ः। ऊ

१ १ १ १
२३४५(३) ॥ २१ ॥ (२६)

२७।—३२१पृ० २प० (ज० गा० १५प्र० १ख० ७साम)—

२र १ ४र ५
॥ इडानां सखारम् ॥ औणान्तो२३गोभिरुत्तरं हाउ।

२र १ २र १र २ १ २ १ २ १ २ २
औणन्तोगोभिरुत्तरम्। परायिखा१ना२३ः। होवा३हा

१ २र र १ २ १ २ २ १
यि। चाच्चसेदे। वमादा१ना२३ः। होवा३हायि। क्र

२ १ २ २ १ २ १
तूरा१यिन्दू२३ः। होवा३हायि। वायिचक्षणः। इडा२

२ १
३भा३४३। औ२३४५ई। डा(३) ॥ ७ ॥ (२७)

Digitized by Google

२८।—३२४पृ० ३पं० (ज० गा० १५प्र० २अ० १५साम)—

१र र ३

॥ अग्नेस्त्रिणिधनम् ॥ श्रोणान्तोगो । भायिरुत्ता२३

५ १र १ र र २ १ ५

४राम् । श्रोणान्तोगोभिरु३आउवा२३ । ता२३४राम् ।

१ १ ५ २ १ र र २ ५

पारिखा२३४नाः । चक्षसेदेवमा३१उवा२३ । दा२३४नाः ।

१ १ ५ २

क्रतूरा २ ३४ यिन्दूः । विचा ३ १ उवा २ ३ । चा २

५

३ ४ णाः(३) ॥ १५ ॥ (२८)

२९।—३२६पृ० २पं० (ज० गा० १६प्र० १अ० ७साम)—

५र २ ४र ५४ ५ १

॥ पौरुचन्मनम् ॥ श्रोणान्तो३गोभिरुत्तराम् । श्रा

१र र १ १ १

यिणान्तोगो । भिरुत्ता१रा२म् । तारा२म् । पारि

१र १ र १ १ र १ १ २ ३

खानः । चा । चक्षसेदा३यि । क्षसेदा३यि । २ । वामादा

५ १ १ १ १ ३ ५ ४

२३४नाः । क्रातुरिन्दूः । वायिचचा२३४णाः । विचा५

४

चणाः । चो५ई । डा(३) ॥ ७ ॥ (२९)

Digitized by Google

३० ।--३२६पृ० ११पं० (ज० गा० १६प्र० २भ० ११साम)—

२ र १ १र
॥ प्रतोदगोष्ठम्॥ हाऽउहाऽउहाउवा। श्रीणन्तो
१र २१ ३११११ १र १ १र १र २१
गोभिरुत्तरम्। उपा२३४५। श्रीणन्तोगोभिरुत्तरम्।
३११११ १ २र१ २र र १र ३११११
उपा२३४५। परिस्वानश्चक्षसेदेवमादनः। उपा२३४५।
२ ११११ २१ ३११
हाऽउहाऽउहाउवा। क्रतुरिन्दुर्विचक्षणः। उपा २ ३
११
४ ५(ह) ॥ ११ ॥ (३०)

३१ ।—३३८पृ०६पं० (ज० गा०१०प्र० १भ० १४साम)—

५र ४ २ ४ ५र ४५ १र
॥ सौभरम्॥ श्रायाइन्ताइद्वसूरियोवा। विश्वेदि
र र र १ ० १ २
न्द्रस्यभक्षतवद्वनिजातोजना२यिमानियो२३। हो। जा२
५ १ र ऽ२ १ २
३४सा। प्रतिभागम्। नदा३हा३यि। धा२यिमा२३४
५र र ५४ २ ४ ५र ४ ५ १ र
औहोवा(१)॥ प्रता३यिभा३गम्नदौधिमोवा। प्रतिभाग
र र र १ ० १ २
न्नदौधिमोवर्षिंरातिंवसू२दामुपा२३। हो। सूर ३४

५ १ २ ३ १ १ २ ३ ५२ २
ह्ययि। भद्राइन्द्र। स्यरा३हा३। ता२या२३४औहो

५ २ २ ४ ५२ २ ५ १ २ २
वा(२)॥ भद्रा३आ३यिन्द्रस्यरातयोवा। भद्राइन्द्रस्यरा

२ २ २ १ ७ १ २ ५
तयोयोमत्र्यकामंविधा२तानरा२३। हो। धा२३४ता

१ २ २ २ ३ २ १ २ ५२ २
यि। मनोदाना। यचो३हा३यि। दा२या२३४औहो

२ १ १ १ १
वा। ज२३४५(३)॥ १४॥ (३१)

३२।—३५०पृ० ४पं० (ज० गा० १८प्र० १ख० १३साम)—

१ २ १ २ १२
॥ अध्यम्॥ पवस्वदा२यिव। वीतयोवा। इन्दो

१२ १ १ ३२ २ १ २ २ १ १ १ ३२ २ २
धारा। भिरोजसा। आकलशम्मधुमान्त्सोम। ना२

२ १२ १
ह्ः। सदाउवा। अधिया२(१)॥ तवद्रप्सा२उ। द

१ १ १ २ १ १ ३२ २ १ २ ३२१२१२ १ १२
धुतोवा। इन्द्रंमदा। यवावृधः। त्वान्देवासोअमृता

१ २ १२ १२
य। का२३म्। पपाउवा। अधिया२(२)॥ आनस्तु

१ ११२ १२ १ २३२ १ १
ता२सः। इन्दवोवा। पुनानाधा। वतारयायिम्।

Digitized by Google

हृष्ट्द्यावोरीत्यापःसु। वा२३ः। विदाउवा। श्रुधि
या२। ए २ ३ ष्चिया ३ ४ ३। औो २ ३ ४ ५ ई।
डा(३) ॥ १३ ॥ (३२)

३१।—३८५पृ० ५पं० (ज० गा० २१प्र० २ग्र० ५साम)—

॥ महाकालेयोत्तरम् ॥ गायन्ता३यित्वागायत्रिणाः। अर्चा
न्तिया। कमर्किणा२३ः। ब्रह्मा३। णा२३४ः। त्वा
मत। क्रा३ताउ। उद्वा१शमी। वा३४३ओ२३४वा।
वया५यिमिरायि(१) ॥ यत्सानो३ःसानुवारुहाः। भूर्य्या
स्पष्टा। कर्त्तुवा२३म्। तदा३यि। द्रो२३४। अर्थञ्चे।
ता३तायि। यूथेनवी। वा३४३ओ२३४वा। ष्णिरे५जता
यि(२) ॥ युङ्क्ष्वाहा३यिकेशिनाहरायि। वृषाणाका।
च्चियप्रा२३। थया३। ना२३४ः। इन्द्रसो। मा३पाः।

Digitized by Google

१ २ १ २ ५ ४ ४
गिरामुपो। वा३४३ओ३४वा। अताप्पयिन्वरा। द्वो

५ई। डा(३)॥ ५॥ (३३)

२४।—४०५पृ० १पं० (ऊ० गा० ६प्र० २अ० ६साम)—

५र ४ २ ४ ५ ४ ५
॥ अभीवर्त्तम्॥ माचायिद्दा३न्यद्विशꣳसतोवा।

१ र २र र १ २ १ २
साखायामा। रिषाण्या१ता२। आयिन्द्रमित्स्तो३१२

२र ४ ५ २ १ २ १ २
३४। तावृषणम्। सचाद्व१ता२यि। मुहृह्व१क्या२।

२ २ १ २ १ १ १ १ ५ ४ २ ४
चशा३। सा२३४५। ता२३४५(१)॥ मुहृ३ह्व३क्याच

५ ४ ५ १ २ १ २ १
शꣳसतोवा। मुहुरुक्या। चशाꣳसा१ता२। आव

२ २ ४ ५ २ १ २ १
क्षचा३१२३४यि। णावृषभम्। यथाजू१वा२म्। गा

२ २ १ १ २ १ १ १ १
न्ना१चा२। षणा३यि। सा२३४५। द्दा२३४५(२)॥

५र ४ २ ४ ५र ५ ५ १ २ २ २
गान्ना३चा३र्षणीसद्दोवा। गान्नच। षणायिसा१हा२म्।

१ र १ २ ४ ५ २ २
वायिद्वेषणा३१२३४म्। संवनन्मु। भयाङ्का१रा२म्।

(८३)

१ २ २ १ १ १ २ १ १
मऽ्हायिष्ठा१मूर२। भया३। वा२३४५यि। ना २ ३

१ १
४ ५ म(३) ॥ ६ ॥ (३४)

३५।—४२७पृ० ८पं० (ऊ० गा० ६प्र० १अ०२२साम)—

२ ४ २ ४र
॥ विराड्वामदेव्यम्॥ आऽग्निम्। नरो३दा३यिधी

५ १ २र १ १ १ १ १र २र
तिभायिः। भा। रण्योर्हस्तच्युतञ्जनयतप्रशस्तन्दूरे।

१ २ र २ १ र
द। औ३होवायि। भा। रण्योर्हस्तच्युतञ्जनयतप्र

र २र १ २ र २ १ १ २
शस्तन्दूरे। ह। औ३होवायि। अङ्गा२३र्हपा। ति

र २ १ १ २ २
मौहो३। ऊम्मा२। था२ऽव्यो३५हायि(१)॥ नाऽ५म।

४ २ ४ ५ १ २ १ २ र
ग्निमा३स्ता३यिवस्वाः। नायि। अणवंत्सुप्रतिचक्षमवसे

१ २ १ २र १ २ र २ १र १
कुतश्चिद्दक्षायि। या। औ३होवायि। योदा२३मषा।

३ र २ १ १ २ २
सनौहो३। ऊम्मा२। त्या२ऽयो३५हायि(२)॥ प्रेऽ५

४ २ ४र ५ १ र २र १ १ र
द्धः। भा३शा३यिदीदिहायि। पू। रोनोभजस्वयास

र्य्यायविष्ठत्वाम् । आ । औ३होवायि । पूरोनोअज

स्रयाद्धर्म्यायविष्ठत्वाम् । आ । औ३होवायि । अन्ता

२ ३ उपायिन्व्यौ३वो३ । हुम्मा२ । वा॒२जो ३ ५॒हा

यि(३) ॥ २२ ॥ (३५)

३६ ।—ततः (ज०गा० १६प्र० २अ० १०साम)—

॥ बृहदाग्नेयम् ॥ अग्निर्न्नरोदीधितिभिः । ई॑यइया

हायि । अरण्योः । ह । स्तच्युता२३४आ । आ

औ३४हो । इयाहायि । नयतप्र । आ । स्तन्दू२रे२३

४दृ । आभौ३४हो । इयाहायि । आङ्गा२उवा । ह ।

पा । तायिनाथा२३४व्यूम् । आओ३४हो । इयाहा(१) ॥

तमग्निमस्ते वसवः । ईयइयाहायि । नायर्ण्वन् । सु ।

प्रतिचा२३४क्षाम् । आऔ३४हो । इयाहायि । अव

Digitized by Google

र ६ २ ५ १ २
सेकु । ताः । चिद्दा२स्था२३४यिया । चाचौ ३ ४ वो ।
४ ५ १ २ २ र १ २
हुयाहायि । योदा३उवा । मे । श्रा । साना २ ३ ४यि
५ १ २ ५ ४ ५ १र र २ र र
त्याः । चाचौ३४वो । हुयाहा(२) ॥ प्रेष्ठोमग्नेदीदि
१ २ १ २ १र २ १ १ २ ५
वि । हुयहुयाहायि । पूरोनः । श्र । जस्रयार ३ ४ ख ।
१ २ ५ ४ ५ १र ६ २
श्चाश्री३४वो । हुयाहायि । म्याय । वायि । छतूरवा
४ १ २ ५ ४ ५ १ २ २
२३४५श्रा । श्चाश्री३४वो । हुयाहायि । स्वान्ता३उवा ।
१ २ २ ५ १ २ ५ ४
उ । पा । यान्तायिवा२३४जाः । श्चाश्री३४हो । हुया
४ ४
हा । होप्५ई । डा(३) ॥ १० ॥ (३६)

३८ ।—ततः (ज० गा० २३प्र० १म० ११साम)—

२र र र १ २ १
॥ मरायम् ॥ हाउहाउहाउ । श्राग्नीम् । नराः ।
२ १ २ र र र १ २
दीऽधिति । भिररण्यो । ण्यो । ण्योः । हास्ताः ।
१ २ १ २ १ र १
च्युताम् । जनय । तप्रशस्तम् । दूरायि । हग्राम् ।

गृह्वप। तिमथव्युम्। व्युम्। व्युम्(१)॥ नामा। ग्निमा। स्तेवसवोन्यृख्वन्। ख्वन्। ख्वन्। सूप्रा। ति चा। त्तमव। सेकुतश्चित्। चित्। दात्ता। य्योयो दमश्रासनित्यः। त्यः। त्यः(२)॥ प्रेद्धो। श्राग्नेदीदि दिदिदि। पूरो। नोश्रजस्रयासूर्म्यायविष्ठष्ठष्ट। तू वाम्। शश्वन्तउपयन्तिवाजाः। जाः। जाः। हाउ हाउहाउ। वा३। ई२३४५(३)॥ ११॥ (३७)

३८।—५३४पृ० १२पं० (ज० गा० ८प्र० ३श्र० ३साम)—

॥ जनित्राद्यम्॥ इन्द्रक्रा३तुन्नत्राभरा। ऊवेद्यो२ यि। पितापुत्रेभियोया१था२। शिक्षाणोश्रस्मिन्पुरुहू२ तयामा२३४नो। जीवा३होयि। ज्योता३यिर्हो। श्रग्नी। मा२हा २ ३ ४ औहोवा(१)॥ जीवाज्यो३तिरश्नीमहायि।

Digitized by Google

२ १ १र र र १ १र र
ऋुवेहो२यि। औवाज्योतिरमायिमा१हा२यि। मानो

र र १ २ १ २ ५ १र २ १
धमातातृजनाः२। दुराधा२३४याः। मामा३यिहोयि।

र २ १ २ १ २ ५र र ५र
वासा३हो। षव। क्रा२मू२३४औहोवा(२)॥ मा

२ ४र ५ ४ ५ २ १ १र र र
शिवा३सोअवक्रमूः। ऋुवेहो२यि। माशिवासोअवा

२ १ र २ २ २ ५
क्रा१मूर२ः। त्वयावयंप्रवतःशा२। श्वतायिरा२३४पाः।

१ २ १ र २ १ २ १र २ ५र
अता३यिहोयि। शूरा३हो। तरा। मा२सा२३४औ

२ २ १ १ १ १ १
होवा। जनित्रा२३४५म(६)॥ ३॥ (३८)

चतुर्थभागादेकादश सामानि च्युतानि, तानि यथा—

१।—८०पृ० २पं० (ज० गा० १५प्र० १म० २साम)—

२ र र र २
॥ विशोविशीयम॥ विशोविशोहम। वो ३ अतिथा

१र २ १ २ २ १
यिम। वाजयन्ताः। प३रुप्रो३याम। अग्निंवो२।

Digitized by Google

दूरा२३याम्। हुम्मायि। वा३चा३ः। स्तू२३४षे३हायि।
औ। हुवायि। म्न२३४षा। हुम्मा। स्था ३ मा ३।
न्मा२३४भायि। एहियाई६हा(१)॥ स्तुषेशूषहम्। स्था३मन्म
भायिः। यजनासो। हा३वायिश्चा३न्ताः। मित्रा२
न। सर्पा२३यिरा। हुम्मायि। सू३ता३यिम्। प्रा२
३४श्चहायि। औ। हुवायि। सा२३४न्तौ। हुम्मायि।
आ३शा३। स्ता२३४यिभायि। एहियाई६हा(२)॥ प्रश७
सन्तिहम्। प्रा३शस्तिभायिः। पन्या७सञ्जा। ता३वायि
दा३साम्। योदे२व। ताता२३उ। हुम्मायि। या
३ता३। हा२३४व्यहायि। औ। हुवायि। ना२३४
आ। हुम्मायि। रा३या३त्। दा२३४यिवायि। एहि
याई६हा। हो५ई। डा(३)॥ २॥ (१)

Digitized by Google

२।—१८४पृ० ८पं० (ऊ० गा० १४प्र० २अ० ८साम)—

१ २ १ र १
॥ गायत्रमाश्वम॒॥ मोषू । त्वावाघता३१उवा२३।
५ २र १र २ १ र २ र २र र र २ २र २
चा२३४ना । आरे अस्मन्निरीरमन्नाराात्ताद्वासधमादन्न
१र २ १ १ १ १ २ १ २ २ २ १ ४
आगहो२३४५। इहावा१सा२न्। उपा३। ऊ२३ंवा
१ १ १ १ १ १ २ १ २
३। अधा२३४५यि(१) ॥ आयिद्वा । वासन्नुपा३१उवा
५ २ १ २र १ १ र १र र २ १ १ १र
२३। अ२३४धी। इहवासन्नुपअुधीमेहितेब्रह्मकृतःसुते
२ १ १ १ १ २ १ २ २ २ १ ४
सचा२३४५। मधीना१मा२। त्तआ३। ऊ२३ंवा३।
१ १ १ १ १ १ २ १ २
साता२३४५यि(२) ॥ माधी। नामत्तचा३१उवा२३। सा
५ १ २र १ २ १र २ १र र र २ १२ र २ र १ १
२३४ते। मधीनमस्यचासतइन्द्रे काममञ्जरितारोवसूयवा
१ १ १ १ २ १ २ २ १ १ ४ १
२३४५ः। रथायिना१पा२। दमा३। ऊ२३बा३। दा
१ १ १ १
धू२३४५ः(३) ॥ ८॥ (२)

२ ।—१८८पृ० १४पं० (ऊ०गा० १७प्र० २अ० ३साम)—

३र ४र र ३र ४ ५र १
॥ अभ्यासाकूपारम्॒॥ इन्द्रायसोमपातवे । आ२३

Digitized by Google

२ २ २ ४ १२ ४ ५र
४यि । द्रायसौहोऽ५मपातवायि : इन्द्रधू परिषिच्यसे ।

१ २ २ ४ १ २ ४ १ ४र
वा२३४ । न्द्रधूपौहोऽ५रिषिच्यसायि । नरेचदक्षिणाव

५र १ २ २ २ ४ ४र १र ४ र
ते । ना२३४ । रेचदौहोऽ५क्षिणावतायि । वीरायसदना

५र १ २ २ २ ४
सदे । वा२३४यि । रायसौहोऽ५दना । सा५दोह्

५
हायि(३) ॥ ३ ॥ (३)

४ ।—१८८पृ० १४पं० (ऊ०गा० १५प्र० १भ० १८साम)—

१ ४ १ ४र
॥ महावामदेव्यम् ॥ कोऽ५स्तम् । इन्द्रा२तू३वाव

५ १ २ २ २ २ १र १
साउ । वा । मर्त्त्यादधर्षतिश्रद्धाहितेमघवन्नार्य्ये दि ।

१ २ १ १र २ १ १ २ १
वा । औ३होहायि । वाजा२३यिवाजामसिषौहो३ ।

१ १ १ २ २ २ ४
उम्मा २ । साऽ२तो३५हायि(१) ॥ वाऽ५जी । वाजा

२ ४र ५ १ २ २ २ २
३ऽसा३यिषासतायि । वा । जीवाजऽसिषासतिमघो

२ १र १ २ २ २ १र
नस्मन्द्रहत्येषुचोद । या । औ३होहायि । येदा२३द

२ ३ २ १ १ १ २
तायि । प्रियौहो३ । उम्मा २ । वाऽ२सो३५हायि(२) ॥

२ ३ १ ३र ३ १ र
येऽ५द। इताइयिप्रोइयावसाउ। ये। इदतिप्रियाव

र र १र १ र १
सुतवप्रणोतोहय्यं श्वहरि। भायिः। योर२होहायि।

१ १ १र १ १ १
विश्वा२३तरायि। मदोहो३। ऊम्मा२। मा२यितो

र
३५हायि(२) ॥ १८ ॥ (४)

५।—२८५पृ० ५पं० (ज० गा० २१प्र० १प० १८साम)—

५रर २ ४५४र ५ २ १
॥ कालेयम् ॥ पात्वारा३थंयथोतयायि। तुम्रा

२ १ ११र २ १ २ १
यवा। तयामसा२३यि। तुवा३यि। कू२३४। मिन्द्र

५र २ १ १ २१ २ ५
तो। पा३षाम्। इद्रा१थवो। वा३४३पो ३ ४ वा।

४ ३ २ ४ ५ ४ ५ २ १
ष्ठसाधुत्पतायिम् (१) ॥ तुविश्मू३ष्मतुविक्रताउ। शचा

२ १ ५र २ १
२३यि। वो३। वा २ ३ ४ यि। श्वया। मा३तायि।

१र १र१ २ ५ ४
पापाप्राथो। वा३४३ओ३४वा। मंदा५यित्वना(२) ॥

५ २ ४ ५ ४र ५ २१ २ १र
यस्ततेश्मचिनामहाः। परा२३यि। पा३। या२३४।

तमो । याऽ३नूः । हस्तावज्रौ । वा३४३ औ३४वा ।
 स्विरा५ण्ययाम् । हो५ई । डा(३) ॥ १८ ॥ (५)

६ । २९९पृ० १०पं० (अ० गा० २१प्र० ३४० ४साम)—

॥ वषट्कारनिधनं ॥ विधुन्दद्राणᳪसमने । बहूना
ऽ३मनेबहूनाम् । युवानᳪसन्तंपलितोजाऽ३गारा२ । रा
२३ । ओमोऽ३वा । देवस्यपश्यकाव्यम्माऽ३हायित्वा२ ।
वियम्माहा१यित्वा२३ । ओमोऽ३वा । अद्यामममारसह्यः
साऽ३माना२ । वा२३ । ओम् । ओ२ । वा२३४ ।
औहोवा(१) ॥ शाक्मनाशाकोअरुणः । सुपर्णाऽ३रुणःसु
पर्णाः । आयोमहःशूरःसनादाऽ३नायिडा२ः । डा२३ः ।
ओमोऽ३वा । यच्चिकेतसत्यमित्तन्नाऽ३मोघा२म् । इत्तन्ना
मो१घा२३म् । ओमोऽ३वा । वसुस्पार्हमुतजेतोताऽ३दा

Digitized by Google

ता२। ता२३। ओम्। ओ२। वा२३४। औहो

वा(२)॥ ऐभिर्देवेष्टापौ३स्त्रि। यानाइयिष्ट्यापौ३स्त्रि

यानायि। येभिरौसदृत्पत्यायाइवाज्ञा२यि। ज्ञा२३

यि। ओमोइवा। येकर्मणःक्रियमाणस्याइमाक्ष्रा२।

माणस्यामा१क्षा२३। ओमोइवा। कृतेकर्ममुदजायन्ता

इदायिवा२ः। वा२३ः। ओम्। ओ२। वा२३४औ

होवा। ऊ२३४पा(६)॥ ४॥ (६)

७।—२०१द० १२पं० (ज० गा० २२प्र० ६प० ६साम—

॥ नैपातिथम्॥ बण्महाँ३असिसूरियाइए। बाडादित्य।

महाँ३असाइयि। हा। औहोर३४हा। महस्तेसतो

महिमा। पनायिष्टमा२३। हा। औहो २३४ हा।

मह्नादायिवा३। हा। औहोर३४हा। मा२हाँ३२३४

१र र २ ५ २ र र र १
औहोवा । आ२३४सौ(१) ॥ मह्नादेवमहा७असा३ए ।

१ र १र १ २ २ १र ५
माह्नादेव । महा७असा३यि । हा । औहो२३४हा ।

र १ १ १र १ ऽ २ १र
वट्सूर्य्य श्रवसा । महा७असा२३यि । हा । औहो२३

५ १ २ १र ५ १
४हा । सत्रादायिवा३ । हा । औहो२३४हा । मा२

१र र १ ५ २ र र
हा७२३४औहोवा । आ२३४सौ(२) ॥ सत्रादेवमहा७

२ १ २ १र १ २ २ १र
असा३ए । सात्रादेव । महा७असा३यि । हा । औ

५ २ १र २र१र र २ १ १ १ ऽ
हो२३४हा । मह्नादेवानामसुर्य्यः । पुरोहिता २ ३: ।

२ १र ५ १ २ २ १र
हा । औहो२३४हा । विभुज्योता३यिः । हा । औहो

५ १ २ ५र र २
२ ३ ४ हा । आ२दा २ ३ ४ औहोवा । भौ २ ३ ४

५
याम्(३) ॥ ६ ॥ (७)

८।—३०८पृ०१६पं० (ज०गा०२२प्र० १ख० २०साम)—

१ २१ २ १२ १
॥ महावैष्टम्भम् ॥ यदिन्द्रयोहा । वतस्तुवोवा । आ

Digitized by Google

यितावद। इमायिश्रा१या२३। होवा३हायि। स्तोता

रमिहूधिषे। रदावा१सा२३उ। होवा३हायि। नपापा

१त्वा२३। होवा३हा। यर। सा२यिषा२३४औहोवा(१)॥

नपापत्वोहा। यरंसिषोवा। नापापत्वा। यरांसा१

यिषा२३म्। होवा३हायि। शिक्षेयमिमन्महयते।

दिवायिदा१यिवा२३यि। होवा३हायि। रायाश्रा१कू२

३। होवा३हायि। हचित्। वा२यिदा२३४औहोवा(२)॥

रायश्राकोहायि। हचिद्दिदोवा। रायश्राकु। हचा

यिद्दा१यिदा२३यि। होवा३हायि। नहित्वदन्यन्मघवन्।

नश्रापा१या२३म्। होवा३हायि। वस्योश्रा१स्ता२३

यि। होवा३हायि। पिता। चा२ना२३४औहोवा। ही

२३४श्राः(३)॥ २०॥ (८)

Digitized by Google

९ ।—३१८पृ० १३पं० (ज० गा० २२प्र० २म० ५साम)—

२र र र र १ १
॥ वारवन्तीयोत्तरम् ॥ रेवाऽइन्द्राऔहोहायि । वा
२ ५ २र १ ५ १र २ २र
नस्तो२३४ता । स्यात्वावा२३४हायि । तोमघा३४ । औ
४र ५ १ ३ ५ २ २ ५ २र १ २
होवा । इहा२३४हायि । उहुवा२३४ना: । प्रेदुह ।
१ ० २ २र ४र ५ १ २ ५ २र २
रायिवःसुता३४ । औहोवा । इहा२३४हायि । औहो
५र ५ २ र र १ २
३१२३४ । स्या । एहियाइहा(१) ॥ उक्थञ्चनाऔहोहा
२ ५ २र १ ५ १ र
यि । शस्यामा२३४नाम् । नागोरा२३४हा । यिराचि
२ २र ४र ५ १ २ ५ २ ३ ५
का३४ । औहोवा । इहा२३४हायि । उहुवा२३४ता ।
२ १ २ १ र २ २र ४र ५ १ २ ५
नगाय । चाक्षीयमा३४ । औहोवा । इहा२३४हायि ।
२र २ ५र ५ २र र
औहो३१२४ । नाम् । एहियाइहा(२) ॥ मानइन्द्रा
र १ २ २ ५ २र १ ५
औहोहायि । पायियत्ना२३४वायि । माभाद्वा२३४हा ।
१र २ २र ४र ५ १ २ २ २
तेपरा३४ । औहोवा । इहा२३४हायि । उहुवा२३४

Digitized by Google

५ २ १र २ १ ० २ १र ४र ५ १ १

द्राः। श्रिचाश्र। चायिवःश्रचा३४। श्रौहोवा। हुवा

५ १र २ ५र ५ ४

२३४वायि। श्रौहो३१२३४। भीः। एहियाइ्वा। हो

५ई। डा(३) ॥ ५ ॥ (९)

१०,११।—३२०पृ०३पं० (अ०गा०२३प्र०१भ०२-६साम)—

१र १र र १र १ २

॥ क्रौञ्चाद्यम्॥ एन्द्रयाद्यौहो। होइरिभायिः। उ

१ २ ४ १ र १ र

पकण्वा३। स्याह्व३ष्टू५ता६५ईयिम्। भजाविनीहो।

१ १र २ र १ २ ४

मिरेषाम्। उरान्मधू३। नूता३यिवा५र्का ६ ५ ६:(१) ॥

१र र १र र १र १ १र र र १ २

भात्वाग्रावौहो। वाट्न्निहा। सोमीघोषे३। णावा३

४ २ र १ र १र १र २

ष्वा५तुई५६(२)॥ दिवोधर्मौहो। ध्याश्रासता:। दिवं

१ २ ४

यया३। दायिवा३वा५स्वाई५ईउ(३) ॥ २ ॥ (१०)

१र १र १ ४ ५

॥ गौरीवितम्॥ एन्द्र। याद्वा३यि। हरिभायिः।

१ ५ र १ २ ४ र

उपकण्वस्यस्तुष्टता२३यिम्। भजा। विना३यि। मिरे

Digitized by Google

२ १२ २ २ १२ २ १२ १
थाम्। उराश्वधूनुतेत्वका२३:(२)॥ आत्वा। ग्रावा३।
४ ५ १२ २ २ २ १ २ १
वदन्निहा। सोमौघोषेणावचतू२३। दायिवोषमू३१२३।
४ १ १ ४ ५ ४
व्यश्राप्सताः। दायिवंयया३१२३। दिवोवा। वापुसो
५
इहायि(३)॥ ६॥ (११)

॥ इत्युत्तरार्चिक-क्रोड़पत्रं समाप्तम्॥

॥ इति उत्तरार्चिकः समाप्तः॥

सामवेदसंहिता समाप्ता

शाका: १८००

Digitized by Google

इमे सङ्ख्या-श्लोकाः क्वचित् पुस्तके दृश्यन्ते——

“ऊहगानस्य सर्वेषां साम्नां सङ्ख्या प्रकीर्त्तिता।
षट्त्रिंशदधिकं साम्नां शतञ्च नवसङ्ख्यकम्॥ १॥
उक्ता अष्टादशैकर्च्चाः साम्नां सङ्ख्याथ कथ्यते।
सर्वेषामूह्यगानस्य पञ्चोत्तरशतद्वम्॥ २॥
गानचतुष्टय-साम्नां माहानाम्नादिभिः सह।
सहस्रद्वयं षट्कृतं त्रिंशत्सामाधिकं तथा॥ ३॥”